

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2021

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED, V. V. I.

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2021

NITRA 2024

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2021

Editori / Editors Klaudia Daňová, Ivan Cheben, Dominika Oravkinová

Redakčná rada / Editorial board Klaudia Daňová, Ivan Cheben, Dominika Oravkinová, Marek Vojteček,
Jiří Doležel, Martin Krenn

Recenzenti / Reviewers Martin Furman, Boris Stoklas

Anglický preklad / English translation Viera Tejbusová a autori

Počítačová sadzba / Layout Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV, v. v. i., 2024

Vydanie a distribúcia / Published and distributed by Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
nraukniz@savba.sk

Tlač / Printed by VEDA, vydavateľstvo SAV, Centrum spoločných činností SAV, v. v. i., Bratislava
www.veda.sav.sk

ISSN 0231-925X

ISBN 978-80-8196-076-5

Za jazykovú úpravu zodpovedajú autori. / Authors are responsible for their contributions.

Na obálke je bronzový náramok datovaný do strednej doby bronzovej z lokality Veľké Lovce..

On the cover is bronze bracelet dated to the Middle Bronze Age from Veľké Lovce site.

OBSAH / CONTENT

Mapa lokalít / Map of sites	10
Prehľad lokalít / Overview of sites	11
Tomáš B a b u r a	
Záchranný výskum Podtatranského múzea v Poprade pri stavbe „IBV Pod lesom“ v Mlynici	17
Rescue Archaeological Excavation of Podtatranské Museum in Poprad at Construction Site “IBV Pod lesom” in Mlynica	17
Tomáš B a b u r a	
Záchranný výskum Podtatranského múzea v Poprade pri stavbe rodinného domu v Prešove-Šalgovíku	18
Rescue Archaeological Excavation of Podtatranské Museum in Poprad at Construction Site for Private Residence at Prešov-Šalgovík	18
Peter B a r t a – Jozef B á t o r a – Martin N e u m a n n – Tibor P á l i n k á s	
Siedma výskumná sezóna opevneného sídliska hatvanskej kultúry v Šahách	18
The Seventh Excavation Season at the Fortified Settlement of the Hatvan Culture in Šahy	20
Igor B a z o v s k ý	
Záchranné výskumy v Stupave	20
Rescue Excavations in Stupava	21
Peter B e d n á r – Peter F e c k o – Rastislav H r e h a – Miroslava K i s s o v á – Lucia L u š t í k o v á – Róbert M a l č e k – Tomáš N o v á č e k – Štefan O l š a v – Marián S o j á k – Marek V o j t e č e k – Tatiana V o t r o u b e k o v á – Maciej W a w r z c z a k – Barbara Z a j a c o v á	
Archeologický výskum na trase prepojovacieho VTL plynovodu Poľsko – Slovensko	22
Archaeological Excavation on the Route of the Connecting HP Gas Pipeline Poland – Slovakia	23
Peter B e d n á r – Michal C h e b e n	
Výskum v Kluchovom paláci v Nitre	24
Excavation in the Kluch Palace in Nitra	25
Peter B e d n á r – Michal Š i m k o v i c – Danka M a j e r č í k o v á	
Desiata sezóna výskumu Vinianskeho hradu	26
The Tenth Excavation Season at Vinné Castle	27
Ján B e l j a k – Noémi B e l j a k P a Ź i n o v á – Miloš Č i e r n y – Mária P u t š k o	
Výskum Pustého hradu vo Zvolene	27
Excavation at Pustý hrad Castle in Zvolen	29
Ján B e l j a k – Peter D e b n á r	
Prieskum hradu Teplica (Pustý hrad) nad Sklenými Teplicami	30
Survey of the Teplica Castle (Pustý hrad Castle) Above Sklené Teplice	31
Ján B e l j a k – Peter D e b n á r	
Prieskum hradu Źakýl v katastri obce Podhorie	31
Survey at the Źakýl Castle in the Cadastral Area of Podhorie	32

Lucia Benediková	
Záchranný výskum na trase diaľnice D1 v Ružomberku-Hrboltovej	32
Excavation on the Route of D1 Motorway in Ružomberok-Hrboltová	35
Mário Bielič	
Deviata sezóna archeologického výskumu hradu Hrušov	36
The Ninth Excavation Season at the Hrušov Castle	36
Mário Bielič	
Dvanásta sezóna archeologického výskumu Lietavského hradu	37
The Twelfth Excavation Season at the Lietava Castle	37
Mário Bielič	
Siedma sezóna archeologického výskumu hradu Gýmeš	38
The Seventh Excavation Season at the Gýmeš Castle.....	39
Mário Bielič	
Štvrtá sezóna archeologického výskumu Plaveckého hradu	39
The Fourth Excavation Season at the Plavecky Castle	40
Zora Bieličová	
Zvieracie kosti z laténskeho hrobu v Kapinciach	40
Animal Bones from the La Tène Burial in Kapince	42
Pavol Bobek	
Záchranný výskum na stavbe kompy v Radvani nad Dunajom	42
Rescue Excavation at the Construction Site of a Ferry in Radvaň nad Dunajom	44
Alexander Botoš	
Archeologický výskum v exteriéri Petrivaldského vily v Hnúšti	44
Archaeological Excavation in the Exterior of the Petrivaldského vila Villa in Hnúšťa	45
Alexander Botoš	
Žiarové pohrebisko z doby bronzovej na Ulici Š. M. Daxnera v Rimavskej Sobote	45
Cremation Burial Ground from the Bronze Age in Ulica Š. M. Daxnera Street in Rimavská Sobota	47
András Csuthy – Marek Gere – Martina Gereová	
Záchranný výskum vo Veľkom Mederi	48
Rescue Excavation in Veľký Meder	49
Miloš Čierny – Peter Debnár	
Výsledky predstihovej etapy výskumu podzemného podlažia Mincovne Kremnica	49
Results of the Development-Led Excavation at the Underground Floor in the Kremnica Mint	51
Klaudia Daňová	
Archeologický výskum v Šintave-Nad vrškom	51
Archaeological Excavation in Šintava-Nad vrškom	52
Klaudia Daňová – Monika Gabulová	
Pohrebisko zo staršej doby bronzovej a polykultúrny sídliskový areál v Nitre-Dolných Krškanoch	52
Burial Ground from the Early Bronze Age and a Polycultural Settlement Area in Nitra-Dolné Krškany	55

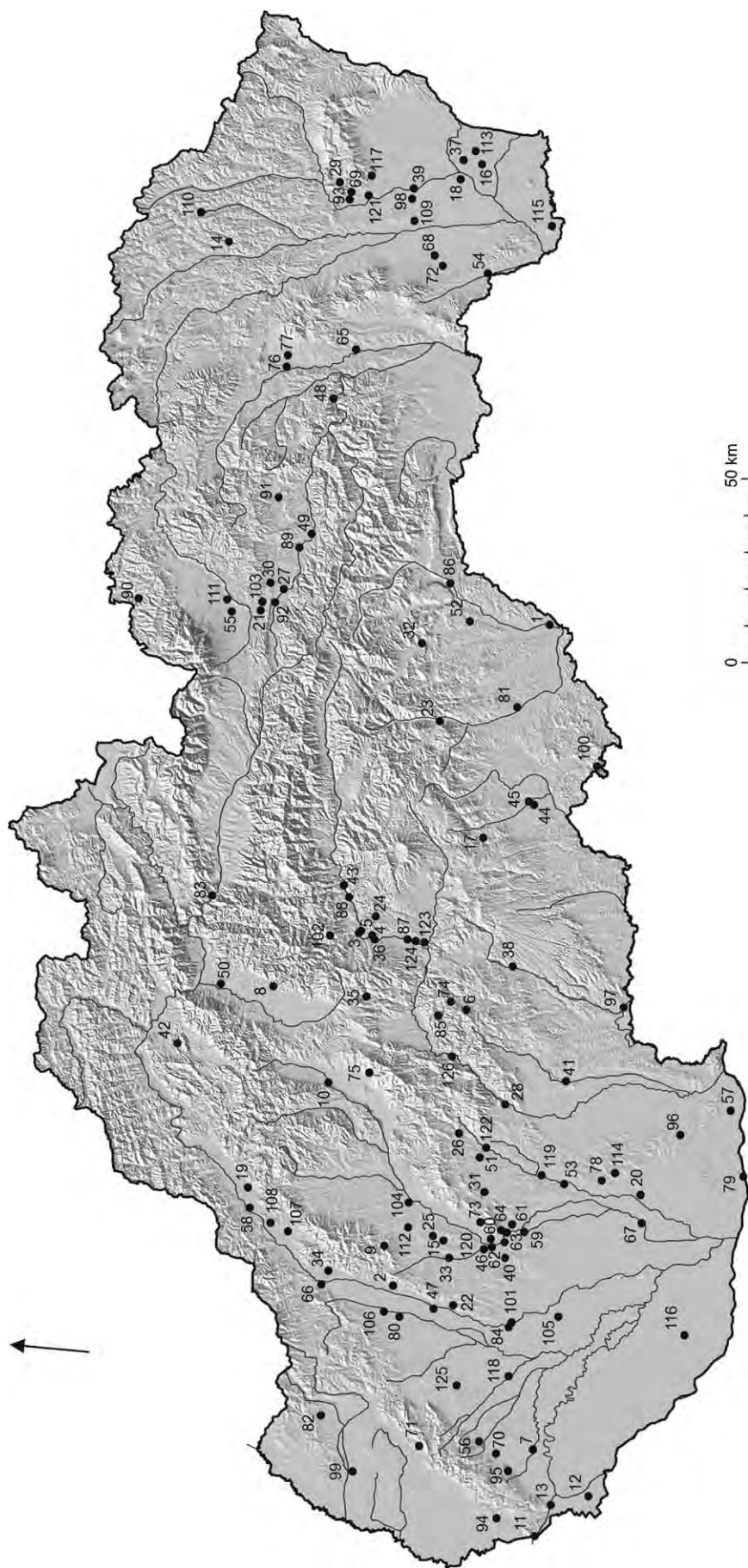
Klaudia Daňová – Monika Gabulová – Miroslava Daňová	
Prvé výsledky prieskumu v koryte rieky Nitra	55
First Results of the Survey in the Nitra Riverbed	57
Eva Fottová	
Deviata a desiatá výskumná sezóna na hrade Divín	57
The Ninth and Tenth Seasons of the Archaeological Excavation at the Divín Castle	59
Eva Fottová – Beáta Milová – Lucia Nezvalová – Marek Vojteček – Michal Cheben – Adrián Nemer gut	
Výskum polykultúrnej lokality Nitra-Šindolka	59
Excavation at the Polycultural Site in Nitra-Šindolka	61
Jakub Godiš	
Železný hrot kopije/oštepú z Rakovic	61
Iron Spear/Javelin Head from Rakovice	62
Matúš Hudák – Mária Hudáková	
Archeologický výskum v interiéri Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku	62
Archaeological Excavation in the Interior of the Church of Nativity of the Virgin Mary in Spišský Štiavnik	63
Matúš Hudák – Mária Hudáková	
Archeologický výskum pri stavbe rodinného domu vo Švábovcich	63
Archaeological Excavation during the House Construction in Švábovce	64
Matúš Hudák – Mária Hudáková – Richard Pinter	
Výsledky sondážneho výskumu hospodárskej budovy kaštieľa v Markušovciach	64
Results of the Excavation in the Farm Building of the Markušovce Manor House	65
Matúš Hudák – Anita Kozubová – Mária Hudáková – Martin Horvát	
Depot železných predmetov z doby haštatskej až včasnej doby laténskej z Hrabušíc	65
Hoard of Iron Artefacts from the Hallstatt/Early La Tène Period from Hrabušice	65
Matúš Hudák – Jana Mellnerová Šuteková	
Nové nálezy z Veľkej Lomnice-Burchbrichu	66
New Finds from Veľká Lomnica-Burchbrich	66
Matúš Hudák – Richard Pinter	
Archeologický výskum v exteriéri Kostola Krista Kráľa vo Švábovcich	66
Archaeological Excavation in the Exterior of the Church of Christ the King in Švábovce	67
Ivan Cheben – Alena Bistáková – Martin Furlt	
Pokračovanie výskumu vchodov do ohradeného areálu kultúry s lineárnou keramikou vo Vrábloch	67
Continuation of the Excavation at the Entrances to the Enclosed Area of the Linear Pottery Culture in Vrábľa	69
Michal Cheben – Petra Chebenová	
Prieskum rondelu a jeho okolia vo Veľkých Lovciach	70
Survey of the roundel and its surroundings in Veľké Lovce	70

Lenka Choma Soročinová	
Archeologický výskum vodného mlyna na Hornej ulici v Modre	71
Archaeological Excavation at the Water Mill in Horná ulica Street in Modra	73
Lenka Choma Soročinová	
Záchranný výskum v areáli bývalého pohostinstva Lipár v Pezinku	74
Rescue Excavation in the Area of the Former Lipár Inn in Pezinok	76
Lenka Choma Soročinová	
Záchranný výskum na ulici Pezinské Záhumenice vo Svätom Jure	76
Rescue Excavation in Pezinské Záhumenice Street in Svätý Jur	77
Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica	
Výsledky predstihového výskumu na Mariánskom námestí v Spišskom Podhradí	77
Results of the Rescue Excavation in Mariánske Námestie Square in Spišské Podhradie	79
Mária Kotorová Jenčová	
Náhodné nálezy ostrôh zo stropkovského regiónu	79
Accidental Finds of Spurs from the Region of Stropkov	81
Mária Krošláková – Zuzana Hukelová	
Antropologické vyhodnotenie jedincov z laténskeho pohrebiska v Kapinciach	82
Anthropological Analysis of Individuals from the La Tène Burial Ground in Kapince	82
Martin Kvietok – Veronika Kvietková – Tomáš Molota – Richard Pinter	
Archeologické výskumy spoločnosti Midland Adventure v roku 2021	83
Archaeological Excavations of Midland Adventure Company in 2021	92
Jozef Labuda	
Výskum hradu Glanzenberg v Banskej Štiavnici	95
Excavation at the Glanzenberg in Banská Štiavnica	96
Juraj Malc	
Keltské obetisko v Trenčianskej Brezine	96
Celtic Ritual Site at Trenčianska Brezina	99
Juraj Malc	
Polykultúrna lokalita v Nemšovej	100
Polycultural Site in Nemšová	102
Juraj Malc	
Hradisko z mladšej doby bronzovej v Kočovciach	102
The Late Bronze Age Hillfort in Kočovce	103
Michaela Mandák Niklová – Miriama Tábiová	
Kostrové pozostatky a súbor rôznych nálezov z Lehoty	103
The Skeletal Remains and Collection of Various Finds from Lehota	103
Michaela Mandák Niklová – Michal Vacula	
Minca Žigmunda III. Vasa z Nitry-Dolných Krškán	104
The Coin of Sigismund III Vasa from Nitra-Dolné Krškany	104

Vladimír M i t á š	
Nález železnej radlice z obce Meliata	104
The Iron Ploughshare from the Village of Meliata	105
Adrián N e m e r g u t – Michal C h e b e n – Marián S o j á k	
Prieskum Veľkej Ružínskej jaskyne	105
Survey in Veľká Ružínska jaskyňa Cave	105
Karol P i e t a – Miriam J a k u b č i n o v á	
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2021	106
Excavation of the Early Medieval Agglomeration Bojná in 2021	107
Marcin M. P r z y b y ł a – Paweł J a r o s z – Eva H o r v á t h o v á	
Geofyzikálny prieskum mohylových násypov na východnom Slovensku v okresoch Michalovce a Trebišov	107
Geophysical Survey of Mounds in Eastern Slovakia in the Districts of Michalovce and Trebišov	110
Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Veronika K v i e t k o v á – Richard P i n t e r	
Záchranný výskum v Michale nad Žitavou	111
Rescue Excavation in Michal nad Žitavou	112
Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Tomáš M o l o t a – Richard P i n t e r	
Záchranný výskum v Dvoroch nad Žitavou	112
Rescue Excavation in Dvory nad Žitavou	114
Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Tomáš M o l o t a – Richard P i n t e r	
Záchranný výskum v Slovenskej Lupči	114
Rescue Excavation in Slovenská Ľupča	115
Dominik R e p k a – Mária H u d á k o v á – Matúš H u d á k – Marta K u č e r o v á – Matej S t y k	
Prvá etapa archeologického výskumu na vedecké a dokumentačné účely púchovského hradiska v Jánovciach-Machalovciach	115
The First Stage of the Archaeological Excavation for Scientific and Documentation Purposes at the Púchov Hillfort in Jánovce-Machalovce	117
Marián S a m u e l	
Výsledky záchranných archeologických výskumov Bratislavského hradu v rokoch 2017–2021	117
Results of the Rescue Excavations at Bratislavský hrad Castle in 2017–2021	124
Marián S a m u e l – Daniel P i v k o – Andrej R u m a n	
Nález lastúrnika <i>Oppenheimopecten aduncus</i> z výskumu Bratislavského hradu	126
Find of the <i>Oppenheimopecten Aduncus</i> Bivalve from the Excavation at Bratislavský hrad Castle	127
Marián S o j á k	
Záchranný výskum v Gánovciach	127
Rescue Excavation in Gánovce	128
Marián S o j á k	
Výskum pri Kostole sv. Ondreja apoštola v Spišských Hanušovciach	129
Excavation at the Church of St. Andrew the Apostle in Spišské Hanušovce	130

Marián Soják – Tatiana Daráková	
Záverečná etapa výskumu v Spišskej Novej Vsi v polohe Pod Modrým vrchom	131
Final Stage of the Excavation in Spišská Nová Ves at the Pod Modrým vrchom Site	134
Kamil Švaňá	
Pokračovanie záchranného výskumu v Novej Polhore	135
Continuation of the Rescue Excavation in Nová Polhora	136
Kamil Švaňá – Arpád Balogh – Patrik Fečo	
Výskum zaniknutého kláštora v Slavci-Gombasek	136
Archaeological Excavation of the Defunct Pauline Monastery in Slavec-Gombasek	137
Viktória Tittónová – Bianka Vozárová	
Záchranný archeologický výskum kaštieľa v Abovciach	138
Rescue Archaeological Excavation at the Manor in Abovce	139
Viktória Tittónová – Bianka Vozárová	
Záchranný archeologický výskum na Hrade Šomoška	140
Rescue Archaeological Excavation at the Šomoška Castle	140
Terézia Vanglová – Miriam Jakubčinová – Michal Čebén	
Predstihový archeologický výskum vo Veľkých Dvoranoch	141
Rescue Archaeological Excavation in Veľké Dvorany	142
Tomáš Zachar – Juraj Bartík	
Revízný výskum vo Zvolene-Podborovej	143
Revision Excavation in Zvolen-Podborová	143
Tomáš Zachar – Vítazoslav Struhár – Juraj Bartík	
Archeologický výskum v Hornej Mičinej	144
Archaeological Excavation in Horná Mičiná	144
Ondrej Žár – Adrián Nemer gut – Martina Moravcová	
Archeologický výskum v Banke-Štepnici 2	145
Archaeological Excavation in Banka-Štepnica 2	146
Ondrej Žár – Ľubica Žárová – Róbert Ölvecký	
Záchranné výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2021	146
Rescue Excavations of the PAMARCH Company in 2021	152
František Žák Matyasowszky – Daniel Javorek – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič – Bohuslav Šebesta	
Záchranný výskum na Devíne	154
Rescue Excavation in Devín	154
František Žák Matyasowszky – Peter Mandák – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniel Javorek – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič – Denisa Diačiková – Miloš Bordáč – Zuzana Zetochová	
Sídliskové nálezy z obdobia paleolitu a stredoveku v Banke	155
Settlement Finds from the Paleolithic and Middle Ages in Banka	158

František Žák Matyasowszky – Michal Ontko – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič – Miloš Bordáč – Marek Šútor – Bohuslav Šebesta – Miroslav Vrablec	
Laténske nálezy z Bernolákova	159
La Tène Finds from Bernolákovo	159
František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Daniela Krajčiová – Miloš Bordáč – Michal Ontko – Daniel Javorek – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová	
Archeologické výskumy v Čermanoch	159
Archaeological Excavations in Čermany	161
František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniela Krajčiová – Daniel Javorek – Denisa Diačiková – Peter Mandák – Eva Šebestová – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová – Miroslav Vrablec	
Záchranne archeologické výskumy spoločnosti ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA v roku 2021	161
The Rescue Excavations of ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Company in 2021	165
Abecedný zoznam autorov / List of Authors in Alphabetical Order	279

Mapa lokalit k prehliadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2021 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 13 – 16.
Map of the archaeological excavations and finds in Slovakia in 2021 (numbers correspond with the site numbers in the table on pp. 13 – 16.

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2021 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty a nálezy (poradové čísla zodpovedajú číslam na s. 12).

Overview of the Slovak sites where the archaeological excavations were carried out or the archaeological features and finds were detected in 2021 (numbers correspond with the numbers on p. 12).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek bez možnosti datovania		
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
1	Abovce	Rimavská Sobota												*			138
2	Banka	Piešťany	*	*			*							*	*	*	145, 155
3	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*		83
4	Banská Bystrica, časť Iliaš	Banská Bystrica													*		84
5	Banská Bystrica, časť Uhlisko	Banská Bystrica							*						*		84
6	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica								*					*		95
7	Bernolákovo	Senec	*						*								159
8	Blatnica	Martin												*	*		84
9	Bojná	Topoľčany				*					*						106
10	Bojnice	Prievidza	*												*		85
11	Bratislava, časť Devín	Bratislava IV											*	*	*		154
12	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava V							*	*					*		146
13	Bratislava, časť Staré Mesto	Bratislava I	*		*		*	*	*	*	*	*	*	*	*		117, 126
14	Brusnica	Stropkov												*	*		79
15	Čermany	Topoľčany						*				*	*				159
16	Čičarovce	Michalovce			*	*											22
17	Divín	Lúčenec							*					*			57
18	Drahňov	Michalovce	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		22
19	Dubnica nad Váhom	Ilava													*		85
20	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		85, 112
21	Gánovce	Poprad				*									*		127
22	Hlohovec	Hlohovec	*	*		*			*						*		146, 161
23	Hnúšťa	Rimavská Sobota													*		44
24	Horná Mičiná	Banská Bystrica			*												144
25	Horné Obdokovce	Topoľčany													*		147
26	Hostie	Zlaté Moravce							*						*		36
27	Hrabušice	Spišská Nová Ves				*	*	*	*						*		65
28	Hronský Beňadik	Žarnovica							*						*		85
29	Chlmec	Humenné													*		23
30	Jánovce, časť Machalovce	Poprad			*		*	*									115
31	Jelenec	Nitra											*	*			38

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, názvov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a stábovania národov	stredovek	6-9. storočie	10-12. storočie	13-16. storočie			
32	Jelšava	Revúca												*		86	
33	Kapince	Nitra						*								40, 82	
34	Kočovce	Nové Mesto nad Váhom				*				*				*		102	
35	Kremnica	Žiar nad Hronom								*				*		49, 86	
36	Kremnička	Banská Bystrica				*							*			86	
37	Krišovská Liesková	Michalovce			*											22	
38	Krupina	Krupina											*	*		86	
39	Lastomír	Michalovce									*	*				22	
40	Lehota	Nitra				*		*						*		103	
41	Levice, časť Kalinčiakovo	Levice						*		*				*		87	
42	Lietava	Žilina											*	*		37	
43	Lučatín	Banská Bystrica	*			*								*		87	
44	Lučenec	Lučenec												*		88	
45	Lučenec, časť Opatová	Lučenec								*				*		88	
46	Lužianky	Nitra	*													56	
47	Madunice	Hlohovec													*	161	
48	Malá Lodina	Košice-okolie		*												105	
49	Markušovce	Spišská Nová Ves												*		64	
50	Martin	Martin												*		88	
51	Martin nad Žitavou	Zlaté Moravce	*			*				*	*	*				88	
52	Meliata	Rožňava						*								104	
53	Michal nad Žitavou	Nové Zámky			*	*	*		*	*					*	111	
54	Michalany	Trebišov													*	109	
55	Mlynica	Poprad									*	*	*			17	
56	Modra	Pezinok										*	*	*		71	
57	Mužla	Nové Zámky									*	*	*			162	
58	Nemšová, časť Klúčové	Trenčín			*	*					*		*	*		100, 147	
59	Nitra, časť Dolné Krškany	Nitra				*	*	*		*				*		52, 104	
60	Nitra, časť Dražovce	Nitra	*	*	*									*		147	
61	Nitra, časť Mikov dvor	Nitra	*	*						*						148, 162	
62	Nitra, časť Mlynárce	Nitra	*	*				*	*					*		56	
63	Nitra, časť Staré Mesto	Nitra	*		*	*	*	*	*	*		*	*	*		24, 148	
64	Nitra, časť Zobor	Nitra	*		*	*	*	*	*							59	
65	Nová Polhora	Košice-okolie		*	*	*	*	*	*							135	

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, názvov													Príspevok na strane		
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania	
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a stáhanie národov	stredovek	6-9. storočie	10-12. storočie	13-16. storočie				
66	Nové Mesto nad Váhom	Piešťany	*															162
67	Nové Zámky	Nové Zámky														*		89
68	Nový Ruskov	Trebišov															*	108
69	Oreské	Michalovce														*		23
70	Pezinok	Pezinok									*	*	*	*	*	*		74, 163
71	Plavecké Podhradie	Malacky											*	*	*	*		39
72	Plechotice	Trebišov														*		108
73	Podhorany	Nitra														*		163
74	Podhorie	Banská Štiavnica								*		*	*	*	*	*		31
75	Podhradie	Prievidza										*	*	*	*	*		89
76	Prešov	Prešov	*							*	*	*	*	*	*	*		90
77	Prešov, časť Šalgovík	Prešov														*		18
78	Radava	Nové Zámky								*								163
79	Radvaň nad Dunajom	Komárno			*					*					*			42
80	Rakovice	Piešťany						*										61
81	Rimavská Sobota	Rimavská Sobota				*												45
82	Rohov	Senica														*		149
83	Ružomberok, časť Hrboltová	Ružomberok				*										*		32
84	Sereď	Galanta												*	*	*		163
85	Sklené Teplice	Žiar nad Hronom								*		*	*	*	*	*		30
86	Slavec, časť Gombasek	Rožňava		*						*					*	*		136
87	Sliač, časť Hájniky	Zvolen														*		90
88	Slovenská Lupča	Banská Bystrica				*							*	*	*	*		90, 114
89	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves				*				*								131
90	Spišské Hanušovce	Kežmarok								*					*	*		129
91	Spišské Podhradie	Levoča											*	*	*	*		77
92	Spišský Štiavnik	Poprad								*					*	*		62
93	Staré	Michalovce									*	*	*	*	*	*		23
94	Stupava	Malacky						*							*	*		20
95	Svätý Jur	Pezinok										*	*	*	*	*		76
96	Svodín, časť Maďarský Svodín	Nové Zámky							*						*	*		150
97	Šahy	Levice				*												18
98	Šamudovce	Michalovce	*			*		*		*	*	*	*	*	*	*		23
99	Šaštín-Stráže	Senica													*	*		150

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, názvov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6-9. storočie	10-12. storočie	13-16. storočie			
100	Šiatorská Bukovinka	Lúčenec												*	*		140
101	Šintava	Galanta											*			*	51, 164
102	Špania Dolina	Banská Bystrica														*	91
103	Švábovce	Poprad												*	*		63, 66
104	Topoľčany	Topoľčany	*			*	*							*	*		91, 151
105	Topoľnica	Galanta														*	164
106	Trebatice	Piešťany	*				*										151
107	Trenčianska Turná	Trenčín			*												91
108	Trenčín	Trenčín					*	*	*						*		96
109	Trhovište	Michalovce														*	108
110	Varechovce	Stropkov												*	*		80
111	Veľká Lomnica	Kežmarok				*											66
112	Veľké Dvorany	Topoľčany			*	*											141
113	Veľké Kapušany	Michalovce			*	*	*										23
114	Veľké Lovce	Nové Zámky			*		*				*	*	*				70
115	Veľký Kamanec	Tebišov														*	109
116	Veľký Meder	Dunajská Streda				*			*		*						48
117	Vinné	Michalovce											*	*			26
118	Voderady	Trnava													*		164
119	Vráble	Nitra			*												67
120	Zbehy	Nitra	*														164
121	Zbudza	Michalovce														*	107
122	Zlaté Moravce	Zlaté Moravce	*														165
123	Zvolen	Zvolen	*			*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	27, 91
124	Zvolen, časť Podborová	Zvolen				*	*								*		143
125	Zvončín	Trnava														*	151
126	Žarnovica	Žarnovica											*	*			91

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PODTATRANSKÉHO MÚZEA V POPRADE PRI STAVBE „IBV POD LESOM“ V MLYNICI

Tomáš B a b u r a

M l y n i c a (okr. Poprad), poloha Pod lesom, záchranný výskum, stredovek (12.–13. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum v Poprade.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný v dôsledku plánovanej výstavby sietí a cestných komunikácií v rámci investičnej výstavby IBV. Skúmaná plocha sa nachádza medzi Novolesnianskym a Skalným potokom, väčšina z nej je na vyvýšenine s prudkým zrázom na západnej strane, pričom sa ďalej tiahne na západ až do podmáčanej roviny v okolí Novolesnianskeho potoka (obr. 1). Výskum sa uskutočnil na základe rozhodnutia KPÚ Prešov č. KPUPPO-2019/14647-2/45968/Lk zo dňa 12. 6. 2019 a na základe pokynov zo vstupnej a priebežných komisií.

Metodika výskumu pozostávala z odstránenia pôdneho horizontu v plnom rozsahu plochy stavby do hĺbky geologického podložia (0,2–1 m) a následným zmapovaním a preskúmaním potenciálnych objektov. V rámci celej plochy bolo zachytených približne 140 potenciálnych objektov, z ktorých bolo 59 úplne a sedem čiastočne zdokumentovaných a preskúmaných. Ďalších 32 bolo geodeticky zameraných alebo neboli preskúmané. Dôvodom k nedoskúmaniu plochy bolo ukončenie zmluvy a následná zmena dodávateľa archeologického výskumu pre staviteľa.

Interpretácia zachytených objektov bola náročná, keďže geologické podložie tvoril piesok a objekty boli ťažšie rozpoznateľné. V rámci preskúmaných objektov boli identifikované kolové jamy (objekty A3, A4, C10–12, C15, C24, C27, C42, C45, C49 – 1, C49 – 2, C59), možné kolové jamy (objekty A36, C13, C17, C20, C50), možné ohniská (objekty A35, C2, C3, C14), hospodárske objekty (objekty C21, C58). Pri viacerých objektoch sa nepotvrdil antropogénny charakter a predstavujú vývraty stromov, z ktorých niektoré následne zhoreli (objekty A9, A34, C5, C18, C19, C22, C34, C36, C38, C39, C43). Keďže geologické podložie bolo tvorené pieskom, pri niektorých objektoch nebolo možné určiť ich účel a pôvodný tvar (objekty C4, C6–9, C23, C26, C28–30, C32, C33, C35, C37, C40, C41, C44, C47, C48, C51, C52, C60, C61, C62).

Objekt C21 bol oválneho tvaru s dlhšou osou v smere V – Z s rozmermi 4 × 2,2 m a s hĺbkou 0,9 m. Obsahoval viacero prepálených vrstiev, oddelených od seba vrstvou kameňov a hliny. Mohlo ísť o potenciálne miesto na pálenie organického odpadu popri hospodárskej činnosti. Podobnú funkciu mohol mať aj objekt C58, ktorý mal okrúhly pôdorys s priemerom 2,6 m a nepravidelné dno zachytené v maximálnej hĺbke 0,3 m. Viacero prepálených vrstiev obsahovalo jemné zvyšky kôry. Z čiastočne preskúmaných objektov bol najvýraznejším A5, ktorý predstavuje pravdepodobne zvyšok pece s predpecnou jamou.

Počas výskumu bolo nájdených len sedem kusov keramiky a okrem nich neboli nájdené žiadne ďalšie pamiatky hmotnej kultúry. Štyri z týchto črepov pochádzajú z novoveku a boli náhodne nájdené na povrchu po skryvke pôdy. Ďalšie tri fragmenty datované do 13. stor. boli objavené vo výplni objektu C58.

Boli vyhotovené dve analýzy ¹⁴C z vopred odobratých vzoriek uhlíkov z kolovej jamy A4 a z hospodárskeho objektu C1, ktoré datovali tieto objekty na koniec 12. stor. a do polovice 13. stor. Celkové vyhodnotenie skúmanej plochy nie je možné bez výsledkov z plochy skúmanej v roku 2022.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF PODTATRANSKÉ MUSEUM IN POPRAD AT CONSTRUCTION SITE “IBV POD LESOM” IN MLYNICA. Mlynica (Poprad district), Pod lesom site, development-led excavation, Middle Ages (12th–13th centuries), Modern period. Finds deposited at: Podtatranské Museum in Poprad. The excavations were carried out at a construction site for infrastructure in a new neighborhood of the village. Most of the excavated area was on the plateau of a steep hill between Novolesniansky and Skalný potok creeks, but part of it extended to the west into the marshy land around Novolesniansky potok creek. The entire area was excavated to the level of the subsoil strata (0.2–1 m), which consisted of loamy sand and sand. About 140 potential archaeological features were located; of those, 59 were fully and seven partially excavated. The rest were not excavated due to the end of the contract. Of the 59 excavated features, 13 are interpreted as postholes, five as potential postholes, four as potential fireplaces, two as production-related features, 11 features are identified as natural, likely caused by uprooted trees, and 24 could not be interpreted. During the whole excavation, only seven pottery shards were found; four were random finds from the Modern period, and the rest were found within one of the potential production-related features (C58) and were dated to the 13th century. Samples of charcoals from the posthole (A4) and potential production-related feature (C21) were sent for ¹⁴C dating and were dated to the end of the 12th century and the middle of the 13th century, respectively. Overall interpretation of the excavated area is not possible due to missing information from the features that were excavated in the year 2022.

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PODTATRANSKÉHO MÚZEA V POPRADE PRI STAVBE RODINNÉHO DOMU V PREŠOVE-ŠALGOVÍKU

Tomáš B a b u r a

Prešov, časť Š a l g o v í k (okr. Prešov), Sovia ulica, záchranný výskum, nedatované.

Záchranný výskum bol realizovaný v dôsledku plánovanej stavby rodinného domu v rámci novej investičnej výstavby IBV. Plocha sa nachádza v stupňovitom svahu, ktorý sa zvažuje smerom na juhozápad ku Šalgovickému potoku, konkrétne na Sovej ulici 17 a 19. Počas výstavby sietí a prístupových komunikácií pre IBV bolo na lokalite doložené sídlisko z mladšej doby kamennej, neskoršej doby kamennej, doby rímskej a vrcholného stredoveku, z ktorých dve boli lokalizované, pričom priestor výskumu sa nachádzal v okrajovej lokalite južnejšieho sídla.¹ Výskum bol vykonaný na základe rozhodnutia KPÚ Prešov č. KPUPO-2021/3257-03/17774/HM zo dňa 8. 3. 2021.

Výskum bol realizovaný v predstihu pred samotnou výstavbou strojovým odstránením pôdneho horizontu v rozsahu stavby rodinného domu (10 × 15 m) do hĺbky potrebnej pre stavbu (0,6–1 m vzhľadom na klesajúci terén) a následného ručného začistenia.

Na celej ploche boli zachytené stopy po malých uhlíkoch a kúskoch prepálenej hliny, ktoré však netvorili žiadnu koncentráciu. Môže sa teda jednať o využívanú, avšak nezastavanú plochu na okraji sídliska, čo by korešpondovalo s predpokladom KPÚ.

V severozápadnej časti plochy, priamo pri západnom profile bol zachytený výrazne prepálený objekt s výplňou drobných uhlíkov a prepálenej hliny. Zdokumentovaná časť mala šírku 18 cm pri profile a tiahla sa smerom na východ v dĺžke 23 cm, pričom sa postupne zužovala do zaobleného špica. Výplň objektu dosahovala hutnosť 12 cm a zasahovala aj nad úroveň žltej ílovitej hliny, ktorá tvorila podložie. Objekt neobsahoval žiadne archeologické nálezy, ktoré by umožnili jeho datovanie. Na základe pokynov KPÚ sa neprisúpiilo ku rozšíreniu plochy výskumu, a preto objekt ostáva vo svojom zvyšku nedoskúmaný, aktuálne nedatovateľný a neurčiteľný.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF PODTATRANSKÉ MUSEUM IN POPRAD AT CONSTRUCTION SITE FOR PRIVATE RESIDENCE AT PREŠOV-ŠALGOVÍK. Prešov-Šalgovík (Prešov district), Sovia ulica street, development-led excavation, undated. The excavations have been conducted at a construction site for a private residence located on a terraced hill that slopes towards the Šalgovický potok stream at Sovia ulica street 17 and 19. Previous unpublished excavations, conducted in connection with the construction of roads in the area, identified two settlements in the area (Neolithic, Eneolithic, Roman period, and High Middle Ages). The excavated area was at the southern edge of one of these settlements. The area (10 × 15 m) was excavated for construction purposes (0.6–1 m, depending on the slope). The entire site was marked by small fragments of charcoal and burned daub, suggesting that the area was probably an open space at the edge of the settlement. In the northwestern corner, right at the western edge of the trench, there was a part of a larger feature. The documented section had a width of 18 cm in profile and extended eastward for 23 cm, gradually narrowing into a rounded tip. The feature's fill had a depth of 12 cm and extended above the level of yellow clayey soil, which formed the sterile subsoil. There were no finds that could identify or date the feature. Due to directions from Regional Monuments Board Prešov trench was not enlarged and the rest of this unidentified feature remains unexplored.

Translation provided by the author

SIEDMA VÝSKUMNÁ SEZÓNA OPEVNENÉHO SÍDLISKA HATVANSKEJ KULTÚRY V ŠAHÁCH²

Peter B a r t a – Jozef B á t o r a – Martin N e u m a n n – Tibor P á l i n k á s

Š a h y (okr. Levice), extravilán, poloha Na vršku, parc. č. 3802/3, systematický výskum, opevnené a otvorené sídlisko, staršia doba bronzová (hatvanská kultúra). Uloženie nálezov: Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy.

V aktuálnom roku pokračoval v Šahách, v polohe „Na vršku“ (parc. č. 3802/3), systematický výskum, ktorý nadviazal na predchádzajúce výskumné sezóny (pozri *Bátora/Neumann/Pálinkás 2020; 2022; 2023a;*

¹ Informácie z rozhodnutia KPÚ Prešov, predmetný výskum nebol publikovaný.

² Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 1/0100/19 a 2/0139/21.

2023b; 2023c). Výskum realizoval Archeologický ústav SAV, v. v. i., v Nitre v úzkej spolupráci s Katedrou archeológie FF UK v Bratislave a Hontianskym múzeom a galériou Ludovíta Simonyiho v Šahách. Na výskume sa v rámci odbornej praxe podieľali študenti archeológie z Katedry archeológie FF UK v Bratislave.

Výskumné práce sa sústredili na doskúmanie pomocného bloku, ktorý bol súčasťou kontrolného bloku medzi sondami I a J v severnom predpolí opevneného sídliska z obdobia hatvanskej kultúry. Keďže predchádzajúci rok zostala časť pomocného bloku nepreskúmaná, tohtoročná činnosť nadviazala na zdokumentovanie jeho vrstiev a na odber vzoriek. Pomocný blok bol znižovaný ručne po umelých vrstvách s hrúbkou 10 cm. V rámci umelých vrstiev boli z každej identifikovanej stratigrafickej vrstvy odobraté vzorky na pedologickú analýzu, analýzu FTIR a archeobotanickú analýzu (preplavovanie). Preplavovanie odobratých vzoriek bolo realizované priamo počas výskumu (boli používané kovové sitá na oddeľovanie frakcií s veľkosťou 2 mm, 1 mm a 250 µm). Detailná dokumentácia východného profilu celého kontrolného bloku medzi sondami I a D (obe boli skúmané v predchádzajúcich rokoch) poskytla dostatočný základ na rekonštrukciu depozičných procesov v rámci rozsiahlejšieho objektu, ktorý bol archeologicky postupne skúmaný už od roku 2015.

V južnej časti odkrytého profilu bol zachytený terénny zásah vo forme „násypu“ (vrstvy 10, 12–14, 40), ktorý poslužil ako opora pre chronologicky mladšiu priekopu. Uvedený násyp pravdepodobne spočíval na najstaršej zachytenej terénnej úrovni, ktorá korešponduje so spodnou hranicou vrstvy 43 a následne aj vrstvy 27. Na túto úroveň bola deponovaná sivá popolovitá vrstva 43, ktorá je jednoznačne výsledkom ľudských aktivít (tak ako všetky nasledovné popolovité vrstvy 17–19, 21). Vo svojej výplni obsahovala aj fragment keramického modelu lukovitého privesku, ktorý možno datovať do stupňa A1a, resp. A1b staršej doby bronzovej. Analogické privesky (z kančích klov či kostí) možno nájsť aj v prostredí nitrianskej kultúry, no svojím pôvodom sú späté s kultúrou zvoncovitých pohárov, predovšetkým s jej najvýchodnejšími skupinami (*Endródi/Horváth 1999, 32; Szathmári 1999–2000, 41*). Vrstva 43 prekryla pôvodnú prirodzenú úroveň a spolu s vrstvou 6, ktorá neobsahovala nálezy, tvorila homogénny a plynulý priebeh naprieč sledovaným profilom. Zatiaľ nie je zrejmé, či deponovanie vrstvy 43 bolo dlhšie trvajúcim procesom alebo jednorazovou udalosťou. Každopádne jej v profile zachovaná horná hranica poslužila ako nová terénna úroveň, ktorá nesie stopy viacerých, pravdepodobne stavebných zásahov. K nim patrí kolová jama s jej výplňou v južnom profile pomocného bloku (vrstvy 63, 64) a s veľkou pravdepodobnosťou aj výkop s takmer kolmou stenou, ktorý leží na severnom okraji sledovaného profilu.

Nová úroveň bola prevrstvená pomerne hrubou bledohnedou vrstvou 41, ktorá ju však pokrývala len čiastočne (približne od centrálnej časti profilu smerom na sever). Pravdepodobne je výsledkom prirodzeného zanášania priekopy materiálom z okolia sledovaného objektu. Svojím priebehom ešte viac akcentovala vznikajúci tvar priekopy v južnej časti sledovaného profilu. Aj táto vrstva však bola časom prekrytá popolovitou vrstvou 17, ktorá okrem typickej keramiky hatvanskej kultúry s voštinovaním obsahovala miniatúrnu keramickú lyžicu a model kola. Vrstva rovnako akceptovala priebeh a tvar spomínanej priekopy napriek tomu, že jej vznik je možné spájať s ľudskou činnosťou. V severnej časti vrstvy 17 bolo možné identifikovať vrstvu 37, ktorá ju pokrývala. V tomto prípade ide pravdepodobne o doklad o opätovnom postupnom prirodzenom zanášaní sledovaného priestoru z vyššie položeného okolitého prostredia (to isté možno predpokladať aj v prípade vrstiev 38 a 39). Vrstva 37 obsahovala opäť fragmenty keramiky hatvanskej kultúry, ktorých prítomnosť v danom kontexte môže svedčiť o priestorovej migrácii keramického odpadu smerom do zníženej, v ktorej leží skúmaný objekt.

Vrstvy 37 a 38 pokrývali popolovité vrstvy 18 a 21. Je povšimnutiahodné, že vrstva 18 sa svojím obsahom koncentruje najmä do priestoru priekopy – možno v tomto prípade uvažovať o intencionálnom zasýpaní priekopy za účelom vyrovnania terénnej depresie. Tieto aktivity možno chronologicky klásť stále do obdobia hatvanskej kultúry. Vrstvy 18 a 21, spoločne s ostatnými popolovitými vrstvami 17 a 43 (príp. vrstvy 22 a 23, ktoré však nemali popolovitý charakter), patria z pohľadu počtu nálezov k najbohatším. Do budúca bude nutné overiť hypotézu, nakoľko tieto vrstvy môžu predstavovať depóniu odpadu z príslušného sídliska v polohe Strážny vrch.

Nasledujúca vrstva 22 mala svojím obsahom podobný charakter ako predchádzajúce popolovité vrstvy, no zreteľne sa líšila svetlohnedým sfarbením. V jej výplni bolo možné nájsť fragmenty zoomorfných plastík datovaných do obdobia hatvanskej kultúry. Podobný charakter mala aj na nej ležiaca tmavosivá vrstva 23, ktorá je zároveň poslednou vrstvou vo výplni pôvodnej priekopy. Pravdepodobne v tomto období sa končí funkčné využitie priestoru miestnym spoločenstvom a začína postupné prirodzené zanášanie materiálom z okolia. Postdepozičné procesy reprezentujú vrstvy 1, 2, 24–26, 1. Hoci obsahujú

archeologické nálezy chronologicky blízke nižšie položeným vrstvám, možno ich prítomnosť interpretovať ako doklad o gravitačnom pohybe odpadu smerom do nižších polôh.

Celkovo možno hodnotiť sledovaný objekt (z pohľadu interpretovaného kontrolného bloku) ako pravdepodobný priestor deponovania odpadu blízkeho sídliska, ktoré tu mohlo existovať v priebehu najstaršej fázy staršej doby bronzovej (stupne A1a–b). Priestor mohol byť istý čas využitý aj na stavbu neznámej konštrukcie, ktorú dokladá prítomnosť minimálne dvoch kolových jám (ďalšiu sa podarilo objaviť v sonde D v predchádzajúcich sezónach). Viac svetla k interpretácii priestoru môžu priniesť analýzy vzoriek, ktoré boli v priebehu výskumu odoberané.

Literatúra

- Bátora/Neumann/Pálinkás 2020* – J. Bátora/M. Neumann/T. Pálinkás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2015, 2020, 15–17.
- Bátora/Neumann/Pálinkás 2022* – J. Bátora/M. Neumann/T. Pálinkás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2016, 2022, 15, 16.
- Bátora/Neumann/Pálinkás 2023a* – J. Bátora/M. Neumann/T. Pálinkás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2017, 2023, 18–20.
- Bátora/Neumann/Pálinkás 2023b* – J. Bátora/M. Neumann/T. Pálinkás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2018, 2023, 16–18.
- Bátora/Neumann/Pálinkás 2023c* – J. Bátora/M. Neumann/T. Pálinkás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2019, 2023, 14–16.
- Endrődi/Horváth 1999* – A. Endrődi/M. A. Horváth: Early Bronze Age and Avar graves at Budapest, Csepel-Island. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 1999, 1999, 27–46.
- Szathmári 1999–2000* – I. Szathmári: Bronze Age bone pendants in the Carpathian Basin. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 51, 1999–2000, 35–42.

THE SEVENTH EXCAVATION SEASON AT THE FORTIFIED SETTLEMENT OF THE HATVAN CULTURE IN ŠAHY. Šahy (Levice district), rural area, Na vršku site, plot no. 3802/3, systematic excavation, fortified and open settlement, Early Bronze Age (Hatvan culture). Finds deposited at: Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy. In the current year, systematic excavation continued in Šahy, Na vršku site (plot no. 3802/3), in the forefield of the fortified Hatvan culture settlement. It followed from previous excavation seasons (see *Bátora/Neumann/Pálinkás 2020; 2022; 2023a; 2023b; 2023c*). The excavation was carried out by the Institute of Archaeology of SAS in Nitra in close cooperation with the Department of Archaeology of FA CU in Bratislava and Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho in Šahy. The primary focus of the excavation was to complete the examination of the auxiliary block, which was part of the control block between trenches I and J in the northern forefield of the fortified settlement from the Hatvan culture period. As part of the block had remained unexamined in the previous year, the current activity aimed at documenting its stratigraphical layers and sampling. 10 cm thick artificial layers lowered the block. In the artificial layers, samples were taken from each identified stratigraphical layer for pedological analysis, FTIR, and archaeobotanical analyses (washing). Detailed documentation of the eastern profile of the whole control block between trenches I and D examined in previous years provided a sufficient base for reconstructing deposition processes in a large feature that had been archaeologically investigated since 2015. Overall, the feature under examination might served (in terms of the interpreted control block) as a probable space for the deposition of waste originating from a nearby settlement that existed during the earliest stages of the Early Bronze Age (stages A1a–b). The area might also have been used for unknown construction, as documented by the presence of at least two postholes (another one was discovered in trench D in previous seasons). More light on the interpretation of the area might be brought by analyses of the samples taken during the excavation.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V STUPAVE

Igor Bazovský

S t u p a v a (okr. Malacky), poloha Kopce, Ulica Mateja Bela, parc. č. 1675/199, 200, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, doba rímska, novovek. Uloženie nálezov: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

V súčasnom roku realizovalo SNM – Archeologické múzeum záchranné výskumy na dvoch susediacich stavbách rodinných domov v polohe Kopce na novovzniknutej Ulici Mateja Bela v Stupave. Ulica sa nachádza neďaleko tzv. „rímskej stanice“, okolo ktorej bolo zistené germánske osídlenie (*Turčan 2009*). V roku 2012 tu neboli pri stavbe komunikácie preskúmané žiadne archeologické objekty, len v povrcho-

vej vrstve sa našlo niekoľko črepov vrátane fragmentu terra sigillata, ktorý bol objavený na susednej Ulici Václava Honzu (Turčan 2013, 19, 21).

Na mieste stavby na parc. č. 1675/199 bol terén navýšený počas budovania komunikácie zeminou z okolia. V tejto sme počas prieskumu detektorom kovov pred stavbou a počas odhumusovania zistili štyri predmety z medených zliatín. Z nich tri, menovite atašu z bronzovej nádoby, mušľovité kovanie z remeňa konského postroja a fragment spony s vysokým zachycovačom, možno datovať do obdobia existencie areálu s kamennými rímskymi stavbami. Nie je však jasné, či s ním priamo súvisia, alebo ich možno spojiť s germánskym osídlením. Ataša bola pôvodne súčasťou žliabkovaného vedra (typ Eggers 44–47), ktorého nálezy sa v barbariku vyskytujú v nálezových celkoch datovaných do stupňov B2/C1 a C1a (obr. 2: 1; Jílek 2012, 48). Mušľovité kovanie patrí k pomerne rozšíreným nálezom v rímskom pohraničí i barbariku a je datované do 3. stor. (obr. 2: 2; Oldenstein 1977, 187, Taf. 57). Charakteristickým nálezom stupňa C1a je fragment spony s vysokým zachycovačom (obr. 2: 3; Zeman 2017, 113). Do obdobia novoveku datujeme tyčinkovitý predmet, ktorý najskôr slúžil na krájanie cesta. Predmet má profilovaný stred a je na oboch koncoch ukončený vidlicami. Na jednom z koncov sa zachovali otvory pre osku, ktorá pravdepodobne držala koliesko na krájanie (obr. 2: 4; Duchoňová/Lengyelová 2017, 43). Pri výkopoch základov rodinného domu neboli zistené žiadne archeologické objekty, ktoré by indikovali staršie osídlenie.

Predstihový detektorový prieskum na parc. č. 1675/200 bol negatívny. Pri výkopoch pre základy rodinného domu, retenčnú nádrž a vsakovací box neboli zistené žiadne archeologické objekty. Z vrstiev pochádza niekoľko drobných črepov z doby rímskej.

Výstavbu rodinných domov sme sledovali aj v nasledujúcom roku na parc. č. 1675/192 a 197 – archeologické objekty, ani nálezy neboli zistené, čo potvrdilo absenciu staršieho osídlenia v priestore Ulice Mateja Bela.

Literatúra

- Duchoňová/Lengyelová 2017 – D. Duchoňová/T. Lengyelová: *Hradné kuchyne a šľachtické stravovanie v ranom novoveku*. Bratislava 2017.
- Jílek 2012 – J. Jílek: *Bronzové nádoby z doby rímskej na Moravě a naddunajské časti Dolního Rakouska*. Pardubice 2012.
- Oldenstein 1977 – J. Oldenstein: Zur Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten. Studien zu Beschlägen und Zierart an den Ausrüstung der römischer Auxiliareinheiten des obergermanisch-raetischen Limesgebietes aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n. Chr. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 57/1976, 1977, 49–284.
- Turčan 2009 – V. Turčan: Zázemie rímskej stanice v Stupave. In: M. Karwowski/E. Droberjar (eds.): *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim*. Rzeszów 2009, 229–236.
- Zeman 2017 – T. Zeman: *Střední Pomoraví v době římské. Svědectví povrchové prospekce*. Olomouc 2017.

Pramene

- Turčan 2013 – V. Turčan: *Výskumná dokumentácia na stavbe IBV Stupava – Kopce, I. etapa, stavebné objekty parc. č. 1675/49, 1675/324, 1675/326, 1675/323, 1675/327, 1675/33, 1675/202, 1675/48, 1472/12 v k. ú Stupava (okr. Malacky)*. Bratislava 2013. Výskumná správa 6/2013. SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

RESCUE EXCAVATIONS IN STUPAVA. Stupava (Malacky district), Kopce site, Ulica Mateja Bela street, plots nos. 1675/199, 200, stray finds, rescue excavation, Roman period, Modern period. Finds deposited at: SNM – Archaeological Museum, Bratislava. In the current year, the SNM – Archaeological Museum carried out rescue excavations at the construction sites of two family houses on Ulica Mateja Bela street in Stupava (Malacky district). The location is near the so-called „Roman station“. Four objects made of copper alloys were found on the plot no. 1675/199 during the surface survey with a metal detector. The following belong to the 2nd half of the 2nd and 3rd centuries, i.e. the period of the existence of stone Roman buildings: an attache from a grooved bucket (type Eggers 44–47), a shell-shaped fitting from the belt of a horse harness and a fragment of a buckle with a high catcher (Fig. 2: 1–3). A rod-shaped object, which was first used for cutting dough, dates to the Modern period. The object has a moulded centre and is terminated at both ends by forks – one of the ends retains holes for a spur, which probably held a slicing wheel (Fig. 2: 4). No archaeological features indicative of earlier occupation were identified during the excavation of the house foundations. Only a few small Roman provincial sherds were found during excavations on the adjacent plot no. 1675/200. Settlement features were not identified; therefore, the finds might have been brought onto the building plots with disturbed soil from the surrounding area.

Translation provided by the author

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA TRASE PREPOJOVACIEHO VTL PLYNOVODU POĽSKO – SLOVENSKO³

Peter Bednár – Peter Fekko – Rastislav Hreha – Miroslava Kissová – Lucia Luštková – Róbert Malček – Tomáš Nováček – Štefan Olša – Marián Soják – Marek Vojteček – Tatiana Votroubková – Maciej Wawrzczak – Barbara Zajacová

V rokoch 2018 až 2021 sa uskutočnil rozsiahly archeologický výskum na trase vysokotlakového plynovodu (VTL) Veľké Kapušany – Poľsko, ktorý pozostával z viacerých etáp. Prvá etapa výskumu sa uskutočnila už v roku 2017. Pomocou povrchového prieskumu, ktorého účelom bolo lokalizovať náleziská v trase plynovodu, sa podarilo identifikovať jedenásť lokalít (*Beljak et al. 2023, 25, 26*). Druhá etapa v rokoch 2018 a 2019 prebiehala formou sondážneho výskumu na všetkých jedenástich lokalitách identifikovaných počas prvej etapy výskumu. V prípade pozitívnej archeologickej lokality nasledovala skrývka ornice a archeologický výskum. Archeologický výskum sa uskutočnil na lokalitách v katastrach obcí Čičarovce, Drahňov (okrem polohy Pri domoch), Krišovská Liesková, Oreské a Chlmec a Šamudovce. Tretia etapa výskumu v rokoch 2019 až 2021 pozostávala zo sledovania zemných a výkopových prác. V prípade objavenia archeologických nálezov bol na lokalitách zrealizovaný výskum. Týmto spôsobom boli objavené a zdokumentované nové archeologické lokality v katastrach obcí Drahňov (poloha Pri domoch), Lastomír, Staré a Veľké Kapušany (*Luštková/Vojteček 2022*).

1. Čičarovce (okr. Michalovce), extravilán, poloha Hadia Moľva, záchranný výskum, sídlisko, eneolit (kultúra Nyírség-Zatín), neskorá doba bronzová (gávská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 130 m bolo zdokumentovaných spolu 12 sídliskových objektov.

2. Drahňov (okr. Michalovce)

a) Poloha Čierne blato, záchranný výskum, sídlisko, mladšia až neskorá doba bronzová, doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 155 m bolo zdokumentovaných 42 nálezových situácií.

b) Poloha Pri domoch, záchranný výskum, sídlisko, pravek, doba bronzová (hatvanská kultúra), mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu boli zdokumentované tri sídliskové objekty. Objekt 1 a 2 v tesnej blízkosti a 230 m južne od nich sa nachádzal objekt 3.

c) Poloha Uličný pahorok – juh, záchranný výskum, sídlisko, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou, typ Raškovce, skupina Tiszadob, bukovoehorská kultúra), eneolit (badenská kultúra), neskorá doba bronzová (gávská kultúra), mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 290 m bolo zdokumentovaných 65 nálezových situácií, prevažne sídliskových objektov ale aj zhlukov keramiky a mazanice.

d) Poloha Uličný pahorok – sever, záchranný výskum, sídlisko, doba laténska, mladšia doba rímska, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 400 m bolo zdokumentovaných spolu 57 sídliskových objektov. Z lokality pochádzajú aj ojedinelé nálezy z obdobia neolitu, ktoré sa nachádzali sekundárne v chronologicky mladších sídliskových objektoch.

3. Krišovská Liesková (okr. Michalovce), extravilán, poloha Vršok, záchranný výskum, sídlisko, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou, bukovoehorská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 650 m bolo zdokumentovaných 12 nálezových situácií.

4. Lastomír (okr. Michalovce), extravilán, poloha Bozogvanky, záchranný výskum, sídlisko, vrcholný a neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhej 260 m bolo zdokumentovaných 183 sídliskových objektov.

³ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0056/22, 2/0115/22 a 2/0167/24.

5. O r e s k é (okr. Michalovce) a C h l m e c (okr. Humenné), extravilán, poloha Uhliská, Skaly, Uhlisko, záchranný výskum, výrobný areál, novovek (18.–19. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

Na území katastra obce Chlmec bolo zdokumentovaných šesť pecí a na území katastra obce Oreské jedna pec. Pece slúžili na pálenie vápna a sú datované do 18. a 19. stor.

6. P o z d i š o v c e (okr. Michalovce), extravilán, poloha Pod Dušou.

Realizovaný sondážny výskum nepotvrdil prítomnosť archeologickej lokality.

7. S t a r é (okr. Michalovce), extravilán, poloha Vychrovič, záchranný výskum, sídlisko, pravek, vrcholný až neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu v dĺžke 174 m bolo zdokumentovaných 20 objektov.

8. S v e t l i c e (okr. Medzilaborce)

a) Poloha Biely Grúňok. Realizovaný sondážny výskum nepotvrdil prítomnosť archeologickej lokality.

b) Poloha Nad Dúbravou. Realizovaný sondážny výskum nepotvrdil prítomnosť archeologickej lokality.

9. Š a m u d o v c e (okr. Michalovce), extravilán, poloha Prvý Diel, Úzke, záchranný výskum, sídlisko, pravek, doba bronzová, mladšia doba rímska, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhjej 700 m bolo zdokumentovaných 116 sídliskových objektov.

10. V e l k é K a p u š a n y (okr. Michalovce), extravilán, poloha Hadia Moľva, záchranný výskum, sídlisko, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou, typ Raškovce), eneolit (kultúra Bodrogke-resztúr, tiszapolgárska kultúra, badenská kultúra, kultúra Nyírség-Zatín), doba bronzová (kultúra Suciú de Sus, gávská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Košice.

V trase plynovodu na ploche dlhjej 150 m bolo zdokumentovaných 68 sídliskových objektov a hrubá kultúrna vrstva.

11. V ý r a v a (okr. Medzilaborce), extravilán, poloha Beskyd. Realizovaný sondážny výskum nepotvrdil prítomnosť archeologickej lokality.

Literatúra

Beljak et al. 2023 – J. Beljak/P. Bednár/P. Debnár/P. Fecko/R. Hreha/E. Horváthová/R. Malček/M. Melo/E. Mirošayová/A. Nemergut/M. Soják/M. Vojteček: Archeologický prieskum na trase prepojavacieho VTL plynovodu Poľsko – Slovensko. *AVANS* 2017, 2023, 25–27.

Luščíková/Vojteček 2022 – L. Luščíková/M. Vojteček (zost.): *Archeologický výskum na trase vysokotlakového prepojavacieho plynovodu Veľké Kapušany – Poľsko*. Nitra 2022.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION ON THE ROUTE OF THE CONNECTING HP GAS PIPELINE POLAND – SLOVAKIA. In 2018–2021, an extensive archaeological excavation was carried out along the route of the high-pressure (HP) gas pipeline Veľké Kapušany – Poland, which consisted of several stages. The first stage was carried out in 2017. Through a surface survey, which aimed to localize sites along the gas pipeline route, 11 sites were identified (*Beljak et al. 2023*, 25, 26). The second stage, in 2018 and 2019, involved trench excavation at all 11 sites identified during the first stage. If the site was archaeologically positive, topsoil was removed, and archaeological excavation was executed. Excavations were carried out at the sites in the cadastral areas of the villages of Čičarovce, Drahňov (excluding Pri domoch site), Krišovská Liesková, Oreské, Chlmec and Šamudovce. The third stage in 2019–2021 consisted of monitoring earthworks and excavations. When archaeological artefacts were uncovered during this phase, subsequent excavations were initiated. This led to the discovery and documentation of new archaeological sites within the cadastral areas of Drahňov (Pri domoch site), Lastomír, Staré Kapušany and Veľké Kapušany (*Luščíková/Vojteček 2022*).

1. Čičarovce (Michalovce district), rural area, Hadia Moľva site, rescue excavation, settlement, Eneolithic (Nyírség-Zatín culture), Late Bronze Age (Gáva culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology, SAS, Košice.

2. Drahňov (Michalovce district)

a) Čierne blato site, rescue excavation, settlement, Late Bronze Age, Hallstatt period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.

b) Pri domoch site, rescue excavation, settlement, prehistory, Bronze Age (Hatvan culture), Late Roman period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.

- c) Uličný pahorok – south site, rescue excavation, settlement, Neolithic (Eastern Linear Pottery culture, Raškovce type, Tiszadob group, Bükk culture), Eneolithic (Baden culture), Late Bronze Age (Gáva culture), Late Roman period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
- d) Uličný pahorok – north site, rescue excavation, settlement, La Tène period, Late Roman period, High Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
3. Krišovská Liesková (Michalovce district), rural area, Vŕšok site, rescue excavation, settlement, Neolithic (Eastern Linear Pottery culture, Bükk culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
4. Lastomír (Michalovce district), rural area, Bozogvanky site, rescue excavation, settlement, High and Late Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
5. Oreské (Michalovce district) and Chlmec (Humenné district), rural area, Uhliská, Skaly and Uhlisko sites, rescue excavation, production area, Postmedieval period (18th–19th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
6. Pozdišovce (Michalovce district), rural area, Pod Dušou site. The conducted trench excavation did not indicate the presence of any archaeological site.
7. Staré (Michalovce district), rural area, Výchrovič site, rescue excavation, settlement, prehistory, High and Late Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
8. Svetlice (Medzilaborce district)
- a) Biely Grúňok site. The conducted trench excavation did not indicate the presence of any archaeological site.
- b) Nad Dúbravou site. The conducted trench excavation did not indicate the presence of any archaeological site.
9. Šamudovce (Michalovce district), rural area. Prvý Diel, Úzke sites, rescue excavation, settlement, prehistory, Bronze Age, Late Roman period, High Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
10. Veľké Kapušany (Michalovce district), rural area, Hadia Moľva site, rescue excavation, settlement, Neolithic (Eastern Linear Pottery culture, Raškovce type), Eneolithic (Bodrogkeresztúr culture, Tiszapolgár culture, Baden culture, Nyírség-Zatín culture), Bronze Age (Suciu de Sus culture, Gáva culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Košice.
11. Výrava (Medzilaborce district), rural area, Beskyd site. The conducted trench excavation did not indicate the presence of any archaeological site.

VÝSKUM V KLUCHOVOM PALÁCI V NITRE⁴

Peter Bednár – Michal Čheben

Nitra, časť Staré Mesto (okr. Nitra), NKP Kluchov palác (č. ÚZPF 1490), Samova ulica, parc. č. 70/1, záchranný výskum, pravek, stredovek, novovek (15.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Počas letných mesiacov sa uskutočnil záchranný výskum v tzv. Kluchovom paláci na Samovej ulici 16 v Nitre (budova u Corgoňa alebo Dom kanonika Gregušku). Ide o klasicistickú budovu v južnej časti hradného kopca, stojacu na križovatke Východnej a Samovej ulice v juhovýchodnej časti Pribinovho námestia. Bola postavená v rokoch 1818–1821 z podnetu biskupa Jozefa Klucha (*Valent 1995*, 11). Predstavuje dvojpodlažnú stavbu s obdĺžnikovým pôdorysom s dvorovými prístavbami k južnej stene.

V súvislosti s pripravovanou pamiatkovou obnovou budovy sa vykopali dve statické sondy (obr. 3). Prvá (sonda 1) bola situovaná v exteriéri budovy, pri juhovýchodnej stene západného traktu a druhá (sonda 2) v interiéri pri južnej stene a v interiéri pri juhozápadnej obvodovej stene. Sondy boli vykopané pred príchodom archeológa po úroveň odhaľujúcu základové spáry prilahlých murív. Preto sme sa obmedzili iba na ich začistenie a zdokumentovanie stien výkopov. Vzhľadom na ohrozenie statiky budovy sa sondy nerozširovali ani neprehlbovali.

Sonda 1, umiestnená v exteriéri pri juhovýchodnej obvodovej stene, mala rozmery 2,1 × 0,8 m. Bola vykopaná do hĺbky 2,5 m (niveleta 153,5 m n. m.). V hornej časti sa do hĺbky 40 cm (niveleta 155,6 m n. m.) nachádzali vrstvy súvisiace s dnešnou úpravou nádvorja. Pod ňou až do úrovne 155,5–155,3 m n. m. bola nehomogénna hlinito-sutinová vrstva, dosypaná k ukladanému lícovanému tehlovému murivu sokla paláca. Vznikla po výstavbe paláca ako navážka, ktorou sa upravila úroveň dvora. V tejto úrovni sa nachádzala aj koruna liateho základu steny. Úroveň jeho základovej spáry bola v nivelete 153,7 m n. m.

Základ bol vyhlbený do hlinitých, resp. hlinito-kamenitých vrstiev, ktoré siahali do úrovne 154,4–154 m n. m. Tieto vrstvy obsahovali okrem pravekej a stredovekej keramiky aj ojedinelé nálezy z novoveku. Pod nimi začínalo súvrstvie sprašovej hliny s výraznými stopami prepálenia. Jeho povrch

⁴ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0167/24.

bol nerovný a porušený viacerými mladšími výkopmi. Prepálené súvrstvie okrem nehomogénnych hrúd prepálenej hliny a spraše neobsahovalo žiadne nálezy. Na základe podobnosti s vrstvou prepálenej hliny a spraše na Samovej ulici 20 (parc. č. 64) preskúmanej v roku 2014 (*Bednár/Debnár 2019*), nevylučujeme, že ide o deštrukciu staršej drevo-hlinitej zástavby parcely, ktorá bola zničená požiarom. Pod ňou, od nivelety 154,1–153,9 m n. m., sa nachádzala hlinito-sprašová vrstva, obsahujúca okrem pravekej keramiky aj sporadické vrcholnostredoveké črepy z 14.–15. stor.

Sonda 2 bola vyhlbená v interiéri budovy. Pri juhozápadnej stene paláca mala rozmery 3,3 × 1,5 m a dosahovala hĺbku 2,8 m od úrovne podlahy prízemnia (niveleta 153,6 m n. m.). Obvodová stena paláca bola do úrovne 155 m n. m. ukladaná a lícovaná. Do úrovne 155,7–155,8 m n. m. ju tvorilo lícované zmiešané kamenno-tehlové murivo a nad ňou pokračovalo výlučne tehlové murivo. V úrovni 155 m n. m. sa nachádzala koruna rozšíreného liateho základového muriva obvodovej steny. K obvodovej stene bola pristavaná priečka, oddeľujúca miestnosť v severozápadnej časti paláca od chodby v južnej, resp. juhovýchodnej časti budovy. Koruna liateho základového muriva tejto steny bola v nivelete 155,7–155,8 m n. m. Nálevovú situáciu môžeme interpretovať ako doklad etapovitej výstavby budovy. V prvej etape vybudovali obvodové murivo stavby a vnútorný priestor vyplnili násypom do úrovne 155,7–155,8 m n. m. Následne vystavali vnútorné priečky a interiér stavby zvýšili do úrovne plánovaných podláh. Zásyp tejto časti bol nehomogénny a sypký, čo súvisí nepochybne s charakterom jeho genézy a s tým, že netvoril dlhodobú pochôdznu úroveň terénu, ale bola naň položená podlaha prízemnia.

Povrch terénu pod týmto násypom bol pomerne tvrdý, udupaný a zreteľne sa oddeľoval od násypu nad ním. Bol zvlhčený a mierne klesal južným, resp. juhovýchodným smerom. Tvorila ho vrstva so zvýšeným podielom spraše so stopami prepálenia. Pod ňou sa zistila nerovná pomerne hrubá vrstva spraše a tmavej hliny, ktorá pravdepodobne vyplňala starší výkop. Spodné vrstvy tvorila humusovitá tmavá hlina. Z týchto sa nepodarilo získať žiadne nálezy. Iba na základe polohy vrstiev a ich zloženia môžeme predpokladať, že vrstva s výrazným obsahom spraše môže súvisieť s prepálenou sprašovou vrstvou zistenou v sonde 1. Podľa toho usudzujeme, že vznikla v staršom novoveku v 16., resp. 17. stor., a že vrstvy pod ňou pochádzajú z vrcholného stredoveku.

Napriek obmedzenému rozsahu priniesol výskum dôležité poznatky pre poznanie stratigrafie tohto priestoru. Obe sondy viac menej potvrdili, že budova vznikla v jednej stavebnej fáze v priebehu rokov 1818–1821. Plocha však musela byť intenzívne osídlená už pred jej výstavbou. Svedčia o tom mohutné vrstvy z vrcholného stredoveku a novoveku, do ktorých bola budova založená. Existenciu staršej zástavby naznačuje aj komplex suterénov pod budovou, ktorý nerešpektuje dnešný pôdorys objektu. Nevylučujeme, že sa tu môžeme stretnúť s obdobnou situáciou ako na Samovej ulici 20, kde starší neskorogotický suterén zakomponovali do novej renesančnej stavby, pričom nerešpektovali pôdorys staršej budovy. Zloženie a poloha vrstiev naznačujú, že terén pravdepodobne pred výstavbou dnešnej budovy stúpala severným smerom. Mocnosť vrstiev v dokumentovaných výkopoch zase potvrdzuje značný nálevový potenciál tejto plochy.

Literatúra

- Bednár/Debnár 2019* – P. Bednár/P. Debnár: Záchraný archeologický výskum v Nitre na Samovej ulici. *AVANS* 2014, 2019, 24, 25.
Valent 1995 – Š. Valent: *Nitra (Turistický sprievodca)*. Banská Bystrica 1995.

EXCAVATION IN THE KLUCH PALACE IN NITRA. Nitra-Staré Mesto (Nitra district), NCM Kluch Palace (CLM no. 1490), Samova ulica street, plot no. 70/1, rescue excavation, prehistory, Middle Ages, Postmedieval period (15th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In association with the prepared monument renovation, a rescue excavation in the so-called Kluch Palace in Nitra was carried out. This classicist building was constructed between 1818 and 1821 in the southern part of the castle hill. During the excavation, two static trenches were excavated, one in the exterior and one in the interior of the building (Fig. 3). Despite the limited extension and method of excavation, valuable information regarding the stratigraphy of the area and the building's development was obtained. Evidence suggests that the location was intensely settled during the High Middle Ages and the Postmedieval period, prior to the palace's construction. The composition and positioning of the layers imply that the terrain was likely sloping upward to the north before the current building was erected. Additionally, the thickness of the layers observed in the trenches indicates a significant potential for further findings in this area.

DESIATA SEZÓNA VÝSKUMU VINIANSKEHO HRADU⁵

Peter Bednár – Michal Šimkovič – Danka Majerčíková

Vinné (okr. Michalovce), NKP Viniansky hrad (č. ÚZPF 102), archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely v súvislosti s obnovou NKP, neskorý stredovek, novovek (16.–20. stor.). Uloženie náleзов: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum Vinianskeho hradu pokračoval doskúmaním interiéru budovy pri 3. hradnej bráne a odkryvom vonkajšieho líca severnej steny južného paláca (obr. 4). Ťažiskom bolo doskúmanie interiéru budovy na západnej strane 3. hradnej brány, interpretovanej ako strážnica. V rokoch 2014–2019 bola preskúmaná jej severozápadná časť a v roku 2020 sme začali s výskumom jej juhovýchodnej časti. Po zachytení muriva pristavaného k juhovýchodnej stene objektu sme tu výskum v roku 2020 prerušili (*Bednár/Šimkovič/Votroubeková 2024*, 16–18). V roku 2021 sme doskúmali plochu nad južnou časťou prejazdu 2. gotickej brány spolu so situáciou nad murivom južnej steny 2. brány.

V kúte ohraničenom gotickou hradbou a juhovýchodnou stenou strážnice bolo odkryté zmiešané murivo, pristavané k hradbe a stene strážnice. Murivo široké 0,2–0,4 m ohraničovalo priestor s pôdorysom v tvare písmena U s rozmermi 1,3 × 1,9 m, pričom priestor bol otvorený do miestnosti. Vnútorň povrch muriva bol pokrytý sadzami. Vnútorň plocha bola prepálená, v strede vydláždená plochými kameňmi uloženými do hlineného podkladu. Objekt je interpretovaný ako pozostatok pece (obr. 5). Ako sokel pece využili zvýšené murivo zvyškov južnej časti gotickej brány. Silné zadymenie strielne v obvodovej hradbe naznačuje, že dym z pece bol pravdepodobne vyvedený do nej.

Podlahu miestnosti v severozápadnej časti tvorila mimo plochy muriva brány udupaná sprašová hliina. V okolí pece na nej spočívala hliina s veľkou prímiesou popola a veľkým množstvom zlomkov keramických kachlíc z kachľovej pece. Dominovali kachlice s čelnou doskou zdobenou renesančným tapetovým vzorom. Výstavbu pece datujeme na základe týchto náleзов do druhej polovice 16. stor.

Ako bolo uvedené, murivo južnej časti gotickej brány bolo využité ako sokel pece. Vďaka tomu a vďaka výsledkom výskumov v rokoch 2015–2021 vieme rekonštruovať jej pôdorys. Brána mala kvadratický pôdorys s dĺžkou 6,5 m a max. šírkou 3,5 m. Na vonkajšej strane boli ostenia so zúženým prejazdom. Vonkajšie, široké 2,8 m, bolo postavené zo starostlivo opracovaných kamenných kvádrov. Vnútorň ostenie, široké 3 m, postavili z lomových kameňov. Vo vonkajšom ostení bola po oboch stranách vnútornej strany drážka pre padáciu mrežu, široká 0,15–0,2 m. Spodnú časť brány na začiatku 16. stor. na oboch stranách zamurovali. Priestor vyplnili zásypom tvoreným hlinitou vrstvou s veľkým množstvom odpadu (keramika a zvieracie kosti) a vyrovnali vrstvou stavebnej sutiny. Nad zvyškami brány postavili renesančnú budovu strážnice, pričom časť muriva gotickej brány využili ako základové murivo obvodových stien, resp. ako základ a sokel pre gotickú kachľovú pec. Táto úprava predstavuje pravdepodobne prvú fázu rozsiahlej neskorogotickej a renesančnej prestavby hradu.

Okrem výskumu v interiéri strážnice sme odkryli aj vonkajšie líce severnej steny západného traktu tzv. južného paláca (obr. 6). Ide o stavbu, alebo komplex stavieb, ktoré stoja na južnej strane hradu pri vnútorň líci obvodovej hradby. Výskum sa obmedzil iba na odstraňovanie sutinového kužeľa pri stene. Odkrývanie sme ukončili na úrovni, v ktorej sa menil charakter sutiny, t. j. v úrovni, v ktorej sa kamenistá sutina menila na jemnejšiu maltovú. Líce stavby sme odkryli v dĺžke 12,8 m od severozápadného nárožia budovy. Jej severovýchodné nárožie bolo prekryté blokom kompaktného muriva steny. Ten sa nerozoberal a nárožie sme ponechali prekryté.

Murivo severnej steny odkrytej časti západného traktu tzv. južného paláca postavili v jednej stavebnej fáze z nepravidelne riadkovaných lomových kameňov, pričom v spodnej časti dominovali veľké balvany a v hornej časti menšie kamene. V dvoch menších rezoch sme odkryli murivo v celej šírke, ktorá bola približne 1,6 m. Na severozápadnom nároží vystupoval z líca oporný pilier dlhý 0,8 m a široký 1,6 m. Vo vzdialenosti 1,4 m od piliera sa zachovala v líci spodná časť okna, ktoré bolo v líci široké 1,4 m. Zo zachovaných zvyškov špaliet je zrejmé, že sa rozširovali smerom do vnútra. Východne od tohto okna, 6,5–8 m od piliera, sme zachytili dverň otvor, rovnako so špaletami rozšírenými do vnútra. Zvyšky ďalšieho zle zachovaného okenného otvoru boli zistené cca 10 m od piliera.

Pred dverami sme odkryli zle zachované murivo prístavby k severnej stene paláca. Murivo pristavaného objektu bolo 0,7 m široké a malo kvadratický pôdorys s vonkajšími rozmermi 3,5 × 2,7 m (V–Z × S–J). Vnútorň rozmery prístavby dosahovali 2 × 2,2 m. Na východnej strane bolo murivo pristavané k lícu paláca. Na západnej strane bola medzi lícom paláca a murivom prístavby prieluka so šírkou

⁵ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0167/24.

1,2–1,4 m. Predpokladáme, že ide o vstup do prístavby. V severnej časti interiéru sme odkryli blok muriva, v ktorom bola zachytená spodná časť vretena kamenného točitého schodiska s odlomeným stupňom. Nálezová situácia dovoľuje tento objekt interpretovať nielen ako prístavbu chrániacu vstup do prízemnia paláca, ale aj ako prístavbu pre točité schody do poschodia paláca.

Výskum južnej časti zástavby Vinianskeho hradu doplnil poznatky o podobe a pôdorysnej dispozícii hradu po renesančnej prestavbe v 16. stor. a o pôdorysnej dispozícii druhej gotickej brány. Cenné sú nálezy kachlíc z pece v interiéri strážnice. Spolu s renesančnou podpivničenou budovou pristavanou k južnej stene trojuholníkovej veže a vnútornému lícu západnej hradby, predstavuje druhý objekt so zachovanými zvyškami kachlíc. V ostatných objektoch sa zatiaľ v takomto množstve nezachovali.

Súčasne sme doplnili a spresnili poznatky o podobe fasády západného traktu južného paláca. Ako naznačili výsledky výskumu z predchádzajúcej sezóny, ide pravdepodobne o súčasť renesančnej prestavby hradu. Prekvapujúcim bol nález prístavby pred vstupom do prízemnia v tejto časti paláca. Ide už o druhé schodisko v tomto pomerne malom objekte (prvé sa našlo pri východnej hradbe a viedlo do východného traktu paláca; *Bednár/Hlaváčová/Šimkovic 2019*). Existencia samostatných, dodatočne pristavaných schodísk v jednotlivých traktoch paláca pravdepodobne súvisí s rozdelením hradu medzi viacerých vlastníkov.

Literatúra

Bednár/Hlaváčová/Šimkovic 2019 – P. Bednár/S. Hlaváčová/M. Šimkovic: Pokračovanie výskumu Vinianskeho hradu. *AVANS 2014, 2019*, 28–31.

Bednár/Šimkovic/Votroubeková 2024 – P. Bednár/M. Šimkovic/T. Votroubeková: Deviata sezóna výskumu Vinianskeho hradu. *AVANS 2020, 2024*, 16–18.

THE TENTH EXCAVATION SEASON AT VINNÉ CASTLE. Vinné (Michalovce district), NCM Vinné castle (CLM no. 102), archaeological excavation for scientific and documentation purposes in association with the renovation of the NCM, Late Middle Ages, Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation at the Vinné castle continued with the investigation of the interior of the building at 3rd castle gate and uncovering the exterior face of the northern wall of the southern palace (Fig. 4). The focus was on the completion of the interior of the building on the western side of 3rd castle gate, interpreted as a guard tower. In 2021, an excavation was completed in the area above the southern part of the passage under 2nd Gothic gate. In the corner enclosed by the Gothic defensive wall and the southeastern wall of the guard tower, the remains of a stove built onto the remnants of the southern wall of the Gothic gate were uncovered (Fig. 5). A high number of fragments from Renaissance ceramic stove tiles from a stove was uncovered under the stove on the guard tower floor. Based on the findings, the stove's construction dates back to the 2nd half of the 16th century. Besides the excavation in the interior of the guard tower, the exterior face of the northern wall of the western extension of the so-called southern palace was unearthed (Fig. 6). The excavation was limited to removing the debris cone near the wall, where two windows and a door were identified in the wall. In front of the door, the poorly preserved masonry of an attachment to the northern wall of the palace was uncovered, which featured a spiral staircase. The excavation in the southern architecture of Vinné castle completed our knowledge of the castle's design and ground plan layout after the Renaissance reconstruction in the 16th century and provided insights into the ground plan of the 2nd Gothic gate.

VÝSKUM PUSTÉHO HRADU VO ZVOLENE⁶

Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Miloš Čierny – Mária Puškó

Z v o l e n (okr. Zvolen), NKP Pustý hrad, Horný hrad (č. ÚZPF 1131), fortifikácia, rezidencia, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely v súvislosti s obnovou NKP, pravek, eneolit, mladšia a neskorá doba bronzová, doba laténska, doba rímska, neskorý a vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum na Hornom Pustom hrade

V aktuálnom roku sa na Pustom hrade vo Zvolene uskutočnila jubilejná 30. sezóna archeologického výskumu a obnovy (*Beljak/Beljak Pažinová/Mázor 2021*, 103–105). Celkovo boli realizované štyri archeologické sondy (obr. 7). Prvá skúmaná plocha bola centrálna časť Horného hradu medzi východnou líniou

⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063 a APVV-20-044. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 01/0240/21.

opevnenia a rozsiahlou ťažobnou jamou, kde bola umiestnená sonda 1/2021 (obr. 8: 1). V sonde bola objavená vrstva zásypu z ťažobnej jamy, ktorú reprezentovali väčšie kamene, štrk a ílovitá zemina. Sonda pri východnej hradbe dosahovala maximálnu hĺbku až 4,1 m. V hornej časti zásypu boli archeologické nálezy len sporadické v podobe keramických fragmentov prevažne z vrcholného stredoveku (14. stor.) a miestami z praveku. Pod zásypom sa nachádzala čierna kultúrna vrstva s nálezmi črepov z 13. stor. V spodnej časti sondy nad geologickým ílovým podložíom bola mohutná vrstva s početnými nálezmi z mladšej a neskorej doby bronzovej. Na vonkajšom líci východnej hradby boli pri jej začistení objavené kapsy po lešení zo stredoveku z obdobia výstavby hradu.

Ďalší výskum sa sústredil na vrcholovú plošinu Horného hradu, kde bola umiestnená sonda 2/2021 (obr. 8: 2). V hornej časti skúmanej plochy bola približne 0,3 m hrubá kultúrna vrstva z vrcholného stredoveku. V nej sa nachádzali aj nálezy mincí z 13. stor. (napr. Belo IV., Ladislav IV. Kumánsky) a mincové pliešky na razbu falošných mincí. Pod touto bola identifikovaná takmer 2 m hrubá vrstva navážok, ktorými tu zrejme vo vrcholnom stredoveku vyrovnali terén. Plocha mohla slúžiť na komunikáciu, resp. sa tu mohlo nachádzať voľné priestranstvo. V navážke sa objavili už len ojedinelé nálezy fragmentov keramiky z doby bronzovej. Podložie tu tvorilo andezitové bralo, ktoré prudko klesalo z juhu na sever.

Tretia skúmaná plocha sa nachádzala pri západnej hradbe na spodnej terase tzv. Dončovho hradu. V priestore pri hradbe bola umiestnená sonda 3/2021 (obr. 8: 3). Prvú vrstvu (hrubú cca. 0,2 m) tvorila zemina s nálezmi z druhej polovice 13. stor. a prvej polovice 14. stor. Našli sa tu aj uhorské denáre (napr. Belo IV., Ondrej III.). Pod ňou bola identifikovaná stredoveká kamenná dlažba, ktorá ležala na kamennej vyrovnávacej vrstve z vrcholného stredoveku a siahala až po základovú škáru západnej hradby. Hradba bola v tejto časti založená priamo na kamenné bralo. Vo východnom profile (okraji) sondy boli objavené aj základy múru doteraz neznámej stavby. Objavený múr s hrúbkou 0,8 m sa nachádzal v rovnakej línii ako tzv. terasový múr identifikovaný v roku 2008 V. Hanuliakom. Oba múry boli kolmo napojené na priečnu hradbu tzv. Dončovho hradu. Novoobjavený múr bol v tejto časti skúmaného priestoru ukončený. Založený nebol priamo na bralo, ale na vrstvu štrkovo-zemitej navážky. Múr pochádza zrejme z prelomu 13. a 14. stor., kedy popri západnej hradbe vybudovali hospodársky objekt na najnižšej terase tzv. Dončovho hradu.

Posledná realizovaná sonda 4/2021 (obr. 8: 4–6) bola umiestnená vo veži východnej línie opevnenia. Sondou bol revízne preskúmaný samotný objekt veže a odstránená hlinená výplň medzi jej múrmi.

V tohtoročnej sezóne na Pustom hrade pokračovala aj stavebná sanácia, ktorá sa sústredila na obnovu veže vo východnej línii opevnenia Horného hradu, ktorá bola skúmaná v rokoch 1996–1998 a revízne v roku 2020. Dokončená bola aj obnova veže I. (komitátny hrad), na ktorej pribudlo pohodlné schodisko z ocelevej konštrukcie.

Charakter nálezov z Horného hradu

Bohatá stredoveká kultúrna vrstva s množstvom keramických a kovových nálezov z 13.–14. stor. sa nachádzala v sonde 2/2021, ale hlavne v sonde 3/2021, teda na Dolnej terase Dončovho hradu. V nálezoch dominovali črepy z nádob stolovej a úžitkovej keramiky (hrnce, džbány, pokrievky, fľaše), medzi ktorými sa objavili aj značky na dnách. V zdobení prevládala rytá výzdoba (tenšie ryhy alebo širšie žliabky) najmä na pleci nádob, pričom časté bolo aj zdobenie vlnovkou. Nechýbala ani červeno-hnedá maľovaná výzdoba na bielej keramike. V tohtoročnej sezóne sa v sonde 2A/2021 podarilo objaviť aj koncentráciu črepov z jednej šedo-bielej hrncovej nádoby, ktorú možno aj čiastočne rekonštruovať. Z kovových predmetov boli zistené ozdoby vyrobené zo železa, medi, bronzu a kovové nášivky rôznych tvarov, ktoré mohli byť upevňované napr. na hlavný remeň rytierskych opaskov. Početné boli aj nálezy praciek a rôznych plieškov. Najpočetnejšiu skupinu kovových nálezov z Horného hradu tvorili predmety zo železa, z ktorých dominovali militárie, t. j. zbrane a jazdecká výstroj. K dobre zachovaným predmetom radíme čepele nožov, hroty šípov, ostrohy, nášlapného ježka, podkovy. K výnimočným nálezom patrili bronzové ozdobné aplikácie, napr. kovová miniatúra v tvare ruže, bronzová roľníčka a poškodená svätajakubská mušľa. Objavené boli aj doklady remeselného opracovania kostí a parohoviny v rôznych štádiách výroby. Výnimočne sa vyskytli sklenené fragmenty zo stolového riadu.

Dlhú tradíciu mincovníctva na Pustom hrade, najmä v súvislosti s razbou falzifikátov mincí uhorských a českých panovníkov, potvrdila aj tohtoročná výskumná sezóna. Výskum odhalil početné mincové pliešky pripravené na razbu. Podarilo sa doložiť aj niekoľko falošných mincí s razbou, avšak najdôležitejšie boli nálezy pravých mincí. Reprezentujú ich predovšetkým uhorské denáre arpádovských kráľov Bela IV. (1235–1270), Ladislava IV. Kumánskeho (1272–1290) a Ondreja III. (1290–1301). Všetky menované boli razené v 13., resp. hneď na začiatku 14. stor. a našli sa v sondách 2/2021 a 3/2021.

Pod stredovekou vrstvou sa, hlavne v sonde 1/2021, potvrdila mohutná praveká vrstva, ktorá svedčí o výraznom osídlení pustohradného kopca aj v závere doby bronzovej v priebehu mladšej a neskorej doby bronzovej. Ide o priestor pri zdeštruovanom kamenno-zemnom pravekom vale, pri ktorom sme rovnako v iných častiach hradného areálu zaznamenali sídelné objekty, príp. stavby aj s udupanými podlahami. Praveká vrstva sa sporadicky objavila v sonde 2/2021 a praveké nálezy sa našli premiešané tiež vo vrstvách v sonde 3/2021. Bohaté nálezy zo záveru doby bronzovej na Pustom hrade a v okolí Zvolena (pozri napr. *Beljak et al. 2014*, 107–125; *Beljak Pažinová/Godiš/Beljak 2022*) nepochybne ovplyvnili obchodné cesty, ktoré tento región križovali. Okrem početných fragmentov keramiky z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej nechýbali ani drobné predmety z hliny, napr. závažia, prasleny, cievky a kolieska. Objavené boli aj praveké drobné predmety z kovu, menovite bronzové predmety ako ihlice, hrot šípu a šperky.

Novú kapitolu doposiaľ nepoznanej histórie lokality otvoril už v sezóne 2018 nález rímskej mince – dobového falza Antoniniána cisára Galliena, ktorá bola s veľkou pravdepodobnosťou vyrazená v posledných desaťročiach 3. stor. (*Beljak/Beljak Pažinová/Stoklas 2021*). Artefakt azda súvisel s osídlením germánskeho kmeňa Kvádov v priestore Zvolenskej kotliny a poukazuje na určitý pohyb na lokalite aj v mladšej, resp. neskorej dobe rímskej. Túto skutočnosť umocňuje fakt, že ďalšia rímska minca bola na Hornom hrade objavená aj v aktuálnej sezóne. Našla sa pomocou detektora kovov pri západnej hradbe na spodnej terase tzv. Dončovho hradu. Iné sprievodné nálezy z doby rímskej tu získané neboli. Druhá nájdená minca je Antoniniánus Galliena pre Corneliu Saloninu (253–260) z rokov 257–258 (*Beljak et al. 2022*, 45–47; obr. 50: 5). Táto minca je teda staršia než predošlá, čo však nevyklučuje jej súvislosť s pohybom na hradnom vrchu v neskororímskom období. Na druhej strane môže ísť aj o artefakt, ktorý sa na hrad dostal až vo vrcholnom stredoveku ako ozdoba odevu, či ako šperk alebo votívny predmet.

Literatúra

- Beljak et al. 2014* – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/B. Beláček/M. Golis/J. Hunka/A. Krištín/V. Kohút/P. Maliniak/M. Mordovin/M. S. Przybyła/D. Repka/M. Slámová/M. Šimkovic/B. Tóth/O. Žaár: *Pustý hrad. Dolný hrad 2009–2014*. Zvolen – Nitra 2014.
- Beljak et al. 2022* – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/P. Maliniak/R. Ragač/M. Šimkovic: *Pustý hrad vo Zvolene. Výpoveď archeologických a historických prameňov*. Nitra – Zvolen 2022.
- Beljak/Beljak Pažinová/Mázor 2021* – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/M. Mázor: *Pustý hrad vo Zvolene – dejiny výskumu a obnovy kráľovského hradu 1992–2021*. Publikácia vydaná pri príležitosti 30. výročia archeologického výskumu a obnovy hradného areálu. Zvolen 2021.
- Beljak/Beljak Pažinová/Stoklas 2021* – J. Beljak /N. Beljak Pažinová/B. Stoklas: Find of Gallienus Antoninianus contemporary forgery from the Deserted Castle (Pustý hrad) in Zvolen, Slovakia. In: Z. Robak/M. Ruttkay (eds.): *Celts – Germans – Slavs. A Tribute Anthology to Karol Pieta*. Slovenská archeológia – Supplementum 2. Nitra 2021, 249–259. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2021.suppl.2.23>
- Beljak Pažinová/Godiš/Beljak 2022* – N. Beljak Pažinová/J. Godiš/J. Beljak: Understanding the Late and Final Bronze Age settlement at Zvolen, Pustý hrad site. The expression of pottery. In: *V hore strom*. Studia Historica Nitriensia 27 – Supplementum 3. Nitra 2023, 88–113. DOI: <https://doi.org/10.17846/SHN.2023.27.S.88-113>

EXCAVATION AT PUSTÝ HRAD CASTLE IN ZVOLEN. Zvolen (Zvolen district), NCM Pustý hrad castle, Upper castle (CLM no. 1131), fortification, residence, archaeological excavation for scientific and documentation purposes in association with the renovation of the NCM, prehistory, Eneolithic, Late Bronze Age, La Tène period, Late and High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In the current year, the 30th season of archaeological excavations and renovation was carried out at the Pustý hrad castle in Zvolen, involving the excavation of four trenches (Fig. 7):

Trench 1/2021 was situated between the eastern fortification line and a large exploitation pit. The trench backfill came from the exploitation pit and it was represented by large stones, gravel and clayey earth. In the upper part of the backfill, finds were sporadic, in the form of pottery from the High Middle Ages (14th century) mixed with several prehistoric sherds. Below this layer, a black cultural stratum yielded artefacts from the 13th century. Additionally, a significant layer containing numerous finds from the Late Bronze Age was located above the clay geological subsoil. Pockets left by Medieval scaffolding from the castle's construction period were discovered along the external face of the eastern defensive wall.

Trench 2/2021 was located on the hilltop plateau of the Upper castle (Fig. 8: 2). In the upper part, there was an approx. 0.3 m thick layer from the High Middle Ages. Beneath this, an almost 2 m thick layer of made-up ground was identified, probably leveling the terrain in the High Middle Ages. The made-up ground contained rare fragments of pottery from the Bronze Age. The bedrock in this area was andesite, with a steep decline from south to north.

Trench 3/2021 was situated at the western defensive wall on the lower terrace of the so-called Donč's castle (Fig. 8: 3). The uppermost layer consisted of earth containing artefacts dated to the 2nd half of the 13th century and the

1st half of the 14th century, including Hungarian denarii (e. g. Béla IV, Andrew III). Under this layer, Medieval stone paving was identified, which laid on the stony leveling layer from the High Middle Ages. This leveling layer extended down to the foundation gap of the western defensive wall, which was directly embedded in the rock in this section. Foundations of a wall of a previously unknown structure were discovered in the eastern profile (periphery) of the trench. The 0.8 m thick wall was located in the same line as the so-called terrace wall identified in 2008 by V. Hanuliak. Both walls were perpendicularly connected to the transversal defensive wall of the so-called Donč's castle. The newly discovered wall was terminated in this part of the examined area. It was not embedded on the rock but on the layer of gravel-earthen made-up ground. The wall probably comes from the turn of the 13th and 14th centuries, when a utility building was built along the western defensive wall on the lowest terrace of the so-called Donč's castle. Interestingly, at the end of the season when the trench was being filled, a metal detector yielded a Roman coin, the first discovered at the site since 2018. It is Antoninianus Galliena for Cornelia Salonina (253–260) from 257–258 AD. However, it could be an artefact that had arrived at the castle in the High Middle Ages as a garment ornament, as a jewel, or as a votive artifact.

Trench 4/2021 (Fig. 8: 4–6) was located in the tower of the eastern fortification line. The trench re-examined the tower building itself, and the earth fill between its walls was removed. This season at the Pustý hrad castle continued with construction repairs focused on renovating the tower in the eastern fortification line of the Upper castle, which was examined in 1996–1998, with a revision survey conducted in 2020. Restoration of tower I (county castle) was completed, featuring the installation of a new steel staircase.

PRIESKUM HRADU TEPLICA (PUSTÝ HRAD) NAD SKLENÝMI TEPLICAMI ⁷

Ján B e l j a k – Peter D e b n á r

S k l e n é T e p l i c e (okr. Žiar nad Hronom), hrad Teplica (Pustý hrad), hrad, prieskum, stredovek (13. stor., 14.–16. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Zvyšky dvojdielného hradu sa v súčasnosti nachádzajú na zalesnenom vrchole kopca Pustý hrad v nadmorskej výške 629 m, nad obcou Sklené Teplice, na severnom okraji Štiavnických vrchov. Hrad sa v písomných prameňoch objavuje až v 15. stor. Archeologické nálezy dokladajú jeho funkčnosť v rozmedzí 14. až 16. stor., s možnou výstavbou už v 13. stor. (*Labuda 2002, 274*). Hrad Teplica bol vybudovaný na účel kontroly prístupovej cesty z Pohronia v smere na Banskú Štiavnicu a v prvej polovici 15. stor. podliehal Jánovi Jiskrovi. V nasledujúcom období bol pod správou ostrihomského arcibiskupa. Na konci 15. stor. prešla Teplica do rúk panovníka Mateja Korvína, ktorý ju, už ako spustnutý hrad, daroval svojej manželke Beatrix Aragónskej. V časech osmanskej hrozby bol zaniknutý hrad využívaný na pozorovanie okolia a bola tu umiestnená menšia posádka (*Beljak/Bóna/Maliniak 2021, 42–44*).

Pozostával z menšieho hradného jadra lichobežníkového pôdorysu s rozmermi 22–42 × 27 m a od severu napojeného predhradia nepravidelného pôdorysu s osami 40 a 32 m (obr. 9). Prístupová cesta prekonávala šijovú priekopu v južnom predpolí hradu a pokračujúc západným svahom, vyústila do brány v opevnení predhradia. V jeho priestore sa pravotočivo zatočila na juh, aby po prekonaní vnútornej priekopy a valu dosiahla bránu v severnom obvode jadra. Z nečitateľnej dispozície jadra sa okrem torz murív zreteľnejšie rysuje jeho obvod, z ktorého na juhovýchode vystupuje vysunuté opevnenie. V juhozápadnom, najvyššie položenom výbežku sa predpokladá prítomnosť vežovej stavby a v jej severnom susedstve je viditeľný zahĺbený zvyšok murovanej cisterny obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 3,9 × 5,1 m. K východnej hradbe bol pristavaný hradný palác, ktorého zvyšky sú dodnes viditeľné (*Beljak/Bóna/Maliniak 2021, 44–47*). Približne 400 m južne od hradu, na pretiahnutom rovnom hrebeni v blízkosti prístupovej cesty, sa nachádzajú zvyšky menšieho predsunutého opevnenia z neskorého stredoveku so zachovaným obvodovým valom (*Bednár/Fottová 2006, 28*).

Prieskum hradu pozostával z obhliadky terénnej situácie a prieskumu za použitia detektoru kovov. Realizoval ho Archeologický ústav SAV, v. v. i., v spolupráci s Katedrou archeológie UKF v Nitre, Slovenským banským múzeom v Banskej Štiavnici a predsedami občianskych združení, ktoré zachraňujú hrady Šášov, Revište a Čabrad'. Účelom prieskumu bolo overenie situácií zistených na lidarových snímkach a 3D zamerania hradu, ktoré realizovala firma O R N T H spol. s r. o. v roku 2019. Zámerom bolo tiež zdokumentovanie aktuálneho stavu hradu a získanie archeologických nálezov, ktoré by pomohli upresniť datovanie lokality. Taktiež boli zdokumentované viditeľné časti murív a terénne reliktky v areáli a v blízkom okolí. Na lokalite boli v čase prieskumu viditeľné stopy po rozsiahlych amatérskych výkopoch, ktoré sa

⁷ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063.

museli uskutočniť v posledných rokoch. V ich blízkosti sa podarilo zozbierať keramický materiál z vrcholného stredoveku. Získané hnutelné nálezy tvorili tiež minca Mateja Korvína a minca cisára Františka Jozefa z roku 1858, väčšie množstvo železných klincov, hrot šípú, železná reťaz, čepeľ noža, železné kovania, väčšie množstvo železnej trosky ako doklad existencie kováčskej dielne, črepy z okrajov a stien nádob, ako aj značkou zdobené dno hrnca, ktoré potvrdzujú fungovanie hradu v 13.–16. stor. (obr. 10).

Literatúra

- Bednár/Fottová 2002* – P. Bednár/E. Fottová: Stredoveké opevnenie v Sklených Tepliciach. *AVANS* 2001, 2002, 30, 31.
Beljak/Bóna/Maliniak – J. Beljak/M. Bóna/P. Maliniak: Hrad Teplica – Teplica Castle. In: N. Beljak Pažinová (ed.): *Stredoveké hrady na Strednom Pohroní – Medieval castles in Central Hron region*. Nitra 2021, 41–53.
Labuda 2002 – J. Labuda: Hrady Štiavnických vrchov a ich vzájomné interakcie. *Archaeologia historica* 27, 2002, 267–278.

SURVEY OF THE TEPLICA CASTLE (PUSTÝ HRAD CASTLE) ABOVE SKLENÉ TEPLICE. Sklené Teplice (Žiar nad Hronom district), Teplica castle (Pustý hrad castle), castle, survey, Middle Ages (13th century, 14th–16th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The survey was conducted at Teplica castle (Pustý hrad castle) on the top of Pustý hrad hill (629 m a. s. l.) above the village of Sklené Teplice. It focused on verifying archaeological contexts identified through LiDAR imaging and a 3D survey completed by ORNTH Ltd. in 2019. The primary objectives were to document the current condition of the castle and to recover archaeological artefacts that could help establish the site's dating. Visible parts of masonry and terrain relics in the area and the nearby surroundings were documented. Evidence of amateur excavations was also present at the site. Nearby, was collected Medieval pottery material. The obtained movable finds included a Mathias Corvinus coin and a Franz Joseph coin from 1858, a large number of iron nails, an arrowhead, an iron chain, a knife blade, iron fittings, and a large volume of iron slag as evidence of the existence of a smithy, sherds from rims and bodies of vessels as well as a marked pot bottom which confirm the functioning of the castle in the 13th–16th centuries.

PRIESKUM HRADU ŽAKÝL V KATASTRI OBCE PODHORIE⁸

Ján B e l j a k – P e t e r D e b n á r

P o d h o r i e (okr. Banská Štiavnica), hrad Žakýl (Brezový hrad), hrad, prieskum, stredovek (13. stor., 14.–16. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Hrad Žakýl sa nachádza približne 1,5 km severovýchodne od obce Podhorie, na vrchole kopca Hrad alebo Brezový hrad v nadmorskej výške 812 m. Dobové pramene hrad neuvádzajú a prvá písomná zmienka z roku 1560 už dokladá jeho nefunkčnosť po zániku. Počas vymedzenia chotára Horných Opatoviec zo strany Žakýla a Teplej sa totiž v roku 1560 spomínajú ako hraničné body „Chotárna studnica pod Starým hradom“ a susedný vrch „Kráľov stôl“ (*Ratkoš 1978*, 52, 53).

O vzniku hradu v 13. stor. a jeho zániku v priebehu 15. stor. sa nateraz usudzuje podľa archeologických nálezov pochádzajúcich z rozmedzia 13.–15. stor. (*Labuda 2002*, 273). Samotný názov, doložený od 14. stor. v tvaroch ako „Zekel“ a pod., niektorí bádatelia s určitými výhradami spájajú s etnikom Sikulov (*Marek 2006*, 274, 305; *Sitár 2020*, 37, 611, 612). Podľa polohy a pomerne veľkej rozlohy hradu (0,6 ha) sa predpokladá, že plnil kontrolnú funkciu nad cestou smerujúcou od severu do Banskej Štiavnice, neskôr spájajúcou Banskú Štiavnicu s mincovňou v Kremnici (*Labuda 2002*, 273). Na zvyšky Žakýlskeho (Pustého) hradu v katastri dnešného Podhorie koncom 19. stor. upozornil A. Kmeť, ktorý hrad navštívil v roku 1894 spolu s A. Bakerom, ktorý tu dal odkryť aj niektoré múry. Na základe vtedajšieho zamerania hradu K. Dodekom A. Kmeť hrad podrobnejšie opísal (*Kmeť 1901*, 76, 80). V roku 2000 sa prieskumu a ručnému zameraniu hradných zvyškov venovali P. Gutek a M. Matejka (*Gutek/Matejka 2002*, 5, 6). Neskôr publikované práce sa len stručne zaoberali predpokladanou funkciou hradu a povrchovo získanými archeologickými nálezmi (*Karczag/Szabó 2018*, 1192, 1193; *Labuda 2002*, 273; *Plaček/Bóna 2007*, 338, 339). Neskoršie stavebno-historické vyhodnotenie zvyškov hradu realizoval v roku 2019 M. Bóna a v tom istom roku F. Ornth uskutočnil geodetické výškopisné zameranie hradu v spojení s 3D skenovaním.

Archeologický prieskum mal za cieľ overenie situácií zistených na lidarových snímkach a výstupoch 3D skenovania lokality, zdokumentovanie aktuálneho stavu hradu a získanie archeologických nálezov, ktoré by pomohli upresniť datovanie lokality. Dlhodobou je hrad cieľom amatérskych hľadačov, pričom stopy po týchto aktivitách boli zistené aj počas prieskumu. Terénne práce pozostávali z obhliadky hradu Žakýl, počas ktorej bol overený priebeh opevnenia a stopy zástavby vo vnútri opevnenia a v bližšom

⁸ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063.

zázemí hradu (obr. 11: 1). Samotný hrad pozostáva z hradného jadra pozdĺžneho pôdorysu a priestraného oválneho predhradia napojeného od východu. V teréne sú dobre viditeľné zvyšky hranolovej obrannej veže nad vstupnou bránou vo východnom okraji jadra a hradného paláca na západnej strane. Dodnes je čitateľná aj hradná cisterna a zvyšky hospodárskych stavieb pristavaných k severnej aj južnej línii opevnenia. Zaujímavé sú aj dve štôlne, jedna pred vstupnou bránou a druhá na nádvorí, ktoré boli vyťažené až po zániku hradu. O využívaní okolia hradu aj po zániku svedčia terénne relikt v podobe plošín, ktoré boli vystavané na pálenie drevného uhlia.

Počas prieskumu boli na nádvorí hradu Žakýl zozbierané archeologické nálezy ako zubadlá, hrot šípú, olovené závažie, ozdobné kovanie zo šiat, kovanie z dverí, fragment noža, väčšie množstvo klincov a keramické fragmenty, ktoré potvrdzujú jeho fungovanie predovšetkým v 14. stor. (obr. 11: 2–9). Hrad Žakýl zanikol pravdepodobne v závere 14. stor. alebo začiatkom nasledujúceho 15. stor.

Literatúra

- Bednár/Fottová 2002 – P. Bednár/E. Fottová: Stredoveké opevnenie v Sklených Tepliciach. *AVANS* 2001, 2002, 30, 31, 231.
- Beljak/Bóna/Maliniak 2021 – J. Beljak/M. Bóna/P. Maliniak: Hrad Teplica – Teplica Castle. In: N. Beljak Pažinová (ed.): *Stredoveké hrady na Strednom Pohroní – Medieval Castles in central Hron region*. Nitra 2021, 41–53.
- Gutek/Matejka 2002 – P. Gutek/M. Matejka: Menej známe hrady stredného Pohronia. *Pamiatky a múzeá* 1/2002, 2002, 1–7.
- Karczag/Szabó 2018 – A. Karczag/T. Szabó: *Felvidék és Kárpátalja erődített helyei II: Várak, castellumok, erődített kastélyok, városfalak, templomvárak, barlangvárak, sáncok és erődök a 10. századtól a 19. század végéig*. Budapest 2018.
- Kmeť 1901 – A. Kmeť: *Sitno a čo z neho vidieť*. Ružomberok 1901.
- Labuda 2002 – J. Labuda: Hrady Štiavnických vrchov a ich vzájomné interakcie. *Archaeologia historica* 27, 2002, 267–278.
- Marek 2006 – M. Marek: *Cudzie etniká na stredovekom Slovensku*. Martin 2006.
- Plaček/Bóna 2007 – M. Plaček/M. Bóna: *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava 2007.
- Ratkoš 1978 – P. Ratkoš: *Dejiny Žiaru nad Hronom*. Martin–Žiar nad Hronom 1978.
- Sitár 2020 – T. Sitár: *Osidlenie Tekovskej stolice v stredoveku*. Krná 2020.

SURVEY AT THE ŽAKÝL CASTLE IN THE CADASTRAL AREA OF PODHORIE. Podhorie (Banská Štiavnica district), Žakýl castle (Brezový hrad castle), castle, survey, Middle Ages (13th century, 14th–16th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The Žakýl castle is located approx. 1.5 km northeast of the village of Podhorie, atop a hill called Hrad or Brezový hrad, 812 m a. s. l. Historical sources do not mention the castle, and the first written reference dating back to 1560 indicates that the castle was already non-functional and abandoned by that time. The archaeological excavation was carried out to verify contexts detected on LiDAR images and outcomes of 3D scanning of the site, document the current condition of the castle, and obtain archaeological finds allowing specification of site dating. The use of the castle surroundings after its extinction is documented by terrain relics in the form of plateaus built for charcoal production. During the survey, archaeological finds were collected, including bridles, an arrowhead, lead weight, decorative fitting from clothes, door fitting, a knife fragment, a large number of nails, and pottery fragments. These finds indicate that the castle was primarily used during the 14th century. (Fig. 11: 2–9). The castle of Žakýl probably was abandoned at the end of the 14th century or the beginning of the following 15th century.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE DIAĽNICE D1 V RUŽOMBERKU-HRBOLTOVEJ⁹

Lucia Benediková

Ružomberok, časť Hrboltová (okr. Ružomberok), poloha Kamenná dolina, sídlisko, výrobný areál (poľnohospodárske zázemie), doba bronzová, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil na trase diaľnice D1 v úseku Hubová – Ivachnová v km 2,0. Ide o lokalitu v polohe Kamenná dolina v k. ú. Hrboltová (miestna časť obce Ružomberok; obr. 12: 1). Nálezisko v roku 2018 náhodne objavil miestny farár, ktorý zistil archeologický materiál vo výkopom porušenom teréne (obr. 12: 2; informácia M. Furmana; *Furman 2021*). V primárnej výskumnej dokumentácii sa lokalita označovala ako Záskalie (*Furman 2021*). V tomto prípade však ide o názov odvodený od vyvýšeniny s názvom Skálie južne od našej lokality, od ktorej ju oddeľuje mierna úžľabina,

⁹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0035/22.

ktorou do postavenia diaľnice viedla poľná cesta. Lokalita leží *de facto* na svahu na východnom ľavom brehu Kamenného potoka pritekajúceho k údoliu Váhu zo severu/severoseverovýchodu a vlievajúceho sa do Váhu v Hrboltovej. Preto sme ako názov náleziska uprednostnili termín Kamenná dolina, ktorým je údolie Kamenného potoka (alebo jeho časť) označované v niektorých mapách.

Na základe vedomosti o lokalite sa v priebehu prieskumu na trase diaľnice vytyčili zisťovacie sondy s cieľom zistiť rozsah a charakter náleziska (Vojteček 2021). V marci 2021 boli vykonané obhliadky a vykopyvané zisťovacie sondy pomocou mechanizmu, ktorými sa potvrdila prítomnosť kultúrnej vrstvy z praveku v južnej časti stavby západného portálu tunela Čebrať (Vojteček 2021). V apríli sa uskutočnil geofyzikálny prieskum lokality s využitím magnetometra a zameranie základných topografických a archeologických reálií v priestore (Vojteček 2021). Vzhľadom na využitie polohy na poľnohospodárske aktivity a s tým spojený odpad (kovové fragmenty) v nedávnej minulosti, ale aj vzhľadom na charakter archeologických nálezov zistených neskôr počas výskumu, je zrejme, prečo nepriniesol geofyzikálny výskum relevantné výsledky.

Na základe zistených skutočností sa v prvej etape archeologického výskumu stanovila metodika pre druhú etapu (27. 5.–25. 6. 2021) plošného archeologického výskumu na lokalite. Výskum, ktorý viedla autorka tohto článku, sa zamerala na južnú časť stavby, t. j. na miesta so zisteným archeologickým materiálom, kde sa vytyčili väčšie výskumné plochy (Benediková 2021).

Po ukončení druhej etapy výskumu sa uskutočnili ešte tri obhliadky na lokalite v mesiacoch júl a august 2021, pri ktorých bolo zistené narušenie kultúrnej vrstvy z doby bronzovej medzi južným okrajom sond 4, 6, 7 a južnou líniou tesniacej steny (kde sa podľa pôvodnej informácie stavebníka nemali konať plošné stavebné úpravy). Rozptyl archeologického materiálu (črepy, mazanica) v tejto časti náleziska bol zameraný pomocou GPS, a doskúmaný formou dvoch rezov v mieste najväčšej koncentrácie materiálu od úrovne jeho porušenia po podlažie (čo predstavovalo už len spodok kultúrnej vrstvy s max. hrúbkou 10 cm). Archeologický materiál bol vyzdvihnutý (Benediková 2021).

Archeologicky pozitívne situácie boli objavené a skúmané v sondách 2–4, 6–8, na plochách I–III, a počas následných obhliadok (obr. 12: 2; Benediková 2021). V priebehu výskumu boli sledované stavebné práce na lokalite aj mimo priestoru plošného odkryvu, pričom sa (aj s pomocou detektora kovov) podarilo ojedinele zachytiť fragmentárny archeologický materiál v ornici, menovite drobné črepy, novoveké železné predmety a ojedinele fragmenty kovových artefaktov z doby bronzovej.

Počas výskumu sa jednotlivé situácie dokumentovali pomocou definovania najmenších možných jednotiek – kontextov. Kontexty boli číslované pre každú plochu zvlášť od čísla 1. Hĺbky boli merané v relatívnych hodnotách od povrchu terénu, ako aj v absolútnych hodnotách pomocou GPS. Vybrané situácie sa dokumentovali kresbovo, väčšinou sa situácie, rezy a profily zamerali pomocou GPS a časť sond sa dokumentovala fotogrametricky. Materiál bol vyzdvihnutý, zabalený a spráskovaný podľa jednotlivých druhov nálezov (keramika, drobné predmety, stavebný materiál/mazanica, iné, archeobotanický materiál/zemina na preplavenie na získanie rastlinných makrozvyškov).

Okrem archeologických dokladov z nedávnej minulosti (20. stor.), ktoré sa očakávali v súvislosti s novovekou poľnohospodárskou činnosťou na lokalite, sa v polohe Kamenná dolina podarilo doložiť zvyšky osídlenia zo strednej až mladšej doby bronzovej (na základe keramického súboru predbežne datované do stupňov BC–HA1). Keramika nachádza analógie v keramickom materiáli zo sídliska v polohe Ravenec v Liptovskom Trnenci (obr. 13: 5, 6, 8–12; 14–16; Przybyła/Beljak 2010). Ihlica s dvojkónickou hlavou zodpovedá mlado- až neskorobronzovým analógiám (ihlice typu Ilava, datované do stupňov HA–HB; obr. 13: 7; Novotná 1980).

Väčšina nálezov sa koncentrovala na južnom a juhovýchodnom okraji trvalého a dočasného záberu stavby. Archeologické artefakty predstavuje predovšetkým keramika – hrubostenná, určená na prípravu či skladovanie potravín (napr. hrnce), ale aj jemný stolový riad (napr. tenkostenné šálky vyrobené z jemne plavenej hliny s čierno lešteným alebo hladným, a zdobeným povrchom). Ojedinele sa podarilo objaviť bronzové predmety (obr. 13: 1, 2, 7), pričom najlepšie zachovaná je kompletná ihlica s dvojkónickou hlavou (obr. 13: 7) a jeden fragment pravdepodobne pochádza z bronzovej nádoby (obr. 13: 1). Miestne chemické vlastnosti pôdy zrejme neprišli zachovaniu bronzových artefaktov, keďže na niekoľkých miestach sme našli na prach rozdrobené drobné stopy bronzu v zemi. Podobne z lokality nepochádzajú kosti, okrem jedného zlomku nájdeného nad vrstvou drier v juhovýchodnom profile plochy I (a teda zrejme pochádzajúceho z novoveku). Dôvod môže byť rovnaký ako pri nezachovaní kovových predmetov, alebo musíme počítať s neprítomnosťou zvierat na lokalite, čo je však nepravdepodobné.

Artefakty sa nachádzali v kultúrnej vrstve, ktorá dosahovala vo vyšších polohách svahu hrúbku cca 70 cm, v nižšie položených častiach svahu sa jej hrúbka stenčovala na cca 20–30 cm. Pri výskume boli objavené aj dva málo preukazné pôdorysy zahĺbených konštrukcií – jedna plytká jama v reze na

ploche II a jeden objekt zahĺbený do terénu so zvyškami kamennej konštrukcie v sonde 6 (obr. 12: 3), obidva neznámej funkcie.

Ďalšia štruktúra sa zachytila pri dodatočných obhliadkach plochy v júli, v mieste odhumusovaného priestoru tesniacej steny tunela. Predstavuje objekt nepravidelného tvaru, ktorého plochu vyznačujú kusy veľmi zle zachovanej mazanice – z jednej strany neupravenej, z druhej strany hladenej. Pravdepodobne ide o zvyšky nejakého hospodárskeho, či výrobného vykurovacieho telesa.

Charakter zachovaných pamiatok ukazuje na prítomnosť (sezónneho?) sídliska obyvateľov lužickej kultúry na svahoch v severovýchodnom výbežku Veľkej Fatry, severne od dnešnej Hrboltovej a zároveň severne od koryta rieky Váh. Podľa hrúbky kultúrnej vrstvy, charakteru a koncentrácie archeologických artefaktov možno usudzovať, že plocha využívaná v dobe bronzovej sa nachádzala vo vyšších častiach svahu. Konkrétne v juhovýchodnej časti záberu stavby a mimo nej, smerom na lúku položenú juhovýchodne od priestoru stavby, ktorá musela byť rekultivovaná po neoprávnenom nasypaní zeminy zo stavby na zatravnenu a súkromným hospodárom využívanú plochu. Ide zhruba o priestor sond 6 a 7 a územie juhovýchodne od nich. Koncentrácia materiálu v sonde 4 nebola vysoká napriek pomerne hrubej kultúrnej vrstve, čo opäť svedčí o skutočnej polohe sídliska z doby bronzovej vyššie vo svahu – smerom k juhovýchodnému okraju stavby a juhovýchodne od nej. Kultúrna vrstva na ploche II je tenšia, no aj tam mohli byť pôvodne ojedinelé objekty sídliska (azda dno jedného sa zachovalo v reze 1 na ploche II), ktoré však zničila novoveká poľnohospodárska činnosť.

O redistribúcii materiálu z doby bronzovej v dôsledku novovekých poľnohospodárskych aktivít svedčia aj ojedinelé fragmenty bronzových predmetov (spolu s novovekým materiálom) nachádzané v ornici v strednej a v severovýchodnej časti stavby. Boli objavené pomocou detektora kovov pri sledovaní priebehu zemných prác v miestach bez kultúrnej vrstvy (na základe zistenia v zisťovacích sondách), kde ornica nasadá priamo na podlažie. Podlažie – žltá až žltosivá zemina s ostrohranným kamením – stúpa od juhu a juhovýchodu na sever a severozápad, čo dobre ilustruje priebeh vrstiev v plochách a sondách skúmaných v druhej etape archeologického výskumu. V severozápadných častiach týchto archeologických plôch a sond už kultúrna vrstva prakticky neexistovala. Bola zistená iba tenká vrstva s novovekým materiálom a bezprostredne na ňu (alebo na podlažie, ak novoveká vrstva prítomná nebola) nasadala ornica. Archeologicky relevantné sú preto len časti sond klesajúce na juh a juhovýchod.

Je potrebné zdôrazniť, že v priestore západne od Ružomberka a severne od koryta Váhu ide o prvé doklady osídlenia zo strednej až mladšej doby bronzovej. Napriek tomu, že nájdená ihlica predstavuje tvar s dlhým trvaním až do neskorkej doby bronzovej, poloha sa už vtedy zrejme nevyužívala, keďže v keramickom súbore sa neskorobronzové tvary neobjavujú. Prvé pamiatky z toho vývojového štádia lužickej kultúry poznáme zo 70. rokov 20. stor. v Liptovskej Teplej a v Liptovskom Michale (Veliáčik 1983). V troch sezónach po roku 2010 bolo preskúmané pomerne veľké sídlisko v inundácii Váhu v Liptovskom Trnovci (tiež pri záchrannom výskume; Przybyła/Beljak 2010). Objavené stopy osídlenia v Hrboltovej pravdepodobne predstavujú iný spôsob využitia krajiny v tomto období, než sa bežne nachádzajú pri archeologických výskumoch. Nejde o klasické sídlisko s obytnými stavbami, ale pravdepodobne o doklad sezónneho využitia miesta na bližšie nešpecifikované, azda poľnohospodárske aktivity (pastierstvo?). O poľnohospodárskych aktivitách nemáme dosiaľ na Slovensku v období praveku prakticky žiadne terénne doklady, keďže ide o kategóriu ľudskej činnosti zanechávajúcu minimálne stopy v krajine. Je samozrejme, potrebné pamätať na to, že vyššie položené časti sídliska sa neskúmali. Konečná interpretácia tejto lokality preto musí zostať otvorená.

Do obdobia novoveku možno datovať podmáčanú vrstvu driev, pravdepodobne z nejakého poľnohospodárskeho objektu, zachytenú na ploche I. Niektoré dreva vykazujú stopy opracovania (obr. 13: 4).

Literatúra

Novotná 1980 – M. Novotná: *Die Nadeln in der Slowakei*. München 1980.

Przybyła/Beljak 2010 – M. S. Przybyła/J. Beljak: Bronzezeitliche Siedlung von Liptovský Trnovec. *Slovenská archeológia* 28, 2010, 273–308.

Veliáčik 1983 – L. Veliáčik: *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei*. Nitra 1983.

Pramene

Benediková 2021 – L. Benediková: Ružomberok-Hrboltová „Kamenná dolina“. *Diaľnica D1 Hubová – Ivachnová, západná časť diel v km 2,0*. Nitra 2021. Výskumná správa 20816/21. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Furman 2021 – M. Furman: *Výskumná dokumentácia z archeologického prieskumu polohy Záskalie, k. ú. Hrboltová. Lokalita: extravilán, k. ú. Hrboltová, okr. Ružomberok, poloha: Záskalie*. Žilina 2021. Výskumná správa 06/2018. KPÚ Žilina.

Vojteček 2021 – M. Vojteček: *Diaľnica D1 Hubová – Ivachnová, západná časť diela v km 0,5–4,0*. Nitra 2021. Výskumná správa 20525/21. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION ON THE ROUTE OF D1 MOTORWAY IN RUŽOMBEROK-HRBOLTOVÁ. Ružomberok-Hrboltová (Ružomberok district), Kamenná dolina site, settlement, production area (agricultural catchment area), Bronze Age, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation at the Kamenná dolina site was carried out based on previous information from 2018 indicating the presence of a prehistoric archaeological site, which was uncovered at the location of the future construction of the western portal of the Čebrať tunnel. Primary trenching, conducted using machinery to create long trenches, took place in March 2021. The aim of this initial phase was to reveal the stratigraphy of the layers at the site, determine the extent of archaeological findings, and establish an appropriate investigation methodology. Geophysical and basic geodetic surveys for archaeological excavation and survey using a metal detector were executed in April. However, with regard to the use of the site for agricultural activities and associated waste (metal fragments) in the recent past, as well as to the character of the archaeological materials, it is obvious why the geophysical survey did not bring any relevant results. The archaeological excavation in the form of areal unearthing and survey of archaeological contexts in previously excavated trial trenches was carried out in the 2nd stage of the investigation between May 27 and June 25 2021. During the fieldwork, construction works at the site and outside the unearthed area were monitored. Rare fragmentary archaeological material was detected in the topsoil (also with a metal detector).

Following the completion of the 2nd stage of excavation in June, three more surveys were carried out at the site in July and August. These surveys revealed disturbances in the cultural layer associated with the Bronze Age, particularly between the southern edges of trenches 4, 6, and 7 and the southern line of the sealing wall of the tunnel, an area where originally no construction works had been expected. Besides archaeological finds from the recent past (20th century), which were expected in association with modern farming activities at the site, remains of settlement from the Middle and Late Bronze Age (preliminarily dated to stages BC-HA1 based on a pottery assemblage) were documented at the Kamenná dolina site. The pottery finds analogies in the material from the settlement at the Ravence site in Liptovský Trnovec (Fig. 13: 5, 6, 8–12; 14–16; *Przybyła/Beljak 2010*). A pin with a biconical head corresponds with Late and Final Bronze analogies (pins of the Ilava type dated to HA–HB; Fig. 13: 7; see *Novotná 1980*).

Most finds were concentrated on the southern and southeastern edges of the permanent and temporary part of the construction area. Archaeological artifacts contained mainly pottery – thick-walled shapes used for food preparation and storage (e. g. pots) as well as fine tableware (e. g. thin-walled cups made of finely washed clay with black polished or smoothed and decorated surface). Bronze artifacts were discovered, albeit in fewer quantities (Fig. 13: 1, 2, 7). The best-preserved artifacts include a complete pin with a biconical head (Fig. 13: 7) and a fragment that likely originated from a bronze vessel (Fig. 13: 1). Local chemical properties of soil were probably not favourable for the preservation of bronze artifacts, as evidenced by minor traces of disintegrated bronze fragments found in the earth at some places. Similarly, there was a notable absence of bones, except for a single fragment found above a layer of wood in the southeastern profile of area I (and being most likely dated to the recent past). This absence may align with the conditions affecting metal preservation, although we also must consider the absence of animals at the site, which is improbable.

The artefacts were found in the cultural layer, reaching a thickness of approx. 70 cm at higher altitudes of the slope. In the lower-located parts of the slope, its thickness decreased to 20–30 cm. The excavation also revealed two unclear ground plans of sunken features – a shallow pit in the section at area II and another feature sunken in the terrain with stone destruction in trench 6 (Fig. 12: 3) – both of unknown functions.

After additional surveys of the area at the site of the tunnel's sealing wall with removed humus in 2021, another structure was detected. This feature exhibits an irregular shape, and its area is marked by fragments of poorly preserved daub, which are rough on one side and smoothed on the other. These remains are likely associated with either a production or heating element.

The character of the preserved monuments points to the presence of a (seasonal?) settlement of the Lusatian culture people on the slopes in the northeastern foothills of the Veľká Fatra mountains, north of today's Hrboltová and also north of the Váh riverbed. According to the thickness of the cultural layer, character, and concentration of archaeological artifacts, we can suppose that the area used in the Bronze Age was located in the higher parts of the slope – in the southeastern part of the construction area and outside.

In the area west of Ružomberok and north of the Váh riverbed, these are the first documents of settlement from the Middle and Late Bronze Age. Initial discoveries of artefacts linked to this phase of the Lusatian culture date back to the 1970s, with findings recorded in Liptovská Teplá and Liptovský Michal (*Veliačik 1983*). In three seasons after 2010, a considerably large settlement was examined in the Váh inundation area in Liptovský Trnovec (also during a rescue excavation; *Przybyła/Beljak 2010*). The evidence uncovered in Hrboltová appears to indicate a different land use than typically documented by field archaeological research, pointing to a settlement characterized by seasonal activities – probably farming (shepherding?) rather than permanent dwellings. There are basically no terrain evidences of agricultural activities in Slovakia in the prehistoric period, as this category of human activity leaves minimum traces in the landscape. It is important to note that parts of the higher elevation of the settlement have yet to be examined, suggesting that interpretations regarding land use in this site should remain tentative and open to further research.

The waterlogged layer of woods detected in the area I, probably from a farm feature, can be dated to the Post-medieval period. Some woods show traces of processing (Fig. 13: 4).

DEVIATA SEZÓNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU HRADU HRUŠOV¹⁰

Márió Bielič

Hostie (okr. Zlaté Moravce), NKP Hrad Hrušov (č. ÚZPF 1539/1–13), archeologický výskum, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V aktuálnom roku sa uskutočnila deviatá sezóna archeologického výskumu hradu Hrušov. Hrad sa nachádza v severozápadnej časti katastrálneho územia obce Hostie v okrese Zlaté Moravce, východne od štátnej cesty II. triedy v smere z Topoľčianok na Skýcov. Obec Hostie leží na hranici Podunajskej nížiny, na severnom okraji Žitavskej tabule a Pohronského Inovca. V rokoch 1928 až 1930 sa z podnetu prezidenta T. G. Masaryka uskutočnila na svoju dobu rozsiahla pamiatková konzervácia ruiny hradu Hrušov (*Plaček/Bóna 2007*, 138–141). Popri obnove pravdepodobne prebehol na hrade aj archeologický výskum, z ktorého bohužiaľ neexistuje žiadna dokumentácia. Nové archeologické výskumy v priestoroch hradu sa začali až na začiatku 21. stor. v súvislosti s obnovou pamiatky uskutočňovanej z iniciatívy OZ Leustach. Archeologický výskum sa už tretí rok zameriava na hľadanie západnej steny juhovýchodného paláca.

Tento rok sme vytýčili sondu 12 v južnej časti juhovýchodného paláca pri delovej bašte. Podarilo sa nám zachytiť superpozíciu delovej bašty a parkánového múru (obr. 17: 1). Bohužiaľ táto situácia bola odkrytá aj počas obnovy v rokoch 1928–1930, čo interpretáciu vzťahov značne komplikuje. Parkánový múr nepokračuje severným smerom. Nevieme či bol rozobratý pri výstavbe juhovýchodného paláca alebo či bol základom západnej steny paláca. V sonde 12 sme zachytili nový múr, ktorý nebol doposiaľ známy. Tento múr má dve stavebné fázy a je na špáru pripojený k parkánovému múru. Jeho vzťah k hlavnej veži horného hradu je nejasný. Spoj týchto stavebných jednotiek bol opravovaný počas obnovy na konci 20. rokov 20. stor. Sonda 13, ktorá bola vytýčená vo vstupe do stredného hradu súvisela s prípravou elektrifikácie hradu (obr. 17: 1), keďže v mieste brány je plánovaný hlavný rozvod elektriny. V sonde 13 bol zachytený zvyšok vstupného piliera padacieho mosta. Rozmery zdokumentovaného prvého mostového piliera dosahujú 300 × 50 cm. Pilier je pristavaný k veži a pravdepodobne naň dopadal zdvíhací most.

Počas výskumu bolo získaných množstvo nálezov materiálnej kultúry. Ide hlavne o novoveku keramiku, zvieracie kosti a drobné predmety. Medzi drobnými predmetmi dominujú železné kince (obr. 17: 8). Zaujímavými nálezmi sú bronzová štvorcová pračka (obr. 17: 2), zlomok modrého terčika z vitráže okna (obr. 17: 6), kostená rukoväť nožička (obr. 17: 7) a železný hrot šípu s tuľajkou (obr. 17: 3). V sonde 13 sa podarilo zachytiť aj opracované pieskovcové bloky, pravdepodobne z ostenia vstupnej brány do hradu. V nasledujúcej sezóne plánujeme pokračovať vo výskume vstupe do hradu.

Literatúra

Bóna 1994 – M. Bóna: Hrad Hrušov. *Pamiatky a múzeá* 4/1994, 1994, 5–7.

Plaček/Bóna 2007 – M. Plaček/M. Bóna: *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava 2007.

THE NINTH EXCAVATION SEASON AT THE HRUŠOV CASTLE. Hostie (Zlaté Moravce district), NCM Hrušov castle (CLM no. 1539/1–13), archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. In the current year, the ninth season of archaeological research at Hrušov Castle took place. For the third year in a row, the research has focused on the search for the west wall of the southeast palace. This year, we staked out trench 12 in the southern part of the southeast palace, near the cannon bastion. We successfully uncovered the superposition of the cannon bastion and the fence wall (Fig. 17:1). Unfortunately, this area was also exposed during the restoration in 1928–1930, which greatly complicates the interpretation of the relationships. The fence wall does not continue northward. It is unclear whether it was dismantled during the construction of the southeast palace or if it served as the foundation for the west wall of the palace. In trench 12, we discovered a previously unknown wall. This wall has two construction phases and connects to the fence wall at a joint. Its relationship to the main tower of the upper castle remains unclear. The junction of these structures was repaired during the restoration in the late 1920s. Trench 13, which we set up at the entrance to the middle castle, was related to preparations for the castle's electrification (Fig. 17:1). The main electricity distribution will be located in the local gate. In trench 13, we uncovered the remains of the entrance pillar of the drawbridge. Numerous material culture finds were made during the research, primarily post-medieval ceramics, animal bones, and small objects. Among the small finds, iron nails were the most common (Fig. 17: 8). Notable finds include an iron square buckle (Fig. 17: 2), a fragment of a blue target from a stained-glass window (Fig. 17: 6), a bone knife handle (Fig. 17: 7), and an iron arrowhead with a shaft (Fig. 17: 5).

Translation provided by the author

¹⁰ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

DVANÁSTA SEZÓNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU LIETAVSKÉHO HRADU¹¹

Mário Bielič

Lietava (okr. Žilina), NKP Hrad Lietava (č. ÚZPF 1352/1–22), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15.–17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Hrad Lietava sa nachádza na severozápade Slovenska v Žilinskom kraji, 10 km na juh od mesta Žilina, v katastri obce Lietava, na vysokom kopci nad obcou. Archeologický výskum hradu pokračoval dvanástou výskumnou sezónou. Prvé archeologické nálezy z Lietavského hradu publikoval O. Šedo (1977), pričom od roku 1999 začala obnova hradu. Systematický archeologický výskum začal v roku 2008 pod vedením P. Bednára.

Tohtoročný výskum bol zameraný na malú vežu, tzv. záchodový prístavok paláca (sonda 54), a na miestnosť vedľa pekárne (sonda 55; obr. 18: 1). V západnej časti sondy 54 sa odkryla západná stena, ktorej mocnosť bola približne 80 cm. Zo steny sa zachovali iba tri alebo štyri riadky. Uložená bola priamo na opracované skalné podložie. Celá západná stena bola vo veľmi torzálnom stave. Vnútorň priestor veže bol rozdelený na dve časti, ktoré sa skúmali sondami 54A a 54B. Postupne sme odkryli severný múr veže, ktorý bol ešte v horšom stave. Hrúbka múru bola iba 50 cm. Stredom vnútorného priestoru prechádzal do skaly vysekaný žľab, ktorý ústil do odtoku na severnom múre (obr. 18: 2). Severná stena rizalitu bola niekoľkokrát prestavaná a počas výskumu boli identifikované minimálne tri zásahy do severnej steny. Pri výstavbe severného paláca stredného hradu sa severovýchodné nárožie veže stalo súčasťou južnej steny palácovej budovy, čo dokazujú tri stavebné jednotky odkryté priamo pri veži (rizalite). Prvú predstavuje omietnutá nika nezistenej funkcie zachytená východne od veže. Ďalej sa našiel kamenný sokel kachľovej pece, priamo spojený s nárožím veže (asi išlo o prikladací otvor zo západu), a napokon prikladací otvor do pece (nika) pri južnej stene palácovej budovy. Všetky tieto objekty svedčia o tom, že záchodová veža v mladšom Turzovskom období pravdepodobne už neplnila svoju funkciu, pretože odpadový žľab ústil do interiéru paláca. V priestore severného paláca stredného hradu bol zachytený tehlový sokel vykurovacieho telesa a južná nika pristavaná k severnej hradbe horného hradu (obr. 18: 3). Jej funkcia je zatiaľ otázná – mohlo ísť o miesto na ukladanie dreva alebo posteľ pri peci. Sonda 55 s rozmermi 100 × 200 cm mala formu zisťovacieho rezu v miestnosti východne od pekárne a zatiaľ dosiahla hĺbku 150 cm. Zásyp tvorila homogénna hnedozem, pričom v spodnej časti začínala vrstva kamennej deštrukcie.

V nálezovom materiáli prevládali zlomky kuchynskej a stolovej keramiky, fragmenty kachlíc a osteologický materiál v podobe zvieracích kostí. V menšej miere boli zastúpené aj drobné predmety z kovu, skla a kameňa. Medzi nálezmi keramiky sa ojedinele vyskytovali črepy stredovekých nádob, výrazne však prevažoval novoveký tovar. Vykurovanie na hrade v neskoréj gotike bolo riešené krbmi a kachľovými pecami s honosnou výzdobou. V tomto roku sme objavili zlomok polychróme glazovanej kachlice zobrazujúcej sv. Štefana, ktorý reprezentuje najkrajšiu kachlicu neskoréj gotiky objavenú na Lietavskom hrade (obr. 18: 4). Formy týchto kachlíc sú spojené s vysokou umeleckou tvorbou rezbárstva na Spiši a v okolí banských miest. Kachliarske dielne, ktoré v tomto období vyrábali kachlice vysokej kvality, sú doložené najmä v mestskom prostredí v Banskej Bystrici, Kremnici a v Košiciach. S rovnakým motívom, mylne interpretovanom ako zobrazenie sv. Ladislava, sa stretávame na hrade Branč (Říha 1980). Zaujímavé nálezy predstavujú jednodielne hlinené fajky s rytou radielkovou výzdobou, ktoré sú datované do druhej polovice 17. stor. (obr. 18: 5, 6). Drobný sklenený flakón z čierneho skla bol súčasťou toaletných potrieb šľachticov v renesančnom období (obr. 18: 7).

Literatúra

Říha 1980 – M. Říha: Pokračovanie výskumu na hrade Branč. AVANS 1979, 1980, 191, 192.
Šedo 1977 – O. Šedo: Nálezy z hradu Lietava. AVANS 1976, 1977, 264.

THE TWELFTH EXCAVATION SEASON AT THE LIETAVA CASTLE. Lietava (Žilina district), NCM Lietava castle (CLM no. 1352/1–22), archaeological research, High Middle Ages, Postmedieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The archaeological excavation of Lietava castle continued with the 12th season. We focused on the small tower (the so-called toilet annex of the palace; trench 54) and the room next to the bakery (trench 55; Fig. 18: 1). In the western part of trench 54, we gradually uncovered the western wall, which has a thickness of approximately 80 cm. Only three to four rows of the wall are preserved, and it was set directly on the worked bedrock. The entire western wall was in a highly deteriorated condition. We divided the inner space

¹¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

of the tower into two parts, which we explored in trenches 54A and 54B (Fig. 18: 2). We gradually uncovered the northern wall of the tower, which was in even worse condition, with a thickness of only 50 cm. A channel cut into the rock passed through the center of the inner space, leading to the drain in the northern wall. The northern wall of the projection was rebuilt several times, and we identified at least three modifications. During the construction of the northern palace of the central castle, the northeastern corner of the tower became part of the southern wall of the palace building. This is evidenced by three building units exposed directly next to the tower (projection of the wall). The first is a plastered niche of unidentified function, found east of the tower. Next, we found the stone plinth of a tiled stove directly connected to the corner of the tower (probably an access opening from the west), and finally, the access opening to the furnace (niche) near the southern wall of the palace building. All these features suggest that, during the later Turzo period, the toilet tower likely no longer served its original function, as the waste chute opened into the interior of the palace. So far, trench 55 has served as an exploratory section in the room east of the bakery. In the 100 × 200 cm trench, we have reached a depth of 150 cm, down to the layer of stone debris.

Translation provided by the author

SIEDMA SEZÓNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU HRADU GÝMEŠ¹²

Mário Bielič

Jelenec (okr. Nitra), NKP Hrad Gýmeš (č. ÚZPF 1443/1–26), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15.–17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum hradu Gýmeš, ktorý začal v roku 2013 (*Bielich/Elgyutt 2015*) a s prestávkami pokračuje dodnes (*Bielich 2023*), pokračoval tento rok siedmou výskumnou sezónou, pričom sa sústreďil na hospodársku budovu 1 (obr. 19: 1). Sonda 15 s rozmermi 360 × 400 cm sa nachádzala v priestore kaverny pri severnej stene hospodárskej budovy 1 (obr. 19: 2). V južnej časti interiéru boli odkryté dve spadnuté klenby z pivnice hospodárskej budovy. Postupne sa objavilo aj vonkajšie líce oporného pilieru severnej hradby. Vnútorňa šírka hradby bola zachytená iba v severozápadnom rohu sondy. Oporný pilot hradby bol široký 130 cm a opieral sa o severnú hradbu, ktorej šírka dosahovala 170 cm.

Výskum južnej steny hospodárskej budovy 1 na hornom hrade pozostával z troch sond. Sonda 16A sa nachádzala v západnej časti múru a mala rozmery 260 × 250 cm. Vedľa nej juhovýchodným smerom sa nachádzal kontrolný blok, ktorý oddeľoval sondy 16A a 16B so šírkou 50 cm. Sonda 16B mala rozmery 310 × 250 cm. Juhovýchodne od sondy 16B sa nachádzal druhý kontrolný blok široký 50 cm a sonda 16C, ktorá mala rozmery 200 × 250 cm.

Sonda 16A zachytila západný vstup so hospodárskej budovy 1 (obr. 19: 3). Vstup bol z vonkajšej strany široký 130 cm a z vnútornej strany 150 cm. Múr bol široký 90 cm. V reze 1, ktorý sme urobili cez prah vstupu, sme zachytili žlte ílovité podlažie v interiéri budovy a hnedú humusovitú vrstvu (historická niveleta) v exteriéri. Na severnej a južnej strane sondy sa zachytili vrstvy stavebnej deštrukcie z náročia staršej fázy hospodárskej budovy. V interiéri sa podarilo identifikovať aj vrstvu po maltovej podlahe. Hospodárska budova prešla od 14. do 18. stor. rôznymi zmenami výšky interiéru. V sonde 16B sa zachytil východný vstup do postupne sa rozširujúcej hospodárskej budovy. Vstup bol široký z vonkajšej strany 100 cm a z vnútornej strany 120 cm (obr. 19: 2). V strede 50 cm širokého múru boli stopy po drevenom prahu. V sonde 16C sa nezachytili žiadne stopy po okennom otvore a prechádzala len vrstvami deštrukcie južnej steny hospodárskej budovy.

V jednotlivých zásypoch sme zistili zvyšky keramiky, skla a železných predmetov zo 17.–18. stor. Keramika získaná z deštrukčných vrstiev je hlavne oxidačne vypálená s glazúrou vo vnútri. Malú skupinu zlomkov predstavuje aj redukčne vypálená keramika s radielkovou výzdobou. Dominantným tvarom je hrniec a hrniec s uškom. Sklené nálezy pochádzajú zo zlomkov sklenených terčikov z okien a z fragmentov sklenených nádob (obr. 19: 4). Najpočetnejšie zastúpeným drobným predmetom sú železné klince, ktoré pochádzajú z drevených konštrukcií hospodárskej stavby (obr. 19: 5–7).

Literatúra

Bielich/Elgyutt 2015 – M. Bielič/J. Elgyutt: Archeologický výskum hradu Gýmeš v rokoch 2013–2014. *Archaeologia historica* 40/2, 597–611.

Bielich 2023 – M. Bielič: Piata sezóna archeologického výskumu hradu Gýmeš. *AVANS* 2019, 2023, 34, 35.

¹² Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

THE SEVENTH EXCAVATION SEASON AT THE GÝMEŠ CASTLE. Jeleneč (Nitra district), NCM Gýmeš castle (CLM no. 1443/1–26), archaeological research, High Middle Ages, Postmedieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The archaeological excavation of Gýmeš castle continued with the seventh excavation season and this year was focused on building 1 (Fig. 19: 1). Trench 15 with the dimensions 360 × 400 cm was in the area of the cavern near the northern wall of building 1 (Fig. 19: 2). In the southern part of the interior, we uncovered two fallen vaults from the cellar of the building. Gradually, we also revealed the outer face of the support pillar of the northern wall. The inner width of the wall was captured only in the northwestern corner of the trench. The supporting pillar of the wall is 130 cm wide and rests against the northern wall, which is 170 cm wide. The research of the southern wall of building 1 in the upper castle was divided into three trenches. Trench 16A was located in the western part of the wall and measured 260 × 250 cm. Next to it, towards the east, was a 50 cm wide control block. Trench 16B was adjacent to it and measured 310 × 250 cm. Then, there was a second 50 cm wide control block and Trench 16C, which measured 200 × 250 cm. Trench 16A uncovered the western entrance of farm building 1 (Fig. 19: 3). The entrance was 130 cm wide on the outside and 150 cm on the inside. The wall was 90 cm wide. In section 1, made through the threshold of the entrance, we uncovered the yellow clay subsoil in the interior of the building and a brown humus-like layer (historic level) in the exterior. On the north and south sides of the trench, we uncovered layers of construction debris from the corner of an older phase of the building. In the interior, we also managed to capture a layer of mortar flooring. Between the 14th and 18th centuries, the building underwent various changes in the height of its interior. Trench 16B revealed the eastern entrance to the gradually expanding building. The entrance was 100 cm wide on the outside and 120 cm on the inside (Fig. 19: 2). In the middle of the 50 cm wide wall, traces of a wooden threshold were found. Trench 16C did not reveal any traces of a window opening and passed only through the layers of destruction of the southern wall of the building. In the individual backfills, we found only remains of ceramics, glass (Fig. 19: 4), and iron objects from the Postmedieval period (Fig. 19: 5–8).

Translation provided by the author

ŠTVRTÁ SEZÓNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU PLAVECKÉHO HRADU¹³

Márió Bielich

Plavecké Podhradie (okr. Malacky), NKP Plavecký hrad (č. ÚZPF 649/1–23), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15.–17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Plavecký hrad sa nachádza na okrajovom vápencovom vrchu v Malých Karpatoch, nad obcou Plavecké Podhradie, v nadmorskej výške 500 m. Archeologický výskum hradu pokračoval štvrtou výskumnou sezónou, pričom sa zameril na bránovú vežu na západnom hradbovom múre horného hradu. Sonda bola rozdelená na dva priestory – sektory A a B (obr. 20: 1). V strede bol ponechaný 60 cm široký kontrolný blok. Pri postupnom znižovaní boli identifikované výrazne deštruktívne vrstvy, ktoré vznikli v priebehu 19. a v 20. stor. Na dne bránovej veže sa našla biela maltová podlaha s dĺžkou 480 cm v smere S–J. Priamo v podlahe, na dne, bol objavený strieborný trojgrajciar Ferdinanda II. (1624). Východnú časť tvorila skala, obmurovaná v severnej časti. Západná časť bránovej veže bola celá deštruovaná. Zachytiť sa ju podarilo iba na dne, v niekoľkých riadkoch na skalnom podloží, rovnako ako južnú stenu veže.

V zásype interiéru veže sa našlo množstvo keramických nálezov a drobných predmetov pochádzajúcich zo 17.–18. stor. V novovekej stolovej a kuchynskej keramike, objavenej v zásype veže, dominuje oxidačne vypálená keramika s glazúrou. Zaujímavú skupinu predstavuje stolová keramika, ktorú vyrábajú habánske dielne na Záhorí. Keramika je bohato maľovaná rastlinnými motívami, pričom najzaujímavejší fragment zobrazuje časť mediteránneho domu – zrejme import zo stredomorského prostredia (obr. 20: 2). V zásype bola objavená aj hlinená dvojdielna fajka s rytou výzdobou, datovaná do 17. stor. Predstavuje domácu uhorskú výrobu, ktorá bola v 17. stor. rozšírená najmä na hradoch (obr. 20: 3). Zaujímavým nálezom z deštruktívneho zásypu je aj tehla s otláčkom stopy srnca (obr. 20: 5).

V severnej časti sektoru A bolo identifikované menšie zníženie o 15 cm, ktoré je v západnej časti podoprené tehlovým schodíkom. V znížení bolo zachytených vyše 50 železných guľiek do palnej zbrane (obr. 20: 4), pravdepodobne do ľahkej muškety. Priemer guľiek dosahuje 0,18–0,20 cm. S najväčšou pravdepodobnosťou ide o muníciu do muškety, čo by zodpovedalo kalibru munície do muškiet s luntovým zámkom zo začiatku 17. stor. (Čambal/Budaj/Grossmanová 2021, 263). V južnej časti sektoru A bolo päť fragmentov kamenných delových gúľ (obr. 20: 6). V sektore B sa našli štyri fragmenty tufových a jedno opracované pieskovecove ostenie. Šírka múrov bránovej veže bola na južnej strane 70 cm a na západnej 90 cm. Relikty južnej steny sú v havarijnom stave.

¹³ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

Výskum Plaveckého hradu doplnil poznatky o vývoji vstupnej komunikácie do horného hradu a zároveň priniesol informácie o živote na hrade v novoveku. Potvrdila sa hypotéza, že bránová veža ešte na začiatku 20. stor. stála a jej deštrukcia nastala až v 20. až 30. rokoch 20. stor.

Literatúra

- Čambal/Budaj/Grossmanová 2021 – R. Čambal/M. Budaj/D. Grossmanová: Stredoveké a novoveké militária, súčasťi výstroja a numizmatické nálezy z Plaveckého Podhradia. *Zborník SNM 115, Archeológia 31, 2021, 249–344.*
DOI: <https://doi.org/10.55015/MTOL2519>
- Šimkovic 2009 – M. Šimkovic: *Plavecký hrad. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu.* Slovenský skauting. Bratislava 2009.

THE FOURTH EXCAVATION SEASON AT THE PLAVECKY CASTLE. Plavecké Podhradie (Malacky district), NCM Plavecký hrad castle (CLM no. 649/1–23), archaeological research, High Middle Age, Postmedieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. Plavecký Castle is located on a marginal limestone hill at an altitude of 500 m a. s. l. in the Malé Karpaty Mts., above the village of Plavecké Podhradie. The archaeological excavation of the castle continued into its fourth research season, focusing on the gate tower on the western wall of the upper castle. The trench was divided into two parts, sectors A and B (Fig. 20: 1), with a 60 cm wide control block left in the middle. During the gradual excavation, significant destructive layers were identified, which formed during the 19th and 20th centuries. At the bottom of the gate tower, there is a white mortar floor, 480 cm long in the N–S direction. Directly embedded in the floor, a silver three-kreutzer coin of Ferdinand II (1624) was discovered. The eastern part of the tower is formed by rock, which is walled up in the northern part. The western part of the gate tower is completely destroyed, but we managed to document it at the bottom, preserved in only a few rows on the bedrock, as well as part of the southern wall of the tower. A number of ceramic finds and small objects from the 17th and 18th centuries were found in the backfill of the tower's interior. The table and kitchen ceramics discovered in the backfill are modern, with oxidation-fired pottery with glaze dominating. An interesting group of finds is represented by table ceramics produced by the Haban workshops in the Záhorie area. Ceramics are richly painted with plant motifs, with the most intriguing fragment depicting part of a Mediterranean house – likely an import from the Mediterranean region (Fig. 20: 2). A clay two-piece pipe with engraved decoration, dated to the 17th century, was also discovered in the backfill. This represents domestic Hungarian production, which was mostly found in castles during the 17th century (Fig. 20: 3). Another interesting find from the destructive backfill is a brick with the imprint of a deer's footprint (Fig. 20: 5). In the northern part of sector A, a smaller reduction of 15 cm was identified, supported by a brick step in the western part. Over 50 iron bullets for firearms (Fig. 20: 4), probably for a light musket, were recovered from this area. The diameter of the bullets ranges from 0.18–0.20 cm. These are most likely musket balls, corresponding to the caliber used in muskets with matchlock mechanisms from the early 17th century (Čambal/Budaj/Grossmanová 2021, 263). In the southern part of sector A, five fragments of stone cannonballs were documented (Fig. 20: 6). In sector B, we found four tuff fragments and one worked sandstone lining. The width of the gate tower walls was 70 cm on the southern side and 90 cm on the western side. The remains of the southern wall are in a state of disrepair.

Translation provided by the author

ZVIERACIE KOSTI Z LATÉNSKEHO HROBU V KAPINCIACH¹⁴

Zora Bielichová

K a p i n c e (okr. Nitra), poloha Za potokom, pohrebisko, záchranný výskum, doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Kostrové zvyšky zvierat hodnotené v tomto príspevku pochádzajú z jediného hrobového celku odkrytého v rámci záchranného výskumu, ktorý prebiehal v rokoch 2019–2020 na trase „Vedenie 2 × 400 kV Križovany Bystričany“ juhozápadne od obce Kapince, na ľavostrannej terase Trhovišského potoka (Gabulová/Poláková 2020; 2022). V troch pätkách podporných bodov stožiaru 91 tu bola preskúmaná časť osady a hroby. Vo výkope juhovýchodnej pätky sa zistili dva kostrové hroby z mladšej doby železnej, ktoré narušovali praveké sídliskové objekty. Súčasťou hrobovej výbavy jedinca pochovaného v hrobe 2 boli aj potravinové prílohy a takmer kompletná kostra menšej psovitej šelmy. Početnosť prídavkov (železné nožnice, sekáč, kamenný brúsik, dve železné spony) a väčší rozmer hrobovej jamy podľa archeológov naznačuje vyšší status pochovaného. Nález je tiež významný geografickou polohou, nakoľko ide o jedno z najsevernejšie zistených keltských pohrebísk z územia Slovenska (Gabulová/Poláková 2020).

¹⁴ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0240/21.

Tabela 1. Druhovo-anatomické určenie nálezov. SVC – stredne veľký, VC – veľký cicavec.

Taxón	Skeletový element																			N							
	cranium	mandibula	dens	anuli tracheales	vertebra	costa	furcula	coracoidem	scapula	humerus	radius	ulna	sacrum	os coxae	femur	tibia	tibiotarsus	fibula	calcaneus		talus	metacarpus	carpometacarpus	metatarsus	metapodium	phalanx	?
<i>Sus domesticus</i>	6	1	14	.	5	70	1	10	1	2	.	.	1	1	112
<i>Canis familiaris</i>	1	2	.	.	14	17	.	.	2	1	2	.	1	2	2	4	.	3	.	3	.	54
<i>Anser anser f.?</i>	.	.	.	4	6	2	1	1	.	1	1	1	.	1	1	.	1	1	1	.	5	3	30
Rodentia	.	.	1	.	.	1	.	.	1	1	1	.	.	.	1	1	1	8
SVC/VC	3	3
VC	1	1	2
Neurčená kosť	5	5
<i>Homo sapiens</i>	1?	.	2
Spolu	7	3	15	4	26	93	1	1	3	3	4	1	2	13	5	3	1	.	1	1	5	1	4	.	9	10	216

Na osteologickú analýzu bolo pôvodne predložených 35 vzoriek, ručne vybraných z vrstiev zo znižovania nad hrobom, zo zásypu hrobovej jamy a z okolia ľudského skeletu (Bielichová 2023). Dodatočne boli analyzované aj zvieracie kosti z hlinenej výplne nádoby 1 (prír. č. 156–159), určené pre archeobotanický výskum a nálezy zvieracích kostí vytriedené z antropologických vzoriek (prír. č. 10 a 19). Vzhľadom na polykultúrny charakter lokality a možnosť kontaminácie boli detailne hodnotené iba tie vzorky (spolu 27), pri ktorých bol preukázaný jasný súvis s kompletnými/parciálnymi zvieracími kostrami (označené v teréne ako skelet 1, 2 a 3), uloženými po oboch bokoch a pri nohách pochovaného muža (Krošlaková/Hukelová 2024). Skeletové elementy zvieracích kostier, primárne obsiahnuté v prír. č. 75–93, sa objavili v malom počte aj vo vzorkách z vrstiev zo znižovania nad hrobom (prír. č. 51, 52 a 54) a v zásype hrobovej jamy (prír. č. 66, 67, 73 a 74).

Spolu bolo identifikovaných 216 nespálených kostí a fragmentov (tabela 1), z ktorých väčšina (90%) reprezentuje kostry cicavcov a jedného vtáka – ošípanej (*Sus domesticus*), psa (*Canis familiaris*) a husi (*Anser anser f.?*). V prípade psa ide o domácu formu, no pri ostatných dvoch druhoch nebolo možné domáci status na základe makroskopie jednoznačne preukázať. Častý výskyt ošípanej a husi na latenských pohrebiskách a morfometrické parametre kostí tomu však naznačujú. Okrem toho boli v analyzovanom materiáli prítomné aj kosti neurčeného malého hlodavca (*Rodentia*), u ktorého však možno predpokladať mladší až recentný pôvod. Ľudská kosť, objavená medzi analyzovanými zvyškami patrila s najväčšou pravdepodobnosťou pochovanému mužovi.

Z rozhádzaných kostí husi boli identifikované krčné stavce, tracheálne prstence, kosti pletenca hornej končatiny, kosti pravej krídla, panvy a ľavej dolnej končatiny. Z anatomicky usporiadaných častí kostry ošípanej sa v hrobe nachádzala lebka, dolná čeľusť, chrbtové stavce a obojstranne rebrá, kosti panvy a ľavej zadnej končatiny. Kostra psa bola anatomicky uložená a pozostávala z viacerých elementov hlavy, trupu a končatín. Nezachovala sa pravá ramenná kosť, obe lakťové a holenné kosti, zápästné a členkové kosti. Niektoré elementy, napr. rebrá, pravá vretenná kosť, metapodiá a prstové články, sa našli osamotene v iných polohách v hrobovej jame (napr. v nádobe 1, vedľa nôh pochovaného). Domnievame sa, že pes bol do hrobu vložený vcelku, no v dôsledku bioturbácie sa jednotlivé časti jeho tela našli v sekundárnej polohe, alebo sa nenašli vôbec.

Tvar očných zubov ošípanej ukazuje, že bol obetovaný samček. Stav prerezania zubov ako aj neukončený rast niektorých dlhých kostí umožňuje stanoviť jeho vek medzi 10–12 mesiacom života. Pes a hus boli v čase smrti v dospelom veku. Ukončený rast dlhých kostí, silný obrus zubov a za života stratené rezáky poukazujú na vyšší vek psa (7 rokov a viac). U husi vyšší vek naznačuje ukončený rast dlhých kostí a skostnatenie pôvodne chrupavčitých tracheálnych prstencov hrtana. Pohlavie oboch jedincov zostáva otáznou, avšak chýbajúce *baculum* a morfológia ramennej kosti u psa naznačuje, že by mohlo ísť o staršiu samicu (sučku), zatiaľ čo chýbajúca medulárna kosť u husi môže indikovať samčie pohlavie (gunár). Z morfologickej stránky možno psa zaradiť do kategórie malých psův s rovnými gracilnými končatinami. S odhadovanou výškou 35–37 cm v kohútiku a hmotnosťou tela iba 5–6,5 kg sa radí k slovenským

unikátom a ojedinelým európskym nálezom miniatúrnych spoločenských alebo poľovných psov, ktoré môžu mať extralokálny pôvod.

Uloženie a stav zachovania kostier zvierat ako aj prítomnosť zárezov a zásekov na niektorých kostiach ošípanej a husi naznačuje, že pes bol vložený do hrobu vcelku (ako sprievodca zomrelého), zatiaľ čo hus a ošípaná tvorili súčasť potravných milodarov. Rozhádzanie niektorých elementov kostier psa a husi v priestore jamy možno pripísať na vrub postdepozíčným procesom, azda súvisiacich s činnosťou osteologicky doložených hlodavcov.

Literatúra

Krošláková/Hukeľová 2024 – M. Krošláková/Z. Hukeľová: Antropologické vyhodnotenie jedincov z laténskeho pohrebiska v Kapinciach. *AVANS* 2021, 2024, 82.

Gabulová/Poláková 2020 – M. Gabulová/Z. Poláková: *Kapince-Za potokom*. Dostupné online na: https://archeol.sav.sk/files/Web_poster-NR-stoziare_Kapince-Za-potokom.pdf

Pramene

Gabulová/Poláková 2022 – M. Gabulová/Z. Poláková: *Nitra, el. stožiare (OB 61-166)*. Nitra 2022. Výskumná správa 20809/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Bielichová 2023 – Z. Bielichová: *Kapince – Za potokom (stožiar 91)*. Nitra 2022. Výskumná správa 21037/22. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ANIMAL BONES FROM THE LA TÈNE BURIAL IN KAPINCE. Kapince (Nitra district), Za potokom site, La Tène period, graveyard, rescue archaeological research. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. This contribution presents a brief overview of the results collected while analyzing animal remains found within a single La Tène inhumation grave. The grave goods of the individual buried here included, except for the iron scissors, chisel, stone grinder and two iron fibulae, the three more or less complete animal skeletons. According to archaeologists, the larger size of the grave pit as well as the rich grave goods indicate the higher status of the buried individual. The finding is also significant due to its geographical location, as it is the northernmost Celtic burial site identified yet from the territory of Slovakia. A total of 216 unburnt bones and bone fragments were identified, the majority of which (90%) represent the skeletons of two mammals and one bird species – a pig (*Sus domesticus*), a dog (*Canis familiaris*) and a goose (*Anser anser* f.?). The male pig (skeleton 1) was killed between the 10th and 12th month, and the dog (skeleton 2) and goose (skeleton 3) were killed at a mature age. The dog, lying anatomically along the right side of the deceased man, was probably a female at the age of at least 5 or 7 years. Morphologically, it represents a category of small dogs with straight and gracile limbs. With an estimated height of 35 to 37 cm at the withers and a body weight of only 5 to 6.5 kg, it belongs to the Slovakian unique and rare finds of miniature dogs, which may be of extra-local origin. The arrangement and state of preservation of the animal skeletons, as well as the presence of cut and chop marks on some of the pig and goose bones, suggests that the dog was placed in the grave whole (as a companion of the deceased), while the goose and pig formed part of the food offering.

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA STAVBE KOMPY V RADVAŇI NAD DUNAJOM¹⁵

Pavol Bobek

Radvaň nad Dunajom (okr. Komárno), poloha Červený piesok (miestny názov Dunára Düló), záchranný výskum, sídlisko, eneolit (badenská kultúra), stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum prebiehal počas výstavby nového prepojenia kempom medzi obcami Radvaň nad Dunajom a Neszmely v rozsahu účelovej komunikácie, spevnených plôch, výstavby nadzemnej stavby na pilotoch, ako aj vodovodných, splaškových a elektrických prípojok (obr. 21: 1, 2). Preskúvané plochy boli situované mimo zastavané územia na neobrábanej pôde a zasahovali do vysokého porastu bezprostredne na brehu rieky Dunaj. Severnú časť tvorí areál pamätníka vojacom námornej pechoty Sovietskej dunajskej flotily. Západný okraj severnej časti plochy susedí s pozostatkami rozsiahlej štrkovéj ťažobnej jamy.

¹⁵ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0139/21.

Severný úsek stavby v dĺžke 100 m je na výraznej terase rieky s malým sklonom a jasne viditeľným terénnym zlomom. Na povrchu bola zreteľná rozsiahla depresia, ktorá bola identifikovaná ako pozostatok štrkovej ťažobnej jamy. Sondáž v týchto miestach preukázala jej pôvodne väčší rozsah a výrazné poškodenie povrchových vrstiev pôdy. Podobná situácia bola aj v areáli pamätníka, kde skrývka odhalila rozsiahle terénne úpravy. Z týchto plôch pochádzajú zberové nálezy keramiky zo včasného stredoveku (obr. 22: 1–11) a novoveku, ako aj nábojnica a projektil kalibru 20 mm z obdobia 2. svetovej vojny (obr. 22: 12, 13). Časť nálezov sa do týchto miest pravdepodobne dostala počas úprav terénu.

Smerom na juh je výraznejší svah v úseku s dĺžkou 80 m až po riečnu nivu, kde pokračuje s nevýrazným klesaním k dnešnému brehu Dunaja, ktorý sa od polovice 20. stor. posunul asi o 50 m južnejšie. Na základe zistení z výskumu možno predpokladať, že svah pod terasou mal pôvodne výraznejší sklon, pričom k jeho čiastočnému vyrovnaniu do dnešnej podoby došlo vplyvom rieky a erózie vrcholovej časti terasy. Pod jeho úpäťm možno predpokladať zaniknuté vedľajšie koryto rieky a piesočnatý ostrov, prípadne nízku terasu.

Prieskum detektorom kovov po odstránení porastu v nízko položených úsekoch doložil ojedinelé nálezy zo stredoveku a novoveku. Najvýraznejším predmetom je strieborný denár Jána Huňadyho z polovice 15. stor. (obr. 22: 14). Z viacerých miest preskúmanej plochy boli získané nálezy nábojníc z ručných zbraní, dokladajúce bojový stret v roku 1945. V priebehu sondáže bol zistený objekt 1 pod úpäťm svahu. Po začistení plochy okolo koncentrácie nálezov sa nepreukázala prítomnosť jednoznačne rozpoznateľného pôdorysu, čo bolo spôsobené identickou pôdou výplne a okolitej vrstvy. Vzhľadom na polohu nálezov, ako aj prítomnosti prepálenej pôdy v juhovýchodnej časti koncentrácie, možno predpokladať objekt s okrúhlym pôdorysom a priemerom do 0,5 m. Na základe hĺbky išlo pravdepodobne o stĺpovú jamu vyplnenú odpadom. V objekte sa okrem keramiky objavil železný nôž a troska.

Plošná skrývka v rozsahu budúcej komunikácie prebiehala v blízkosti okraja terasy. Vzhľadom na potreby zhotoviteľa bola realizovaná v dvoch etapách po poloviciach a celkovo dosahovala rozlohu 193 m² (obr. 21: 2). V južnej časti bol jej rozsah určený na základe absencie objektov a zisteného výraznejšieho terénneho zlomu v minulosti, v severnej na základe zachyteného pôvodného okraja štrkoviska, ktoré zničilo vrcholovú časť terasy. Po skrývke západnej polovice bolo zistených 24 objektov (objekty 2, 8–30). Po ich preskúmaní bola plocha zahrnutá a následne zrealizovaná skrývka východnej polovice, kde sa objavilo 12 objektov (objekty 2, 18, 31–38, 43, 44). V ryhách inžinierskych sietí, súbežných s trasou budúcej komunikácie, boli zachytené objekty 39–42.

Najčastejšie sa vyskytovali objekty interpretované ako dna stĺpových jám (objekty 11, 12, 14, 16, 18A, 19, 20–23, 25, 26, 30, 32–34, 39) a spravidla neobsahovali žiadne nálezy. Ďalšiu skupinu tvoria formálne podobné objekty väčších rozmerov (objekty 2, 8, 9, 13, 15, 18B, 24, 27, 29, 31, 35, 36, 40–42), bez možnosti bližšej funkčnej interpretácie. Ako zásobné jamy možno pomerne jednoznačne označiť objekty s okrúhlym pôdorysom, hĺbkou nad 0,5 m a relatívne rovným dnom (objekty 10, 28, 37, 38 a 44).

Za novoveký alebo recentný možno označiť objekt 16 a pravdepodobne aj objekt 22, tvoriaci jednu líniu s objektmi 33, 34 a 43. Posledný menovaný bol zistený v stene výkopu a zahľboval sa už z hornej vrstvy pôdy. S výnimkou objektu 22 všetky spája tmavšia výplň s podielom štrku. Podobná sa objavila aj v objektoch 20 a 21. Eneolitické osídlenie badenskou kultúrou stupňa IIb alebo III (*Němejcová-Pavúková 1981*, obr. 4, 5) dokumentujú objekty 2, 8, 9, 17 a 44. V objekte 44 bol zistený pochovaný jedinec (obr. 22: 15). Prehliadnutím anatomického uloženia kostí bola zničená dolná polovica kostry vo východnej polovici objektu. Na základe polohy nálezu šálky, koncentrácie kostí a uloženia hornej polovice tela však možno rekonštruovať pôvodné uloženie na ľavom boku, s pokrčenými nohami. Pravdepodobne rovnaké datovanie majú objekty 10, 15, 18 (A, B), 24, 25, 27, 29, 31, 35–38, 40 a 41 s nálezmi atypickej pravekej keramiky, ktorá spracovaním pripomína zistené nálezy badenskej kultúry, prípadne obsahovali štiepanú industriu.

Archeologický výskum doložil prítomnosť sídliska badenskej kultúry na okraji terasy rieky Dunaj. Na základe zistení z výskumu bol jednoznačne zachytený južný okraj sídliska. Možno predpokladať, že smerom na sever bolo jeho ďalšie pokračovanie zničené počas ťažby štrku. Na základe objektov zistených v ryhách inžinierskych sietí je pravdepodobné ďalšie pokračovanie sídliska západným aj východným smerom. Severný úsek preskúmanej plochy bol z archeologického hľadiska počas ťažby a úprav terénu pri výstavbe pamätníka prakticky zničený. Sporadické nálezy včasnostredovekej keramiky, ako aj neďaleké pohrebisko a sídlisko z tohto obdobia (*Budinský-Krička 1956; Čilinská 1961; 1963; Zábajník 1999*), nevylučujú prítomnosť archeologických situácií v minulosti. Južne od preskúmanej lokality neboli zistené žiadne relevantné archeologické situácie a na základe morfológie terénu sa nedajú predpokladať, keďže ide o záplavové územie. Detektorové nálezy a ojedinelé črepy zo stredoveku a novoveku z tohto priestoru možno pripísať erózii a náhodným stratám, nemožno však vylúčiť ani súvis s vodnými mlynmi v obci,

spomínanými v historických prameňoch (*Kropilák a kol. 1977, 471, 472*). Bojový stret v tomto priestore v roku 1945 názorne dokumentujú nábojnice zo zbraní rôznych kalibrov z viacerých polôh v rámci preskúmanej plochy.

Literatúra

- Budinský-Krička 1956* – V. Budinský-Krička: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tôni na Slovensku. *Slovenská archeológia* 6, 1956, 5–131.
- Čilinská 1961* – Z. Čilinská: Výskum v Žitavskej Tôni v roku 1960. *Archeologické rozhledy* 13, 1961, 860–866.
- Čilinská 1963* – Z. Čilinská: Slovansko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tôni. *Slovenská archeológia* 11, 1963, 87–120.
- Kropilák a kol. 1977* – M. Kropilák a kol.: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II*. Bratislava 1977.
- Němejcová-Pavúková 1981* – V. Němejcová-Pavúková: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe. *Slovenská archeológia* 29, 1981, 261–296.
- Zábojník 1999* – J. Zábojník: Sídliskový objekt z obdobia avarského kaganátu v Radvani nad Dunajom-Žitave. *AVANS* 1997, 1999, 166, 167.

RESCUE EXCAVATION AT THE CONSTRUCTION SITE OF A FERRY IN RADVAŇ NAD DUNAJOM. Radvaň nad Dunajom (Komárno district), Červený piesok (Dunára Dülő) site, rescue excavation, settlement, Eneolithic (Baden culture), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the archaeological excavation conducted for the construction of the ferry between Radvaň nad Dunajom and Neszmely, a Baden culture settlement was detected. Most features were postholes (17 features) and unspecified holes with depth of max. 0.5 m (15 features). The features discovered at the site included five storage pits with flat bottoms, one of them (feature 44) contained an inhumation burial with an individual lying on the left side. Rare finds from the features date the site back to stage IIb or III of the Baden culture (*Němejcová-Pavúková 1981, obr. 4, 5*). Additionally, some examined features indicate activity from the Postmedieval period. The excavation revealed significant terrain damage in the northern part of the area due to gravel extraction. Several finds dated to the Early Middle Ages and Postmedieval period come from a surface collection. The metal detector survey brought a John Hunyadi denarius from the mid-15th century. Multiple cartridge cases from WWII were also found in the examined area.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI PETRIVALDSKÉHO VILY V HNÚŠTI

Alexander B o t o š

H n ú š ť a (okr. Rimavská Sobota), intravilán, NKP Petrivaldského vila (č. ÚZPF 11262), parc. č. 375/3, secesná vila, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.

Z dôvodu komplexnej obnovy a revitalizácie Petrivaldského vily v Hnúšti bol v exteriéri predmetného objektu vykonaný sondážny archeologický výskum. Vila je situovaná v južnej časti intravilánu mesta, v tesnej blízkosti Hlavnej ulice – štátnej cesty I. triedy v smere Rimavská Sobota – Brezno. Podľa dostupných historických údajov bola postavená v rokoch 1906–1908 podnikateľom J. Petrivaldským (*Caban/Pliešovský 2022, 134*). Secesná vila má dve podlažia. Jej pôdorys je obdĺžnikový, s kruhovým nárožným rondelom s balkónom na poschodí a dvojpodlažným rizalitom. Priečelie objektu je obložené šamotovou tehlou s tvrdým výpalom. Zámerom výskumu bolo odkrytie základov asanovanej verandy vily s polkruhovitým pôdorysom z dôvodu obnovy vily spolu aj so zaniknutou verandou. Samotná veranda je zobrazená aj na historických fotografiách vily.

Archeologický výskum bol realizovaný prostredníctvom sondy 1/2021 s rozmermi 5 × 2 m, pričom jej maximálna hĺbka dosiahla 1,28 m. Sonda bola situovaná pri južnej a západnej exteriérovej časti terasy Petrivaldského vily (obr. 23: 1). V západnej časti sondy bol v úrovni 0,2 m od pôvodnej úrovne terénu zistený pôvodný vstup na terasu Petrivaldského vily. Tvorili ho schody zhotovené z liateho betónu. Odkryté boli tri stupne schodov. Prvý schod mal rozmery 1,22 × 0,3 × 0,15 m, druhý 1,4 × 0,25 × 0,15 m a tretí 1,42 × 0,25 × 0,1 m. V úrovni 0,33 m od pôvodnej úrovne terénu bol zistený nástupný prah schodiska s rozmermi 0,75 × 0,22 m. Schodisko bolo opatrené zábradlím zhotoveným z liateho betónu. Zábradlie bolo ukončené valcovite profilovanou balustrádou o priemere 0,3 m a výška zachovanej balustrády dosahovala 0,25 m (obr. 23: 2).

V severnom profile sondy bol odkrytý základový múr terasy vily betónovej konštrukcie s imitáciou kamennej kvádrovej konštrukcie. Rozmery imitovaných kamenných kvádrov boli 0,48 × 0,2 m. Dĺžka

odkrytého muriva bola 3,55 m, koruna múru bola zistená v hĺbke 0,14 m a základová špára bola zistená v úrovni 0,88 m od úrovne pôvodného terénu. V hĺbke 0,88–1,14 m od úrovne pôvodného terénu bola zistená podzákladová časť múru terasy vily. Rozhranie základovej a podzákladovej časti múru terasy sa nachádzalo v úrovni 302,1–302,17 m n. m.

V hĺbke 0,1–0,15 m od úrovne pôvodného terénu sme doložili základový múr prístavby verandy vily. Základy boli kamennej jadrovej konštrukcie, pričom boli použité aj šamotové tehly. Základy prístavby verandy boli odkryté v dĺžke 2,9 m, pôdorys verandy bol polkruhovitého tvaru. Šírka muriva dosahovala 0,38 m so základovou špárou v úrovni 0,94 m od pôvodného terénu (obr. 23: 3). Základový múr verandy nie je previazaný so základovým murivom terasy, je pristavaný na škáru, a teda mladší ako terasa vily. Polkruhovitá veranda bola k terase Petrivalského vily pristavaná dodatočne, t. j. neskôr ako bola postavená samotná vila. Určiť časové obdobie výstavby verandy na základe výsledkov archeologického výskumu nebolo možné. Predpokladáme, že to bolo v prvých deceniách 20. stor.

Počas archeologického bol objavený skromný huteľný nálezový fond, ktorý predstavovali fragmenty novovekej keramiky, chronologicky zaraditeľné do obdobia záveru 19. až začiatku 20. stor., ako aj nález železného kľúča s valcovite profilovaným telom a kruhovite utváranou hlavičkou, pochádzajúci zo začiatku 20. stor.

Literatúra

Caban/Pliešovský 2022 – B. Caban/M. Pliešovský: Petrivalského vila – čriepok strateného sveta. In: R. Lebeda a kol.: *Príbehy starej Hnúšťa*. Hnúšťa 2022, 133–138.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE EXTERIOR OF THE PETRIVALDSKÉHO VILA VILLA IN HNÚŠŤA. Hnúšťa (Rimavská Sobota district), urban area, NCM Petrivalského vila villa (CLM no. 11262/1), plot no. 375/3, Secession villa, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota. The rescue excavation was initiated by renovating the Secession Petrivalského vila villa in Hnúšťa, built in 1906–1908. The aim was to expose the foundations of the villa's demolished veranda, which features a semicircular ground plan, for purposes of reconstruction and renovation of the villa alongside the extinct veranda. The excavation was carried out in the villa exterior using a trenching method. Trench 1/2021 of 5 × 2 m and max. depth 1.28 m from the level of the original terrain was unearthed. In the western part, the original entrance to the Petrivalského vila villa terrace was found at a depth of 0.20 m from the original level. This entrance consisted of a cast concrete staircase, of which three steps were revealed, complete with a cast concrete railing. The railing was terminated with a conically profiled balustrade. In the northern profile of the trench, the foundation wall of the terrace was discovered. The terrace had concrete construction with an imitation of stone block construction. The foundation wall of the veranda extension was detected at 0.1–0.15 m under the original terrain. The veranda foundations were constructed of stone and brick. The exposed segment of the veranda extension's foundation measured 2.9 meters in length and had a semicircular ground plan. The veranda masonry was 0.38 m wide, with the foundation gap 0.94 m below the original terrain. The foundation wall of the veranda was not bound with the foundation masonry of the terrace, it was attached to the gap, which means that it is younger than the terrace of the villa. The semicircular veranda was added to the villa's terrace later than the villa itself was built. Based on the results of the archaeological excavation it was impossible to identify the period when the veranda was built. We suppose that it happened in the first decades of the 20th century.

ŽIAROVÉ POHREBISKO Z DOBY BRONZOVEJ NA ULICI Š. M. DAXNERA V RIMAVSKEJ SOBOTE

Alexander B o t o š

R i m a v s k á S o b o t a (okr. Rimavská Sobota), intravilán, Ulica Š. M. Daxnera, parc. č. 326/2, 326/3, 337, žiarové pohrebisko, záchranný výskum, stredná doba bronzová (pilinská kultúra). Uloženie nálezov: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.

Žiarové pohrebisko na Ulici Š. M. Daxnera 34 a 36 v Rimavskej Sobote je situované v severovýchodnej časti intravilánu mesta, v širšom historickom jadre mesta (obr. 24: 1).

V roku 2016 bolo počas výstavby kongresového centra Csillagház (Hviezdny dom) na Ulici Š. M. Daxnera 36 objavené žiarové pohrebisko. Záchranný archeologický výskum bol vykonaný pod vedením L. Luštíkovéj z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., ktorá odkryla a preskúmala celkom 53 žiarových hrobov. Hroby boli jedno-urnové alebo zoskupenia viacerých urien. Zachovali sa zlomykly ihlíc, náramkov,

záušnic a závesok. Autorka odkryté žiarové hroby chronologicky zaradila prevažne do okruhu pilinskej, príp. kyjatickej kultúry (Luštiková 2023, 80).

V roku 2019 bola realizovaná adaptácia meštianskeho domu na Ulici Š. M. Daxnera 34 (parc. č. 326/2, 3) na cirkevnú základnú školu. V súvislosti s adaptáciou objektu bolo pristavané ďalšie krídlo budovy. Počas výkopových prác pre základy objektu bol vykonaný záchranný archeologický výskum pod vedením autora príspevku, počas ktorého bolo odkrytých 18 žiarových hrobových celkov. Rovnako v tom istom roku bola k jestvujúcej budove kongresového centra Csillagház na Ulici Š. M. Daxnera 36 (parc. č. 337) vybudovaná prístavba. Počas výkopových prác bol vykonaný záchranný archeologický výskum pod vedením autora príspevku, kedy bolo odkrytých ďalších sedem hrobových celkov.

Spracovanie a vyhodnotenie výsledkov archeologického výskumu, ako aj konzervovanie a reštaurovanie archeologických nálezov bolo vykonané v rokoch 2020 až 2021. Antropologická analýza odkrytých kremačných zvyškov bola vykonaná v roku 2021 (Bodoriková et al. 2022).

Archeologické výskumy na oboch parcelách na Ulici Š. M. Daxnera boli v zmysle rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica vykonané formou sondážneho výskumu. Sondy boli rozmiestnené v miestach základových pásov budúcich stavebných objektov, tak aby pokrývali celú plochu, na ktorej boli plánované výkopové práce.

Výsledky výskumu na Ulici Š. M. Daxnera 34 (parc. č. 326/2, 3)

Na ploche prístavby nového krídla k pôvodnému meštianskemu domu situovaného na Ulici Š. M. Daxnera 34 bolo odkrytých celkom šesť sond. V jednotlivých sondách bolo zachytených celkom 18 žiarových hrobových celkov. V sonde 1/2019 hrobové celky neboli preukázané. Odkryté urnové hroby sa koncentrovali v troch skupinách (zhlukoch).

Prvá skupina hrobov bola identifikovaná vo východnej časti skúmanej plochy (sonda 4/2019) a bola tvorená desiatimi hrobmi, menovite 9A/2019, 9B/2019, 10/2019, 11/2019, 12–14/2019, 15A/2019, 15B/2019, 16–18/2019 (obr. 24: 2, 4). Druhá skupina hrobov bola identifikovaná v severnej časti skúmanej plochy (sonda 5/2019) a bola tvorená tromi hrobmi (4–6/2019; obr. 24: 3, 5). Tretia skupina hrobov bola identifikovaná v severozápadnej časti skúmanej plochy (sondy 3/2019 a 6/2019) a pozostávala z troch hrobov (2/2019, 8/2019 a 7/2019). Osamotene boli odkryté hroby 2/2019 (sonda 2/2019) a 3/2019 (sonda 5/2019).

Úroveň uloženia žiarových hrobov bola variabilná. Najhlbšie boli uložené hroby identifikované v prvej skupine v 212,96 m n. m. (hrob 15B/2019). Najplytšie boli uložené hroby tretej skupiny v 213,61 m n. m. (hrob 7/2019). Pri priestorovom rozložení je zřejmé, že najhlbšie boli uložené hroby odkryté vo východnej až severovýchodnej časti skúmanej plochy, naopak najplytšie boli uložené hroby odkryté v severnej až v severozápadnej časti skúmanej plochy. Rovnaká situácia bola zistená aj s úrovňou sprášového podlažia. Vo východnej až severovýchodnej časti skúmanej plochy bola úroveň sprášového podlažia zistená v úrovni 213,01 m n. m. V severnej až v severozápadnej časti skúmanej plochy bola úroveň sprášového podlažia zistená v úrovni 213,39 m n. m. Na základe vyššie uvedených poznatkov môžeme predpokladať, že v dobe bronzovej bola konfigurácia terénu na súčasnej Ulici Š. M. Daxnera rozdielna a môžeme predpokladať, že na tomto mieste bol situovaný svah s orientáciou SZ–JV. Nivela terénu bola vykonaná pravdepodobne v 2. polovici 19. stor., keď bola na ulici zahájená výstavba meštianskych domov.

Vo väčšine odkrytých hrobov bola uložená urna (amfora) a miska. Výnimku tvoril len hrob 9A/2019, v ktorom boli uložené dve urny a dve misky, ako aj pomerne značné množstvo kremačných zvyškov (3,647 kg; obr. 25: 1–4). Antropologickou analýzou bolo preukázané, že v hrobe boli uložené pozostatky minimálne dvoch jedincov neurčeného pohlavia vo veku dožitia adultus (Bodoriková et al. 2022, 27).

Nálezy bronzovej industrie boli skromné. V jednotlivých hrobách boli identifikované nasledovné tvary – fragment z čepele bronzového kosáka (hrob 1/2019), polkruhovite profilované fragmenty (hrob 9A/2019), tyčinkovite profilované fragmenty z tela ihlice (hroby 2/2019, 12/2019 a 15A/2019), fragment z bronzovej ihlice s plochou hlavicou (hrob 13/2019), tyčinkovite profilované fragmenty zdobené ryhovaním, pravdepodobne z náramku (hrob 16/2019), fragmenty zaušnice (hrob 17/2019) a kompletne zachovaná ihlica s plochou kotúčovitou hlavicou, mierne poloobklúkovoite profilovaným a tordovaným telom (hrob 18/2019).

Odkryté hroby môžeme na základe chronologicky citlivých keramických nálezov (predovšetkým amfor) objavených v hrobách 6/2019, 9A/2019 (obr. 25: 1–4), 9B/2019, 11/2019 (obr. 25: 5, 6), 15A/2019, 16–18/2019 zaradiť približne do najstaršej až staršej fázy pilinskej kultúry, podľa chronológie vypracovanej V. Furmánkom (1977, 324–326).

Výsledky výskumu na Ulici Š. M. Daxnera 36 (parc. č. 337)

Archeologický výskum bol realizovaný sondážnou metódou, pričom na ploche budúcej prístavby boli vytyčené sondy 1–6/2019. V sonde 1/2019, v úrovni 0,44 m od pôvodného terénu, bolo identifikované ústie objektu 1/2019. Pôdorys objektu bol kruhovitého tvaru, rozmery pri ústí dosahovali 0,8 × 0,44 m, maximálny rozmer objektu bol pri ústí 0,8 m a priemer pri dne 0,66 m. Interpretácia funkcie objektu je otázná. Vo výplni objektu bolo zistených niekoľko nezdobených a neprofilovaných keramických fragmentov, ktoré je rámcovo možné zaradiť do doby bronzovej. V sondách 3, 4 a 5/2019 bolo odkrytých sedem žiarových hrobov. V sondách 2 a 6/2019 neboli identifikované žiadne hrobové celky.

Odkryté urnové hroby sa koncentrovali v severovýchodnej časti skúmanej plochy. V tejto časti boli odkryté hroby 3–7/2019. Osamotene boli odkryté hrobové celky 1A/2019, 1B/2019 a 2/2019. Hroby boli uložené v pomerne konštantnej hĺbke. Najhlbšie bol uložený hrob 3/2019, ktorého ústie bolo odkryté v úrovni 213,63 m n. m. Najplytšie bol uložený hrob 1A/2019, ktorého ústie bolo odkryté v úrovni 213,73 m n. m.

V prevažnej väčšine hrobov bola uložená urna (amfora) a miska. Výnimku tvoril hrob 7/2019, ktorý obsahoval päť keramických prídavkov. Ani v jednom z odkrytých hrobov neboli zistené nálezy bronzovej industrie.

V prípade hrobu 7/2019 bola zistená hrobová konštrukcia tvorená plochými kameňmi o rozmeroch 25 × 16 × 20 cm alebo 19 × 16 × 8 cm, ktoré boli uložené po obvode. Pri hrobe 6/2019 bola zistená hrobová konštrukcia tvorená tromi kameňmi, umiestenými pri juhovýchodnom, juhozápadnom a severozápadnom okraji urny (obr. 24: 3, 5).

V hrobách 1A/2019, 4/2019 a 7/2019 sa našli chronologicky citlivé keramické nálezy (predovšetkým amfory), ktoré môžeme zaradiť približne do najstaršej až staršej fázy pilinskej kultúry.

Získaný antropologický materiál z oboch skúmaných plôch bol podrobený aj antropologickej analýze. Bolo vyhodnotených celkom 25 žiarových hrobov s pozostatkami 27 jedincov. Pohlavie bolo možné odhadnúť len v piatich prípadoch (18,5 %), z ktorých tri pohreby boli ženské (11,1 %) a dva mužské (7,4 %). Vek dožitia bol odhadnutý u 19 jedincov (70,4 %), pričom v súbore prevažovali mladší dospelí jedinci (do 40 rokov). Na kostrových pozostatkoch neboli identifikované žiadne patologické zmeny. V dvoch hrobách boli prítomné spálené zvieracie kosti (hroby 6/2019 a 8/2019 na Ulici Š. M. Daxnera 34; *Bodoriková et al. 2022, 25*).

Rozsah pohrebiska na základe súčasného stavu bádania nie je známy a predpokladáme, že na parcelách Ulice Š. M. Daxnera 34 a 36 bol odkrytý severný až severovýchodný okraj pohrebiska. Ďalšie hrobové celky je možné očakávať predovšetkým na vnútroblokových parcelách, využívaných ako záhrady domov orientovaných východným až juhovýchodným smerom od skúmanej plochy. Do súčasnosti bolo odkrytých spolu 78 žiarových hrobov – 53 hrobov v roku 2016 výskumom L. Luštíkovéj a 25 hrobov v roku 2019 autorom príspevku.

Na základe doterajších znalostí o nekropolách pilinskej a kyjatickej kultúry môžeme oprávnené predpokladať, že k tak významnému sídlisku nadregionálneho významu, akým bolo územie mesta Rimavská Sobota v mladšej a neskorej dobe bronzovej, prináležalo aj pohrebisko, na ktorom mohli byť uložené kremačné pozostatky niekoľkých stovák až tisícok mŕtvych. Je však otázná, koľko hrobov z tohto pohrebiska sa zachovalo až do súčasnosti, nakoľko je situované v historickej mestskej časti, v ktorej prebiehala intenzívna stavebná činnosť od 2. polovice 19. stor.

Literatúra

- Bodoriková et al. 2022* – S. Bodoriková/B. Grmanová/M. Dörnhöferová/A. Botoš: Antropologická analýza žiarových hrobov z obdobia pilinskej kultúry (1450 – 1100 pred n. l.) v Rimavskej Sobote (Slovensko). *Slovenská antropológia* 25, 2022, 20–28.
- Furmánek 1977* – V. Furmánek: Pilinyer Kultur. *Slovenská archeológia* 25, 1977, 251–370.
- Luštíková 2023* – L. Luštíková: Záchranný výskum v Rimavskej Sobote. *AVANS* 2017, 2023, 80.

CREMATION BURIAL GROUND FROM THE BRONZE AGE IN ULICA Š. M. DAXNERA STREET IN RIMAVSKÁ SOBOTA. Rimavská Sobota (Rimavská Sobota district), urban area, Ulica Š. M. Daxnera street, plots nos. 326/2, 326/3, 337, Rimavská Sobota, cremation burial ground, rescue excavations, Middle Bronze Age (Piliny culture). Finds deposited at: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota. In 2016, the construction of the Csilagház (Star House) congress centre at Ulica Š. M. Daxnera street 36 led to the discovery of a cremation burial ground. This archaeological site was examined through a rescue excavation directed by L. Luštíková from the Institute of Archaeology SAS in Nitra, resulting in the uncovering of a total of 53 cremation burials. In 2019, a restructuring of a burgher house into a church primary school at Ulica Š. M. Daxnera street 34 necessitated

another rescue excavation. During this rescue excavation managed by the contribution's author, 18 cremation burials were uncovered. An extension to the existing building of the Csillagház congress centre in Ulica Š. M. Daxnera 36 street (plot no. 337) was undertaken in the same year. During excavation works for the foundations of the extension were unearthed seven more burials. The processing and evaluation of the archaeological findings, along with the conservation and restoration of the artefacts, were conducted in 2020 and 2021.

The archaeological excavation in Ulica Š. M. Daxnera street 34, covering plots nos. 326/2 and 326/3, documented 18 cremation burials concentrated in three groups. The first group, located in the eastern section of the site, comprised ten burials. The second group was in the northern area and included three burials. Two burials were uncovered individually. An urn (amphora) and a bowl were deposited in most uncovered burials. Burial 9A/2019 was an exception; there were two urns and two bowls. Anthropological analysis revealed that the remains in this burial belonged to at least two adults of unspecified sex. Finds of the bronze industry were poor. Identified exemplars from individual burials included, e. g., a fragment from a sickle blade, a completely preserved pin with a flat disc-shaped head, or fragments decorated with grooves that probably came from a bracelet.

Additionally, another excavation took place at Ulica Š. M. Daxnera street 36 on plot no. 337, where an extension to the Csillagház (Star House) congress center was being constructed. Trenches 3/2019, 4/2019, and 5/2019 uncovered seven cremation burial complexes, while trenches 2 and 6/2019 yielded no findings. Urn burials were concentrated in the northeastern part of the examined area, where burials 3–7/2019 were uncovered. Most of these burials contained an urn and a bowl, with burial 7/2019 being an exception, as it contained five vessels. None of the burials provided finds of the bronze industry. Grave constructions made from flat stones were detected in burials 6/2019 and 7/2019.

The uncovered burials from the excavated areas can be approximately dated to the earliest and early stages of the Piliny culture, based on the chronologically sensitive pottery finds (mainly amphoras). The obtained anthropological material from both examined areas was subject to anthropological analysis. The analysis evaluated 25 cremation burials with the remains of 27 individuals. It was possible to identify the sex of five individuals (18.5%) – three burials were female (11.1%), and two of them were male (7.4%). Age was estimated in 19 individuals (70.4%); young adult individuals (younger than 40) prevailed in the group. Currently, the complete size of the burial ground remains unknown, but it is suspected that the northern and northeastern periphery of the site was uncovered at Ulica Š. M. Daxnera street 34 and 36. Further burial complexes can be expected mainly in enclosed plots used as gardens of the houses. To date, a total of 78 cremation burials have been unearthed, with 53 excavated in 2016 by L. Luštková and an additional 25 by the author of this contribution in 2019.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM VO VEĽKOM MEDERI

András Csuthy – Marek Gere – Martina Gereová

V e l k ý M e d e r (okr. Dunajská Streda), poloha Obecné jazero/Okočská cesta II, záchranný výskum, sídlisko, mladý eneolit (badenská kultúra, kostolacká skupina, kultúra Makó-Kosihy-Čaka), doba rímska, stredovek (10.–12. stor.). Uloženie nálezov: Podunajské múzeum v Komárne.

Nálezisko sa nachádza na miernej vyvýšenine na severovýchodnom okraji mesta. Poloha, situovaná asi 200 m severne od hlavnej cesty vedúcej do obce Okoč, bola v minulosti využívaná na poľnohospodárske účely. Mierna terénna vlna je orientovaná v smere J(JZ) – S(SV) s výrazným sklonom na sever do podmáčaného územia. V mesiacoch marec až jún uskutočnilo Podunajské múzeum záchranný archeologický výskum, ktorý sa sústredil na priestor prístupovej komunikácie a inžinierskych sietí k stavbe IBV. Výskum pozostával z dvoch etáp. V prvej etape pred realizáciou výkopových prác bol na polohe zrealizovaný povrchový prieskum a detekcia kovov, počas ktorých bol získaný nepočítaný praveký keramický materiál a nález kovania z doby rímskej. V priebehu druhej etapy sa počas skrývky ornice objavilo celkovo 18 sídliskových objektov z viacerých dejinných období s ťažiskom osídlenia v mladom eneolite.

Osídlenie z mladého eneolitu reprezentuje 12 objektov. Sídliskové objekty zásobného a bližšie nešpecifikovateľného charakteru mali prevažne kruhový až oválny pôdorys. Ich hĺbka sa pohybovala v rozmedzí 10–104 cm, priemery dosahovali od 70 do 300 cm, steny boli prevažne zvislé s rovným, vodorovným dnom, v menšej miere sa objavilo stupňovité zužovanie stien a nerovné dno. Zvrstvenie v eneolitických objektoch bolo nevýrazné, najčastejšie tvorené len svetlohnedou zeminou. Výraznejšie zvrstvenie bolo zachytené len v objekte 8, ktorý obsahoval aj popolovité vrstvy a väčšie kusy mazanice. V objekte 7 bola na dne identifikovaná kostra nedospelého jedinca (8–12 rokov) uloženého na ľavom boku v skrčenej polohe bez milodarov. Nadmorská výška objektov sa pohybovala medzi 111,30–110,40 m. Kultúrna vrstva sa na ploche nezistila.

Prevažnú väčšinu nálezového súboru tvoria fragmenty keramiky. Z hľadiska keramických tvarov sa stretávame s hrncami, amforami, delenými misami, misami so zaobleným telom, často s omfalom (obr. 26: 5), vysokými misami s mierne roztvoreným ústím, ojedinele sa objavuje črpkák (obr. 26: 7) i pohár (obr.

26: 6). Výzdobu, ktorá je najčastejšie prítomná na misách, tvoria predovšetkým vhlbené horizontálne ryhy a viacnásobné horizontálne rady jamiek (obr. 26: 5), zoskupenia vpichov vytvárajúce šachovnicové a kosoštvorcové polia (obr. 26: 1–4). Objavuje sa aj tzv. mladoeneolitický brázdnený vpich (obr. 26: 8), ojedinele aj pozostatky po inkrustácii, ako aj pretláčaná plastická lišta pod okrajom hrncovitých nádob. Napriek ojedinelým tvarom, ktoré možno priradiť badenskej kultúre, prevažnú časť materiálu možno zaradiť ku kostolackej skupine.

Stredoveké osídlenie polohy reprezentovala polozemnica s dvojkolovou konštrukciou o rozmeroch 300 × 280 cm, orientovaná podľa dlhšej osi Z(JZ) – V(SV). Z objektu pochádzajúci keramický materiál prezentuje prevažne hrncovité tvary s výzdobou tvorenou horizontálnymi ryhami a vlnovkami. Artefakty z lokality dopĺňajú taktiež ojedinelé zberové nálezy z neskorého eneolitu (kultúra Makó-Kosihi-Čaka) a doby rímskej.

RESCUE EXCAVATION IN VELKÝ MEDER. Veľký Meder (Dunajská Streda district), Obecné jazero lake/Okočská cesta II site, rescue excavation, settlement, Late Eneolithic (Baden culture, Kostolac group, Makó-Kosihi-Čaka culture), Roman period, Middle Ages (10th–12th centuries). Finds deposited at: Podunajské múzeum in Komárno. During the rescue excavation at the site of Obecné jazero lake, which focused on the driveway area to the housing estate construction and utility networks, 18 settlement features occurred. Among these, 12 features were attributed to the Late Eneolithic period, one feature dated back to the 10th–12th centuries, while five features lacked any datable materials. The Eneolithic settlement features of storage and unspecified character had mostly circular/oval ground plans. On the bottom of feature 7, an immature individual's skeleton was identified, lying crouched on the left side. As for the Middle Ages, a 300 × 280 cm hut with postholes in the middle of the shorter sides was documented. Collected finds from the Late Eneolithic (Makó-Kosihi-Čaka) and Roman period also come from the site.

VÝSLEDKY PREDSTIHOVEJ ETAPY VÝSKUMU PODZEMNÉHO PODLAŽIA MINCOVNE KREMNICA¹⁶

Miloš Č i e r n y – Peter D e b n á r

K r e m n i c a (okr. Žiar nad Hronom), Štefánikovo námestie, parc. č. 40/1, Mincovňa Kremnica, podzemie južného krídla budovy, predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V súvislosti s prestavbou a obnovou podzemného podlažia južného krídla budovy Mincovne Kremnica na Štefánikovom námestí 25/24 bola realizovaná predstihová etapa záchranného archeologického výskumu (obr. 27: 1). Cieľom predstihovej etapy bolo vytýčiť sondy v miestach s vysokou pravdepodobnosťou výskytu archeologických nálezov a následne ich zdokumentovať. Výskum bol realizovaný v celkovo šiestich sondách umiestnených v piatich miestnostiach podzemného podlažia budovy (obr. 27: 2). Z dôvodu možného umiestnenia depozitáru Mincovne Kremnica v tomto priestore nezverejňujeme schému a rozmiestnenie jednotlivých miestností. Maximálna hĺbka sond bola stanovená na 0,6 m – do hĺbky, do ktorej budú vedené výkopové práce počas plánovanej prestavby podzemného podlažia budovy.

Sonda 1/2021 (obr. 27: 3). Nachádzala sa v najvýchodnejšej časti miestnosti č. 001. Mala pravidelný štvorcový tvar s rozmermi 1 × 1 m. Vrchnú časť sondy tvorili parkety a betónová podlaha. Pod vrstvou betónu sa nachádzal štrkovo-maltový podklad betónovej podlahy, pod ktorým bola hlinitá vrstva s fragmentmi uhlíkov, tehál, kúskami malty a kameňmi. V hĺbke 0,2 m sa začala črtať kamenná podlaha, ktorá siahala 0,8 m od východnej steny miestnosti č. 001. Zistená kamenná podlaha bola začistená, fotograficky a kresbovo zdokumentovaná. V západnej časti sondy, kde sa nezistili zvyšky kamennej podlahy, bol vymeraný rez 1 × 0,2 m. V reze sa pokračovalo v prehĺbení až do hĺbky 0,6 m, pričom boli odkryté výlučne premiešané ílovité vrstvy.

Sonda 2/2021 (obr. 27: 4). Nachádzala sa pri stene juhozápadnej časti miestnosti č. 001. Sonda mala rozmer 1 × 1 × 0,5 × 0,5 × 0,5 × 0,5 m a jej tvar bol prispôsobený sledu múru v nároží miestnosti. Pod vrstvou drevených parkiet a betónovej podlahy bol v hĺbke 0,1 m zistený štrkovo-vápenatý podklad betónovej podlahy a hlinitá vrstva s tehlovinou. V hĺbke 0,2 m bola zistená zachovaná kamenná štruktúra, ktorá bola označená ako pozostatok kamennej podlahy. Kamenná podlaha v juhovýchodnej časti sondy nesiahala až ku stene miestnosti, ale bola od nej oddelená 0,2 m širokým priestorom, ktorý vyplňovala hlinitá vrstva svetlohnedej farby.

¹⁶ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0167/24.

Sonda 3/2021 (obr. 27: 5). Nachádzala sa vo východnej časti miestnosti č. 002, v priestore vchodu do krátkej chodby, ktorá viedla do miestnosti č. 001. Sonda mala rozmer $1 \times 0,5$ m a bola situovaná v mieste zachovaného kamenného prahu, ktorý sa nachádzal v strednej časti sondy. Jeho spodná časť bola odkrytá po odstránení betónovej podlahy v hĺbke 0,15 m. Kamenný prah siahal len 0,4 m od steny miestnosti, pričom jeho ďalšia časť bola zničená vedením železných rúr. Stavebná činnosť spadá pravdepodobne do obdobia prestavby v 20. stor. Pod vrstvou betónu v hĺbke 0,15 m boli objavené dva čiastočne zachované podlahové kamene, pod ktorými sa nachádzala hlinito-kamenná vrstva vyplňujúca priestor pod kamenou podlahou až do hĺbky 0,6 m.

Sonda 4/2021 (obr. 27: 6). Bola vytyčená v priestore prechodu medzi miestnosťami č. 003 a č. 002 a presahovala do západnej časti miestnosti č. 002 s cieľom overiť stratigrafiu tohto priestoru. Rozmer sondy bol $1 \times 0,5$ m. Pod vrstvou betónovej podlahy bol odkrytý kamenný prah, ktorý rozdelil sondu na západnú a východnú časť. V západnej časti bol v hĺbke 0,1 m zachytený podlahový dlažbový kameň. Keďže predstavuje zachovanú podlahu, ktorá pravdepodobne pokračuje minimálne v častiach tesne prilahlých ku kamennému prahu, bolo prehlbovanie v tejto časti zastavené. O možnostiach zachovania či zakonzervovania sa bude rozhodovať v následnej II. etape výskumu. Vo východnej časti sondy sa pod betónovou podlahou nachádzala štrkovo-maltová vrstva, ktorá tvorila vyrovnávaciu vrstvu základu podlahy. Pod štrkovo-maltovou vrstvou sa nachádzala kamenná vrstva siahajúca až pod kamenný prah. Kamenná vrstva pravdepodobne tvorila pevný základ kamennej podlahy, ktorej pozostatok bol odkrytý v západnej časti sondy. Približne v hĺbke 0,4 m sa nachádzala žltohnedá ílovitá vrstva, ktorá siahala až do maximálnej hĺbky výkopu, t. j. 0,6 m.

Sonda 5/2021 (obr. 27: 7). Bola situovaná v juhovýchodnom nároží miestnosti č. 004. Rozmer sondy bol 1×1 m. Podlahu miestnosti tvoril udupaný íl do hĺbky 0,05 m, pod ktorým sa nachádzala zmiešaná vrstva ílu so suťou. V hĺbke 0,2–0,45 m nachádzala vrstva uhlia premiešaná s ílom, pod ktorou bola až do hĺbky 0,6 m ílovitá vrstva žltohnedej farby s obsahom fragmentov malty, tehál a uhlia.

Sonda 6/2021 (obr. 27: 8). Nachádzala sa v pri severovýchodnej stene miestnosti č. 005 podzemného podlažia južného krídla budovy. Stena je novodobou prístavbou, ktorá rozdelila miestnosti č. 004 a č. 005 na dva nepriechodné priestory. Rozmery sondy dosahovali 1×1 m a bola preskúmaná do hĺbky 0,45 m. V hĺbke 0,4–0,45 m sa nachádzala novoveká tehlová štruktúra. Tehly boli usporiadané na vedenie žlabu, keďže sa tu nachádzal oválny žliabok na vedenie rúr. Tehlová štruktúra bola prekrytá vrstvou malty. V sonde sa pod 0,2 m hrubou vrstvou betónu, ktorý tvoril podlahu, nachádzala 0,1–0,2 m hrubá ílovitá vrstva hnedo-okrovej farby. Pod ňou sa v západnej časti sondy nachádzala maltovo-tehlová štruktúra s tehlovým žlabom. Vo východnej časti sondy, pri stene múru, sa nachádzala pieskovo-ílovitá vrstva a tesne pri stene betónová podmurovka múru steny a betónový základ podmurovky. Pozdĺž betónového základu v pieskovo-ílovej vrstve sa našla železná tyč.

Archeologickým výskumom sa podarilo získať celkovo 220 ks artefaktov, odkryť kamenné prahy a pozostatky kamenných podláh. Z výberu keramického materiálu možno uviesť fragmenty taniera s maľbou kvetiny s modrými lupeňmi (obr. 28: 11), tenkostennú glazovanú na kruhu robenú keramiku zelenej (obr. 28: 12) a okrovej farby (obr. 28: 13–14) či črep červenohnedej farby s výčnelkom s plochým ukončením a otvorom v strede výčnelku (obr. 28: 15). Objavené boli tiež pozostatky po kovolejárstvej činnosti (obr. 28: 7–10), tehly, rôzne železné zlomky kovaní a zvieracie kosti.

K význačným nálezom patrili predovšetkým mince. Počas výskumu sme zdokumentovali celkovo šesť mincí. V depe hlíny zo sondy 2/2021 bola objavená minca Deutsches Reich s hodnotou 5 Reichspfennig s rokom razby 1925 (obr. 28: 1). Na aversnej strane mince sú vyobrazené klasy pšenice a v hornej časti písmeno A, ktoré označuje Mincovňu Berlín. V sonde 1/2021, v hĺbke 0–0,1 m, bol nájdený zinkový 50 halier, razba Čechy a Morava s nečitateľným rokom (obr. 28: 2). Mince v hodnote 50 halierov v Protektoráte Čechy a Morava razila Mincovňa Lysá nad Labem, firma Vichr a spol. v rokoch 1940–1944 (*Novotný 2009*, 21, 22). V sonde 4/2021, v hĺbke 0,2–0,3 m, sa našla hliníková minca 50 halier Slovenská republika s razbou v roku 1943 (obr. 28: 3), ktoré boli razené v Mincovni Kremnica v rokoch 1943–1944 (*Novotný 2009*, 23, 25). V sonde 1/2021 boli objavené ďalšie tri mince. V hĺbke 0–0,1 m bol nájdený 20 halier Čechy a Morava (obr. 28: 4) s razbou z roku 1943. Mince v hodnote 20 halierov v Protektoráte Čechy a Morava boli vyrobené zo zinku a razila ich Mincovňa Lysá nad Labem, firma Vichr a spol. v rokoch 1940–1944 (*Novotný 2009*, 21). V hĺbke 0,1–0,3 m sa našiel 50 halier razby Čechy a Morava (obr. 28: 5), vyrobený zo zinku s nečitateľným rokom razby, ktoré razila Mincovňa Lysá nad Labem, firma Vichr a spol. v rokoch 1940–1944 (*Novotný 2009*, 21–22). Poslednou objavenou mincou bol zinkový 50 halier Čechy a Morava s razbou v roku 1941 (obr. 28: 6), ktorý bol objavený v hĺbke 0–0,1 m.

Najbohatšou sondou z hľadiska počtu objavených archeologických nálezov bola sonda 1/2021, v ktorej bolo odkrytých celkovo 123 predmetov a tiež pozostatky kamennej podlahy. V sonde 2/2021 bola zistená kamenná štruktúra, ktorá môže byť v tomto priestore súčasťou väčšej, plošne zachovanej časti kamennej podlahy. V sonde 3/2021 boli zistené vrstvy pozmenené stavebnou činnosťou v 20. stor. Zachovaná podlaha a časť prahu bola odkrytá len v páse do vzdialenosti 0,4 m od steny, pričom ostatná časť bola zničená výkopom potrubia v období 20. stor. V sonde 4/2021 bol odkrytý kamenný prah a čiastočne zachovaná kamenná podlaha. Sonda 5/2021 bola situovaná v miestnosti, kde bolo v minulosti uskladnené uhlie pre kotolňu. V sonde boli zistené ílové vrstvy premiešané s množstvom zostatkového uhlia, ktoré sa v početných koncentráciách nachádzalo až do maximálnej hĺbky výkopu 0,6 m. V sonde 6/2021 bola zistená maltovo-tehlová štruktúra so žlabom pre vedenie rúr, ktorá pochádza z 19.–20. stor.

Výsledky predstihovej etapy budú podkladom pre ďalšiu etapu záchranného archeologického výskumu, ktorá sa uskutoční počas obnovy a renovácie podzemného podlažia budovy Mincovne Kremnica na Štefánikovom námestí 25/24.

Literatúra

Novotný 2009 – V. Novotný: *Mince Československa 1918–1992, České republiky a Slovenské republiky 1993–2010*. XV. Hodonín 2009.

RESULTS OF THE DEVELOPMENT-LED EXCAVATION AT THE UNDERGROUND FLOOR IN THE KREM-NICA MINT. Kremnica (Žiar nad Hronom district), Štefánikovo námestie square, plot no. 40/1, Kremnica Mint, underground of the southern wing of the building, development-led excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In connection with the reconstruction and renovation of the underground floor of the southern wing of the Kremnica Mint building, located at Štefánikovo námestie square 25/24, the initial stage of a rescue excavation was carried out. The goal was to examine the trenches in areas with the most probable occurrence of archaeological finds and to document them. Six archaeological trenches were executed in five rooms on the underground section of the building.

Trench 1/2021 in the eastern part of room 001. 123 artefacts were uncovered in the trench – mainly pottery from the Postmedieval period and remains of a stone floor.

Trench 2/2021 in the southwestern part of room 001. A stone structure, which might be part of a larger preserved stone floor, was uncovered in the trench.

Trench 3/2021 is in the eastern part of room 002. It uncovered layers changed by construction activity in the 20th century. A preserved floor and part of a threshold were detected only within 0.4 m from the wall; the rest was destroyed by the pipeline construction in the 20th century.

Trench 4/2021 in the passage between rooms 003 and 002. A stone threshold and partly preserved stone floor were uncovered in the trench.

Trench 5/2021 in room 004, where coal for the boiler room was stored in the past. Clayey layers mixed with many coal remains were discovered in numerous concentrations.

Trench 6/2021 in room 005. A mortar-brick structure with a furrow for pipes from the 19th to 20th century was discovered in the trench.

Overall, the archaeological excavation resulted in the retrieval of 220 artefacts, which included stone thresholds and remains of stone floors. Additional finds comprised fragments of Postmedieval pottery, 20th-century coins, metal slag, bricks, various metal fragments, and animal bones.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ŠINTAVE-NAD VŘŠKOM¹⁷

Klaudia Daňová

Š i n t a v a (okr. Galanta), poloha Nad vřškom, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum bol realizovaný na novovznikajúcej zástavbe v lokalite Nad vřškom na parc. č. 221/11 a 223/7. Stavebné pozemky vznikli uvoľnením z bývalých rozsiahlych pozemkov, ktoré boli využívané zväčša ako záhrady alebo na chov dobytka. Pozemok bol situovaný v severovýchodnej časti IBV, hneď oproti parcelám, kde boli realizované archeologické výskumy s pozitívnym zistením (*Daňová/Holeščák 2024*, 43, 44).

Výskum pozostával zo sledovacích prác pri hĺbení základových rýh na odhumusovanej ploche. Počas výskumu sa podarilo objaviť a zdokumentovať až 18 objektov (obr. 29). Niektoré objekty boli objavené už na

¹⁷ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

odhumusovanej ploche (objekty 1–5), ďalšie až počas hĺbenia základových rýh domu a obvodového múru pozemku (objekty 6–18). Pôvodne plánované ryhy sa museli rozšíriť až na cca 1 m kvôli nestabilnému podložiu. Vzhľadom na nepriaznivé statické podmienky sa objekty skúmali len do úrovne stavebnej hĺbky.

K najväčším patrili objekt 6 s rozmermi 29,5 × 10,2 m – priekopa (obr. 29; 30: 1). Jej priebeh bol zachytený už počas výstavby cestnej infraštruktúry na „IBV Nad vrškom“ v roku 2020 (priekopa bola označená ako objekt 11; *Daňová/Holeščák 2024*, 43, 44). Objekt 6 sa nachádzal na celom skúmanom pozemku, od juhozápadnej časti až po severovýchodnú a pokračoval ďalej. Zo zásypu (dno v stavebnej hĺbke cca 80–85 cm) pochádza skromný keramický materiál datovaný do vrcholného stredoveku. Niektoré objekty (9 – pec, 10, 12, 14, 15) sa nachádzali v superpozícii s priekopou (obr. 30: 5, 6). Išlo o mladšie objekty ako objekt 6, čiže novovekého charakteru. Ako mladšie boli identifikované aj objekty 1–5, 16 a 17, ktoré mali taktiež novoveký charakter (obr. 30: 2). Dokonca objekty 14, 16 a 17 obsahovali zvyšky súčasných materiálov (napr. špagáty, fólie a drôty), a teda predstavujú recentné zásahy, ktorých bolo na ploche identifikovaných viac, už počas skrývky ornice. V objektoch 4, 7, 8, 10–13 a 15 sa nenachádzal datovateľný materiál (obr. 30: 4, 5). Objekty 10 a 12 mali pravdepodobne kruhový alebo oválny tvar a predstavovali rozsiahlejšie objekty – zjavne zásobné jamy. Podobné jamy boli skúmané už pri výstavbe cestnej infraštruktúry. V oboch prípadoch jamy neobsahovali datovateľný materiál. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo sa netrvalo na doskúmaní týchto objektov. Na základe skúseností z predchádzajúcej plochy sa predpokladalo, že jamy budú bez materiálu a iné datovanie ako novoveké (na základe superpozície s objektom 6) neponúknem. Starší – vrcholnostredoveký charakter vykazoval ešte objekt 18.

Z hľadiska budúceho výskumného potenciálu môžu byť zaujímavé parcely, ktoré ležia severným až severovýchodným smerom, kde sa predpokladá pokračovanie priekopy.

Literatúra

Daňová/Holeščák 2024 – K. Daňová/M. Holeščák: Výskum sídliska z vrcholného stredoveku v Šintave. *AVANS 2020*, 2024, 43, 44.

Pramene

Daňová/Holeščák 2021 – K. Daňová/M. Holeščák. *Šintava – IBV Nad vrškom -komunikácie a siete*. Nitra 2021. Výskumná správa 20401/21. AÚ SAV, v. v. i, Nitra.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN ŠINTAVA-NAD VRŠKOM. Šintava (Galanta district), Nad vrškom site, rescue archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation consisted of monitoring the digging of foundation trenches for house construction. The excavation detected 18 features, including a ditch initially discovered in the 2020 season (*Daňová/Holeščák 2024*, 43, 44). This ditch, referred to as feature 6 (previously feature 11), was found to extend in a north-eastern direction across the entire area under excavation (Fig. 29). Based on the poor material from the backfill, it can be preliminarily dated to the High Middle Ages. Feature 18 can be dated to the same period. The remaining find complexes are associated with the more recent Postmedieval period, while features 14, 16, and 17 are attributed to the 20th century.

POHREBISKO ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ A POLYKULTÚRNY SÍDLISKOVÝ AREÁL V NITRE-DOLNÝCH KRŠKANOCH¹⁸

Klaudia Daňová – Monika Gabulová

N i t r a, časť D o l n é K r š k a n y (okr. Nitra), poloha Veľká trstina, staršia doba bronzová (nitrianska kultúra), stredná a mladšia doba bronzová, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný ďalšími stavebnými ambíciami firmy Muehlbauer. K existujúcim dvom halám mala pribudnúť ďalšia, ktorá sa mala nachádzať v bezprostrednej blízkosti lokality preskúmanej v roku 2019 (*Gabulová/Daňová 2023a*, 52–54). Výskum začal v auguste 2021 a trval do marca 2022 (záverečná overovacia sondáž). Išlo o štvrtú etapu archeologického výskumu v areáli firmy. Celková plocha

¹⁸ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0062/21.

mala rozmery 123,4 × 75,5 m a výskum pozostával z dvoch etáp. V prvej etape sa výskum sústredil na plošné odhalenie humózneho vrstvy do úrovne podlažia. V západnej časti staveniska neboli identifikované žiadne nálezy. Smerom na východ sa postupne začali objavovať objekty a obrysy hrobových jám, pričom už v tejto etape boli zistené rôzne recentné zásahy. Uvedený terén bol pravdepodobne využívaný ako dočasná infraštruktúra (pri stavbe iných objektov) a plocha bola na niekoľkých častiach upravovaná – spevňovaná. V západnej časti boli pri odhumusovaní objavené makadamové vrstvy, ktoré siahali až na podlažie. Najväčší zásah sa nachádzal približne 18 m východne od severozápadného rohu stavby. Odčlenená časť mala tvar písmena L a ústila do východnej časti. Plocha „v tvare L“ bola dlhá 58 m a 56 m a miestami široká až 20 m. Prechádzala priamo lokalitou s najhustejšou koncentráciou hrobových celkov. Samotný terén klesal smerom na východ k súčasnému toku rieky Nitra. Podlažie sa tu nachádzalo v hĺbke viac ako 1 m, čo nebolo v súlade s potrebami zahĺbenia základových rýh investorom. Južným a východným okrajom stavby bola na podnet Archeologického ústavu SAV, v. v. i., vyhlásená zisťovacia sonda, ktorá mala určiť rozsah a hustotu osídlenia v časti, kde stavebník nezakladal stavbu až na podlažie. V juhovýchodnom rohu ryhy boli identifikované objekty, ktoré boli následne doskúmané (hoci sa nachádzali pod stavebnou hĺbkou). Podobná situácia bola aj v južnej časti ryhy, kde bola na profile, už mimo stavebného záberu, objavená pec na výpal keramiky. Po dohode s investorom sa tento úsek rozšíril a objekt bol doskúmaný v celom rozsahu.

Objekty a hroby sa z metodického hľadiska skúmali obdobným spôsobom ako v predchádzajúcej sezóne 2019 (*Gabulová/Daňová 2019, 53; 2020; 2023a; 2023b*). Keďže išlo o predstihový výskum, mali sme možnosť lepšie skúmať hrobové celky. Hrobové jamy sa skúmali plošne, postupným znižovaním v protihľbkových štvorcoch. Vďaka tomu bolo možné získať oba profile – v dlhšej aj kratšej osi, a na profiloch sledovať tvar stien hrobových jám. Podobne sa postupovalo aj pri hlbších jamách, kde bolo nutné znižovať v jednej časti objekt po stanovených cca 20–30 cm úrovniach a zároveň dokumentovať znižovaný pôdorys, pričom profil zostával zachovaný pre dokumentáciu zásypu objektu. V miestach, kde sa po odhumusovaní a dočistení plochy nezistili žiadne objekty ani hroby, boli realizované kontrolné sondy. Išlo najmä o priestor medzi hrobovými jamami, kde boli vo viacerých prípadoch identifikované väčšie medzery. Takto sa v závere výskumu podarilo zachytiť ďalšie štyri hrobové jamy, ktorých pôdorysy sa po odhumusovaní a začistení plochy neobjavili.

V uvedenej výskumnej etape bolo objavených celkom 196 archeologických situácií, ktoré dokladali osídlenie priestoru už od staršej doby bronzovej (obr. 31). Číslovanie hrobov a objektov nadviazalo na predchádzajúcu výskumnú sezónu a pokračovalo sa číslom 131.

Pohrebný areál

Na základe nálezov pohrebisko na vrchole terasy rieky Nitry patrilo nositeľom nitrianskej kultúry zo staršej doby bronzovej. V sezóne 2021–2022 bolo objavených 109 hrobov. Z toho bolo 96 hrobov s jediným pochovaným jedincom (zatiaľ bez antropologickej analýzy, môže sa zmeniť po analýze), tri hroby s dvoma jedincami (157, 224, 280), desať hrobov bez kostrových zvyškov (149, 154, 156, 171, 176, 234, 246, 274, 290, 292). Z posledne menovanej skupiny bol hrob 292 bez kostrových zvyškov, ale s nálezmi v centrálnej časti hrobovej jamy (kenotaf).

Hrobové jamy boli orientované väčšinou VSV–ZJZ/ZJZ–VSV s miernymi odchýlkami v smere SV–JZ/JZ–SV, zrejme podľa pohlavia – ženy hlavou na V, muži hlavou na Z. Tvar hrobových jám bol obdĺžnikový so zaoblenými rohmi, pričom niekoľko hrobových jám malo oválny tvar.

Na pohrebisku boli identifikované zámerné porušenia hrobových jám. Sekundárne otvory, ktoré sa na povrchu javili ako tmavšie flaky, smerovali do centrálnej časti hrobovej jamy. V niekoľkých prípadoch presiahli okraje hrobovej jamy. Kostí v takto narušených hrobových celkoch neboli v anatomickej polohe. Iný spôsob porušenia predstavovali hrobové jamy, ktoré boli umiestnené buď v bezprostrednej blízkosti a vzájomne sa dotýkali či čiastočne prekrývali. Vo väčšine prípadov išlo o hroby dospelého jedinca a dieťaťa.

V niekoľkých prípadoch boli v jednej hrobovej jame pochovaní dvaja jedinci. Ide o hroby 157 (dvaja jedinci s opačnou orientáciou; nedospelý jedinec A s hlavou na V a dospelý jedinec B s hlavou na Z), 224 (dvaja jedinci s opačnou orientáciou; dospelý jedinec A s hlavou na Z a nedospelý jedinec B a hlavou na V), 280 (dvaja jedinci v bezprostrednej blízkosti s rovnakou orientáciou s hlavou na Z; dospelý jedinec A a pravdepodobne nedospelý jedinec B). V hroboch 157 a 224 boli obaja nedospelí jedinci uložení vyššie, v zásype pôvodnej hrobovej jamy. V prípade hrobu 224 išlo o veľmi malé dieťa (jedinec B), ktoré bolo uložené tesne pod povrchom hrobovej jamy.

V hroboch 152 a 153 bola zistená úprava hrobovej jamy do tzv. domu mŕtvych (obr. 32: 1–3). Po stranách kratších stien oboch hrobov, ktoré išli za sebou sa našlo šesť plytko zapustených kolových jám.

Dve stredové kolové jamy slúžili zrejme pre oba hroby. V hrobch podľa orientácie SZ–JV a uloženia na pravom boku ležali muži. V dvoch hrobch 134 a 135 bol pod hlavou identifikovaný organický materiál (výstelka, ozdoba hlavy?). Podľa orientácie JV–SZ a uloženia na ľavý bok išlo zrejme o ženské hroby.

Hrobový inventár tvorili ozdoby, úžitkové predmety a zbrane. Z ozdôb boli zastúpené najmä kostené/parohové, fajansové a medené koráliky, medené kruhové šperky tvaru vřbového listu so stredovým rebrom alebo bez stredového rebra (vlasové kruhy a prstene), jednoduché alebo viacnásobné drôtené kruhy. Medené trubičky boli obyčajne súčasťou náramku alebo náhrdelníka. Našla sa aj jedna kostená a jedna medená ihlica. Úžitkové predmety predstavovala najmä keramika. Nádoby sa našli v hrobch 139, 143, 152, 158, 161, 170, 204, 208, 224B, 254, 259, 280 a 291 (obr. 32: 4). Nádoby boli odobraté spolu s hlinou a budú podrobené ďalším analýzám. K univerzálnym predmetom patrilo šidlo, pričom v tohtoročnej sezóne sa našli len šidlá vyrobené z kosti. K zbraniam radíme hroty šípov, ktoré boli zastúpené v hrobch 136, 137, 140, 143, 144, 146, 151, 163, 175, 191, 203, 208, 210, 236, 257 a 280 (obr. 32: 5). V piatich hrobch 152, 191, 205, 208 a 280 sa našli medené nože. V hrobe 292 bola medená sekera. V hrobch 192 a 292 ležali medené dýky. Parohový sekeromlat sa objavil v hrobch 152 a 280 (obr. 32: 6, 7), v kamennom variante bol uložený do hrobu 192 (obr. 32: 8).

Sídliskový areál

Sídliskové objekty sa sústredili najmä vo východnej a juhovýchodnej časti plochy, pričom niekoľko objektov sa nachádzalo aj v západnej časti a lemovali pohrebisko. Celkovo sa podarilo preskúmať 87 sídliskových objektov (obr. 31). Sídliskové objekty mali rôzne tvary, veľkosť a samozrejme, aj rozličnú funkciu. Na základe nálezov vieme, že išlo o objekty z rôznych časových období.

K najstarším objektom patrí pravdepodobne objekt 315. Predstavuje sústavu jám (každá neskôr dostala iné číslo), ktoré sa vzájomne dotýkali alebo prekrývali. V zásype sa našlo množstvo keramiky a jedna celá nádoba zo záveru strednej a začiatku mladšej doby bronzovej (obr. 33: 1, 2).

Z doby laténskej pochádza kupolová pec s roštom a predpecnou jamou – objekt 200 s keramickým materiálom na dne (obr. 33: 3–5).

K stredovekým objektom radíme zásobné jamy kruhového tvaru so stenami zachádzajúcimi za okraj a s oválnym rovným alebo oblým dnom. Ich veľkosť bola rôzna. Objekty funkčne zaradené ako zásobné jamy západne od pohrebiska mali menšie rozmery ako zásobné jamy vo východnej časti plochy a obsahovali najmä zlomkovitú keramiku. V objekte 264 sa tesne nad dnom našlo šesť pochovaných jedincov (obr. 33: 6). Poloha kostier naznačuje, že mŕtvi boli do jamy vhození postupne, bez pietneho uloženia. Keramika zo zásypu mala stredoveký charakter. V prípade, že radiouhlíkové dátum potvrdí datovanie nálezov do stredoveku, išlo by už o druhý prípad pohrebu na uvedenej lokalite (*Gabulová/Daňová 2023*, 54). Súčasťou sídliskového areálu bolo niekoľko tzv. chlebových pecí a bola identifikovaná aj studňa – objekt 298A. Interpretácia je založená na takmer valcovom tvare štruktúry, ktorá siahala do hĺbky 270 cm (nedoskúmaná pre spodnú vodu). Jej datovanie je otáznе, nakoľko keramický materiál nebol dostatočne reprezentatívny. Ďalší z funkčného hľadiska zaujímavý objekt predstavuje priekopa, označená ako objekt 327 (obr. 33: 7). Nachádzala sa vo východnej časti plochy v mieste, kde začínal terén postupne klesať. Išlo o hrotitú priekopu, ktorej dno bolo v hĺbke 1,5 m od povrchu, pod navážkou sutiny. V zásype priekopy sa nenašiel žiaden materiál, ktorý by umožnil datovanie. Vzhľadom na blízkosť vody nevyklúčujeme ani recentný pôvod objektu. V tomto úseku bol objavený už len zhuk stredovekých objektov – batéria pecí (objekty 328–331). V jednej z nich (objekt 328) boli nájdené zvyšky väčšieho zvierata, pravdepodobne koňa (obr. 33: 8).

Literatúra

Gabulová/Daňová 2023a – M. Gabulová/K. Daňová: Výskum polykultúrnej lokality v Nitre-Dolných Krškanoch. *AVANS* 2019, 2023, 52–54.

Pramene

Gabulová/Daňová 2020 – M. Gabulová/K. Daňová: *Nitra-Dolné Krškany – závod Muehlbauer*. Nitra 2020. Výskumná správa 20273/20. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Gabulová/Daňová 2023b – M. Gabulová/K. Daňová: *Nitra-Dolné Krškany – závod Muehlbauer, 4. etapa, p. č. 2310/2*. Nitra 2023. Výskumná správa 20978/20. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

BURIAL GROUND FROM THE EARLY BRONZE AGE AND A POLY CULTURAL SETTLEMENT AREA IN NITRA-DOLNÉ KRŠKANY. Nitra-Dolné Krškany (Nitra district), Veľká trstina site, Early Bronze Age (Nitra culture), Middle and Late Bronze Age, La Tène period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In 2021 and early 2022, experts from the Institute of Archaeology SAS in Nitra examined another part of the site in the Muehlbauer company area as part of the fourth stage of excavation. It was related to the construction of the third hall, covering an area of 123.4 × 75.5 m. Previous earthworks at the plot created an L-shaped area, measuring 58 m and 56 m in length and reaching widths of up to 20 m in certain sections. Unfortunately, this alteration intersected with the section of the site that had the densest concentration of burial complexes, leading to their destruction. In 2021 and 2022, 196 archaeological contexts documenting the area's settlement since the Early Bronze Age were examined (Fig. 31). Numbers of burials and features followed from the previous excavation season and continued with number 131.

The burial area comprised 109 examined burials dated to the Nitra culture in the Early Bronze Age. Grave pits were mostly ENE–WSW/WSW–ENE oriented, with slight deviations in the NE–SW/SW–NE direction, probably depending on gender – women with heads to the east and men with heads to the west. The gender differentiation was reflected in the different deposition of bodies in crouched positions on the right (men) or left side (women). Most burials contained a single individual; however, some graves featured two individuals. Notably, burials 152 and 153, which are adjacent, included a unique construction identified as a “dead’s house,” composed of six shallow postholes above both graves (Fig. 32: 1–3). The grave goods typically found with the remains include willow-leaf shaped jewelry, simple wire ornaments, and beads made from bone, antler, faience, and copper. In terms of weaponry, artefacts such as arrowheads, copper daggers, an axe, as well as stone and antler axes have been discovered.

Settlement features were situated in the western part and skirted the burial ground. In total, 87 settlement features were examined (Fig. 31). The settlement features had various shapes, sizes and, of course, functions. Based on finds, they were features from different periods. Feature 315 is believed to date back to the oldest phase of the settlement, characterized by a series of pits (each assigned a unique identification number later). The backfill of this feature yielded numerous pottery fragments and a complete vessel, dating from the transition between the Middle and Late Bronze Age (Fig. 33: 1, 2). A dome kiln with a grate and a loading pit – feature 200 with pottery material on the bottom – comes from the La Tène period (Fig. 33: 3–5). Medieval features included circular storage pits with walls exceeding the edge and oval or rounded bottoms. Six identified bodies were thrown in one of such pits – feature 264 (Fig. 33: 6).

PRVÉ VÝSLEDKY PRIESKUMU V KORYTE RIEKY NITRA¹⁹

Klaudia Daňová – Monika Gabulová – Miroslava Daňová

Systematický archeologický prieskum koryta rieky Nitra sa realizoval predovšetkým v katastrálnom území mestskej časti Nitra-Mlynárce a obce Lužianky. Územie oboch katastrov bolo v minulosti husto osídlené najmä na pravej strane rieky (napr. *Beljak Pažinová/Repka/Šimunková* 2020, 1–35; *Bistáková/Cheben* 2023, 40, 41; *Milo* 2007, 143–145; *Milo/Milová* 2007, 145; *Novotný* 1962). V súvislosti s rozsiahlymi terénnymi aktivitami počas výstavby priemyselného parku Sever v Nitre sa podarilo zachytiť osídlenie aj ľavej strany rieky (napr. *Kuzma/Kopčeková* 2006; 2007; *Vojteček et al.* 2023). Obe územia rozdeľoval tok. Rieka po regulácii v polovici 20. stor. získala dnešnú podobu, ale jej pôvodné koryto bolo v porovnaní so súčasným posunuté. Túto skutočnosť potvrdili náhodné nálezy priamo z rieky publikované *G. Nevizánskym* a *O. Ožďánim* (1995, 101–103). O niekoľko rokov neskôr sa v rokoch 2000–2006 pracovníci Archeologického ústavu SAV a KPÚ Nitra R. Daňo a P. Bisták pokúsili zachrániť ďalšie nálezy, ktoré sa v koryte nachádzali. Počas týchto aktivít sa podarilo odkryť hrobový celok a niekoľko objektov datovaných do neolitu a do doby rímskej, ktoré zatiaľ neboli spracované.²⁰

Získanie grantových prostriedkov umožnilo začať postupne overovať jednotlivé úseky rieky a dokumentovať stopy osídlenia zistené, či už na brehu alebo v samotnom koryte. Ideálnym obdobím je každoročná údržba hydrocentrál, ktorá je príčinou zníženia hladiny vodného toku v úseku rieky od Jelšovíc po centrum Nitry. Údržba je naplánovaná vopred a obvyčajne ide o týždennú aktivitu počas mesiaca jún. Zníženie hladiny však nie je rovnaké počas celého obdobia údržby, dokonca ani počas jedného dňa. Hladina vody tak kolíše a niektoré úseky je možné overiť bez prístrojového potápania len počas niekoľkých hodín. V tomto roku sa prieskum sústredil na potenciál výskytu archeologických objektov a situácií a ich presnú lokalizáciu v toku v Nitre-Mlynárčiach a v Lužiankach (obr. 34: 1).

¹⁹ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0146/18 a 2/0025/22.

²⁰ Informácie od R. Daňa a P. Bistáka

1. N i t r a, časť M l y n á r c e (okr. Nitra)

a) Poloha Párovské lúky, lokalita č. 1 (obr. 34: 1), novovek.

Lokalita sa nachádza pod súčasným mostom, ktorý spája Mlynárce s Párovskými lúkami a predstavuje technickú pamiatku – starší drevený most (obr. 34: 2). Existenciu mosta dokladá až II. vojenské mapovanie z rokov 1806–1869. Mladší ekvivalent mostu so železobetónovou konštrukciou sa nachádza len niekoľko metrov západne proti toku. Šírka konštrukcie mosta bola 12,4 m. Situácia bola zameraná pomocou GPS (obr. 34: 3).

b) Poloha Párovské lúky, lokalita č. 2 (obr. 34: 1), neolit (lengyelská kultúra, skupina Lužianky), doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Lokalita bola známa už z literatúry (*Nevízanský/Ožďáni 1995*, 101–103), ale aj z prieskumu Archeologického ústavu SAV a KPÚ Nitra. V toku rieky Nitra cca 150 južne od diaľničného mosta sa nachádza vrstva so stopami osídlenia. Ide o 150 m dlhý a cca 13 m široký úsek na pravom brehu rieky, na ktorom sa koncentrujú keramické nálezy a archeologické objekty (obr. 34: 4). Časť vrstvy je viditeľná aj na ľavom brehu rieky. Vrstva v strede rieky absentuje z dôvodu prehlbovania koryta a čiastočnej degradácie spôsobenej prúdením rieky. Okraje skúmanej plochy postupne podliehajú tlaku vody a vrstva s nálezmi je odnášaná po prúde rieky. V lokalite č. 2 bolo zameraných 12 objektov, na základe nálezov datovaných do neolitu a do doby rímskej (obr. 34: 5; 35: 1).

c) Poloha Pasiенок, lokalita č. 3 (obr. 34: 1), pravek(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Ide o úsek severne od diaľničného mosta so zachovanou časťou pôvodnej kultúrnej vrstvy. Na pravom brehu sa zachoval len profil, na ktorom boli jasne identifikované dva objekty (obr. 35: 2). Pri ľavom brehu bola vrstva väčšia, ale bez identifikácie objektov. Na povrchu vrstvy sa nachádzali drobné, omleté kusky keramiky.

d) Poloha Pasiенок, lokalita č. 4 (obr. 34: 1), pravek(?), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Väčšina vrstvy sa zachovala na ľavej strane rieky. Hoci neboli identifikované žiadne objekty vyskytli sa kusky keramiky, ktoré mohli pochádzať z vyššie položenej lokality. V koryte pri ľavom brehu rieky sa nachádzal drevený kôl z mostovej konštrukcie (obr. 35: 3).

e) Poloha Kajsanské lúky, lokalita č. 5 (obr. 34: 1; 35: 4), neolit, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Ide o vrstvu, v ktorej bola identifikovaná štiepaná industria vo forme odpadu, ale aj výrobkov. Tento úsek skúmali aj pracovníci KPÚ Nitra a potvrdili prítomnosť rovnakého druhu nálezov. Priamo v toku sa našiel fragment nádoby pravdepodobne zo stredoveku (obr. 35: 5, 6).

2. L u ž i a n k y (okr. Nitra), poloha Horné lúky/Vrbina, lokalita č. 6 (obr. 34: 1), pravek(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V evidovanej polohe vystupovala vrstva s výskytom keramického materiálu výraznejšie nad úroveň okolitého dna toku (obr. 35: 7, 8). Keramika bola značne omletá.

Výsledkom prieskumu je zameranie nálezov, objektov a lokalít na úseku v celkovej dĺžke 4,9 km, priamo v toku rieky Nitra. Zároveň sa vytipovalo územie s potenciálom archeologického výskumu. Ide o lokalitu Nitra, časť Mlynárce v lokalite č. 2, kde sa nachádza viacero objektov. Niektoré z nich sú lokalizované na okraji prehĺbeného koryta, kde dochádza k degradácii vrstvy obsahujúcej objekty. V budúcnosti sa musí pristúpiť k záchrane ohrozených objektov.

Literatúra

Beljak Pažinová/Repka/Šimunková 2020 – N. Beljak Pažinová/D. Repka/K. Šimunková: Nové nálezy lužianskej skupiny z Lužianok. *Štúdijské zvesti AÚ SAV* 67, 1–35. DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2020.67.1>

Bistáková/Cheben – A. Bistáková/I. Cheben: Nálezy lužianskej skupiny z Lužianok. *AVANS* 2018, 2023, 40, 41.

Kuzma/Kopčeková 2006 – I. Kuzma/M. Kopčeková: Výskum v Nitre-Mlynárčiach (Priemyselný park Sever – SONY). *AVANS* 2006, 2008, 166, 167.

Kuzma/Kopčeková 2007 – I. Kuzma/M. Kopčeková: Pokračovanie výskumu v Nitre-Mlynárčiach. *AVANS* 2007, 2009, 130–133.

Milo 2007 – P. Milo: Sídliiskové nálezy lužianskej skupiny z Lužianok. *AVANS* 2005, 2007, 143–145.

Milo/Milová 2007 – P. Milo/B. Milová: Záchranný výskum na ploche bývalého hospodárskeho dvora v Lužiankach. *AVANS* 2005, 2007, 145.

Nevizánsky/Ožďáni 1995 – G. Neviázanky/O. Ožďáni: Praveké a včasnohistorické sídliská v Nitre-Mlynárčiach. AVANS 1993, 1995, 101–103.

Novotný 1962 – B. Novotný: *Lužianska skupina a počiatky maľovanej keramiky na Slovensku*. Bratislava 1962.

Vojteček et al. 2023 – M. Vojteček/K. Daňová/M. Gabulová/M. Cheben/A. Nemergut/M. Kissová/T. Vangľová: Archeologické výskumy v priemyselnom parku v Nitre. AVANS 2017, 2023, 132–136.

FIRST RESULTS OF THE SURVEY IN THE NITRA RIVERBED. A systematic archaeological excavation of the Nitra riverbed was carried out mainly in the cadastral area of Nitra-Mlynárce and the village of Lužianky (Fig. 34: 1).

1. Nitra-Mlynárce (Nitra district)

a) Párovské lúky site, location 1, Postmedieval period. The site is located beneath the current bridge that connects Mlynárce and Párovské lúky, and it features a technical monument – an old wooden bridge (Fig. 34: 2). The existence of this bridge is documented by the 2nd military survey from 1806–1869. A more modern version of the bridge, made of iron and concrete, is situated a few meters further to the west, upstream. The bridge construction was 12.4 m wide. The context was identified by GPS (Fig. 34: 3).

b) Párovské lúky site, location 2, Neolithic (Lengyel culture, Lužianky group), Roman period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The site was previously known from the literature (*Nevizánsky/Ožďáni 1995*, 101–103) as well as from a survey of the Regional Monuments Board Nitra. In the river of Nitra, approx. 150 m south of the motorway bridge, there is a layer with traces of settlement. Specifically, it spans 150 m in length and around 13 m in width on the right bank of the river, where a concentration of pottery artefacts and archaeological features has been discovered (Fig. 34: 4). A portion of the layer located in the middle is missing due to riverbed deepening and partial degradation because of river flow. The edges of the examined area are increasingly impacted by water erosion, which is gradually displacing the layer containing these artefacts downstream. A total of 12 features were identified at this site, and based on the materials found, they have been dated to the Neolithic and Roman period (Fig. 34: 5; 35: 1).

c) Pasiенок site, location 3, prehistory(?). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. This area is located north of the motorway bridge and contains a preserved section of the original cultural layer. On the right bank, only a profile with two clearly identified features was preserved (Fig. 35: 2). On the left bank, the layer was larger, but features were identified. Miniature washed pieces of pottery were found on the surface of the layer.

d) Pasiенок site, location 4, prehistory(?). Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Most of the layer was preserved on the left bank of the river. Although no features were identified, we discovered pieces of pottery that might have come from a higher-located site. Additionally, a wooden stake used in the bridge construction was located in the riverbed near the left bank (Fig. 35: 3).

e) Kajsanské lúky site, location 5, Neolithic, Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. It is a layer with identified chipped industry in the form of waste as well as products. This section was also investigated by experts from the Regional Monuments Board Nitra, who confirmed the presence of the same type of finds. In the stream itself, a fragment of a probably Medieval vessel was discovered (Fig. 35: 5, 6).

2. Lužianky (Nitra district), Horné lúky/Vrbina site, location 6, prehistory(?). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. At this recorded site, the layer with the occurrence of pottery material distinctly rose above the level of the surrounding river bottom (Fig. 35: 7, 8). The pottery found was significantly weathered due to washing.

DEVIATA A DESIATA VÝSKUMNÁ SEZÓNA NA HRADE DIVÍN²¹

Eva Fottová

D i v í n (okr. Lučenec), NKP Hrad Divín (č. ÚZPF 431), záchranný výskum, hrad, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologická výskumná sezóna 2020 na hrade Divín sa uskutočnila v súvislosti s deviatou etapou rekonštrukčných prác obnovy hradného areálu. Ťažiskom výskumu bol juhovýchodný bastión, kde sa práce sústredili na dvoch miestach (obr. 36: 1) – pri severovýchodnej stene bastiónu (sonda 19/f/2020) a v interiéri jeho západnej kazematy (sonda 13/A/2020). Následná, desiatu výskumná sezóna v roku 2021, bola zameraná len na interiér vstupnej chodby do kazemát juhovýchodného bastiónu (sonda 13/2021).

Sonda 19/f/2020. Bola umiestnená v mieste pôvodného vstupu do kazemát. Ide o severovýchodnú stenu bastiónu, otočenú smerom k predhradiu. Horná časť vstupu bola objavená už v roku 2019 v rámci sondy 19/f/2019 (*Fottová 2023a*, 49, 50). Počas tejto výskumnej sezóny sa podarilo zachytiť úroveň prahu a skompletizovať všetky dostupné informácie o podobe vstupu (obr. 36: 2). Zároveň bolo odkryté jeho

²¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0145/22.

základové murivo z vonkajšej strany do hĺbky 80 cm a bola zdokumentovaná príľahlá stratigrafia terénu. Výška vstupu do kazemát bola 210 cm a šírka 200–210 cm. V hornej časti vstupného otvoru sa pôvodne nachádzal silný drevený preklad. Bočné špalety boli rovné, na vonkajšej strane so zachovateľnými ústupkami pre zárubňu. Prah vo výške 307,8 m n. m. tvorila upravená koruna základu s dvoma žlabmi, v ktorých bola pôvodne umiestnená drevená zárubňa (obr. 36: 3). Vstup bol v mladšej etape zamurovaný. Línia zámurovky je vnorená 100 cm do vnútra otvoru, čím z vonkajšej strany vytvára výklenok. Pôvodná výška terénu pred vstupom bola na úrovni prahu. Povrch tvorila hlinitá vrstva. V čase využívania vstupu sa do neho vchádzalo priamo z nádvorja predhradia. Po jeho sekundárnom zamurovaní bola z vonkajšej strany pristavaná mladšia hospodárska budova, pracovne označená ako stavba 19f (obr. 36: 1).

Sonda 13/A/2020. Predstavuje interiér západnej kazematy juhovýchodného bastiónu (obr. 36: 1). O jej existencii sme sa dozvedeli v súvislosti s výskumom sondy 11/I z roku 2019 (Fottová 2023a, 49). Počas odstraňovania násypu z vonkajšej strany vstupnej brány bola na murive bastiónu zistená zamurovaná delová strieľňa. V jej hornej časti, vo výške 300 cm, sa nachádzal výrazný výpadok muriva, cez ktorý bolo možné vstúpiť do vnútorných priestorov bastiónu. Objavená miestnosť bola takmer celá vyplnená zásypom. V roku 2020 bol postupne odoberaný zásyp v celom zistenom interiéri po niveletu 308,2 m n. m. V juhovýchodnom rohu sa v rámci zisťovacieho rezu terén prehýbil až po spevnený maltový povrch do hĺbky 306,5 m n. m. (obr. 36: 4). Výskumom sme zistili pôdorys, rozmery a stavebné konštrukcie interiéru západnej kazematy, ako aj postup jej zasypania. Západná kazemata má lichobežníkový pôdorys s rozlohou 15 m². Vznikla pristavaním k juhovýchodnému nárožiu vstupnej hradnej brány, pričom pristavaná bola západná stena a predné oblé čelo bastiónu (obr. 36: 1). Do vnútra sa dodatočne vložila predelujúca priečka (západnej a východnej kazematy), ktorá tvorí východnú stenu interiéru. Severná strana bola otvorená. Nachádza sa v nej vstup do kazematy, ktorý zostal v tejto výskumnej sezóne zasypaný (obr. 36: 5). V západnej stene sa nachádza sekundárne zamurovaná delová strieľňa s rozmermi 200 × 210 cm. Výskumom sme zistili dve stavebné fázy kazematy. Prvá so spevnenou podlahou v hĺbke 306,5 m n. m., prisypaná 20 cm hrubou vrstvou svetlého zhutneného ílu a s veľkou delovou strieľňou v západnej stene. Maximálna výška interiéru bola 350 cm. Vstupovalo sa do nej zo severnej strany, cez širokú klenbu (obr. 36: 5). V druhej fáze došlo k zamurovaniu strieľne a k zámernému zasypaniu interiéru hlinito-ílovitými vrstvami a kamennou sutinou, takmer až po stropnú klenbu. Zmeny sme zaznamenali aj na severnom okraji miestnosti, kde sa zachytili dve mladšie klenby (zistené už v roku 2019 v sonde 19f/2019/B; Fottová 2023a, 49, 50). Prvá klenba bola pristavaná kolmo k severovýchodnému rohu západnej kazematy v predpokladanom vstupe do východnej kazematy (obr. 37: 1). Druhá bola pristavaná ku severnému ukončeniu klenby západnej kazematy. V roku 2020 sme predpokladali ich priamy súvis s prestavbami druhej stavebnej fázy západnej kazematy a s výstavbou novej miestnosti v severnej časti bastiónu, tzv. vstupnej chodby do kazemát. Považovali sme ich za nové prechodové klenby. S ich výstavbou súviselo aj zamurovanie pôvodného vstupu do bastiónu. Otázka umiestnenia nového vstupu, prípadne dôvod zamurovania pôvodného vchodu, zostala nevyjasnená. Situáciu ohľadom vstupu a funkcie nových klenieb mal detailnejšie ozrejmiť až výskum v nasledujúcej výskumnej sezóne.

Sonda 13/2021. Bola situovaná v severnej časti telesa bastiónu, v priestore tzv. vstupnej chodby. Ide o miestnosť s rozmermi 500 × 300 cm (obr. 36: 1). Terén sa tu znížil o 150 cm, na úroveň hornej hrany zámurovky hlavného vstupu do bastiónu, pričom sa zachytili dva druhy zásypu (obr. 37: 2). Vo vrchnej časti išlo o nestabilný kamenno-sutinový zásyp, ktorý dosahoval hrúbku 80 cm. Pod ním sa nachádzal hlinito-ílovitý zásyp s rovným a pevným povrchom vo výške 310,2 m n. m. Zvrstvenie zásypu v sonde 13/2021 bolo porovnateľné so zásypom západnej kazematy. Na južnej a východnej strane sondy boli v celej šírke a výške odkryté mladšie klenby zdokumentované v predchádzajúcej sezóne (obr. 37: 5). Východná klenba bola na jednej strane zapustená do zámurovky hlavného vstupu a na druhej strane opretá o severovýchodný roh západnej kazematy (obr. 37: 1). Južný oblúk sa opieral o líce východnej klenby (obr. 37: 5) a na druhej strane o stenu bránovej veže (obr. 37: 6). Obe klenby sa nachádzali v pozícii spodných častí murív mladšej stavby, vložené do severnej časti bastiónu (obr. 37: 4). Južné nárožie tejto stavby sa objavilo už v roku 2017 na temene bastiónu (Fottová 2023b, 51). V sonde 13/2021 bolo kompletne odkryté jej východné a južné murivo. Klenby tu plnili úlohu statických základových oblúkov, pričom pôvodná hypotéza o ich využití ako prechodových klenieb nebola potvrdená. Už v čase výstavby klenieb bol pôvodný vstup do bastiónu zamurovaný a priestor vstupnej chodby zámerné zasypaný hlinito-ílovitými vrstvami, takmer po úroveň ich založenia (obr. 37: 3). Klenby boli po dostavbe prisypané vrchnou sutinovou vrstvou (obr. 37: 2).

Výskum na hrade Divín sa v rokoch 2020–2021 zamerával na získanie informácií o konštrukčných prvkoch juhovýchodného delového bastiónu zo 16. stor., ktorý sa nachádza pri vstupnej bráne do hradného areálu. V roku 2020 sa nám podarilo čiastočne odkryť jeho západnú kazematu (sonda 13/A/2021). Tá chránila vstup do hradu prostredníctvom širokej delovej strielne umiestnenej v západnej stene bastiónu. Kazemata s rozlohou 15 m² a výškou interiéru 3,5 m bola prístupná zo severnej strany, z tzv. vstupnej chodby. Z nej sa vchádzalo aj do východnej kazematy, ktorá zostala nateraz nepreskúmaná. Priestor vstupnej chodby (sonda 13/2021) bol prístupný priamo z nádvorja cez vstup široký 200–210 cm a vysoký 210 cm (sonda 19/f/2020). Pri mladšej prestavbe bastiónu došlo k zasypaniu západnej kazematy a k zamurovaniu jej delovej strielne. V tejto súvislosti bola zároveň zrušená vstupná chodba. Priestor pôvodnej vstupnej chodby bol vyplnený hlinito-ílovitým zásypom. Do takto upraveného priestoru bola vstavaná nová budova. Jej murivá neboli založené na základových pásoch, ale na statických oblúkoch, ktoré sa zapierali o okolité murivá (obr. 37: 3, 4). Pravdepodobne to súviselo s nestabilným umelým násypom pod novou budovou. Podľa doterajších výsledkov výskumu boli v mladšej stavebnej fáze kazematy bastiónu zrušené a nové stavebné úpravy sa koncentrovali na temene bastiónu.

Literatúra

Fottová 2023a – E. Fottová: Ôsma sezóna archeologického výskumu na hrade Divín. *AVANS* 2019, 2023, 48–51.

Fottová 2023b – E. Fottová: Siedma sezóna archeologického výskumu na hrade Divín. *AVANS* 2018, 2023, 52–54.

THE NINTH AND TENTH SEASONS OF THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE DIVÍN CASTLE. Divín (Lučenec district), NCM Divín castle (CLM no. 431), rescue excavation, castle, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation at Divín castle in 2020–2021 focused on the documentation of the southeastern cannon bastion from the 16th century. The bastion is situated at the castle entrance gate (Fig. 36: 1). In 2020, its western casemate was partly uncovered (trench 13/A/2021). There was a wide cannon embrasure (200 × 210 cm) protecting the castle entrance (Fig. 36: 4). The casemate of 15 m², 350 cm tall, had the floor enforced with a thin mortar layer and covered with a clay layer. It was entered from the north, from the entrance corridor (Fig. 36: 5). The corridor was investigated in 2021 (trench 13/2021; Fig. 37: 3). From there, the eastern casemate – still inaccessible – was entered (Fig. 37: 5). The entrance corridor was entered through the wide entrance from the courtyard (200–210 cm wide, 210 cm high; trench 19/f/2020; Fig. 36: 2). During a more recent reconstruction of the bastion, the western casemate was filled, and its cannon embrasure was bricked up (Fig. 36: 4). The main entrance to the bastion was bricked up as well (Fig. 36: 2). The space of the original entrance corridor was filled with loamy-clayey fill (Fig. 37: 3). A new building was set up in this modified area. Its masonries were laid not on foundation lines but static arcs (Fig. 37: 3, 4). They were leaning against the surrounding masonries (Fig. 37: 1, 6). It was probably associated with the unstable artificial rampart below the new building. According to the excavation results that we have so far, the bastion casemates were canceled in the later construction stage, and new modifications were concentrated on the top of the bastion.

VÝSKUM POLYKULTÚRNEJ LOKALITY NITRA-ŠINDOLKA²²

Eva Fottová – Beáta Milová – Lucia Nezvalová – Marek Vojteček – Michal Čebén – Adrián Nemergut

Nitra, časť Z o b o r (okr. Nitra), poloha Šindolka, sídlisko, záchranný výskum, pravek, eneolit, mladšia/neskorá doba bronzová, doba halštatská, doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V rokoch 2020–2021 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum počas výstavby novej križovatky Nitra-Šindolka (*Fottová et al. 2021*). Išlo o rozsiahlu stavbu umiestnenú v severozápadnom extraviláne Nitry (k. ú. Nitra-Zobor), na ľavobrežnej terase rieky Nitra a v spodnej časti priľahlého svahu vyvýšeniny Lupka. Výstavba pozostávala z budovania novej cesty v smere Nitra – Dražovce (po zrušení cesty I/64), mimoúrovňovej križovatky s mostom, prestavby Prvosienkovej ulice, výstavby nového kruhového objazdu a novej ulice Slnčná dolina. Stavebná plocha bola pre potreby výskumu rozdelená na tri časti – plochy A, B a C.

Plocha A sa nachádzala na južnom svahu Lupky. Kým východná časť mala len mierne svahovitý terén, západnú časť charakterizoval ostrý svah, v minulosti upravený terasami kvôli založeniu vinohradu.

²² Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0145/22 a 2/0167/24.

Na ploche bolo umiestnených 21 zisťovacích sond, v ktorých sme zachytili len niekoľko novovekých zásahov a iba v jednom prípade sa podarilo doložiť archeologický nález. Išlo o okrajovú západnú sondu (A12), kde bol na úrovni podlažia objavený veľkomoravský črep. Tento nález dokladá blízkosť známej včasnostredovekej lokality Nitra-Lupka, t. j. výrobného hrnčiarskeho areálu a príslušného pohrebiska (Chropovský 1959; 1962). Pred začiatkom výskumu sa predpokladalo, že práve v priestore plochy A bude identifikované doteraz neobjavené sídlisko, ktoré by súviselo s včasnostredovekým výrobným a pohrebným areálom. Tento predpoklad sa nepotvrdil zisťovacími sondami ani geofyzikálnym meraním.

Plocha B predstavovala juhovýchodný svah úpätia Lupky. Išlo o mierne svahovitý terén, severne od cesty I/64 a východne od Prvosienkovej ulice. Geofyzikálny prieskum a výskum zisťovacími sondami, rovnako ako v prípade plochy A, nedoložil existenciu archeologickej lokality.

Priestor plochy C sa nachádzal na ľavobrežnej, mierne klesajúcej terase vodného toku Dobrotka. Situovaný bol južne od cesty I/64. Územie bolo intenzívne poľnohospodársky využívané. Na začiatku archeologického výskumu bola plocha preskúmaná magnetometrickou metódou, ktorá zistila prítomnosť anomálií, ktoré boli overené zisťovacími sondami. Na základe výsledkov meraní a sondáže sa pristúpilo k skúmaniu vytyčeného úseku, kde bolo celkovo zistených a preskúmaných 43 objektov. Objekty možno na základe keramických nálezov datovať do rôznych časových období – od eneolitu až po dobu laténsku. Šesť objektov bez nálezov bolo označených ako nedatovateľné. Všetky boli rozmerovo veľmi malé alebo plytké a ich funkcia zostáva otázná.

Nálezy z niektorých objektov, resp. kultúrnych vrstiev na ploche C boli natoľko atypické a fragmentárne, že ich bolo možné zaradiť len všeobecne do praveku. Takto boli datované plytké terénne depresie (objekty 1 a 2), ktoré mohli byť splavenou kultúrnou vrstvou alebo geofyzikou doloženým korytom zaniknutého potoka. Podobne interpretujeme aj zvyšky tmavej kultúrnej vrstvy, pracovne označené ako objekty 3, 19 a 22. Rámcovo do praveku bola zaradená jedna zásobná jama (objekt 34) a žlab (objekt 42). V prípade žlabu išlo o lineárny výkop zachytený v dĺžke 25 m, široký 30–40 cm a plytký, maximálne do 20 cm. Neboli v ňom zachytené stopy po kolovej konštrukcii. V rámci stratigrafických vzťahov bol mladší, než dva objekty z eneolitu (objekty 38 a 39) a starší ako dva laténske objekty (objekt 29 a 40).

Najviac objektov bolo datovaných do obdobia eneolitu – badenskej kultúry. Preskúmali sme šesť zásobných jám (objekty 3A, 4, 14, 28, 32, 33), veľký hliník (objekt 16), dve pece (objekty 17, 20/21) a osem bližšie neurčených sídliskových jám (objekty 18, 25, 35, 36, 38, 39, 39A, 45). Z tohto obdobia sa na lokalite našlo aj najviac keramického materiálu. Niektoré objekty bolo možné zaradiť len všeobecne do eneolitu (objekty 3A, 25, 35, 36). V prípade ostatných sídliskových jám bol keramický materiál jednoznačne z badenskej kultúry. V rámci keramiky sa vyskytujú prvky bolezské skupiny (objekt 14), klasickej (objekty 4, 16, 32, 39, 39A; obr. 38: 1–3) a poklasickej fázy badenskej kultúry (objekt 38).

Do obdobia záveru doby bronzovej patria na základe keramických nálezov dve sídliskové jamy (objekty 43 a 44). Osem objektov prináleží halštatskému obdobiu, menovite zemnica (objekt 41) a sídliskové jamy s bližšie neurčenou funkciou (objekty 7, 10, 12, 13, 15, 41A, 41B). V rámci nich sa vyskytuje keramický materiál, ktorý možno zaradiť do veckerzugskej kultúry (obr. 38: 4–8, 10, 11). V objekte 7 bola okrem tejto keramiky nájdená amfora, ktorá by mohla súvisieť s kalenderberskými vplyvmi (obr. 38: 9). Získaný nálezový fond veckerzugskej kultúry možno porovnať so sídliskovým materiálom z lokality Nitra-Chrenová (Romsauer 1993).

Do laténskeho obdobia patrí šesť objektov – tri zemnice (objekty 5, 29, 40), jedna pec (objekt 40A) a dve bližšie neurčené sídliskové jamy (objekty 26 a 27). Keramický materiál je datovaný do klasického stupňa. V nálezovom súbore sa nachádzajú misy, situlovité hrnce, hrnce (obr. 39). V objekte 40 boli objavené zlomky amfory s bohatou výzdobou (plastická lišta s vetvičkovým vzorom, vrypy a odtlačky koncentrických kruhov) a výrazne profilovanými uškami. Predstavuje pravdepodobne importovanú keramiku, netypickú pre naše prostredie.

Výskum jednoznačne preukázal, že terasovité výbežky nad ľavobrežnou nivou rieky Nitra boli intenzívne osídlené. Koncentrácia nálezov môže mať súvis s rozsiahlou polykultúrnou lokalitou, ktorá bola v minulosti objavená južne od skúmanej polohy, v priestore križovatky ciest R1 a I/64 (Březinová 2000, 8; Fusek 1997, 56; Chropovský 1975, 113–117; Chropovský/Fusek 1986, 104; Chropovský/Hečková/Fusek 1987, 52).

Literatúra

Březinová 2000 – G. Březinová: *Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit*. Katalog. Bratislava 2000.

Fusek 1997 – G. Fusek: Záchraný výskum v Nitre v polohe Šindolka. *AVANS* 1995, 56, 57.

Chropovský 1959 – B. Chropovský: Slovanské hrnčiarske pece v Nitre. *Archeologické rozhledy* 11, 1959, 818–825, 812–816, 849, 850.

Chropovský 1962 – B. Chropovský: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke. *Slovenská archeológia* 10, 1962, 175–240.

Chropovský 1976 – B. Chropovský: Výskum laténskej veľkomoravskej a včasnostredovekej osady v Nitre na Šindolke. *AVANS* 1975, 1976, 113–117.

Chropovský/Fusek 1986 – B. Chropovský/G. Fusek: Ďalšia etapa výskumu v Nitre na Šindolke. *AVANS* 1985, 1986, 104, 105.

Chropovský/Hečková/Fusek 1987 – B. Chropovský/J. Hečková/G. Fusek: Ukončenie záchranného výskumu v Nitre na Šindolke. *AVANS* 1986, 1987, 52, 53.

Romsauer 1993 – P. Romsauer: Nové nálezy vekerzugskej skupiny. *Slovenská archeológia* 41, 1993, 5–39.

Pramene

Fottová et al. 2021 – E. Fottová/B. Milová/L. Nezvalová/M. Vojteček/M. Cheben/A. Nemergut: *Nitra - Križovatka Šindolka 2020-2021*. Nitra 2021. Výskumná správa 20510/21. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION AT THE POLY CULTURAL SITE IN NITRA-ŠINDOLKA. Nitra-Zobor (Nitra district), Šindolka site, settlement, rescue excavation, prehistory, Eneolithic, Late Bronze Age, Hallstatt period, La Tène period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The rescue excavation conducted at the Nitra-Šindolka site between 2020 and 2021 revealed a total of 43 settlement features. This site is situated northwest of the urban area of Nitra, specifically in the cadastral region of Nitra-Zobor, on a terrace-like promontory known as Lupka, which overlooks the right bank of the Nitra River. It is a polycultural site settled in the Eneolithic, at the end of the Bronze Age and in the Iron Age. Most of the features uncovered are attributed to the Eneolithic, particularly the Baden culture. Among these, six storage pits, a clay pit, and eight settlement pits were identified. The pottery artefacts collected included rare elements associated with the Boleráz group, although material from the classical Baden culture was predominant (Fig. 38: 1–3). Two settlement pits are dated to the end of the Bronze Age, while eight features corresponded to the Hallstatt period. Among these features, remnants of a sunken house and various unspecified functions were found. They contained pottery material, which can be classified in the Vekerzug culture (Fig. 38: 4–8, 10, 11). In feature 7, an amphora which might be associated with Kalenderberg influences was discovered together with the above-described pottery (Fig. 38: 9). The findings from the Vekerzug culture at this site can be compared with settlement materials from the Nitra-Chrenová site (Romsauer 1993). Six features belong to the La Tène period, comprising three sunken houses, one stove, and two unspecified settlement pits, with pottery dated to the classical stage (Fig. 39). The excavation at Nitra-Šindolka has clearly demonstrated that the left bank of the Nitra River was intensively settled.

ŽELEZNÝ HROT KOPIJE/OŠTEPU Z RAKOVÍC

Jakub G o d i š

R a k o v i c e (okr. Piešťany), extravilán, poloha Rakovický háj, ojedinelý nález, včasná doba laténska(?). Uloženie nálezu: Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch.

Autora príspevku informovala v máji jeho vtedajšia kolegyňa v múzeu, Zs. Varga (historička starších dejín), o staršom náhodnom náleze železného hrotu kopije/oštepu, ktorý jej odovzdal známy (viac informácií v internej správe múzea). Išlo o vedúceho pracovníka firmy zaoberajúcej sa budovaním vodohospodárskych objektov, ktorého sme kontaktovali so zámerom získať podrobnejšie informácie o okolnostiach objavu.

Z výpovede bolo zistené, že predmet údajne našiel jeden z jeho robotníkov niekedy v roku 2016 počas výkopových prác v areáli skládky odpadov v extraviláne obce Rakovice (Kopaničiarska odpadová spoločnosť – Marius Pedersen). Miesto leží asi 4 km severozápadne od obce, v polohe Rakovický háj situovanej na miernej vyvýšenine, po pravej strane Kočínskeho potoka (obr. 40: 1). Napriek tomu, že robotníci boli údajne školení, ako postupovať v prípade objavenia archeologických nálezov, nekontaktovali príslušný Krajský pamiatkový úrad a artefakt neodovzdali. Namiesto toho si ho medzi sebou uchovávali ako suveníry. Až postupná degradácia silne korodovaného hrotu a neskoršia strata záujmu o artefakt viedla k tomu, že bol odovzdaný do múzea. Nález je predbežne možné dať do súvisu s výsledkami skorších predstihových výskumov Archeologického ústavu SAV v Nitre v roku 2000 a súkromnej spoločnosti ACHILLES Group s. r. o. v roku 2012, realizovaných priamo na mieste výstavby skládky (v minulosti na mieste stál tzv. Waldhofov majer; obr. 40: 2), pri ktorých sa zistili sídliskové objekty datované do včasnej doby laténskej (Březinová/Benediková 2001; 2002).

Chronologické ako aj funkčné určenie²³ ojedinelého nálezu železného hrotu z Rakovíc, je komplikované. Hroty kopijí a oštepov vo všeobecnosti vo svojom typologickom vývoji iba minimálne podliehajú

²³ Konzultované s M. Husárom z Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda UKF v Nitre, ktorý sa špecializuje na žrdovo-bodné stredoveké zbrane.

formálnym zmenám, ktoré by umožnili ich presnejšie datovanie. S ohľadom na predošlé výskumné aktivity na lokalite je pravdepodobné jeho datovanie už do mladšej doby železnej. Nedá sa však ani vylúčiť, že ide prípadne až o stredoveký, resp. novoveký nález, súvisiaci s dnes už zaniknutým majerom.

Opis nálezu:

Železný hrot kopije s tuľajkou. Na liste kosoštvorcovej formy je nevýrazné pozdĺžne stredové rebro tiahnuce sa od špicu až po začiatok tuľajky. Tuľajka je v mieste hrotu zúžená a postupne sa smerom dole nepatrne rozširuje (obr. 40: 3). Rozmery: celková dĺžka 235 mm, dĺžka tuľajky 100 mm, max. šírka hrotu 50 mm, max. priemer tuľajky 15–17 mm. Hmotnosť: 186 g.

Literatúra

Březinová/Benediková 2001 – G. Březinová/L. Benediková: Sídliisko z laténskej doby v Rakoviciach. *AVANS* 2000, 2001, 48, 49.

Březinová/Benediková 2002 – G. Březinová/L. Benediková: Rakovice – sídliisko z laténskej doby. *Pravěk Nová Řada* 11, 2001, 2002, 285–299.

IRON SPEAR/JAVELIN HEAD FROM RAKOVICE. Rakovice (Piešťany district), rural area, Rakovický háj site, stray find, Early La Tène period(?). Find deposited at: Ján Thain Museum in Nové Zámky. In 2021, the museum in Nové Zámky received an iron spear/javelin head, which was allegedly found earlier in Rakovice (western Slovakia), in the site known as Rakovický háj located about 4 km northwest of the village. The artefact was – according to obtained information – accidentally found around 2016 during construction works in the area of the current landfill (formerly there was the so-called Waldhof's Mayer). Because of earlier archaeological excavations carried out directly at the site in 2000, which discovered settlement features dated to the Early La Tène period, it is possible, that the iron spear/javelin head with a diamond-shaped blade could be related to it.

Translation provided by the author

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V INTERIÉRI KOSTOLA NARODENIA PANNY MÁRIE V SPIŠSKOM ŠTIAVNIKU

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á

S p i š s k ý Š t i a v n i k (okr. Poprad), NKP Kostol Narodenia Panny Márie (č. ÚZPF 972), sakrálna architektúra, záchranný výskum, stredovek až novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v interiéri Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku sa realizoval v rámci obnovy NKP a predchádzal úprave podlahy v lodi kostola. Zároveň boli sledované výkopové práce súvisiace so sanáciou vlhkosti v miestnosti Božieho hrobu, v interiéri veže a v miestnosti so schodiskom na chór.

V lodi kostola boli skúmané dve sondy s rozmermi 12 × 3 m, ktoré boli prehĺbené do hĺbky 35 cm od úrovne dlažby z 20. rokov 20. stor. Jedným z najdôležitejších zistení sondáže bolo plošné zachytenie barokovej podlahy zo štvorcových a obdĺžnikových platní na podkladových vrstvách, ktoré boli uložené v druhej polovici 18. stor. Pod nimi sa nachádzalo vrstvenie súvisiace s barokovou prestavbou kostola. Stavebné zásypy v západnej časti lode súvisia so založením oporných stĺpov chóru. Na základe záznamov z vizitácií vieme, že práce na výstavbe chóru začali niekedy okolo roku 1740 (*Števík/Hudzík, v tlači*). Základové murivo samotných stĺpov s rozmermi 1,25 × 1,25 m pozostávalo z tehál spájaných maltou. V spodnej časti sond sme odkryli negatívny trámov renesančnej drevenej podlahy, ktoré súvisia s prestavbou v roku 1633 (*Vencko 1927, 204*). Do rovnakého obdobia radíme aj najstaršiu časť zvrstvenia, ktorú možno spojiť s vyrovnaním terénu pre potreby uloženia podlahy.

V miestnosti Božieho bola už počas prác v roku 2017 odstránená podlaha a znížený terén. Vrstvy zachytené v roku 2021 možno dať do súvislosti s výstavbou miestnosti okolo roku 1740 (*Števík/Hudzík, v tlači*). Najstarší horizont predstavuje hnedá ílovitá hlina s početnou prímiesou lomového kameňa, okruhliakov a štrku, ktorú sme identifikovali ako úroveň pôdneho horizontu spreď samotnej výstavby. Odkryté základové murivo miestnosti bolo tvorené veľkým lomovým kameňom spájaným svetlohnedou piesčitou maltou, pričom odlišný charakter malo západné a severné murivo. Bolo liate a tvorené lomovým kameňom rôznej veľkosti.

V miestnosti so schodiskom na chór bola priamo pod súčasnou úrovňou podlahy zachytená baroková dlažba pozostávajúca z plochých lomových kameňov uložených do tenkej vrstvy piesčitej malty. Pod nimi sa nachádzala stavebná planírka. Táto vrstva prekryvala aj základ schodiska tvorený plochými

lomovými kameňmi v kombinácii s tehľami, ktorý bol spájaný sivou hrubozrnnou vápennou maltou. K uloženiu podlahy a k výstavbe schodiska na chór došlo pravdepodobne v roku 1769 (*Haviarová, v tlači*). Počas výskumu sme zachytili aj zvyšky staršej podlahy a drevený stĺp, ktorý patril k pôvodnému drevenému schodisku.

Väčšina vrstiev zdokumentovaných v interiéri veže súvisí s jej prestavbou v roku 1767 (*Vencko 1927, 205*). Iba najstaršia stratigrafická jednotka predstavuje zvyšky pôvodného terénu, do ktorého boli vykopané dva hroby dospelých jedincov. Hroby rešpektujú základy veže, a teda k ich uloženiu došlo pravdepodobne až po jej výstavbe. Nálezový súbor obsahoval zlomky stredovekých a novovekých nádob, zlomok miskovitej kachlice, rôzne drobné predmety z kovu, fragmenty sklenených nádob, okenného skla a kostené predmety (obr. 41). Numizmatické nálezy reprezentuje 15 mincí, medzi ktorými prevažovali razby zo 17. a 18. stor. Archeologický výskum Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku bude komplexne spracovaný a vydaný v roku 2024 v samostatnej publikácii.

Literatúra

Haviarová, v tlači – M. Haviarová: Kostol Narodenia Panny Márie. In: M. Hudák (zost.): *Obnova Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku*, v tlači.

Števík/Hudzík, v tlači – M. Števík/V. Hudzík: Kostol Panny Márie v Spišskom Štiavniku. 13. stor. – 1918. In: M. Hudák (zost.): *Obnova Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku*, v tlači.

Vencko 1927 – J. Vencko: *Dejiny štiavnického opátstva na Spiši*. Ružomberok 1927.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE INTERIOR OF THE CHURCH OF NATIVITY OF THE VIRGIN MARY IN SPIŠSKÝ ŠTIAVNIK. Spišský Štiavnik (Poprad district), NCM Church of the Nativity of the Virgin Mary (CLM no. 972), sacral architecture, rescue excavation, Middle Ages–Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in the interior of the Church of the Nativity of the Virgin Mary was carried out prior to floor reconstruction in the church nave. Excavations associated with the remediation of humidity in the Holy Sepulcher room, in the tower's interior, and in the room with the staircase leading up to the choir loft were monitored. Detection of the Baroque floor made from square and rectangular plates on subsoil layers, which were laid in the second half of the 18th century, is one of the most important discoveries of the trenches in the church nave. Beneath these plates, layers related to the Baroque reconstruction of the church were uncovered. Construction backfills in the western part of the nave were related to the embedding of supporting pillars for the choir loft, which was built around 1740. The lowest layers of the trenches revealed impressions of beams from a Renaissance wooden floor, associated with a reconstruction that took place in 1633 (*Vencko 1927, 204*). In the Holy Sepulcher room, layers corresponding to the room's construction were recorded around 1740 (*Števík/Hudzík, in print*). The foundation masonry of the room consisted of large quarry stones joined with light brown sandy mortar; the western and northern masonries of the room were different. They were cast and made from quarry stones of various sizes. The Baroque floor was detected just under the current floor level in the room with the stairs to the choir loft. Under it was a construction levelling layer covering the foundations of the staircase. The floor was probably laid in 1790 when the staircase was also built (*Haviarová, in print*). The layers in the tower's interior are associated with the reconstruction in 1767 (*Vencko 1927, 205*). The oldest stratigraphic layer revealed remnants of the original terrain, which contained two graves of adult individuals. The burials respect the tower foundations; thus, they were probably deposited after construction. A diverse array of artefacts was recovered during the excavation, including pottery, miniature metal and glass items, fragments of window glass, and a total of 15 coins.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRI STAVBE RODINNÉHO DOMU VO ŠVÁBOVCIACH

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á

Š v á b o v c e (okr. Poprad), intravilán, poloha Sad, parc. č. 3/13, 3/21, sídlisko, záchranný výskum, stredovek (13.–14. stor.). Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v obci Švábovce v polohe Sad bol vyvolaný výstavbou komunikácií a inžinierskych sietí na území pripravovanej IBV. Počas výskumu v roku 2020 tu bolo zistených celkovo 18 objektov, prevažne z obdobia stredoveku (*Kučerová et al. 2023*). Na základe získaných poznatkov bolo v rámci pamiatkovej ochrany územia navrhnuté realizovať na vybraných parcelách predstihové archeologické výskumy. V súvislosti s týmto návrhom sa v roku 2021 realizoval výskum pri stavbe rodinného domu na parc. č. 3/13 a 3/21. Priestor budúcej stavby rodinného domu predstavoval plochu s rozmermi 14 × 13 m. Počas skrývky ornice nebol na ploche identifikovaný žiadny archeologický objekt. Výskum,

vďaka ochote investora, pokračoval v západnej časti pozemku, pričom skúmaná plocha bola situovaná čo najbližšie k uličnej čiare s cieľom zachytiť a doskúmať objekt 11 z roku 2020, ktorý je interpretovaný ako juhozápadné nárožie stavby s kamennou podmurovkou. Výskumom v roku 2021 sa zistilo, že šírka kamennej konštrukcie objektu 11 nepresahovala 2,5 m. Na juhovýchodnej strane sa k nej primkynali dva zahĺbené útvary označené ako objekty 11/1 a 11/2. Objekt 11/1 bol zachytený v dĺžke 2,80 m a šírke 0,60 m. V južnej časti objektu bola zdokumentovaná jeho zahĺbená časť, ktorá mala v pôdoryse oválny tvar s dĺžkou 0,90 m a šírkou 0,60 m. Steny zahĺbenej časti boli mierne šikmé a dno malo približne oválny tvar s max. dĺžkou 0,44 m a šírkou 0,32 m. Objekt 11/2 bol zachytený v max. dĺžke 2,32 m a v max. šírke 1,40 m. Výplň objektov tvorila prepálená hlina, kamene, kováčska troska a keramika. Získané nálezy možno datovať do obdobia vrcholného stredoveku.

Literatúra

Kučerová et al. 2023 – M. Kučerová/M. Hudáková/T. Janura/M. Uličný/M. Hajnalová/K. Šimunková/M. Hložek: *Archeologický výskum na stredovekej lokalite vo Švábovciach v polohe Sad. Kežmarok 2023.*

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION DURING THE HOUSE CONSTRUCTION IN ŠVÁBOVCE. Švábovce (Poprad district), urban area, Sad site, plots nos. 3/13, 3/21, settlement, rescue excavation, Middle Ages (13th–14th centuries). Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in the village of Švábovce, Sad site, was carried out in association with constructing a residential house. No archaeological features were identified in the area of the future construction. Thanks to the courtesy of the investor, the excavation continued in the western part of the plot so that the documentation of feature 11, partly examined in 2020, was completed. The feature is interpreted as the southwestern corner of a building with a stone base wall. The excavation in 2021 discovered that the stone construction of feature 11 was max. 2.5 m thick. On the southeastern side, two sunken shapes indicated as features 11/1 and 11/2 were touching it. The fill of the features consisted of charred loam, stones, metal slag and pottery. The obtained finds can be dated back to the High Middle Ages.

VÝSLEDKY SONDÁŽNEHO VÝSKUMU HOSPODÁRSKEJ BUDOVY KAŠTIEĽA V MARKUŠOVCIACH

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Richard P i n t e r

M a r k u š o v c e (okr. Spišská Nová Ves), NKP Kaštieľ v Markušovciach (č. ÚZPF 671/1–5), hospodárska budova, výskum na vedecké a dokumentačné účely, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v interiéri hospodárskej budovy kaštieľa v obci Markušovce bol realizovaný na základe žiadosti investora – Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi. Výskum prebiehal formou sondáže v juhovýchodnom rohu najsevernejšej miestnosti budovy. Samotná stavba je datovaná do ranného novoveku na základe erbu nad jedným zo vstupov, na ktorom sa objavuje rok 1745. Predstavuje jednu z hospodárskych budov slúžiacich ako byty pre služobníctvo, ktoré počas barokovej prestavby kaštieľa v prvej polovici 18. stor. nechali pristavať František Máriássy s manželkou Zuzanou Sontágovou. Výskum doložil, že pôvodné nálezové situácie boli do veľkej miery zničené prestavbou realizovanou v 80. rokoch 20. stor., keď objekt prešiel rozsiahlou rekonštrukciou. Počas nej boli vybetónované všetky miestnosti na prízemí objektu.

Pod betónovou podlahou bola identifikovaná hlinitá vrstva premiešaná so štrkom, ktorá obsahovala nálezy keramiky. Jeden z črepov pochádzal z priemyselne vyrábanej kameninovej nádoby, aké sa v slovenskom prostredí vyskytujú po roku 1900. Ďalší pochádzal z režnej hrnčiny datovanej do 19. až 20. stor. Pod touto vrstvou bola odkrytá časť kompaktnej štruktúry zlozenej z lomových kameňov spájaných ílom s ojedinelou prímiesou fragmentov tehál. Štruktúra označená ako múr 1 sa tiahla v smere Z–V a dosahovala šírku 49–56 cm. K základu východnej obvodovej steny budovy bol múr 1 pristaný na škáru. Múr nebol skúmaný v celej dĺžke, ale len vo vymedzenom priestore sondy. Z hľadiska interpretácie ide pravdepodobne o spodný riadok základu nejakej ľahšej konštrukcie – menšia priečka alebo ohrada.

Severne od múru 1 bola identifikovaná ďalšia vrstva, ktorá obsahovala malé fragmenty tehál a nálezy keramiky. Dva fragmenty keramiky z vrstvy zrejme pochádzajú z hrnca na bočný ohrev s výzdobou pliec a vydutiny z maľovaných obežných línií tmavohnedou hlinkou a protismernou ostrou vlnovkou červenkastou hlinkou. Vnútorý povrch bol pokrytý transparentnou zelenou glazúrou, na vonkajšom

povrchu boli kvapky žltej transparentnej glazúry. Takáto výzdoba v kombinácii s použitým druhom hliny bola zaznamenaná na viacerých lokalitách z obdobia raného novoveku (17. stor.). Ďalšie nálezy keramiky pochádzajú zo štyroch rôznych keramických jedincov vysokého tvaru. Pre výskyt podglazúrnych engob a výzdobu rožkom je najpravdepodobnejšie ich datovanie do obdobia mladšieho novoveku (18.–19. stor.). Predpokladáme, že ide o kultúrnu vrstvu z 18.–19. stor.

RESULTS OF THE EXCAVATION IN THE FARM BUILDING OF THE MARKUŠOVCE MANOR HOUSE. Markušovce (Spišská Nová Ves district), NCM Markušovce Manor House (CLM no. 671/1–5), farm building, excavation for scientific and documentation purposes, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in the interior of the farm building of the Markušovce Manor House was carried out upon the request of the investor – Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The excavation was executed in the form of trenches in the southeastern corner of the northernmost room in the building. The building dated to the Early Postmedieval period based on the coat-of-arms above one of the entrances, where the date 1745 occurs. It is one of the farm buildings used as flats for servants that was built by František Máriássy with his wife Zuzana Sontág during the Baroque reconstruction of the manor house in the first half of the 18th century. Significant alterations to the building were made during the extensive renovations of the 1980s, which severely damaged the original archaeological contexts. Beneath the concrete floor, a loamy layer interspersed with gravel was uncovered, containing pottery dated to the 19th–20th centuries. Additionally, a compact structure comprised of quarry stones bound with clay was discovered underneath this layer, likely representing the bottom line of foundations of a lightweight structure. North of the wall, a cultural layer from the 18th–19th centuries was detected.

DEPOT ŽELEZNÝCH PREDMETOV Z DOBY HAŠTATSKEJ AŽ VČASNEJ DOBY LATÉNSKEJ Z HRABUŠÍC²⁴

Matúš H u d á k – Anita K o z u b o v á – Mária H u d á k o v á - Martin H o r v á t

H r a b u š i c e (okr. Spišská Nová Ves), extravilán, poloha Pod Ihríkom, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, doba bronzová, doba halštatská, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely v polohe Pod Ihríkom v obci Hrabušice realizovalo Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi v spolupráci so súkromnou spoločnosťou Archeológia Spiš, s. r. o., a KPÚ Košice. Počas výskumu bol objavený depot šiestich železných predmetov z doby halštatskej až včasnolátenskej (najpravdepodobnejšie zo stupňov HD2–D3). Depot pozostával z páru identických hrotov kopijí s chráničmi hrotov lichobežníkového tvaru a z dvoch 8 cm dlhých a v strede mierne zúžených trubičiek (Kozubová et al. 2022, Fig. 2). Hroty kopijí s dĺžkou 36,5 a 37 cm ležali takmer vodorovne tesne vedľa seba. Jedna z trubičiek bola zasunutá v tuľajke jedného z hrotov kopijí, druhá ležala spolu s chráničmi hrotov v tesnej blízkosti tuľajky toho hrotu kopije, v ktorého tuľajke bola zasunutá druhá z trubičiek (Kozubová et al. 2022, Fig. 2; 3: 1–3, 6, 6a). Predné časti oboch chráničov hrotov kopijí s dĺžkou 11,5 cm boli tvarovo prispôbené stredným rebrám hrotov kopijí (Kozubová et al. 2022, Fig. 3: 4, 4a, 5, 5a). Všetky predmety sa našli vo výbornom stave zachovania s minimálnou koróziou povrchu. Okrem spomínaného depotu boli počas výskumu nájdené aj nálezy z iných období, napr. bronzová sekerka z doby bronzovej, nálezy zo stredoveku, strieborná ihlica z novoveku a dve novoveké mince. V súčasnosti prebieha komplexné spracovanie výsledkov výskumu, preto sa v tomto príspevku nebudeme podrobnejšie zaoberať ostatnými nálezmi.

Literatúra

Kozubová et al. 2022 – A. Kozubová/D. Repka/M. Hudák/M. Hudáková/M. Hložek/M. Horvát: A new hoard of iron artefacts from Hrabušice, Spišská Nová Ves district. Southern contacts of Spiš region in the Late Hallstatt/Early La Tène period. In: L. Benediková (ed.): *Early Iron Age in Central Europe 2022*. 4th international conference Nitra 6–9 July 2022. Books of abstracts. Nitra 2022, 18.

HOARD OF IRON ARTEFACTS FROM THE HALLSTATT/EARLY LA TÈNE PERIOD FROM HRABUŠICE. Hrabušice (Spišská Nová Ves district), rural area, Pod Ihríkom site, excavation for scientific and documentation purposes, Bronze Age, Hallstatt period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum

²⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0093/24.

of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation at Pod Ihríkom site in the village of Hrabušice was carried out by Museum of Spiš in Spišská Nová Ves in cooperation with a private company Archeológia Spiš, Ltd., and the Regional Monuments Board Košice. A hoard of six iron artefacts from the Hallstatt to Early La Tène period (probably stages HD2–D3) was discovered during the excavation. It consisted of one pair of identical spearheads with trapezoidal sheaths and two tubes, slightly narrowed in the middle (*Kozubová et al. 2022, Fig. 2*). Besides the hoard, the excavation discovered finds from other periods, e. g. a bronze axe from the Bronze Age, finds from the Middle Ages, a silver pin from the Postmedieval period and two postmedieval coins. Currently, the excavation results are being processed in a complex way.

NOVÉ NÁLEZY Z VEĽKEJ LOMNICE-BURCHBRICHU

Matúš Hudák – Jana Mellnerová Šuteková

Veľká Lomnica (okr. Kežmarok), poloha Burchbrich, výšinné sídlisko, výskum na vedecké a dokumentačné účely, eneolit (badenská kultúra). Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

V tomto roku sa podarilo zachrániť niekoľko artefaktov, ktoré boli získané z výkopov hrobových jám na východnej časti dnešného cintorína. Zachránený súbor pozostával z viacerých nálezov, menovite desať fragmentov keramiky, dva kusy mazanice, zlomok kamenného nástroja, kamenný terčik a zlomok zoomorfnej plastiky zvieratka, pravdepodobne ovce. Predmetné nálezy boli samostatne spracované a publikované v odbornom článku (*Mellnerová Šuteková/Hudák 2024, 116*).

Literatúra

Mellnerová Šuteková/Hudák 2024 – J. Mellnerová Šuteková/M. Hudák: Eneolitická krajina pod Vysokými Tatrami. Nové nálezy z Veľkej Lomnice-Burchbrichu. In: M. Metlička (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2021*. Plzeň 2024, 113–122.

NEW FINDS FROM VEĽKÁ LOMNICA-BURCHBRICH. Veľká Lomnica (Kežmarok district), Burchbrich site, upland settlement, excavation for scientific and documentation purposes, Eneolithic (Baden culture). Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. This year, several new artefacts from the site of Burchbrich in Veľká Lomnica were rescued. They were obtained from grave pits in the eastern part of the modern cemetery. The rescued assemblage consists of ten pottery fragments, two daub fragments, a fragment of a stone tool, a stone disc, and a fragment from a zoomorphic figurine of an animal, probably a sheep.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA KRISTA KRÁĽA VO ŠVÁBOVCIACH

Matúš Hudák – Richard Pinter

Švábovce (okr. Poprad), intravilán, NKP Kostol Krista Kráľa (č. ÚZPF 989), sakrálna architektúra, záchranný výskum, stredovek až novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v obci Švábovce v exteriéri Kostol Krista Kráľa bol realizovaný na základe žiadosti investora – Rímskokatolíckej farnosti Hozelec. Prebiehal v súvislosti s prípravou odvlhčenia a sanácie obvodových múrov severnej strany kostola. Sonda 1 s rozmermi 2 × 2 m bola situovaná v exteriéri kostola, pri severnom múre lode, vo vzdialenosti 6,2 m západne od sakristie. Výskumom bolo zistené, že pôvodné nálezové situácie boli do veľkej miery zničené výstavbou odvlhčovacieho systému v 90. rokoch 20. stor. Tento systém sa tiahne pozdĺž celej severnej strany kostola v šírke 80 cm. V priestore lode pritom siaha až po niveletu 637,41 m n. m., na ktorej bol zachytený rozšírený základ, čo je približne 90 cm od súčasnej úrovne terénu. Základy severnej steny lode kostola sú po túto úroveň v celej dĺžke odkryté, čo môže mať nepriaznivý vplyv na statiku celej stavby. Základový odskok bol zdokumentovaný na úrovni 637,11 m n. m. Počas výstavby odvlhčovacieho systému pravdepodobne došlo aj k ďalším úpravám terénu, čo naznačuje spoločný výskyt nálezov zo širokého časového rozpätia od neskorého stredoveku až po mladý novovek vo vrstve 102. Ako recentná planírovacia vrstva je interpretovaná aj stratigrafická jednotka 103, pozostávajúca z ílu premiešaného so štrkom obsahujúca recentný odpad. Pôvodná kultúrna vrstva 104 z obdobia 15.–16. stor. bola zachytená na úrovni 637,76 m n. m. Obsahovala črepy z tiel a dien keramických nádob. V jednom prípade sa na dne nádoby nachádzali stopy po odrezaní strunou. Najvýraznejším bol črep z tela tzv. gotického pohára, aké sa vyskytovali od 14. stor. po druhú polovicu

16. stor., v dedinskom prostredí od 15. stor. V hĺbke 110 cm od súčasnej úrovne terénu bolo identifikované podložie, ktoré predstavujú striedajúce sa vrstvy žltého hnedého ílu a sivej bridlice. Hroby ani hrobové jamy neboli v tejto časti náleziska zachytené.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN THE EXTERIOR OF THE CHURCH OF CHRIST THE KING IN ŠVÁBOVCE. Švábovce (Poprad district), urban area, NCM Church of Christ the King (CLM no. 989), sacral architecture, rescue excavation, Middle Ages to Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in the village of Švábovce, in the exterior of the Church of Christ the King, was carried out upon request of the investor – the Roman Catholic Parish in Hozelec. It was carried out in preparation for dehumidification and reconstruction of the enclosing walls of the church's northern side. A 2 × 2 m trench was situated in the church exterior, near the north wall of the nave, 6.2 m west of the sacristy. The excavation revealed that the original find contexts were considerably damaged by the construction of the dehumidification system in the 1990s. During the construction of this system, the foundations of the church nave were uncovered up to the altitude of 637.41 m a. s. l. The foundation's setoff was documented at 637.11 m a. s. l. Recent levelling is also associated with terrain modifications. The original cultural layer from the 15th–16th centuries was detected at 637.76 m a. s. l. It contained sherds from the bodies and bottoms of pottery vessels. The most distinct sherd came from the body of a so-called Gothic cup. Such cups occurred from the 14th century to the second half of the 16th century; in rural environments, they appeared in the 15th century. Subsoil was identified 110 cm below the current terrain level. It consists of alternating layers of yellow-brown clay and grey shale. No burials or grave pits were detected.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU VCHODOV DO OHRADENÉHO AREÁLU KULTÚRY S LINEÁRNOU KERAMIKOU VO VRÁBĽOCH²⁵

Ivan Č e b e n – Alena B i s t á k o v á – Martin F u r h o l t

V r á b ľ e (okr. Nitra), poloha Veľké Lehemby, sídlisko, ohradený areál, neolit (kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Po krátkej prestávke sa opäť pokračovalo v systematickom výskume na vedecké a dokumentačné účely ohradeného areálu kultúry s lineárnou keramikou a železovskej skupiny v polohe Veľké Lehemby.²⁶ V sezónach 2012 až 2016, a čiastočne aj 2017, bol výskum prednostne zameraný na skúmanie a dokumentovanie pôdorysov dlhých kolových domov, a to v každom z troch samostatných sídliskových areáloch (Furholt et al. 2014; 2020; Cheben/Furholt 2018; 2019; 2022; 2023). Zvolenej stratégii zodpovedala aj veľkosť skúmaných plôch (Staniuk et al. 2020), ktorá sa obmedzila na realizáciu rezu vedeného cez jeden alebo viaceré domy, až po odkrytie troch vedľa seba situovaných pôdorysov domov v sondách S11, S12, S13, S14 (Cheben/Furholt 2020, obr. 4) a v sonde S22 (Cheben/Furholt 2023, obr. 28: 10).

Systematickým výskumom sídliskového komplexu v sezóne 2017, okrem dvoch pôdorysov kolových domov situovaných na okraji zastavenej plochy, bol odkrytý priestor vchodu 1 a vchodu 2. Obidva vstupy sú situované na južnej strane priekopou ohradeného sídliskového areálu I (Cheben/Furholt 2020, obr. 6; 7). Sondou S21, v priestore vchodu 1, bola preskúmaná východná a západná časť priekop, pričom vo východnom ukončení priekopy spájajúcej vchody 1 a 2 boli na dne zachytené ľudské skelety (Cheben/Furholt 2023, obr. 27: 11). V sonde S23, v priestore vchodu 2, bola odkrytá obdobná pôdorysná situácia ako pri vchode 1 (Cheben/Furholt 2023, obr. 29: 11), vrátane zachytenia dvoch ľudských skeletov uložených v ukončení východnej priekopy. Východné ukončenie priekopy, ktorej celková dĺžka medzi oboma vchodmi je 160 m, nebolo v sonde S23 skúmané. K jej čiastočnému prehľbovaniu sme pristúpili práve v tejto sezóne, kedy nadviazal výskum realizovaný pre vedecké a dokumentačné účely na rok 2017. Zameraný bol na odkrytie vchodu 3 a vchodu 4 do ohradeného sídliskového areálu I (obr. 42).

Sonda S25. Na ploche s rozmermi 23,5 × 20 m bola zachytená pôdorysná situácia v priestore vchodu 3.

Preskúmané boli objekty S25/1 a S25/2, ktoré tvorili východné ukončenie priekopy 3 a západné ukončenie priekopy 2. Ukončenie oboch priekop bolo zaoblené a na rozdiel od predchádzajúcej dispozície objektov zistených pri vchode 1 a vchode 2 sa v priestore medzi nimi ďalší objekt nenachádzal. Odlišné

²⁵ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0075/21.

²⁶ Terénny výskum sa uskutočnil v rámci projektu DFG 1266 „The Dynamics of Settlement Concentration Processes and Land-use in Early Farming Communities in the North-western Carpathian Basin“ v spolupráci s Christian-Albrechts-Universität Kiel.

boli nielen v tom, že zahrotené ukončenie západnej priekopy smerovalo do vnútorného priestoru sídliska, ale aj v jednoduchšej pôdorysnej situácii spočívajúcej v zúžení plochy vstupu 1 a vstupu 2 o dve úzke podlhovasté jamy umiestnené v rade. Priebeh priekopy 2 medzi vchodmi 2 a 3 patrí k najkratším úsekom ohradenia sídliskového areálu, ktorého celková dĺžka je 61 m.

Severne od priekop sme zachytili dva úseky vnútorného žľabu. Ide o východné ukončenie úzkeho a plytko zahĺbeného priekopového objektu S25/4, v ktorom sa nachádzali dva kostrové hroby – G28/S25 a G29/S25, uložené v úrovni rozhrania zemitej a podložnej vrstvy. V západnom ukončení úzkeho a plytko zahĺbeného priekopového objektu S25/5 sa v malom množstve vyskytli iba fragmenty keramiky. Medzi ukončeniami úzkych priekopových objektov sa vyskytli tri jamy kruhového a oválneho tvaru pôdorysu, ktoré boli umiestnené v línii vnútorného žľabu.

Sonda S26. Bola situovaná v priestore vchodu 4. Sondou s rozmermi 20 × 40 m bola odkrytá časť vonkajšej priekopy, časť vnútornej priekopy, palisáda, jednotlivé kolové jamy a objekty.

Západná časť vonkajšej priekopy 3, označená ako objekt S26/1, bola rozdelená na štyri štvormetrové úseky, ktoré sa postupne, striedavo za účelom získania priečných a pozdĺžneho profilu, prehľbovali. Vo výplni sa, podobne ako v západnom ukončení priekopy 6 pri vchode 1, vyskytli iba jednotlivé kosti ľudských skeletov, ktoré patrili viacerým individuám. Objekt S26/2, ukončenie východnej časti vonkajšej priekopy 4, bol rozdelený na päť štvormetrových úsekov. Vo výplni sa vyskytli jednotlivé ľudské kosti, ktoré boli uložené v rôznych polohách a patrili viacerým jednotlivcom. V dovnútra sídliskového areálu zaoblenom ukončení priekopy boli v mierne rozšírenej časti odkryté tri skelety – G30/S26, G33/S26 a G34/S26, ktoré boli na jej dne a bokoch uložené vedľa seba v rôznych polohách. Príznačné je, že dva skelety boli bez lebky.

Severne od vonkajšej línie priekop sa na štyroch úsekoch zachytila aj vnútorná priekopa, ktorá bola oveľa užšia a plytšie zahĺbená. Priebeh východnej a západnej časti sa zachytil v štyroch nerovnako dlhých úsekoch. Okrem výskytu riečnych okruhliakov boli na rozhraní podložia odkryté kostrové zvyšky minimálne troch jedincov. K fortifikačnému systému patrí aj rad na husto radených 25 kolových jám zachytených v úseku dlhom 18 m, ktoré tvorili palisádu vo vnútornom priestore sídliskového areálu I. V západnej časti sa nachádzalo ďalších päť kolových jám, ktoré vytvárali rad v úseku s dĺžkou 7,5 m.

V sonde S26 sa doložili tri línie, ktoré tvorili „bezpečnostné“ prvky ohradeného sídliskového areálu I. Na vonkajšej strane ju tvorila priekopa, ktorej minimálna šírka bola 2,5 m a hĺbka kolísala medzi 1,2–1,8 m. Druhú líniu tvoril úzky a plytko zahĺbený žľab, vedľa ktorého vo vnútornej časti prebiehala palisáda s nahusto uloženými kolmi.

Sonda S29. Išlo o pozdĺžny, zisťovací rez s rozmermi 5 × 45 m. Zámerom bolo dokumentovanie vonkajšej priekopy 3 medzi vchodmi 3 a 4, ako aj zachytenie priebehu vnútornej úzkej a plytkej priekopy/žľabu vo vnútornej časti ohradeného areálu. Vo vybranom úseku vonkajšej priekopy, ktorá mala v profile identický zásyp, sa z inventára doložili iba zlomky niekoľkých nádob. V pozdĺžnom profile úzkeho a plytko zahĺbeného priekopového objektu sa stopy po koloch nedoložili.

Sonda S23. Na základe výskytu ľudských skeletov uložených na dne jednotlivých úsekov priekop, a to vždy v ich východnom ukončení, a výskytu jednotlivých ľudských kostí v troch preskúmaných západných ukončeníach priekop, sa pomerne jednoznačne ukazovalo, k akému účelu boli ukončenia priekop v jednotlivých vchodoch využívané. Aby sme teóriu potvrdili, došlo k opätovnému odkrytiu objektu S23/203 – východné ukončenie priekopy medzi vchodmi 1 a 2. Po zachytení väčšieho počtu jedincov uložených na dne sa v skúmaní nepokračovalo. Nálezová situácia bola prekrytá textíliou, opätovne zasypaná a pripravená na skúmanie v budúcej výskumnej sezóne.

V južnej časti sídliskového areálu I sme vytýčili tri sondy, z ktorých dve boli situované tak, aby sa zdokumentoval priestor dvoch prerušení – vchodov/vstupov do priekopou ohradeného sídliska. V sonde S25 bol skúmaný vchod 3 a v sonde S23 vchod 4. Pre obidva v tejto sezóne odkryté vchody platí konštatovanie, že ich pôdorysná dispozícia je veľmi podobná. Isté odlišnosti možno sledovať iba v niektorých detailoch, ako je ukončenie priekopy alebo metrické údaje. Naznačuje to, že jednotlivé úseky priekopy, a pravdepodobne aj ostatné vchody, boli budované rovnakým spôsobom. Keramický inventár, ktorý by mal na základe výzdoby dostatočnú výpovednú hodnotu, nebol získaný zo všetkých preskúmaných objektov.

Literatúra

- Furholt et al. 2014* – M. Furholt/J. Batora/I. Cheben/H. Kroll/K. Rassmann/P. Tóth: Vrábľe-Veľké Lehemby: eine Siedlungsgruppe der Linearkeramik in der Südwestslowakei. Vorbericht über die Untersuchung der Jahre 2010 und 2012 und Deutungsansätze. *Slovenská archeológia* 62, 2014, 227–266.
- Furholt et al. 2020* – M. Furholt/I. Cheben/J. Müller/A. Bistáková/M. Wunderlich/N. Müller-Scheeßel (eds.): *Archaeologie in the Žitava Valley I – the LBK and Želiezovce settlement site of Vrábľe*. Leiden 2020.
- Cheben 2000* – I. Cheben: *Bajč – eine Siedlung der Želiezovce-Gruppe: Entwicklungsende der Želiezovce-Gruppe und Anfänge der Lengyel-Kultur*. Bonn 2000.
- Cheben/Furholt 2018* – I. Cheben/M. Furholt: Výskum sídliskového areálu kultúry lineárnej vo Vrábľoch. *AVANS* 2013, 2018, 77–79.
- Cheben/Furholt 2019* – I. Cheben/M. Furholt: Zisťovací výskum sídliskového areálu kultúry lineárnej vo Vrábľoch. *AVANS* 2014, 2019, 68–70.
- Cheben/Furholt 2020* – I. Cheben/M. Furholt: Sídlisková aglomerácia kultúry lineárnej a železovskej skupiny vo Vrábľoch. In: I. Cheben/P. Kalábková/M. Metlička (eds.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2017–2019*. Nitra – Olomouc – Plzeň 2020, 39–56.
- Cheben/Furholt 2022* – I. Cheben/M. Furholt: Výskum pôdorysov dlhých domov na sídlisku vo Vrábľoch. *AVANS* 2016, 2022, 64–68.
- Cheben/Furholt 2023* – I. Cheben/M. Furholt: Výskum vchodov do ohradeného areálu kultúry s lineárnou keramikou vo Vrábľoch. *AVANS* 2017, 2023, 62–68.
- Staniuk et al. 2020* – R. Staniuk/M. Furholt/N. Müller-Scheeßel/I. Cheben: The archaeological features from the LBK and Želiezovce settlement site of Vrábľe. In: M. Furholt/I. Cheben/J. Müller/A. Bistáková/M. Wunderlich/N. Müller-Scheeßel (eds.): *Archaeologie in the Žitava Valley I – the LBK and Želiezovce settlement site of Vrábľe*. Leiden 2020, 95–158.

CONTINUATION OF THE EXCAVATION AT THE ENTRANCES TO THE ENCLOSED AREA OF THE LINEAR POTTERY CULTURE IN VRÁBĽE. Vrábľe (Nitra district), Veľké Lehemby site, settlement, enclosed area, Neolithic (Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. After a short break, the systematic excavation for scientific and documentation purposes continued in the enclosed area of the Linear Pottery culture and Želiezovce group at the site of Veľké Lehemby. In this season, the excavation followed the research in 2017, and it focused on uncovering entrances 3 and 4 in the enclosed settlement area I.

Trench S25 of 23.5 × 20 m revealed a ground plan in the area of entrance 3. Features S25/1 and S25/2 were examined. They made up the eastern end of ditch 3 and the western end of ditch 2. The ends of both ditches were rounded, and there was no other feature between them – unlike the previous arrangement of the features detected at entrances 1 and 2. The course of ditch 2 between entrances 2 and 3 belongs to the shortest parts of the enclosure of the settlement area; its total length is 61 m. North of the ditches, two sections of the interior furrow were detected. It is the eastern end of a narrow and shallowly sunken ditch feature S25/4, where two inhumation burials were located – G28/S25 and G29/S25. Three pits with circular and oval ground plans, located in the interior furrow's line, occurred between the ends of the narrow ditch features.

Trench S26 of 20 × 40 m was situated in the area of entrance 4. The uncovered features included parts of the exterior and interior ditches, palisade, individual postholes, and features. The western part of exterior ditch 3 indicated as feature S26/1 was divided into four 4 m long sections. The fill contained individual human bones belonging to several individuals. Feature S26/2 terminated the eastern ditch. Besides human bones from several individuals, three skeletons were uncovered in the slightly widened part – G30/S26, G33/S26, and G34/S26. Typically, two skeletons were found without skulls. North of the exterior line of the ditches, the interior ditch was detected in four sections. It was much narrower and much more deeply sunken. Apart from the occurrence of river pebbles, at least three individuals' skeletal remains were uncovered on the subsoil interface. In the 18 m long section, a row of 25 densely arranged postholes creating a palisade was detected. In the western part were five other postholes, creating a row with a length of 7.5 m.

The goal of trench S29, 5 × 15 m, was to document the exterior ditch 3 between entrances 3 and 4 and detect the course of the narrow and shallow interior ditch.

During the fieldwork, feature S23/203, located at the eastern end of the ditch between entrances 1 and 2, was re-excavated. After documenting a high number of individuals found at the bottom of the ditch, excavation in this area was halted. The find context was subsequently covered with fabric, filled in, and prepared for further examination in the next excavation season.

Three trenches were defined in the southern part of settlement area I; two were located to uncover the area of two interruptions – entrances to the settlement enclosed with a ditch. Trench S25 focused on entrance 3, while trench S23 explored entrance 4. It can be stated that both entrances uncovered in this season had very similar ground plans. Specific differences can be observed only in some details, e. g. termination of the ditch or metric data. This consistency suggests that the construction methods for the individual ditch sections – and likely other entrances – were similar. Notably, not all features examined yielded pottery material with sufficient decorative significance for further analysis.

PRIESKUM RONDELU A JEHO OKOLIA VO VEĽKÝCH LOVCIACH²⁷

Michal Cheben – Petra Chebenová

Veľké Lovce (okr. Nové Zámky), poloha Nad Laukovou lúkou, letecká prospekcia, povrchový prieskum, geofyzikálny prieskum, eneolit (lengyelská kultúra), stredná doba bronzová, vrcholný stredovek, 20. stor. (2. svetová vojna). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V roku 2020 bol realizovaný archeologický prieskum východne od obce Veľké Lovce v polohe Nad Laukovou lúkou.²⁸ Dôvodom bol zachytený rondel, ktorý sa podarilo identifikovať pracovníkom AÚ SAV P. Chebenovej, M. Šrankovi a M. Belickému počas leteckého prieskumu (obr. 43: 1). Uvedená poloha sa nachádza na temene výrazného jazykovitého výbežku kopca s názvom Nad vystrkovom. Terénny výbežok je z oboch strán obklopený hlbokými údoliami s orientáciou v smere JJV–SSZ. Na rozdiel od iných podobných štruktúr situovaných na miernych svahoch (napr. Lontov, Radava, Žitavce) predstavuje jeden z mála rondelov, ktorý je umiestnený na vrchu temena jazykovitého výbežku.

Povrchový prieskum sa sústredil hlavne na vrch temena, kde sa okrem rondelu zachytili leteckou prospekciou aj ďalšie porastové príznaky, indikujúce možné archeologické objekty. Tie sa koncentrujú nielen v okolí rondelu, ale aj južným smerom na obec Čechy (obr. 43: 2). Z povrchového prieskumu vnútorného priestoru rondelu pochádza keramický materiál, ktorý možno rámcovo datovať do obdobia lengyelskej kultúry. Okrem toho bola nájdená početnejšia kamenná štiepaná industria, ktorú reprezentujú dve jadrá a niekoľko úštepov. Zo surovínového hľadiska sa objavili maďarské suroviny ako pazúrik typu Tevel a rádiolarit typu Szentgál. Spolu s nimi bola v súbore zastúpená aj surovina z územia Poľska, a to silicit krakovsko-čenstochovskej jury. V tesnej blízkosti vonkajšej priekopy rondelu bol zberom nájdený bronzový náramok, ktorý môžeme datovať do strednej doby bronzovej (obr. 44: 1). Okrem tohoto sa ďalšie nálezy z tejto doby zachytiť nepodarilo. Južne od rondelu bol zberom získaný praveký keramický materiál, ktorý pozostával z tenkostenných a hrubostenných zlomkov nádob. Popri keramike bola zastúpená taktiež kamenná štiepaná industria, tvorená fragmentmi čepelí, jadier a úštepov. Zo surovín dominuje pazúrik typu Tevel. Na základe získaného zberového materiálu tu môžeme predpokladať prítomnosť sídliska lengyelskej kultúry. V polohe Syslik, v údolí Branovského potoka, sa povrchovým prieskumom zachytili ďalšie nálezy lengyelskej kultúry, ako aj z obdobia vrcholného stredoveku.

V priestore rondelu sa realizoval magnetometrický prieskum s cieľom zachytiť jeho presný tvar a rozmery. Na pláne možno vyčleniť dve magnetické anomálie v tvare kruhu (obr. 44: 2), ktoré tvoria sústavu dvoch priekop. Vnútornej kruhová priekopa má štyri jednoduché vstupy orientované v smere S–J a V–Z. Priemer vnútornej priekopy je 64 m a šírka priekopy dosahuje 4 až 5 m. Vonkajšia kruhová priekopa má štyri výrazné krídlité vstupy s orientáciou S–J a V–Z, smerujúce k vnútornej priekope. Takýto typ vstupu nebol nateraz medzi rondelmi na území Slovenska zachytený. Priemer vonkajšej priekopy je 85 m a šírka priekopy dosahuje okolo 3 m. Priestor medzi vstupmi vnútornej priekopy je široký 6 m a medzi vstupmi vonkajšej priekopy 3 m. V okolí samotného rondelu sme namerali ďalšie anomálie, ktoré môžeme interpretovať ako archeologické objekty.

Na leteckej fotografii je zároveň viditeľná mierne zvlnená línia s priebehom SZ–JV, ktorá pretína aj rondel. S veľkou pravdepodobnosťou ide o zákop z 2. svetovej vojny – štruktúru, ktorá bola zachytená aj magnetometrickým prieskumom (obr. 44: 2).

SURVEY OF THE RONDEL AND ITS SURROUNDINGS IN VEĽKÉ LOVCE. Veľké Lovce (Nové Zámky district), Nad Laukovou lúkou site, aerial prospecting, surface survey, geophysical survey, Eneolithic (Lengyel culture), Middle Bronze Age, High Middle Ages, 20th century (WWII). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During an aerial survey, a rondel was detected in the cadastral area of Veľké Lovce, Nad Laukovou lúkou site. The rondel is situated on a distinct hilltop of a lingulate promontory of a hill called Nad vystrkovom. In the first stage, a detailed surface survey was conducted in the rondel area as well as its surroundings. It brought a rich collection of pottery. Based on the collected artifacts, the rondel and associated settlement to the south have been attributed to the Lengyel culture. Additionally, a bronze bracelet dating to the Middle Bronze Age was found. To the southeast of the rondel, in the valley of the Branovský potok stream at the site known as Syslik, artefacts from both the Lengyel culture and the High Middle Ages were identified.

²⁷ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0075/21.

²⁸ Príspevok bol dodaný do redakcie po uzávierke ročenky 2020 a po dohovore bol vzhľadom na relevantnosť zistení dodatočne zaradený do ročenky 2021.

A magnetic survey was carried out in the roundel area, documenting the presence of two ditches. The interior circular ditch features four straightforward entrances oriented along the N–S and E–W axes. The exterior circular ditch is characterized by four distinct wing-shaped entrances that lead into the interior ditch. This type has not been previously documented among roundels within the territory of Slovakia. Additionally, a subtly undulating line traversing the roundel can indicate a trench from World War II.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VODNÉHO MLYNA NA HORNEJ ULICI V MODRE²⁹

Lenka Choma Soročinová

Modra (okr. Pezinok), Horná ulica, NKP vodný mlyn (č. ÚZPF 11019/1), mestská zástavba, predstihový výskum, náhodný nález, vrcholný/neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum v Pezinku.

Objekt skúmanej NKP vodného mlyna sa nachádza v severovýchodnej časti intravilánu mesta Modra, na Hornej ulici 4 (parc. č. 391), v pamiatkovej zóne. Leží v blízkosti opevneného historického jadra mesta, 50 m od Hornej brány. Pozdĺžna, z väčšej časti dvojpodlažná, nepodpivničená budova je situovaná k ulici užšou západnou fasádou (orientácia ZJZ–VSV). Východným smerom terén stúpa k svahu s vinohradmi. Podľa doterajších poznatkov ide o renesančný objekt bývalého mlyna, s predpokladom vzniku v 17. stor. V zadnej časti objektu bola umiestnená mlynicia, v ktorej sa zachovali niektoré mlynské stavebno-technologické prvky. Z južnej a východnej strany mlynice sa nachádzajú neskoršie menšie prístavby. Vodu privádzal náhon vedený po vrstevnici kopca za mlynom, rozpoznateľný ešte na katastrálnych mapách.

Archeologický výskum sa uskutočnil v súvislosti s plánovanou komplexnou obnovou pamiatky.³⁰ Počas prvej etapy bol na jeseň v roku 2019 zrealizovaný predstihový výskum. Po jeho ukončení vykonal investor v nasledujúcom roku ďalšie výkopové práce. Nimi odhalené archeologické situácie boli v rokoch 2020 a 2021 zdokumentované ako náhodný archeologický nález (druhá etapa obnovy). V rámci projektu boli zrealizované aj ďalšie pamiatkové výskumy.³¹ Cieľom archeologického výskumu bolo v súčinnosti s architektonicko-historickým výskumom overiť a zdokumentovať stavebno-konstruktívne prvky mlynskeho systému a vyhodnotiť stavebný vývoj NKP v kontexte s okolím.

V rámci predstihového výskumu boli vyhlbené štyri sondy (I–IV) a plytký plošný odkryv (obr. 45: 1). Sonda I bola situovaná v interiéri budovy v zadnej miestnosti južnej prístavby k mlynici. Sondou dopĺňali dve malé sondy – mikrosonda I (v rámci sondy I) a mikrosonda II (v mlynici). Sonda II bola vytýčená v exteriéri pred južnou prístavbou, v dotyku s jej západnou fasádou. Potreba sondy III vystala počas výskumu, pričom bola situovaná na rovnakom mieste vedľa sondy II. Sondou IV sme umiestnili v dotyku s južnou fasádou prednej obytnej časti budovy. Neskôr sme sa rozhodli pozdĺž uvedenej fasády realizovať výskum plošným odkryvom.

Výskumom boli zistené viaceré stavebno-technologické prvky z renesančnej, resp. barokovej etapy mlyna. Sondáž v interiéri južnej prístavby (sonda I) odhalila pod betónovou podlahou a mladšími prvkami pozostatky ľadovne, t. j. priestor pre mlynské koleso. Priestor zostal nezasypaný a pri mladších úpravách ho len zamurovali. Ľadovňu na jednej strane ohraničovala z kameňa murovaná južná, tzv. návodná stena mlynice. Na opačnej strane mala obdobný, nižší náprotivok so šírkou koruny 0,8 m. V staršej etape bola ľadovňa zvrchu otvorená. Jej dno, v súčasnosti zanesené kalom, mohlo siahať do hĺbky okolo 3,2 m (cca 184,65 m n. m.) oproti súčasnej úrovni prízemnia mlynice (187,91 m n. m.). V návodnej stene mlynice bol od úrovne podlahy viditeľný čiastočne zamurovaný 1,12 m vysoký otvor so segmentovým záklenkom, ktorý pravdepodobne slúžil na osadenie hriadeľa mlynskeho kolesa. Pozdĺž návodnej steny, zvnútra mlynice, pod mlynskou hranicou (dodnes zachovaná drevená vyvýšená plocha) sa nachádzal priestor podkolia slúžiaci pre menšie prevodové koleso³². Prejavil sa v podobe zásypu z 20. stor. pod úrov-

²⁹ Projekt bol realizovaný s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, program 1. Obnovme si svoj dom, podprogram 1.1 Obnova kultúrnych pamiatok, číslo: MK-3934/2019/1.1, MK-5586/2019-423. Investor V. Sodoma.

³⁰ Výskumné práce boli súčasťou projektov „Predprojektová príprava ku komplexnej obnove objektu NKP bývalého vodného, tzv. Štampelovského mlyna v Pamiatkovej zóne Modra“ a „Projektová príprava ku komplexnej obnove objektu NKP bývalého vodného mlyna v Pamiatkovej zóne Modra 2. etapa“. Projekty viedla J. Gregorová v spolupráci s H. Hlubockou.

³¹ Nálezové situácie boli konzultované s riešiteľmi ďalších pamiatkových výskumov, menovite M. Kvasnicová (architektonicko-historický výskum), M. Bocán (výskum mlynských technológií), J. Turcsány (archívny výskum). Zameranie objektu a výskumu zabezpečili M. Fraštia a M. Marčíš.

³² K mlynskej technológii a terminológii pozri napr. Štěpán/Křivanová 2000.

ňou podlahy v mikrosonde II. Voľne pretekajúca alebo padajúca voda z otáčajúceho sa mlynského kolesa odtekala cez otvorenú ľadovňu do podzemného kanála mlynského náhonu. Dodnes priechodný kanál je od juhozápadného nárožia mlynice tvorený konkávnymi stenami a mierne stlačenou valenou klenbou, murovanými prevažne z kameňa s kvalitnou vápennou maltou (najväčšia svetlá šírka 1,35–1,95 m; obr. 45: 4). Pod povrchom vedie v dĺžke 10,5 m, pričom sa odchyľuje od budovy juhozápadným smerom.

V exteriéri sme kanál zachytili sondami II a III pred západnou fasádou južnej prístavby. Celková šírka objektu bola v tomto mieste približne 4 m. Z hornej strany prekrývala takmer rovnú kamennú klenbu vrstva sivohnedej hliny s hrúbkou 0,25–0,28 m, ktorá obsahovala sporadicky zlomky tehál. Ide zrejme o násyp na zrovnanie terénu pred mlynom po výstavbe kanála. Nad touto vrstvou boli identifikované ďalšie nivelety úprav povrchu z obdobia novoveku. Pri prezeraní hliny zo sondy sme získali strieborný denár Ferdinanda III. z roku 1651 (obr. 45: 2; *Huszár 1979*, 191). Hoci nález nemožno jednoznačne spojiť so zásypom klenby, zapadá do časového rámca fungovania mlyna v 17. stor. Na opísaný úsek kanála nadväzuje podzemná časť s odlišnou konštrukciou a nižšou výškou. Rovné steny sú murované z nasucho kladených kameňov, ktoré sú zvrchu prekryté masívnymi kamennými platňami (svetlá šírka 0,65–1 m). Kanál pokračuje juhozápadným smerom popod susedný dom a dvor (parc. č. 393). Zachovaný je v dĺžke 34,5 m, pričom celková preskúmaná dĺžka podzemného systému spolu s ľadovňou je 57 m. Kanál na západe končí pod zemou zásypom, približne pri kraji vozovky Hornej ulice. Pod ulicou sa nachádza novšie zregulovaný Stoličný potok, do ktorého podľa všetkého odtokový kanál ústil. Datovanie druhého opísaného úseku kanála je otáznne, ale domnievame sa, že bol pristavaný neskôr. Leží v mieste, kde možno predpokladať existenciu priekopy mestských hradieb pochádzajúcich z prvej polovice 17. stor. (*Stanič et al. 2014*, 9, 10). V tom prípade mohol byť vybudovaný keď opevnenie stratilo význam a plocha pred hradbami bola zastavaná, azda v prvej polovici 19. stor. Podobné historické odvodňovacie systémy sú v Modre známe (*Medlen 2006*, 18). Kanál takmer identickej konštrukcie sme preskúmali v roku 2020 na nádvorí neďalekého kaštieľa, pôvodne mlyna vybudovaného na rovnakom vodnom toku (náhone). Slúžil na odvodnenie pivnice kaštieľa a vznikol pravdepodobne v druhej polovici 17. stor.

V sonde I, situovanej v južnej prístavbe mlynice, sme v pôvodnom exteriéri vedľa náhonu zistili zahĺbený objekt v podobe menšej jamy. Výplň obsahovala črepy novovekých keramických nádob. Z dna pochádza nález olovej guľovitej strely. Objekt datujeme rámcovo do 16.–18. stor. Jama sa nachádzala v superpozícii so základom južnej steny prístavby mlynice. Nelícovaný základ je murovaný z kameňa spájaného hlinou. Neďaleko neho sa v zásype pod podlahou miestnosti našiel medený grajciar z roku 1812 (*Huszár 1979*, 297). Predpokladáme, že prístavba mohla vzniknúť v prvej polovici 19. stor.

Staršie osídlenie lokality, ktoré prechádzalo výstavbe mlyna, doložila sonda IV. Obnažený základ južnej steny prednej, resp. strednej časti budovy bol murovaný z kameňa spájaného vápennou maltou. Základová škára sa nachádzala v hĺbke okolo 1,02 m od súčasného povrchu. Pod základom na podlaží ležala 0,05 m hrubá sivá ílovitá vrstva. Okrem iného nepočetného materiálu sme z nej získali črep neskorostredovekej keramickej lampičky (asi 15. stor.). Vrstvu datujeme do 15.–16. stor. Vyššie, v úrovni spodnej časti základu, sa nachádzala 0,25 m hrubá sivá vrstva hliny s množstvom uhlíkov a zvyškom zotletého dreva, ktoré sprevádzali zlomky bridlice (strešná krytina?). V keramickom materiáli vyniká väčší profilovaný okraj hrnca zo 16. stor. (obr. 45: 3). Kontext datujeme do 16. stor., príp. najneskôr do 17. stor. Mohol vzniknúť ako planírka po požiari starších stavieb, pravdepodobne pred výstavbou mlyna. Z recentného zásypu v hornej časti sondy IV boli navyše získané zlomky kachlíc z 18.–19. stor. a medená minca – polgrajciar Františka Jozefa I. z roku 1858 (*Huszár 1979*, 311). V sekundárnych polohách sa počas výskumu výnimočne našli aj keramické črepy z vrcholného stredoveku.

Pozdĺž južnej fasády prednej, resp. aj strednej časti budovy, bola pod súčasným spevneným povrchom plošne odokrytá historická dlažba pozostávajúca z chodníka z kamenných platní a štetového odkvapového žlabu. Rešpektovala jednopodlažnú neskorobarokovú dostavbu v prednej časti budovy, datovanú letopočtom na klenbe českej placky do roku 1786. Vznik kamennej dlažby datujeme koncom 18. až v 19. stor.

Predstihový výskum odhalil tiež stavebno-technologické prvky z mladšej industriálnej etapy fungovania mlyna, zrejme koncom 19. a určite v prvej polovici 20. stor. Podľa písomných záznamov využíval mlyn v tomto období na pohon Francisovu vodnú turbínu. Predpokladáme, že tehlová valená klenba zachytená v sonde I, ktorá v súčasnosti zvrchu uzatvára priestor ľadovne, bola vybudovaná v súvislosti s touto zmenou. Prístavba nad ľadovňou bola upravená na strojovňu. Odtok vody z turbíny bol naďalej vedený podzemným kanálom. Prebytočná voda z náhonu bola odvádzaná do kanála vybudovanou úzkou „komínovou“ šachtou, tzv. jalovým prepadosm.

Koncom roka 2020 a začiatkom roka 2021 sme začistili a zdokumentovali štyri výkopy investora, označené ako sondy I–IV/2020 (obr. 45: 1). Sondy I/2020 a II/2020 sa nachádzali v starej stodole v zadnej

časti susedného pozemku mlyna (parc. č. 389), pri severnej stene východnej prístavby mlynice. Ako sondu III/2020 sme označili plošne rozsiahly výkop na zadnom dvore objektu NKP, v dotyku s východnou stenou mlynice a južnou prístavbou, a tiež v dotyku s južnou fasádou východnej prístavby. Sonda IV/2020 bola situovaná v interiéri východnej prístavby pozdĺž zadnej steny mlynice.

Zistené boli najmä situácie súvisiace s industriálnou etapou mlyna. Sonda III/2020 odkryla časť murovaného náhonu (obr. 45: 5). Bol vybudovaný čiastočne z kamenného a čiastočne zo zmiešaného muriva. Steny chránila pevná omietka – cementový poter. Náhon sa na skúmanom úseku oproti prívodnému kanálu mierne rozširoval (svetlá šírka do 2,5 m). Zakončený bol 2 m hlbokou šachtou – nádržou postavenou z tehál, ktorá slúžila na kumuláciu vody pred vstupom do potrubia turbíny. Pozdĺž šachty viedol v náhone užší odtok prebytočnej vody, tzv. jalový žlab. Na začiatku odtoku boli zistené zvyšky kovového stavidla. Koniec bol napojený na jalový prepád. Náhon bol postavený do navážky a zásypu. Severne od neho sme v sonde zistili fragment novovekého muriva, ktoré bolo obojstranne lícované, zmiešanej konštrukcie s prevahou kameňa a spájané vápennou maltou (šírka 0,7–0,75 m). Nachádzalo sa v superpozícii s industriálnym náhonom, ktorý prekryl jeho predpokladané pokračovanie. Podobné fragmenty murív sme zistili na dvoch ďalších miestach. Mohlo ísť o viac priestorový objekt. Na zadnom dvore predpokladáme existenciu starších stavebno-technologických prvkov súvisiacich s prívodom vody na mlynské koleso. Objavené murivá teda môžu byť ich pozostatkom, prípadne môže ísť o hospodárske stavby v zadnej časti areálu, ktoré zanikli podľa všetkého v 19. stor. Sonda III/2020 obnažila tiež nelícovaný kamenný základ fasády východnej prístavby mlynice (maštal). V porovnaní s mlynicou je veľmi plytko založený, postavený do masívnej navážky z mladšieho novoveku a k mlynici pristavaný. Základ južnej fasády prístavby datujeme asi do druhej polovice 19. stor. Sondy I/2020 a II/2020 obnažili podpovrchovú časť severnej steny tejto prístavby. Kamenné murivo je lícované a spájané vápennou maltou. Základová škára nie je jednoznačná, no murivo sa nachádza výrazne nižšie ako južná fasáda. Nazdávame sa, že ide o starší novoveký múr, ktorý prístavba využila. Súčasný terén zadného dvora objektu NKP sa nachádza na úrovni druhého podlažia budovy (cca 191 m n. m.). V staršej etape mlyna s vodným kolesom (renesancia, baroko) musel byť terén za mlynicou výrazne nižší, podľa všetkého približne na úrovni prvého podlažia. Sondou III/2020 obnažená zadná stena mlynice predstavuje omietnuté nadzákladové murivo. V sonde IV/2020 pod podlahou východnej prístavby išlo dokonca o interiérovú omietku. V tomto mieste je tiež zamurovaný dverný otvor do mlynice s prahom vo výške 188,59 m n. m. Pravdepodobne tu stála staršia prístavba – na úrovni takmer o podlažie nižšie ako súčasná maštal.

V lete roku 2021 nechal investor vyčistiť miesto medzi zadným dvorom a svahom s vinohradmi (parc. č. 392). Objavil sa užší prívodný kanál náhonu, ktorý tvorili bočné steny z lícovaného kameňa (svetlá šírka okolo 1,50 m). Na západnej stene sa zachoval cementový poter. Náhon v tejto podobe súvisí s industriálnou etapou, avšak môže ísť o úpravu staršieho objektu. Bol vyplnený recentným zásypom, z ktorého sme pri obhliadke získali zlomky novovekých keramických nádob a kachlíc. Neskôr pracovník, ktorý čistil náhon (M. Adamiček), odovzdal do múzea ďalšie fragmenty keramiky a nemeckú vojenskú prilbu z 2. svetovej vojny.

Archeologický výskum potvrdil existenciu skúmaného mlyna už v 17. stor. Predchádzalo mu staršie osídlenie lokality v neskorom stredoveku a na začiatku novoveku. V staršej etape fungoval mlyn ako vodný kolesový, podľa všetkého s horným náhonom. V industriálnej ére ho upravili na pohon vodnou turbínou. Výsledky výskumu boli využité pri tvorbe architektonickej štúdie. Preskúmané historicky či technicky hodnotné situácie by mali po obnove zostať vo veľkej miere zachované a prezentované.

Literatúra

Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest – München 1979.

Medlen 2006 – V. Medlen: *Prírodné prostredie*. In: J. Žudel/J. Dubovský a kol.: *Dejiny Modry*. Modra 2006, 13–23.

Staník a kol. 2014 – I. Staník/J. Gregorová/A. Škrinárová/S. Petrášová: *Modra. Mestské opevnenie*. Modra 2014.

Štěpán/Křivanová 2000 – L. Štěpán/M. Křivanová: *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách. Historie a technika vodních a větrných mlýnů, hamrů, píl, valch, olejen, stoup*. Praha 2000.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE WATER MILL IN HORNÁ ULICA STREET IN MODRA. Modra (Pezinok district), Horná ulica street, NCM Water Mill (CLM no. 11019/1), urban architecture, excavation in association with the renovation of the NCM, accidental finds, High/Late Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Malokarpatské múzeum in Pezinok. NCM Water Mill is situated in the north-eastern part of the urban area of Modra, in Horná ulica street 4, near the fortified historical centre. A longitudinal, mostly two-storeyed building faces the street with its narrower western façade. According to our current knowledge, it is a former water mill from the 17th century. The millrace is located in the back part of the building. There is a slope conducting water behind it. Archaeological excavations were conducted as part of a planned

renovation of this historical monument, aligning with other heritage investigation efforts. Excavations took place in 2019, followed by further documentation of finds in 2020 and 2021. Four trenches (I–IV) were excavated, alongside shallow stripping in both the interior and exterior of the building. The trenches documented after excavation end were labeled I–IV/2020, and they included both the back part and surrounding areas of the site. The excavations revealed traces of settlement from the Late Middle Ages (15th–16th centuries) as well as remnants of architectural layers from the Early Postmedieval period, predating the mill's construction. Evidence confirms the presence of the mill in the 17th century. Notable findings included various constructional and technological elements from Renaissance and Baroque phases, particularly those associated with an overshot wheel. The preserved channel system, comprised of several sections likely from different periods, measures a total of 57 m. Fragments of Postmedieval masonries were also discovered in the rear area, suggesting they may be remnants of earlier water-conducting construction or older farm buildings. Additionally, there were younger extensions added to the mill, with the southern and eastern (stall) extensions dating to the 19th century. It seems that the terrain in the back part of the area, which is now on the level of the second floor of the building, was considerably lower in the older period (Renaissance, Baroque). Under the eastern extension, we even assume an older extension exists at a level one floor lower than the current building. A historical stone surface, probably from the end of the 18th or 19th century, was uncovered along the southern façade of the front or central part of the building. In a more recent phase, probably by the end of the 19th century and certainly in the first half of the 20th century, the mill transitioned to a water turbine, prompting several construction modifications. These included the rebuilding and vaulting of the ice room under the southern extension, transforming part of the extension into an engine room, and altering sections of the water channel to install an accumulation reservoir, a sluice, and an overflow drain. As for movable finds, fragments of pottery vessels, stove tiles, three coins, a lead projectile, and others were discovered. The results from these excavations have been instrumental in creating an architectural study. The historically and technically valuable contexts should be preserved and presented after the renovation.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V AREÁLI BÝVALÉHO POHOSTINSTVA LIPÁR V PEZINKU

Lenka Choma Soročinová

P e z i n o k (okr. Pezinok), Kupeckého ulica, Mladoboleslavská ulica, mestská zástavba, záchranný výskum, vrcholný/neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum v Pezinku.

„Hostinec Lipár“ predstavoval jedno z tradičných, v 20. stor. vychýrených pohostinstiev v Pezinku. Nachádzal sa na Kupeckého ulici 2, za hradbami renesančného opevnenia severne od centra mesta, prakticky v susedstve areálu Pezinského zámku. Budova pohostinstva bola situovaná na lichobežníkovej nárožnej parcele (parc. č. 99), pozdĺž jej juhozápadného okraja. Menší, dávnejšie asanovaný trakt bol umiestnený pozdĺž severozápadnej hranice pozemku. Do ulice bol objekt orientovaný juhozápadnou a kratšou juhovýchodnou fasádou. Nazdávame sa, že ako hostinec fungoval už skôr. Pod jeho južnou časťou sa nachádzala zrejme renesančná klenutá pivnica.

Celá historická, pamiatkovo nechránená budova musela koncom roka 2019 ustúpiť novému projektu „Rezidencia Lipár“. Prvý záchranný archeologický výskum, ktorý bol vyvolaný výstavbou nového elektrického vedenia a prípojky, sme na lokalite uskutočnili v apríli roku 2018. V súčinnosti so stavbou uvedeného projektu bol hlavný záchranný výskum realizovaný od novembra 2019 do februára 2021.

V roku 2018 bolo preskúmaných 186 m ryhy elektrického vedenia. Viedla od trafostanice pri zámockom parku okolo budovy polyfunkčného objektu na Mladoboleslavskej ulici 1 a ďalej po Kupeckého ulici z južnej a západnej strany areálu pohostinstva Lipár. Pred juhovýchodnou fasádou hostinca bol vo výkope na chodníku zdokumentovaný fragment historickej dlažby. Nachádzala sa v hĺbke 62–66 cm (159,81 m n. m.) a zachytená bola v dĺžke 275 cm. Pozostávala z plochých riečnych kameňov s rozmermi 10–15 cm a hrúbkou cca 10 cm. Rámčovo ju datujeme do novoveku. Približne 10 m od tohto miesta, blízko východného nárožia pozemku pohostinstva, pod príjazdovou cestou k budove na Mladoboleslavskej ulici, bola ryhou zachytená situácia, ktorú interpretujeme ako zaniknutý vodný tok, resp. mlynský náhon. Vo výkope so zistenou navážkou či zásypom tmavej sivej hliny so zlomkami tehál a črepom z mladšieho novoveku sa, napriek malej hĺbke do 85 cm, objavovala voda. Podľa historických máp tiekol jeden potok Kupeckého ulicou popred objekt „Lipára“ a druhý pretekal zo zámockého parku poza objekt, pozdĺž východnej hranice pozemku. Na starých mapách je v tomto mieste možné rozoznať ďalšiu budovu so značkou mlyna, ktorý v lokalite spomínajú ešte aj miestni pamätníci.

Rozsiahlejší archeologický výskum začal v roku 2019 v priebehu asanácie pohostinstva Lipár, počas ktorej boli demolačné práce vykonávané veľmi necitlivo. Stavebný stroj odstránil budovu vrátane základov a dvoch pivníc, pričom bola zničená okolitá stratigrafia. Počas demolácie sme si všimli, že v násype

tehlovej klenby pôvodnej pivnice (pravdepodobne zo 17. stor.) v južnej časti parcely sa objavujú črepy vrcholno- až neskorostredovekej keramiky. Násyp bol tvorený hlinou a zlomkami nepálených tehál, v ktorých sa nachádzali aj niektoré črepy. Predpokladáme, že tehly pochádzali zo staršej budovy a po jej zbúraní boli pri výstavbe použité ako izolácia klenby pivnice. Zhotovené mohli byť najskôr z lokálnej hlíny z tesného okolia. Získané nálezy keramiky dokladajú stredoveké osídlenie parcely alebo jej susedstva. Dolná časť Kupeckého ulice sa v písomných prameňoch spomína už v roku 1437 pod názvom Frauenberg (návršie Panny Márie; *Gahér 2021*, 184).

Na základe obhliadky pivnice pred asanáciou sme predpokladali existenciu ďalšieho zaniknutého vstupu. Demolačný stroj nechal miesto pred zamurovaným dverným otvorom a časť prilahlej steny neporušenú. Následným rezom z exteriérovej severozápadnej strany pivnice sa podarilo odkryť murovanú konštrukciu obdĺžnikového pôdorysu, hlbokú približne 60 cm, s dĺžkou 200 cm a šírkou do 170 cm (základová škára okolo 159,3 m n. m.). Bola murovaná prevažne z tehál, z vnútra omietnutých a spájaných vápennou maltou. Konštrukcia nebola previazaná so stenami pivnice, bola teda postavená neskôr. Pravdepodobne išlo o schodiskový vstup alebo manipulačný priestor, napr. na spúšťanie sudov do pivnice. V hlinitej výplni sme našli čiastočne zachovanú keramickú nádobu z mladšieho novoveku. V hornej časti objektu sa nachádzala novšia stavebná úprava, zrejme zrealizovaná po zasypaní vnútra. Konštrukciu datujeme do mladšieho novoveku. V rámci zachovanej steny pivnice sa podarilo obnažiť základové murivo, ktoré bolo zhotovené z kameňa spájaného hlinou, zvnútra lícované. Základová škára sa nachádzala v úrovni 158,85 m n. m., pričom úroveň súčasného okolitého terénu je cca 160,50 m n. m.

V severnej časti pozemku sme preskúmali studňu kruhového pôdorysu, ktorá bola murovaná z kameňa bez pojiva. Vnútorňý priemer bol 100 cm, vonkajší okolo 180 cm a horná úroveň zachytenia sa nachádzala v nivelete 160,2 m n. m. Hladina vody sa pri čistení objavila v hĺbke 170 cm (158,5 m n. m.). Kvôli stavebnej jame realizovanej v celom rozsahu parcely musela byť studňa odstránená. Pri demolácii sme zistili, že na spodku studne ležal rozmerný obdĺžnikový plochý kameň, zrejme dno studne. Po jeho vyťahnutí sa pod kamennou konštrukciou v hĺbke 300 cm (157,18 m n. m.) objavil jeden riadok drevenej rámovej konštrukcie obdĺžnikového pôdorysu. Pozostávala z rôznych opracovaných trámov, pričom jeden mal ozdobné ukončenie. Podľa všetkého ide o sekundárne využitie drevo. Konštrukcia pravdepodobne slúžila ako podklad pre kamenné murivo. Nemôžeme vylúčiť, že mohlo ísť o dno staršej studne, ktorej datovanie by mohli spresniť ďalšie analýzy, keďže chronologický nálezový materiál sa získať nepodarilo.

Pozdĺž východného okraja parcely boli zistené zvyšky novovekého domu. Pred demoláciou stál v tomto mieste vysoký omietnutý kamenný plot ohraničujúci pozemok. Po jeho odstránení zostala na ploche zle čitateľná situácia prekrývajúca sa murív, prípadne aj zvyšku plotu. Viedli rovnobežne s okrajom parcely, v dĺžke aspoň 24,5 m. Na spodku sme zdokumentovali lícované kamenné murivo spájané bielou vápennou maltou. Vyššie sa nachádzalo tehlové murivo s vápennou maltou a nad ním – čiastočne na ňom, čiastočne zrejme mimo neho – boli pozostatky zmiešaného muriva s prevahou kameňa spájaného žltou pieskovou maltou. Blízko severného konca pozemku sme identifikovali severozápadné nárožie murív, kde sa lomili východným smerom na susednú parcelu. Predpokladáme, že ide o pozostatky domu s viacerými stavebnými fázami. Objekt musel byť situovaný na mieste dnešného parkoviska polyfunkčnej budovy vedľa skúmanej plochy. Existenciu domu, ktorý môže súvisieť s predpokladaným mlynom, dokladajú v týchto miestach historické mapy z druhej polovice 18. a 19. stor. Zo strany areálu hostinca bola navyše ku kamennému murivu pristavaná drobná zahĺbená architektúra (pivnička alebo žumpa). Mala steny zo zmiešaného muriva s prevahou kameňa spájaného vápennou maltou, z vnútra lícované, obdĺžnikového pôdorysu (dĺžka 275 cm, šírka 200 cm). Kvôli spodnej vode bola preskúmaná len do hĺbky 160 cm (158,58 m n. m.). Jej hlinitý zásyp obsahoval množstvo hnutelných nálezov datovaných do 18. stor., prípadne 19. stor., menovite črepy keramických nádob, zlomky sklenených pohárov, dve hlinené dvojdielne fajky, medená minca denár Márie Terézie z roku 1763 (*Huszár 1979*, 265, 266), kovová pracka opaska, krajčírsky náprstok a ďalšie kovové predmety. Z črepov sa podarilo čiastočne zrekonštruovať niekoľko nádob.

Zachytené nálezové situácie, hoci pomerne útržkové, doplnili informácie o historickom vývoji lokality nachádzajúcej sa severne od centra Pezinka, tesne za mestským opevnením v susedstve Pezinského zámku.

Literatúra

Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest – München 1979.

Gahér 2021 – D. Gahér: Pezinský vodný hrad a mestečko Pezinok v neskorom stredoveku. Zemepanské mestečko Pezinok v stredoveku. In: D. Gahér/H. Gahérová: *V znamení hviezdy. Grófi zo Svätého Jura a Pezinka*. Pezinok 2021, 183–191.

RESCUE EXCAVATION IN THE AREA OF THE FORMER LIPÁR INN IN PEZINOK. Pezinok (Pezinok district), Kupeckého ulica street, Mladoboleslavská ulica street, urban architecture, rescue excavation, High/Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Malokarpatské múzeum in Pezinok. From 2018 to 2021, rescue excavations were carried out in the area of the former Lipár Inn and its surroundings. The site is situated in Kupeckého ulica street 2 (plot no. 99), north of the historical centre of the town of Pezinok, behind the Renaissance fortification next to the Chateau of Pezinok. Demolition of the unprotected feature was planned to make space for new construction. We assume an older origin of the inn, as probably a Renaissance vaulted cellar was located under its southern part. In 2018, historical stone pavement roughly dated to the Postmedieval period was detected in the trench in front of the southeastern façade of the inn. Approx. 10 m eastwards, under the driveway to the multifunctional building in Mladoboleslavská ulica street, a context interpreted as an extinct water stream, or a mill channel was detected. Historical maps show a stream as well as a mill in this location. During the demolition of the Lipár inn, sherds from High and Late Medieval pottery were observed in the fill of the cellar vault, consisting of loam from disintegrated unfired bricks. We suppose the bricks came from an older demolished building and document Medieval settlement at the plot or its neighborhood. Settlement in the area is mentioned in written sources as early as 1437. A brick construction dated to the Late Postmedieval period was documented from the northwestern side of the cellar, in front of the extinct entrance. It was most probably an entrance to a staircase or a manipulation area for barrels. A circular stone well was investigated in the plot's northern part. 300 cm below the detected top, a wooden frame made from secondarily used beams was located. Further analyses might specify the dating of the well. The remains of a Postmedieval house in the form of several superposed masonries were detected along the eastern periphery of the plot. They probably represent different construction stages. The feature must have been located at today's car park site of the multifunctional building east of the excavated area. The existence of a house in this plot in the 2nd half of the 18th century and in the 19th century is documented by historical maps. Moreover, a small sunken architecture with a rectangular ground plan and mixed masonry with prevailing stones was attached to it from the side of the inn area. Its loamy backfill contained many movable finds dated to the 18th or 19th century, including a Maria Theresa denarius of 1763.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA ULICI PEZINSKÉ ZÁHUMENICE VO SVÄTOM JURE

Lenka Choma Soročinová

S v ä t ý J u r (okr. Pezinok), ulica Pezinské Záhumenice, záchranný archeologický výskum, sídlisko, vrcholný/neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum v Pezinku.

V roku 2019³³ sa uskutočnil vo Svätom Jure záchranný archeologický výskum v súvislosti s výstavbou miestnej komunikácie Pezinské Záhumenice. Ulica sa nachádza v severovýchodnej časti mesta a vedie z juhovýchodu na severozápad, pričom týmto smerom terén stúpa ku svahom Malých Karpát. Úzka komunikácia prechádza popri zachovanom renesančnom opevnení mesta z jeho vonkajšej strany, kde sa nachádzajú aj dávnejšie položené inžinierske siete. Výskum sledoval zemné práce líniovej stavby na úseku od Cibickej cesty po ulicu Pri hornej skalke v dĺžke približne 375 m. Stavebná hĺbka sa pohybovala okolo 50 cm od súčasného terénu. Do tejto úrovne bola pozorovaná len recentná navážka a zásypy inžinierskych sietí. Z nich sa získalo malé množstvo hnutelných archeologických nálezov, predovšetkým keramických črepov datovaných do obdobia novoveku.

V priebehu stavebných prác na ulici Pezinské Záhumenice realizoval iný stavebník výkop ryhy pre kanalizáciu a plyn, ktorá nemala byť predmetom výskumu. Maximálna stavebná hĺbka bola 150 cm od povrchu. Ryha viedla mimo plochu stavby na hornom konci ulice. V haldách vykopanej hliny boli nájdené zlomky keramiky z obdobia vrcholného až neskorého stredoveku a novoveku, zlomky tzv. ľudového fúkaného skla z 18. až 19. stor. či keramická fajka so značkou „L. SCHLE SINGER 33“ (obr. 46: 5). Súvisiace archeologické situácie boli zachytené v mieste stretu so stavbou, na križovatke s ulicami Pri hornej skalke a Horná skalke, pred pôvodnou bočnou bránou v hradbách vedúcou do vinohradov. Zdokumentovaná bola odpadová jama prerezaná výkopom s hlinitou výplňou, ktorá obsahovala množstvo uhlíkov, zrnká malty, zlomky tehál a škridiel. Získaný bol početný archeologický nálezový materiál, predovšetkým fragmenty kachlíc (366 ks), ale aj črepy keramických nádob, železné predmety (klince, stavebné kovania, pracka opaska, podkovičky z topánok), predmety z farebných kovov ako pracka opaska a krúžok (obr. 46: 6, 7), olovený zliatok, zlomky sklenených okenných terčikov, zvieracie kosti a zuby.

³³ Príspevok pôvodne zaslaný do ročenky AVANS 2019, kvôli redakčnému pochybeniu publikovaný dodatočne v ročenke AVANS 2021.

V hornej časti výplne objektu bola nájdená strieborná minca. Odpadová jama bola zahĺbená do hrubšej vrstvy navážky. Nad ňou sa nachádzali ďalšie vrstvičky, pravdepodobne nivelety narastajúceho terénu, ktoré datujeme nálezmi keramiky do 17. až 19. stor.

Nálezový materiál z objektu odpadovej jamy zaraďujeme do 16. a 17. stor. Medzi fragmentmi kachlíc (obr. 46: 1–4) boli rozpoznané dva typy zelenoglazovaných komorových kachlíc a niekoľko zlomkov pravdepodobne nádobkovitých kachlíc. Jeden typ komorových kachlíc (obr. 46: 3, 4) je možné na základe analógie zaradiť presnejšie do druhej polovice 16. až prvej polovice 17. stor. (hrad Devín; *Divileková 2008*, 194, obr. 10: 5). Nález relatívne dobre zachovanej striebornej mince uhorského denára Mateja II. (obr. 46: 8; *Huszár 1979*, 173) z roku 161(9) spresňuje datovanie odpadovej jamy do prvej štvrtiny 17. stor.

Archeologickým výskumom bol preskúmaný objekt novovekej odpadovej jamy a zachránený jej bohatý obsah, predovšetkým zlomky renesančných komorových kachlíc, ktoré sa podarilo čiastočne rekonštruovať. Na základe nálezu mince datujeme objekt do prvej štvrtiny 17. stor. Zároveň okolitá stratigrafia doložila narastanie terénu dnešnej ulice Pezinské Záhumenice v mieste pred bočnou bránou mestských hradieb v priebehu novoveku.

Literatúra

- Divileková 2008* – D. Divileková: Vykurovanie na hrade Devín. *Archaeologia historica* 33, 2008, 185–198.
Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest – München 1979.

RESCUE EXCAVATION IN PEZINSKÉ ZÁHUMENICE STREET IN SVĀTÝ JUR. Svätý Jur (Pezinok district), Pezinské Záhumenice street, rescue excavation, settlement, High/Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Malokarpatské múzeum in Pezinok. In 2019, a rescue excavation was carried out in Svätý Jur in association with the construction of the road in Pezinské Záhumenice street running along the exterior face of the Renaissance town fortification. On the 375 m long section from Cibická cesta street to Pri hornej skalke street, a recent levelling layer and backfills of utility networks were monitored in the construction depth of approx. 50 cm. A few movable finds were discovered. During the fieldwork, another constructor dug a trench for a sewerage and gas pipeline with a depth of 150 cm; it was conducted outside the construction area, on the upper end of the street. Artefacts from the High to Late Middle Ages and Postmedieval period were removed from earth heaps. On the crossroads of Pri hornej skalke and Horná skalka streets, in front of the side gate in the defensive wall, a Postmedieval refuse pit cross-cut by the trench was investigated. The pit fill provided finds from the 16th and 17th centuries, mainly fragments of stove tiles (366 pcs.). A silver coin – Matthias II denarius of 161(9) – was found in the upper part of the fill; it specifies the dating of the refuse pit to the 1st quarter of the 17th century. The feature was covered with terrain levels dated to the 17th–19th centuries. The detected stratigraphy documents the rise of the terrain in front of the side gate in the fortification during the Postmedieval period.

VÝSLEDKY PREDSTIHOVÉHO VÝSKUMU NA MARIÁNSKOM NÁMESTÍ V SPIŠSKOM PODHRADÍ

Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica

Spišské Podhradie (okr. Levoča), intravilán, Mariánske námestie, sídlisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEO s. r. o., Prešov.

Skúmaná parcela, na ktorej sa nachádza meštiansky dom (č. 35), dokladá urbanistický vývoj mesta od neskorého stredoveku. Je situovaná v historickom jadre mesta, v južnej radovej zástavbe na Mariánskom námestí, ktoré tvorí hlavnú os medzi Spišským hradom a Spišskou Kapitulou (obr. 47: 1). Pozdĺžna parcela má nepravidelný tvar a mierne sa zvažuje na južnú stranu k potoku. Firma ARCHEO s. r. o. realizovala v mesiacoch september a október v dvorovej časti meštianskeho domu sondážny výskum. Vytýčené boli tri sondy, pričom prvá (S1) bola situovaná v západnej časti parcely v nadväznosti na parcelačný múr. Druhá sonda (S2) sa nachádzala na východnej strane parcely, vo väzbe na prístavbu z polovice 19. stor. Posledná, tretia sonda (S3), bola vytýčená v južnej časti dvorového traktu.

Pod hrubou vrstvou humusu bolo v sonde S1 odkryté novoveké murivo, ktoré tvorilo južný uzáver západného dvorového krídla. Koruna muriva bola viditeľná od nivelety 430,227 m n. m. a tvorili ho lomové kamene a vápenná malta (obr. 47: 2). Múr, orientovaný v smere Z–V, kolmo priliehal k opornému pilieru. Výkopom pre novoveké murivo boli narušené novoveké vrstvy, z ktorých bola vyzdvihnutá najmä úžitková keramika. Predstavuje črepy z džbánov a tanierov, ktoré boli zdobené zelenou a hnedou glazúrou. Pochôdznu úroveň v období novoveku predstavovala čiernohnedá plastická hlina (niveleta

429,61 m n. m.), ktorá bola zrejme prvou vrstvou po ustúpení potoka, kedy sa parcela stala znova obývateľnou. Piesčité vrstvy vznikli počas zaplavovania plochy prilahlým potokom. Južná časť parcely nebola pravdepodobne obývateľná od konca 14. stor. po 16. stor. Hrubá tmavošedá piesčitá vrstva obsahovala naplavené nálezy z obdobia vrcholného stredoveku. Z pochôdznej úrovne z obdobia vrcholného stredoveku (niveleta 429,063 m n. m.) bol vyzdvihnutý keramický materiál, zdobený rytými obežnými líniami, nechtovým vrypom a kolkovanou výzdobou (obr. 48).

V sonde S1 bola zároveň odkrytá drevená konštrukcia pozostávajúca z drevených trámov a dosiek, ktoré ohraničoval kolový vypletaný plot (obr. 47: 3). Kolová konštrukcia plota bola v hornej časti evidentne odstránená výkopom pre základové murivo oporného piliera. Kolová konštrukcia vypletaného plota pozostávala z deviatich jedľových kolov, ktoré boli zapustené do vrstiev z vrcholného stredoveku. Výplet plota sa nezachoval pod novovekým parcelačným murivom (obr. 47: 4). Podľa dendrochronologickej analýzy odobratých vzoriek z kolov plota bolo drevo použité na výstavbu zoťaté v zime v roku 1327/1328 a 1341/1342.

Existenciu rôznych ohrád a oplotení, ktorých hlavným účelom bolo chrániť domáce zvieratá alebo vyznačiť hranice pozemku voči okolitému prostrediu, poznáme už zo včasného stredoveku. Pokiaľ koly nezasiahnu hlbšie do podlažia a nemajú vhodné klimaticko-pôdne podmienky, konštrukcia nemusí zanechať žiadne archeologické stopy, čo nebol náš prípad. Pletený plot v Spišskom Podhradí bol zhotovený tak, že silnejšie zašpicatené koly boli kolmo zapustené do zeme a úseky medzi nimi boli vypletené horizontálne prepletaným prútím. Podľa M. Chomu bol výplet plota vyhotovený z vrbového prútia. Analógiu k vypletanému oploteniu poznáme z Trnavy na Hviezdoslavovej ulici, kde v roku 2007 realizovala Katedra archeológie FF UK záchranný výskum. Komplex odkrytých drevených objektov, menovite drevozemné stavby, studne, žumpu, uzatváral drevený vypletaný plot. Z plota sa podarilo odkryť tri steny, pričom na stĺpiky plota bol použitý dub a na výplet konáre a prúty z brestu, buku a slivky. Vďaka nálezom gotického kľúča vo vrstve nad horným okrajom zachovaného výpletu je oplotenie datované do polovice 14. stor. (Hoššo 2007, 9).

Preskúmané nálezy drevených konštrukcií pravdepodobne slúžili na hospodárske účely. Rozsah sondáže nateraz neumožňoval presnejšiu interpretáciu funkcie nájdeného objektu. Dubový trám konštrukcie (dátum zoťatia 1327/1328) vychádzal zo severného profilu a kolmo naň z východného profilu smeroval opracovaný jedľový trám (dátum zoťatia 1328/1329), pravdepodobne ide o zachytené nárožie stavby(?). Ku dubovému trámu horizontálne priliehali tri opracované dosky a ďalšie tri boli voľne pohodené. Dendrochronologická analýza dosiek nebola úspešná kvôli nedostatku letokruhov pre spoľahlivú synchronizáciu. Vieme, že drevo na stavebné účely sa pripravovalo najmä v zime. Vyrúbané drevo v tomto období je trvanlivejšie, a to z dôvodu, že vo vzduchu v tom čase nie sú spóry ani hmyz spôsobujúci hnilobu a následný rozklad dreva. To nám potvrdila aj dendrochronologická analýza odobratých vzoriek, ktorá popisuje, že všetky dreva získané počas výskumu boli zoťaté v zimnom období. Jedinečnosť nálezov spočíva v nezvyklo dobre zachovanom stave drevených konštrukčných prvkov. Trvanlivosť drier a jeho kvalita závisí od vonkajších podmienok, ako sú teplota, vlhkosť a prístup vzduchu. Za normálnych podmienok sa trvanlivosť drier pohybuje v rozmedzí od 3 do 120 rokov. V špecifických podmienkach (prostredie chudobné na kyslík alebo konštantná nízka vlhkosť vzduchu) sa trvanlivosť dreva zvyšuje, napr. pri smreku z 90 na 600 rokov (Fecko 2007, 43). Na uchovanie drevených konštrukcií v Spišskom Podhradí mala priaznivý vplyv hlavne voda z neďalekého potoka, ktorou sa drevo nasýtilo, čím sa z dreva vytlačil všetok vzduch. Následne vlhké naplavené pieskové vrstvy dreva zakryli, a tak vznikli najvhodnejšie podmienky na zakonzervovanie.

V sonde S2 bol odkrytý odkvapový kanálik z lomového kameňa a základové konštrukcie muriva západného múru východného dvorového krídla s nepravidelným pôdorysom (obr. 47: 5). V sonde bola zachytená superpozícia murív, pričom mladšie novoveké murivo bolo zachytené v nivelete 430,280 m n. m. a prekryvalo staršie murivo. V západnej časti sondy bola pod deštrukciou novovekého muriva zachytená kolová jama (novovek?), na dne ktorej ležal kameň s fragmentom zhnitého dreva. Pod vrstvou humusu sa nachádzali do nivelety 429,7 m n. m. novoveké vrstvy, ktoré vznikli počas úpravy parcely. Podobne ako v sonde S1, aj v sonde S2 boli zdokumentované naplaveninové piesčité vrstvy z neďalekého potoka. Sonda bola v západnej časti narušená výkopom pre kanalizačné potrubie. Zo sondy boli vyzdvihnuté nálezy z obdobia včasného novoveku (30 ks keramiky) a vrcholného stredoveku (4 ks keramiky, klinec s hlavou v tvare T a fragmenty zvieracích kostí). V priebehu prác sme objavili aj ojedinelý nález časti medicínskeho zariadenia – kostené nákončie klystíru z obdobia novoveku.

V najjužnejšej sonde S3 bola stratigrafická situácia výrazne narušená výkopom pre kanalizačné potrubie a kanalizačnú šachtu. Kanál sa tiahol dvorovou časťou zo severu na juh a vyúsťoval do neďalekého potoka. Novoveké vrstvy mierne klesali juhozápadným smerom a vznikli počas úpravy

terénu v okolí potoka. V severovýchodnom rohu sondy bol zachytený priebeh pravdepodobne ohradového muriva datovaného do novoveku. Zo sondy sa vyzdvihol iba novoveký keramický materiál (4 ks diel, 67 ks tiel, 13 ks okrajov, 2 ks strešnej krytiny). Najpočetnejšie zastúpená bola úžitková keramika, ktorá bola zdobená zelenou a hnedou glazúrou, miestami s bielym maľovaním. Z kovov sa dochovali klince a troska.

Terény výskum výrazne komplikovala vyrážajúca spodná voda, ktorá neustále zaplavovala všetky sondy. Napriek nepriaznivým podmienkam sa podarilo v dvorovej časti meštianskeho domu odkryť výnimočný nález – nárožie drevenej stavby(?) a kolový plot s prúteným výpletom datovaný do obdobia vrcholného stredoveku. Ide o ojedinelý nález zo stredovekého sídla mestského charakteru na Spiši. Z mladšieho obdobia sa podarilo odkryť murované novoveké konštrukcie, ktoré sú zobrazené na historickej mape z roku 1869.

Literatúra

Fecko 2007 – P. Fecko: *Drevo v živote stredovekého človeka na území Slovenska*. Diplomová práca. Katedra archeológie FF UK. Bratislava 2007.

Hoššo 2008 – J. Hoššo: Komplex stredovekých drevozemných a drevených stavieb v Trnave na Hviezdoslavovej ulici. In: *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 11*. Trnava 2008, 3–10.

Pramene

Kasencáková/Ďurica 2022 – Z. Kasencáková/P. Ďurica: *Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu námer obnovy NKP – Dom meštiansky na Mariánskom nám. č. 35 v Spišskom Podhradí (súp. č. 5603, parc. KN-C č. 10, k. ú. Spišské Podhradie)*. Tročany 2022. Výskumná správa 21_28. ARCHEO s. r. o., Prešov.

RESULTS OF THE RESCUE EXCAVATION IN MARIÁNSKE NÁMESTIE SQUARE IN SPIŠSKÉ PODHRADIE. Spišské Podhradie (Levoča district), urban area, Mariánske námestie square, settlement, rescue excavation, High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: ARCHEO Ltd., Prešov. The Burgher house at Mariánske námestie square 35 belongs to important documents of the architectural and historical development of the town. Three trenches were excavated in the yard due to the renovation of a house. The first trench, located in the western part of the plot and attached to the plot wall, brought most of the information on the site. Under the Postmedieval masonry closing the western yard wing, a wooden construction was uncovered. It consisted of wooden beams, boards, and a wattled stake fence. According to dendrochronological analysis and movable archaeological material, the unique find dates to the High Middle Ages. The preservation of wooden constructions in Spišské Podhradie was positively influenced mainly by water from a nearby stream, which had saturated the wood and removed air from it. Alluvial sand layers provided woods with the most favourable conditions for conservation. In the second trench on the eastern side of the plot, where alluvial layers were also found, foundation masonries of postmedieval extensions were detected. The last trench was disturbed by more recent excavations, and only Postmedieval layers occurring during the terrain modification near the stream were documented. The excavation uncovered and examined the remains of wooden constructions dated to the High Middle Ages, representing a unique find of a Medieval settlement of a town character in Spiš.

NÁHODNÉ NÁLEZY OSTRÔH ZO STROPKOVSKÉHO REGIÓNU³⁴

Mária Kotorová Jenčová

J. Kiklica, miestny zberateľ zo Stropkova, odovzdal autorke staršie nálezy dvoch železných ostrôh, ktoré sa náhodne našli v extravilánoch obcí Brusnica a Varechovce.³⁵ Lokality sú vzdušnou čiarou navzájom vzdialené 10–11 km.

1. B r u s n i c a (okr. Stropkov), extravilán, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Nález v katastri Brusnice objavil J. Kiklica na lesnom svahu severovýchodne od obce, približne pol kilometra od cesty smerom na Kolbovce, pred odbočkou k ovčincu (obr. 49: 1; lokalita č. 1). Ostroha sa našla na povrchu terénu, kam sa dostala zrejme vďaka vývratom stromov spracovávaným na danom

³⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

³⁵ Za poskytnutie nálezov a informácií o týchto i ďalších náhodných nálezoch z regiónu ďakujem J. Kiklicovi.

mieste. V širšom kontexte ide zároveň o miesto nálezu lietadla z 2. svetovej vojny, po ktorom nálezca v teréne pátral.

Opis nálezu:

Železná ostroha s kolieskom, ramená v tvare písmena U sú neprehrnuté, prierez ramien v tvare písmena D. Bodec smeruje mierne nadol. Ramená sú ukončené jednoduchými kruhovými otvormi. V jednom z otvorov je kruhová pracka na pripojenie k obuvi. Ostrohu charakterizuje vzhľadom k bodcu mierne asymetricky položená manžeta, plasticky odsadená od ramien – funkčný prvok, ktorý zároveň poskytoval možnosť aplikácie výzdoby. Na manžete brusnickej ostrohy je to zúbkovanie okraja a štyri otvory. Rozmery: dĺžka ramien 6,5 cm, šírka ostrohy 8,5 cm, šírka manžety 1,7 cm, šírka ramena 0,8 cm, dĺžka bodca 4,5 cm, priemer kolieska 2,5 cm, počet zachovaných lúčov 6 (pôvodne asi 10), priemer pracky 3 cm (obr. 49: 2).

2. V a r e c h o v c e (okr. Stropkov), extravilán, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Druhá ostroha pochádza z katastra obce Varechovce, ležiacej severovýchodne od Brusnice. K J. Kiklicovi sa predmet dostal sprostredkovane, nie priamo od nálezcu, preto nie sú bližšie nálezové okolnosti známe. Ostroha sa údajne našla pri lesných prácach juhovýchodne od obce, teda opäť v zalesnenom teréne mimo intravilánu obce (obr. 49: 1; lokalita č. 2).

Opis nálezu:

Železná ostroha s kolieskom má mierne ohnuté ramená ukončené zaoblenou platničkou s dvoma otvormi. V jednom z otvorov je zachovaný nit na pripojenie k obuvi. Bodec s kolieskom je vzhľadom k ramenám ohnutý nadol. Ramená ostrohy sú v tvare písmena U, ich prierez je v tvare písmena D. Rozmery: dĺžka ramien 9 cm, šírka ostrohy 10 cm, dĺžka bodca 2 cm, priemer kolieska s lúčmi 2 cm, počet zachovaných lúčov 5, pravdepodobný celkový počet 8–10 (obr. 49: 3).

Ostrohy sú všeobecne považované za chronologicky citlivý archeologický materiál a v odbornej literatúre sa im venovala značná pozornosť. Na Slovensku tento druh nálezov v niekoľkých prácach spracovala P. Koóšová (2004; 2007; a ďalšia literatúra). Ostroha je praktický predmet úzko súvisiaci s výstrojom jazdca, slúžiaci na lepšie ovládanie koňa. Zároveň však symbolizovala vysoký spoločenský status, až kým sa postupne tento symbolický význam nestratil a ostrohy sa stali štandardnou výbavou každého jazdca (Koóšová 2004; Polla 1962, 132; Slivka 1980, 252).

V zásade sa pri ostrohách sleduje formovanie ramien a ich ukončenia, tvar, veľkosť, smerovanie a ukončenie bodca a veľkosť ostrôh. Ramená oboch ostrôh zo stropkovského regiónu opisujú tvar písmena U – na ostrohe z Brusnice sú rovné, na ostrohe z Varechoviec mierne prehrnuté. Ukončenia ramien predstavujú jednoduché kruhové otvory (Brusnica) a zaoblené platničky s dvoma otvormi (Varechovce). Obe formy ukončenia sú časté. Jednoduché krúžky sú charakteristické pre 13. a 14. stor. (Koóšová 2004, 539, tab. 3), ale dominujú až do novoveku. Platničky s dvoma otvormi sú frekventované najmä v 15. stor., s postupne klesajúcim zastúpením v 16./17. stor. (Koóšová 2007, tab. 3). Bodce oboch ostrôh sú ukončené kolieskom, ktoré sa ako istý prejav uniformity začína objavovať už od 13. stor. (Koóšová 2004, 525). Veľkosťou sa obidve ostrohy zo stropkovského regiónu nevymykajú z väčšiny stredovekých ostrôh, kde sa dĺžka ramien a zároveň ich rozpätie pohybujú zväčša v rozmedzí 5,1–10 cm. Bodec je však podstatne kratší (4,5 cm, resp. 2 cm) ako u väčšiny neskorostredovekých ostrôh. Rovnako priemer kolieska (2 cm, resp. 2,5 cm) je menší ako na väčšine ostrôh z tohto obdobia, kde je zvyčajne väčší ako 3,1 cm. Tendencia znižovania priemeru kolieska sa sleduje v období od polovice 15. stor. po 16./17. stor., kedy je dĺžka ramien a zároveň ich rozpätie, podobne ako pri neskorostredovekých ostrohách, zväčša v rozmedzí 5,1–10 cm (Koóšová 2007).

Pre ostrohu z Brusnice nenachádzame blízke analógie. Charakteristický prvok – zvýšená manžeta (kôš) nad miestom napojenia bodca na ramená – sa objavuje v 15. stor. Ostrohy s košom či manžetou nie sú v slovenských podmienkach príliš časté. Naposledy uvádza M. Slivka zo Slovenska šesť tzv. manžetových ostrôh (Slivka 2004) a nie sú bežné ani v Čechách či Poľsku (Žákovský 2011, 145). Ostrohu s krátkou a nízkou manžetou z Brusnice však nemožno zaradiť k typickým manžetovým ostrohám. Manžeta je zvýšená iba na malom úseku nad koreňom bodca, pričom ramená ďalej pokračujú v nezmenenej hrúbke. Tiež bodec, ktorý je na manžetových ostrohách značnej dĺžky, je na popisovanom náleze pomerne krátky. Na stredoveký charakter ostrohy poukazuje dvojdielna kruhová pracka, ktorej upínací systém tvorí záhlavná doštička približne trojuholníkového tvaru, ukončená výrazným háčikom na prichytenie pracky k ostrohe. Takmer identický tvar pracky z hradu Orlick (Brandýs na Orlicích vo východných

Čechách) pochádza zo súboru nálezov datovaných od 13. stor. po začiatok 15. stor. (Vích/Žákovský 2016, kat. č. 50, obr. 33).

Najbližšia analógia k ostrohe z Varechoviec je známa z dedinského prostredia vo Svinici v okrese Košice-okolie, ktorú M. Slivka (1980, 251, obr. 10: 1) rámcovo zaradil k ostrohám zo 16.–17. stor. Signifikantné pre túto ostrohu je mierne prehnutie ramien, ukončenie platničkou s dvomi otvormi (v jednom je zachovaný nit s kruhovou hlavičkou) a nadol ohnutý krátky bodec s malým kolieskom. Podľa triedenia P. Koášovej sa tento typ ostrôh objavuje od druhej polovice 15. stor. po 16./17. stor. (Koášová 2007, tab. 2).

Ostrohy sa najčastejšie vyskytujú v hradných areáloch. Podstatne menej početné nálezy z dedinského prostredia sa spájajú s frekventovanými vojnami a s transportom, kde jazdectvo zohrávalo jedinečnú rolu (Koášová 2004, 539). Novoobjavené ostrohy z Brusnice a Varechoviec rozširujú počet nálezov tohto segmentu v dedinskom prostredí. Našli sa navyše mimo intravilány súčasných obcí, čo môže súvisieť s vojenskými stretmi, ale aj naznačovať existenciu starších cestných komunikácií v dnes zalesnených terénoch bez ďalších stôp staršieho osídlenia.

Literatúra

Koášová 2004 – P. Koášová: Ku klasifikácii vrcholnostredovekých ostroh z územia Slovenska (12.–15. stor.). *Archeologica historica* 29, 2004, 523–547.

Koášová 2007 – P. Koášová: Ku klasifikácii neskorostredovekých a včasnovekých ostrôh z územia Slovenska. *Musaica* 25, 2007, 257–276.

Polla 1962 – B. Polla: *Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany)*. Bratislava 1962.

Slivka 1980 – M. Slivka: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo. 2. časť. *Historica Carpatica* 11, 1980, 218–283.

Slivka 2004 – M. Slivka: Tzv. manželové ostrohy z územia Slovenska. *Zborník SNM* 98. *Archeológia* 14, 2004, 183–190.

Vích/Žákovský 2016 – D. Vích/P. Žákovský: Vojenské vybavení bojové družiny před husitskou revolucí. Soubor militarií z hradu Orlík u Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách. *Památky archeologické* 107, 2016, 279–351.

Žákovský 2011 – P. Žákovský: Středověká a raně novověká militaria ze sbírek Lovecko-lesnického muzea v Úsově na Moravě. In: P. N. Kotowicz (red.): *Acta Militaria Mediaevalia* 7. Kraków – Rzeszów – Sanok 2011, 105–159.

ACCIDENTAL FINDS OF SPURS FROM THE REGION OF STROPKOV. In the cadastral areas of two villages in the region of Stropkov in the eastern part of Slovakia – Brusnica and Varechovce – iron spurs with pricks ending with wheels were accidentally found in the forested terrain outside the village area (Fig. 49: 1).

1. Brusnica (Stropkov district), rural area, High Middle Ages, Postmedieval period. Find deposited at: private collection. The spur from Brusnica has straight arms of the U-shaped heel band terminated with simple circular holes. A ring-shaped belt in one of the holes was used to attach the spur to a shoe. The prick is slightly downwards bent. Regarding the prick, the spur is characterized by a somewhat asymmetrical cuff with a jagged edge and four holes, plastically offset from the arms (Fig. 49: 2).

2. Varechovce (Stropkov district), rural area, High Middle Ages, Postmedieval period. Find deposited at: private collection. The spur from the cadastral area of Varichovce has slightly bent arms of the U-shaped heel band terminated with a rounded plate with two holes. A rivet for attachment to a shoe is preserved in one hole. The prick with a wheel is arcuately bent downwards with regard to the arms (Fig. 49: 3).

We do not find any close analogies for the spur from Brusnica. The typical element – a raised cuff above the spot where the prick is attached to the arms – occurred in the 15th century (Slivka 2004). The spur with a short and low cuff from Brusnica cannot be classified as a typical cuffed spur. The cuff is raised only in a short section above the prick bottom, and the arms continue with unchanged thickness. The prick, which is rather long on cuff spurs, is short on the described exemplar. The Medieval character of the spur is suggested by a bipartite annular buckle whose attachment system is represented by an approximately triangular plate that ends with a distinct hook for fastening the buckle to the spur. The nearest analogy to the spur from Varechovce is known from the rural environment in the village of Svinica (Košice-okolie district), roughly classified by M. Slivka (1980, 251, obr. 10: 1) as a spur from the 16th–17th centuries. A slight bent of the arms is significant for this spur, together with the arms ending with a plate with two holes (in one of them, a rivet with a circular head was preserved) and a short down-bent prick with a small wheel. According to the classification by P. Koášová, this type of spur occurs from the second half of the 15th century to the 16th/17th centuries (Koášová 2007, tab. 2). Spurs most often appear in castle areas. Considerably fewer finds from rural environments are associated with frequent wars and transportation, in which riders played a unique role (Koášová 2004, 539). The newly discovered spurs from Brusnica and Varechovce extend the number of finds from this segment in a rural environment outside the current village areas, which might be associated with military conflicts. Still, it could also suggest the existence of old forest roads in today's forested terrains without other traces of older settlement.

ANTROPOLOGICKÉ VYHODNOTENIE JEDINCOV Z LATÉNSKEHO POHREBISKA V KAPINCIACH³⁶

Mária K r o š l á k o v á – Zuzana H u k e ľ o v á

K a p i n c e (okr. Nitra), poloha Za potokom, pohrebisko, záchranný výskum, doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V rokoch 2019–2020 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na trase „Elektrické vedenie 2 × 400 kV Križovany Bystričany“ pod vedením M. Gabulovej a Z. Polákovej z Archeologického ústavu SAV, v. v. i. V obci Kapince, v polohe Za potokom boli počas výskumu objavené dva hroby datované do laténskeho obdobia (LT C1). Jedinci boli uložení v natiahnutej polohe na chrbte s orientáciou JZ–SV. Podľa geografickej polohy nálezu ide o najsevernejšie zistené keltské pohreby z územia Slovenska (*Gabulová/Poláková 2020; 2021*). V hrobe 2 sa okrem ľudských kostrových pozostatkov nachádzali aj potravinové prílohy a takmer kompletná kostra menšej psovitej šelmy (*Bielichová 2024*).

K antropologickej analýze boli k dispozícii kostrové pozostatky dvoch dospelých jedincov. Kostrový materiál bol značne poškodený vplyvom prostredia a postinhumačných procesov. Pozostatky jedincov boli makroskopicky vyhodnotené pomocou štandardných osteologických postupov (*Brothwell 1981; Buikstra/Ubelaker 1994; Knussmann 1988; Martin/Saller 1959*). V hrobe 1 boli uložené značne poškodené kostrové pozostatky ženy vo veku nad 45 rokov. Ľudské kostrové pozostatky z hrobu 2 boli pomerne dobre zachované, aj keď povrch kostí bol poškodený. Vek jedinca bol odhadnutý na viac ako 50 rokov a pohlavie bolo určené ako mužské. Žena aj muž žili pravdepodobne fyzicky aktívnym životom, čo potvrdzujú výrazné entezopatie. U muža bola zaznamenaná aj zhojená fraktúra ľavej vretennej kosti. Obaja jedinci z morfometrického hľadiska varujú svojimi parametrami v hodnotách populácií z laténskeho obdobia (*Jakab 2016; Pavlíková/Bodoriková 2018*).

Literatúra

Bielichová 2024 – Z. Bielichová: Zvieracie kosti z laténskeho hrobu v Kapinciach. *AVANS* 2021, 2024, 40–42.

Brothwell 1981 – D. R. Brothwell: *Digging Up Bones*. Oxford 1981.

Buikstra/Ubelaker 1994 – J. Buikstra/D. H. Ubelaker: *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains*. Arkansas 1994.

Gabulová/Poláková 2020 – M. Gabulová/Z. Poláková: *Kapince-Za potokom*. Dostupné online na: https://archeol.sav.sk/files/Web_poster-NR-stoziare_Kapince-Za-potokom.pdf

Jakab 2016 – J. Jakab: Antropologická analýza birituálneho laténskeho pohrebiska v Palárikove. *Študijné zvesti AÚ SAV* 60, 2016, 97–148.

Knussmann 1988 – R. Knussmann: *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen* (4. Auflage des Lehrbuchs der Anthropologie begründet von Rudolf Martin). Band I und II. New York – Stuttgart – Jena 1988.

Martin/Saller 1959 – R. Martin/K. Saller: *Lehrbuch der Anthropologie (Vol. 2, 3rd edition)*. Stuttgart 1959.

Pavlíková/Bodoriková 2018 – Š. Pavlíková/S. Bodoriková: Diachronne trendy vybraných kraniiálnych indexov u predhistorických a historických populácií z územia Slovenska. *Slovenská antropológia* 21/2, 2018, 1–9.

Pramene

Gabulová/Poláková 2021 – M. Gabulová/Z. Poláková: *Kapince. Poloha Za potokom, stožiar 91*. Nitra 2021. Výskumná správa 20809/21. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF INDIVIDUALS FROM THE LA TÈNE BURIAL GROUND IN KAPINCE. Kapince (Nitra district), Za potokom site, cemetery, rescue excavation, La Tène period. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The remains of two human individuals from two single graves dated to the La Tène period were anthropologically analyzed to evaluate the age at death, sex, and any atypical features or lesions. Grave 1 contained the skeletal remains of a female individual older than 45, and Grave 2 contained the skeletal remains of a male individual older than 50. Both the woman and the man were probably physically active during their lives, as evidenced by significant enthesopathies observed on almost all preserved bones. A healed fracture of the left radius was also noted in the male skeleton.

Translation provided by the authors

³⁶ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0240/21.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI MIDLAND ADVENTURE V ROKU 2021

Martin Kvietsk – Veronika Kvietková – Tomáš Molota – Richard Pinter

1. Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica)

a) Horná ulica, parc. č. 1323, mestský urbanizmus, záchranný výskum, neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Nálezovú situáciu, zdokumentovanú v zisťovacích sondách a počas sledovania výkopových prác na Hornej ulici 6, možno rozdeliť do štyroch časových horizontov. Najstaršie sídliskové aktivity na parcele súvisia s gotickou fázou asanovaného meštianskeho domu (15. stor.). Väčšina aktivít sa v tomto období koncentrovala v severnej časti parcely, no všetky stopy po nich boli zničené neskoršou zástavbou a výkopmi inžinierskych sietí. V miestnosti M4 sa podarilo zdokumentovať relikť odpadovej jamy prekrytej katastrofickým požiarovým horizontom s obsahom uhlíkov a mazanice (datovaný k roku 1500), počas ktorého zhorela časť drevenej zástavby parcely. Identický horizont je zachytený aj v miestnosti M1.

Druhý horizont reprezentujú stavebné aktivity bezprostredne po požiari. V hĺbke parcely došlo k vybudovaniu murovaného objektu, s ktorým možno spojiť aj základ identifikovaný v miestnosti M1. Pravdepodobne ide o základ južnej obvodovej steny murovaného objektu neznámeho rozsahu, ktorý bol zničený mladšou zástavbou. Zvyšky jeho muriva boli viditeľné aj v základoch stojacej renesančnej budovy. Južne od nej sa nachádzali kolové stavby s ílovými podlahami, doložené sústavou kolových jám v miestnosti M1. Ílová podlaha tu pokrýva vyššie spomínanú spálenú vrstvu. Tento objekt mal však len krátke trvanie a niekedy na prelome 16. a 17. stor. ho nahrádza renesančná dvorová jednoposchodová stavba (tretí horizont), v suteréne ktorej sa dnes nachádza miestnosť M1.

S novou zástavbou dochádza aj k úpravám dvora – navrhujú sa nové planírovacie vrstvy a do terénu sú vykopané nové odpadové jamy. V tomto období už po oboch stranách parcely pravdepodobne existoval murovaný parcelačný múr. Južná fasáda renesančného domu bola zdobená grafitom, čo dokladajú zlomky zachovanej omietky odkryté pod recentnými vrstvami v miestnosti M3. Počas týchto úprav bola pravdepodobne osou parcely (orientácia S–J) budovaná aj kamenná kanalizácia.

Štvrtý horizont reprezentujú murované objekty, zdokumentované v miestnostiach M2 a M3, na severnej strane ukončené murovanými ohniskami. Ohniská od oválnych lôžok delili tehlové oblúky, ktoré boli neskôr (pravdepodobne v 19. stor.) zamurované, čím vznikla priečka medzi miestnosťami M2 a M3. Táto konštrukcia tvorila súčasť novovybudovaného traktu vyplňajúceho priestor medzi meštianskym domom v čele parcely a renesančným objektom v jej hĺbke. Samotný objekt bol už celý vybudovaný z tehál, vrátane podlahy (zachytená v miestnosti M3). Z funkčného hľadiska najviac pripomína malé meštianske pivovary. Kovové kade na varenie piva boli ukotvené do murovaných lôžok, pričom horúci vzduch sa vháňal z ohniská v severnej časti. Koniec výroby v tomto objekte možno datovať do priebehu 19. stor., kedy celý priestor nadobúda obytný charakter a prakticky v nezmenenej forme pretrváva až do generálnej prestavby v rokoch 2021–2022.

b) Námestie SNP, parc. č. 1758/1, NKP Biskupský palác (č. ÚZPF 97), meštianska architektúra, predstihový výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Predstihový archeologický výskum na Námestí SNP 19 bol vyvolaný plánovanými výkopovými prácami, ktoré mali zabrániť vlhnutiu interiéru NKP Biskupský palác. Počas sondážneho výskumu v suteréne objektu sa vo viacerých sondách podarilo zachytiť stopy barokovej úpravy (výkopy pre základy pilierov klenby, asanačná vrstva). Za najvýznamnejší nález výskumu možno považovať relikť staršieho muriva v sonde III/2021, ktorý pravdepodobne predstavoval súčasť gotického suterénu. Túto fázu možno na základe fragmentov keramiky bližšie zaradiť do prvej polovice 15. stor.

c) Námestie Štefana Moyses, tzv. Pharhof, parc. č. 126/1, 1826/4, 1826/6, 5422/5, mestský urbanizmus, záchranný výskum, novovek (17.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum na skúmanej parcele na Námestí Š. Moyzesa 17 prebiehal formou sledovania výkopových prác. Vo výkope pre kanalizačný zberač sa podarilo zdokumentovať sieť barokových kamenných kanalizácií. Hlavný zberač prebiehal v smere SV–JZ, pričom vedľajšie vetvy boli zdokumentované v severovýchodnom rohu výkopu. V severnom profile výkopu sa tiež podarilo zachytiť výraznejšiu stratigrafiu novovekých vrstiev zo 17.–19. stor. Oproti tomu sa v južnom profile výkopu nachádzalo dláždenie nádvorja pozostávajúce z riečnych okruhliakov. Za skúmaným objektom bol zachytený základ

kamenného muriva, ktoré oddeľovalo nádvorie farského dvora od záhrady. V juhovýchodnej časti výkopu bol preskúmaný relikt severovýchodného nárožia bližšie neinterpretovateľného kamenného objektu s interiérovou omietkou, ktorý možno na základe nálezovej situácie datovať do 18.–19. stor.

2. B a n s k á B y s t r i c a, časť I l i a š (okr. Banská Bystrica), most cez rieku Hron, historický most, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický dohľad bol na mieste realizovaný z dôvodu možného ohrozenia historickej mostovej konštrukcie, viditeľnej aj na mape 1. vojenského mapovania z 18. stor. Už počas hrubých terénnych úprav na západnom brehu boli obnažené náplavové vrstvy obsahujúce recentný materiál. Toto zistenie poukazuje na skutočnosť, že pôvodný breh musel byť v čase existencie historického mosta dlhodobo zanášaný lokálnymi záplavami. V profiloch dokumentovaných pri prekládke kanalizácie a výkope základov pre nový mostový pilier sa podarilo pomedzi piesčité naplaveniny identifikovať tenké zhutnené vrstvy, ktoré možno interpretovať ako pôvodné cestné konštrukcie, zaniknuté počas záplav. Súčasný most sa nachádza približne v miestach pôvodného dreveného mosta, čo dokladá skupina kolov identifikovaná počas hĺbenia základovej jamy pre pilier na východnom brehu. Drevené koly boli zarazené do štrkového dna, zhruba v dvoch radoch po siedmych koloch. Ide tak o zdvojený príbrežný pilier. Drevené koly možno podľa tvaru rozdeliť na dva typy – hrubo okresané s kruhovým (resp. nepravidelným) prierezom a trámové so štvorcovým prierezom. Prevažná väčšina z nich mala hrot spevnený ohňom (začiernenie), iba jeden bol okutý železným hrotom. Identické okutie sa podarilo odkryť na západnom brehu rieky, ktoré sa na miesto dostalo pravdepodobne rozplavením starších konštrukcií. Ide o okutie s plnou hrotovou časťou a štyrmi ramenami, pomocou ktorých bolo uchytené na kôl. Takto upravený kôl bol následne omnoho odolnejší pri zatĺkaní do podlažia (Daňová/Daňová 2019, Fig. 6; Kvietok 2021; Miňo et al. 2023, 18, 19, obr. 9). Dendrochronologická analýza kolov posúva ich datovanie do 19. stor. Na základe šírky rieky a súvých vyobrazení, mosty cez Hron pozostávali zo štyroch až piatich takýchto pilierov.

3. B a n s k á B y s t r i c a, časť U h l i s k o (okr. Banská Bystrica), ulica Pod Urpínom, parc. č. 4267, sídlisko, mestský urbanizmus, predstihový výskum, doba laténska, novovek (17.–18. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum pri obnove meštianskeho domu z druhej polovice 16. stor. na ulici Pod Urpínom 13 bol realizovaný formou predstihovej sondáže a nasledovného sledovania výkopových prác. V okolí objektu boli zdokumentované hrubé terénne úpravy tvorené recentnými a subrecentnými nadvážkami a zásypmi. Podarilo sa zdokumentovať aj renesančnú úpravu nádvorcia, staršiu vozovú komunikáciu (17.–18. stor.), kamennú deštrukciu pravdepodobne kanalizácie (17.–18. stor.) a samotný stavebný výkop pre meštiansky dom. Tieto nálezové situácie pravdepodobne súvisia so zveľadením objektu a jeho rozšírením (dokumentované základové murivá dvorového traktu), ako aj s výstavbou ďalšieho podlažia objektu v 17. stor. Vymedzený pozemok bol obohnaný obvodovým kamenným múrom so šírkou cca 60 cm, ktorého základy sa našli v sonde 1. Pod renesančnou úpravou nádvorcia (tzv. štetovaním) sa nachádzala kultúrna vrstva s obsahom hnutelného nálezového materiálu (keramika, mazanica, troska) z mladšej železnej doby (LT C1 – C2) nasadajúca na ílové podlažie.

4. B l a t n i c a (okr. Martin), extravilán, NKP Hrad Blatnica (č. ÚZPF 534), parc. č. 1323/1, 1320, hrad, záchranný predstihový výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum na hrade Blatnica bol zameraný na vzťah severozápadnej bašty opevnenia a torza muriva pôvodného vstupu. Po vypreparovaní situácií až na skalné podlažie sa vrysovala zložitá stratigrafia architektúr, ktorú možno rozdeliť zhruba do štyroch fáz. V prvej fáze (pravdepodobne už 14. stor.), bola na severnej strane veže vybudovaná jednoduchá kliešťová brána, ktorej murivo bolo previazané s murivom veže. Do brány sa zrejme vstupovalo od východu po dlhej drevenej rampe vedúcej na malé opevnené predhradie. Z predhradia sa však vzhľadom na intenzívnu stavebnú aktivitu už nič nezachovalo. V druhej fáze, počas budovania II. predhradia začiatkom 16. stor., došlo k zamurovaniu vstupu, pričom bol ponechaný len úzky vstup, resp. okno. Jeho existenciu dokladá zachovaný klenbový nábeh s fragmentom omietky. Krátko na to, alebo súčasne so zamurovaním vstupu, je budovaná severozápadná bašta, ktorá je od severu prilepená k pôvodnému murivu vstupu. Týmto spôsobom je II. predhradie uzatvorené zo severnej a severovýchodnej strany. Zámerom poslednej etapy (pokročilé 16. stor.) bolo pravdepodobne zlepšiť obranu. Dochádza k dobudovaniu východného ukončenia obvodovej hradby tak, aby sa celý východný úsek dostal do jednej roviny. Týmto zaniká výstupok medzi baštou a východným predpolím pôvodného vstupu. Okrem architektúr sa v južnom predpolí pôvodného vstupu

podarilo zachytiť zánikovou stratigrafiu v priestore severozápadnej časti stredného predhradia. Vrchné vrstvy predstavujú novodobé aktivity na hrade po jeho zániku. Strednú časť tvoria relikty asanačného procesu obvodových stien stavebných objektov, pozostávajúce hlavne z kamennej sutiny a drviny. Spodnú časť stratigrafie tvoria jemné zásypy, ktoré možno spojiť so zásypmi (pravdepodobne tehlových) klenieb prízemnia budovy č. 5 v západnej časti II. predhradia.

5. **B o j n i c e** (okr. Prievidza), intravilán, NKP Bojnický zámok (č. ÚZPF 805/1–37), poloha Bažantica, záchranný výskum, pravek, novovek (17.–18. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác sa v severozápadnej časti skúmanej plochy podarilo zdokumentovať fragmenty pravekej keramiky a kamennej zrnitierky, ktoré sa na miesto dostali transferom zeminy (splach). V jednom z výkopov pre oporné steny bol preskúmaný pomerne nevýrazný objekt – exploatačná jama, z ktorého výplne bol získaný fragment novovekej keramiky z 17.–18. stor. V juhovýchodnej časti plochy bola zachytená redeponovaná pochôdzna vrstva, ktorá sa na miesto vplyvom erózie zosunula po pedologickom podloží.

6. **D u b n i c a n a d V á h o m** (okr. Ilava), intravilán, Námestie sv. Jakuba, NKP kaštieľ a park (č. ÚZPF 713/1–3), parc. č. 1305/1, 1307, panské sídlo, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Výskum prebiehal formou sledovania výkopových prác pri rekonštrukcii kaštieľa, pričom skúmaný priestor bol rozdelený na plochy A (výkop pre základy gabiónového muriva), B a C (výkop pre kanalizačnú prípojku). Počas neho sa podarilo zdokumentovať vrstvy súvisiace predovšetkým s mladším obdobím neskoršieho novoveku a stavebnou aktivitou v 20. stor. V rozsahu výkopu pre základy gabiónového muriva boli preskúmané základy staršieho oporného múru, stále viditeľné aj v teréne. Neďaleko od nich sa nachádzali pomerne masívne základy staršieho objektu zo včasného novoveku, ktoré zasahovali do výkopu stavby a museli byť postupne demontované. V južnej časti skúmanej plochy A bol zachytený a zdokumentovaný drenážny odvodňovací systém a splašková (odpadová) kanalizácia. Južne od rizalitu boli preskúmané tehlové základy (bez bližšej interpretácie) a torzo kamenných základov patriace pravdepodobne prístavbe rizalitu. V juhovýchodnej časti, na styku plochy A a B, sa podarilo zdokumentovať základy pravdepodobne asanovaných hospodárskych budov. Neďaleko jednej z budov sa nachádzal nevýrazný tehlový objekt uložený na maltovom lôžku. Na ploche B boli preskúmané základy staršieho pravdepodobne barokového objektu, ktoré čiastočne prekrývali kamenné základy staršieho schodiska v tvare písmena „U“. Kamenné základy boli tvorené podestou, ktorá sa vejárovito rozprestierala na dve ramená po každej strane. Čiastočne sa podarilo zdokumentovať aj pozostatky v minulosti demontovaného schodiska (18.–19. stor.). V priestore plochy C boli zachytené tehlovo-kamenné základy odvodňovacieho (drenážneho) systému/šachty a tehlové základy kanalizačného systému.

7. **D v o r y n a d Ž i t a v o u** (okr. Nové Zámky), intravilán, Ulica J. Dózsua, parc. č. 3681/1, 3681/2, 3682, 3683, sídlisko, záchranný výskum, pravek, mladšia rímska doba, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Pomocou predstihovej sondáže a následného sledovania výkopových prác v súvislosti s výstavbou domu sa na skúmanej ploche podarilo identifikovať 43 sídliskových objektov z mladšej bronzovej doby (objekt 16), mladšej rímskej doby (objekt 13) a neskorého stredoveku/včasného novoveku (objekty 1, 2, 4, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 27 a 28). Ostatné objekty nebolo možné presnejšie datovať pre absenciu hnutelného nálezového materiálu. Ide tak o kontinuálne osídlenú lokalitu. Bližšie interpretovateľný je iba objekt 13 z mladšej rímskej doby – kupolová pec, zložená z predpecnej jamy a kúreniska. Nálezová situácia naznačuje, že pôvodne nad pecou stála jednoduchá kolová stavba/prístrešok. Objekt 13 bol porušený neskorostredovekým žlabom zo 14. stor. Počas výskumu sa podarilo získať pomerne značné množstvo hnutelných nálezov (750 ks), pozostávajúcich z fragmentov keramiky, tehál, kachlíc, mazanice, zvieracích kostí a kovových predmetov.

8. **H r o n s k ý B e ň a d i k** (okr. Žarnovica), intravilán, poloha Pod Kláštorom, NKP Kláštor benediktínov (č. ÚZPF 1229/1–19), parc. č. 5, záchranný výskum, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác pre osvetlenie sa podarilo zdokumentovať novoveké kamenné murivo, staršiu stredovekú/novovekú planírovaciu vrstvu, ako aj mladšie navážky z 20. stor. V časti výkopu bola zachytená prepálená vrstva, z ktorej sa podarilo získať fragment stredovekej keramiky. Obmedzená veľkosť výkopov neumožnila bližšiu interpretáciu zachytených situácií.

9. J e l š a v a (okr. Revúca), intravilán, Mníšanská ulica, parc. č. 970, mestský urbanizmus, záchranný výskum, novovek (17.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Výskum prebiehal sledovaním výkopových prác v dvorovej časti, medzi rodinným domom (asanovaná synagóga) a záhradným domčekom (*mikveh* – rituálne židovské kúpele). V mieste výkopu pre osadenie šachty sa podarilo zdokumentovať teleso staršej (funkčnej) barokovej kamennej kanalizácie, ktoré bolo uložené do ílového podlažia. Asanácii synagógy pravdepodobne odpovedá masívna sutinová vrstva, uložená pod vrchnou humusovou vrstvou. Synagóga bola postavená v 19. stor. a k jej zbúraní došlo niekedy pred rokom 1950. Počas výskumu sa podarilo získať iba obmedzené množstvo huteľných nálezov, medzi ktorými v drvivej miere prevažujú fragmenty keramiky (17.–19. stor.).

10. K r e m n i c a (okr. Žiar nad Hronom), intravilán, parc. č. 369, mestská zástavba, záchranný výskum, novovek (17.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác v súvislosti s výstavbou rodinného domu sa podarilo zachytiť kamenné základy dvoch zaniknutých objektov pôvodnej zástavby (objekty 3 a 5), ktoré na základe nálezovej situácie možno datovať do 17.–18. stor. V ich blízkosti boli identifikované dve studne (objekty 2 a 4). Na základe dendrochronologickej analýzy a nálezovej situácie bol objekt 2 datovaný do obdobia druhej polovice 16. stor., a objekt 4 do prvej polovice 17. stor. Výskumom sa podarilo zachytiť aj kamenný kanálik zo 17.–18. stor. (orientovaný S–J), ktorý pravdepodobne bránil podmáčaniu terénu. V rámci skúmanej plochy a na profile základových rýh sa tiež podarilo zdokumentovať viacero sídliskových jám bez možnosti bližšej interpretácie, ktoré boli zahĺbené do ílového podlažia. Na základe nálezovej situácie ich možno zaradiť do obdobia novoveku (17.–18./19. stor.). Počas výskumu bol získaný pomerne početný súbor huteľného materiálu pozostávajúci z fragmentov keramiky, kachlíc, zvieracích kostí, skla a kovových predmetov. Z hľadiska keramiky sa v súbore objavuje stolová (džbány, misy, taniere), kuchynská (hrnce, hrncovité nádoby, trojnožky a panvice), ale aj technická keramika (odlievacie tégliky).

11. K r e m n i č k a (okr. Banská Bystrica), extravilán, poloha Čierne blato a Horné lúky, sídlisko, záchranný výskum, mladšia až neskorá doba bronzová (pilinská kultúra), neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V tomto roku prebehla prvá etapa záchranného výskumu na ploche stavby logistického areálu, a to formou zisťovacej sondáže. Pomocou stavebného mechanizmu bolo vyhlbených 51 sond, z ktorých však iba dve boli pozitívne na archeologické nálezy. Sonda 33 obsahovala odpadovú jamu (objekt 1; 0,95 × 0,76 m) zahĺbenú do podlažia, ktorá sa v minulosti pravdepodobne nachádzala na brehu ramena prítoku Hrona. Početné fragmenty keramiky, kamenné úštepky a kamenný mlat so žliabkom z jej výplne možno na základe analógií datovať do obdobia mladšej až neskorej doby bronzovej (pilinská kultúra). V sonde 37 boli objavené fragmenty keramiky z neskorého stredoveku (14.–15. stor.). Prieskumom detektorom kovov, v rozsahu skúmanej plochy, boli získané železné podkovy súvisiace s poľnohospodárskou činnosťou.

12. K r u p i n a (okr. Krupina)

a) Kuzmányho ulica, Malinovského ulica, parc. č. 212/1, 217/1, mestská parcela, záchranný výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný výskum prebiehal formou sledovania výkopov pre vodovod a štartovacie jamy pretlaku. V rámci výkopov však boli historické vrstvy výrazne narušené staršími inžinierskymi sieťami. V severnej časti výkopu sa podarilo zachytiť pozostatky kultúrnych vrstiev (resp. navážky) obsahujúce neskorostredovekú keramiku. Výkop v priestore Kuzmányho ulice narušil koryto vodného náhonu miestneho mlyna. Pre značné narušenie inžinierskymi sieťami však bolo možné, na základe odlišného charakteru zvrstvenia, rozpoznať iba zásyp náhonu. Jeho ďalší priebeh nebol skúmaný, pretože stavba v tejto časti prebiehala formou pretlaku. V priestore štartovacích jám sa však podarilo odkryť základ asanovanej stavby (šírka 0,9 m). Základ tohto muriva pozostával z riečnych kameňov, zatiaľ čo na nadzáklad boli využité kombinované arkózové zlepenca a tufitický vápenec. Murivo prebiehalo v smere SSV–JJZ, naprieč výkopom ryhy pre vodovod, pričom zahĺbené bolo do ílovo-piesčitých naplavenín rieky Krupinice.

b) NKP Meštiansky dom (č. ÚZPF 11097), Sládkovičova ulica, parc. č. 59/12, mestská parcela, záchranný výskum, neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný výskum na nádvorí NKP meštianskeho domu na Sládkovičovej ulici 51, kde aktuálne sídli Múzeum Andreja Sládkoviča bol realizovaný spočiatku formou zisťovacej sondáže, a následne sledovaním výkopových prác. Zdokumentovanú nálezovú situáciu možno rozdeliť do troch horizontov. Prvý

horizont reprezentujú najstaršie ľudské aktivity v priestore nádvorja. Ide o ílové vrstvy bez viditeľnej povrchovej úpravy, ktoré sú na základe nálezov datované do 15.–16. stor. Nálezy reflektujú situáciu až po goticko–renesančnej prestavbe objektu v prvej polovici 16. stor. Nádvorie v tomto čase nemalo povrchovú úpravu a zrejme bolo ešte zosvahované východným smerom. Ku zmene došlo v spojitosti s renesančnou prestavbou v prvej polovici 17. stor. Nádvorie bolo v tomto období zrejme vyrovnané a došlo k terasovej úprave priestoru. Tento druhý horizont reprezentuje piesčito–kamenistý materiál, ktorý mohol byť využitý z deštrukcie neďalekej staršej stavby. Veľmi dôležitá je zhutnená pravdepodobne pochôdzna úroveň, ktorá v tomto období dokladá radikálnu úpravu nádvorja. Zámienkou na výraznú renováciu mohla byť turecká hrozba, počas ktorej do úvahy prichádza využitie skúmaného objektu ako zázemie počas obrany. Tretí horizont tvoria najmladšie úpravy, kedy sa nádvorie zmenilo na záhradu. Neskôr bol kontaminovaný vrstvami spojenými s úpravami a prestavbami stavebných konštrukcií na objekte. Vývoj sa uzatvára niekedy v polovici 20. stor., kedy nádvorie získalo dnešnú podobu.

13. L e v i c e, časť K a l i n č i a k o v o (okr. Levice), intravilán, Kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi, parc. č. 4, 5, sakrálna architektúra, cintorín, záchranný predstihový výskum, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Pred začatím prác na obnove kostola sa na mieste realizovala zisťovacia sondáž, počas ktorej bolo manuálne vyhlbených šesť sond.

Sonda 1 bola vytýčená na severnej strane kostola na styku apsidy, lode a východného oporného piliera. Hneď pod povrchom tu bola odkrytá vypádovaná masívna betónová obruba so šírkou 50 cm a hrúbkou 40 cm, ktorá slúžila na spevnenie základov kostola a zároveň odvádzanie dažďovej vody od muriva. Terén vo zvyšnej časti sondy narušil výkop pre založenie bleskozvodu. V hĺbke 50 cm sa pod novovekými plánovacími vrstvami nachádzala 15–20 cm hrubá kultúrna vrstva s obsahom laténskej keramiky, ktorá nasadala na kamenné podlažie.

Sonda 2 bola vytýčená na severnej strane lode kostola pred predpokladaným starším vstupom. V sonde bola opäť zachytená betónová obruba, plynulo nasadená na kamenné podlažie. Do hĺbky 50–60 cm boli zachytené mladšie pochôdzne úrovne so stopami stavebných prác (pravdepodobný súvis s výstavbou oporných pilierov). V hĺbke 60 cm sa objavuje homogénny zásyp hrobových jám H1 (detský hrob, orientácia Z–V, 16.–17. stor.) a H2 (porušený kostrový hrob, orientácia SZ–VJ, 13.–14. stor.). Hroby na tejto strane kostola dokladajú zastavenie severného vstupu už v priebehu stredoveku.

Sonda 3 bola vytýčená na južnej strane kostola, východne od súčasného vstupu, kde opätovne zachytila betónovú obrubu. Situácia bola pri vstupe zničená aj základom pre novodobé schodisko. V juhozápadnej časti sondy sme odkryli hrobovú jamu H3 (porušený kostrový hrob, orientácia S–J, záver 16. stor.). Na severnej strane bol hrob označený kamenným krížom.

Sonda 4 bola situovaná v severozápadnej časti lode kostola pod emporou. Po odstránení modernej betónovej podlahy a jej podsypu bola zistená ílová podlaha s hrúbkou 5 cm, ktorá priliehala k päťke románskeho stĺpu. V okolí stĺpu boli na podlahe viditeľné stopy omietky, ktorou bol omietnutý. Po odobratí podlahy bol zistený opracovaný kvádrový základ pod päťku stĺpu a výrazný piesčitý podsyp. Niekedy pred položením ílovej podlahy bol teda stĺp nanovo položený, čo naznačuje možné poškodenie kostola niekedy v časoch protitureckého nebezpečenstva. Piesčitý podsyp nasadá na spálenú vrstvičku s obsahom novovekej keramiky zo 16.–17. stor., ktorá môže dokladáť katastrofickú udalosť súvisiacu práve so zhodením románskych stĺpov. Prepálená vrstvička nasadala na ďalšiu ílovú podlahu, pod ktorou bola zistená najstaršia ílová podlaha priliehajúca k výrazne deštruovanému základu pre stĺp. Na dne sondy sa nachádzala hlinitá kultúrna vrstva s obsahom neskorostredovekej keramiky z 14.–15. stor., ktorá predstavuje vrstvu pred výstavbou kostola.

V sonde 5, ktorá bola vytýčená v juhozápadnej časti lode, na južnej strane románskeho stĺpu, bolo možné zdokumentovať rovnakú nálezovú situáciu ako v sonde 4.

Sonda 6 bola umiestnená pri južnej stene, v mieste vífazného oblúka. Po odobratí betónovej podlahy, podsypu a najmladšej ílovej podlahy sa podarilo preskúmať korunu staršieho muriva, ktorého interpretácia nie je jednoznačná. Nižšie ostenie oblúka, považované pôvodne za mladšie, sa ukázalo po znížení terénu ako staršie a obšované(?) mladším murivom vífazného oblúka.

14. L u č a t í n (okr. Banská Bystrica), intravilán, poloha Hriadky, sídlisko, záchranný výskum, pravek, mladšia doba bronzová (lužická kultúra?), novovek (18.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Po skrývke ornice v priestore plánovanej výstavby domov a komunikácie sa v severnej časti plochy podarilo identifikovať výrazne tmavú vrstvu (podorničie), nachádzajúcu sa 50–60 cm od súčasného

povrchu a kopírujúcu prirodzený sklon svahu. Vrstva obsahovala sporadické výrazne omyté fragmenty pravekej keramiky. Na základe toho interpretujeme vrstvu ako ojedinelý doklad pravekého políčka (resp. pasienku), pričom keramika sa na miesto mohla dostať spolu s organickým hnojivom. Hypotézu podporuje aj nález dvoch hroblí v juhovýchodnej časti skrývky domu č. 10 a v severnej časti komunikácie, ktorých preskúmaním sa podarilo získať ojedinelý fragment pravekej keramiky. Najmladšie historické aktivity na ploche sú na základe artefaktov (fajka, minca, kovania voza) datované do záveru 19. stor.

Keramiku, získanú počas výskumu, možno rozdeliť do dvoch skupín. Väčšiu časť súboru predstavuje oxidačne vypálená praveká v ruke robená keramika. Takmer výhradne ide o atypické fragmenty z tiel nádob. Iba v jednom prípade sa na fragmente nachádza plastický jazykovitý výčnelok typický pre lužickú kultúru, ktorý naznačuje datovanie pravekej časti súboru do mladšej doby bronzovej. Menšie zastúpenie má novoveká glazovaná keramika so stopami omytia a abrázie z 18.–19. stor.

15. **L u č e n e c** (okr. Lučenec), Ulica F. Lehára, novoveká architektúra, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Cieľom výskumu bolo identifikovať a stotožniť stavbou ohrozené objekty zobrazené na katastrálnej mape z roku 1853–1871. Preskúmať sa podarilo fragmenty murív asanovaného objektu bývalej budovy vojenskej správy z druhej polovice 19. stor., ktorá bola zbúraná v roku 1923. Výskumom bolo zdokumentované obvodové murivo časti budovy (šírka 60 cm), vrátane jej vnútornej dispozície. Jednotlivé miestnosti od seba oddeľovali tehlové priečky, pričom povrchová úprava vnútorných priestorov pravdepodobne pozostávala z maltovej podlahy. Tiež sa podarilo preskúmať časť chodníka z 19. stor., resp. parkovej úpravy, zaznamenaného aj na historickej katastrálnej mape.

16. **L u č e n e c**, časť **O p a t o v á** (okr. Lučenec), intravilán, poloha Malá Ves, sídlisko, predstihový výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas predstihovej sondáže sa podarilo preskúmať dva objekty. Objekt 1 predstavuje približne 20 cm hlboký žlab (šírka cca 52 cm) zahĺbený do podlažia, preskúmaný v sonde 2. V juhovýchodnej časti skúmanej plochy bola pod trávnaťým povrchom v okolí kaštiela zachytená viac ako 50 cm hrubá stredoveká kultúrna vrstva. V sonde 8 sa pod touto vrstvou nachádzal objekt 2 – plytká sídlisková jama bez bližšej interpretácie, taktiež zahĺbená do podlažia. Sonda 9 bola vytyčená v miestach predpokladaného reliktu staršej vozovej cesty, ktorej existenciu sa výskumom podarilo potvrdiť. Z oboch spomínaných objektov, ako aj kultúrnej vrstvy, bola získaná keramika tzv. okruhu bielej maľovanej keramiky, zdobená maľovaním červenohnedou hlinkou a rytím. Pre absenciu chronologicky citlivejších artefaktov možno tieto situácie iba orientačne zaradiť do stredoveku. Absencia hnutelných nálezov nedovolila stanoviť datovanie vozovej cesty. Povrchovým prieskumom detektorom kovov sa tiež podarilo získať stredovekú mosadznú pracku a koliesko ostrohy.

17. **M a r t i n** (okr. Martin), intravilán, mestský urbanizmus, záchranný výskum, novovek (17.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum prebiehal formou sledovania výkopových prác počas rekonštrukcie plynovodu. V rámci jednotlivých výkopov sa podarilo zdokumentovať tri relikty asanovaných objektov. Objekt 1 (narušený mladšou betónovou pivnicou) predstavujú základy staršej budovy z 18./19. stor., ktorá bola asanovaná a nahradená dodnes stojacim obytným objektom. Objekt 2 tvorilo pomerne masívne základové murivo so šírkou 150 cm, ktoré však pre obmedzený rozsah výkopu nemožno bližšie interpretovať. V prípade objektu 3 ide o základy pôvodného ohradného muriva stojaceho okolo Kostola sv. Martina. V tesnej blízkosti tohto objektu sa tiež podarilo zdokumentovať porušený kostrový hrob. Následne bol vo vnútornom areáli kostola manuálne vyhlbený výkop pre zemný modul, ktorý porušil sídliskovú jamu zo 17.–18. stor. Terén v týchto miestach však bol pravdepodobne od 18. stor. po zániku cintorína postupne navyšovaný, pretože sa tu nepodarilo zachytiť žiadny z predpokladaných hrobov. Sporadický hnutelný materiál získaný počas výskumu (fragmenty keramiky, kachlíc a kostí) možno datovať do 17.–19. stor.

18. **M a r t i n n a d Ž i t a v o u** (okr. Zlaté Moravce)

a) Vinice, parc. č. 641/76, sídlisko, záchranný výskum, stredovek (12.–13. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum bol podmienený výstavbou rodinného domu. V rámci vyhlbených základových rýh sa podarilo identifikovať a preskúmať dva objekty. Objekt 1 predstavuje bližšie nešpecifikovaný

sídliskovú jamu, ktorej výplň obsahovala väčšie množstvo fragmentov keramiky, tehál a zvieracích kostí. Redukčne vypálená keramika s výraznou prímесou sludy a zdobená ozubeným kolieskom, prípadne rytím po obvode nádoby, umožňuje datovanie objektu do 12.–13. stor. Objekt 2 možno na základe veľkých rozmerov a malého množstva nálezového materiálu interpretovať ako exploatačnú jamu. Fragменты tehál z výplní oboch objektov – tzv. „plevovky“ (tehly s výraznou organickou prímесou) a „prstovky“ (tehly s hladším povrchom a menej výraznými žliabkami vyhotovenými prstami) podporujú ich zaradenie do vrcholného stredoveku.

b) Vinice, parc. č. 641/34, 641/65, sídlisko, záchranný výskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác v súvislosti s výstavbou rodinného domu sa v rámci základových rýh podarilo zdokumentovať dva objekty. Ide o sídliskové jamy, ktorých výplň obsahovala zvyšky prepálenej hliny, väčšie množstvo uhlíkov a mazanice. Pre absenciu keramiky je možné iba predpokladať, že boli súčasťou pravekého alebo stredovekého osídlenia evidovaného na okolitých parcelách.

c) Vinice, parc. č. 641/15, praveké sídlisko, záchranný výskum, eneolit (ludanická skupina, lengyelská kultúra). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác bola v severovýchodnej časti skúmanej plochy zachytená ojedinelá sídlisková jama s pôdorysom hruškovitého tvaru, zahĺbená do ílového podlažia (objekt 1). Na základe výraznej prímеси hnutelného archeologického materiálu (keramika, mazanica) ju možno interpretovať ako odpadovú jamu, ktorá pravdepodobne patrila k obytnej stavbe nachádzajúcej sa niekde v okolí. Fragменты keramiky dovoľujú datovanie tohto objektu do eneolitu, resp. do ludanickej skupiny lengyelskej kultúry.

19. N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), intravilán, Hlavné námestie, parc. č. 110, 126, 129, 141, mestský urbanizmus, predstihový výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum v okolí fontány prebiehal formou zisťovacej sondáže, plošnej skrývky a následného sledovania výkopových prác. Pod súčasným betónovým dláždením sa nachádzal recentný podsyp kameniny a štrku, nasledovaný pôvodným dláždením (štet) námestia z ubitého lomového kameňa (19. stor.), nasadajúcim na vyrovnávaciu štrkovú planírovaciu vrstvu. V hĺbke cca 50 cm od súčasného povrchu sa objavila silne prepálená piesčitá hlina s obsahom mazanice, militárií a novovekej keramiky z druhej polovice 17. stor. Môže ísť o zánikový horizont súvisiaci s obsadením druhej novozámockej pevnosti Osmanmi v roku 1664, alebo oslobodením mesta spod osmanskej okupácie v roku 1685. Pod zánikovým horizontom sa nachádzala vyrovnávací navážka s obsahom hnutelného nálezového materiálu zo 16. stor., ktorá môže súvisieť s obdobím vzniku prvej novozámockej pevnosti v druhej polovici 16. stor. V hĺbke 110 cm bolo následne zistené sterilné podorničie nasadajúce na žltú spraš – pedologické podlažie. Sondážou sa podarilo zdokumentovať aj staršiu tehlovú (barokovú) kanalizáciu a kolové jamy patriace drevenej štruktúre kolovej konštrukcie. Mohlo by ísť o základy drevenej stavby väznice, ktorá ja vyobrazená na vedute mesta zo 17. stor. Vo výkope pre strojovňu sa podarilo preskúmať aj tehlovú kanalizáciu z 19.–20. stor. vybudovanú zo svetlých tehál. Do piesčitého podorničia boli tiež vyhlbené štyri sídliskové jamy obsahujúce hnutelný nálezový materiál zo 17. stor. Vo východnej časti skúmanej plochy bol vyhlbený zisťovací rez. V tejto časti námestia sa pod zánikovým horizontom (pravdepodobne požiarom zničený drevený objekt) nachádza súvrstvie piesčitých násypov tvoriacich pochôdzne úroveň námestia v 16. – 17. stor. Súvrstvie prekrývala výrazná planírka nasledovaná sutinovou vrstvou, ktorá pravdepodobne predstavuje pochôdznu niveletu zo 17.–18. stor. Vo výkopoch pre inžinierske siete boli zachytené zvyšky deštruovaného muriva bez bližšej interpretácie a ďalšia sídlisková jama.

20. P o d h r a d i e (okr. Prievidza), extravilán, NKP Hrad Sivý Kameň (č. ÚZPF 868), parc. č. 686/1, hrad, výskum na vedecké a dokumentačné účely, vrcholný až neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas výskumu bola v mieste predpokladaného hradbového múru I vyhlbená sonda 1/2021. Múr sa zachytiť podarilo, vrátane jeho napojenia na andezitové skalné bralo. V čase svojej funkčnej existencie tvorilo odkryté murivo súčasť hmoty dodnes zachovaného torza hradbového múru I, čo dokladá aj odtlačok jeho priebehu na kamennom brale. Sondou I sa tiež podarilo zachytiť západné nárožie brány, ktoré bolo previazané s hradbovým murivom. Na severnej strane je nárožie tvorené lomovým kameňom, ktorého ukladanie, resp. riadkovanie je v celom zachovanom bloku hradbového múru plynulé. Východne od nárožia, v priestore prejazdu brány, sa podarilo odkryť väčšie ploché kamene – klenáky. Ide

o deštrukciu bránového oblúka/klenby, ktorej zánik, rovnako ako v prípade hradbového múru, možno spojil s požiarom v roku 1761. Tento zánikový horizont reprezentuje mohutná sutinová vrstva, ktorá je tvorená lomovým kameňom rôznych veľkostí a hlinou s vysokou prímесou maltového pojiva, prípadne omietok. Postupne, vplyvom erózie, bola vrstva prekrytá sutinou vznikajúcou postupným chátraním hradu. Počas výskumu bol získaný súbor hnutelných nálezov (344 ks) pozostávajúci z fragmentov keramických nádob, kachlíc, zvieracích kostí a drobných železných predmetov z obdobia vrcholného až neskorého stredoveku a novoveku.

21. P r e š o v (okr. Prešov)

a) Kráľova hora, Ulica Michala Bosáka, parc. č. 16220/7, nížinné sídlisko, záchranný výskum, pravek, včasný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný výskum prebiehal v miernom svahu klesajúcom do inundačného pásma rieky Torysy. Počas skrývky ornice sa podarilo zdokumentovať splach kultúrnej vrstvy s obsahom materiálu z mladšieho praveku a včasného stredoveku. Do tohto obdobia patrí aj torzo pece oválneho tvaru s rozmermi 0,6 × 1,2 × 0,65 m). Orientovaná bola v smere SV–JZ, pričom predpeknú jamu mala situovanú na severovýchod. Pri severnom okraji skúmanej plochy sa podarilo preskúmať sídliskovú (kolovú?) jamu, ktorá pravdepodobne predstavuje stopu po provizórnej poľnohospodárskej aktivite – dočasný prístrešok. Na základe fragmentov keramiky ju možno zaradiť do staršieho novoveku (16. stor.). V juhozápadnom rohu plochy sa podarilo zdokumentovať výrazné sedimentačné zvrstvenie splachov kultúrnej vrstvy, staršieho pôdneho krytu a paleoornice, ktoré napovedá o dlhodobom odlesnení a obhospodarovaní tohto priestoru.

b) Bašťová ulica, parc. č. 239, 240, 241, mestský urbanizmus, záchranný výskum, novovek (17.–18. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci II. etapy výskumu spojenej s výstavbou polyfunkčného objektu bol počas sledovania výkopových prác preskúmaný tmavý ílový sediment, ktorý môže predstavovať pozostatky riečného ramena prilahlej rieky Torysa, príp. relikť fortifikačnej priekopy. Výskumom sa tiež podarilo zdokumentovať murivo mestského opevnenia z lomového kameňa so šírkou cca 1,5 m, ktorého základová škára sa nachádzala v hĺbke 242,24 m n. m. Zachovaná koruna mestského opevnenia dosahovala v najvyššom bode nadmorskú výšku 245,23 m. Sledovaním výkopových prác sa nepodarilo zachytiť predpokladané stredoveké vrstvy. Počas výskumu boli z hľadiska nálezového materiálu získané takmer výhradne fragmenty kuchynskej a stolovej keramiky zo 17.–18. stor.

22. S l i a č, časť H á j n i k y (okr. Zvolen), intravilán, Ulica Československej armády, parc. č. 52, 53, relikť architektúry, záchranný výskum, novovek (18.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Sledovaním výkopových prác pre základové ryhy rodinného domu sa v severnej časti parcely podarilo zdokumentovať výrazne deštruované kamenné základy domu a s ním súvisiacu asanačnú planírovaciu vrstvu. V priestore pôvodného interiéru neboli zistené žiadne pochôdzne úrovne, resp. podlahy. Asanačná planírka nasadala na sivú homogénnu ílovito-piesčítu vrstvu s výskytom riečnych okruhliakov. V západnej časti plánovanej stavby sa podarilo preskúmať nevýraznú planírku obsahujúcu fragmenty novovekej keramiky z 18.–19. stor. Južnú časť stavby, pôvodne exteriérovú časť dvora, narušil výkop pre pôvodnú kanalizačnú šachtu.

23. S l o v e n s k á L u p č a (okr. Banská Bystrica), extravilán, NKP Hrad Lupča (č. ÚZPF 77/1–19), parc. č. 2731, 2731/1, 2729/1, záchranný výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas záchranného archeologického výskumu na NKP Hrad Lupča boli vyhlbené tri zisťovacie sondy. Sonda I/21 bola situovaná v exteriéri hradu, v mieste styku obvodovej hradby a barbakanu. Stratigrafická situácia pozostávala z 50 cm hrubej novovekej vrstvy z 18.–19. stor., nasledovanej vyše 250 cm piesčitými a sutinovými násypmi so sporadickým obsahom stredovekej keramiky a kachlíc datovaných do 14.–15. stor. V stene barbakanu bol identifikovaný nevýrazný základový odskok stojaci na vynášacom oblúku, vyhotovenom z opracovaných nárožných kamenných kvádrov. Oblúk bol na severnej strane značne narušený výkopom pre mladšiu hradbu, ktorej základovú škáru sa podarilo zdokumentovať v hĺbke 330 cm od súčasného terénu. Sonda II/21 bola vyhlbená 4 m južne od sondy I/21. Stratigrafia je v týchto miestach reprezentovaná identickou novovekou vrstvou ako v prípade prvej sondy, ktorá nasadá na vrstvy s obsahom včasnónovovekej keramiky a kachlíc z 15. stor. V hĺbke cca 260 cm sa podarilo

identifikovať pomerne súdržnú kamennú vrstvu zasahujúcu pod základovú škáru muriva barbakanu – pravdepodobne úprava podlažia (lôžko). Sonda III/21 bola vytýčená v interiéri hradu, na styku murív obvodovej hradby a barbakanu. Po odstránení recentných úprav povrchu a začistení muriva bol odkrytý istý stabilizačný prvok plášťa barbakanu, ktorý tvorili mladšie stavebné úpravy. V sonde ďalej pokračovali sutinové násypy obsahujúce hnutelný materiál datovaný do 15.–16. stor. Samotné murivo barbakanu nasadalo na pomerne kompaktnú sutinovú vrstvu.

24. Š p a n i a D o l i n a (okr. Banská Bystrica), intravilán, NKP Banícky dom (č. ÚZPF 3081/1), Námestie SNP, parc. č. 289, banícky dom, záchranný výskum, novovek (17.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác pri obnove NPK „dom banícky“ sa ukázalo, že stavba stojí na upravených násypoch zo šachty Ferdinand. V miestnosti 1 bolo zdokumentované vykurovacie teleso – základy pece priliehajúcej k obvodovým stenám miestnosti. Hnutelné nálezy z vrstiev nad násypmi dokladajú vybudovanie domu v priebehu 18.–19. stor. Pôdorys baníckeho domu č. 129 je typickým príkladom dispozície špaňodolinského banského domu tvoreného vstupnou chodbou, za ktorou sa nahádzal tzv. koch/čierna kuchyňa. V tomto prípade bola hlavnou obytnou miestnosťou izba s vykurovacím telesom. Banícke domy takéhoto typu sú typické pre 17.–18. stor.

25. T o p o l č a n y (okr. Topoľčany), intravilán, NKP Kaplnka Panny Márie Karmelskej (č. ÚZPF 12251), parc. č. 5256/2, sídlisko, cintorín, záchranný výskum, mladšia bronzová doba (lužická kultúra), vrcholný stredovek (13.–14. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Skrývka pre plánované parkovisko v blízkosti barokovej Kaplnky Panny Márie z 18. stor. odhalila 51 hrobových jam zahĺbených do podlažia, ktoré však neboli bližšie skúmané. Na ploche sa nachádzali aj dve tehlové hrobky postavené na kamennej podmurovke (objekty 4 a 5), ktoré sú datované do druhej polovice 19. stor. až prvej polovice 20. stor. V jednej z nich sa podarilo preskúmať dve počinované rakvy (H21 a H22). Preskúmané hroby poskytli hnutelný materiál vo forme súčastí odevu, milodarov a kovaní rakiev – napr. symbolický kľúč (H21). Okrem hrobov sa na skúmanej ploche podarilo zdokumentovať aj tri sídliskové jamy, z ktorých dve sú datované do mladšej bronzovej doby (lužická kultúra) a jedna do obdobia vrcholného stredoveku (13.–14. stor.).

26. T r e n č i a n s k a T u r n á (okr. Trenčín), intravilán, poloha Podlužie, parc. č. 2140/13, 2140/43, sídlisko, záchranný výskum, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sledovania výkopových prác na ploche stavby sa v rámci základových rýh podarilo preskúmať štyri objekty zahĺbené do ílového podlažia. Objekty 1/21 a 2/21 predstavujú jednoduché sídliskové jamy, zatiaľ čo 3/21 a 4/21 pre svoju veľkosť možno interpretovať ako exploatačné jamy. Z výplní jednotlivých objektov sa podarilo získať nepočetný nálezový materiál pozostávajúci z fragmentov keramiky, maza-nice a kamennej industrie. Na jeho základe ich možno priradiť k osídleniu z obdobia neolitu (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská skupina). Preskúmané objekty sú pravdepodobne súčasťou neolitického sídliska, ktoré sa rozprestieralo severozápadne od obce.

27. Z v o l e n (okr. Zvolen), intravilán, Sládkovičova ulica, parc. č. 134, mestská urbanizácia, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum na skúmanej ploche prebiehal formou sledovania výkopových prác pre základy prístavby na Sládkovičovej ulici 9. V rámci výkopov sa podarilo preskúmať dve súbežné kamenné murivá s hrúbkou cca 0,65 m – základy asanovanej stavby s orientáciou S–J. Neďaleko od nich sa nachádzalo ďalšie murivo zo stredne veľkých okruhliakov, ktoré je pravdepodobne podzákladom západnej steny priliehajúcej budovy. Po ich asanácii murivá prekrývali vrstvy navážok brániace upresneniu ich datovania. V juhovýchodnej časti skúmanej plochy bol do podlažia deponovaný súbor 62 kusov keramiky béžovej farby (tri celé dná, dve pokrievky a ďalšie fragmenty), ktorú možno datovať do 17. stor.

28. Ž a r n o v i c a (okr. Žarnovica), intravilán, Námestie SNP, parc. č. 1531, rezidenčné sídlo, záchranný výskum, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum prebiehal v súčinnosti s obnovou Horného kaštieľa na Námestí SNP 27, a to formou sledovania výkopových prác a hĺbenia statických sond. Najstaršie preskúmané horizonty predstavujú pôvodné vrstvy kopírujúce sklon terénu pred terasovými úpravami v okolí objektu (17.–18. stor.).

Väčšinu vrstiev však tvoria navážky a násypy z mladších období. Pri južnej stene vstupného rizalitu sa aj napriek výraznému narušeniu podarilo preskúmať skupinu murív, ktoré možno interpretovať ako súčasť prístupového točitého schodiska k pôvodnému vstupu do objektu kaštieľa (spred výstavby rizalitu v 19. stor.). Priestor medzi obvodovými múrmi tvorili pravdepodobne opracované stupienky položené na pieskové lôžko, z ktorých sa jeden zachoval *in situ*. Po výstavbe rizalitu schodisko zaniklo a okolitý terén bol zosvahovaný hlinitými navážkami. V 19. stor. a na začiatku 20. stor. bola k objektu vybudovaná kanalizačná prípojka s tehlovou klenbou. Otvorenou otázkou zostáva interpretácia muriva situovaného severovýchodne od kaštieľa, pretože to je južným smerom zničené mladšími zásahmi. Môže ísť o relikv staršieho renesančného opevnenia zo 17. stor. alebo o mladší terasový múr. Počas výskumu bol získaný iba pomerne malý nálezový súbor fragmentov keramiky (47 ks) a kachlíc zo 16.–20. stor., a jedného fragmentu tehly so značkou uhorského kráľovstva datovanú do záveru 19. až začiatku 20. stor.

Literatúra

- Daňová/Daňová 2019 – K. Daňová/M. Daňová: Significant Crossroads at the Lower Reaches of the River Váh. In: B. Kontny (ed.): *Światowit Supp. Series V. Underwater Archaeology*, vol. II. Warszawa 2019, 133–152. DOI: <https://doi.org/10.35538/uw.2719-2997/978-83-66210-03-5.pp.133-152>
- Miňo et al. 2023 – M. Miňo/M. Kvietok/K. Daňová/M. Daňová/M. Choma/P. Ďurica: Prekonanie vodnej prekážky v dejných cestnej doprave na Pohroní. In: P. Šimko (zost.): *Dejiny cestnej dopravy na Slovensku III*. Žilina 2023, 7–28.

Pramene

- Kvietok 2021 – M. Kvietok: *Most nad riekou Hron, riečny km 172,00, Iľiaš, Banská Bystrica*. Banská Bystrica 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF MIDLAND ADVENTURE COMPANY IN 2021.

1. Banská Bystrica (Banská Bystrica district)

a) Horná ulica street, plot no. 1323, town urbanism, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The find context examined by the excavation can be divided into four chronological horizons in terms of dating. The oldest settlement activities from the 15th century were preserved only as a relic of a refuse pit covered by a destruction horizon. The second settlement horizon was represented by a masoned feature which became extinct at the turn of the 16th and 17th century. A Renaissance court building represents the third detected horizon, and masoned features with hearths represent the fourth one. Similar constructions are typical of small burgher breweries, while the end of production here can be dated to the course of the 19th century.

b) Námestie SNP square, plot no. 1758/1, NCM Bishop's Palace (CLM no. 97), burgher architecture, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The archaeological excavation revealed traces of a Baroque modification and relic of an older masonry, which was probably part of the Gothic cellar. Based on the findings, this stage dates to the 1st half of the 15th century.

c) Námestie Štefana Moyzesa square, so-called Pharhof, plots nos. 126/1, 1826/4, 1826/6, 5422/5, town urbanism, rescue excavation, Postmedieval period (17th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations documented a network of Baroque stone gutters, stratigraphy of Postmedieval layers from the 17th–19th centuries, pavement of the courtyard made from river pebbles, or a stone masonry dividing the courtyard of the parish yard from the garden. A relic of the northeastern corner of unspecified stone features with interior plaster from the 18th–19th centuries was also documented.

2. Banská Bystrica-Iľiaš (Banská Bystrica district), bridge over the Hron river, historical bridge, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the monitoring of excavations associated with the reconstruction of the bridge, probably an original road construction and a group of stakes were investigated; they were parts of the original wooden bridge. Based on the dendrochronological analysis, the stakes can be dated to the 19th century.

3. Banská Bystrica-Uhlisko (Banská Bystrica district), Pod Urpínom street, plot no. 4267, settlement, town urbanism, rescue excavation, La Tène period, Postmedieval period (17th–18th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the monitoring of excavations associated with the renovation of a burgher house from the 2nd half of the 16th century, various terrain and constructional modifications were documented in its immediate surroundings. Under the Renaissance modification of the courtyard, a cultural layer containing movable material from the Late Iron Age (LT C1–C2) was uncovered.

4. Blatnica (Martin district), rural area, NCM Blatnica castle (CLM no. 534), plots nos. 1323/1, 1320, castle, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. In the archaeological excavation associated with the renovation of the NCM Blatnica castle, the relation between the northwestern bastion and remains of the masonry from the original entrance was investigated; four successive construction/development stages were recognized.

5. Bojnice (Prievidza district), village area, NCM Bojnice chateau (CLM no. 805/1–37), Bažantica site, rescue excavation, prehistory, Postmedieval period (17th–18th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd.,

Banská Bystrica. The excavation detected fragments of prehistoric pottery, a stone grinding slab, and a rather insignificant feature – an exploitation pit that brought a pottery fragment from the 17th–18th centuries.

6. Dubnica nad Váhom (Ilava district), urban area, Námestie sv. Jakuba square, NCM manor house and park (CLM no. 713/1–3), plots nos. 1305/1, 1307, manor house, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavation during the reconstruction of the manor house documented layers associated with the Late Postmedieval period and construction activities from the 20th century as well as foundations of an old supporting wall, massive foundations of an older feature (Early Postmedieval period), drainage system and sewerage. In the southeastern part of the area, foundations of probably demolished farm buildings were detected together with an indistinct brick feature and foundations of a Baroque feature which covered stone foundations of an older unmounted U-shaped staircase from the 18th–19th centuries.

7. Dvory nad Žitavou (Nové Zámky district), urban area, Ulica J. Dózsú street, plots nos. 3681/1, 3681/2, 3682, 3683, settlement, rescue excavation, prehistory, Late Roman period, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the salvage trenching and following monitoring of excavations, 43 settlement features from the Late Bronze Age, Late Roman period and Late Middle Ages/Early Postmedieval period were identified. The obtained assemblage of movable finds consists of pottery fragments, bricks, stove tiles, daub, animal bones and metal artifacts (750 pcs. in total).

8. Hronský Beňadik (Žarnovica district), urban area, Pod Kláštorom site, NCM Benedictine Monastery (CLM no. 1229/1–19), plot no. 5, rescue excavation, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations documented Postmedieval stone masonry, Early Medieval/Postmedieval leveling layer, and recent made-up ground from the 20th century.

9. Jeľava (Banská Bystrica district), urban area, Mníšanská ulica street, plot no. 970, town urbanism, rescue excavation, Postmedieval period (17th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of the excavations detected the body of the old Baroque sewerage, a massive layer of debris probably associated with the demolition of the synagogue, and a limited number of movable finds with prevailing pottery fragments from the 17th–19th centuries.

10. Kremnica (Žiar nad Hronom district), urban area, plot no. 369, urban architecture, rescue excavation, Postmedieval period (17th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations related to the construction of a residential house documented stone foundations of two extinct features of the original town architecture (17th–18th centuries), two wells (2nd half of the 16th century and the 1st half of the 17th century), stone sewer from the 17th–18th centuries and several settlement pits (17th–18th/19th centuries).

11. Kremnička (Banská Bystrica district), rural area, Čierne blato and Horné lúky sites, settlement, rescue excavation, Late Bronze Age (Piliny culture), Late Middle Ages. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. This year, the first stage of the archaeological excavation was carried out. A waste pit dated to the Late Bronze Age (Piliny culture) and pottery fragments from the Late Middle Ages (14th–15th centuries) were detected.

12. Krupina (Krupina district)

a) Kuzmányho ulica street, Malinovského ulica street, plots nos. 212/1, 217/1, town plot, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of the excavation detected remains of cultural layers containing Late Medieval pottery, a sluice of the local mill and foundations of a demolished building.

b) NCM Burhger house (CLM no. 11097), Sládkovičova ulica street, plot no. 59/12, town plot, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The find context uncovered through trenching and following monitoring of the excavations can be divided into three horizons. The oldest human activities in the courtyard area are dated – based on finds – to the 15th–16th centuries. The second horizon is represented by the Renaissance reconstruction in the 1st half of the 17th century. The third horizon is represented by the most recent modifications when the courtyard turned into a garden in the middle of the 20th century.

13. Levice-Kalinčiakovo (Levice district), urban area, Church of the Reformed Christian Church, plots nos. 4, 5, sacral architecture, cemetery, rescue excavation, La Tène period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The rescue trenching associated with the church's renovation documented a cultural layer in its exterior. It contained La Tène pottery and three inhumation burials from the Middle Ages/Postmedieval period. In the interior of the church, several chronological horizons and construction stages were uncovered – clay floor, charred layer with Postmedieval pottery (16th–17th centuries), loamy cultural layer with Late Medieval pottery (14th–15th centuries), wall coping from an old masonry and casing of a victory arc.

14. Lučatín (Banská Bystrica district), urban area, Hriadky site, settlement, rescue excavation, prehistory, Late Bronze Age (Lusatian culture?), Postmedieval period (18th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The archaeological excavation in the area identified a dark layer (sub-top layer) containing fragments of prehistoric pottery, two storage pits/heaps (prehistory?) and remarkably more recent activities dated to the end of the 19th century.

15. Lučenec (Lučenec district), Ulica F. Lehára street, Postmedieval architecture, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The excavation uncovered fragments from masonries of a demolished former building for military administration from the 2nd half of the 19th century and part of a path from the 19th century.

16. Lučenec-Opatová (Lučenec district), urban area, Malá Ves site, settlement, rescue excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the rescue trenching, two features were examined in the area – a furrow and a shallow settlement pit – which can be roughly dated to the Middle Ages, based on movable finds.
17. Martin (Martin district), urban area, town urbanism, rescue excavation, Postmedieval period (17th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations related to the gas pipeline reconstruction documented three relics of demolished features, a disturbed inhumation burial and a settlement pit from the 17th–18th centuries.
18. Martin nad Žitavou (Zlaté Moravce district)
- a) Vinice, plots nos. 641/34, 641/65, settlement, rescue excavation, Middle Ages (12th–13th centuries). Finds deposited at Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring the excavations associated with constructing a residential house identified two features – a settlement pit (12th–13th centuries) and an exploitation pit. Bricks – so-called chaff bricks and hand-moulded bricks – in the fill of both features support their dating to the High Middle Ages.
- b) Vinice, plots nos. 641/34, 641/65, settlement, rescue excavation, prehistory, Middle Ages. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring the excavations associated with constructing a residential house documented two settlement pits. Due to the absence of finds, we can only suppose that they are parts of the prehistoric or Medieval settlement recorded in the surroundings of the examined area.
- c) Vinice, plot no. 641/15, settlement, rescue excavation, Eneolithic (Ludanice group, Lengyel culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations detected a refuse pit from the Eneolithic or the Ludanice group of the Lengyel culture.
19. Nové Zámky (Nové Zámky district), urban area, Hlavné námestie square, plots nos. 1101, 126, 129, 141, town urbanism, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The thorough archaeological excavation in Hlavné námestie square documented its several stages – the original pavement of the square (19th century), the leveling gravel layer, strongly charred sandy loam with daub, militaria, and Postmedieval pottery (2nd half of the 17th century), leveling made-up ground (16th century), old brick (Baroque?) sewerage, postholes, brick sewerage from the 19th–20th centuries, four settlement pits from the 17th century, walking levels of the square from the 16th–17th centuries, destroyed remains of masonry and another settlement pit.
20. Podhradie (Prievidza district), rural area, NCM Sivý Kameň castle (CLM no. 868), plot no. 686/1, castle, excavation for scientific and documentation purposes, High and Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The archaeological excavation detected a defensive wall and its connection to the andesite rock, the western corner of the gate, large flat stones, and a debris layer associated with the extinction of the gate arc in 1761.
21. Prešov (Prešov district)
- a) Kráľova hora site, Ulica Michala Bosáka street, plot no. 16220/7, lowland settlement, rescue excavation, prehistory, Early Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The archaeological excavation documented a washed cultural layer with pottery from Late prehistory and Early Middle Ages, remains of a stove from the same period, and a settlement pit (posthole?) dated to the 16th century.
- b) Baštová ulica street, plots nos. 239, 240, 241, town urbanism, rescue excavation, Postmedieval period (17th–18th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of the excavations in the area examined dark clayey sediment and masonry of the town fortification. The obtained assemblage of movable finds contains exclusively material from the 17th–18th centuries.
22. Sliach-Hájnky (Zvolen district), urban area, Ulica Československej armády street, plots nos. 52, 53, architecture, rescue excavation, Postmedieval period (18th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of the excavations during the construction of a house documented destroyed stone foundations of an older house, a leveling demolition layer, and an indistinct leveling layer containing fragments of Postmedieval pottery from the 18th–19th centuries.
23. Slovenská Lupča (Banská Bystrica district), rural area, NCM Lupča castle (CLM no. 77/1–19), plots nos. 2731, 2731/1, 2729/1, rescue excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the rescue archaeological excavation at the NCM Lupča castle, three detection trenches were excavated near the touch of the enclosing defensive wall and the barbican. In the trenches, Postmedieval cultural layers, a stabilization element of the barbican and debris backfills from the 14th–16th centuries were unearthed.
24. Špania Dolina (Banská Bystrica district), urban area, NCM Miner's house (CLM no. 3081/1), Námestie SNP square, plot no. 289, miner's house, rescue excavation, Postmedieval period (17th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The excavation in the interior of the miner's house discovered that it was standing on modified ramparts from Ferdinand's shaft. A heating device was found in one of the rooms. The house was built in the 18th–19th century, judging by movable finds.
25. Topoľčany (Topoľčany district), urban area, NCM Chapel of the Virgin Mary of Carmel (CLM no. 12251), plot no. 5256/2, settlement, cemetery, rescue excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture), High Middle Ages (13th–14th centuries), Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the removal of the areal topsoil, 51 burial pits and two brick tombs dated to the 2nd half of the 19th century and

the 1st half of the 20th century were uncovered. Three settlement pits were also documented – two dated to the Late Bronze Age (Lusatian culture) and one to the High Middle Ages (13th–14th centuries).

26. Trenčianska Turná (Trenčín district), urban area, Podlužie site, plots nos. 2140/13, 2140/43, settlement, rescue excavation, Neolithic (Late Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of the excavations documented four features – two settlement pits and two exploitation pits. Based on finds, they can be dated to the Neolithic or the Želiezovce group of the Late Linear Pottery culture.

27. Zvolen (Zvolen district), urban area, Sládkovičova ulica street, plot no. 134, town urbanization, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Monitoring of excavations documented two parallel stone masonries representing the foundations of a demolished building, another stone masonry from pebbles, and a deposited assemblage of pottery dated to the 17th century.

28. Žarnovica (Žarnovica district), urban area, Námestie SNP square, plot no. 1531, residence, rescue excavation, Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The archaeological excavation associated with the renovation of the Upper Manor investigated several terrain and construction modifications in its surroundings. The earliest settlement horizons, as well as the group of masonries at the southern wall of the avant-corps, come from the 17th–18th centuries. The obtained assemblage of pottery fragments and stove tiles can be dated to the 16th–20th centuries. A brick with a mark of the Kingdom of Hungary from the end of the 19th to the beginning of the 20th century was also discovered.

VÝSKUM HRADU GLANZENBERG V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Jozef L a b u d a

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), Staré mesto – Glanzenberg, sídlisko, systematický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Začiatkom júla Slovenské banské múzeum otvorilo ďalšiu etapu archeologického výskumu pre vedecké a dokumentačné účely na lokalite Staré mesto – Glanzenberg v Banskej Štiavnici. Z krátkej retrospektívy výskumov, ktoré múzeum začalo realizovať v spolupráci s rôznymi inštitúciami už pred viac ako 40 rokmi vyplýva, že lokalita súvisí s počiatkami baníctva a osídlenia mesta už 12. stor. V priebehu 13. stor. sa stala sídlom komorského grófa a skúšača rúd, ktorý dozeral na ťažbu rúd drahých kovov v širšom regióne. Opevnený hradný areál s rozlohou 5 ha stráži vojenská posádka zabezpečujúca ochranu obyvateľov mesta pod hradným kopcom, na ktorom sa zistili domy baníkov z 13.–16. stor. Boli preskúmané tiež objekty technického charakteru – skúšobňa rúd, hutnícka pec, triediareň rudy, ale aj podzemný priestor pre uloženie cenností kráľovského úradníka či pingy ako pozostatky po ťažbe rúd priamo na lokalite. Len nedávno, v roku 2020, sa ukončil výskum areálu hradnej kaplnky na vrcholovej polohe. Jej existenciu datujeme do krátkeho časového obdobia – od polovice 14. stor. až do mája roku 1442, kedy bola po vojenskom útoku zničená a vypálená.

Tohtoročná sezóna nadviazala na práce z predchádzajúceho roku, kedy sa začalo s odkrývaním objektov v juhovýchodnej časti opevneného areálu, v blízkosti hradbového múru s pracovným označením Románske domy. Toto pomenovanie podnietilo situovanie kaskádovito upravených terás s priehlbami, ktoré mohli predstavovať pôvodné sídliskové objekty už z obdobia 13. stor.

Archeologickým výskumom sa na jednej z týchto terás, v sonde 1/21, podarilo zachytiť líniu muriva, smerujúcu kolmo k hradbovému múru lokality. Odkryté murivo by mohlo predstavovať jednu zo stien sídliskového objektu. Avšak opracovaný kameň z andezitu, sekundárne použitý v základovom murive, datovanie objektu do 13. stor. vylučuje. Sprievodné keramické a kovové nálezy z okolia muriva a prepálená dlážka vedľa muriva poukazujú na výstavbu objektu po známej vojenskej katastrofe 1442, kedy hrad Glanzenberg „lahol popolom“. Život na lokalite sa sem postupne navracal aj výstavbou nových objektov (s použitím architektonických článkov z opustených starších stavieb) či prestavbou starších objektov. To bolo pred rokmi potvrdené nielen na vrcholovej polohe, ale aj na polohe s označením Plošina nad povrchovými dobývkami.

Zaujímavá, ale z hľadiska interpretácie funkcie objektu nateraz komplikovaná situácia bola zistená na vyššie situovanej terase, kde bola umiestnená sonda 1/21. Na tomto mieste boli postupne umiestnené ďalšie tri zisťovacie sondy (sondy 2–4/21). V rámci sondáže bol doložený objekt, ktorého steny tvorili umelé záseky do skaly do hĺbky až 200 cm, pričom na dne dvoch sond bola zistená silne prepálená podlaha s nálezmi zo 14. stor. Nad ňou sa nachádzala mladšia podlaha so zásypom a nálezmi zo 16.–17. stor. Pre správnu interpretáciu funkcie objektu bude potrebné v budúcnosti realizovať výskum plošným odkryvom.

Okrem objavu viacerých stavebných prvkov, ako bol hradbový múr, prilahlé murivo k hradbovému múru či upravené skalné podložie, sa počas výskumu podarilo získať aj početné hnutelné archeologické nálezy. Medzi nimi kuchynskú keramiku z 13.–17. stor., hlinené banické kahance – palčiaci zo 14. stor., visiaci zámok zo 14. stor., bronzové ozdobné kovanie zo 14. stor., olovenú guľku z 15. stor., železné klince, hutnícku trosku, podkovy koní, zvieracie kosti a ďalšie nálezy z 14.–16. stor.

EXCAVATION AT THE GLANZENBERG IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Banská Štiavnica district), Staré mesto – Glanzenberg site, settlement, systematic excavation for scientific and documentation purposes, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Slovak Mining Museum in Banská Štiavnica. The current season followed the fieldwork executed in the previous year when features in the southern part of the fortified area started to be uncovered. The area is near the defensive wall and is preliminarily called a Romanesque house. Trench 1/21 detected a line of masonry heading perpendicularly to the defensive wall at the site. The uncovered masonry might represent one of the walls of a settlement feature. However, the worked andesite secondarily used in the foundations denies dating the feature to the 13th century. The associated pottery and metal finds from the surroundings of the masonry suggest the construction of the feature after the well-known military disaster in 1442 when the Glanzenberg castle burnt down. An interesting – but complicated in terms of interpretation – context was detected on a higher-located terrace. Three trial trenches were located there (trenches 2–4/21). They documented a feature with walls made up of artificial cuts in the rock, as much as 200 cm deep; the charred floor with finds from the 14th century was found on the bottoms of two trenches. Above this was a more recent floor with backfill and finds from the 16th–17th centuries. To interpret the function of the feature correctly, an excavation by topsoil stripping will be necessary. Besides discovering several construction elements, such as a defensive wall, adjacent masonry at the defensive wall, or modified bedrock, the excavation obtained numerous movable archaeological finds. They included kitchenware from the 13th–17th centuries, clay mine burners from the 14th century, a padlock from the 14th century, a decorative bronze fitting from the 14th century, a lead projectile from the 15th century, iron nails, metallurgical slag, horseshoes, animal bones and other finds from the 14th–16th centuries.

KELTSKÉ OBETISKO V TRENČIANSKEJ BREZINE

Juraj M a l e c

T r e n č í n (okr. Trenčín), poloha Čerešňový sad, Brezina, hrad, archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová (lužická kultúra), doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologickému výskumu predchádzal geofyzikálny prieskum s cieľom zachytiť staršie osídlenie na ploche budúcej prístupovej cesty k Trenčianskemu hradu. Geofyzikálnym meraním sa zistili dve anomálie – jedna v južnej časti trasy prístupovej cesty a ďalšia v približnom strede. Sondou 1 bola overená anomália v strednej časti plochy a sondou 2 južná časť plochy. V sonde 2 bol nález negatívny, resp. predstavoval recentný zásah.

V sonde 1 sa po odstránení spevnených povrchov začínal v pôdoryse rysovať objekt s výraznou, tehlovočervenou výplňou (objekt 1). Prehĺbením 1 m širokého zisťovacieho rezu 1 o 20 cm, sme zistili, že objekt je zapustený do tmavosivej vrstvy, doslova preplnenej drobnými fragmentmi keramiky (SJ 102, objekt 2). Po odobratí tehlovočervenej vrstvy SJ 101 z objektu 1 sme identifikovali aj staršiu vrstvu výplne, v podobe sivohnedej zemitej hliny (SJ 103), pričom obe vrstvy obsahovali iba sporadické nálezy keramiky.

Objekt 2 sme na základe prítomnosti enormného množstva archeologických nálezov skúmali prostredníctvom sektorov so štandardizovanými rozmermi 1 × 1 m. Ukončenie objektu sme zachytili v južnej časti sondy v reze 1 a postupne sme tento priestor rozšírili na najväčšiu možnú šírku, resp. na 4 m. V tejto časti sa nám po odobratí SJ 102 podarilo identifikovať iba objekt 6. Predpokladaný objekt 4 bol po prerezaní identifikovaný iba ako jemný presah SJ 102. Pokračovanie objektu 2 sme sa severne od objektu 1 pokúsili doložiť umiestnením kontrolného rezu 1A, ktorý bol v línii s rezom 1. Počas výskumu kontrolného rezu sme zaznamenali veľmi bohaté nálezy a preto sme rez 1 natiahli severným smerom v čo najväčšej dĺžke, t. j. 8 m. Ďalšiemu predĺženiu rezu 1 bránila prítomnosť bezprostredne stojaceho stromu a najmä prítomnosť lokálnej lesnej komunikácie, vedúcej do areálu hradiska. Predĺžením rezu sa nám podarilo zachytiť približné ohraničenie objektu 2 aj v severnej časti sondy 1. Aj tu sme preto pristúpili k maximálnemu možnému rozšíreniu sondy 1 a po odstránení spevnených povrchov sme vytýčili sektory 3–16. Po postupnom odobratí SJ 102 sme na tejto ploche identifikovali objekty 5, 7–11.

Predĺženie rezu 1A severným smerom (sektory 1/2–8) sme využili na jeho zníženie na vrstvu podlážia, resp. na vrstvu hnedožltej sprašovej hliny. Zachytili sme postupné klesanie terénu severným smerom, z čoho sme usúdili, že sa s rezervou môže jednať o priekopu (objekt 3), oddeľujúcu priestor hradiska od

zvyšku návršia v najužšom mieste šije. Nakoľko bolo hlavným predmetom archeologického výskumu overenie anomálií zachytených počas prieskumu geofyzikálneho (objekt 1), jej ďalší priebeh sme neoverovali. Úroveň zachytenia „priekopy“ totiž výrazne kontrastovala s relatívne plytkým založením stavebného objektu prístupovej cesty, čím ju prakticky ani zďaleka neohrozovala.

Overenie prípadného pokračovania objektu 2 v západnej časti ponúkala prítomnosť trasy budúceho chodníka, vedúceho po staršej lesnej komunikácii v bezprostrednej vzdialenosti od sondy 1. Na severnom okraji trasy chodníka sme preto situovali zisťovacie sondy 3 a 4, v ktorých sa však pokračovanie objektu 2 zachytiť nepodarilo.

Počas sledovania výkopových prác pri realizácii prístupovej komunikácie sa severne od sondy 1 podarilo identifikovať rozmernú tehlovočervenú vrstvu, a to v celej šírke komunikácie. Nakoľko sme už boli na dne stavebnej hĺbky, bolo nám umožnené overiť situáciu iba rezom pri západnom okraji budúcej komunikácie (sonda 5). Po odobratí tehlovočervenej vrstvy sa na dne sondy ukázali časti dvoch hlbšie zahĺbených objektov (objekty 13 a 14).

V súvislosti s realizáciou „mobiáru“ sa nám počas výkopu základovej ryhy pre budúce pódium podarilo v bezprostrednej vzdialenosti od glacisu zachytiť kostrový hrob (objekt 12), pričom pri bagrovaní bola odlúpená časť lebky pochovaného jedinca. Najvýraznejším terénnym zásahom v súvislosti s „mobiárom“ bol jednoznačne výkop základovej ryhy pre masívnu palisádovú hradbu, vymedzujúcu priestor budúcich verejných toaliet. Počas výkopu jej oblúkovitého základu (sonda 7) sa nám vďaka dostávajúcej hĺbke (1 m) podarilo na dne identifikovať dva ďalšie archeologické objekty (objekty 15 a 16). V súvislosti s úpravou terénu v okolí glacisu sa nám taktiež podarilo identifikovať dve situácie, označené ako objekty 17 a 18.

Mimo uvedených nálezov neboli počas predmetných stavieb zachytené žiadne ďalšie archeologické situácie. Výkopové práce boli systematicky a nepretržite sledované. Absenciu ďalších nálezov môžeme na tejto významnej polykultúrnej lokalite jednoznačne pripísať plytkej stavebnej hĺbke stavebných objektov. V južnej a sčasti aj východnej a západnej časti Čerešňového sadu bola vo výkopoch relatívne často prítomná deštrukcia valového opevnenia. Tú sa nám podarilo vo väčšom rozsahu preskúmať v objekte 1, kde bolo valové opevnenie rozplanované aj do pôvodnej preliachiny a masa tehlovočervenej hliny tak tvorila iba plytkú vrstvu.

Sonda 1 (dĺ. × š. × hl. použité v ďalších opisoch; 22,5 × 4,15 × 2,1 m). Bola umiestnená v priestore šije, resp. najužšieho miesta prístupu do areálu hradiska v Čerešňovom sade. Po zachytení objektu 1 a následne aj objektu 2 bola sonda postupne rozširovaná a podarilo identifikovať aj objekty 3–11. Západným okrajom sondy bol priebežne vedený zisťovací rez 1.

Objekt 1 (min. rozmery 5,1 × 4,12 × 1,4 m). Išlo o rozmerný členitý objekt, ktorý na východnej a západnej strane zachádzal do profilov sondy 1, pričom na strane východnej pravdepodobne iba okrajovo. Výplň objektu tvorili dve časovo odlišné vrstvy. Mladší zásyp predstavovala tehlovočervená hlina s veľkými kusmi mazanice, resp. deštrukcia valového opevnenia hradiska, ktorá vyplnila prítomnú priehlbínu v podobe čiastočne zasypaného objektu (SJ 101). Staršiu výplň predstavovala vrstva sivohnedej zemitej hliny (SJ 103). Z oboch výplní objektu pochádzajú iba veľmi sporadické nálezy keramiky. V mladšej vrstve bol zachytený aj včasnónovoveký črep, v staršej vrstve sa našlo niekoľko pravekých črepov. Keďže stratigraficky porušoval zachytené keltské obetisko (objekt 2), domnievame sa, že sa jedná skôr o objekt mladší – včasnostredoveký, príp. stredoveký. Z hľadiska funkcie ho možno interpretovať ako zemník, avšak vzhľadom na jeho situovanie pred valovým opevnením hradiska iba s určitou rezervou. Objekt bol pravdepodobne najskôr čiastočne zasypaný azda kultúrnou vrstvou z doby bronzovej a následne v časoch deštrukcie valového opevnenia, ktorú možno predpokladať niekedy v priebehu včasného novoveku.

Objekt 2 (min. rozmery 10,2 × 4,12 × 0,3 m). Ohraničenie objektu sa podarilo zachytiť na južnej a severnej strane sondy 1, na západnej a východnej strane zachádzal za hranice skúmaného priestoru. Rozmery rozľahlá vrstva tmavosivej zemitej hliny predstavovala pozostatok keltského obetiska. Vo výplni objektu sa nám podarilo iba v rámci sondy 1 zozbierať viac ako 16 000 fragmentárne nalámaných kúskov keramiky a taktiež veľké množstvo rovnako rozlámaných kostí. Z výzdoby keramiky prevládajú rôzne ryté ornamenty a zvislé hrebeňovanie. Medzi najzaujímavejšie nálezy radíme dvojicu keramických hľavičiek. Kým jedna pôvodne tvorila akiste výzdobu hrdla fľaše, druhá pôvodne slúžila ako akýsi podstavec na rozdelenie ucha nádoby na dve časti. Nemenej zaujímavým bolo zachytenie bohato zdobeného ucha nádoby. Pozoruhodná bola prítomnosť početných fragmentov šperkov, najmä z bronzu, ale výnimočné postavenie mali zaiste aj fragmenty sklenených šperkov. Aj vďaka zhodným analógiám sklenených šperkov môžeme takmer s istotou zaradiť zachytené obetisko do 2. stor. p. n. l. (Březinová 2017, 51, obr. 4).

Objekt 3 (min. rozmery $8 \times 1 \times 1,4$ m). Bol identifikovaný v severnej časti rezu 1 v sonde 1. Išlo pravdepodobne o zvyšok priekopy, oddeľujúcej hradisko od zvyšku návršia Breziny v najužšom možnom mieste. Objekt postupne klesal severným smerom, pričom v rámci rezu 1 bolo badateľné aj klesanie smerom severozápadným. Vo výplni sa nachádzali takmer výhradne črepy z doby laténskej, jej funkčné obdobie si však dovoľujeme s rezervou posunúť už do doby bronzovej.

Objekt 4. Bol identifikovaný pri južnom okraji objektu 1. Po preskúmaní však bolo evidentné, že sa jedná len o akýsi tmavší presah spodnej časti vrstvy SJ 102, resp. objektu 2.

Objekt 5 ($40 \times 33 \times 19$ cm). Mal nepravidelný kruhový pôdorys a šikmé steny, zvažujúce sa k relatívne rovnému dnu objektu. Výplň tvorila tmavosivá hlina. Z hľadiska funkčnosti ho interpretujeme ako možný žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Objekt 6 ($32 \times 28 \times 8$ cm). Bol zachytený ako plytká štruktúra s nepravidelne kruhovým pôdorysom, šikmými stenami a rovným dnom. Výplň bola tvorená tmavosivou hlinou, premiešanou s hnedožltou piesčitou hlinou. Vzhľadom na charakter výplne nemôžeme v tomto prípade vylúčiť ani možný presah SJ 102, resp. objektu 2 do pôvodnej drobnej kruhovej preliačiny.

Objekt 7 ($40 \times 38 \times 15$ cm). Disponoval nepravidelným kruhovým pôdorysom a šikmými stenami, zvažujúcimi sa k rovnému dnu objektu. Výplň tvorila tmavosivá hlina s prímiesou žltohnedej piesčitej hliny. Z hľadiska funkčnosti ho môžeme s rezervou interpretovať ako žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Objekt 8 ($36 \times 35 \times 18$ cm). Štruktúra s takmer pravidelným kruhovým pôdorysom, ktorej steny sa šikmo zvažovali k rovnému dnu. Výplň tvorila tmavosivá hlina. Z hľadiska funkčnosti môžeme objekt s rezervou interpretovať ako žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Objekt 9 ($66 \times 34 \times 45$ cm). Štruktúra s takmer pravidelným kruhovým pôdorysom, ktorej východná časť bola sčasti preskúmaná už pri znižovaní sektoru 10. Zapustenie objektu bolo v tomto prípade preukázateľné až do objektu 2. Steny sa šikmo zvažovali k zaoblenému dnu objektu. Z hľadiska funkčnosti ho môžeme s rezervou interpretovať ako žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Objekt 10 ($35 \times 30 \times 21$ cm). Štruktúra s takmer pravidelným kruhovým pôdorysom. Steny sa šikmo zvažovali k zaoblenému dnu objektu. Výplň tvorila hnedosivá hlina. Z hľadiska funkčnosti ho môžeme s rezervou interpretovať ako žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Objekt 11 ($26 \times 36 \times 10$ cm). Štruktúra s takmer pravidelným kruhovým pôdorysom. Steny sa šikmo zvažovali k mierne zaoblenému dnu objektu. Výplň bola tvorená tmavosivou hlinou. Z hľadiska funkčnosti ho môžeme s rezervou interpretovať ako žiarový hrob, ktorý súvisel s obetiskom (objekt 2).

Sonda 2. Bola situovaná v južnej časti komunikácie, ktorá viedla k hradu, za účelom overenia anomálie zachytenej počas geofyzikálneho prieskumu. V tomto prípade sa však jednalo len o starý nefunkčný telefónny kábel, zapustený do masívneho násypu samotnej komunikácie. V sonde sa nachádzala výhradne hlušina z niektorého z odďažených miest návršia Breziny, čo sa potvrdilo aj pri dodatočnom prehĺbení sondy.

Sonda 3 ($1,5 \times 0,6 \times 0,85$ m). Bola situovaná v rámci stavebného objektu chodníka, západne od sondy 1, za účelom overenia prípadného presahu objektu 2 západným smerom. Pod vrstvou štrku sa však až do hĺbky 90 cm nachádzala iba vrstva hnej zemitej hliny s prímiesou tehlovočervenej hliny.

Sonda 4 ($1,5 \times 0,6 \times 0,9$ m). Bola situovaná 5 m západne od sondy 3, takisto v rámci stavebného objektu chodníka. Ani tu sa západný presah objektu 2 nepotvrdil a pod vrstvou štrku sa nachádzala výhradne vrstva hnej zemitej hliny. Takmer s určitosťou môžeme predpokladať, že objekt 2 svojim rozsahom rešpektoval vnútornú líniu chodníka.

Sonda 5 ($8 \times 0,7 \times 0,8$ m). Bola umiestnená do rozľahanej vrstvy v severnej časti stavebného objektu prístupovej komunikácie, pri jej západnom okraji. Zachytená vrstva sa vyznačovala sypkou konzistenciou a prítomnosťou veľkých kusov prepálenej trosky. Dno sondy tvorila bledohnedá hlinito-piesčitá vrstva. V severnej časti sondy boli zachytené objekty 13 a 14.

Objekt 13 ($? \times 80 \times 44$ cm). Vyznačoval sa lichobežníkovým pôdorysom a na východnej a západnej strane zasahoval do profilov sondy 5. Výplň tvorila červenohnedá prepálená vrstva. Vzhľadom na výplň a ostré línie objektu sa domnievame, že sa môže jednať o pozostatok časti prehorenej konštrukcie. S rezervou je datovaný do obdobia stredoveku.

Objekt 14 (? × 48 × 40 cm). Pôdorys zachytenej časti objektu bol lichobežníkového tvaru, pričom na východnej, severnej a západnej strane zasahoval do profilov sondy 5. Výplň tvorila, rovnako ako v prípade objektu 13, vrstva červenohnedej prepálenej hliny a môže sa jednať o pozostatok časti prehorenej identickej konštrukcie. Vzhľadom na absenciu hnutelných nálezov ho možno s rezervou datovať do obdobia stredoveku.

Sonda 6 (? × 60 × ? cm). Ako sonda 5 bola označená základová ryha budúceho pódia v bezprostrednej blízkosti Trenčianskeho hradu. Počas výkopu tu bol zachytený kostrový hrob (objekt 12) a počas bagrovania bola odlúpnutá časť lebky. Sonda bola v mieste zachytenia hrobu rozšírená na potrebné rozmery, umožňujúce úplné doskúmanie hrobu. Mimo tohto nálezu sa nezistili žiadne iné archeologické nálezy, či situácie.

Objekt 12 (210 × 62 × 30 cm). Kostrový hrob orientovaný v smere JV–SZ, bez hrovej výbavy. Jednalo sa pravdepodobne o dospelého mužského jedinca, uloženého vo vystretej polohe, s rukami prekríženými v oblasti panvy. Z výplne hrobu pochádzajú tri kusy včasnovekekej keramiky, ktoré neplnili funkciu hrovej výbavy.

Sonda 7 (? × 1 × 1,3 m). Dlhšia oblúkovitá základová ryha pre budúcu drevenú palisádu, vymedzujúcu priestor budúcich verejných toaliet. Pri dne boli zachytené objekty 15 a 16.

Objekt 15 (160 × 100 × 6 cm). Nevýrazná štruktúra, azda kultúrna vrstva, obsahujúca fragmenty keramiky datovateľné s rezervou do doby bronzovej. Vrstva bola tvorená sivohnedou zemitou hlinou so sporadickým výskytom keramických črepov. S istotou nemôžeme potvrdiť, či sa jednalo o vrstvu kultúrnu, vzhľadom na jej situovanie na hrane svahu.

Objekt 16 (274 × 100 × 30 cm). Nálezová situácia bola podobná ako pri objekte 15, tu sme však vo výplni zdokumentovali kyprejšiu štruktúru sivohnedej zeminy. Keďže sa v nej nachádzal zmiešaný keramický materiál od mladšej až neskoršej doby bronzovej (lužická kultúra), cez dobu laténsku až do obdobia novoveku, vylučujeme, že predstavuje pozostatok kultúrnej vrstvy. Predpokladáme, že išlo o zvyšok planírky, azda z čias budovania pôvodnej lesnej cesty.

Objekt 17 (205 × 60 × 45 cm). Predstavuje jednu z dvoch zachytených, resp. dokumentovaných architekúr, ktorá sa nachádzala vnútri objektu glacisu. Juhozápadná murovaná časť múriku disponovala starostlivo opracovanými kameňmi, čím sa výrazne odlišovala od severovýchodnej, nasucho kladenej časti, zachovanej iba v torzálnom stave.

Objekt 18 (? × 60 × 100 cm). Počas prechodu plánovaného chodníka cez opevnenie glacisu bola mechanizmom odkrytá časť kamenného múru, vybiehajúca z viditeľnej línie hlavného múru glacisu. Po začistení sa potvrdilo vzájomné prepojenie múrov, ako aj jeho zalomenie z defenzívnych dôvodov, doložiteľné na dobových vyobrazeniach. Jednalo sa o nasucho kladený, silne deštruovaný, pieskovcový múr s vnútornou (severnou) zalícovanou stranou s prevládajúcou riadkovou konštrukciou.

Absenciu ďalších nálezov možno jednoznačne pripísať relatívne plytkým terénnym zásahom, adekvátnym k povahe projektu stavby. To sa potvrdilo napr. pri sondách 6 a 7, kde sa podarilo zachytiť archeologické situácie až od hĺbky 1 m. Výkopy pre komunikáciu, chodník a „mobiár“ totiž v drvivej väčšine nepresahovali hĺbku 20–40 cm.

Literatúra

Březinová 2017 – G. Březinová: Keltské sklo z vybraných výšinných polôh na Slovensku. In: K. Harmadyová (zost.): *Devín Veroniky Plachej. Zborník k životnému jubileu PhDr. V Plachej*. Bratislava 2017, 45–62.

CELTIC RITUAL SITE AT TRENČIANSKA BREZINA. Trenčín (Trenčín district), Čerešňový sad site, Brezina, castle, archaeological excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture), La Tène period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. During an archaeological excavation in the Brezina area, multiple features and layers from various historical periods were documented, including the Bronze Age, La Tène period, Middle Ages, and Postmedieval period. Among these, features 1 and 2 emerged as particularly significant, providing valuable insights into the settlement's history.

Feature 1 looked like a large, sectioned feature overlapping the profiles of trench 1 on the western and eastern sides; it only slightly overlapped the eastern side. The fill of this feature comprises two distinct chronological layers. The more recent backfill was made from terracotta-red soil with large pieces of daub or destroyed remains of the rampart fortification of the hillfort. It filled the present depression in the form of a partly backfilled

feature (SJ 101). The older backfill was a layer of grey-brown soil (SJ 103). Sporadic pottery finds come from the fill of both features. In the younger layer, an Early Postmedieval sherd was detected; in the older layer, several prehistoric sherds were found. As the Celtic sacrifice site was stratigraphically interrupted, i. e. cross-cut by feature 2, we assume that it is a younger feature – Early Medieval or Medieval. As for its function, it can be interpreted as a clay pit; however, concerning its location in front of the rampart fortification of the hillfort, it can be doubted. We suggest that the feature was partially backfilled initially, potentially incorporating a cultural layer from the Bronze Age. Subsequently, during the time of the rampart's destruction, likely in the Early Postmedieval period, the feature appears to have received additional backfill.

After excavation, feature 2 was interpreted as a Celtic ritual site. Its boundaries were detected on the southern and northern sides; on the western and eastern sides, the feature exceeded the borders of the trench. The feature fill – only within trench 1 – contained more than 16,000 pottery fragments and many identically fragmented bones. In pottery decoration, engraved ornaments and vertical combing prevail. The most interesting finds include a pair of pottery heads. One was probably part of the decoration from a bottleneck; the second was used initially as a divider of the vessel handle. The discovery of a richly decorated vessel handle was equally interesting. The presence of many fragments from jewels, mainly bronze, is also noteworthy. Pieces of glass jewels are exceptional. Thanks to identical analogies to glass jewels, the detected sacrifice site can be almost certainly dated to the 2nd century BC.

POLYKULTÚRNA LOKALITA V NEMŠOVEJ

Juraj M a l e c

N e m š o v á, časť K l ú č o v é (okr. Trenčín), poloha Pod horou, záchranný archeologický výskum, eneolit (badenská kultúra), stredná až neskorá doba bronzová (lužická kultúra), vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum bol realizovaný prostredníctvom zisťovacích sond, rovnomerne rozmiestnených na ploche budúcej komunikácie v rámci novovznikajúcej ulice. Už pri hĺbení prvej zisťovacej sondy v severovýchodnej časti plochy a v bezprostrednej blízkosti asfaltovej cesty na Slnecnej ulici sa podarilo identifikovať kultúrnu vrstvu, ktorej úroveň zachytenia sa nachádzala až v hĺbke 160 cm od dnešného terénu. Pozitívne boli aj ďalšie zisťovacie sondy, kde bola zároveň zachytená stúpajúca tendencia pôvodného terénu smerom k úbočiu výbežku Bielych Karpát. V sonde 3, v severozápadnej časti plochy, sa úroveň zachytenia kultúrnej vrstvy nachádzala už iba v hĺbke 50 cm. Kultúrna vrstva vyznievala južným smerom, až sa úplne vytratila pri južnom okraji stavebnej plochy. Sondy 9, 15 a 16 boli negatívne.

Na základe sondáže bol na mieste budúcich komunikácií realizovaný plošný archeologický výskum, ktorý pozostával z odobratia ornice a podorničia, resp. archeologicky negatívnych vrstiev až po úroveň zachytenia kultúrnej vrstvy. Išlo o náročnú aktivitu, nakoľko archeologicky pozitívna bola väčšina skúmanej plochy komunikácie v celkovej dĺžke 860 m. Po znížení na úroveň kultúrnej vrstvy bol na celej ploche realizovaný detektorový prieskum. Sporadicky sa podarilo identifikovať archeologické objekty, zapustené priamo do kultúrnej vrstvy. Vzhľadom na sfarbenie ich bolo možné rozpoznať iba pri výrazne odlišnej výplni, či početnejšej prítomnosti nálezov. Po kompletnom skontrolovaní plochy, vybratí a zameraní nálezov a archeologických objektov sa plocha znížila o cca 20 cm, teda o vrstvu, ktorá bola plnohodnotne skontrolovaná detektormi kovov. Obdobne sa postupovalo až na podlažie. Na niektorých miestach presahovala kultúrna vrstva hrúbku 100 cm. Po každom znížení úrovne a následnom preskúmaní sme zachytené situácie geodeticky zamerali.

Výnimkou bol objekt 30 – hrubá kultúrna vrstva, veľmi bohatá na hnutelné archeologické nálezy. Vrstva bola v celej svojej dĺžke skúmaná prostredníctvom rezov so šírkou 1 m, ktoré boli orientované kolmo na priebeh komunikácie, resp. skúmanú plochu. Medzi jednotlivými rezmi sa nachádzali 2 m široké bloky.

Najstarší súbor nálezov z obdobia eneolitu pochádzal z kultúrnej vrstvy, ktorú sa podarilo zachytiť až v hĺbke 220 cm od súčasného povrchu. Zdokumentovali sme ju pri skúmaní zásobnej jamy z doby bronzovej (objekt 124), ktorej spodná časť prerazila predmetnú kultúrnu vrstvu. Eneolitickú vrstvu sme preskúmali prostredníctvom sondy 17, v celkovom rozsahu plochy s rozmermi 300 × 350 cm. Okrem sondy 17 sa nám jej prítomnosť podarilo zachytiť tiež v rozsahu archeologických sond 10–13. Pochádzali z nej relatívne bohaté hnutelné archeologické nálezy, vrátane zdobených keramických črepov (zdobené vetvičkovým ornamentom, barbotinom) a štyroch nôžok, pochádzajúcich zrejme zo zvieracieho idolu. Nálezový celok datujeme do stredného eneolitu a pripisujeme ho nositeľom boľaráskeho stupňa badenskej kultúry.

Väčšina nálezov pochádzala zo strednej až neskorej doby bronzovej, z ktorej sa podarilo doložiť rozľahlé a intenzívne osídlenie. Zachyteného osídlenia sa koncentrovalo v severozápadnom rohu stavebnej plochy s postupnou slabnúcou intenzitou kultúrnej vrstvy či prítomnosťou archeologických objektov južným a východným smerom. Celkovo sa podarilo preskúmať 167 kolových jám, ktoré predstavovali najčastejší typ objektu. Viaceré zoskupenia naznačujú konštrukciu zaniknutých stavieb, napr. objekty 167 (osem kolových jám), 197 (deväť kolových jám), 198 (deväť kolových jám), 201 (14 kolových jám) a 209 (deväť kolových jám). Sídľiskových jám, resp. archeologických objektov bez možnosti bližšieho definovania pôvodného účelu, bolo preskúmaných 120. Medzi archeologické objekty, ktoré možno bližšie funkčne interpretovať radíme zásobné jamy, ktorých sa podarilo preskúmať 20, resp. 23. Pyrotechnickú funkciu predpokladáme pri objektoch 95, 165 a 305. V objekte 94 sa podarilo zachytiť časť zachovanej urnovej nádoby. Jej prípadnú funkciu žiarového hrobu nie je možné potvrdiť. O zemníku môžeme uvažovať v prípade objektu 7, ktorý mal relatívne hlboko situované dno a nejasné kontúry okrajov. Na základe zhľukov nálezov v kultúrnej vrstve sme vyčlenili 27 objektov, avšak v 24 prípadoch sa ich prítomnosť nepotvrdila. Z dôvodu rozľahlosti skúmanej plochy, postupu prác a zložitosti terénnych situácií bolo taktiež postupne úplne vynechaných niekoľko čísel. Pri zaradovaní väčšiny objektov bez hnutelných archeologických nálezov do doby bronzovej sme vychádzali z ich situovania v miestach a úrovniach s preukázateľnými súdobými nálezmi.

Na zachytených keramických fragmentoch dominujú z hľadiska výzdoby ryté ornamenty, často viacnásobného podkovovitého tvaru, krátke ryhy v skupinách, viacnásobný kruhový žliabok a tenké šikmé zväzky rýh. Vyskytujú sa aj malé jamky, ploché jamky a tzv. slniečka. Pomerne časté sú presekávané plastické lišty, resp. vydutia nádob, ako aj kolkovanie. Vo výzdobe je pomerne častý motív „slnečného kultu“. Viackrát sa podarilo zachytiť hlinené koliesko, dokonca v prípade objektu 166 až v troch exemplároch, pričom nie je vylúčené, že mohli pochádzať z keramického modelu voza. Výrazným nálezom bol fragment keramickej sacej nádoby. S určitou rezervou išlo o „kojeneckú fľašu“, čomu by napovedal aj jej tvar, evokujúci dojem býcej hlavy. Do podobnej kategórie spadá aj nález keramickej lyžičky či fragmentov cedníka.

Z doby bronzovej pochádza aj viacero kostných predmetov. K šperkom a ozdobám môžeme priradiť nález dentálie, tvarom pripomínajúci miniatúrneho diviaka. Našiel sa vo výplni objektu 30, z ktorého pochádza väčšina hnutelných archeologických nálezov. Masívna kultúrna vrstva mohla byť centrom zachyteného osídlenia, nakoľko sa konzistenciou, ale aj nálezovým inventárom výrazne odlišovala od zvyšnej kultúrnej vrstvy, skúmanej počas archeologického výskumu. Na základe daného predpokladu môžeme bezpečne predpokladať pokračovanie zachyteného sídliska severovýchodným, severným a severozápadným smerom, zrejme až po breh Klúčovského potoka.

Väčšinu z 213 kovových predmetov z doby bronzovej, resp. ich častí či zliatkov bronzu, sa podarilo nájsť s pomocou detektoru kovov. Medzi najvýznamnejšie nálezy nepochybne patria bronzová dýka, tri bronzové dlátky, dva fragmenty kosákov, tri bronzové hroty šípov, bronzový čakan, fragmenty bronzových šperkov, bronzové ihlice či ich časti a do kruhu zmotaný zlatý drôt.

Vo všeobecnosti spadajú predmetné nálezy do rozmedzia strednej až neskorej doby bronzovej a sú pripisované nositeľom lužickej kultúry, pričom v nich možno sledovať aj jej genézu od najstaršieho stupňa.

Najmladší horizont osídlenia predstavovali hnutelné a nehnuteľné archeologické nálezy z obdobia vrcholného stredoveku. Celkovo sa podarilo preskúmať 23 archeologických objektov, a to najmä na južnom okraji plochy, mimo zachyteného osídlenia z doby bronzovej. Takmer pri všetkých objektoch nie je možné zistiť ich pôvodnú funkciu a interpretované boli len ako sídliskové jamy. Pri objekte 18 môžeme, s určitou rezervou, uvažovať o zásobnej funkcii a nálezové okolnosti objektu 92 poukazujú na možnú spojitost s obytnou stavbou.

Medzi hnutelnými archeologickými nálezmi dominovala keramika, najmä fragmenty hrncovitých nádob. Preferované vytiahnuté profilované ústie nádob s neodsadeným okrajom, ako aj ich výzdoba (pásiky šikmých vrypov v kombinácii s jednoduchými horizontálnymi ryhami), dovoľujú s určitou rezervou datovať predmetné zachytené stredoveké osídlenie do rozmedzia od druhej polovice 11. stor. do tretej štvrtiny 12. stor. S predpokladaným časovým určením sa zhoduje aj nález ostrohy s ohnutými ramenami a hrotitým bodcom, objavenej za pomoci detektoru kovov vo vrstve v bezprostrednej blízkosti objektu 27.

Dedina Klúčové je v historických prameňoch prvýkrát spomínaná až pomerne neskoro, a to v roku 1328 (*Fekete Nagy 1941*). Zachytený relikv sídľiskového areálu tak posúva existenciu stredovekej dediny výrazne dozadu a tiež pred prípadné spustošenie sídla, ktoré mohlo nastať počas tatárskeho vpádu v rokoch 1241–1242.

Literatúra

Fekete Nagy 1941 – A. Fekete Nagy: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. IV. kötet. Trencsén vármegye. Budapest 1941.

POLY CULTURAL SITE IN NEMŠOVÁ. Nemšová-Kľúčové (Trenčín district), Pod horou site, rescue excavation, Eneolithic (Baden culture), Middle and Late Bronze Age (Lusatian culture), High Middle Ages. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. The oldest assemblage of finds from the Eneolithic came from the cultural layer detected 220 cm below the current surface. It was documented during unearthing a Bronze Age storage pit whose bottom broke through the cultural layer in question. The complex of finds dates to the Middle Eneolithic and is attributed to the bearers of the Boleráz stage of the Baden culture. Most examined archaeological finds come from the Middle/Late Bronze Age, in which a large and intense settlement has been documented. The decoration technique on the discovered pottery fragments dominates engraved ornaments, e. g. multiple horse-shoe shapes, short grooves in groups, multiple circular flutings, and thin oblique bunches of grooves. There are also small dimples, flat dimples and so-called suns. Slashed plastic cordons and bellies or stamping are relatively common. The ornamentation often represents a motif of the „sun cult“. There are multiple finds of clay discs; there were as many as three exemplars in feature 166. They might come from a wagon model. A fragment from a pottery-sucking vessel shaped like a bullhead is a remarkable find. Several bone artifacts come from the Bronze Age. A tooth artifact was also discovered, probably representing a miniature wild boar. In general, the finds mentioned above are classified in the Middle/Late Bronze Age and are attributed to the bearers of the Lusatian culture; we can also observe its genesis from the earliest stage. Movable and immovable archaeological finds from the High Middle Ages represent the youngest settlement horizon. In total, 23 archaeological features were excavated, mainly on the area's southern edge. The detected finds allow – with some doubts – dating of the discovered Medieval settlement between the 2nd half of the 11th century and the 3rd quarter of the 12th century.

HRADISKO Z MLADŠEJ DOBY BRONZOVEJ V KOČOVCIACH

Juraj M a l e c

K o č o v c e (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Sochoň, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, mladšia/neskorá doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologická lokalita sa nachádza na dominantnom kopci Sochoň (kóta 493), ktorý sa týči východne od intravilánu obce Kočovce, situovanej vo východnej časti okresu Nové Mesto nad Váhom. Temeno kopca obopína valové opevnenie ladvinového, resp. obličkovitého tvaru s dlhšou osou v smere S–J, pričom jeho väčšia časť je v teréne dodnes dobre rozpoznateľná. Dodnes možno na južnom konci zreteľne rozpoznať aj vstupnú bránu hradiska, ku ktorej sa na juhozápade tiahne od úpätia kopca, t. j. od obce azda pôvodná prístupová cesta. Ďalšia vstupná brána alebo vstupná časť bola identifikovaná na základe terénneho pozorovania na severnom cípe hradiska. Prístupová cesta tu využíva členitý skalný terén, vytvárajúci akési stupňovité terasy.

Kopec Sochoň je z veľkej časti zalesnený a je v celom rozsahu súčasťou miestnej zvernice o rozlohe 550 ha. Pôvodne sa predpokladalo, že prítomnosť oplotenia zvernice, vybudovanej už v roku 1981, ochránila lokalitu pred nelegálnymi zásahmi vykrádačov, ktoré postihli viaceré archeologické lokality v rámci okresu. Nasvedčovala tomu aj absencia tzv. detektoristických jám.

Archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely bol realizovaný prostredníctvom prospekcie za pomoci detektoru kovov. Hlavným účelom bola ochrana prípadných kovových nálezov pred vykrádačmi archeologických nálezísk. Po ukončení výskumu bol priestor uvedený do pôvodného stavu. Pracovný tím pozostával z dobrovoľníkov – kolegov z OZ Hradiská a blízkych spolupracovníkov archeológa Trenčianskeho múzea, resp. autora tohto príspevku. Už pri prvotnej povrchovej prospekcii sa podarilo ľahko rozpoznať voľne ležiace fragmenty keramiky, najmä na akropole hradiska. Areál hradiska bol zrejme osídlený opakovane vo viacerých časových obdobiach, pričom väčšina nájdeného keramického materiálu bola predbežne datovaná do neskej doby bronzovej. Pri prospekcii sme sa zamerali práve na plochy s väčším výskytom keramických fragmentov ležiacich na povrchu.

Areál hradiska bol žiaľ, podobne ako mnohé lokality v regióne, vykradnutý nelegálnymi prieskumami už v minulosti, a to aj napriek jeho situovaniu v priestore zvernice. Podrobným prieskumom sa podarilo zachrániť len časť drobných kovových artefaktov. Popri niekoľkých neurčitelných fragmentoch bronzových predmetov bolo objavených aj niekoľko interpretovateľných nálezov ako napr. hrot ihlice, fragmenty šperkov či fragment tulažky sekerky. Blížšie datovanie poskytli dva hroty šípu s odlomeným krídelkom a dve vázičkovité hlavice ihlice, ktorých charakteristický tvar dovoľuje existenciu skúmaného opevnenia

zaradiť do obdobia prelomu mladšej a neskej doby bronzovej, približne okolo roku 1000 pred n. l. Uvedené datovanie podporujú aj fragmenty keramiky zozbierané počas povrchového zberu. Väčšinu súboru tvoria atypické črepy. Z výzdobných motívov majú zastúpenie črepy s presekávanými plastickými líštami a viacnásobnou rytou líniou. Počas prieskumu sa našlo aj niekoľko kovových nálezov, ktoré môžu pochádzať aj z obdobia stredoveku, kedy pravé hradisko akiste niekoľkokrát poslúžilo ako refúgium.

THE LATE BRONZE AGE HILLFORT IN KOČOVCE. Kočovce (Nové Mesto nad Váhom district), Sochoň site, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Late Bronze Age, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. The archaeological excavation aimed to rescue potential metal finds from illegal users of metal detectors. The excavation revealed that the hillfort area had been raided before, and several bronze artifacts were recorded despite this. Among them, we can mention a pinpoint, fragments of jewels, or a fragment of an axe socket. In terms of dating, important finds include arrowheads with broken-off wings and two lingulate pin heads whose typical shape allows classification of the excavated fortification to the turn of the Late and Final Bronze Age, around 1000 BC.

KOSTROVÉ POZOSTATKY A SÚBOR RÔZNYCH NÁLEZOV Z LEHOTY

Michaela Mandák Niklová – Miriama Tábiová

Lehota (okr. Nitra), pravěk, staršia doba bronzová, doba laténska(?), novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Nitra.

V júni boli Rímskokatolíckou cirkvou – Farnosťou Lehota Krajskému pamiatkovému úradu Nitra ohlásené nálezy, ktoré boli podľa slov zodpovedného farára prinesené pred dvere fary. Vzhľadom na to, že nie je známa skutočnosť, kto ich priniesol a odkiaľ presne pochádzajú, nie je, žiaľ, možné bližšie identifikovať nálezové okolnosti. Nálezy predstavujú ľudské kosti, keramické črepy z rôznych období, bronzové šperky a železný nožík.

Súbor kostrových pozostatkov pozostáva z nekompletného a fragmentovaného skeletu uloženého pravdepodobne do piesčitej pôdy, piatich fragmentov detských kostí, troch bližšie nezaraditeľných úlomkov a jedného prasacieho zubu. V prípade čiastočne zachovanej kostry bolo možné určiť, že ide o ženu vo veku 16–32 rokov s výškou 153–156 cm. Na ľavej strane lebky sa na spánkovej kosti, ako aj na niektorých kostiach postkranialneho skeletu, nachádza zelené sfarbenie, čo mohlo byť spôsobené prítomnosťou medi alebo bronzu. Na ľavej ramennej kosti sú viditeľné tri zárezy, ktoré pravdepodobne vznikli pred smrťou. Zelené sfarbenie evokujúce kontakt s kovovými predmetmi sa nachádza aj na dvoch detských kostiach.

Ďalšie odovzdané nálezy predstavujú kolekciu keramických črepov, majoritne atypických, z pravěku a novoveku (obr. 50: 1–6), dva bronzové náramky zo staršej doby bronzovej – v jednom prípade drôtený náramok so spätnou slučkou (obr. 50: 8), v druhom prípade náramok z tyčinky oválneho prierezu s preloženými koncami (obr. 50: 7) a železný nožík z doby laténskej? (obr. 50: 9). Nálezy sú dočasne deponované na Krajskom pamiatkovom úrade Nitra a následne budú odstúpené Pamiatkovému úradu Slovenskej republiky.

Kataster obce Lehota je z hľadiska pravěkého osídlenia pomerne málo preskúmaný. Predmetné nálezy, v prípade, že sa viažu k intravilánu či extravilánu obce, by tak mohli predstavovať jeden z mála dokladov tamojšieho osídlenia z tohto obdobia.

Pramene

Tábiová 2021 – M. Tábiová: *Antropologický posudok*. Jelenec 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Krajský pamiatkový úrad Nitra.

THE SKELETAL REMAINS AND COLLECTION OF VARIOUS FINDS FROM LEHOTA. Lehota (Nitra district), acceptance of the reported finds, prehistory, Early Bronze Age, La Tène period(?), Postmedieval period. Finds deposited at: Regional Monuments Board Nitra. In June, Regional Monuments Board Nitra accepted reported finds of a skeletal remains of 16–32 years old woman, a collection of potsherds, mostly atypical, from prehistoric and Postmedieval period, two bronze bracelets from the Early Bronze Age and an iron knife from the La Tène period(?). Due to the fact that it is not known where exactly they come from, it is unfortunately not possible to identify the circumstances of their discovery in more detail. The surrounded area of Lehota is relatively poorly researched from the point of view of prehistoric settlement. These finds could thus represent one of a few documents of local settlement from this period.

Translation provided by the author

MINCA ŽIGMUNDA III. VASA Z NITRY-DOLNÝCH KRŠKÁN

Michaela Mandák Niklová – Michal Vacula

Nitra, časť Dolné Krškany (okr. Nitra), intravilán, Roľnícka ulica, parc. č. 842/1, obhliadka ohláseného nález, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Nitra.

V septembri vykonala pracovníčka Krajského pamiatkového úradu Nitra obhliadku miesta zachytenia ohláseného nález v podobe mince. Podľa slov nálezcu M. Vaculu k jej objaveniu došlo pri kosení trávy v záhrade rodinného domu situovanému na parc. č. 842/1. Nález by mal pochádzať z výkopu, ktorý bol na predmetnej parcele realizovaný z dôvodu budovania elektrickej prípojky a zemina z ktorého bola dočasne deponovaná a následne využitá pri úpravách pozemku. Pri obhliadke bol pracovníčke Krajského pamiatkového úradu Nitra odovzdaný aj keramický fragment. Oznamovaný nález mince predstavuje razbu Žigmunda III. Vasa (1587–1632; obr. 51: 1), v prípade keramického fragmentu ide o telo bližšie neurčiteľnej novovekej nádoby (obr. 51: 2). Miesto nálezov bolo geodeticky zamerané a fotograficky zdokumentované, i keď v prípade oboch ide o sekundárnu polohu a primárny nálezový kontext už nie je možné zistiť. Nálezy sú dočasne deponované na Krajskom pamiatkovom úrade Nitra a následne budú odstúpené Pamiatkovému úradu Slovenskej republiky.

THE COIN OF SIGISMUND III VASA FROM NITRA-DOLNÉ KRŠKANY. Nitra-Dolné Krškany (Nitra district), urban area, Roľnícka ulica street, plot no. 842/1, inspection of the reported find, Postmedieval period. Finds deposited at: Regional Monuments Board Nitra. In September, there was inspected the location of the reported find of coin. It is a coinage of Sigismund III Vasa. At the place of the discovery there was also found a part of Postmedieval vessel. Both of the finds were most likely discovered in a secondary position.

Translation provided by the author

NÁLEZ ŽELEZNEJ RADLICE Z OBCE MELIATA³⁷

Vladimír Mitáš

Meliata (okr. Rožňava), extravilán, poloha V kúte, amatérsky povrchový zber, nestratifikovaný nález, doba laténska. Uloženie nález: súkromná zbierka.

V priebehu roka ma sused z bytovky informoval o predmete, ktorý má doma a ktorý mu pred niekoľkými rokmi venoval známy. Keďže mi bolo zrejmé, že ide o železnú radlicu zhotovenú klasickými kováčskymi technikami, artefakt som si od suseda zapožičal na dokumentáciu a odporučil mu ho príležitostne odovzdať napríklad do múzea. Medzitým sa zistilo, že radlica bola nájdená západne od obce Meliata, na lúke (miernom svahu s nadmorskou výškou okolo 240 m) a údajne ležala pod (a/alebo medzi) kameňmi. Vyššie uvedená poloha je situovaná na ľavej strane rieky Muráň, ktorá nižšie vteká do Slanej. Z nálezových okolností možno dedukovať, že predmet bol objavený s pomocou detektora kovov, hoci to informátor nepotvrdil.

Opis nález:

Úzka radlica so široko otvorenou tuľajou, s masívnym stredom a s mierne zaobleným hrotom. Povrch železného predmetu bol amatérsky očistený brúsnym kotúčom, ostrie je sčasti obrúsené, v hornej časti na úrovni tuľaje zostala pôvodná korózia. Rozmery: max. dĺžka 225 mm, max. šírka 80 mm. Hmotnosť: 874 g (obr. 52).

Z tvaru artefaktu vyplýva, že ide o relatívne rozšírený typ radlice z doby laténskej (bližšie *Beranová 2006, 41; Pieta 2008, 214, 215*), ktorý s ohľadom na miesto nález súvisí s laténskym osídlením povodia Slanej a v tejto oblasti predstavuje jeden z najsevernejšie evidovaných nálezov (*Furmánek/Sankot 1985, 274–276, obr. 1*). Za zmienku určite stojí, že k úzkej železnej radlici z Meliaty sú tvarovo blízke nálezy zo Zakarpatskej Ukrajiny, konkrétne z dôležitého výšinného sídliska výrobného-obchodného charakteru Hališ-Lovačka pri Mukačeve (*Beranová 2006, 44, obr. 46: 7, 8, 14, 19*). Hlbšia analýza predmetu z viacerých dôvodov na tomto mieste nie je zmysluplná, ale s veľkou pravdepodobnosťou pôjde o jeden z mladolátenských kusov, ktoré sú na severe Karpatskej kotliny mimoriadne časté v depotoch i v bežnom sídliskovom materiáli (*Pieta 2008, 214*).

³⁷ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

Literatúra

- Beranová 2006 – M. Beranová: Způsoby obdělávání polí od pravěku do středověku. *Archeologie ve středních Čechách* 10, 2006, 11–110.
- Furmánek/Sankot 1985 – V. Furmánek/P. Sankot: Nové laténské nálezy na středním Slovensku. *Slovenská archeológia* 33, 1985, 273–310.
- Pieta 2008 – K. Pieta: *Keltské osídlenie Slovenska*. Mladšia doba laténska. Nitra 2008.

THE IRON PLOUGHSHARE FROM THE VILLAGE OF MELIATA. Meliata (Rožňava district), rural area, V kúte site, amateur surface collection, unstratified find, La Tène period. Find deposited at: private collection. The informative article publishes an unstratified find of an iron ploughshare reportedly discovered in the cadastral area of the village of Meliata. It follows from the shape of the artefact that it belongs to a relatively widespread type of ploughshares from the La Tène period. Regarding the site of discovery, it is related to the La Tène settlement in the Slaná river valley; it is one of the northernmost artefacts recorded in this area. The find in question has parallels in the important upland settlement of the production-trade character of Hališ-Lovačka near Mukachevo in Carpathian Ruthenia. It is probably another Late La Tène exemplar (Pieta 2008, 214) that are relatively common in hoards and settlement material in the north of the Carpathian Basin.

PRIESKUM VEĽKEJ RUŽÍNSKEJ JASKYNE³⁸

Adrián Nemergut – Michal Cheben – Marián Soják

Malá Lodina (okr. Košice-okolie), Veľká Ružínska jaskyňa, sídlisko, povrchový zber, stredný paleolit(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Prvý archeologický výskum v jaskyni realizoval v rokoch 1879–1880 S. Roth (1881). V zadnej časti jaskyne identifikoval pod sintrovou vrstvou asi 20–30 cm žltočervenú hlinitú vrstvu s početnými nálezmi zvieracích kostí jaskynného medveďa, vlka a soba. Pod ňou bola uložená tenká vrstva uhlíkov, žiaľ bez nálezov štiepanej kamennej industrie. S. Roth túto nálezovú situáciu interpretoval ako pozostatok po osídlení jaskyne pleistocénnym človekom (Kadič 1934, 10–14). Interpretácia bola dlho spochybňovaná odbornou verejnosťou, predovšetkým kvôli absencii kamenných artefaktov. Žiaľ ani počas revízných výskumov T. Kormosa (1918), J. Bártu (1975) a V. Ložeka (Ložek/Horáček 2007) sa nepodarilo definitívne potvrdiť paleolitické osídlenie jaskyne.

Na jar sa uskutočnil prieskum Veľkej Ružínskej jaskyne za účelom vytypovania miest pre plánovaný revízný výskum. Zároveň bola digitálne zdokumentovaná formou laserového skenovania a 3D fotogrametrie (Soják et al. 2023). V blízkosti sondy J. Bártu sa nám na povrchu podarilo nájsť jemne patinovaný bifaciálne retušovaný artefakt zrejme z limnosilicitu (obr. 53). Z hľadiska definitívneho potvrdenia paleolitického osídlenia jaskyne ide o mimoriadne dôležitý artefakt, ktorý možno rámcovo datovať s najväčšou pravdepodobnosťou do stredného paleolitu.

Literatúra

- Bárta 1975 – J. Bárta: Sto rokov archeologického výskumu v jaskyniach na Slovensku. *Slovenský kras* 13, 1975, 3–36.
- Kadič 1934 – O. Kadič: *Der Mensch zur Eiszeit in Ungarn*. Budapest 1934.
- Kormos 1918 – T. Kormos: Roth Samu és az óruszini „Nagy-barlang“. *Természettud Közlöny* 50, 1918, 38–44.
- Ložek/Horáček 2007 – V. Ložek/I. Horáček: Molluscan and Vertebrate Successions from the Velka Ružinska Cave (East Slovakia). In: E. Speitel, Eva (Hrsg.): *Terra praehistorica. Festschrift für Klaus-Dieter Jäger zum 70. Geburtstag*. Langenweißbach 2007, 224–232.
- Roth 1881 – S. Roth: Felső-Magyarország nehány barlangjának leírása. *A Magyarországi Kárpátgyűjűlett évkönyve* 8, 1881, 367–398.
- Soják et al. 2023 – M. Soják/A. Arpáš/M. Cheben/A. Nemergut: Digitálna dokumentácia Veľkej ružínskej jaskyne. *Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti* 4, 2023, 56–60.

SURVEY IN VEĽKÁ RUŽÍNSKA JASKYŇA CAVE. Malá Lodina (Košice-okolie district), Veľká Ružínska jaskyňa cave, settlement, surface collection, Middle Paleolithic(?). Find deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In the spring, a survey was conducted in the Veľká Ružínska jaskyňa cave to determine suitable locations for an upcoming revision survey. During this time, the cave was digitally documented using laser scanning and

³⁸ Práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521 a č. APVV-23-0282. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0033/23.

3D photogrammetry techniques. A significant discovery was made near the trench of J. Bárta, where a finely patinated retouched artefact made from an unidentified raw material was found on the surface (Fig. 53). This artefact is crucial for establishing the presence of Paleolithic settlement in the cave and can likely be roughly dated to the Middle Paleolithic period.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ V ROKU 2021³⁹

Karol P i e t a – M i r i a m J a k u b č i n o v á

B o j n á (okr. Topoľčany), poloha Železná dolina (Bojná VI), mohylník, výskum na vedecké a dokumentačné účely, eneolit (lengyelská kultúra), včasný stredovek (8.–9. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Od roku 2007 sa každoročne v katastri obce Bojná realizuje výskum pre vedecké a dokumentačné účely ťažiskovo zameraný na hradisko Valy. Od jeho začiatku bol jednou z dôležitých súčastí výskumu, okrem terénnej práce priamo na lokalite, aj systematický prieskum jeho blízkeho a vzdialenejšieho okolia. Postupne bolo v katastri obce Bojná objavených päť polôh. Okrem hradiska Valy (I), ide o polohu Hradisko (II), Žihľavník (III), Mladý háj (IV) a Halšiny (V). Terénne práce zacielené v prvom rade na hradisko Valy, sa neskôr čiastočne rozšírili aj na iné polohy (*Pieta et al.* 2011; 2013; 2015; 2016; 2017). Systematický prieskum v okolí hradiska Valy sa v posledných rokoch zamerával predovšetkým na jednu z dôležitých, avšak ešte nezodpovedaných otázok, a to lokalizácii pohrebných areálov v rámci tejto aglomerácie. Doteraz do tejto oblasti spadali len dve mohyly na polohe Žihľavník, objavené a preskúmané v rokoch 2009–2011. V mohyle 1 bol zachytený pravdepodobne len symbolický hrob s násypom, ktorý narušila mladšia vykrádačská šachta. V mohyle 2 sa podarilo preskúmať ženský hrob v hĺbke cca 225 cm od najvyššieho bodu mohyly (*Pieta et al.* 2013, 185, 186; 2015, 183, 184; 2016, 188, 189).

Na začiatku roku 2021 bola na základe indícií z lidarového snímkovania identifikovaná skupina cca siedmich mohýl. Následne sme vykonali prospekciu, geofyzikálne meranie a v letných mesiacoch aj výskum dvoch mohylových násypov – mohyly 1 a 3 (obr. 54: 1, 2). Mohyly 1 s priemerom 11 m sme skúmali dvomi sektormi v severnej a južnej časti obvodu mohyly (obr. 54: 1, 8). Kvôli zachyteniu a odkrytiu celého hrobu v centrálnej časti bola plocha výskumu neskôr rozšírená do východnej aj západnej štvrtiny. V násype sa okrem ojedinelých pravekých nálezov (obr. 55: 1–6; lengyelská kultúra), nachádzali najmä včasnostredoveké artefakty vrátane koncentrácie črepov, či spodná časť nádoby nájdená na okraji v západnej časti mohyly (obr. 55: 11). V hĺbke asi 110 cm boli zistené obrysy hrovej jamy, orientovanej v smere V–Z (obr. 54: 3, 4). Na jej dne (obr. 54: 5, 6), v hĺbke 220–230 cm od najvyššieho miesta násypu, boli odkryté zvyšky dreva, sekera, striebrom plátované bronzové vrtuľové kovanie a drobný bronzový nit (obr. 55: 9, 10). Menšia mohyla 3 (obr. 54: 1, 7) bola skúmaná dvoma sektormi – severným a južným. Aj tu sa našli praveké a včasnostredoveké črepy, pričom skupina mladších črepov sa sústreďovala taktiež pri západnom okraji násypu (obr. 55: 7, 8, 12). Terénny výskum zostal z finančných a personálnych dôvodov nedokončený.

Mohylník v polohe VI predstavuje pozoruhodný objav v aglomerácii Bojná, keďže stále nie je vyriešený spôsob pochovávania v súvislosti s tamojším osídlením na hradisku Valy. Doteraz boli známe len dve mohyly v polohe Žihľavník (Bojná III; *Pieta et al.* 2013; 2015; 2016). Výskum na mohylníku na polohe VI – Železná dolina je zatiaľ len v začiatkoch, preto nie je možné vyvodzovať jednoznačné závery. Na základe zachovaných nálezov možno predpokladať, že v mohyle 1 išlo o mužský hrob. Kosti sa (bohužiaľ) kvôli vysokej kyslosti pôdy nezachovali. Na základe analýzy ¹⁴C spadá nález do rozpätia rokov 771–886 n. l. Datovanie, ako aj nájdené bronzové vrtuľové kovanie poukazujú na to, že hrob patrí zrejme k staršiemu osídleniu než hradisko Valy. Takéto osídlenie bolo zachytené na polohe III v blízkosti už spomínaných mohýl (*Pieta et al.* 2013, 185, 186). Je preto pravdepodobné, že obe lokality mohli spolu súvisieť.

Prítomnosť eneolitických črepov a artefaktov v násype mohýl by mohla naznačovať blízkosť sídliska z tohto obdobia a v prípade mohyly 1 nevyklúčujeme ani využitie pravekej mohyly vo včasnostredovekom období. Pokračujúci výskum môže priniesť nové poznatky či odpovede, a rozšíriť zatiaľ základné informácie o tejto lokalite.

³⁹ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA2/0043/22 a 2/0159/21.

Literatúra

- Pieta et al. 2011* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná I v rokoch 2007 a 2008. *AVANS* 2008, 2011, 205–210.
- Pieta et al. 2013* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009. *AVANS* 2009, 2013, 203, 182–187.
- Pieta et al. 2015* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná. *AVANS* 2010, 2015, 182–184.
- Pieta et al. 2016* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2011. *AVANS* 2011, 2016, 185–190.
- Pieta et al. 2017* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2012. *AVANS* 2012, 2017, 129–135.

EXCAVATION OF THE EARLY MEDIEVAL AGGLOMERATION BOJNÁ IN 2021. Bojná (Topoľčany district), Železná dolina site (Bojná VI), tumulus burial ground, excavation for scientific purposes, Eneolithic (Lengyel culture), Early Middle Ages (8th–9th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. A group of approx. seven tumuli were identified based on indices from LiDAR scanning at the beginning of the year. Later, prospecting and geophysical measuring were carried out; the excavation of two mounds – tumuli 1 and 3 was executed in the summer. In the central part of tumulus 1, approx. 220–230 cm from the highest point of the mound, a (probably) male burial was detected. Excavation of tumulus 3 will continue next year after preliminary earthworks. The burial in tumulus 1 is now dated based on analyses of ¹⁴C samples to 771–886 AD. The tumulus burial ground at site VI is a remarkable discovery in Bojná agglomeration, as the burial method in association with the local settlement at the hillfort of Valy has not been solved yet (only two tumuli were previously known at the site of Bojná III-Žihľavník).

GEOFYZIKÁLNY PRIESKUM MOHYLOVÝCH NÁSYPOV NA VÝCHODNOM SLOVENSKU V OKRESOCH MICHALOVCE A TREBIŠOV⁴⁰

Marcin M. Przybyła – Paweł Jarosz – Eva Horváthová

Polsko-slovenský tím bádateľov realizoval povrchovú prospekciu Východoslovenskej nížiny so zámerom overiť výskyt a stav zachovania mohylových násypov v kultúrnej krajine. Išlo o prípravnú etapu archeologicko-interdisciplinárneho výskumu, zameraného na vyhľadávanie dôkazov o transmisii stepných vplyvov v karpatskom pásme v 3. tisícročí pred Kristom. Po vyhodnotení dostupných heuristických prameňov (historických máp, archívnych dokumentov a záznamov zo satelitného snímkovania zemskeho povrchu) boli pre výskumné účely vyselektované lokality v katastrálnych územiach obcí Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov, Plechotice, Michalany a Veľký Kamenc (obr. 56). Geofyzikálne prieskumy sa uskutočnili na miestach deviatich mohylových násypov, vrátane ich najbližšieho okolia. V lokalitách Zbudza (mohyla 2), Trhovište (mohyla 1) a Michalany (mohyla 1) boli pre účely výskumu vymedzené plochy s rozmermi 60 × 60 m (obr. 57: 1, 2; 61: 2). V Novom Ruskove boli zamerané dve plochy (obr. 59: 1). Západná plocha, stotožnená s mohylou 1, dosahovala rozmery 80 × 80 m. Východná plocha s rozmermi 50 × 100 m vymedzovala polohu úplne rozoraného násypu mohyla 2 len orientačne. V lokalite Plechotice boli zamerané tri mohylové násypy (obr. 59: 2; 61: 1). Testovacie plochy dosahovali rozmery 80 × 80 m (mohyla 1), 50 × 50 m (mohyla 2) a 100 × 40 m (mohyla 3). Monumentálny objekt pripomínajúci mohylový násyp bol geofyzikálne preskúmaný aj vo Veľkom Kamenci, kde plocha výskumu dosahovala 80 × 90 m (obr. 61: 2). Magnetické merania sa uskutočnili pomocou magnetometra Foerster Ferrex 4.032 DLG. Počas vykonaných testov boli meracie čiary od seba vzdialené 1 m. Merania pozdĺž čiar sme vykonávali každých 10 cm. Údaje sme zbierali v obojstrannom režime. Výsledky prieskumov sú zaznamenané na magnetických mapách vytvorených v programe Terra Surveyor 3.0.29.3. Merania sme vo všetkých prípadoch uskutočnili na dobre prístupných pooraných poliach alebo lúkach.

1. Z b u d z a (okr. Michalovce), poloha Imrička, mohyla, nedatované.

V druhej polovici 20. stor. bolo z katastra obce evidovaných sprvu sedem, neskôr už len päť mohylových násypov (*Andel 1955*, 153, 154; *Budinský-Krička 1967*, 317). Nachádzali sa v polohách Pšie hurky

⁴⁰ Táto práca bola podporená projektom NCN 2020/37/BHS3/03816 „Transmisia stepných vplyvov v karpatskom pásme v 3. tisícročí pred Kristom“. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0056/22.

(dve mohyly), Imrička (dve mohyly) a Pod lesom (jedna mohyla) v blízkosti starého židovského cintorína. V roku 1980 E. Miroššayová (1981, 175–177, 414–415) preskúmala v polohe Pod lesom mohylu 1. Výsledky jej výskumu boli s odstupom 43 rokov doplnené aj o rádiouhlíkové analýzy (Poz-151727; 4140 ±35 BP; 2866 – 2632 BC (68,3%); Jarosz et al. 2023, obr. 5: 1).

Mohyla 2 (GPS 48°47'55.29"N, 21°54'25.12"E). Aktuálne bola v dostupnom teréne viditeľná už iba jedna mohyla v polohe Imrička⁴¹. Evidovaná je ako mohyla 2 (obr. 57: 1). Jej výška dosahuje 0,82 m a šírka približne 35 m. Geofyzikálnym meraním bolo zistené, že mohylový násyp je spojený s jasne čitateľnou zonálnou kruhovou anomáliou dosahujúcou priemer 17 m (obr. 58: 4; štruktúra 1). Jej vonkajšia časť sa vyznačuje pomerne vysokými hodnotami magnetickej susceptibility. V centrálnej časti sú tieto hodnoty zreteľne nižšie. Okolo násypu je viditeľná slabá pozitívna anomália, ktorá súvisí so zónou výkopu zeminy na stavbu plášťa mohyly (obr. 58: 4; štruktúra 2). Pomerne početné menšie dipólové anomálie sú viditeľné aj v bezprostrednom okolí násypu. Zdá sa, že ich zdrojom sú novodobé železné predmety vyskytujúce sa vo vrchnej vrstve ornice.

2. T r h o v i š t e (okr. Michalovce), poloha Stavencové, mohyla, nedatované.

Mohyla 1 (GPS 48°42'31.64"N, 21°49'36.09"E). Orbou výrazne poškodenú lokalitu pretína štátna cesta z Trhovišťa do Pozdišoviec. Neďaleko jej ľavej strany, v polohe Stavencové, bola geofyzikálne zameraná plocha už rozoraného násypu mohyly 1 (obr. 57: 2). Na získaných magnetických mapách sa nepodarilo identifikovať anomálie, ktoré by mohli súvisieť s existenciou mohyly alebo inými archeologickými objektmi. Nemožno ani vylúčiť, že plášť mohyly bol pôvodne vybudovaný z hliny, ktorá sa z hľadiska hodnôt magnetickej susceptibility neodlišovala od podložia. Anomálie viditeľné na magnetogramoch môžu naznačovať geologické štruktúry.

Na náprotivnej strane štátnej cesty v polohe Široké sa nachádza ďalší ešte viditeľný mohylový násyp 2. Tento objekt nebol geofyzikálne preskúmaný.

3. N o v ý R u s k o v (okr. Trebišov), poloha Chrasť, mohyly, nedatované.

Lokalita Chrasť je súčasťou katastrálneho územia Veľkého Ruskova⁴². Z východnej strany ju ohraničuje štátna cesta do Sečoviec a areál spoločnosti Agroprodukt, s. r. o. Z južnej, západnej a severnej strany sa nachádzajú polohy s chotárnymi názvami Povrazy, Veľké pole a Lúky.

Mohyla 1 (GPS 48°39'21.32"N, 21°39'55.43"E). S mohylou sa spája pozitívna anomália kruhového tvaru s priemerom približne 25 m ohraničujúca hranicu násypu (obr. 60: 6; štruktúra 1). Vzhľadom na jej nízke hodnoty a slabú čitateľnosť nemožno vylúčiť, že môže zobrazovať aj výkop v okolí násypu mohyly. Rovnako nemožno vylúčiť ani možnosť, že ju spôsobuje akumulácia silnejšie magnetickeho materiálu (humusu) v dôsledku erózných procesov svahov mohyly (Makarowicz et al. 2017, 67–69). Na západnej a severnej strane je mohyla obklopená zónou zvýšenej magnetickej susceptibility (obr. 60: 6; štruktúra 3). Pravdepodobne ide o miesto exploatacie zeminy na stavbu násypu. Šírka tohto miesta dosahuje takmer 10 m. Na východnej strane je viditeľná veľmi slabá lineárna pozitívna anomália pravouhlého tvaru, ktorú môžeme spájať s objektom žlabového typu (obr. 60: 6; štruktúra 2). Vzhľadom na jej veľmi slabú čitateľnosť nemožno vylúčiť, že je výsledkom orby alebo náhodnej kombinácie viacerých menších anomálií. Skúmanú plochu na celom povrchu pokrýva množstvo malých dipólových anomálií spôsobených výskytom železných predmetov.

Mohyla 2 (GPS 48°39'23.78"N, 21°39'59.59"E). V prípade skúmanej plochy nebola pozorovaná žiadna magnetická anomália, ktorú by bolo možné spájať s hypotetickou prehistorickou mohylou (obr. 60: 1, 3, 5).

4. P l e c h o t i c e (okr. Trebišov), poloha Konopianky, mohyly, nedatované.

Lokalita Konopianky sa nachádza juhovýchodne od obce. V rámci nej je mohyla 1 lokalizovaná pri kóte 146,8, na mieste označenom ako Haloma. Západne od tohto miesta je viditeľný mohylový násyp 2. Mohyla 3 sa nachádza južne od spomínaných mohýl pri kóte 147.

⁴¹ Výskyt mohylových násypov v Zbudzi bol v roku 2023 dodatočne verifikovaný aj na modeli obce stiahnutom z leteckého laserového skenovania (ALS), ako aj na digitálnom modeli terénu (DTM 5.0) s rozlíšením 1m/pixel stiahnutom zo zdrojov ÚGKK SR. Výsledky tejto analýzy, na území s rozlohou približne 14 km², preukázali zoskupenie až 21 mohylových násypov. Z nich 17 sa nachádza v Zbudzi a ďalších 4 v susednej obci Trnava pri Laborci (Jarosz et al. 2023, obr. 2, 8).

⁴² Nový Ruskov vznikol v roku 1964 zlúčením Malého a Veľkého Ruskova.

Mohyla 1 (GPS 48°37'15.41"N; 21°39'52.30"E). Spája sa s ňou pozitívna anomália pravidelného kruhového tvaru s priemerom približne 25 m označujúca hranicu násypu mohyly (obr. 62: 3; štruktúra 1). Zdrojom tejto anomálie môže byť výkop ohraničujúci mohylu alebo aj akumulácia silnejšie magnetického materiálu (humusu) v dôsledku erózných procesov svahov mohyly. Celý násyp je obklopený zónou zvýšenej magnetickej susceptibility, ktorá vytvára kruhový tvar so šírkou približne 8 m (obr. 62: 3; štruktúra 2). Pravdepodobne súvisí s miestom exploatacie zeminy na stavbu mohyly. Čitateľnosť magnetickej mapy výrazne ovplyvňujú silné dipólové anomálie spôsobené výskytom železobetónových základov poľovníckeho posedu, ktorý bol v minulosti osadený priamo na vrchole mohyly (obr. 62: 3; štruktúra 3).

Mohyla 2 (GPS 48°37'15.70"N, 21°39'43.16"E). S mohylovým násypom je spojená zonálna pozitívna anomália oválneho tvaru s rozmermi približne 28 × 20 m (obr. 63: 2; štruktúra 1). Jej hodnoty sú vyššie na vonkajšej strane a smerom do stredu klesajú. Môže to súvisieť s eróznymi procesmi prebiehajúcimi na svahoch mohyly. Cez násyp prechádza negatívna líniová anomália, ktorá pravdepodobne zobrazuje výkop súvisiaci s agrotechnickou činnosťou (obr. 63: 2; štruktúra 2). V juhovýchodnej časti skúmanej plochy sa nachádza veľmi silná dipólová lineárna anomália spôsobená výskytom železného potrubia (obr. 63: 2; štruktúra 3).

Mohyla 3 (GPS 48°37'4.17"N, 21°39'46.32"E). Obráz mohyly 3 na magnetickej mape je nápadne podobný obrazu mohyly 1. S mohylou 3 je spojená kruhová, veľmi nejasne čitateľná pozitívna anomália, ktorá označuje hranicu násypu. Má tvar pomerne pravidelného kruhu s priemerom približne 18 m (obr. 63: 5; štruktúra 1). Zdrojom tejto anomálie by mohol byť výkop obklopujúci násyp mohyly, alebo akumulácia silnejšie magnetického humusu na báze násypu mohyly. Násyp mohyly obklopuje kruhová, pomerne nepravidelne tvarovaná zóna zvýšenej magnetickej susceptibility (obr. 63: 5; štruktúra 2). Pravdepodobne určuje miesto výkopu zeminy potrebnej na vybudovanie násypu. Šírka tejto zóny je od 2 až 3 m do takmer 10 m. Čitateľnosť anomálií spojených s východnou časťou mohyly je narušená v dôsledku výskytu poľnej cesty, ktorá z časti zasahuje do mohyly (obr. 63: 5; štruktúra 3).

5. M i c h a ľ a n y (okr. Trebišov), poloha Gačina, mohyla, nedatované.

Archeologická lokalita na nachádza v severovýchodnom cípe katastrálneho územia obce Michalany, v susedstve s obcou Veľaty. Za areálom hospodárskeho družstva LACKOSPOL s. r. o., v smere na Michalany sa na pravej strane štátnej cesty pri prícestnom križi (božia muka) nachádza využívaná poľná cesta, ktorá vedie priamo k archeologickej lokalite.

Mohyla 1 (GPS 48°31'41.72"N, 21°38'42.85"E) Rozsah násypu mohyly 1 je vymedzený dobre rozpoznateľnou lineárnou anomáliou, ktorá tvorí pomerne pravidelný kruh s priemerom približne 18 m (obr. 64: 4; štruktúra 1). Zdrojom anomálie je pravdepodobne vnútorný žlab obklopujúci násyp mohyly. Okolo žlabu je viditeľná aj ďalšia pozitívna anomália mimoriadne pravidelného kruhového tvaru s priemerom približne 30 m (obr. 64: 4; štruktúra 2). Nie je jasné, či súvisí s okolitou zónou naberania zeminy na mohylový násyp, alebo s ďalším žlabom dosahujúcim väčší priemer. V prípade druhej možnosti môže naznačovať druhú fázu využívania mohyly. Čitateľnosť anomálií spojených s mohylou je výrazne sťažená výskytom mladších objektov, ktoré vytvárajú veľké a silné anomálie (obr. 64: 4; štruktúry 3 a 4). Ich genézu nevieme vysvetliť.

6. V e ľ k ý K a m e n e c (okr. Trebišov), poloha Hrachové, nedatované.

Lokalita sa nachádza severovýchodne od obce. Z východnej strany ju ohraničuje odvodňovací kanál Svätá Mária – Kamenec. Severovýchodná časť chotára sa vyznačuje výskytom pieskových dún.

Mohyla 1 (GPS 48°22'13.13"N, 21°48'59.93"E). Výsledky geofyzikálneho merania sú veľmi nejednoznačné. Zle čitateľná pozitívna anomália s rozmermi približne 42 × 55 m sa nezhoduje s obrysom násypu mohyly, ktorý je v teréne dobre viditeľný (obr. 65: 3; štruktúra 1). Na získaných magnetických mapách je naopak veľmi dobre viditeľná silná lineárna anomália pripomínajúca tvar „slučky“ (obr. 65: 3; štruktúra 2). Jej zdrojom môže byť priekopa. Je však nepravdepodobné, že by súvisela s fungovaním mohyly ako hrobového miesta.

Literatúra

- Andel 1955 – K. Andel: Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v roku 1953–1954. In: *Vlastivedný sborník I*, Košice 1955, 153–155.
- Budinský-Krička 1967 – V. Budinský-Krička: Východoslovenské mohyly. *Slovenská archeológia* 15, 1967, 277–344.
- Jarosz et al. 2023 – P. Jarosz/E. Horváthová/M. M. Przabyła/A. Sznajdrowska-Pondel: Barrow Cemetery in Zbudza in the Eastern Slovak Lowland. *Analecta Archaeologica Ressoviensia* 18, 2023, 103–116. DOI: <https://doi.org/10.15584/anarres.2023.18.7>
- Makarowicz et al. 2017 – P. Makarowicz/M. M. Cwaliński/J. Niebieszczański/J. Romaniszyn: Barrows from the Late Neolithic and Bronze Age in the Upper Dniester River Basin in Ukraine. Geophysical Research and Archaeological Verification. *Analecta Archaeologica Ressoviensia* 12, 2017, 59–74.
- Miroššayová 1981 – E. Miroššayová: Záchraný výskum eneolitickej mohyly v Zbudzi. *AVANS* 1980, 1981, 175–177.

GEOPHYSICAL SURVEY OF MOUNDS IN EASTERN SLOVAKIA IN THE DISTRICTS OF MICHALOVCE AND TREBIŠOV. A Polish-Slovak team of researchers carried out surface prospecting in the Východoslovenská nížina lowland to verify the occurrence and condition of preservation of tumulus mounds in the cultural landscape. For purposes of the investigation, sites were selected in Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov, Plechotice, Michaľany and Veľký Kamenec. In total, nine tumulus mounds were investigated in the cadastral areas of the villages.

1. Zbudza (Michalovce district), Imrička site, tumulus, undated. In the village of Zbudza, Imrička site, one tumulus (tumulus 2) was examined. It was 82 cm tall and 25 m wide. The mound of tumulus 2 is indicated on the map by a circular anomaly with a diameter of 17 m. Another positive anomaly is more poorly visible near the tumulus mound.

2. Trhovište (Michalovce district), Stavencové site, tumulus, undated. The area of the already ploughed tumulus 1 was geophysically measured in the village of Trhovište, Stavencové site. The obtained magnetic maps did not identify anomalies possibly associated with the existence of anthropogenic earthworks or other archaeological features.

3. Nový Ruskov (Trebišov district), Chrasť site, tumuli, undated. Two tumuli were examined at Nový Ruskov, Chrasť site. A positive circular anomaly with a diameter of 25 m defining the boundary of the rampart is associated with tumulus 1. The tumulus is surrounded by a zone of increased magnetic susceptibility on the western and northern sides. The width of this place is almost 10 m. An indistinct linear rectangular anomaly is visible on the eastern side. The whole surface of the examined area is covered by several minor dipole anomalies caused by the occurrence of modern iron items. As for tumulus 2, no magnetic anomaly that could be associated with a hypothetical prehistoric tumulus was observed.

4. Plechotice (Trebišov district), Konopianky site, tumuli, undated. Three tumuli were geophysically surveyed in the village of Plechotice, Konopianky site. Tumulus 1 is located at the Haloma site at an altitude of 146.8 m. It is associated with a positive anomaly with a regular circular shape and a diameter of approx. 25 m. The whole tumulus 1 is surrounded by a zone of increased magnetic susceptibility, which creates a circular shape with a width of approx. 8 m. Readability of the magnetic map is influenced by strong dipole anomalies caused by the occurrence of iron-concrete foundations of a hunting tower that was embedded in the middle of tumulus 1. Tumulus 2 is associated with a positive zonal anomaly of oval shape and dimensions of approx. 28 × 20 m. Its values are higher on the exterior side and decrease towards the centre. A negative line anomaly crosses the whole rampart. It probably represents a ditch associated with agrotechnical activity. In the southeastern part of the investigated area, there is an extreme dipole linear anomaly caused by the presence of an iron pipeline. Tumulus 3 is located at an altitude of 147 m. This tumulus is associated with a circular, very weakly readable anomaly detecting the border of the rampart. Its shape is rather regularly circular, with a diameter of approx. 18 m. The mound of tumulus 3 is encircled by a circular, rather irregularly shaped zone of higher magnetic susceptibility. This zone is 2–10 m wide. The readability of the anomalies in the eastern part of tumulus 3 is influenced by the occurrence of a path, partly disturbing the rampart.

5. Michaľany (Trebišov district), Gačina site, tumulus, undated. In the village of Michaľany, Gačina site, tumulus 1 was geophysically surveyed. The size of the mound is defined by a well-recognizable linear anomaly in the form of a rather regular circle with a diameter of approx. 18 m. The interior ditch surrounding the mound is the probable source of the anomaly. Another notable anomaly, also of a regular circular shape, can be observed at the circumference of the tumulus, with a diameter of about 30 m. It is unclear whether it is associated with the nearby zone of earth exploitation for the mound or with another ditch with a larger diameter. If the second option is valid, it might suggest the second stage of tumulus use. The readability of the anomalies associated with tumulus 1 is considerably complicated by the occurrence of more recent features, which create large and strong anomalies. We cannot explain their origin.

6. Veľký Kamenec (Trebišov district), Hrachové site, undated. One tumulus was geophysically surveyed in the village of Veľký Kamenec, Hrachové site. The results are hard to read and unclear, so repeat measurements will be necessary in the future.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V MICHALE NAD ŽITAVOU

Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Veronika K v i e t k o v á – Richard P i n t e r

M i c h a l n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), intravilán, parc. č. 119/7, sídlisko, cintorín, predstihový archeologický výskum, neolit až eneolit (lengyelská kultúra), doba bronzová, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o, Banská Bystrica.

Práce na ploche boli realizované v troch etapách. Prvú etapu predstavovala predstihová sondáž, kedy boli štyri sondy (S1/2021–S4/2021) rozmiestnené tak, aby podchytili archeologický potenciál stavebnej plochy. Výskum ďalej pokračoval plošnou skrývkou do hĺbky 50 cm a výkopom vodovodnej šachty (S5/2021) v juhozápadnej časti pozemku. V tejto etape boli tiež preparované murivá mladšieho murovaného rodinného domu asanovaného v 80. rokoch 20. stor. Na záver boli sledované výkopové práce pre základy skladu a základové pätky.

S1/2021. V hĺbke cca 70 cm sa podarilo identifikovať pôvodný stredoveký(?), príp. novoveký sídliskový horizont, vo východnej časti narušený recentným výkopom. V západnej polovici sondy bola zachytená žltá ílová vrstva, pravdepodobne podlaha nadzemného objektu (dreveného, resp. z nepálených tehál). Približne v polovici sondy sa začal rýsovať zahĺbený objekt (dĺ. 370 cm, hĺ. 60 cm) s výplňou tvorenou hlinou a drobnými úlomkami keramiky a mazanice datovanými do 15.–16. stor. Po jeho vypreparovaní sa ukázalo, že má obdĺžnikový pôdorys v orientácii VJV–ZSZ, so vstupom na severnej strane. Z odstránenej výplne bola získaná výrazná neskorostredoveká keramika. Zahĺbený objekt tak môže predstavovať „hospodársku“, mierne zahĺbenú, časť obytného domu.

S2/2021. Po znížení sondy na hĺbku 80 cm sa v strede objavila recentná vápenná jama, ktorá pravdepodobne súvisí s obnovou rodinného domu zisteného v južnej časti parcely. Dno západnej polovice sondy pokrývala tmavá hlina s obsahom pravekej, stredovekej a novovekej keramiky. Počas začisťovania východnej časti sondy sa podarilo získať veľké množstvo neskorostredovekej keramiky z 15.–16. stor., no objavovala sa aj praveká. Prehĺbením východnej tretiny sondy sa podarilo zdokumentovať obrisy odpadovej jamy, ktorá porušila sídliskovú jamu a kultúrnu vrstvu s obsahom eneolitickej keramiky (lengyelská kultúra). Počas preparovania výplne odpadovej jamy sa podarilo okrem fragmentov keramiky získať aj sponu s podviazanou nôžkou z mladšej doby rímskej, ktorá pravdepodobne pochádza z objektu porušenom odpadovou jamou. Na východnom okraji S2/2021 sa podarilo odkryť ďalšiu stredovekú jamu.

S3/2021. Sonda sa nachádzala v juhovýchodnom rohu parcely a vyhlbená bola do 1 m od terajšieho povrchu. Strednou časťou sondy sme zachytili tehlové murivo rodinného domu asanovaného v 80. rokoch 20. stor. Tehly využité na jeho výstavbu možno datovať do 18.–19. stor.(?). Z hľadiska stratigrafie v tejto časti plochy prvých 40 cm predstavujú novodobé planírky, pod ktorými sa nachádza 40 cm súvrstvie s obsahom stredovekej a novovekej keramiky. Od hĺbky 80 cm sa objavuje homogénna sivá hlina, do ktorej boli, v južnej časti sondy, zahĺbené tri kostrové hroby (H1–H3) s kostrami v dorzálnnej polohe, a hlavou orientovanou na západ. Z výplne hrobov sa podarilo získať novovekú glazovanú keramiku, maltu a fragmenty tehál (18.–19. stor.?). Počas znižovania terénu v okolí hrobov bol zistený obrys sídliskovej jamy z včasného stredoveku. Bližšie však skúmaná nebola, pretože sa už nachádzala pod úrovňou založenia stavby.

S4/2021. Sonda sa nachádzala smerom na západ od S3/2021 a znížená bola do hĺbky 60 cm. Stredom sondy pokračoval tehlový múr zachytený už v S3/2021 – pravdepodobne severná obvodová stena rodinného domu. Severne od múru bola situácia narušená výkopom kanalizácie, zatiaľ čo južným smerom sa nachádzal prepálený horizont s obsahom organického materiálu (obilie), mazanice a neskorostredovekej keramiky z 15.–16. stor. Pravdepodobne išlo o výplň zahĺbeného sídliskového objektu (zemnice) zaniknutého požiarom, veľmi podobného objektu ako v S1/2021. Po vypreparovaní sa ukázalo, že je široký 350–400 cm. Jeho dĺžku nebolo možné stanoviť, pretože na severnej strane je zničený výkopom pre tehlové murivo. Na dne objektu sa nachádzali tri kolové jamy dokladajúce jeho zastrešenie. Objekt predstavuje ďalšiu hospodársku stavbu, ktorá bola súčasťou neskorostredovekého majera.

Plošná skrývka a S5/2021. Skrývkou do hĺbky cca 45 cm sa podarilo odkryť iba skupinu murív patriacich asanovanému rodinnému domu. V juhovýchodnom rohu skúmanej plochy bola v mieste vodovodnej prípojky vyhlbená sonda 5/2021. Stredom sondy prebiehalo tehlové murivo rodinného domu – pravdepodobne základ západnej obvodovej steny. V priestore sondy sa v hĺbke približne 50–60 cm objavil stredoveký, príp. novoveký horizont súvisiaci so zaniknutým objektom v S4/2021. Následne do hĺbky 140–150 cm pokračovalo podorničie a kultúrna vrstva.

Výkopy základových pásov a základových pätiiek. Päťka 1 zachytila murivo rodinného domu, odpadovú jamu zo S1/2021 a časť spálenej podlahy staršieho objektu. Päťka 2 porušila neskorostredoveké pochôdzne úrovne, stredovekú sídliskovú jamu a dve hrobové jamy (H5 a H6) bez kostrových zvyškov. V päťke 3 sa podarilo identifikovať neskorostredoveký horizont prekrývajúci pravekú kultúrnu vrstvu a ďalšie dve hrobové jamy (H7 a H8). Päťka 4 porušila odpadovú jamu, resp. zemnicu, pričom jej obrysy neboli zistiteľné. Na jej dne sa nachádzal výrazný prepálený horizont. Z celého súvrstvia pochádzala výrazná keramika zo 16.–17. stor. V päťke 5 sa objavil zásyp novovekej jamy porušujúci stredoveký násyp, ktorý v hĺbke 80 cm nasadal na pravekú kultúrnu vrstvu. V päťke 6 bolo zachytené výrazné zvrstvenie tvorené najmä homogénnou hlinitou vrstvou, ktoré v severnom profile prekrývalo plytkú pravekú sídliskovú jamu. Juhovýchodným rohom päťka porušila novovekú odpadovú jamu. Päťka 7 zachytila výrazné praveké a neskorostredoveké zvrstvenie. Severný profil bol narušený novodobým zásahom, zatiaľ čo v južnom a východnom profile sa črtala novoveká odpadová jama obsahujúca trosku, ktorá porušila pravekú kultúrnu vrstvu. Západná časť päťky porušila stredovekú odpadovú jamu. Päťka 11 zachytila neporušený pôvodný terén s výraznou pravekou vrstvou, do ktorej bola zahĺbená neskorostredoveká jama. Východná polovica päťky 12 narušila vápennú jamu, ktorá mohla súvisieť s obdobnou jamou v sonde S2/2021. Západnou polovicou päťka zachytila výraznú neskorostredovekú planírku, prípadne zásyp sídliskovej jamy(?). Päťka 13 porušila výrazné neskorostredoveké navážky, ktoré v hĺbke 110–120 cm nasadali na čiernu hlinitú pravekú vrstvu. V západnej časti päťky sa pravdepodobne nachádzal objekt (pravek?). Päťka 14 západnou časťou narušila výrazný sivý násyp s obsahom pravekej a novovekej keramiky. Vrchných 20 cm tvorili novoveké pochôdzne úrovne.

Archeologický výskum doložil pomerne intenzívne osídlenie skúmanej plochy už od praveku. Najstaršiu fázu reprezentuje sídlisková jama a kultúrna vrstva z obdobia eneolitu, obe zachytené v sonde S2/2021. Po nej nasleduje nie jednoznačne potvrdené osídlenie v mladšej dobe bronzovej (sídlisková jama v päťke 6) a v dobe rímskej (spona s podviazanou nôžkou zo sondy S2/2021). Včasný stredovek zastupuje jedna sídlisková jama zo sondy S3/2021. Najintenzívnejšie osídlenie možno spojiť s neskorým stredovekom, z ktorého sme na skúmanej ploche zdokumentovali dva samostatné obytno-hospodárske celky – usadlosti s vlastným zázemím (pochôdzne vrstvy, navážky, odpadové a sídliskové jamy). Obidva objekty náhle zanikli v prvej polovici 16. stor., čo s ohľadom na charakter nálezov možno spojiť s osmanským ťažením Požitavím v roku 1530. Po ich zničení sídliskové aktivity na ploche opäť ustúpili. Niekedy v priebehu 18.–19.(?) stor. bola lokalita využívaná na pravdepodobne krátke (epizodické) pochovávanie, ktoré mohlo súvisieť s chorobou či vojenským stretom (hroby H1–H8). Neskoršie bol na ploche postavený tehlový dom, s ktorého výstavbou/prestavbou pravdepodobne súvisia dve vápenné jamy (sonda S2/2021, päťka 12).

RESCUE EXCAVATION IN MICHAL NAD ŽITAVOU. Michal nad Žitavou (Nové Zámky district), urban area, plot no. 119/7, settlement, cemetery, rescue excavation, Neolithic – Eneolithic (Lengyel culture), Bronze Age, Roman period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The rescue excavation was carried out in three stages – salvage trenching, topsoil stripping, and monitoring of excavations. The unearthened area was considerably settled since prehistoric times, evidenced by features originating from the Eneolithic and Bronze Age, along with a recognizable cultural layer. Other distinct settlement activity appears as late as the Late Middle Ages, when two residential-farming features were built there. During the Postmedieval period, the area was probably used as a short-term cemetery. After that, the terrain was modified, and excavations associated with the construction of a brick house were executed.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V DVOROCH NAD ŽITAVOU

Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Tomáš M o l o t a – Richard P i n t e r

D v o r y n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), intravilán, areál Mäspoma spol. s r. o., parc. č. 2672/1, 2673, sídlisko, záchranný výskum, pravek, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou), eneolit (lengyel-ská kultúra, badenská kultúra), neskorá doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek (9.–10. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o, Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum bol v obci Dvory nad Žitavou realizovaný v súvislosti so zvýšením kapacity výroby a skladovania v areáli spoločnosti Mäspoma spol. s r.o. Okolie obce pre svoje prírodné podmienky predstavovalo vhodné prostredie na život, a preto bolo už od praveku kontinuálne osídľované. Dôležitosť tohto územia dokladajú v minulosti realizované archeologické výskumy, kedy sa v blízkosti Dvorov nad Žitavou podarilo doložiť osídlenie od neolitu (*Cheben/Cheben 2017, 88; Pavúk 1969,*

281), cez eneolit (*Cheben/Cheben 2017, 88; Ruttkay 1990, 148*), dobu bronzovú, dobu halštatskú (*Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1992, 47; Točík 1981, 299*), dobu laténsku (*Točík 1977, 285*), dobu rímsku (*Ruttkay 2004, 155; Točík 1982, 286*), stredovek (*Cheben/Cheben 2013, 19, 20; Točík 1985, 231*), až novovek (*Kvietok/Babura/Tomášik 2020*).

Práce v teréne prebiehali od januára do marca. Spočiatku bola v severozápadnej časti výrobného areálu vyhlbená zisťovacia sonda I/21, ktorá v hĺbke 40–80 cm zachytila kultúrnu vrstvu. Na základe týchto zistení sa pristúpilo k plošnej skrývke terénu po úroveň zachytenej kultúrnej vrstvy. Výskum ďalej pokračoval rozdelením skúmanej plochy na štyri časti (A–D), kde plochy A a C boli skúmané sektorovou metódou (S 1–10, 3 × 3 m). V rámci plochy B boli skúmané iba konkrétne objekty, a plocha D (priestor asanovanej budovy) bola skúmaná formou sledovania výkopových prác.

Spomínaná kultúrna vrstva o hrúbke 15–20 cm obsahovala pomerne početný hnuateľný nálezový materiál (fragменты keramiky, mazanica, osteologický materiál, kamenná industria), ktorý možno datovať do obdobia lengyelskej kultúry, badenskej kultúry, neskorej doby bronzovej a včasného stredoveku (9.–10. stor.). Nasadala na sterilné piesčité podložie, do ktorého bolo zahĺbených 41 sídliskových objektov. Na základe fragmentov keramiky možno tri z nich priradiť ku kultúre s mladšou lineárnou keramikou, päť lengyelskej kultúre, tri dobe laténskej (stupne LT C–D) a jeden do včasného novoveku. Zvyšné objekty pre absenciu hnuateľných nálezov možno iba rámcovo datovať do praveku. Z hľadiska interpretácie predstavuje 25 objektov jednoduché sídliskové jamy. V troch prípadoch ide o exploatačné jamy. Dva objekty sú interpretované ako žľaby z obdobia praveku. V menšej miere sa objavujú kolové jamy patriace pravdepodobne piatim samostatne stojacim (hospodárskym) objektom.

Dva z preskúmaných objektov možno interpretovať ako polozemnice – stavby čiastočne zahĺbené do podložia s dvoma kolovými jamami, ktoré dokladajú jednoduchú strešnú konštrukciu.

Objekt 6 (4,36 × 2,20 × 0,69 m). Predstavuje polozemnicu nepravidelného pôdorysu, orientovanú dlhšou osou v smere S–J, ktorá je na základe materiálu datovaná do doby laténskej (stupne LT C–D). Južná časť objektu je zničená mladšou stavebnou aktivitou (inžinierska sieť). Do dna polozemnice bola zahĺbená zásobná(?) jama kruhového pôdorysu so zvislými stenami a rovným dnom (priemer cca 1,30 m, hl. 0,69 m) a zvyšky oválnej pece (0,51 × 0,46 × 0,12 m).

Objekt 10 (3 × 2,88 × 0,24 m). Predstavuje polozemnicu pravouhlého pôdorysu, orientovanú v smere SZ–JV, ktorú možno datovať do lengyelskej kultúry. V období lengyelskej kultúry sa takéto malé kolové stavby objavujú iba veľmi zriedkavo, pričom plnia funkciu hospodárskych objektov (*Pavúk 2012, 262–284*). V zahraničí boli podobné stavby zachytené napr. v Tešeticiach-Kyjoviciach (*Podborský 1984, 41–46*) a Bavorsku (*Riedhammer/Schmotz/Wandling 1999, Abb. 3, 7*).

Archeologickým výskumom sa tak podarilo preskúmať časť polykultúrneho sídliska, ktoré iba potvrdzuje význam tejto lokality.

Literatúra

- Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1992* – E. Hanzelyová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1991, 1992, 46–48.
- Cheben/Cheben 2013* – I. Cheben/M. Cheben: Neolitické a eneolitické sídliskové nálezy z Dvorov nad Žitavou. In: I. Cheben/M. Soják (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2013*. Kniha abstraktov. Nitra 2013, 19, 20.
- Cheben/Cheben 2017* – I. Cheben/M. Cheben: Výskum sídliska v Dvoroch nad Žitavou. AVANS 2012, 2017, 88, 89.
- Pavúk 1969* – J. Pavúk: Chronologie der Želiezovce-gruppe. *Slovenská archeológia* 17, 1969, 281–292.
- Pavúk 2012* – J. Pavúk: Kolové stavby Lengyelskej kultúry. *Slovenská archeológia* 40, 2012, 262–284.
- Podborský 1984* – V. Podborský: Domy lidu s moravskou malovanou keramikou. *Sborník Prací Filosofické Fakulty Brno* E 29, 33, 1984, 27–66. Dostupné na: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108959>.
- Riedhammer/Schmotz/Wandling 1999* – K. Riedhammer/K. Schmotz/W. Wandling: Zwei ungewöhnliche Siedlungsbefunde des mittleren Neolithikums im östlichen Niederbayern. In: K. Schmotz (ed.): *Vorträge des 17. Niederbayerischen Archäologentages*. Rahden/Wetsf. 1999, 15–53.
- Ruttkay 1990* – M. Ruttkay: Prieskum dolného Požitavia. AVANS 1988, 1990, 148, 149.
- Ruttkay 2004* – M. Ruttkay: Unikátny nález z doby rímskej v Dvoroch nad Žitavou. AVANS 2003, 2004, 155, 156.
- Točík 1977* – A. Točík: Zisťovací výskum v Nitrianskom Hrádku. AVANS 1976, 1977, 281–292.
- Točík 1981* – A. Točík: Prieskumy a záchranné výskumy na juhozápadnom Slovensku v roku 1980. AVANS 1980, 1981, 296–311.
- Točík 1982* – A. Točík: Prieskum archeologických lokalít na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1981, 1982, 282–290.
- Točík 1985* – A. Točík: Prieskumy v okrese Nové Zámky. AVANS 1984, 1985, 231–233.

Pramene

Kvietok/Babura/Tomášik 2020 – M. Kvietok/T. Babura/R. Tomášik: *Región Nové Zámky – odvedenie a čistenie odpadových vôd a zásobovanie pitnou vodou, časť Aglomerácia Dvory nad Žitavou*. Banská Bystrica 2020. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Midland Adventure s. r. o, Banská Bystrica.

RESCUE EXCAVATION IN DVORY NAD ŽITAVOU. Dvory nad Žitavou (Nové Zámky district), urban area, area of Mäspoma Ltd., plots nos. 2672/1, 2673, settlement, rescue excavation, prehistory, Neolithic (Late Linear Pottery culture), Eneolithic (Lengyel culture, Baden culture), Late Bronze Age, La Tène period, Early Middle Ages (9th–10th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The rescue archaeological excavation was executed in the form of trial trenches, followed by the whole-area excavation. The excavation detected a significant cultural layer with finds of the Lengyel culture, Baden culture, Late Bronze Age, and the Early Middle Ages (9th–10th centuries). 41 settlement features were examined – three can be classified to the Late Linear Pottery culture, five belong to the Lengyel culture, three features fall to the La Tène period (LT C–D), one to the Early Postmedieval period and the three remaining features are roughly dated to prehistory. In terms of interpretation, the findings included 25 settlement pits, three exploitation pits, and two prehistoric gutters.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V SLOVENSKEJ LUPČI

Dominika Rozália E g y ü d o v á – Martin K v i e t o k – Tomáš M o l o t a – Richard P i n t e r

S l o v e n s k á L u p č a (okr. Banská Bystrica), intravilán, poloha Dolný Istebník, parc. č. 2134/17–29, sídlisko, predstihový archeologický výskum, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o, Banská Bystrica.

Práce na skúmanej ploche prebiehali v dvoch etapách. Ako prvý bol zrealizovaný predstihový sondážny výskum, počas ktorého boli pomocou stavebného mechanizmu s hladkou lyžicou vyhlbené sondy S1–S17. Po ich zdokumentovaní sa pristúpilo k plošnej skrývke ornice v rozsahu archeologicky pozitívnych sond S1–S4.

V severovýchodnej časti plochy bola identifikovaná väčšia kolová konštrukcia, ktorú čiastočne prekrývala 10–15 cm silná kultúrna vrstva s obsahom archeologických nálezov (fragmenty keramiky, manica s odtlačkami prútia) datovaných do mladšej doby bronzovej. Samotná kolová konštrukcia sa zachovala vo forme kolových jám v dvoch radoch so siedmimi kolovými jamami a jednom rade so šiestimi kolovými jamami. Rozostupy medzi jednotlivými kolovými jamami v rámci radov dosahovali cca 2,2 m. Pôvodne mala táto kolová stavba so sedlovou strechou rozmersy 7,5 × 18 m, pričom orientovaná bola dlhšou osou v smere SV–JV. Nejednotné vzdialenosti medzi radmi kolov, ako aj nerovnaký počet kolových jám v radoch, naznačujú pravdepodobne stavebné úpravy tohto objektu. Rozmerovo o niečo menšie podobné stavby sú známe zo záchranných archeologických výskumov v Kováčovej (*Kvietok 2016*) a Ladomerskej Vieske (*Malček 2008*, 178–179). V rámci sondy S17 sa v severozápadnej časti skúmanej plochy podarilo zdokumentovať dve pravdepodobne deštruované, do podlažia zahĺbené pece s predpecnými jamami – objekt 5 (nepravidelný oválny až obdĺžnikový pôdorys s rozmermi cca 82 × 50 cm) a objekt 6 (oválny pôdorys s rozmermi 40 × 24 cm). Kupola pecí sa nedochovala. Juhovýchodne od kolovej stavby boli identifikované dve mierne zahĺbené sídliskové jamy pravdepodobne výrobného charakteru, ktorých výplň obsahovala väčšie kamene – objekt 29 (obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi s rozmermi 3,9 × 2,27 × 0,14 m) a objekt 30 (nepravidelný kruhový pôdorys s rozmermi 1,55 × 1,88 × 0,06 m). Podobnú funkciu pravdepodobne spĺňal aj objekt 39 (nepravidelný oválny pôdorys s rozmermi 5,24 × 1,8 × 0,2 m), ktorý mohol byť čiastočne zastrešený, čo dokladá kolová jama v jeho centre. V severnej časti objektu sa nachádzala kumulovaná vrstva riečnych kameňov. Obdobná vrstva riečnych kameňov (objekt 36) sa nachádzala smerom na západ od kolovej stavby, v tomto prípade však uložená na cca 5–8 cm hrubej ílovej vrstve. Ďalšie objekty v okolí kolovej stavby možno charakterizovať ako exploatačné jamy (objekty 2, 11, 18, 28 a 31). V južnej časti skúmanej plochy bol zachytený 1,8 m široký žlab (objekt 3), ktorý pravdepodobne odvádzal dažďovú vodu zo sídliska.

Archeologickým výskumom sa tak podarilo preskúmať južnú, resp. juhovýchodnú časť pravekého sídliska s halovou stavbou a jej výrobným zázemím. Na základe získaného hnutelného archeologického materiálu možno sídlisko rámcovo chronologicky zaradiť do mladšej doby bronzovej.

Literatúra

Malček 2011 – R. Malček: Výsledky záchranného výskumu v Ladomerskej Vieske. *AVANS* 2008, 2011, 178, 179.

Pramene

Kvietok 2016 – M. Kvietok: *Rezidencia Kováčová – inžinierske siete. 1. etapa*. Banská Bystrica 2016. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

RESCUE EXCAVATION IN SLOVENSKÁ LUPČA. Slovenská Lupča (Banská Bystrica district), urban area, Dolný Istebník site, plots nos. 2134/17–29, settlement, rescue excavation, Late Bronze Age. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The rescue excavation was carried out in two stages in the form of salvage trenching and subsequent topsoil stripping. In the northeastern part of the examined area, a posthole construction was detected. It consisted of two rows of postholes and dated to the Late Bronze Age. Two destroyed sunken stoves(?) with loading pits were examined, along with two slightly sunken settlement pits that may have had a production-related purpose(?). Additionally, features such as a partly roofed structure, exploitation pits, and a drainage gutter were uncovered. Overall, the excavation provided insights into the southern or southeastern portion of a prehistoric settlement, including a hall building and its associated production area.

PRVÁ ETAPA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA VEDECKÉ A DOKUMENTAČNÉ ÚČELY PÚCHOVSKÉHO HRADISKA V JÁNOVCIACH-MACHALOVCIACH⁴³

Dominik Repka – Mária Hudáková – Matúš Hudák – Marta Kučerová – Matej Stýk

Jánovce, časť Machalovce (okr. Poprad), poloha Hradisko, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, hradisko, eneolit (badenská kultúra), doba laténska až doba rímska (púchovská kultúra). Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v Jánovciach-Machalovciach v polohe Hradisko uskutočnilo Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi v spolupráci s Archeológiou Spiš, s. r. o., Katedrou archeológie FF UKF v Nitre a Múzeom v Kežmarku. Lokalita je odbornej verejnosti známa už od záveru 19. stor. (*Münnich 1889; Hudák/Repka/Hudáková 2023*). Od 80. rokov 20. stor. na lokalite, resp. v predhradí (poloha Pod Hradiskom), boli realizované početné archeologické prieskumy a zbery archeologických nálezov (*Hudáková/Hudák/Timura 2020, 18; Hudáková/Repka 2023, 38, 39; Javorský 1997, 10–11; Soják, 2015, 38–41*).

Výskumu predchádzalo geofyzikálne meranie formou magnetometrie (M. Felcan). To zachytilo priebeh valového opevnenia, ktoré bolo podľa všetkého prepálené. Na vrcholovej časti hradiska bolo zachytených niekoľko výraznejších anomálií, ktoré možno interpretovať ako prítomnosť kovových artefaktov a archeologických objektov. Na základe týchto výsledkov bol realizovaný sondážny archeologický výskum (obr. 66: 1).

Sonda 1 (3 × 4,5 m). Bola vytyčená v priestore jednej z anomálií zachytenej geofyzikálnym meraním, resp. na jej rozhraní. Po odstránení trávnatého porastu aj s jeho koreňovým systémom sa v priestore sondy nachádzali pomerne tenké piesčité až hlinité vrstvy s obsahom malých (do 5 cm) a stredne veľkých (do 10 cm) kameňov a početných archeologických nálezov. Pomerne plytko, a to v hĺbke len 20–50 cm, bolo zachytené skalné podložie, ktoré bolo na viacerých miestach výraznejšie erodované. Aj napriek tomu sme identifikovali päť kolových jam (objekty 1–5) s priemerom 26 až 42 cm, ktoré boli vysekané do skalného podložia (obr. 66: 2). Ich výplň tvorila hnedosivá sypká hlina s menšou prímiesou stredne veľkých kameňov (do 10 cm), s ojedinelým archeologickým nálezovým materiálom. Uvedené kolové jamy predstavujú pozostatok sídliskového objektu s kolovou konštrukciou. Kolové jamy (objekty 1–3 a 5) boli pravdepodobne súčasťou juhozápadnej steny objektu. Na druhej strane kolová jama zachytená pri východnom okraji sondy (objekt 4) mohla byť súčasťou severovýchodnej steny. Prípadné ďalšie kolové jamy by sa tak v danom priestore nachádzali mimo preskúmanej sondy.

Časové zaradenie objektu možno oprieť o početný nálezový súbor (2191 ks), ktorý bol v sonde 1 zistený. Výraznú väčšinu artefaktov možno spájať s púchovskou kultúrou. Z hľadiska datovania sú dôležité početné nálezy keramiky (obr. 68: 1–7, 9) a niektorých druhov kovových predmetov. Ide predovšetkým o železné oblúkovité spony s pásikovým lúčikom, so štvorzávitovým vinutím a vnútornou tetivou (obr. 69: 1, 2)⁴⁴, ktorých konštrukcia vychádza z bronzových nauheimských spôn (bližšie pozri *Pieta 2014, 135*)

⁴³ Výskum a príspevok bol realizovaný v rámci projektu č. 21-521-01674 „I. etapa archeologického výskumu na vedecké a dokumentačné účely púchovského hradiska v Jánovciach (okr. Poprad)“, ktorý bol podporený z verejných zdrojov Fondu na podporu umenia.

⁴⁴ Ďalšia spona tohto tvaru pochádza aj zo zberov z okolia sondy 1 (obr. 69: 3).

či fragment železnej drôtenej spony s asymetrickým/prehnutým lúčikom a vnútornou tetivou (obr. 69: 4; porovnaj Gebhard 1991, 87–90, skupina 26, Taf. 51: 771; Pieta 1982, 31, 32, Taf. VI: 1, 5, 6, 8, 12). Ďalej sú to mince púchovských razieb (typ Veľký Bysterec), prípadne železného hrotu šípú trojuholníkového tvaru bez spätných krídeliek (obr. 69: 10; typ 1.2 podľa Pieta 2005, 46)⁴⁵. Uvedené nálezy možno spájať s obdobím neskorej doby laténskej až počiatku doby rímskej. Z hľadiska stratigrafie nie je možné pozorovať žiadne výrazné rozdiely v časovom zaradení nálezov z jednotlivých stratigrafických jednotiek (vrstiev, výplní objektov). Spresnenie datovania môže však priniesť výsledok radiouhlíkového datovania vzoriek získaného archeozoologického materiálu.

V nálezovom súbore zaujme početné zastúpenie remeselných predmetov (prasleny, železné ihly, šidlá, tyčinkovité dlátka, vrták, kamenné brúsiky; obr. 69: 11–16)⁴⁶ železnej (kováčskej?) trosky, ako aj nález jantáru v podobe drobného korálíka (obr. 69: 8). Jantár patrí v prostredí púchovskej kultúry k dosiaľ výnimočným druhom materiálu (Duleba/Markiewicz 2023, 320, 321, 334, Fig. 10, 11; Švihurová 2015). Ojedinelé zastúpenie medzi nálezovým súborom zo sondy 1 majú predmety, ktoré možno zaradiť už do obdobia eneolitu, konkrétne badenskej kultúry (obr. 70: 1, 4).

Sonda 2 (4 × 2 m). Bola umiestnená v priestore terénnej hrany na západnom okraji akropoly hradiska v blízkosti prebiehajúcej línie valového opevnenia (obr. 66: 1). Na povrch tu vybiehalo skalné podložie, u ktorého sa predpokladalo, že môže byť čiastočne upravované. V hĺbke 40 až 60 cm od úrovne terénu bolo skalné podložie zachytené v celej ploche sondy. Antropogénny zásah na skalnom podloží, možno aj napriek jeho značnému erodovaniu, nebol jednoznačne doložený. Medzi povrchom a podložíom sa nachádzalo niekoľko vrstiev tvorených väčšinou sypkou hlinou s obsahom kameňov a archeologickými nálezmi. Na základe rozboru nálezov (258 ks) ich možno rovnako ako v prípade sondy 1 datovať do neskorej doby laténskej až počiatku doby rímskej.

Sonda 3 (10,5 × 2 m). Jej úlohou bolo preskúmať valové opevnenie hradiska v západnej časti akropoly. Priniesla len čiastkové informácie o podobe opevnenia a jeho stave, a to z dôvodu, že sonda nebola zatiaľ preskúmaná kompletne (iba sektor A s rozmermi 3,5 × 2 m). Jej doskúmanie je na pláne počas II. etapy výskumu v roku 2022. V I. etape bola zachytená vnútorná strana valu, ktorý bol tvorený lomovým kameňom a hlinou. Jeho súčasťou boli aj drevené konštrukčné prvky, ktoré dokladajú prepálené kusy dreva zistené v telese valu (obr. 67: 1, 2). O jeho bližšom zaradení ku konštrukčným typom je v tomto momente ťažko hovoriť. Rovnako sa to týka aj rozmerov valu. Dosiaľ zachytená šírka dosahuje 2 m. Z čiastočne preskúmaného telesa valu bol získaný nepočítaný nálezový materiál (15 ks) zastúpený predovšetkým atypickou keramikou. Výnimku predstavuje väčší dvojkónický praslen, ktorý možno priradiť badenskej kultúre (obr. 70: 2). Z tohto obdobia pochádza aj fragment nádoby s bohatou vhlbenou výzdobou, ktorý však nebol nájdený priamo vo vale, ale v deštručnej vrstve vedľa valu (obr. 70: 3). Tá obsahovala aj nálezy z obdobia púchovskej kultúry (14 ks; obr. 68: 8). Púchovský materiál (145 ks) bol získaný aj vrstiev, ktoré prekrývali val a súvisia teda už s obdobím (po) zániku opevnenia hradiska v danom priestore.

Výskumom sa zistilo, že opevnenie zaniklo (aj) vplyvom požiaru, čo dokladá výrazne prepálený materiál (kamene, hlina, uhľíky, väčšie kusy dreva) v telese valu. Archeozoologický materiál získaný nie len zo sondy 3, aj zo sondy 1, dokladá horenie v rozsahu 282 až 940 °C, resp. aj nad touto hranicou (Šimunková 2021). Požiar, ktorý bol na hradisku archeologickým výskumom doložený možno spájať s podobnými dokladmi aj na ďalších skúmaných púchovských hradiskách. Ide tu o dobre známe zánikové horizonty zo záveru doby laténskej a počiatkov doby rímskej (napr. Pieta 2005, 42–48; 2019, 251, 256, 257, 277).

Literatúra

- Duleba/Markiewicz 2023 – P. Duleba/J. E. Markiewicz: The lords of the Amber Road: amber storage, distribution and processing in the early Iron Age and the La Tène period. *Praehistorische Zeitschrift* 98, 2023, 310–337. DOI: <https://doi.org/10.1515/pz-2022-2028>
- Gebhard 1991 – R. Gebhard: *Die Fibeln aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching 14*. Stuttgart 1991.
- Hudák/Repka/Hudáková 2023 – M. Hudák/D. Repka/M. Hudáková: Počiatky archeologického skúmania polohy „Hradisko“ v obci Jánovce-Machalovce, okr. Poprad. In: P. Kalábová/P. Kostřhun/M. Hlava (eds.): *Inocenc Ladislav Červinka a jeho doba*. Sborník příspěvků z konference Dějiny archeologie v českých zemích a na Slovensku, Olomouc, 13. – 15. září 2022. Olomouc 2023, 481–495.

⁴⁵ Ďalší hrot šípú tohto typu bol nájdený v okolí sondy 1 (obr. 69: 9).

⁴⁶ Kolekciu remeselného náradia doplnia železný vrták nájdený v okolí sondy 1 (obr. 69: 16).

- Hudáková/Hudák/Timura* – M. Hudáková/M. Hudák/J. Timura: Archeologické výskumy Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi v rokoch 2018–2020. In: Z. Krempaská/M. Števík (zost.): *Spiš 1. Vlastivedný zborník*. Spišská Nová Ves 2020, 11–20.
- Hudáková/Repka 2023* – M. Hudáková/D. Repka: Nepísané dejiny obce Jánovce. In: M. Hudák (ed.): *Jánovce. Monografia obce*. Jánovce 2023, 28–65.
- Javorský 1997* – F. František: Dejiny obce pred prvou písomnou zmienkou. In: P. Roth/J. Dávid/F. Javorský/B. Nižnanský/M. Nižnanská/P. Zmátlo/F. Živčák/K. Štubňa (zost.): *Z dejín obce Jánovce (Čenčice – Jánovce – Machalovce)*. Jánovce 1997, 6–16.
- Münnich 1889* – A. Münnich: A Mahalfalvi hradiskóról. *Archaeologiai Értésítő* 9, 1889, 57–59.
- Pieta 1982* – K. Pieta: *Die Púchov-Kultur*. Nitra 1982.
- Pieta 2005* – K. Pieta: Spätlatènezeitliche Waffen und ausrüstung im nördlichen Teil des Karpatenbeckens. *Slovenská archeológia* 53, 2005, 35–84.
- Pieta 2014* – K. Pieta: Hradiská vo Folkušovej-Necpaloch a Blatnici. Juhovýchodné prvky v púchovskej kultúre. *Slovenská archeológia* 62, 2014, 125–165.
- Pieta 2019* – K. Pieta: Early Roman period burials of Púchov culture: Buried natives or offered foreigners? *Slovenská archeológia* 67, 2019, 241–286.
- Soják 2015* – M. Soják: *Spiš. Svedectvo archeológie*. Nitra 2015.
- Švihurová 2015* – M. Švihurová: Jantár zo sídliska Liptovská Mara III v kontexte osídlenia púchovskej kultúry na severnom Slovensku. In: L. Tyszler/E. Droberjar (red.): *Barbari Superiores et Inferiores. Archeologia Barbarzyńców 2014*. Łódź – Wieluń 2015, 97–106.

Pramene

- Šimunková 2021* – K. Šimunková: *Jánovce-Hradisko, okr. Poprad. Nálezová správa k archeozoologickej analýze*. Nitra 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

THE FIRST STAGE OF THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION FOR SCIENTIFIC AND DOCUMENTATION PURPOSES AT THE PÚCHOV HILLFORT IN JÁNOVCE-MACHALOVCE. Jánovce-Machalovce (Poprad district), Hradisko site, excavation for scientific and documentation purposes, hillfort, Eneolithic (Baden culture), La Tène period–Roman period (Púchov culture). Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in Jánovce-Machalovce, Hradisko site, was carried out by Museum of Spiš in Spišská Nová Ves in cooperation with Archeológia Spiš, Ltd., Department of Archaeology FA UCP in Nitra and Museum in Kežmarok. A magnetometric geophysical survey was executed prior to the excavation, and the course of a rampart fortification was detected. In the top part of the hillfort, several anomalies were identified. They were probably associated with the presence of metal artefacts and archaeological features. Based on these results, archaeological trenching was executed (Fig. 66: 1).

Trench 1 (3 × 4.5 m) was located in the area of one of the anomalies. Under thin sandy to loamy layers with small and medium stones and numerous archaeological finds, bedrock was detected 20–50 cm deep. There were five postholes cut in the bedrock (features 1–5), with diameters of 26–42 cm (Fig. 66: 2). They represent remains of a settlement feature with posthole construction, which can be dated – based on many finds (2 191 pcs.; Fig. 68: 1–7, 9; 69: 1–4, 8–16) – to the Púchov culture period, Late La Tène or Early Roman period in particular. Artefacts of the Baden culture were rarely represented (Fig. 70: 1, 4).

Trench 2 (4 × 2 m) was located in the area of the terrain edge on the western periphery of the acropolis near the line of the rampart fortification. In the trench space, 40–60 cm deep, bedrock without documented anthropogenic disturbance was detected. There were several layers made from loose loam with stones and archaeological finds (258 pcs.) between the surface and the bedrock. The finds can be also dated to the Late La Tène or Early Roman period. Trench 3 (10.5 × 2 m) partly examined the rampart fortification of the hillfort in the western part of the acropolis. The interior face of the secondarily charred rampart made from quarry stones and earth was detected. The rampart contained wooden construction elements (Fig. 67: 1, 2). The total dimensions and the type of the rampart remain unknown. Modest finds of the Baden and Púchov cultures were obtained from its body and surface (34 pcs.; Fig. 68: 8; 70: 2, 3). The Púchov material (145 pcs.) also comes from the layers covering the rampart, and they are associated with the period after the rampart's demise.

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÝCH ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV BRATISLAVSKÉHO HRADU V ROKOCH 2017–2021⁴⁷

Marián S a m u e l

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), NKP Bratislavský hrad (č. ÚZPF 28/1–57), opevnené sídlisko, pravek, eneolit (badenská kultúra, boľerázska skupina), doba laténska, doba rímska, včasný

⁴⁷ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

stredovek (9.–11. stor.), vrcholný až neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologické výskumy v rokoch 2017–2021 sa realizovali v súvislosti s celkovou obnovou hradného areálu a vybudovaním nových podzemných prevádzkových priestorov pod severovýchodným nádvorím a budovou na severných hradbách. Dostupných bolo aj niekoľko menších plôch na miestach určených pre prezentáciu nálezov (stavba „Rím I.“ a „Rím II.“, západná Žigmundova brána) a plochy kde sa odstraňovali staré a kládli nové inžinierske siete. Tieto výskumy nadviazali na predchádzajúce archeologické aktivity realizované v prvých dvoch desaťročiach 21. stor. (Musilová et al. 2010; Poláková et al. 2022; Resutík 2012) a čiastočne aj na staršie výskumy (Holčík 1982; Janšák 1948; Polla/Štefanovičová 1959; Štefanovičová 1975; 2014). Výskumy prebiehali na viacerých polohách hradného kopca, hlavne na jeho severnej terase, v budovách na severných hradbách, v priestore pri západných hradbách, na dolnej východnej terase, pri Leopoldovej bráne a na ďalších miestach (obr. 72). Napriek tomu, že rozsah archeologických výskumov bol limitovaný rozsahom stavebných prác, ich výsledky priniesli mnoho nových poznatkov o vývoji tejto lokality a potvrdili takmer kontinuálne osídlenie plošiny hradného návršia od eneolitu až po súčasnosť.

Severovýchodné nádvorie

Najväčšou skúmanou plochou (1460 m²) bolo nádvorie vymedzené v minulosti trojicou novovekých budov (obr. 73: 2). Takmer v celom rozsahu bol výskum realizovaný až po úroveň skalného podlažia. Podlažie tvorili miestami zvetrané, silne tektonicky porušené granitoidné horniny so žilami pegmatitov a aplitov (Madarás et al. 2014). Skalné podlažie malo pomerne výrazný sklon smerom na severovýchod – pri juhozápadnom okraji skúmanej plochy vystupovalo už v hĺbke 0,7 m a pri jej severovýchodnom okraji sa nachádzalo až v hĺbke 6,5 m (obr. 74: 2). Na viacerých miestach bolo zrejme, že pôvodný skalnatý povrch hradného masívu bol v týchto miestach ľudskou činnosťou výrazne upravený a zarovnávaný, zrejme už v období praveku a včasnej doby dejinnej. Do skalného podlažia bolo zahĺbených viacero objektov, menovite početné kolové jamky, jamy rôznej veľkosti tvaru a funkcie, plytké (odvodňovacie?) žlabky a iné (obr. 75: 2). Keďže mnohé neobsahovali žiadne nálezy, ich datovanie nebolo možné presnejšie určiť.

Najstaršie osídlenie na skúmanej ploche zastupovali pomerne početné nálezy črepov hlavne z obdobia neskorej doby kamennej – eneolitu (badenská kultúra, bolezská skupina). Kultúrna vrstva z tohto obdobia (na rozdiel od situácie v iných častiach hradu) sa nedala identifikovať. Nie je však vylúčené, že niekoľko menších kolových jamiek vyhlbených do mäkkého zvetraného skalného podlažia pochádza už z tohto obdobia.

Osídlenie zo včasnej doby dejinnej potvrdilo niekoľko objektov a nálezov. Kultúrna vrstva z doby laténskej síce zachytená nebola, ale intenzívne osídlenie hradného návršia v tomto období potvrdzuje odhalenie niekoľkých jam rôzneho tvaru a veľkosti vysekaných do „žulového“ podlažia. Jedna z jam mala štvorcový pôdorys a precízne ošekané kolmé steny (obr. 75: 3). V zásype jamy sa nachádzalo niekoľko nálezov z doby laténskej, vrátane bronzovej spony. Pôvodnú funkciu tohto aj ďalších objektov nebolo možné jednoznačne určiť. Niekoľko nálezov z doby rímskej, získaných z mladších vrstiev, potvrdzujú využitie hradného kopca v tomto období, výnimočným bol nález dobre zachovaného kubusu so značkou XIII légie.

Včasnostredoveký horizont z 9.–11. stor. reprezentovala kultúrna vrstva a niekoľko objektov. Najlepšie zachovaným objektom bol príbytok zahĺbený do skalného podlažia (obr. 75: 1). Identifikovali sme celý jeho pôdorys vrátane vstupnej rampy, kolových jamiek jeho drevenej konštrukcie a kamennej piecky v severovýchodnom rohu príbytku. Zvyšky ďalšej stavby odkrytej v blízkosti boli zachované len torzálne a jej pôdorys naznačovala aj dôkladnejšia úprava skalného podlažia. Je pravdepodobné, že do tohto obdobia patrí aj niekoľko kolových jamiek rôznej veľkosti vyplnených podobným typom hliny, aká bola charakteristická pre súveku kultúrnu vrstvu. Včasnostredoveká kultúrna vrstva kopírujúca priebeh skalného podlažia nebola príliš hrubá (0,1 – 0,3 m), len pri budove na severných hradbách dosahovala hrúbku takmer 1 m (obr. 74: 2).

Veľmi výrazným stredovekým kontextom v severnej časti skúmanej plochy bola vrstva prepálenej hliny dosahujúca miestami hrúbku vyše 3 m (obr. 74: 3). Najhrubšia bola v profiloch pri budove na severných hradbách, pričom smerom na juh jej hrúbka postupne klesala. Vo vrstve sa miestami nachádzali bloky sklovitej trosky, zhľuky uhlíkov a úlomky zuholnatých brvi. Vrstva reprezentuje deštrukciu včasnostredovekého drevozemného opevnenia, ktoré zaniklo počas mohutného požiaru a jeho zvyšky (vrchné časti) boli počas výstavby kamennej románskej hradby rozplanované smerom do vnútra hradného areálu (obr. 74: 2, 3).

Obdobie vrcholného a neskorého stredoveku na skúmanej ploche dokumentovali rôzne hrubé kultúrne vrstvy s ojedinelými nálezmi (obr. 74: 6) a niekoľko menších objektov (obr. 74: 5). Ich skladba (hlavne

pece rôznej veľkosti a tvaru) naznačuje, že táto časť hradu plnila funkciu hospodárskeho zázemia areálu. Zaujímavý objekt bol odkrytý približne uprostred skúmanej plochy. Jeho prítomnosť signalizovali vrstvy hrubého kamenitého zásypu s úklonom smerujúcim do stredu objektu. Ako sa neskôr ukázalo, vrstvy vyplňali väčšiu jamu štvorcového pôdorysu vysekanú do skalného podlažia (rozмеры cca 4,5 × 4,5 m; obr. 75: 5). Dno jamy sme nezachytili ani v hĺbke 9 m a ďalšie vyberanie zásypu objektu už nebolo možné. V západnej stene jamy sa asi meter pod úrovňou vyrýsovania nachádzal do skaly vysekaný krátky nízky tunel ústiaci do kolmej šachty so schodíkom (obr. 75: 7). Funkcia tohto objektu nie je jasná, do úvahy prichádza azda interpretácia objektu ako ľadovne hradu (funkciu cisterny spochybňuje absencia ílovej nepriepustnej vrstvy na stenách objektu). Vznik objektu zatiaľ nevieme presnejšie datovať, jeho zánik určuje niekoľko drobných neskorostredovekých (?) črepov zo zásypu objektu. Približne uprostred zásypu bola odkrytá kostra muža so železnými okovami na nohách (obr. 75: 6). Kostra v neprirodzenej polohe ležala na neúplných kostrách dvoch zvierat a aj na jeho skelete sa nachádzala kostra koňa, barana a ďalšie zvieracie kosti. Na skúmanej ploche neboli zachytené žiadne zvyšky stredovekej murovanej architektúry.

Výraznú časť skúmaného priestoru vyplňali novoveké kontexty. Okrem pestrých hlinitých a hlinito-kamenných vrstiev dokumentujúcich postupný nárast terénu v jednotlivých obdobiach sa podarilo odkryť niekoľko zaujímavých objektov. Najväčším z nich bola pôvodne hospodárska, neskôr obytná stavba uzatvárajúca do istého času nádvorie zo západnej strany (obr. 73: 1, 2, 4). Je zrejme, že táto stavba vznikla až po roku 1642, keďže na pláne hradu od Giovanni Batistu Pieroniho ešte nie je zakreslená. Jej najstaršie zobrazenie sa nachádza na pôdoryse hradu vyhotovenom Lucasom Georgom Ssichom v roku 1683. Na pláne je zobrazená ako súčasť viacerých stavieb vytvárajúcich uzatvorené nádvorie. Jej pôdorys je nečlenený, je na nej však zobrazený prejazd, ktorý tvoril súčasť komunikácie smerujúcej do hradného paláca. Severnú časť prejazdu sme odkryli archeologickým výskumom. Je pravdepodobné, že táto stavba pôvodne slúžila ako stajňa, neskôr bola prestavaná na obytné účely, ako to vyplýva z plánov hradu z tohto obdobia (obr. 73: 2). Obytnú funkciu potvrdzujú aj odkryté murivá základov priechok rozdeľujúcich stavbu a zvyšky vykurovacích zariadení (sokle pecí). Budova zanikla zrejme niekedy pred rokom 1780 (na pláne hradu zhotovenom okolo tohto roku sa už nenachádza). Z výsledkov výskumu vyplýva, že nádvorie uzatvorené z troch strán hospodárskymi budovami bolo v istom čase vydláždené kamennou dlažbou vyhotovenou z riečnych obliakov (obr. 73: 1, 3, 4). V dlažbe bol objavený aj plytký kamenný žlab smerujúci do východného rohu nádvorja. Dlažba vznikla niekedy pred polovicou 18. stor., čo dokladá nález mince z roku 1751 nájdený pri začisťovaní jej povrchu (*Samuel/Hunka 2022*). Z novovekých objektov možno ešte spomenúť zvyšky kanalizácie, miestami so zachovanou tehlovou klenbou a kamennou dlažbou. Kanalizácia pravdepodobne pochádza už z druhej polovice 18. stor. a po rôznych úpravách slúžila zrejme až do prvej polovice 20. stor.

Recentné kontexty z 20. stor. reprezentovali na skúmanej ploche viaceré objekty a vrstvy. Išlo hlavne o početné inžinierske siete (mnohé v čase výskumu ešte funkčné), pomerne hlboko zapustené betónové šachty kanalizácií, betónové prekrytia inžinierskych sietí a podobne (obr. 73: 1, 4). Stavebné ryhy týchto sietí v západnej časti skúmanej plochy prerazovali všetky antropogénne vrstvy a boli často zahĺbené až do skalného podlažia. Vo východnom rohu nádvorja zničila značnú časť vrstiev väčšia suterénna stavba postavená počas obnovy budovy v 50. rokoch 20. stor. Vrstvy z 20. stor. dosahovali na skúmanej ploche väčšinou hrúbku 0,5–1 m a ojedinele sa v nich nachádzali aj nálezy zo starších období. Boli odkryté betónové základy ohradového múru s polygonálnym priebehom, ktorý ohraničoval časť nádvorja v 50. rokoch 20. stor. Novoveké stavebné aktivity dokumentujú pomerne početne zastúpené vápenné jamy a jama na miešanie malty so zachovaným dreveným debnením.

Výskum na ploche severovýchodného nádvorja umožnil zdokumentovať postupný nárast niveliet terénu (hlavne v blízkosti priebehu opevnenia hradu) v jednotlivých obdobiach. Maximálna hrúbka antropogénnych sedimentov v týchto miestach dosahovala až 7 m (obr. 74: 2, 3).

Budova na severných hradbách

Súčasťou celkovej obnovy budovy bolo aj vyhlbenie stavebnej jamy pre umiestnenie nového schodiska a jeho prepojenie s novým podzemným priestorom (obr. 76: 1). V tomto priestore sa pod novovekými kontextami podarilo odkryť unikátne zachovanú zuhoľnatú konštrukciu včasnostredovekého drevozemného opevnenia (obr. 76: 5; 77: 1, 3). Vnútoraná stena valu s prvkami hákovej konštrukcie, postavená z dubových okrúhlych brvien (*Mihályiová 2022*) s priemerom 15–25 cm bola miestami zachovaná až do výšky 3,05 m. V drevenej konštrukcii vnútornej steny valu bolo možné identifikovať až 18 etáží brvien, zachytili sme aj niekoľko brvien uložených kolmo na priebeh valu, ktoré spevňovali jeho konštrukciu.

V priestore budúceho schodiska pri gotickej hradbe sme odkryli vonkajšiu časť valu pozostávajúcu z trojice drevených komôr širokých necelých 1,5 m, zachovaných do výšky 2,05 m. Jadro valu tvorila hlina premiešaná s lomovým kameňom miestnej proveniencie. V niektorých častiach kamene vytvárali mohutnú nekompaktnú vrstvu bez hlinitej prímеси. Kamenné jadro valu aj hlinitá výplň niesli stopy po mohutnom požiari. Hlina prepálená do tehlovočervenej farby obsahovala aj veľké zhluky sklovitej trosky, ktorá vznikla v dôsledku roztavenia častí valu. Pôvodná šírka drevozemného opevnenia sa nedala presne určiť, pretože jeho vonkajšie časti boli zničené počas výstavby gotickej hradby (zachovaná šírka valu dosahuje max. 4,75 m). Dendrochronologická analýza (Kyncl 2019) ukázala, že časti valu, z ktorých pochádzali vzorky boli postavené v prvej tretine 11. stor. Z nálezových situácií vyplýva, že drevozemné opevnenie bolo najmenej raz obnovované, resp. opravované. Val zanikol počas mohutného požiaru, zrejme počas dobýjania hradu, čo podporuje aj nález strelky z luku nájdený v zuhoľnatenom brvne odkrytom vo vonkajšej časti valu. Unikátnosť zachovanej drevenej konštrukcie valu spôsobila, že sa pristúpilo k zakonzervovaniu najlepšie zachovaných častí valu s víziou jej budúcej prezentácie (Samuel/Mezey 2022; obr. 76: 3).

Súčasne sa rozhodlo, že preskúmaný bude aj celý priestor od schodiskovej šachty po baštu Luginšland s dĺžkou 44 m a plochou približne 350 m². Tento priestor bol následne kompletne preskúmaný do hĺbky 5–6 m (od úrovne najmladšej podlahy prízemja budovy), pričom niektoré sondy siahali až do hĺbky vyše 7 m. Aj tu sme odkryli zvyšky včasnostredovekého drevozemného opevnenia, vrátane dobre zachovaných častí jeho drevenej konštrukcie (obr. 77: 2). Na viacerých miestach sa podarilo odkryť zvyšky konštrukcie pozostávajúcej z dreveného roštu previazaného s kolmými a šikmými brvnami (obr. 76: 3), v hlbších častiach opevnenia zase zvyšky drevených komôr. Z nálezových situácií vyplýva, že drevozemné opevnenie bolo najmenej raz obnovované, resp. opravované. Celkovo sme na viacerých plochách v interiéri budovy identifikovali a zdokumentovali takmer 500 zuhoľnatených brvien v rôznom stave zachovania.

Nové zásadné poznatky o vývoji stredovekej fortifikácie Bratislavského hradu prinieslo odkrytie zvyškov kamennej románskej hradby (obr. 78: 3a) postavenej na splanírovanej korune staršieho drevozemného opevnenia (obr. 78: 3c). Hradbu a jej deštrukciu sme identifikovali v celej dĺžke skúmanej plochy budúceho suterénu a spolu s úsekmi mimo suterénu sme zdokumentovali jej priebeh v dĺžke 46,5 m. Hradba mala šírku 1,9–2,43 m a v najlepšie zachovanom úseku (vnútorné líce pri murive románskej veže) výšku takmer 1 m (obr. 78: 5a). Murivo pozostávalo z rôzne veľkých lomových kameňov miestneho pôvodu spájaných hrubozrnnou maltou s riečnymi obliakmi. Mierne kónické líca hradby boli vymurované z väčších kameňov (max. 59 × 21 cm), ukladaných do nepravidelných riadkov (Samuel 2022; Samuel/Matejka 2023).

Nečakaným objavom v tomto priestore bolo aj odkrytie zvyškov románskej veže. Podarilo sa preskúmať jej takmer úplný štvoruholníkový pôdorys⁴⁸ s vonkajšími rozmermi približne 9 × 9 m (obr. 78: 3b). Na východnej strane nevytvárala nárožie, ale severovýchodný múr veže plynule pokračoval smerom na juhovýchod (obr. 78: 3d). Kamenné murivo veže široké 1,9–2,1 m, pozostávajúce z rôzne veľkých kameňov miestneho pôvodu, bolo spájané svetlou až bielou, silne vápennou hrubozrnnou maltou. Pri výstavbe staršiu hradbu nezburali, ale minimálne jej spodnú časť zakomponovali do jej hmoty. Základy z "vnútornej" strany založili do terénu podstatne hlbšie (o vyše 2 m) ako ležala základová škára románskej hradby (obr. 78: 4, 5b). Základy murovanej „vonkajšej“ časti veže sa nachádzali približne na rovnakej úrovni ako základy hradby a ležali na umelo vytvorenom kamennom násype vysokom asi 0,75 m, ktorý zabezpečoval stabilitu základov. Zo strany nádvorja sa zachovalo murivo vrátane západného nárožia až do výšky 2,52 m, z toho asi 0,25 m tvorilo už nadzemné murivo (obr. 78: 2). Základové murivo prechádzalo do nadzákladového na vonkajšej aj vnútornej strane cez ústupok široký 0,06–0,16 m. Na severovýchodnej strane sa nadzákladové murivo s časťou vnútorného líca najlepšie zachovalo na úseku dlhom 3,36 m, kde dosahovalo výšku až 0,86 m. Na korune juhovýchodného múru sa zachoval zaujímavý konštrukčný prvok – 1,7 m dlhý otláčok hranolu z dreva buku alebo javora (Mihályiová 2023; obr. 78: 1), spevňujúceho murivo pri nároží (Samuel 2022).

Ďalšiu etapu vo vývoji opevnenia Bratislavského hradu predstavovala výstavba gotickej hradby zhotovenej niekedy pred koncom prvej tretiny 15. stor., počas veľkej prestavby hradu nariadenej Žigmundom Luxemburským v roku 1423 (Fiala 1969). Na skúmanom úseku bola hradba postavená pred vonkajším lícom staršej románskej hradby, približne na línii vonkajšieho líca románskej veže. Hradbu širokú 2–2,2 m založili hlboko do zvyškov včasnostredovekého drevozemného valu, miestami až na skalné podložie. Nestabilná výplň jadra valu bola príčinou zhotovenia pomerne vysokého debnenia po-

⁴⁸ Odkrytá veža mala identické metrické hodnoty ako veža preskúmaná približne uprostred východného úseku hradieb v minulosti (1966–1967). Z nej sa však zachovala asi iba polovica pôdorysu (Štefanovičová 1975, 34–35).

zostávajúceho z kolmo umiestnených drevených dosiek širokých 0,15–0,35 m (na jednom mieste z guľatiny s priemerom 0,2–0,3 m) a približne vodorovne pripevnených drevených dosiek širokých 0,4–0,5 m a dlhých miestami až 6,5 m (obr. 76: 2). Negatívy po týchto drevených konštrukciách, vrátane otláčkov kôry driev, sa vďaka použitiu veľkého množstva malty pri murovaní hradby zachovali na celom nami skúmanom úseku. Odkryté vnútorné líce muriva gotickej hradby je mimoriadne kompaktné a pozostáva z väčších lomových kameňov (max. dĺžka 0,55 m) spájaných veľkým množstvom silne vápnitej hrubozrnnej "štrkovej" malty. Riečne okrúhliaky použité v malte bežne dosahovali veľkosť 2–4 cm. S výstavbou gotickej hradby bola spojená asanácia staršej románskej hradby, vrátane hranolovej veže, až po nivelety novej úrovne terénu.

Novoveké kontexty reprezentovali viaceré objekty a vrstvy. Bezprostredne pred fasádou súčasnej budovy sme odkryli dve línie pilierov zaniknutých budov (obr. 74: 1, 3, 4), ktoré sú zobrazené na plánoch hradu zo 17.–18. stor. (obr. 73: 2). K staršiemu z línie pilierov zrejme patrí aj murivo uzatvárajúce z juhovýchodnej strany jeho obdĺžnikový pôdorys pripájajúci sa kolmo ku gotickej hradbe. Odkryli sme základové kamenné murivá pilierov súčasnej budovy, ktoré boli založené hlboko do podlažia, pravdepodobne až na skalné podlažie. S touto stavebnou etapou súvisí aj plytko založená kamennotechnová primurovka gotickej hradby. Pomerne dobre bola zachovaná aj kamennotechnová kanalizácia s plytkou tehlovou klenbou, ktorá od svojho vzniku (druhá polovica 18. stor.?) po viacerých úpravách slúžila zrejme až do prvej polovice 20. stor. Odkryli sme aj tehlové základové murivá statických oblúkov stien vytvárajúcich vnútorné členenie stavby v 19. stor.?. S jednotlivými novovekými stavebnými etapami súvisia aj odkryté súdobé podlahy a nivelety terénu v exteriéri budovy. Úpravy stavby a jej bezprostredného okolia v 20. stor. reprezentujú kontexty (dlažby, betónové statické vence, suťové vrstvy, inžinierske siete a pod.) dosahujúce hrúbku 0,5–1 m.

Bašta Luginsland

Pod asanovanou betónovou podlahou bašty sa nachádzali vrstvy tehlovočervenej prepálenej hliny a svetlé tenké vrstvičky popola reprezentujúce deštrukciu včasnostredovekého drevozemného valu.

Plocha pri západných hradbách

Výskum pri západnom úseku gotických hradieb (344 m²) bol vyvolaný výstavbou kolektora a kladením nových inžinierskych sietí (obr. 79: 1). Z historických plánov a zobrazení Bratislavského hradu vyplýva, že tento priestor sa v novoveku postupne zaplňal stavbami s rôznou funkciou. Na pláne hradu z roku 1642 sú zakreslené v blízkosti hradieb tri solitérne stavby ešte nepristavané ku gotickej hradbe. Na pôdoryse hradu z roku 1683 je už zakreslený pozdĺžny objekt priliehajúci k hradbe. Podrobnejšie sú tieto objekty zachytené na viacerých plánoch z 18. a 19. stor. a na fotografiách z prvej polovice 20. stor. pričom niektoré boli asanované až v priebehu 60. rokov 20. stor. Z týchto stavieb bola odkrytá línia kamenných základových pilierov vzdialených 8,8–9,7 m od gotickej hradby (obr. 79: 5, 6). Piliere boli založené až na skalné podlažie (obr. 79: 2). Vo zvetranom skalnom podlaží sa nachádzalo niekoľko menších kolových jamiek (obr. 79: 4). V ryhách pre polozenie novej kanalizácie sme zdokumentovali zvyšky staršej kamennotechnovej, viacnásobne obnovovanej kanalizácie postavenej možno už v druhej polovici 18. stor.

Stredoveké kontexty na ploche zastupovali hlavne vrstvy do červena prepálenej hliny pochádzajúcej z deštrukcie drevozemného opevnenia. Zvyšky samotného včasnostredovekého drevozemného valu boli odkryté až tesne nad zvetraným skalným podlažím. Identifikovali sme niekoľko zhorených a čiastočne zuholnatých driev vytvárajúcich najspodnejšiu vrstvu komôr valu (obr. 79: 3). Niekoľko zvyškov driev sa nám podarilo odkryť aj pod podlahami v suteréne budov pri západných hradbách. Značná časť kontextov odkrytých na ploche pri západných hradbách vznikla až v 20. stor. (stavebné jamy, betónové šachty, inžinierske siete, navážky a pod.).

Dolná východná terasa

Archeologický výskum na ploche dolnej východnej terasy (610 m²) sa realizoval v súvislosti s revitalizáciou chodníkov a inžinierskych sietí Bratislavského hradu (obr. 80: 1). Jej súčasťou bolo odstránenie kamennej dlažby položenej v rámci poslednej obnovy hradného areálu v 60. a 70. rokoch 20. stor., vyhlbenie viacerých kanalizačných rýh a rýh pre uloženie elektrických káblov či úpravy terénu na južnom svahu terasy.

Vzhľadom na nevelikú hĺbku stavebných zásahov do terénu, najstaršie fázy osídlenia tejto časti hradu nebolo možné zachytiť. Stredoveké kontexty sme odkryli v sondách situovaných bezprostredne pri

východnom úseku hradby a jej parapetu.⁴⁹ Tesne pod povrchom dlažby chodníka bolo odkryté murivo gotickej hradby široké cca 1,7 m a jej vnútorné líce (obr. 80: 2). Celková hrúbka hradby vo východnom úseku dosahovala 2,3–2,5 m. Na zníženej korune gotickej hradby bol postavený v 18. stor.(?) parapet, ktorý po obnove v druhej polovici 20. stor. slúži dodnes.

Mladší kontext ako gotická hradba predstavuje kamenné murivo odkryté v kanalizačnej ryhe prebiehajúcej rovnobežne s východným úsekom hradby. V rámci ryhy bolo možné zdokumentovať úsek dlhý vyše 4 m, šírku muriva sa nedalo určiť. Keďže odkryté murivo nemožno stotožniť so žiadnym zo zachovaných plánov hradu, nemožno vylúčiť ani jeho starší ako včasnorenesančný pôvod.

Ešte o niečo mladšie ako spomínané murivo sú kamenné murivá v sondách S 8–10. Murivá prebiehali paralelne s okrajom východnej hradby vo vzdialenosti asi 5,75 m od jej parapetu. Trojica múrov vytvárala úsek dlhý vyše 25 m. Predpokladáme, že murivá široké 0,7–0,85 m predstavujú pokračovanie (mladší úsek?) múrov delostreleckej terasy, zakreslených na pláne hradu z roku 1683.

Ďalšie murivá sme odkryli na styku východného a juhovýchodného úseku hradieb. Na troch miestach sme zachytili zvyšky budovy štvoruholníkového pôdorysu s vonkajšími rozmermi 10,40 × 7,30–7,85 m (*Samuel/Šulcová/Matejka 2022*). Bolo zrejme, že sa jedná o zvyšky budovy, ktorá je doložená na viacerých plánoch, kresbách, ale aj fotografiách Bratislavského hradu. Zrejme prvýkrát je táto stavba zachytená na grafickom liste J. Holzmüllera z roku 1609, na ktorom je zobrazené aj opevnenie hradu s hranolovou stavbou s dvojicou okien a ihlanovou strechou situovanou v blízkosti Žigmundovej brány. Ďalšie zobrazenia tejto stavby sa nachádzajú na viacerých plánoch Bratislavského hradu zo 17. a 18. stor. Z roku 1683 pochádza podrobný plán hradu zhotovený Lucasom Georgom Ssichom. Je na ňom zakreslená aj budova pri juhovýchodnom kúte hradby, ktorá je označená písmenami „dd“ (v legende má vysvetlivku „Laboratorium“). Oveľa podrobnejšie je zachytený daný objekt na pláne Bratislavského hradu z obdobia po ukončení výstavby rezidencie miestodržiteľského páru Alberta Sasko-Tešínskeho a jeho manželky Márie Kristíny. Stavba na zalomení hradieb je vo francúzsky písanej legende uvedená ako záhradný pavilón, tzv. „*son Salon*“. Je teda zrejme, že objekt, ktorý pôvodne vznikol pre potreby obrany hradu, získal novú funkciu malého záhradného pavilónu. Súčasťou stavby bol malý objekt (bývalá predsieň) pri západnej stene. Najpodrobnejšie je však zachytený na kresbe Lorenza Janschu (okolo 1784), ktorá mimoriadne realisticky zachytáva vzhľad barokového pavilónu. Po odchode miestodržiteľského páru začal záhradný pavilón zrejme rýchlo chátrať a premenil sa na stavbu s hospodárskou funkciou. Posledné zobrazenia, ešte stojaceho a zastrešeného objektu, pochádzajú z obdobia po polovici 19. stor. Z vyššie opisovanej stavby sme mohli preskúmať iba malú časť (obr. 80: 5, 6). Odkryli sme časť jej pôdorysu s kamenným murivom obvodových stien, časti interiéru s tehlovými priečkami, soklom komína, tehlovou klasovitou podlahou, zámurovkami okenných otvorov, primurovkami sokla pilastrov a ďalšie detaily. Základový ústupok ležiaci v hĺbke 1,62 m dobre dokumentoval nárast terénu od prelomu 16. a 17. stor. po súčasnosť. V exteriéri stavby sme odkryli zvyšky tehlového základového oblúka, ktorý niesol múr spájajúci nárožie stavby s murivom hradby.

Poslednú novovekú stavbu sme veľmi torzálnie odkryli pri južnom okraji dolnej východnej terasy a jej svahu. Ide o stavbu, resp. stavby, z ktorých staršia (západná), je zrejme zobrazená už na pláne Lucasa Georga Ssichu z roku 1683. Na plánoch zhotovených po polovici 18. stor. sú už zreteľne zobrazené dve stavby prepojené ohradou a medzi nimi situovaná udržiavaná záhrada.

Z východne situovanej stavby sme odkryli nárožie, časť obvodového muriva (obr. 80: 3, 4) a tehlový statický(?) oblúk s klenbou v základoch. Pri stavebných prácach boli odkryté fragmenty ďalších murív, ktoré dokumentujú početné úpravy a prestavby oboch objektov funkčných až do ich zániku v roku 1972, alebo krátko po tomto roku (*Samuel/Šulcová/Matejka 2022*).

Archeologickým výskumom sa čiastočne podarilo spoznať nivelety terénu v období novoveku a rozpoznať jednotlivé typy navážok od konca stredoveku až po záver 20. stor. Na jednom mieste bolo zachytené včasnorenesančné(?) pochovávanie v blízkosti východného úseku hradby, ktoré korešponduje s poznatkami zistenými počas výskumov T. Štefanovičovej v rokoch 1966–1967 (*Štefanovičová 1975, 35, 36*).

Západná „Žigmundova brána“

Cieľom prác v tomto priestore (obr. 81: 1) bolo začistenie zvyškov stredovekej architektúry odkrytej na sklonku 50. rokov 20. stor. v blízkosti tzv. Leopoldovej brány (*Ratkoš et al. 1960, 156*). Táto tzv. „západná“, resp. „druhá“ Žigmundova brána, postavená v druhej štvrtine 15. stor., je v súčasnosti upravovaná

⁴⁹ Stavebné jadro súčasného, viac krát obnovovaného parapetu hradby pochádza podľa D. Menclovej z obdobia vrcholného baroka (*Menclová 1936, Tab. I.*).

pre účely čiastočnej rekonštrukcie (obr. 81: 2). Súčasťou prác bolo aj odstránenie niektorých recentných vrstiev a nevhodných objektov (kamenný chodník pri stredovekom murive a pod.).

Detailne sme odkryli, začistili a zdokumentovali zasypané murivá severnej časti brány a časť súdobej dlažby. Spodný riadok muriva brány bol vyhotovený z kvalitne opracovaných kamenných kvádrov, pričom súčasťou brány bol aj dobre zachovaný profilovaný odrazník kolies vozov (obr. 81: 3, 6). Na jednom z kvádrov sa zachovala kamenárska značka (obr. 81: 4). Ďalej bolo odkryté murivo lôžka po vybraných kamenných článkoch sedílie brány (obr. 81: 5). Začistili sme prisypané severné líce muriva brány až na úroveň jeho základov. Súčasne boli odstránené recentné zasypy východného líca gotickej hradby a začistená jej koruna (obr. 81: 1). Geodeticky sme zamerali a zdokumentovali zvyšky dvojice renesančných hradieb a mladšie novoveké murivá (obr. 81: 5, 6). V južnej časti interiéru brány sme v prieskumnej sonde zachytili skalné podložie, ktoré zrejme vytváralo časť súdobej pochôdznej úrovne terénu a následne prudko klesalo južným smerom. Na ploche severne od zvyškov brány sa dohliadalo na úpravy terénu realizované mechanizmom. Celkovo bola zdokumentovaná plocha s rozlohou približne 140 m².

Východná „Žigmundova brána“

Archeologické práce v podveží brány a na komunikácii smerujúcej do vnútra hradného areálu sa obmedzili na dohľad a dokumentáciu hĺbenia pomerne plytkých rýh pre polozenie elektrických káblov. V rýhách a jej profiloch boli odkryté len neskoronovoveké a recentné kontexty dokumentujúce postupnú úpravu terénu a komunikácie vedúcej popri hradbách. Stredoveké kontexty sme nezachytili ani v rýhách vyhlbených v podveží brány.

Stavba „Rím I.“

Ťažiskom prác uskutočnených na ploche stavby „Rím I.“ (obr. 82: 1, 3) a jej bezprostrednom okolí bolo odstránenie násypov a prekrytia stavby, ktoré vznikli po ukončení starších výskumov (*Musilová/Minarovicová 2014*). Zásyp nad stavbou pozostával z hlinito-kamennej sute (pôvodne zrejme výkopok zo starších sond). V zásype sa nachádzalo malé množstvo drobných črepov z rôznych období osídlenia hradu. V exteriéri stavby sme dočistili zvyšky staršej keltskej stavby (obr. 82: 5) a pri juhovýchodnom rohu stavby sme doskúmali malý blok terénu (približne 2 m²) až na úroveň terénu z čias výstavby objektu. Odstránili sme mladšie hlinito-kamenisté vrstvy a akumuláciu väčších kameňov (deštrukcia stavby) pred vonkajším lícom stavby (obr. 82: 4, 7) a začistili vystupujúce intaktné skalné podložie pred južným lícom stavby (obr. 82: 6). Následne bol upravený terén v okolí stavby pre účely jej prezentácie (obr. 82: 2). Celkovo sme doskúmali plochu s rozlohou približne 30 m².

Stavba „Rím II.“

Krátky výskum na niekoľkých menších plochách doplnil poznatky získané počas predchádzajúcich výskumov (*Resutík 2014*). Pri južnej stene stavby „Rím II.“ sme po odstránení zasypaných po poslednom výskume dočistil väčší objekt (jama s nejasnou funkciou), ktorý porušil murivá stavby (obr. 83: 4). Podľa ojedinelých nálezov keramiky získaných v profiloch objektu sa zdá, že k porušeniu stavby došlo v období včasného stredoveku. Zrejme približne v tom istom čase došlo aj k čiastočnej asanácii severovýchodného rohu stavby (obr. 83: 2). Zdokumentovali sme vrstvu menších, na sucho kladených lomových kameňov, ktoré vytvárali podklad pre murivo južnej steny stavby (obr. 83: 4). Odkryté bolo aj severovýchodné nárožie stavby s hlboko založeným rozšíreným základom. Znížil sa terén pred lícom barokového muriva na úroveň terénu z doby výstavby objektu „Rím II.“. Súčasne bola zachytená a zdokumentovaná spevnená pochôdzna vrstva z čias výstavby objektu. Po znížení terénu pod túto niveletu sme v kultúrnej vrstve z doby laténskej odkryli dva objekty z tohto obdobia – väčšiu okrúhlu jamu (obr. 83: 1) a menšiu kolovú jamku. V kultúrnej vrstve z doby laténskej (obr. 83: 6) bol nájdený fragment žarnova (obr. 83: 3). Následne bol upravovaný terén v exteriéri stavby pre účely jej prezentácie (obr. 83: 5). Celkovo sme doskúmali plochu s rozlohou približne 44 m².

Archeologické výskumy uskutočnené v rokoch 2017–2021 na viacerých miestach hradného areálu priniesli mnoho nových poznatkov o osídlení a stavebnom vývoji tejto lokality. Úplne novým poznatkom bolo objavenie kamennej románskej hradby a zvyškov mladšej románskej veže. Odkrytie dobre zachovaných častí včasnostredovekého drevozemného valu poskytlo možnosť prezentácie nálezu valu, hradby a veže v suterénnych priestoroch budovy na severných hradbách.

Literatúra

- Fiala 1969 – A. Fiala: Gotická architektúra Bratislavského hradu. *Historica* 20, 1969, 7–52.
- Holčík 1983 – Š. Holčík: Výskum na Bratislavskom hrade v roku 1982. *AVANS* 1982, 1983, 94.
- Janšák 1948 – Š. Janšák: Predhistorické sídlisko na plošine Bratislavského hradu. *Historica Slovaca* 5, 1948, 54–62.
- Madarás et al. 2014 – J. Madarás/J. Bučová/I. Broska/I. Petrik: Petrografia a tektonika historického žulového lomu na severnej terase Bratislavského hradu. In: M. Musilová/P. Barta/A. Herucová (zost.): *Bratislavský hrad – dejiny, výskum a obnova*. Bratislava 2014. 277–284.
- Menclová 1936 – D. Menclová: *Hrad Bratislava. Stavební vývoj*. Bratislava 1936.
- Musilová et al. 2010 – M. Musilová/B. Lesák/J. Kováč/A. Vrteľ/B. Resutík: Archeológia Bratislavského hradu. *Pamiatky a múzeá* 2/2010, 2010, 2–13.
- Musilová/Minaroviech 2014 – M. Musilová/J. Minaroviech: Hypotetická rekonštrukcia rímskej stavby I a skladu amfor v zimnej jazdiarni na Bratislavskom hrade. In: M. Musilová/P. Barta/A. Herucová (zost.): *Bratislavský hrad – dejiny, výskum a obnova*. Bratislava 2014, 73–95.
- Poláková et al. 2022 – Z. Poláková/B. Kovár/L. Luščíková/M. Samuel/R. Ölvecký/M. Matejka: Záchranne a zisťovacie výskumy v areáli Bratislavského hradu. *AVANS* 2016, 2022, 114–133.
- Polla/Štefanovičová 1959 – B. Polla/T. Štefanovičová: *Historicko-archeologický výskum Bratislavského hradu roku 1958*. Bratislava 1959.
- Ratkoš et al. 1960 – P. Ratkoš/J. Lichner/B. Polla/T. Štefanovičová: *Bratislavský hrad*. Bratislava 1960.
- Resutík 2012 – B. Resutík: Archeologický výskum NKP Bratislavský hrad, severná terasa, baroková záhrada – súčasný stav a perspektívy. *Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok* 24, 2012, 151–160.
- Resutík 2014 – B. Resutík: Keltsko-rímska stavba II vo svetle antického stredomorského importu v keltskom prostredí. In: M. Musilová/P. Barta/A. Herucová (zost.): *Bratislavský hrad – dejiny, výskum a obnova*. Bratislava 2014, 153–166.
- Samuel/Hunka 2022 – M. Samuel/J. Hunka: Niekoľko mincí z výskumu severovýchodného nádvorja Bratislavského hradu. *Denarius* 6, 2017, 68–73.
- Samuel/Šulcová/Matejka 2022 – M. Samuel/J. Šulcová/M. Matejka: Málo známa stavba areáli Bratislavského hradu. *Pamiatky a múzeá* 1/2022, 2022, 2–9.
- Samuel 2022 – M. Samuel: Najnovšie výsledky výskumu stredovekého opevnenia Bratislavského hradu. *Pamiatky a múzeá* 3/2022, 2022, 14–16.
- Samuel/Matejka 2023 – M. Samuel/M. Matejka: Románska hradba a románska veža pod budovami na severných hradbách Bratislavského hradu. Prvé informácie o výskume. In: M. Holeščák/J. Zábojník (eds.): *Medieval Stories. In honor of Gabriel Fusek*. Slovenská archeológia – Supplementum 3. Nitra 2023, 233–248. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2023.suppl.3.16>
- Samuel/Mezey 2022 – M. Samuel/V. Mezey: Konzervácia včasnostredovekého drevozemného valu Bratislavského hradu. *Fórum pro konzervátory-restaurátory* 2022, 2022, 58–61.
- Štefanovičová 1975 – T. Štefanovičová: *Bratislavský hrad v 9. – 12. storočí*. Bratislava 1975.
- Štefanovičová 2014 – T. Štefanovičová: Najstaršie výskumy Bratislavského hradu. In: M. Musilová/P. Barta/A. Herucová (zost.): *Bratislavský hrad – dejiny, výskum a obnova*. Bratislava 2014, 17–25.

Pramene

- Kyncl 2019 – T. Kyncl: Bratislava. *Poloha Hrad. Budovy na severných hradbách. Vyhodnotenie dendrochronologickej analýzy*. Bratislava 2019. Nepublikovaný rukopis.
- Mihályiová 2022 – J. Mihályiová: *Bratislava. Poloha Hrad*. Nitra 2022. Výskumná správa 20642/2022. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.
- Mihályiová 2023 – J. Mihályiová: *Bratislava. Poloha Hrad*. Nitra 2023. Výskumná správa 20999/2022. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

RESULTS OF THE RESCUE EXCAVATIONS AT BRATISLAVSKÝ HRAD CASTLE IN 2017–2021. Bratislava-Staré Mesto (Bratislava I district), NCM Bratislavský hrad castle (CLM no. 28/1–57), hillfort, prehistory, Eneolithic (Baden culture, Boleráz group), La Tène period, Roman period, Early Middle Ages (9th–10th centuries), High and Late Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation executed in 2017–2021 at several sites of the castle hill (Fig. 72) was associated with the general renovation of the castle area.

Northeastern courtyard. The northeastern courtyard of the castle, which was defined by three Postmedieval buildings in the past, was the largest examined area (Fig. 73: 2). In almost the whole courtyard, the excavation was executed down to the bedrock, modified probably as early as prehistory and protohistory. Several features were sunken in the bedrock – pits of various sizes, shapes, and functions, postholes, shallow drainage gutters, and others (Fig. 75: 2). The oldest settlement was represented by finds from the Eneolithic (Baden culture, Boleráz group). The settlement from protohistory was documented by several features and finds. Pits cut in the bedrock were examined; a massive bronze fibula was found in the backfill of one of them (Fig. 75: 3) together with pottery finds. Several finds from the Roman period, obtained from more recent layers, confirm the use of the castle hill in that period. Finding a well-preserved cube with a mark of Legion XIII is exceptional. The Early

Medieval horizon (9th–11th centuries?) is represented by a cultural layer and several features. The best-preserved feature was a dwelling with a square ground plan sunken in bedrock (Fig. 75: 1). The thin cultural layer from this period was mainly located right on the bedrock (Fig. 74: 2). The layer of charred loam with a thickness of more than 3 m was a distinct Medieval context in the northern part of the examined area (Fig. 74: 3). The layer represents destroyed remains of the Early Medieval wooden-earthen fortification demised during a massive fire, and its upper parts were levelled with the ground during the construction of the Roman defensive wall (Fig. 74: 2, 3). The period of the High and Late Middle Ages was represented by variously thick cultural layers with finds (Fig. 74: 6) and several smaller farming features (Fig. 75: 5). The large square pit cut in the bedrock (Fig. 75: 5) with an access tunnel (Fig. 75: 6) was an exceptional feature. A skeleton of a man in a non-anatomical position was found in the backfill of the feature. The skeleton had shackles on the legs, and it was deposited among the skeletons of several farm animals (Fig. 74: 7). Postmedieval contexts were represented by various layers documenting the rise of the terrain and several features. Remains of a Postmedieval building (built before 1642, extinct before 1780) enclosing the courtyard from the western side were uncovered (Fig. 73: 1, 2, 4). The structure was probably originally used as a stable, but later it was rebuilt for residential purposes. The courtyard was paved with river pebbles before 1751 (Fig. 73: 1, 3, 4). The excavation documented the gradual rise of the terrain in individual periods; max. thickness of anthropogenic sediments reached up to 7 m (Fig. 74: 2, 3).

The building on the northern defensive walls. During the excavation of a construction pit (Fig. 76: 1), a uniquely preserved charred construction of an Early Medieval wooden-earthen fortification was uncovered under post-medieval contexts (Fig. 76: 5; 77: 1, 3). The interior face of the rampart, which had hook construction, was made of wooden beams, and its preserved height was 3.05 m in some places. The exterior part of the wooden-earthen rampart with three wooden chambers was also uncovered. The original width of the fortification was not determined, and the preserved width of the rampart was at a maximum of 4.75 m. The core of the rampart consisted of quarry stones mixed with soil. A dendrochronological analysis showed that parts of the rampart were built around the 1st half of the 11th century. New information on the development of the Medieval fortification of Bratislavský hrad castle was brought by the uncovered remains of a Romanesque stone defensive wall (Fig. 78: 3a) built on the levelled coping of an older rampart (Fig. 78: 3c). The defensive wall was identified along the whole length of the examined area (47 m). The wall was 1.9–2.4 m wide, and its preserved height was 1 m in some places (Fig. 78: 5). The masonry consisted of quarry stones joined with coarse-grained mortar with river pebbles. The slightly conical faces of the defensive wall were masoned from large rocks arranged in irregular lines. The core of the rampart was filled with smaller stones and poured mortar. The Romanesque tower's almost complete ground plan (9 × 9 m; Fig. 78: 3b) was an unexpected discovery. The 1.9–2.1 m wide stone masonry consisted of local stones of various sizes, and it was bound with pale or even white coarse-grained lime mortar. The tower foundations were embedded much deeper in the terrain than the foundations of the Romanesque defensive wall (Fig. 78: 4, 5). From the side of the courtyards, the tower foundation masonry was uncovered, including the western corner, up to 2.25 m high (Fig. 78: 2). The above-ground masonry, almost 1 m high, was preserved on the northern side of the tower. A 1.7 m long imprint of a wooden beam was found on the coping of the southeastern wall of the tower (Fig. 78: 1). Another stage in the development of the fortification represents the construction of the Gothic defensive wall during the extensive reconstruction of the castle ordered by Sigismund of Luxembourg in 1423. The defensive wall located in front of the external face of the older Romanesque defensive wall was embedded deep in the remains of the early medieval wooden-earthen rampart; it reached down to the bedrock at some spots. The unstable fill of the rampart core caused the construction of a rather tall form with well-preserved imprints (Fig. 76: 2). Two lines of pillars of extinct buildings were uncovered in front of the current building façade (Fig. 74: 1, 3, 4). The buildings are depicted on castle plans from the 17th–18th centuries (Fig. 73: 2).

The Luginsland bastion. Under the bastion's demolished concrete floor, layers of terracotta-red charred earth and thin pale layers of ash representing the destroyed remains of the Early Medieval wooden-earthen rampart were located. The area at the western defensive wall. During the construction of the collector (Fig. 79: 1), a line of stone foundation pillars from a Postmedieval building was uncovered. The pillars were approx. 9 m far from the Gothic defensive wall (Fig. 79: 5, 6). They were embedded on the bedrock (Fig. 79: 2). Remains of an older stone-brick sewer built possibly in the 2nd half of the 18th century were documented in the trenches for the new sewer. Medieval contexts in the area are represented mainly by layers of red-charred earth from the destroyed remains of the Early Medieval wooden-earthen rampart. Remains of the rampart itself were uncovered immediately above the weathered bedrock. Several burnt and partly charred woods making up the lowest layer of the rampart chambers were identified (Fig. 79: 3). Some wood remains were uncovered under the floors in the cellars of the buildings near the western defensive walls. Nevertheless, a considerable part of the contexts uncovered near the western defensive wall occurred as late as the 20th century.

The lower eastern terrace. Concerning the small depth of the construction earthworks in the terrain (Fig. 80: 1), it was impossible to detect the oldest stages of settlement in this part of the castle. Medieval contexts were located in the trenches immediately next to the eastern section of the defensive wall and its parapet. The masonry of the Gothic defensive wall and its interior face were uncovered (Fig. 80: 2). As for the younger Postmedieval fortification, three sections of the wall of the artillery terrace were uncovered; its older part is indicated on the plan from 1683. The extinct structure on the touch of the eastern and southeastern sections of the defensive wall was partly examined. It is clear from the iconographic sources that the prism-shaped structure with a pyramid-shaped roof was built before 1609 and was part of the castle fortification. In association with the construction of the residence for the viceregent –

Albert of Saxony and Teschen, and his wife, Maria Christina, the initially defensive feature was given a new function of a small but richly decorated garden pavilion. After the couple had left the castle, the garden pavilion started to deteriorate, and it was converted into a farm building. The last depictions of the still standing and roofed feature come from the 2nd half of the 19th century. Part of the ground plan of this structure with masonry of the enclosing walls was uncovered together with parts of the interior with brick dividing walls, chimney base, brick floor, bricked-up window parts, brick masonry added to pilaster plinths, and other details (Fig. 80: 5, 6). Masonries of other Postmedieval structures (Fig. 80: 3, 4) demolished in 1972 were detected on the southern edge of the terrace and its slope.

The western Sigismund Gate. Near Leopold Gate (1674), remains of Medieval architecture from the 15th century were cleaned. They were uncovered in the 1950s (Fig. 81: 1). This so-called “western” or “second Sigismund Gate” is now being prepared for partial reconstruction (Fig. 81: 2). The bottom line of masonry built from well-processed stone blocks with a profiled fender for wagon wheels was preserved (Fig. 81: 4). On one of the blocks, there was a mason’s mark (Fig. 81: 4). Masonry with traces of removed stone elements of the gate was also uncovered (Fig. 81: 5). The northern face of the gate masonry was cleaned down to the foundation level, including one block reinforcing the corner. The recent backfill of the eastern face of the Gothic defensive wall was removed, and its coping was cleaned (Fig. 81: 1). Remains of a pair of Renaissance defensive walls and younger Postmedieval masonries were documented (Fig. 81: 5, 6). The medieval floor in the northern part of the gate was cleaned together with the modified bedrock used as the contemporary walking level.

The “Rím I.” building. The structure is located in the interior of a replica of the riding hall from the 18th century (Fig. 82: 1). Heaps and covers of the building, which occurred after older excavations had been finished, were removed. At the southwestern corner of the building, a small block of the terrain was excavated down to the terrain level from the period of construction of the building (Fig. 82: 3, 4); remains of an older Celtic building were cleaned (Fig. 82: 5). More recent earthen-stone layers were removed as well as the accumulation of large stones and destroyed remains of a structure in front of its exterior face (Fig. 82: 4, 7). The bedrock in front of the southern face of the building was cleaned (Fig. 82: 6), and the terrain near the building was adapted for its presentation (Fig. 82: 2).

The “Rím II.” building. A short excavation in several smaller areas complemented the information obtained during previous excavations. A large feature (pit with unspecified function) from the Early Middle Ages which had destroyed part of the building masonry, was cleaned at its southern wall (Fig. 82: 4). Partial demolition of the northeastern corner of the building probably happened in the same period (Fig. 83: 2). A layer of smaller dry-laid quarry stones was documented. They were the base for the masonry of the southern wall of the building (Fig. 83: 4). The reinforced walking level from the period of construction of the building was detected as well. Two features from this period were uncovered in the cultural layer from the La Tène period – a large pit (Fig. 83: 1) and a small posthole. The layer contained a fragment of a millstone (Fig. 83: 3, 5). After the investigation, the terrain in the exterior of the building was adapted for the purposes of presentation (Fig. 83: 5).

The eastern Sigismund Gate. Shallow ditches for utility networks were uncovered only in Late Postmedieval and recent contexts, documenting gradual modifications of the terrain in front of the gate and in the area west of the gate. The archaeological excavations carried out in 2017–2021 on several locations in the castle area brought new information on the settlement and construction development of this site. The discovery of the Romanesque stone defensive wall and remains of the more recent Romanesque tower brought completely new information. Uncovering the well-preserved parts of the Early Medieval wooden-earthen rampart provided an opportunity to present the rampart, defensive wall, and tower in the basement of the building on the northern defensive wall.

NÁLEZ LASTÚRNÍKA *OPPENHEIMOPECTEN ADUNCUS* Z VÝSKUMU BRATISLAVSKÉHO HRADU⁵⁰

Marián S a m u e l – Daniel P i v k o – Andrej R u m a n

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), NKP Bratislavský hrad (č. ÚZPF 28/1–57), opevnené sídlisko, stredovek?, novovek. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Počas výskumov v interiéroch budovy na severných hradbách Bratislavského hradu (obr. 84: 1) bola pod recentnými podlahami nájdená vo vrstve deštrukcie, v hĺbke cca 1,5 m, pomerne dobre zachovaná schránka lastúrnika *Oppenheimopecten aduncus* (Eichwald 1830, 256). Schránka bola uložená v tzv. „litavskom vápenci“ (obr. 84: 3). Reálne ide o hybridný pieskovec zložený z hlúzkov rias, kremeňa a karbonátov (sivé, ružovkasté?). Hornina najpravdepodobnejšie pochádza z lomov medzi rakúskym Hainburgom a Hundsheimom, nemožno ale vylúčiť ani lomy pri obci Devín. Tieto lomy sa využívali na ťažbu vo viacerých obdobiach – zrejme už od doby laténskej, neskôr v dobe rímskej a kontinuálne od vrcholného (včasného?) stredoveku až do nedávnej súčasnosti (Rohatsch 2005).

Nájdené artikulované lastúry patria jedincovi druhu *Oppenheimopecten aduncus* so schránkou inekvivalného typu. V popisovanom náleze je pravá, vypuklá lastúra odhalená a ľavá, plochá, je uložená

⁵⁰ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

v pieskovci (obr. 84: 2, 4). Tento taxón, ako aj väčšina pektinidov, je dobrým biostratigrafickým markerom v oblasti Centrálnej Paratethýdy (napr. subzóna *Flabellipecten leythajanus-Pecten aduncus* zóny; Bohn-Havas et al. 1987), ako aj ekologickým indikátorom, keďže obýval plytkovodné morské prostredia s normálnou salinitou (~35 ‰) v období miocénu. Jedná sa o epifaunálneho filtrátora (požierač suspenzie) preferujúceho dobre prúdiacu vodu bohatú na planktón a organické látky. Kalcitové (CaCO₃) schránky pektinidov a ustríc majú väčší potenciál na fosilizáciu ako majú aragonitové (CaCO₃) schránky iných mäkkýšov. Tafonomicky preto patria v plytkovodných klastických sedimentoch v porovnaní s inými skupinami k častým nálezom v depozitoch Studienského súvrstvia Viedenskej panvy (Švagrovský 1981).

Schránka sa nachádzala v menšom kuse horniny, ktorej jedna strana bola zrejme zámerne opracovaná. Predpokladáme, že úlomok horniny tvoril pôvodne súčasť stavebného článku, možno kvádra. Ten sa pri asanácii stavby, ktorej bol súčasťou rozlomil a obnažila sa schránka fosílie. Nie je však možné určiť, o ktorú zo stavieb v areáli hradu išlo. Vzhľadom na stratigrafické okolnosti nález a charakter deštrukcie je pravdepodobnejšie, že to bola niektorá z novovekých stavieb. Súčasná budova na severných hradbách pochádza z druhej polovice 18. stor., pričom neskôr prešla viacerými stavebnými úpravami. Pred výstavbou súčasnej budovy sa tu nachádzali viaceré novoveké murované stavby väčšinou hospodárskeho charakteru a staršie stredoveké fortifikačné objekty – románska hradba, románska veža a gotická hradba (Samuel/Matejka 2023). Tieto fortifikačné objekty boli budované prevažne z lomového kameňa miestnej proveniencie (granit) a sú preto ako zdroj horniny s fosíliou len veľmi málo pravdepodobné.

Literatúra

- Bohn-Havas et al. 1987 – M. Bohn-Havas/T. Báldi/J. Kóky/J. Halmai: Pectinid assemblage zones of the Miocene in Hungary. *A Magyar Állami Földtani Intézet évkönyve* 70, 1987, 441–446.
- Eichwald 1830 – E. Eichwald: *Naturhistorische Skizze von Lithuanien, Volhynien und Podolien in Geognostisch-Mineralogischer, Botanischer und Zoologischer Hinsicht*. Vilnius 1830.
- Rohatsch 2005 – A. Rohatsch: Neogene Bau- und Dekorgesteine Niederösterreichs und des Burgenlandes. In: B. Schwaighofer/W. Eppersteiner (ed.): *Reihe: Nutzbare Gesteine von Niederösterreich und Burgenland, Band: „Junge“ Kalke, Sandsteine und Konglomerate - Neogen*. Wien 2005, 9–76.
- Samuel 2024 – M. Samuel: Výsledky záchranných archeologických výskumov Bratislavského hradu v rokoch 2017–2021. *AVANS* 2021, 2024, 117–126.
- Samuel/Matejka 2023 – M. Samuel/M. Matejka: Románska hradba a románska veža pod budovami na severných hradbách Bratislavského hradu. Prvé informácie o výskume. In: M. Holeščák/J. Zábojník (eds.): *Medieval Stories. In honor of Gabriel Fusek*. Slovenská archeológia – Supplementum 3. Nitra 2023, 233–248. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2023.suppl.3.16>
- Švagrovský 1981 – J. Švagrovský: Lithofazielle Entwicklung und Molluskenfauna des oberen Badeniens (Miozän M4d) in dem Gebiet Bratislava-Devínska Nová Ves. *Západné Karpaty, Séria Paleontológia* 7, 1981, 5–204.

FIND OF THE *OPPENHEIMOPECTEN ADUNCUS* BIVALVE FROM THE EXCAVATION AT BRATISLAVSKÝ HRAD CASTLE. Bratislava-Staré Mesto (Bratislava I district), NCM Bratislavský hrad castle (CLM no. 28/1–57), fortified settlement, Middle Ages?, Postmedieval period. Find deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the excavation in the interior of the building on the northern defensive wall of Bratislavský hrad castle (Fig. 84: 1), a shell of *Oppenheimopecten aduncus* bivalve was found in the layer of destroyed remains of a construction (Fig. 84: 2). The shell was deposited in Leitha limestone (Fig. 84: 3, 4) probably brought from quarries between Hainburg and Hundsheim in Austria. However, the quarries in Bratislava-Devín might also be considered. It is assumed that the fragment of the rock was originally part of a constructional element, possibly a block broken during demolition, revealing the fossil shell. Concerning the stratigraphic context of the find and character of the destroyed remains, it is supposed to be one of the Postmedieval structures at the castle.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V GÁNOVCIACH⁵¹

Marián Soják

G á n o v c e (okr. Poprad), poloha Za stodolami, záchranný výskum, doba bronzová (otomansko-füzesabonský kultúrny komplex), novovek (17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Gánovce ležia v Prešovskom kraji, asi 3 km juhovýchodne od okresného mesta Poprad. Archeologický výskum sa uskutočnil v blízkosti hranice extravilánu a intravilánu obce, za jej juhovýchodným okrajom a tiež juhovýchodne od známej travertínovej kopy – významnej archeologickej lokality Hrádok. Poloha

⁵¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0043/22.

Za stodolami sa nachádza za južným okrajom futbalového ihriska, ktoré spolu s okolitými rodinnými domami zničilo väčšiu časť polykultúrneho osídlenia dôležitej pravekej a stredovekej lokality. Nadmorská výška sledovaného náleziska sa pohybuje v rozmedzí 646–656 m, so sklonom terénu na juh a východ. Metodika realizácie výskumu sa prispôsobila rozhodnutiu KPÚ Prešov č. KPUPO-2017/7458-2/16234/Lk zo dňa 3. 3. 2017, najmä však konkrétnej situácii na stavenisku a realizovanej vstupnej komisii so zástupcom KPÚ Prešov.

Investor Winetime, s r. o., prostredníctvom KPÚ Prešov – pracovisko Levoča kontaktoval Archeologický ústav SAV, v. v. i., so žiadosťou o vykonanie výskumu až po úprave plochy pre realizáciu stavby „IBV Gánovce – 10 rodinných domov“, následnej výstavbe rodinných domov a po zasypaní a zhutnení takmer všetkých inžinierskych sietí (cesta, vodovod, kanalizácia, elektrické siete; obr. 71: 4). Po dohovore so zástupcom KPÚ Prešov, G. Lukáčom, bola vykonaná obhliadka staveniska s následnou fotodokumentáciou, zberom archeologických nálezov z okrajov zhutnenej prístupovej cesty, plochy s naplánovanou a čiastočne realizovanou IBV, ako aj z hald hliny deponovaných za severozápadným okrajom staveniska, smerom k polohe Hrádok. Popritom bol za okrajom budovy komunitného centra začistený a zdokumentovaný profil na ploche jediného prístupného (ešte úplne nezasypaného) miesta, hoci už za okrajom dotknutej stavby (obr. 71: 3). Ide však o rovnakú polykultúrnú archeologickú lokalitu Za stodolami, na ktorej sa evidujeme sporadické osídlenie z mladého paleolitu (gravettien), najmä však z neolitu (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská kultúra, bukovohorská kultúra) a z doby bronzovej (sídliisko otomanskej kultúry, pohrebisko pilinskej a lužickej kultúry; *Soják 2017a*, 41–69, s ďalšou literatúrou).

Profil 1/21 pri komunitnom centre mal celkovú hĺbku 1,4 m. Vrchnú vrstvu tvorili tmavohnedé až sivé navážky premiešané kultúrnou vrstvou, v ktorej bol nájdený jeden novoveký črep, pravdepodobne zo 17. stor. Pod ňou bola zistená mazanicová vrstva oranžovosivej, miestami čiernej farby, nasledovaná kultúrnou vrstvou tmavohnedej až čiernej farby, v spodnej časti premiešanou so žltou hlinou s drobnými travertínmi a keramikou otomanskej kultúry. Pod ostatne spomenutou kultúrnou vrstvou bola vrstva žltej farby bez nálezov, miestami premiešaná travertínovými kameňmi rôznej veľkosti (obr. 71: 1).

Nálezy pochádzajú z vyššie opísaného profilu, okolia vykopanej jamy, plochy staveniska, hald hliny spreď komunitného centra a z depónie za severozápadným okrajom staveniska. Ojedinelé črepy sme našli aj v plytkom záreze za južným okrajom štrkom zhutnenej cesty a z plochy naplánovaných a sčasti už postavených rodinných domov (severozápadný okraj stavby). Až na fragment keramiky zo 17. stor. so zelenožltou glazúrou na vnútornej strane, nálezy reprezentuje rozdrobená keramika z doby bronzovej patriaca bezvýhradne otomansko-füzesabonskej kultúre. Má prevažne úžitkový charakter. Podľa okrajových fragmentov sú zastúpené hrncovité a misovité tvary. Zväčša je bez výzdoby, niekoľko črepov je slamovaných, či so zdrsneným povrchom. Jeden fragment pochádza z pásikového uška džbánku, iný z tela jemnej keramiky. Väčšia časť staveniska však bola bez nálezov, len s novodobým odpadom a stavebným materiálom.

Do kategórie drobných predmetov patrí kostená ihlica s profilovanou hlavicou a s vertikálne prevrtaným otvorom datovaná do otomansko-füzesabonskej kultúry (zber z haldy pri komunitnom centre; obr. 71: 5), ďalej fragment parohu z výsady jeleňa so stopami po opracovaní, tri zlomky bližšie neurčiteľných železných predmetov zo stredoveku až novoveku. Bola nájdená aj novoveká minca Leopolda I. (1657–1705; obr. 71: 2) z mincovne v sliezskom Opole – strieborná grešla/trojník z roku 1697 (15–16 mm, 0,36 g; *Herinek 1972*, 149, č. 1856). Ide o pomerne častý typ mince nielen z regiónu Spiša. Vo väčšom počte sa uvedené razby objavili v poklade z Lučivnej (*Soják 2017b*, 57; *2017c*, 414, 415), novším je ojedinelý nález zo Spišskej Teplice – z polohy Pod kameňom I (nepublikovaný nález z roku 2024). Predstavovali teda bežnú obehovú menu počas spišského či poľského zálohu.

Literatúra

Herinek 1972 – L. Herinek: *Österreichische Münzprägungen von 1657–1740*. Wien 1972.

Soják 2017a – M. Soják: Od neandertálcu po prvé písomné pramene. In: B. Malovcová a kol. (zost.): *Gánovce. Filice*. Kraków 2017, 41–69.

Soják 2017b – M. Soják: Vo svetle archeologických poznatkov. In: Z. Kollárová/V. Labuda (zost.): *Lučivná. História a súčasnosť 1298–2017*. Lučivná 2017, 28–59.

Soják 2017c – M. Soják: Lučivniansky poklad. In: Z. Kollárová/V. Labuda (zost.): *Lučivná. História a súčasnosť 1298–2017*. Lučivná 2017, 414, 415.

RESCUE EXCAVATION IN GÁNOVCE. Gánovce (Poprad district), Za stodolami site, rescue excavation, Bronze Age (Otomani-Füzesabony cultural complex), Postmedieval period (17th century). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation was carried out at the polycultural archaeological site of Za Stodolami, where houses with complete infrastructure were built. After consulting a representative of Regional Monu-

ment Board Prešov, a survey of the construction site was carried out, followed by photographic documentation, collection of archaeological finds from the periphery of the metalled access road, from the area with the planned construction, and from earth heaps beyond the northwestern periphery of the construction site (Fig. 71: 4). A profile was cleaned and documented beyond the edge of the community center building, in the only accessible (not entirely backfilled) place. Profile 1/21 at the community center was 1.4 m deep. The upper layer consisted of dark brown/grey made-up ground mixed with a cultural layer in which a Postmedieval sherd from the 17th century was found. Below was an orange-grey, even black layer of daub, then a dark brown/black cultural layer mixed with sterile yellow clay with travertines and Otomani pottery at the bottom. Under the above-mentioned cultural layer, a sterile yellow layer was mixed with travertine stones (Fig. 71: 1, 3). Finds come from the profile, vicinity of the excavated pit, the construction site area, earth heaps from the area in front of the community center, and deposits on the northwestern periphery of the construction site. Rare sherds were also discovered in the shallow cut beyond the southern edge of the road, reinforced with gravel, and in the area of planned and partly built residential houses. Except for a pottery sherd from the 17th century with a green-yellow glaze, the finds primarily represent pot-shaped and bowl-shaped utility vessels from the Bronze Age, which belong to the Otomani-Füzesabony culture. The pottery is undecorated mainly; several sherds have straw-brushed or roughened surfaces. One fragment comes from a strap handle of a small jug, and another one from the body of fine pottery. The category of miniature artefacts contains a bone pin with a profiled head and a vertically drilled hole which is dated to the Otomani-Füzesabony culture (collection from the heap at the community center; Fig. 71: 5), a fragment of a deer antler with use-wear traces, three fragments of unspecified iron artefacts from the Middle Ages/Postmedieval period and a Postmedieval Leopold I coin (1657–1705) from the mint in Opole, Poland – a silver kruzer/three-kruzer from 1697 (Fig. 71: 2).

VÝSKUM PRI KOSTOLE SV. ONDREJA APOŠTOLA V SPIŠSKÝCH HANUŠOVCIACH⁵²

Marián S o j á k

S p i š s k é H a n u š o v c e (okr. Kežmarok), NKP Kostol sv. Ondreja apoštola (č. ÚZPF 969), exteriér, záchranný archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Obec Spišské Hanušovce leží v Spišskej Magure v doline potoka Rieka, v nadmorskej výške 580–1004 m. Kostol sv. Ondreja apoštola je situovaný v strede obce, nad pravým brehom uvedeného potoka a pri hlavnej ceste č. 542 vedúcej zo Spišskej Belej do Spišskej Starej Vsi. Ide o cirkevnú stavbu, ktorá je evidovaná ako NKP. Metodika realizácie výskumu bola prispôbená rozhodnutiu KPÚ Prešov č. KPUPO2021/8300-3/37022/Ta zo dňa 10. 5. 2021 a tiež požiadavkam uskutočnenej vstupnej komisii so zástupcom KPÚ Prešov M. Tatarkom.

Archeologický výskum sa uskutočnil na nádvorí farského kostola formou dvoch sond (I/21 a II/21) a následného sledovania zemných prác (obr. 85: 1). Realizoval sa v súvisi so zámerom potrebného opätovného odvlhčenia exteriérových obvodových múrov kostola. Nadviazal na etapu z roku 2011, kedy bol v juhovýchodnej časti dvora odkrytý zvyšok už nefunkčnej kamennej kanalizácie (*Soják/Fecko 2011*).

Predpokladá sa, že pôvodom ranogotickú stavbu postavili na prelome 13. a 14. stor. (obr. 85: 2). Hlavný vchod bol pôvodne údajne v strede lode z južnej strany. Neskôr kostol prestavali a ako jediný kostol v oblasti Zamaguria je orientovaný na západ, t. j. s vchodom z východnej strany. Najstaršou zachovanou časťou sakrálneho objektu je ranogotická veža a západná časť lode, ktorá dnes tvorí obvodové muri-vo svätyne (*Majeriková-Molitoris/Majeriková 2013*, 33 n.). V juhozápadnej časti nadzákladového muriva stredovekej lode je zreteľná dilatácia predpokladaného pôvodného vchodu do kostola, ktorá je však nápadne blízko posunutá k veži, čo je v rozpore s doterajším predpokladom o jestvovaní pôvodného vstupu v strede južnej časti lode (obr. 85: 3). Pri riešení dosiaľ neobjasnenej pôdorysnej dispozície by mohol pomôcť georadarový prieskum v interiéri objektu.

Výskum formou dvoch sond v exteriérovej časti, vymedzenej ohradovým múrom, sa realizoval po dohovore so zástupcom KPÚ Prešov. Prvá sonda (1 × 1,5 m) bola umiestnená neďaleko súčasného vstupu do kostola, pri jeho severovýchodnom okraji. Druhá sonda (1 × 2 m) bola vytýčená za severným okrajom severozápadného nárožia stredovekej lode. V oboch bola doložená analogická stratigrafia s tromi vrstvami, porušenými neskoršími úpravami. Výskum ukázal, že pod novovekými navážkami so zvyškami tehál, vápna a rozdrobenými ľudskými kosťami z prikostolného cintorína sa v hĺbke 130 cm od úrovne dnešného terénu nachádza niveleta hrobov. Kým v prvej sonde spočívajú len nepatrné zvyšky z ľudských

⁵² Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0124/20.

pohrebov, v druhej sonde sme v uvedenej hĺbke odkryli dva hroby – fragment staršieho (hrob 2 v orientácii Z–V) z neskorého stredoveku až včasného novoveku, ktorý bol čiastočne preseknutý mladším detským hrobom s odlišnou orientáciou (hrob 1 v orientácii S–J), pravdepodobne zo 17. až 18. stor. (obr. 85: 5).

V zásypových vrstvách oboch sond dominovala rozdrobená keramika z obdobia novoveku. Len jediný fragment zo sondy 1 je charakterom keramického cesta a farbou príznačný pre horizont 13.–14. stor. Pochádza teda z obdobia výstavby prvotného kostola. Z ostatných artefaktov sme našli pomerne početný kovový materiál, z ktorého možno spomenúť dva fragmenty mosadzných krížikov z predpokladaného ruženca, drobné knižné kovania, železné srdiečko zo zvončeka a početné klince z rakiev. Výrazný je numizmatický materiál. Vo vrchných vrstvách sondy 1 sme našli 20-halierové mince z rokov 1924 a 1940 a zo záspy sondy 2 uhorský strieborný denár Ladislava V. (1453–1457) z rokov 1456–1457 (16 mm, 0,46 g; obr. 85: 4) – podľa L. Huszára (1979, 106) typ č. 668 (Soják 2021, 1). Inventár dopĺňajú malé fragmenty sklenej vitráže stredovekých okien, ojedinelé zvieracie kosti a organický materiál. V sonde 2 sa doložil zvyšok drevenej truhly z novovekého detského hrobu s jedincom ženského pohlavia (hrob 1). Na hlave bol zistený zvyšok pokrývky zloženej z kusov kože a látky so sklenenými miniatúrnymi korálikmi a kovovými, resp. medenými aplikáciami – nášivkami (špirálky, kvietky/rozetky; obr. 86: 1–3). Okrem zmienených nálezov sa na viacerých klincoch zachovali zreteľné zvyšky petrifikovaného dreva z pôvodných nedochovaných rakiev.

Okrem geofyzikálneho prieskumu skúmanej nehnuteľnej pamiatky je žiadúci v katastri obce overovací prieskum na evidovaných pravekých náleziskách s výskytom štiepanej kamennej industrie v polohách Hida a Rovňa (z eneolitu až doby bronzovej; Cheben/Soják, 2012). Dosiaľ nelokalizovaná je tiež zaniknutá stredoveká osada Kehel, ktorá je písomne doložená v roku 1344 v podobe Kehhelho. Podľa dodnes zachovaných názvov v severovýchodnej okrajovej partii chotára s názvom Za kehel a Pod kehel by mala ležať niekde v tejto časti katastrálneho územia (Majeriková-Molitoris/Majeriková 2013, 13).

Literatúra

Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest – München 1979.

Cheben/Soják 2012 – I. Cheben/M. Soják: Výsledky archeologického prieskumu severného Spiša. In: J. Juchelka (zost.): *Archeologický sborník. K šedesátým narodeninám Vratislava Janáka*. Opava 2012, 127–143.

Majeriková-Molitoris/Majeriková – M. Majeriková-Molitoris/I. Majeriková: *Spišské Hanušovce (1313–2013)*. Spišské Hanušovce 2013.

Soják 2021 – M. Soják: Archeologický výskum v Spišských Hanušovciach. *Zamagurské noviny* 10/114, 2021, 1, 6, 7.

Pramene

Soják/Fecko 2011 – M. Soják/P. Fecko: *Spišské Hanušovce okr. Kežmarok. Poloha: Kostol sv. Ondreja. „Rekonštrukcia elektrickej prípojky, vnútornej elektroinštalácie a ozvučenia“*. Nitra 2011. Výskumná správa 17473/11. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

EXCAVATION AT THE CHURCH OF ST. ANDREW THE APOSTLE IN SPIŠSKÉ HANUŠOVCE. Spišské Hanušovce (Kežmarok district), NCM Church of St. Andrew the Apostle (CLM no. 969), exterior, rescue excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation was carried out at the courtyard of the parish church in the form of two trenches (I/21 and II/21) and the following monitoring of earthworks (Fig. 85: 1, 2). It was executed in association with the necessary repeated dehumidification of the church's exterior walls. It followed from the stage in 2011, when remains of non-functioning stone sewerage were uncovered in the southeastern part of the courtyard. In the southwestern part of the above-foundation masonry of the Medieval nave, an apparent dilatation of the assumed original church entrance was documented. However, it is shifted too close to the tower, which is in contradiction with the previous assumption that the original entrance existed in the middle of the southern part of the nave (Fig. 85: 3). Trench 1 (1 × 1.5 m) was located near the current church entrance, at its southeastern edge. Trench 2 (1 × 2 m) was defined beyond the northern edge of the northwestern corner of the Medieval nave. Analogous stratigraphy with three layers disturbed by later modifications was detected in both trenches. The excavation showed that a level of graves is located under the Postmedieval made-up ground, 130 cm below the current terrain level. While the first trench contained only insignificant remains of human burials, the second trench revealed two burials – a fragment of an old burial (burial 2, W–E oriented) from the Late Middle Ages–Postmedieval period, which was partly crossed by a more recent child burial with a different orientation (burial 1, N–S oriented), probably from the 17th–18th centuries (Fig. 85: 5). The backfill layers of both trenches contained Postmedieval sherds. One fragment from trench 1 comes from the 13th–14th centuries, i. e. the period of construction of the original church. As for other artifacts, a lot of metal material was found, e. g., two fragments of brass crosses from an assumed rosary, miniature book fittings, an iron bell clapper, and many nails from coffins. In the upper layers of trench 1, there were 20 heller coins from 1924 and 1940. In the backfill of trench 2, there was a Hungarian Ladislaus V (1453–1457) denarius from 1456–1457 – according to L. Huszár (1979, 106), type no. 668 (Fig. 85: 4).

The inventory is complemented with fragments of stained glass of Medieval windows, rare animal bones, and organic material. Trench 2 uncovered the remains of a wooden coffin from a Postmedieval burial of a girl (burial 1). A head cover was found on her head, composed of leather and textile pieces. It was decorated with miniature glass beads and metal or copper applications – patches (spirals, flowers/rosettes; Fig. 86: 1–3). Besides the finds mentioned above, several nails bear visible petrified wood remains from the unpreserved original coffins.

ZÁVEREČNÁ ETAPA VÝSKUMU V SPIŠSKEJ NOVEJ VSI V POLOHE POD MODRÝM VRCHOM⁵³

Marián Soják – Tatiana Daráková

Spišská Nová Ves (okr. Spišská Nová Ves), poloha Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou, „Zelené údolie“, pohrebisko, sídlisko, záchranný výskum, staršia doba bronzová (mierzanowicko-koštianska kultúra, otomansko-füzesabonský kultúrny komplex), včasný stredovek (7.–9. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Spišská Nová Ves leží v južnej časti Hornádskej kotliny a na severných svahoch Slovenského rudohoria, v nadmorskej výške 430 m (stred mesta). Zo severu je obklopená výbežkami Levočských vrchov, z juhu Spiško-gemerským rudohorím. Skúmaná poloha je situovaná za severozápadným okrajom mesta, na južnom svahu Modrého vrchu (kóta 572,9), nad ľavým brehom potoka Brusník (Wenigbach). Zo severnej a západnej strany je limitovaná cestou 533 vedúcou zo Spišskej Novej Vsi cez Harichovce a Levočské Lúky do Levoče. Z východnej strany nie je skúmaná poloha ohraničená a pokračuje na poľnohospodársky využívanú plochu ornice. Z južnej strany je poloha ohraničená potokom Brusník a miestnou záhradkárskou osadou. Na mápach v mierke 1:10 000 je táto poloha označovaná podľa prístenej kaplnky neďaleko benzínovej čerpacej stanice SLOVNAFT ako Pod kaplnkou. Kataster obce je mimoriadne bohatý na regulárne archeologické lokality či polohy s ojedinělými nálezmi (Soják 2014, s ďalšou literatúrou). Na mieste skúmanej polohy nebolo až do prvotného výskumu v roku 2016 evidované žiadne osídlenie. To sa síce predpokladalo v polohe Pod Blaumontom (tiež Pod Modrým vrchom), ale podstatne ďalej v západnom smere – v okolí súčasnej nemocnice.

Výskum pre naplánovanú bytovú výstavbu mal predstihový charakter. Jeho metodika bola prispôbena rozhodnutiu KPÚ Košice č. KPUKE-2014/7617-3/25478/HT zo dňa 22. 4. 2014, ako aj záverom zo vstupnej a priebežných komisií so zástupcom KPÚ Košice, M. Horvátom. Sprvu bol realizovaný zisťovacími sondami, po zistení nálezových situácií ich komplexným doskúmaním a napokon formou sledovania výkopových prác (komunikácie, inžinierske siete). Nadviazal na prvé dve výskumné etapy z rokov 2016 a 2017, ktoré už boli sumárne vyhodnotené (Soják 2021; 2023a; 2023b).

Počas záverečnej etapy archeologického výskumu sme v tomto roku odkryli celkovo 254 hrobov a 129 zahlbených objektov. Z uvedeného počtu je 23 objektov neurčenej funkcie (hospodársky účel?), 103 kolových jám, dve samostatné ohniská, jedno v objekte 161 (zvyšok obydlia či exploatačnej/odpadovej jamy?). Všetky doložené hroby a objekty sú organickou súčasťou nálezových situácií, zistených na predmetnej lokalite v rokoch 2016 a 2017 (Soják 2021; 2023a).

Pohrebisko a zvyšok sídliska patrí do staršej doby bronzovej. Na základe sprievodných hrobových príloh ho možno prisúdiť prikarpatškému epišnúrovému kultúrnemu komplexu – mierzanowickej kultúre (Kadrow/Machnik 1997), ktorá sa na východnom Slovensku označuje termínom koštianska kultúra. Niektoré prvky otomansko-füzesabonskej kultúry naznačujú, že do vtedajšej populácii pôvodom z dnešného Poľska zasiahli osídlenci pôvodom zo Sedmohradska, ktorí proti toku Hornádu prenikli z Košickej kotliny až na dolný Spiš. Zdá sa, že pohrebisko možno zaradiť bezvýhradne do staršej doby bronzovej, do stupňov BA1–BA2 a pretrvalo tak s najväčšou pravdepodobnosťou nanajvýš do predklasikkej fázy otomanskej kultúry (tiež koštiansko-otomanský horizont) v rámci stupňa BA1/BA2.

Mŕtvych pochovávali v skrčenej polohe na pravom (muži) alebo ľavom boku (ženy). Zosnulí spočívajú na drevených doskách vydlabaných z kmeňa stromu (mierne prežliabnutie/prehnutie dosák), ktorými ich niekedy aj prikryli. Orientácia hrobov je Z–V (muži) a V–Z (ženy), s dominantnou SZ–JV, resp. JV–SZ odchýlkou. Ojedinelé je mierne pokrčenie (hrob 286) či vystretie nôh (hrob 368). Zaujímavé sú niektoré konštrukčné detaily hrobov. Tak ako v predošlých sezónach boli aj tentokrát doložené viaceré hroby, resp. dvojhroby, ktoré obkolesovali kruhové alebo oválne žľaby (hroby 21, 15, 19, 114, 159, 199, 200, 234, 271, 272, 320 a i.). Rezy žľabmi ukázali, že nejde len o pietne vymedzenie okolia hrobov, ale o regulárne „domy mŕtvych“ z drevených konštrukcií nad hrobmi. V ojedinelých prípadoch boli hroby obkolesené

⁵³ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521.

kolovými jamami, pri ktorých nemožno zistiť, či pochádzali z podobnej konštrukcie s vypletanými stenami medzi nosnými kolmi, alebo len vymedzovali/ohraničovali pohrebné miesto formou plotovej ohraďdy (hroby 50, 67, 89 a i.). V záverečnej sezóne boli prvý krát doložené v južných častiach viacerých hrobových jam kolové jamy, siahajúce takmer až na dno hrovej jamy, ktoré boli akiste rovnako jednoduchou pôvodnou konštrukciou nad hrobom. Uvedený stĺp mohol podopierať stiešku s jedným spádom, ktorá bola severne od hrobu opretá o zem (hroby 16, 22, 36, 56, 114, 126, 131, 157?, 188, 231, 238, 258, 261, 270, 301?, 339, 363A, 365, 366B, 368; obr. 88: 14).

Väčšina hrobov bola vykradnutá súčasníkmi krátko, príp. neskôr po pohrebe (prázdne hrobové jamy, porozmetané či poškodené kostry). Niektoré hroby boli výrazne plytké, čo mohlo mať vplyv na nezachovanie či poškodenie kostier. Vo výnimočných prípadoch mohlo k poškodeniu dôjsť aj v priebehu výskumu (strojovým odhumusovaním výrazných navážok hliny – hoci pozorne sledovaným archeológom). Prázdne hroby boli často menších rozmerov, naznačujúc, že v nich mohli byť pochovaní nedospelí jedinci, ktorých kosti sa v agresívnej pôde sotva dochovávajú. Na prítomnosť pôvodných nebožtíkov poukazujú zväčša zvyšky hrobových príloh, najmä korálikov z fajanse. Na rozdiel od predošlých rokov boli doložené aj detské hroby. Vo všeobecnosti neboli viacnásobné hroby zistené. Jedine dvojice hrobov uložených vedľa seba, ktoré sa vzájomne rešpektovali a boli vymedzené zvyškami žlabu, indikujú možné príbuzenské väzby (hrob 205A, B – matka so synom?, 272A, B – otec so synom?, 333, 334 – matka s dcérou?, 361A, B – muž so ženou?). Uvedené postrehy môžu podporiť, či vylúčiť analýzy DNA.

Napriek výraznému vykradnutiu hrobov (prednostne so žľabmi) sme v nich našli početné hrobové prílohy. Prevládajú koráliky zhotovené z fajanse (najmä valcovité, menej kónické, členené a výnimočne hviezdicové), kostí (kotúčovitých a valcovitých; obr. 88: 11) a z mušlí (pravdepodobne *Dentalium*, predĺžené kónické). Z fajanse bol vyrobený aj ústredný srdcovitý prívesok a z kosti masívnejší valcovitý korálik, ktorý mal charakter objímky. V dvoch hroboch sme medzi korálikmi našli aj prevrtnané závesky zo zvieracích zubov. Medzi hrobovými prílohami nechýbali ani bronzové výrobky, ktoré ušli pozornosti vykrádačov, keďže neraz boli miniatúrnych rozmerov (symbolika), alebo spočívali pod kostrou. Výsadou mužských jedincov boli bronzové sekerky s postrannými lištami (jedna únětického/saského typu; obr. 87: 20) či naznačeným stredovým rebrom (obr. 87: 19), rovnako ako drobná plochá sekerka (obr. 87: 21), bronzové dýky (obr. 87: 29), nožíky (obr. 87: 27). V hroboch oboch pohlaví boli nájdené bronzové záušnice (obr. 87: 22–24), prevažne sedmohradského typu, liate srdcovité, aj so spätnou väzbou/slučkou (v hrobe 355 ich bolo až 7 ks). Objavili sme aj šperky v tvare vrbového listu bez stredového rebra – sú však výrazne tenké a preto deštruované, podobne ako jednoduchý kruhový šperk. Z jedného šperku v tvare vrbového listu bol zhotovený nožík (obr. 87: 28). Taktiež sa vyskytli kruhové pukličky s dvomi náprotivnými otvormi, ktoré slúžili ako nášivky na odev (obr. 87: 18). Viaceré bronzové v podobe drobných drôtených a plechových zlomkov nemožno spoľahlivo typologicky posúdiť. Z bronzu boli zhotovené aj koráliky zo špirál, jedna trubička (korálik?), ako aj ihlice a ich fragmenty (obr. 87: 26). Jedna z ihlic má slučkovitú hlavicu ovinutú bronzovým pásikom (obr. 87: 25).

Široké je spektrum kostených predmetov. Dominujú najmä výrazne profilované ihlice, no objavujú sa tiež formy s veslovitou, terčovitou a lopatkovitou či mierne rozšírenou hlavnicou, ktorá býva opatrená kruhovým otvorom a niekedy ozdobená vybiňanými jamkami (obr. 88: 4–7). Ihly boli výnimočné (obr. 88: 10), zatiaľ čo šidlá s kĺbovou hlavnicou boli pomerne bežné (obr. 88: 8, 9). Netradičné sú predpokladané šatové spínadlá aj s vybiňanou jamkovanou výzdobou (obr. 88: 12) alebo oválny terčik so stredovým otvorom. Výsadou mužských hrobov boli závesky z kančích klov (obr. 88: 13), resp. závesky a nášivky s jedným a viacerými otvormi zo segmentov kančích klov. Takéto závesky boli v ženských hrobách skôr výnimkou (hroby 205B a 309). Na rozdiel od predošlých výskumných sezón sa v hrobách vyskytli aj kostené rozdeľovače náhrdelníkov s kruhovými dierkami v počte od dvoch do 15 (niektoré na boku ryhované; obr. 88: 1–3). Štiepaná kamenná industria, reprezentovaná predovšetkým hrotmi šípov so spätnými krídelkami, s celoplošnou bifaciálnou, alebo len čiastočnou obojstrannou retušou, sa vyskytovala výhradne v hrobách mužov, resp. bojovníkov a lovcov. Medzi nimi sa objavujú drobné až miniatúrne rozmery, ale aj bežné tvary väčších rozmerov (obr. 87: 1–14). Surovinovo prevláda pieninský rádiolarit hnedej, menej zelenej a krémovej farby. Zastúpené sú aj importované suroviny spoza severnej strany Karpát (jurský podkrakovský pazúrik, nezistený patinovaný pazúrik), opál – chalcedón(?) a jeden exemplár je vyrobený z obsidiánu (Zemplín). Iné typy artefaktov sú výnimočné (tri úštepy, jeden priebojník a dve neúplné čepeľky; obr. 87: 15, 16). Ostatnú kamennú industriu zastupujú zrnitierky (hrob 297), ďalej z objektov mimo hrobov pochádzajú aj brúsiky, drvič/otlíkač, dláto a jedna drobná lichobežníková sekerka (obr. 87: 17).

V hrobách nechýbali nádoby s niekdajšou potravou či tekutinami, uložené takmer výlučne pri dolných končatinách zosnulého. Typologicky ide o amfory (obr. 89: 4–6), džbány (obr. 89: 7), nádoby s von vyhnutým ústím, úžitkové tvary so slamovaním a zdrsneným povrchom a miniatúrne nerekonštruované tvary. Časť charakteristickej výzdoby na niektorých nádobách (uchá so spodnými „fúzami“; obr. 89: 5)

a črepoch (šnúrový ornament, povrch zdrsnený veľkými voštinami či „včelím plastom“/pseudotextilom; obr. 89: 1–3) možno spájať s neskorou fázou mierzanowickej kultúry spoza severnej strany Karpát. Kľukatka a obežné ryhy na džbáne z hrobu 294 naopak dokladajú otomanskú zložku, podobne ako vyššie spomínané (sibinské) záušnice sedmohradského typu. Keramika mohla byť rituálne rozbíjaná, keďže sa bežne vyskytovala v zásypoch hrobov. Objavila sa však aj pri samotných kostrách. Keďže sú hroby zväčša vykradnuté, rozlíšiť rituálne rozbitie keramiky od jej deštrukcie spôsobenej vykrádačmi je niekedy nemožné. Typické mierzanowické, či mierzanowicko-koštianske keramické fragmenty pochádzajú najmä z pozdĺžneho objektu 161 so zvyškom ohniska (exploatačná/odpadová jama alebo zvyšok obydlia?).

Organickou súčasťou nálezov bola mazanica, archeobotanický a zoologický materiál. Zvyšky uhlíkov sme odobrali hlavne zo spodných a čiastočne aj vrchných hrobových dosiek.

Poloha Pod Blaumontom/Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou, investormi nazývaná „Zelené údolie“, patrí bezpochyby medzi najdôležitejšie praveké archeologické lokality nielen na Spiši, ale aj v rámci celého Slovenska. Počtom preskúmaných hrobov (v rokoch 2016–2017 – 30 hrobov, v roku 2021 – 254 hrobov) ju radíme k väčším nekropolám zo staršej doby bronzovej v rámci slovenského územia a k najväčšiemu pohrebisku mierzanowicko-koštianskej kultúry na východnom Slovensku (v Spišskom Podhradí sa doložilo vyše 220 hrobov). Pohrebisko nebolo ale odkryté v celosti a podľa magnetometrického merania pokračuje aj východne od komplexne odkrytej a preskúmanej stavebnej plochy. Možno tak predpokladať, že celá nekropola mohla mať 500 a viac hrobov. Zdá sa, že slúžila viacerým sídliskám z okolia skúmanej lokality. Je však prekvapením, že sa dosiaľ na území Spišskej Novej Vsi nedoložilo súveké osídlenie, prípadne je nevýrazná keramika chybné datovaná do mladších úsekov doby bronzovej – najmä do náplne otomansko-fúzesabonskej kultúry, ktorej vplyv je pohrebisku citeľný v tvaroch niektorých bronzových výrobkoch, najmä (sibinských) záušniciach sedmohradského typu, ako aj v keramike.

Podľa spektra keramických a iných nálezov (z kovu, kosti, skla a pod.) je zjavné, že na pohrebisku pochovával ľud epišnúrového prikarpatského kultúrneho komplexu spoza severnej strany Karpát (dnešné južné Poľsko), ktorý poznáme pod označením mierzanowická kultúra (*Kadrow/Machnik 1997; Novotná/Soják 2016; 2018; Madej/Valde-Nowak 2020; Soják 2021*). Tá prenikla na územie Slovenska karpatskými priesmykmi ojedinele už vo svojej protomierzanowickej (skupina Chłopice) i včasnej fáze (skupina Veselé), no najmä v klasickej fáze (tzv. iwanowickej). V tomto období vzniklo z typu Veselé a neskorých fáz skupiny Makó-Kosihy-Čaka na juhozápadnom Slovensku lokálne zoskupenie nitrianskej kultúry. Na východné Slovensko, na Spiš a do Košickej kotliny prenikla vo svojej neskorej fáze (príp. už v klasickej?) pleszowska a najmä samborzecká skupina mierzanowickej kultúry. Na Slovensku ju poznáme pod označením koštianska skupina/kultúra, ktorá je vlastne integrálnou súčasťou lokálneho vývoja mierzanowickej kultúry (*Kadrow/Machnik 1997, 81, 138*). Tá bola následne ovplyvnená a napokon plne nahradená, či asimilovaná nositeľmi rozvinutej otomanskej kultúry. Vzhľadom k uvedenému možno na Spiši (analyzované pohrebisko, Spišské Podhradie – Stredné hony I; *Soják 2011*) a v Košickej kotline hovoriť o lokálnej skupine mierzanowicko-koštianskej kultúry (*Soják 2021*).

Popri hroboch sme na skúmanej ploche v priebehu záverečnej etapy odkryli bližšie nedefinované zahĺbené objekty (spolu 23), dve ohniská a objekty, ktoré možno interpretovať ako pozostatky kolov (spolu 103). Viaceré kolové jamy boli súčasťou hrobov, pričom mnohé boli nerovnomerne rozmiestnené medzi nimi. Mohli predstavovať vymedzenie skupín hrobov formou akýchsi plotových ohrád alebo mohli byť súčasťou pôvodnej osady, ktorá sa na polohe mohla rozkladať pred založením regulárneho pohrebiska. Zaujímavým je objekt 161 s typickou mierzanowickou keramikou (o. i. zdobenou odtlačkami šnúry; obr. 89: 1–3), kamennou sekerkou (obr. 87: 17), zvyškom ohniska a ďalšími nálezmi, ktorý sa nachádzal na samotnom juhozápadnom okraji pohrebiska. Ak nejde o spodnú časť obytného objektu, čo naznačuje zvyšok ohniska, môže ísť o exploatačnú (sekundárne odpadovú) jamu na ťažbu hliny potrebnej na omazanie nadzemných kolových a prútených konštrukcií nad hrobmi a eventuálne aj stien príbytkov, príp. na produkciu keramických nádob.

Najmä predošlé výskumné sezóny ukázali (2016 a 2017), že v južnej časti staveniska sa rozkladalo včasnostredoveké osídlenie s roztratenými objektmi hospodárskeho a obytného charakteru. Sprievodné nálezy umožňujú datovať slovanské osídlenie do 7. a 8.–9. stor. V aktuálnej etape bol za južným okrajom pohrebiska preskúmaný zvyšok zahĺbeného slovanského objektu, ktorý na základe keramiky možno zaradiť do 7. stor. Odhliadnuc od problematických nálezov z územia mesta, ktoré sú skôr z neskoršej doby rímskej (poloha Pod Kudlovcom), je tak prvým včasnოსlovanským sídliskom pražskej kultúry v Spišskej Novej Vsi. Staroslovanské nálezy navyše reprezentujú horizont, ktorý sme na území Spiša dosiaľ nemali zastúpený (*Soják 2023b*). Slovanské osídlenie sa koncentrovalo bližšie k potoku Brusník (slovansky Weni-gbach) a v priebehu 8.–10. stor. sa posunulo do jadra dnešného námestia, kde napokon pretrvávajúce slovanské osady splynuli s osadou nemeckých kolonistov a vznikla dnešná Spišská Nová Ves (*Soják 2014*).

Literatúra

- Kadrow/Machnik 1997 – S. Kadrow/J. Machnik: *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków 1997.
- Madej/Valde-Nowak 2020 – P. Madej/P. Valde-Nowak: *Kultura mierzanowicka w karpackim dorzeczu Wisły*. Kraków 2020.
- Novotná/Soják 2016 – M. Novotná/M. Soják: Gräberfeld der Košťany-Kultur in Spišské Podhradie (Zips). *Acta Archaeologica Carpathica* 51, 2016, 67–82.
- Novotná/Soják 2018 – M. Novotná/M. Soják: Besonderheiten des Gräberfeldes aus der frühen Bronzezeit im Kataster von Spišské Podhradie (Zips). In: J. Bátora/R. Kujovský/M. Ruttkay/J. Vladár (ed.): *Anton Točík. Legenda slovenskej archeológie*. Nitra 2018, 119–130.
- Soják 2014 – M. Soják: Spišská Nová Ves v archeologických svedectvách. In: I. Chalupecký (zost.): *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves 2014, 7–43.
- Soják 2021 – M. Soják: Výskum lokality koštianskej/mierzanowickej kultúry v Spišskej Novej Vsi v rokoch 2016–2017 (predbežné výsledky). In: J. Gancarski (red.): *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach*. Krosno 2021, 25–51.
- Soják 2023a – M. Soják: Prvé dve etapy záchranného výskumu v Spišskej Novej Vsi. *AVANS* 2017, 2023, 119–122.
- Soják 2023b – M. Soják. Včasnostredoveké osídlenie v Spišskej Novej Vsi – poloha Pod Modrým vrchom. In: J. Gancarski (red.): *Wczesne średniowiecze w Karpatach*. Krosno 2023, 23–52.

FINAL STAGE OF THE EXCAVATION IN SPIŠSKÁ NOVÁ VES AT THE POD MODRÝM VRCHOM SITE. Spišská Nová Ves (Spišská Nová Ves district), Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou site, “Zelené údolie” site, burial ground, settlement, rescue excavation, Early Bronze Age (Mierzanowice culture, Košťany culture, Otomani-Füzesabony cultural complex), Early Middle Ages (7th–9th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation followed the first two excavation seasons in 2016–2017. In the current year, 254 burials and 129 sunken features were uncovered. Among them, 23 features had unspecified functions (farming?), 103 postholes, and two separate hearths – one in feature 161 (remains of a dwelling or exploitation/refuse pit?).

Based on the associated grave goods, the burial ground can be attributed to the Carpathian Epi-Corded Ware cultural complex – the local form of the Mierzanowice culture called Košťany culture in eastern Slovakia. Some elements of the Otomani-Füzesabony culture show that the people originally coming from today’s Poland survived until the arrival of first settlers from Transylvania, who arrived from the Košická kotlina basin to the lower region of Spiš along the Hornád river stream. The burial ground can be classified as the Early Bronze Age, stages BA1–BA2, and most probably, it survived until the pre-classic stage of the Otomani culture (also the Košťany-Otomani horizon) within stage BA1/BA2. The dead were buried in a crouched position on the right (men) or left side (women) on wooden planks, which often covered the body as well. The burials are W–E (men) and E–W oriented (women), with deviations. Some grave construction details are interesting. Several burials or double burials enclosed by circular or oval ditches – representing “houses of the dead” – were documented. Postholes reaching down almost to the bottom of the grave pit were detected in the southern parts of several burials. They were parts of the originally simple wooden construction above the burial (Fig. 88: 14). The stake might have supported a roof with a single slope leaning against the ground north of the burial.

Most burials had been raided. Despite this, many grave goods were discovered – mainly various types of faience and bone beads (Fig. 88: 11), including a Dentalium shell and bronze artifacts (Fig. 87: 18–29). Axes with side strips (one of the Únětice/Saxon type) or with a suggested central rib were found exclusively in male burials, as well as a miniature flat axe, bronze daggers, and knives. Bronze lockenrings, mainly of the Transylvanian type, cast hearth-shaped exemplars and exemplars with loops were found in burials of both genders; willow-leaf jewels and simple annular jewels were also found. There were also circular discs with two opposing holes used as cloth patches. Beads of spirals are also made of bronze, as well as one tube, several pins, and their fragments. The range of bone artifacts is wide (Fig. 88: 1–13). Pins dominate – mainly distinctly profiled exemplars, but there are also forms with paddle-shaped, disc-shaped, and scoop-shaped or slightly flared heads, often with a circular perforation. Needles were rare. Awls with jointed heads are common. Bone cloth fasteners with hammered dimple decoration are untraditional. Pendants made from wild boar tusks or pendants and patches with one or more holes with segments made from wild boar tusks were found exclusively in male burials. Bone necklace spacer plates with 2–15 circular holes (some grooved on the side) occurred in the burials. The chipped lithic industry was represented mainly through arrowheads with wings, and bifacial or partial bilateral surface retouch occurred only in male burials. In terms of raw materials, the Pieniny radiolarite prevails; it is followed by raw materials imported from beyond the northern side of the Carpathians (Jurassic Krakow flint, unidentified patinated flint), opal – chalcedony(?), and one exemplar is made from obsidian. Other artifacts were rare (Fig. 87: 1–16). Other lithic industries were represented by grinding slabs, whetstones, a crusher/hammerstone, a chisel, and one miniature trapezoidal axe from features outside burials (Fig. 87: 17).

Burials contained pottery, usually deposited at the feet of the dead. Their typology includes amphoras, jugs, vessels with everted rims, utility shapes with straw-brushed and roughened surfaces, and miniature unrestored shapes. Part of the typical decoration on some vessels (handles with lower “mustache”) and sherds (corded ornament, surface roughened with large honeycomb or pseudo-textile) suggests echoes of the late stage of the Mierzanowice culture (Fig. 89). The zig-zag line and encircling lines on the jug from burial 294 suggest an

Otomani element, like the above-mentioned Sibiu lockenrings of the Transylvania type. Pottery was commonly ritually fragmented. Typical Mierzanowice fragments come mainly from the longitudinal feature 161 with remains of a hearth (exploitation/refuse pit or a relic of a dwelling?).

Daub, archaeological, and zoological material were organic parts of the finds. Remains of charcoal were taken mainly from the bottom and partly from top grave slabs.

The excavated area belongs to the most important prehistoric archaeological site in Spiš and the whole territory of Slovakia. With the number of examined burials (30 burials in 2016–2017 and 254 burials in 2021), it belongs to large necropolises from the Early Bronze Age in Slovakia and the most extensive burial grounds of the Mierzanowice-Košťany culture in eastern Slovakia. Previous excavation seasons 2016–2017 showed that an Early Medieval settlement with scattered farming and residential features was situated in the southern part of the structure. Remains of a single sunken Slavic feature from the 7th century were examined beyond the burial ground's southern periphery in the final stage. It was Prague culture's first Early Slavic settlement in the town's territory. The Early Medieval finds represent a horizon previously undocumented in the region of Spiš.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V NOVEJ POLHORE

Kamil Š v a ň a

N o v á P o l h o r a (okr. Košice-okolie), areál poľnohospodárskeho družstva, poloha Nižné povrazy, sídlisko, výrobný okrsk, záchranný archeologický výskum, neolit (bukovohorská kultúra), eneolit (badenská kultúra), doba bronzová, doba halštatská, doba rímska. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Druhá etapa výskumu v Novej Polhore nadväzovala na predchádzajúci sondážny výskum a pozostávala z dohľadu nad realizáciou výkopových prác v rámci stavby S6 (obr. 90). Ako prvé boli strojom vykopané základy pre osadenie pätiok stĺpov nesúcich konštrukciu haly. Išlo o 31 výkopov s rozmermi asi 1,6 × 1,6 m, ktoré boli umiestnené po obvode stavby, ktoré sme označili ako sondy 1–31. V sondách 2, 6–10, 22, 25 a 26 sme identifikovali archeologické objekty, ktoré boli v rozsahu sond preskúmané a zdokumentované. Objekty boli číslované podľa príslušnosti k sondám, podobne ako pri predchádzajúcom výskume (napr. tri objekty v sonde 6 boli označené ako 1/6–3/6). V ďalšej fáze sme realizovali strojové výkopy troch montážnych jám – dvoch dlhších (východná a stredná) a jednej kratšej (západná). V rámci nich sme preskúmané objekty označili veľkými písmenami A–U. Ako posledné sme odsledovali dva veľké výkopy – jama na osadenie šachty ORL v juhozápadnej časti stavby a jama na osadenie kanalizačnej šachty v severozápadnej časti stavby, pričom obe boli bez nálezov.

Počas výskumu sme zachytili celkom 33 sídliskových objektov, pričom tri z nich sme čiastočne preskúmali už počas prvej výskumnej sezóny (Švaňa 2024). Najstaršie osídlenie predstavujú tri neolitické objekty zaradené ku bukovohorskej kultúre. Objekt O zodpovedal juhovýchodnej časti veľkej ťažobnej jamy preskúmanej v predchádzajúcej sezóne. Ako časť ďalšej ťažobnej jamy z rovnakého obdobia je interpretovaný objekt 1/22. Za najzaujímavejší objekt preskúmaný v tohtoročnej sezóne možno považovať objekt G – veľkú, pravdepodobne neolitickú studňu kruhového pôdorysu, ktorej priemer ústia na úrovni zacytenia dosahoval 350 cm (obr. 91: 6; 92: 1, 2). Steny sa kónicky zvažovali a 350 cm pod súčasnou niveletou terénu, kde bolo z bezpečnostných a stavebných dôvodov i pre presakovanie spodnej vody prehlbovanie ukončené, dosahoval priemer objektu asi 280 cm. Na úrovni zacytenia sa nachádzal zásyp tvorený deštrukciou mazanicovej konštrukcie, prípadne hlinitou vrstvou výrazne premiešanou s mazanicou. Tieto vrstvy boli postupne nahradené hneďm hlinitým zásypom a hlavne svetlejšou vrstvou s výraznou prímiesou spraše. Nálezový materiál z obdobia neolitu predstavovali okrem keramiky (obr. 93: 1, 3–6, 8–11) aj časti zrnôtierok, štiepaná industria a zlomok hladenej sekerky získanej z objektu O.

Obdobie eneolitu (badenská kultúra) reprezentoval jediný, čiastočne preskúmaný objekt 1/2, pričom črepový materiál z rovnakého obdobia sme zozbierali aj v sonde 9 (obr. 93: 2). Zaujímavým nálezom je ojedinelý črep so šnúrovou výzdobou z hornej časti výplne vyššie uvedenej studne (obr. 93: 7). Do obdobia pravdepodobne mladšej až neskorej doby bronzovej boli zaradené dva objekty. V čiastočne preskúmanom objekte 7/2 sme v interiéri zachytili stopy nadzemnej konštrukcie v podobe dvoch kolových jám (obr. 91: 1, 2). Možno predpokladať, že išlo o zahľbené obydlie alebo remeselnú dielňu. Vzhľadom na charakter nepočtetného nálezového materiálu by do doby železnej mohol patriť čiastočne preskúmaný objekt 3/26, pravdepodobne ohnisko alebo iné malé pyrotechnické zariadenie.

Podobne ako počas prvej sezóny, najpočetnejšie boli zastúpené pravouhlé žiaroviská z doby rímskej (obr. 91: 2–5), ktorých bolo identifikovaných spolu 25. S ohľadom na nepočtetnú keramiky vyrobenú z materiálu s prímiesou s hrubozrnného ostriva, väčšina z nich pravdepodobne spadá do obdobia konca doby rímskej až počiatku sťahovania národov (stupeň C3/D1).

Vo väčšine vytýčených sond sme zdokumentovali kultúrnu vrstvu 3 s mocnosťou 10–45 cm. Medzi touto vrstvou a žltým sprašovitým kvartérom sa miestami zdokumentovala ešte vrstva 7, len zriedka presahujúca 10 cm, ktorá sa určila ako úroveň terénu/pôdneho krytu v období neolitu. V sondách 7 a 26 boli zachytené objekty z rôznych období, pričom bolo možné zdokumentovať nárast medzi pravekou niveletou a úrovňou terénu v období mladšej/neskorej doby rímskej, ktorý predstavoval 15–20 cm.

Literatúra

Švaňa 2024 – K. Švaňa: Záchraný výskum polykultúrnej lokality v Novej Polhore. *AVANS* 2020, 2024, 110–112.

CONTINUATION OF THE RESCUE EXCAVATION IN NOVÁ POLHORA. Nová Polhora (Košice-okolie district), agricultural cooperative area, Nižné povrazy site, settlement, production area, rescue archaeological excavation, Neolithic (Bükk culture), Eneolithic (Baden culture), Bronze Age, Hallstatt period, Roman period. Finds deposited at: Monuments Board SR. Rescue excavation at the polycultural site in Nová Polhora continued during the earthworks at the building site. A total of 33 archaeological features were identified, including three that were partially excavated during previous seasons. The oldest attested phase of settlement activity belonged to the Bükk culture in the Neolithic period (Fig. 93: 1, 3–11). Two clay pits and one large well – feature G (Fig. 91: 6; 92: 1, 2), were dated to this period. Fragmentary traces and finds from the Eneolithic period, including a pottery with cord decoration (Fig. 93: 2, 7), as well as artefacts from the Bronze Age (Fig. 91: 1, 2) and Iron Age, were also identified. Similar to the first phase of excavation, the Roman period rectangular hearths (Fig. 91: 2–5) were the most numerous. Based on the fragmentary pottery material, most of them probably belonged to the late phase of the Late Roman period (stage C3 or C3/D1), but some finds hint the existence of settlement from the Roman period already at the end of the Early Roman period (stage B2) or in the early phase of the Late Roman period (stage C1).

Translation provided by the author

VÝSKUM ZANIKNUTÉHO KLÁŠTORA V SLAVCI-GOMBASEK

Kamil Švaňa – Arpád Balogh – Patrik Fečo

Slavec, časť Gombasek (okr. Rožňava), NKP zaniknutý Kláštor Paulínov (č. ÚZPF 551/1), výskum v súvislosti s obnovou kultúrnej pamiatky, neolit, stredovek, včasný novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Výskum zaniknutého Kláštoru Paulínov v Slavci, v časti Gombasek, prebehol formou ručných výkopov kombinujúcich sondáž a plošný odkryv so zachovaním kontrolných blokov (obr. 94). Prvá fáza výskumu bola realizovaná od marca až do začiatku mája. Počas nej sa archeologický výskum sústredil do v južnej časti kláštorného komplexu. V prvom rade došlo k odstráneniu troch kontrolných blokov ponechaných predchádzajúcim výskumom. Tieto sa označili ako KB1–3, pričom boli číslované od východu. Kontrolné bloky boli rozoberané po častiach. V KB1 sme zachytili objekty, vrátane pece (objekt 1), ktorej estrich tvorila včasnónovoveká keramika (obr. 95: 1, 2; 96: 4, 6). Pod KB1 a KB3 sme zachytili kostrové hroby.

Následne sme pristúpili k znižovaniu sektorov označených ako 1–5 v priestore západne od kostola, južne od západnej časti kláštorného komplexu a severne od kaplnky/rotundy na dohodnutú pochôdznu úroveň. V sektore 1 bol počas znižovania využitý aj rez v smere S–J, ktorým sa mala overiť hĺbka tu zistených zásahov do podlažia – rez potvrdil, že pôjde o hrobové jamy. Južne od obvodového muriva západnej časti kláštoru sme zachytili kolové jamy (obr. 95: 3), ktoré svedčia o prestrešení priestoru. V obvodovom murive bol identifikovaný sekundárne vyhotovený komínový otvor (obr. 95: 4).

Východne od stojacich murív lode kostola, v priestore svätyne, bola na základe výsledkov predchádzajúceho geofyzikálneho vytýčená sonda 1, ktorú sme následne po odstránení hornej vrstvy trosky rozdelili na sektory 6 a 7. Sektor 6 dosiahol až na úroveň skalného podlažia, ktoré sa identifikovalo až takmer 2,5 m pod úrovňou súčasného terénu. Južne od sektoru 6 bol pre potreby zachytenia deštruovaných zvyškov juhozápadného ukončenia svätyne otvorený sektor 11. V sektore 7 bol zachytený veľký kus zrúteného muriva so zachovanou freskovou výzdobou (obr. 95: 5). V celom priestore sondy 1 sa nachádzalo väčšie množstvo fragmentov fresky (obr. 97: 3). Vzhľadom na celkovú deštrukciu terénu a posunutie základov, ku ktorým došlo následkom ťažby kameňa, nebolo možné jednoznačne identifikovať ukončenie svätyne ani jej pôvodný rozsah.

Druhá fáza archeologického výskumu prebiehala od konca mája až po začiatok júla formou odkryvu miestností samotného kláštoru. Sektory v centrálnej časti komplexu, v priestore rajského dvora a krížovej chodby sa označili písmenami A–F. Odkrytý časť prístupového koridoru severne od sektorov D/E

sme označili ako sektor M. Všetky sektory mali byť znižované na úroveň poslednej pochôdznej vrstvy, čo vzhľadom na rozsiahle porušenia mladšími výkopmi spojené s ťažbou kameňa nebolo vždy možné. V častiach krížovej chodby sa však podarilo identifikovať pôvodnú pochôdznu vrstvu z maltoviny. V sektore B sme v reze odkryli priestor, kde bola geofyzikálnym meraním identifikovaná studňa. Vzhľadom na značné poškodenie a deštruktívne zásypy súvisiace s novovekým zásahom (obr. 95: 6) nebol výskum studne z bezpečnostných dôvodov v tejto sezóne dokončený.

Sektory G–L sa vytýčili v západnej časti kláštorného komplexu, ktorá pravdepodobne vznikla ako mladšia prístavba k pôvodnému jadru kláštora v druhej polovici 15. stor. Podobne ako v prípade priestoru rajskeho dvora, mali byť všetky sektory znižované približne na úroveň poslednej pochôdznej vrstvy, čo vzhľadom na rozsiahle porušenia mladšími výkopmi nebolo vždy možné. Popri sektoroch bol začistený a zdokumentovaný aj profil zásypov vo vstupe západne od sektoru L a pec s vykurovacím priestorom, ktorá bola obnažená následkom pádu kontrolného bloku západne od sektoru H (obr. 95: 7).

Po ukončení znižovania sektorov sme preskúmali štyri kostrové hroby. Hroby 1 (obr. 95: 8) a 3 sa nachádzali pod KB3, resp. KB1 a boli narušené počas vyberania (hrob 3 spočiatku v domnienke, že ide sídliskový objekt z obdobia včasného stredoveku). Hroby 2 a 4 boli vybrané v sektore 1, aby bolo možné datovať pochovávanie v priestore kláštora a prípadne určiť potenciál tejto plochy (predpokladáme minimálne 15 hrobov). Tri z preskúmaných hrobov boli identifikované ako ženské a jeden ako hrob dieťaťa do šesť rokov. Na základe stratigrafie predpokladáme, že dvoch z nich pochovali ešte v období existencie kláštora (Galová et al. 2023, 13).

Najstarší nálezový materiál reprezentovali dva kopytovité klíny z obdobia neolitu, ktoré boli sekundárne použité v murive kláštora (obr. 97: 1, 2). Nepočítané nálezy včasnostredovekej a časti vrcholnostredovekej keramiky súvisia osídlením plochy pred založením kláštora. Oveľa početnejší bol neskorostredoveký a včasnónovoveký keramický materiál pochádzajúci z obdobia jeho existencie (obr. 96: 2, 3, 5). K zaujímavým keramickým nálezom patrí odsadenie ucha džbánku s nápisom „TOME“ (obr. 96: 7) a časť pokladničky (obr. 96: 8). Do obdobia zániku kláštora patrí súbor bielej, často červeno maľovanej keramiky z objektu 1 (obr. 97: 4). Významnú zložku nálezového súboru tvorili aj reliéfne zdobené komorovité kachlice (obr. 96: 1, 9; 98: 1). Okrem nich sme našli aj štitové ozdoby pecí (obr. 97: 3) a časti nádobkovitých kachlíc.

Rovnako početný a rozmanitý bol súbor drobných predmetov z kovu, ku ktorým popri bežným kovaniach (obr. 98: 2) a zlomkom riadu (obr. 98: 4) radíme aj viaceré mince vrátane denára M. Korvína (obr. 97: 10). Nálezy strižkov (obr. 98: 3), ale aj viaceré falzá, ku ktorým patrilo aj dobové postriebrene falzum Ferdinanda I. nájdené v deštruktívnom zásype studne, umožňujú predpokladať falšovateľskú dielňu priamo na lokalite, pravdepodobne v západnej časti kláštora. Zaujímavá je prítomnosť jazdeckého výstroja, ku ktorému náleží aj železná ostroha s rovnými ramenami a bodcom smerujúcim nadol. Možno sa domnievať, že prítomnosť jazdeckej výstroje a militárií súvisí so zánikom kláštora v roku 1566 a následnou prítomnosťou ozbrojencov Juraja Bebeka v kláštornom areáli. Už z pozánikového obdobia pochádza ostroha s kolieskom bez lúčov (obr. 97: 6). V priestore južne od západnej časti kláštorného komplexu boli nájdené početné zlomky terčikov z vitráží s priemerom 8,5 a 9,5 cm (obr. 97: 7) a tiež fajansový korálik zelenej farby (obr. 97: 9). Zaujímavé sú nálezy časti píšťaly z kosti (obr. 98: 5) či mušle, ktorá by mohla súvisieť s pútnictvom (obr. 97: 5).

Objavili sa tiež nálezy súvisiace s činnosťou na lokalite po zániku kláštora. K tým patrí napríklad fajka so značkou „MISKOVEC“ (obr. 97: 8). Zdá sa, že časť vyššie spomenutých zásahov a výkopov možno spojiť s cvičiskom alebo poľným opevnením z obdobia 2. svetovej vojny. Pre túto interpretáciu okrem pomerne početných nábojníc svedčí aj nález náustku z poľnej fľaše „B.G.B. BRÜNN 1918“ (obr. 98: 6).

Literatúra

- Galová et al. 2023 – J. Galová/S. Kalafutová/K. Švaňa/A. Balogh/E. Petrejčíková/E.Šlebodová: Stanovenie biologického profilu kostrových pozostatkov v pavlínskom kláštore v Gombaseku. *Česká antropologie* 73/1, 2023, 9–14.
Tajkov/Švaňa 2022 – P. Tajkov/K. Švaňa: Výskum zaniknutého kláštora pavlíňov v Gombaseku – Slavci (okres Rožňava). *Archaeologia historica* 48/1, 2023, 163–208. DOI: <https://doi.org/10.5817/AH2023-1-8>

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE DEFUNCT PAULINE MONASTERY IN SLAVEC-GOMBASEK. Slavec-Gombasek (Rožňava district), NCM defunct Pauline Monastery (CLM no. 551/1), archaeological excavation associated with the renovation of the NCM, Neolithic, Middle Ages, Early Modern period, 20th century. Finds deposited at: Monuments Board SR. Excavation of Pauline monastery was linked to the continuation of the restoration project. During current season, the archaeological works were divided into two phases. In the first phase, excavations were realized in the open space west and south of the church and within the sanctuary area of the

church with the intention to identify its ground plan and exact measures. However, this proved impossible, as the former sanctuary was largely destroyed by quarrying activities during the Modern period. Even large blocks of masonry with the well-preserved frescoes were moved from their original positions. Southwest and south of the church, several graves were identified, four of which were excavated. Three of the deceased were identified as women and one as a child. South of the church, a simple kiln was excavated. Based on the finds of the pottery it was dated to the second half of the 16th century. In the second phase, excavation took place in the western and central part of the monastery complex, where architectural remains of several rooms were uncovered. In the central viridarium well was partially excavated. Seemingly it was destroyed after the abandonment of the monastery and ensuing presence of soldiers as the part of the conflict between Juraj Bebek and Habsburg forces in 1566–1567. It was probably during the same period that the counterfeit coins were produced at the site.

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KAŠTIEĽA V ABOVCIACH

Viktória T i t t o n o v á – Bianka V o z á r o v á

A b o v c e (okr. Rimavská Sobota), intravilán, NKP kaštieľ s areálom (č. ÚZPF 932), záchranný výskum, novovek (19. stor.). Uloženie nálezov: Hradné múzeum vo Filakove.

Záchranný archeologický výskum vykonaný Hradným múzeom vo Filakove sa uskutočnil z dôvodu celkovej obnovy NKP kaštieľa s areálom (obr. 99: 2). V zmysle podmienok uvedených v rozhodnutí sa mal v prvom rade začistiť interiér prízemnia kaštieľa po vybratí podlahových vrstiev, za účelom zachytenia nivelety a skladby jeho pôvodnej podlahy a overenia existencie murív predpokladaného objektu staršieho sídla Abafyovcov. Sledovať bolo potrebné aj výkopové práce pre dve vsakovacie jamy (VJ 1 a VJ 2) v exteriéri kaštieľa (obr. 99: 1), čím sa tu mala zachytiť stratigrafická situácia do stavebnej hĺbky (2 m).

Skúmaná lokalita, NKP kaštieľ s areálom, sa nachádza v strede intravilánu obce. Ide o jednopodlažnú stavbu obdĺžnikového pôdorysu v klasicistickom štýle s barokovými prvkami. Kaštieľ dal vybudovať rod Abovcov (Abafyovcov) medzi rokmi 1800–1810. Na jedenásťosnej hlavnej fasáde objektu je rizalit a na jeho severnej strane, smerom do dvora, sa nachádza otvorená arkádová loggia. Klasicistické fasády sú členené pilastrami a lizénami (*Güntherová et al. 1967, 15*). Miestnosti sú zaklenuté valenými, kláštornými a korytkovými klenbami. II. vojenské mapovanie z prvej polovice 19. stor. zachytáva aj exteriér kaštieľa – rozľahlé nádvorie s parkovou úpravou, ktoré ohraničovali hospodárske budovy. Podobný parkový areál sa nachádzal aj oproti kaštieľu, na druhej strane hlavnej cesty. Historická ortofotomapa z roku 1950 dokladá čiastočne spustnutý areál kaštieľa so zdemolovanými hospodárskymi budovami na nádvorí. Rovnako zaniknutý bol aj park oproti. Archeologický výskum na spomínanej NKP realizovaný zatiaľ nebol. Severovýchodne od nej, na neďalekej parcele, bolo v rokoch 2009–2010 archeologickým výskumom doložené praveké sídlisko z doby bronzovej patriace pilinskej kultúre (*Botoš 2010, 5*).

V interiéri objektu sa mala v rámci rekonštrukčných prác v miestnostiach 1.09–1.12 a 1.22–1.25 odstrániť pôvodná podlaha pozostávajúca z drevených dosiek. Na začiatku výskumu bolo pri prahu miestnosti 1.12 v západnej časti objektu vypáčených niekoľko dosiek palubovky a malým zisťovacím výkopom sa zistilo, že pod podlahou sa nachádza minimálne 50 cm hrubý násyp stavebnej suty s tehlovou drvinou (SJ 1). Táto stratigrafická jednotka bola postupne evidovaná v každej jednej miestnosti, a keďže na konštrukciu novej podlahy bolo potrebné odstrániť len 20–30 cm hrubú časť, nedošlo k zachyteniu ďalšej vrstvy nachádzajúcej sa pod ňou. V najväčšej miestnosti bola s cieľom preskúmať skladbu nižších stratigrafických jednotiek otvorená zisťovacia sonda. Sonda 1/2021 o rozmeroch 1 × 1 m bola situovaná približne v strede miestnosti a bola hĺbená do hĺbky 50–70 cm (obr. 99: 3). V exteriéri objektu mali byť podľa projektovej dokumentácie vyhlbené dve vsakovacie jamy do stavebnej hĺbky max. 2 m. Vsakovacia jama 1 bola situovaná v západnej časti areálu. Zachytili sme tu sedem stratigrafických vrstiev, ktoré neobsahovali žiadne archeologické nálezy. Podobná stratigrafická situácia bola zaznamenaná aj pri hĺbení vsakovacej jamy 2 v severnej časti areálu.

Ani v jednom z vnútorných priestorov kaštieľa sme nezachytili architektonické nálezy, ktoré by dokladali existenciu staršieho objektu. Výnimkou bola miestnosť 1.24, kde sa pri začisťovaní podlahy objavila pôvodná tehlová klenba pivničných priestorov, nachádzajúcich sa pod východnou časťou budovy (pod miestnosťami 1.22, 1.23 a 1.24). Murivá pivnice vykazujú charakter jednej stavebnej fázy, ktorá nie je staršia ako vznik samotného kaštieľa. Keďže však tieto priestory nie sú zahrnuté v aktuálnom projekte obnovy, nebola tu zatiaľ potrebná ani realizácia archeologického výskumu.

V strede najväčšej miestnosti 1.09 bola otvorená sonda 1/2021 s rozmermi cca 1 × 1 m. Pod 50 cm hrubou sekundárnou navážkou tvorenou už spomínanou vrstvou SJ 1 sme zachytili dve uložení, ktoré možno

interpretovať ako pozostatok pôvodnej podlahovej konštrukcie. V severnej časti to bola vrstva SJ 9, ktorú je možné charakterizovať ako kompaktnú hlinenú vrstvu. V druhej – južnej časti sondy bola evidovaná uloženie podobného charakteru označená ako SJ 10. Ide o súvislú vrstvu udupanej hliny, ktorú interpretujeme ako akýsi podsyp pôvodnej podlahy objektu, ktorá bola zrejme tiež palubového, resp. parketového typu.

Ďalšie výkopové práce boli realizované v exteriéri kaštiela. Najprv sa začalo s manuálnym výkopom vsakovacej jamy 2 v severnej časti nádvorja. Stratigrafická situácia, ktorá bola najzreteľnejšie badateľná na východnom profile jamy odhalila prítomnosť siedmich uložení. Pod povrchovými vrstvami humusu (SJ 2) a žltkastej piesčitej vrstvy (SJ 3) bola evidovaná vrstva hlinitej konzistencie s výraznou prímiesou štrku (SJ 4), ktorá bola v severnej časti narušená vrstvičkou mazanicej drviny (SJ 6). Táto stratigrafická jednotka je zrejme pozostatkom splanírovaného horizontu súvisiaceho s predchádzajúcimi úpravami nádvorja. Ďalšia vrstva SJ 8 bola skôr ílovito-hlinitého charakteru tmavohnedej až čiernohnedej farby, hutnej konzistencie. Ide o jediná vrstvu obsahujúcu menšie fragmenty keramiky, ktoré je možné chronologicky zaradiť do obdobia novoveku. Posledné dve uloženia SJ 11 a SJ 12 je možné definovať ako tvrdé kompaktné ílovito-hlinité vrstvy so značnou prímiesou štrku. Tieto uloženia predstavovali už zrejme vrchnú časť sterilného podlažia lokality.

Pri hĺbení druhej vsakovacej jamy 1 boli pod povrchovými uloženími SJ 2 a SJ 3 zachytené dve výraznejšie vrstvy hrdzavohnedej a sivej farby (SJ 14 a SJ 15), obsahujúce menšie i väčšie čiastočky štrku. Obidve vrstvy sa javia ako pozostatok splanírovaného horizontu. Ďalšiu vrstvu, rovnako ako aj vo vsakovacej jame 2, predstavovala hutná tmavohnedá ílovito-hlinitá vrstva SJ 8, ktorá však v tomto prípade neobsahovala žiadne archeologické nálezy. Poslednú jednotku odkrytej stratigrafickej sekvencie vo výkope objektu predstavovala kompaktná sterilná vrstva SJ 11. Stratigrafická situácia zachytená pri výkopoch vsakovacích jám situovaných v exteriéri objektu NKP nepotvrdila prítomnosť žiadnych starších kultúrnych vrstiev, ktoré by boli jednoznačným dokladom existencie pravekého alebo stredovekého osídlenia polohy (obr. 99: 4, 5).

Na záver je možné skonštatovať, že výkopové práce realizované v interiéri a exteriéri kaštiela v Abovcach v rámci obnovy NKP neporušili žiadne komplexné archeologické kontexty. V priebehu archeologického výskumu neboli evidované žiadne architektonické nálezy, ktoré by dokladali existenciu staršieho sídla rodu Abaffyovcov, postaveného skôr ako začiatkom 19. stor.

Literatúra

Güntherová et al. 1967 – A. Güntherová et al.: *Súpis pamiatok na Slovensku 1*. Bratislava 1967.
Botoš 2010 – A. Botoš: Prekvapujúce objavy v Abovcach. *Gemerské zvesti* 43/24, 2010, 5.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE MANOR IN ABOVCE. Abovce (Rimavská Sobota district), urban area, NCM Manor area (CLM no. 932), rescue excavation, Postmedieval period (19th century). Finds deposited at: Castle Museum in Filakovo. This year, the Castle Museum in Filakovo executed a rescue archaeological excavation of the manor with its grounds in Abovce (Fig. 99: 2). All excavations and earthworks associated with the renovation of the manor interior and exterior were monitored to detect the levels and composition of the original floor of the building and verify the existence of masonries from the assumed older seat of the Abbafy family. The investigated Classicist manor with Baroque elements is a single-storey building with a rectangular ground plan built in the 19th century by the Abbafy family. There is an avant-corps on the main façade divided by pilasters and lesenes; an open arcade loggia is on its northern side. The courtyard exterior with park design is recorded on the map from the second military survey. It is surrounded by farm buildings, which were later demolished and no longer exist. No archaeological excavations had been carried out at the site before. In 2009–2010, an excavation was executed on a plot northeast of the manor, documenting a Piliny culture settlement from the Bronze Age. As part of the manor renovation, the original wooden floor was removed in its interior – in eight rooms in total. At the threshold of one of the rooms, several wooden planks were removed at the beginning of the excavation, and a small trial trench revealed at least a 50 cm thick layer of debris under the floor (SJ 1). This layer was gradually recorded in each room. A trial trench was excavated in the middle of the largest room. Its dimensions were 1 × 1 m, and it was indicated as trench 1/2021 (Fig. 99: 3). Its purpose was to examine the stratigraphic situation under layer SJ 1. A compact loam deposit (SJ 9) and a compact layer of beaten earth were detected. They can be interpreted as remains of the original floor construction. Two trenches were excavated in the western and northern parts of the manor exterior – seepage pits 1 and 2 (Fig. 99: 1, 4, 5). The stratigraphic situation was very similar in both trenches. They detected leveled layers (SJ 6, SJ 14, and SJ 15) associated with previous modifications of the courtyard. A single cultural layer (SJ 8) containing small fragments of postmedieval pottery was detected in a seepage pit 2. 2 m deep, and the top layer of sterile bedrock (SJ 11) was recorded. In summary, it can be stated that the presented archaeological excavation carried out in the interior and exterior of the manor did not record any complex archaeological or architectonic contexts suggesting the existence of an older seat of the Abbafy family or the presence of even earlier – prehistoric – settlement at the site.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE ŠOMOŠKA

Viktória Tittonová – Bianka Vozárová

Šiatorská Bukovinka (okr. Lučenec), extravilán, NKP Hrad Šomoška (č. ÚZPF 2582/1), záchranný výskum, stredovek (13./14.–15. stor.), novovek (16.–19. stor.). Uloženie nálezov: Hradné múzeum vo Filakove.

Záchranný archeologický výskum vykonaný Hradným múzeom vo Filakove sa uskutočnil z dôvodu plánovanej obnovy najviac deštruovaných častí NKP hradu Šomoška (obr. 100: 1). V zmysle podmienok uvedených v rozhodnutí mal byť vykonaný sondážny výskum v interiéri severnej delovej bašty I. (100: 2).

Hrad Šomoška bol postavený pravdepodobne rodom Kačičovcov niekedy v druhej polovici 13. stor., alebo začiatkom 14. stor. Neskôr hrad vlastnil aj Matúš Čák Trenčiansky. Po jeho porážke v roku 1312 v bitke pri Rozhanovciach však jeho majetky prepadli kráľovskej korune. Kráľ Karol Róbert z Anjou následne hrad daroval Tomášovi Szécsényimu. V priebehu času vystriedala pevnosť ešte niekoľkých majiteľov z rodu Losonczy a Országh. V období pokročilej osmanskej expanzie padol hrad v roku 1575 do tureckých rúk a bol začlenený pod správu Filakovského sandžaku (*Kopčan 1986, 44*). Po opätovnom oslobodení cisárskymi vojskami v roku 1593 sa pánom hradu stal Žigmund Forgách, ktorý si ho vyženil od Losonczyovcov. V čase stavovských povstaní v 17. stor. si na hrade našli útočisko vojaci Štefana Bocskaya, a neskôr aj Gabriela Bethlena. Počas povstania Františka II. Rákociho sa vtedajší majiteľ hradu Šimon Forgách pridal na stranu vzbúrencov, za čo mu bola po uzavretí Satmárskeho mieru pevnosť skonfiškovaná a bolo nariadené jej zničenie. Hrad však unikol úplnej demolácii a začiatkom 19. stor. ho vlastnili ešte ďalší majitelia (Péterffyovci, Stahrembergovci, Radvánskyovci) až do roku 1826, keď na hrade prepukol devastujúci požiar, po ktorom sa stal ruinou.

Systematický archeologický výskum na spomínanej NKP realizovaný zatiaľ nebol. Šomoška však koncom 70. a začiatkom 80. rokov 20. stor. prešla rozsiahlou pamiatkovou obnovou, počas ktorej boli v hradnom areáli okrem úprav murív a zastrešenia západnej delovej bašty realizované aj rozsiahle výkopové práce (*Feld 2005, 111, 112*).

Cieľom zisťovacieho sondážneho výkopu bolo overiť stav dochovania historických niveliet a pôvodnej architektúry objektu. Ešte pred otvorením sondy bolo potrebné objekt vyčistiť, keďže sa tu nachádzala náletová vegetácia a suťový násyp, ktorý miestami dosahoval výšku až 2 m. Pôvodný zásyp s historickými vrstvami bol z bašty odstránený zrejme už počas spomínanej pamiatkovej obnovy koncom 70. až začiatkom 80. rokov 20. stor. bez akejkoľvek dokumentácie. Nahradili ho suťovým materiálom vyťaženým počas stavebných úprav, pravdepodobne z rôznych častí hradu, ktorý bol následne zahádzaný do objektu. Sonda 1/2021 s rozmermi 2 × 3 m bola situovaná pozdĺž severnej časti obvodového múru delovej bašty, medzi dvomi strieľňami, z ktorých bola jedna zachovaná celá a druhá len torzálna (obr. 100: 3, 4). Sonda bola hĺbená ručne po vrstvách do max. hĺbky 40 cm. Pri výkope sondy sme v jej severnej časti narazili na tvrdú vrstvu, ktorú tvorila pevná súvislá malta označená ako SJ 1. Na základe skladby ju interpretujeme ako pôvodnú pochôdznu úroveň bašty tvorenú maltovou podlahou. Pod ňou sa nachádzala vrstva SJ 2, ktorá predstavuje hlinený násyp slúžiaci na zarovnanie výrazne členitého povrchu bazaltového podlažia. Samotné podlažie označené ako SJ 3 tvorili zvislé, šikmé päť- až šesťboké bazaltové stĺpy, z ktorých pozostáva nielen celý hradný kopec, ale aj jeho bližšie okolie.

Vychádzajúc z nálezovej situácie odkrytej v sonde 1/2021 je možné skonštatovať, že severná bašta hradného komplexu bola postavená na vyvýšenej časti hradnej skaly, ktorá bola zo severnej strany obmurovaná kamenným murivom. Aktuálnym výskumom bola zachytená pôvodná pochôdzna úroveň prvého podlažia objektu priamo pod zachovanými strieľňami, kde bola maltová podlaha uložená na násypom zarovnané kamenné podlažie hradného kopca (obr. 100: 5).

Literatúra

- Feld 2005* – I. Feld: Somoskő vára. Castrum. *A Castrum Bene Egyesület hírlevele* 1, 2005, 111–113.
Kopčan 1986 – V. Kopčan: *Turecké nebezpečenstvo a Slovensko*. Bratislava 1986.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE ŠOMOŠKA CASTLE. Šiatorská Bukovinka (Lučenec district), rural area, NCM Šomoška castle (CLM no. 2582/1), rescue excavation, Middle Ages (13th/14th–15th centuries), Postmedieval period (16th–19th centuries). Finds deposited at: Castle Museum in Filakovo. The Castle Museum in Filakovo carried out a rescue excavation at the Šomoška castle focused on the interior of the northern cannon bastion I due to extensive reconstruction works planned in the area of the NCM (Fig.

100: 1, 2). The castle was probably built in the 2nd half of the 13th century or the beginning of the 14th century. After the defeat of Matthew Csák, who owned the castle in the 14th century, Šomoška was owned by the king. Over time, it had several owners from the families of Szécsényi, Losonczy, or Országh. In 1575, the Turks conquered it and became part of the Sandžak in Filakovo (*Kopčan 1986, 44*). After the Turkish army had been forced out in 1593, Sigismund Forgách became the castle owner. Several initiators of anti-Habsburg rebellions were hiding in the castle in the 17th century. After the rebellions, the castle was taken from the Forgách family, and demolition was ordered. However, the castle avoided it. Nevertheless, it was struck by a massive fire in the 19th century, which ruined it. Except for the undocumented excavation associated with the extensive renovation of the castle in the 20th century, the archaeological excavation in its area has not been executed. The trial trench was supposed to verify the preserved historical layers in the northern cannon bastion; first, a massive debris heap from excavation works was removed during the renovation mentioned above. It was not an original historical deposit. Trench 1/2021 of 2 × 3 m was situated at the northern enclosing masonry of the bastion, between two preserved embrasures (Fig. 100: 3, 4). Three successive layers were distinguished at its excavation – firm, compact mortar representing remains of the original mortar floor (SJ 1), earthen sublayer of the mortar floor (SJ 2), and the basalt bedrock of the site made up of vertical, oblique 5–6 sided columns (SJ 3). In conclusion, the investigated northern bastion of the castle was built on the elevated part of the castle rock, whose northern side was enclosed by stone masonry. The current excavation uncovered part of the preserved original mortar floor laid on the castle's basalt bedrock. Therefore, the bedrock was leveled with the earthen-made-up ground (Fig. 100: 5).

PREDSTIHOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO VEĽKÝCH DVORANOCH⁵⁴

Terézia V a n g l' o v á – Miriam J a k u b č i n o v á – Michal Ch e b e n

V e l k é D v o r a n y (okr. Topoľčany), poloha Dvorská, sídlisko, predstihový archeologický výskum, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská skupina, lužianska skupina), eneolit (badenská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V marci až júli 2021 sa uskutočnil predstihový archeologický výskum v katastri obce Veľké Dvorany, poloha Dvorská (obr. 101: 1). Išlo o stavbu komunikácie a inžinierskych sietí (stavba „IBV Veľké Dvorany“). Keďže bol stanovený pevný termín ukončenia výskumu, časť sídliskových objektov bola preskúmaná len čiastočne.

Na záujmovej ploche bolo po strojovom odstránení ornice preskúmaných 86 sídliskových objektov rôznej veľkosti. Ďalších desať objektov bolo zachytených vo výkopových ryhách pre inžinierske siete. Objekty boli situované predovšetkým v západnej a strednej časti plochy, vo východnej časti sa nachádzali len výnimočne. V prípade menších objektov bola vybratá polovica (zväčša južná či západná) a po zdokumentovaní profilu bol objekt dovyberaný. Väčšie objekty (napr. objekty 52, 53, 63, 66 a 79) boli rozdelené na dve polovice, zväčša severnú a južnú a následne sme vytýčili rezy široké približne 2 m, ktoré sme šachovnicovo vyberali (obr. 102: 4–8). Cez objekt 46 bol po celej dĺžke zachyteného pôdorysu vytýčený zisťovací rez a niekoľko menších rezov pretínajúcich pôdorys smerom k okraju skúmanej plochy. Pokiaľ nebolo jasné, či pôdorys predstavuje sídliskový objekt, bol skúmaný prostredníctvom rezov so šírkou 1 m s ponechanými kontrolnými blokmi (napr. objekt 5). Plocha, kde bol realizovaný výskum, bola dlhodobo využívaná ako orná pôda a hlboká orba spôsobila, že pôdorysy objektov miestami splývali. Takmer identická výplň sídliskových objektov komplikovala aj rozlišovanie superpozícií. Išlo nielen o veľké (napr. objekty 46 A–E; obr. 102: 2), ale aj rôzne menšie objekty – napr. objekty 15 či 16 tvorila superpozícia menšej sídliskovej jamy porušenej žlabom, v prípade objektu 15 aj s kolovou jamou (obr. 101: 5). V západnej časti plochy bolo zachytených niekoľko kolových jám s kvadratickým pôdorysom a s väčšími rozmermi. Pôdorys prípadnej nadzemnej stavby zatiaľ nebol identifikovaný.

Preskúmané objekty mali rôznu funkciu. Niektoré z nich možno interpretovať ako zásobné jamy. Napr. objekt 5 A (obr. 101: 4) mal prierez hruškovitého tvaru a bol zahĺbený asi 210 cm od pôvodného terénu, zatiaľ čo iné zásobné jamy (napr. objekty 1, 32 a 38) mali kruhový obrýs a mierne do vonku rozšírené steny (obr. 101: 2; 102: 1). Keďže boli zahĺbené len 55–65 cm od úrovne zistenia je možné, že ide len o dná zásobných jám. Objekt 32 mal zachovanú aj vstupnú časť (obr. 101: 6). Rozmernejšie objekty s amorfným a nepravidelným pôdorysom interpretujeme ako hliníky (objekty 6, 52, 63 a 66; obr. 102: 4, 8). Ďalšiu skupinu tvoria zväčša menšie objekty s oválnym pôdorysom (obr. 101: 7, 8), ktoré mali po vybratí obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi, zväčša boli plytké, ale mohli byť aj viac zahĺbené. Do samostatnej

⁵⁴ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0159/21 a 2/0167/24.

skupiny možno zaradiť žlaby, ktoré boli odkryté samostatne (objekty 15 a 16), ale aj v rámci niektorých sídliskových objektov (objekty 52 a 63). V týchto prípadoch však nie je jasné, či sú súčasťou objektu alebo jeho neskorším porušením. V juhozápadnom rohu plochy bol odkrytý pomerne veľký pôdorys (objekt 5), ktorého funkcia je otázná. Okrem rôznych priehlbín (snáď menších sídliskových jám) bola na okraji preskúmaná zásobná jama (objekt 5 A; obr. 101: 4), ako aj koncentrácia mazanice a črepov (objekt 5 C; obr. 101: 3). Mohlo ísť o súčasť hlinenej pece alebo podlahy(?). Materiál z týchto dvoch objektov patrí, na rozdiel od väčšiny preskúmaných objektov, hlavne badenskej kultúre.

Významným nálezom bolo odkrytie priekopy v strednej a vo východnej časti plochy (obr. 102: 2, 5, 6). V strednej časti plochy bol viditeľný pomerne veľký tmavý obrýs (objekt 53), ktorý vymedzenou plochou výskumu prebiehal krížom zo severovýchodu k juhozápadu. Odkryli sme tu priekopu s prierezom v tvare písmena V, na úrovni zistenia širokú necelé 3 m. Geofyzikálny prieskum bezprostredného okolia plochy ukázal, že priekopa obkolesuje časť sídliska. Jej ďalší priebeh, zachytený aj vo východnej časti plochy, bol označený ako objekt 79 (obr. 102: 5, 6). Geofyzikálny prieskum tiež ukázal, že mimo skúmanej plochy je ešte druhá priekopa, paralelná s objektom 53. V tesnej blízkosti priekopy (objekt 53, západne od nej) sme odkryli niekoľko objektov (obr. 102: 2), ktoré splyvali do väčšieho pôdorysu (pôvodne označený ako objekt 46) a podobne ako pri objekte 53, prekrývali takmer celú plochu skúmaného priestoru. V jeho profile bolo možné bezpečne odlíšiť objekty 46 A a 46 B. Súčasťou tohto pôdorysu boli zrejme ďalšie tri objekty 46 C–E. Presná funkcia jednotlivých objektov je otázná.

Keramický materiál získaný zo sídliskových objektov možno datovať do obdobia mladého neolitu a eneolitu (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská kultúra, badenská kultúra, lužianska skupina; obr. 104). Počas výskumu sme získali aj početnú štiepanú industriu a ďalšie kamenné nástroje (obr. 103: 2, 3). Ojedinele sme našli kostené a parohové nástroje, hlinené závažia a prasleny. Významným nálezom sú dve čiastočne poškodené zoomorfné plastiky (obr. 103: 1) a zlomok antropomorfnéj plastiky.

V katastri obce Veľké Dvorany doteraz nebol realizovaný väčší archeologický výskum. V okolí obce, v polohách Žlaby a Nový vinohrad, sa však pomocou viacerých prieskumov podarilo potvrdiť osídlenie patriace do obdobia neolitu a eneolitu. Intenzívnejšie osídlenie z obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou bolo doložené v polohe Žlaby (Ožďáni 1981; Pavúk 1962; 1963). Zachytená a čiastočne preskúmaná opevnená osada v polohe Dvorská poukazuje na intenzívne osídlenie v období neolitu a eneolitu v tomto priestore.

Literatúra

Ožďáni 1981 – O. Ožďáni: Výsledky prieskumu v katastri obce Veľké Dvorany. AVANS 1980, 1981, 213–215.

Pramene

Pavúk 1962 – J. Pavúk: *Veľké Dvorany, poloha Nový Vinohrad*. Nitra 1962. Výskumná správa 965/62. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

Pavúk 1963 – J. Pavúk: *Veľké Dvorany, poloha Nový Vinohrad*. Nitra 1963. Výskumná správa 1401/63. AÚ SAV, v. v. i., Nitra.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN VEĽKÉ DVORANY. Veľké Dvorany (Topoľčany district), Dvorská site, settlement, rescue excavation, Neolithic (Late Linear Pottery culture, Želiezovce group, Lužianky group), Eneolithic (Baden culture). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In March–July, a rescue archaeological excavation was executed in the cadastral area of the village of Veľké Dvorany (Topoľčany district), Dvorská site. 86 features were uncovered in the area of interest. Monitoring the excavation trenches for utility networks detected ten other features. The V-shaped ditch, 3 m wide on the level of detection, was a remarkable discovery in the central and eastern part of the area (Fig. 102: 2, 5, 6). A geophysical survey of the immediate surroundings showed that the ditch encloses part of the settlement. Its further course detected also in the eastern part of the area was indicated as feature 79 (Fig. 102: 5, 6). The geophysical survey also revealed a parallel ditch outside the investigated area. The pottery obtained from settlement features was dated to the Late Neolithic and Eneolithic (Late Linear Pottery culture, Želiezovce group, and Baden culture, Lužianky group; Fig. 104). A rich collection of chipped industry and other stone tools was also obtained during the excavation (Fig. 103: 2, 3). Bone and antler tools, clay loom weights, and spindle whorls were rare. There were also two partly damaged zoomorphic figurines (Fig. 103: 1) and a fragment of an anthropomorphic figurine.

REVÍZNY VÝSKUM VO ZVOLENE-PODBOROVEJ

Tomáš Zachar – Juraj Bartík

Zvolen, časť Podborová (okr. Zvolen), intravilán, ulica J. Bánika, parc. č. 5347/1, sídlisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, revízny výskum staršieho hromadného nálezu bronzových predmetov, eneolit (badenská kultúra), doba bronzová (pilinská kultúra), novovek. Uloženie nálezov: LESY SR, š. p. – Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely vykonaný v júni 2018⁵⁵ na ulici J. Bánika 13 nadväzoval na predchádzajúce staršie pokusy dohľadať hromadný nález bronzových predmetov odkrytý náhodne na polykultúrnej lokalite vo Zvolene-Podborovej v roku 2005 pri ukladaní optických káblových vedení pre potreby železničnej trate Zvolen – Banská Bystrica (Malček 2013; Malček/Zachar 2015; Zachar/Malček 2011, 25–28, obr. 3, 4, s ďalšou literatúrou).

Sondáž bola realizovaná metódou pásového rezu (rozmery 5 × 1 m) korešpondujúceho s priebehom staršieho výkopu pre optické vedenie. Za účelom lepšej identifikácie nálezových okolností jednotlivých nálezov bola sonda rozdelená na päť kvadrantov, v ktorých sa postupovalo po technických vrstvách na sterilné podložie.

V sonde bola zistená recentná vrstva tvoriaca súčasný povrch terénu (hrúbka max. 20 cm), ktorá priamo prekrývala kultúrnu vrstvu s mocnosťou približne 40 cm obsahujúcu keramický materiál (črepy, mazanica) priradený pilinskej kultúre. Výnimočne sa vyskytla aj nevýrazná praveká keramika patriaca pravdepodobne k badenskej kultúre. Sídlisková kultúrna vrstva nasadala priamo na archeologicky sterilné podložie ílovitého charakteru v podobe glejovej fluvizeme. Zistená primárna stratigrafia bola súbežne s osou sondy prefatá výkopom pre uloženie optického kábla. Zásyp ryhy predstavoval premiešaný antropogénny depozit s obsahom keramiky pilinskej kultúry.

Vo východnej časti sondy, v kvadrante K4, približne v polovici kultúrnej vrstvy (hĺbka 60 cm) bola odkrytá časť amforovitej nádoby pilinskej kultúry zachovanej vo fragmentárnom stave (obr. 105). Na vnútornej strane nádoby boli zistené stopy po patine od bronzových predmetov. Po vypreparovaní a umytí torza nádoby, ako aj časti črepov odkrytých v priestore ryhy optického kábla, boli keramické fragmenty konfrontované s keramikou zachránenou spolu s bronzovou industriou v roku 2005. Zo zmienovaných keramických fragmentov z rokov 2005 a 2018 sa podarilo zrekonštruovať približne dve tretiny tela amfory v plnej výške pôvodného profilu. Rekonštrukcia spoľahlivo doložila, že ide o jednu nádobu, v ktorej bol pôvodne uložený hromadný nález bronzových predmetov zistený v roku 2005. Súbor bol deponovaný na okraji sídliskového areálu.

Literatúra

Malček 2013 – R. Malček: Praveké osídlenie Zvolena (paleolit – halštát). In: J. Bebej/P. Maliniak/S. Čatayová (zost.): *Zvolen. Monografia mesta Zvolen*. Zvolen 2013, 86–90.

Malček/Zachar 2015 – R. Malček/T. Zachar: Zisťovací výskum vo Zvolene-Podborovej. *AVANS* 2010, 2015, 156, 157.

Zachar/Malček 2011 – T. Zachar/R. Malček: Sídliskové nálezy pilinskej kultúry zo Zvolena-Podborovej. Príspevok k problematike osídlenia oblasti Slovenského stredohoria v strednej dobe bronzovej. In: R. Korený (ed.): *Doba popelnicových polí a doba halštatská*. Příspěvky z XI. Konference. Příbram 7. – 10. 9. 2010. Sborník prací věnovaný Jaroslavu Fránovi. Příbram 2011, 25–42.

REVISION EXCAVATION IN ZVOLEN-PODBOROVÁ. Zvolen-Podborová (Zvolen district), urban area, J. Bánika street, plot no. 5347/1, settlement, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, revision excavation of an older bronze hoard, Eneolithic (Baden culture), Bronze Age (Piliny culture), Modern period. Finds deposited at: LESY SR, š. p. – Museum of Forestry and Wood Technology, Zvolen. In 2018, a revision archaeological excavation was carried out at the polycultural site in Zvolen-Podborová to locate a hoard consisting of bronze objects. The hoard was initially uncovered in 2005 during the electrification of the railway track between Zvolen and Banská Bystrica. A trench of 5 × 1 m was surveyed. The upper layer was recent, with a max. depth of 20 cm. Under it was a 40 cm thick cultural layer with pottery of the Piliny culture. The subsoil was clay fluvisol. 60 cm deep, in the cultural layer, remains of an amphora-shaped vessel of the Piliny culture were uncovered (Fig. 105). Traces of patina from bronze were detected on the interior surface. The archaeological excavation precisely localized the hoard of bronze artefacts of the Piliny culture on the periphery of the settlement area.

⁵⁵ Príspevok pôvodne zaslaný do ročenky AVANS 2018, kvôli redakčnému pochybeniu publikovaný dodatočne v ročenke AVANS 2021.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V HORNEJ MIČINEJ

Tomáš Zachar – Vítazoslav Struhár – Juraj Bartík

Horná Mičina (okr. Banská Bystrica), extravilán, poloha Hájny diel, sídlisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, starší eneolit (neskorá ludanická kultúra). Uloženie nálezov: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

Archeologické múzeum vo Frankfurte nad Mohanom v spolupráci s Archeologickým múzeom SNM v Bratislave a organizáciou ArcheológiaSK s.r.o. uskutočnilo v priebehu mesiaca september archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely v katastri obce Horná Mičina. Cieľom archeologického výskumu bolo ozrejmiť charakter a rozsah dokladov pravekého osídlenia zisteného v neagrárnej oblasti Zvolenskej kotliny, na rozhraní Bystrickej vrchoviny a Zvolenskej pahorkatiny. Poloha Hájny diel (542 m n. m.) leží v západnej časti extravilánu obce Horná Mičina. Ide o jazykovitý, juhovýchodne zvažujúci sa výbežok vrchu Bukovec. Okolie náleziska odvodňuje Peťovský potok, ľavostranný prítok rieky Hron. Prevýšenie voči rieke Hron, tvoriacej os Zvolenskej kotliny, predstavuje asi 170 m. Lokalitu Hájny diel ako miesto nálezov početnej štiepanej industrie uviedol do literatúry G. Balaša (*Balaša 1960, 25; Kvietok/Ferenc 2012, 30*).

Archeologickému výskumu predchádzal geofyzikálny prieskum, ktorý identifikoval na ploche lokality viaceré anomálie. Tie sa koncentrovali v strednej časti polohy na plató, predstavujúcom z hľadiska konfigurácie terénu najvhodnejšie miesto na osídlenie. Sonda 1/2021 s rozmermi 3 × 3 m bola situovaná v priestore výraznej geofyzikálnej anomálie. V hĺbke 10 cm sa objavovali sporadické keramické fragmenty, od hĺbky 20 cm početnejšie nálezy črepového materiálu tvoriace kultúrnu vrstvu. V úrovni 25 cm od súčasného povrchu sa v teréne identifikoval zahĺbený sídliskový objekt 1/2021, ktorý predstavoval zásobnicu s priemerom ústia max. 140 cm a hĺbkou od dnešnej nivelety terénu 125 cm. Zásobná jama nepravidelného hruškovitého tvaru bola zahĺbená do dolomitového podlažia (obr. 106).

Archeologický materiál z výplne objektu predstavuje v ruke robená, nezdobená keramika. Plasticky stvárnené výčnelky na zlomkoch nádob upozorňujú na spojenie s epilengyelskou kultúrnou tradíciou. Okrem dominujúcej keramiky pochádza z objektu aj menšia kolekcia kamennej (kamenné podložky, brúsik na ratištia šípov) a štiepanej industrie, ako aj zvieracích kostí. Existenciu nadzemných príbytkov dokladá mazanica, paleobotanický materiál tvoria najmä uhľíky. Najvýznamnejší objav predstavujú doklady metalurgie medi v podobe dvoch fragmentov metalurgického téglika, trosky, ako aj medenej rudy. Archeologický výskum potvrdil existenciu sídliska z obdobia staršieho eneolitu (neskorá ludanická kultúra), ktoré môžeme na základe metódy ¹⁴C datovať do prvej tretiny 4. tisícročia BC. Vzhľadom na situovanie lokality mimo tradičnú poľnohospodársku oblasť Zvolenskej kotliny, ako aj doklady extraktívnej metalurgie medi, bude výskum lokality pokračovať.

Literatúra

Balaša 1960 – G. Balaša: *Praveké osídlenie stredného Slovenska*. Banská Bystrica 1960.

Kvietok/Ferenc 2012 – M. Kvietok/Š. Ferenc: Analýza kamennej industrie z okolia Banskej Bystrice. *Acta rerum naturalium Musei Nationalis Slovaci* 58, 2012, 27–35.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN HORNÁ MIČINÁ. Horná Mičina (Banská Bystrica district), rural area, Hájny diel site, settlement, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Early Eneolithic (Late Ludanice culture). Finds deposited at: SNM – Archaeological Museum, Bratislava. The archaeological excavation for scientific and documentation purposes was carried out in the cadastral area of Horná Mičina village (Banská Bystrica district) to reveal new information on the settlement located outside the traditional agrarian settlement area of the Zvolenská kotlina basin, which is situated in central Slovakia. The site of Hájny diel (542 m a. s. l.) is situated on the promontory of Bukovec hill. The geophysical survey at the site documented the existence of several anomalies. Trench 1/2021 of 3 × 3 m uncovered settlement feature 1/2021. It was a storage pit with a mouth diameter of max. 140 cm and a depth of 125 cm (Fig. 106). Pottery, daub, stone, chipped industry, or animal bones were found in the fill of feature 1/2021 and in the settlement layer documented in the trench. Evidence of active copper metallurgy in fragments of a metallurgical crucible, slag, and copper ore is essential. The settlement dates to the Early Eneolithic (1st third of the 4th millennium BC) and belongs to the late Ludanice culture.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V BANKE-ŠTEPNICI 2⁵⁶

Ondrej Ž a á r – Adrián N e m e r g u t – Martina M o r a v c o v á

B a n k a (okr. Piešťany), poloha Štepnica 2, sídlisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, mladý paleolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum bol realizovaný počas výstavby 1. etapy obytného a relaxačného súboru „Beethovenova alej – Banka“. Stavba sa rozprestiera na rozsiahlej ploche s rozlohou 15 ha. Situovaná je v nezastavanej časti extravilánu obce Banka, juhovýchodne od mesta Piešťany. Na ľavom brehu rieky Váh zaberá rozsiahly kopec s polohami Štepnica a Vrchy. Na jar bola na predmetnej stavbe, v polohe Štepnica 2 identifikovaná vrstva s nálezmi štiepanej kamennej industrie. Situovaná bola na chrbte, ktorý pokračuje juhovýchodným smerom, až po vrch kopca s kótou 271 m n. m. (obr. 107: 1). Vrstva sa nachádzala v hĺbke 4–4,5 m pod súčasným terénom, na dne stavebnej jamy pre vodojem. Povrch plochy ležal v nadmorskej výške 247,64 m. Na lokalite bol umožnený výskum pre vedecké a dokumentačné účely formou sondy s rozmermi 3 × 1 m (obr. 107: 2). Orientovaná bola v smere SZ–JV a rozdelená na tri sektory (sektor 1–3) s rozmermi 1 × 1 m, v smere od severozápadu. Pre krátkosť času boli úplne preskúmané iba sektory 1 a 3. Obsah sondy bol znižovaný po mechanických vrstvách po 5 cm. Nálezový materiál pozostáva zo štiepanej kamennej industrie, neopracovaných kameňov, farbiva, uhlíkov a malakofauny (obr. 108: 1, 2).

Vrstva klesala smerom na severozápad až západ. Vzhľadom na časté vertikálne uloženie kamenných artefaktov je zrejmé, že ide o vrstvu, ktorá neleží vo svojej pôvodnej polohe, ale že bola zosunutá po svahu z vyššej polohy. Artefakty, ktoré signalizovali kultúrny horizont, sa našli od mechanickej vrstvy 1 po vrstvu 17 (hĺbka 0–85 cm). Najväčší počet nálezov bol v rozmedzí mechanickej vrstvy 5–15 s najväčšou hustotou zhruba vo vrstvách 7–14 (hĺbka 35–70 cm). Vrstvy 18 a 19 boli bez nálezov. Spolu s jedným nálezom vo vrstve 16 a dvoma nálezmi vo vrstve 17 sa tu teda predpokladal koniec kultúrnej vrstvy. Sektory 1 a 3 sme však kontrolne preskúmali až po mechanickej vrstve 20, teda do hĺbky 100 cm, kde bol v sektore 3C nájdený jeden osamotený artefakt. Je otázne, či signalizuje postdepozíčný vertikálny posun (prepad), pokračovanie vrstvy či jej ďalšiu časť, prípadne novú vrstvu.

Súbor štiepanej kamennej industrie tvorí 169 artefaktov. V surovinovom zložení prevláda v absolútnej miere rádiolarit rôznej kvality a farebných odtieňov (156 kusov), menšia časť bola vyrobená pravdepodobne z rádiolaritu (9 ks) a v štyroch prípadoch sa surovina nedala určiť. Súbor tvoria hlavne úštepky, čepeľovité úštepky a malé úštepky (spolu 86 ks), za nimi nasledujú fragmenty úštepov a odštiepky (spolu 50 ks). Čepele a čepeľky sme našli v počte 22 kusov. Ide zväčša o artefakty s nepravidelnými hranami skôr z úpravy jadra, ktoré by bolo možné v niektorých prípadoch zaradiť aj medzi čepeľovité úštepky – nejde teda o klasické čepele s paralelnými hranami. Skupinu retušovaných nástrojov predstavuje osem artefaktov. Najvýraznejšími nálezmi sú škrabadlo z neurčenej sivobielej suroviny (obr. 109: 5) a nevýrazné škrabadlo z hnedého rádiolaritu (obr. 109: 6). Okrem nich sme našli dva retušované úštepky s drobnou úžitkovou retušou z hnedého rádiolaritu (obr. 109: 4). Do tejto skupiny boli, vzhľadom na ich význam, zaradené aj dva stenčovacie úštepky (obr. 109: 2, 3), tzv. BTF (*bifacial thinning flakes*), ktoré na lokalite dokladajú výrobu bifaciálnych artefaktov. Súbor dopĺňa päť jadier a ich fragmenty. Dve jadrá boli prizmatické, dve hranolové (obr. 109: 1) a jedno vyťažené ploché jadro na úštepe zo sivozeleného rádiolaritu. Tri jadrá boli úplne vyťažené, jedno v procese ťaženia a jeden kus predstavuje fragment jadra. Všetky jadrá boli viacpodstavové so zmenenou orientáciou.

Na základe získaných údajov možno osídlenie na lokalite Banka-Štepnica 2 datovať do staršej fázy mladého paleolitu. Kamenná industria s najväčšou pravdepodobnosťou súvisí so szeletienom. Aj keď sa v rámci výskumu nenašli listovité hroty typické pre túto kultúru, prítomnosť BTF jednoznačne dokladá výrobu bifaciálnych artefaktov, resp. listovitých hrotov na lokalite. Dôležitým pre chronologické zaradenie je aj úštepový charakter industrie, kde evidujeme takmer 100 % zastúpenie lokálnej suroviny – rádiolaritu, no predovšetkým rádiouhlíkové datovanie uhlíkov, ktoré koreluje s datovaním neďalekej lokality szeletien, s Moravanmi nad Váhom-Dlhou (obr. 108: 3; *Kaminská/Kozłowski/Škrdla 2011, 39*).

Literatúra

Kaminská/Kozłowski/Škrdla 2011 – E. Kaminská/J. K. Kozłowski/P. Škrdla: New approach to the Szeletian – Chronology and cultural variability. *Eurasian Prehistory* 8, 2011, 29–49.

Reimer et al. 2020 – P. J. Reimer/W. E. N. Austin/E. Bard/A. Bayliss/P. G. Blackwell/C. B. Ramsey/M. Butzin/H. Cheng/R. L. Edwards/M. Friedrich/P. M. Grootes/T. P. Guilderson/I. Hajdas/T. J. Heaton/A. G. Hogg/K. A. Hughen/

⁵⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0033/23.

B. Kromer/S. W. Manning/R. Muscheler/J. G. Palmer/Ch. Pearson/J. van der Plicht/R. W. Reimer/D. A. Richards/E. M. Scott/J. R. Southon/Ch. S. M. Turney/L. Wacker/F. Adolphi/U. Büntgen/M. Capano/S. M. Fahrni/A. Fogtman-Schulz/R. Friedrich/P. Köhler/S. Kudsk/F. Miyake/J. Olsen/F. Reinig/M. Sakamoto/A. Sookdeo/S. Talamo: The IntCal20 Northern Hemisphere radiocarbon age calibration curve (0–55 cal kBP). *Radiocarbon* 62, 2022, 725–757. DOI: <https://doi.org/10.1017/RDC.2020.77>

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN BANKA-ŠTEPNICA 2. Banka (Piešťany district), Štepnica 2 site, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Late Paleolithic. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. In spring, a layer with finds of the chipped stone industry was identified at the site of Banka-Štepnica 2 (Fig. 107: 1). The layer was found 4–4.5 m under the current terrain. The site allowed to be examined in the form of a trench of 3 × 1 m (Fig. 107: 2). It was divided into three sectors of 1 × 1 m, and only sectors 1 and 3 were investigated entirely. The fill of the trench was removed by mechanical layers of 5 cm. The finds included chipped stone industry, untreated stones, pigment, charcoals, and malacofauna (Fig. 108: 1, 2). The layer was declining from north to westwards/westwards. Regarding the frequent vertical deposition of the stone artefacts, the layer was obviously not situated in its original position and had slid down the slope from a higher zone. The artefacts suggesting an anthropogenic horizon were discovered in mechanical layers 1–17 (0–85 cm deep). The assemblage of the microlithic industry consists of 169 artefacts. Radiolarite prevails among the used raw materials (156 pcs.), and fewer artifacts were probably made from radiolarite (9 pcs.). Four artefacts were made from an unidentified raw material. The assemblage contains mainly flakes, blade flakes and miniature flakes (86 pcs. in total), followed by fragments of flakes and splinters (50 pcs. in total). There were also 22 blades and bladelets. The group of retouched tools contains eight artefacts. The most important finds included an end-scraper from an unidentified grey-white raw material (Fig. 109: 5) and an indistinct end-scraper from brown radiolarite (Fig. 109: 6). Moreover, two retouched flakes with minimum utility retouch made from brown radiolarite were also discovered (Fig. 109: 4). With regard to their importance, two bifacial thinning flakes were included in this group (Fig. 109: 3). They document production of bifacial artifacts. Five cores and their fragments complement the assemblage. Based on the obtained data, the settlement in Banka-Štepnica 2 can be dated to the early stage of the Late Paleolithic. The stone industry is most probably associated with the Szeletian. Although no leaf points typical of this culture were discovered during the excavation, the presence of bifacial thinning flakes clearly documents the production of bifacial artifacts or leaf points at the site. Radiocarbon dating of charcoals, crucial for the chronological classification, correlates with the dating of the nearby Szeletian site in Moravany nad Váhom-Dlhá (Fig. 108: 3; *Kaminská/Kozłowski/Škrála 2011, 39*).

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI PAMARCH V ROKU 2021

Ondrej Ž a á r – Eubica Ž a á r o v á – Róbert Ö l v e c k y

1. B r a t i s l a v a , časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), ulica Laury Henckelovej, parc. č. 132/1, 3, sídlisko, záchranný výskum, doba rímska (2.–3. stor.), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Záchranný archeologický výskum v Rusovciach sa realizoval pri stavbe rodinného domu a uskutočnil sa formou archeologického dozoru pri výkopových prácach. V profiloch základových pásov domu a komína sa zistili tri horizontálne stratigrafické jednotky (vrstva 1 až 3) a jeden objekt. Pod hornou vrstvou ornice/technickej vrstvy (vrstva 1) sa nachádzala tmavá hlinitá vrstva (vrstva 2). Na dne výkopu sa zistila svetlá piesčito-štrková vrstva (vrstva 3). Zistený objekt (bez nálezov) porušoval vrstvu 3. Jeho výplň sa výrazne neodlišovala od vrstvy 2. Na základe doterajších poznatkov z vedľajších parciel (*Bazovský/Pichlerová 2015; Žaár et al. 2024, 122*) možno vrstvu 2 datovať do neskorej doby rímskej a vrstvu 3 možno interpretovať ako planírkovú vrstvu, resp. súvrstvie z 2.–3. stor.

Vo výkope pre vodomernú šachtu a drenáž sa podarilo preskúmať a zdokumentovať zemnú stratigrafiu terénu až po sterilné piesčité (sprašové) podložie. Rímska planírka z 2.–3. stor. mala hrúbku 75 až 85 cm (vrstva 3). Pod ňou sa nachádzal pozostatok pôvodného pôdneho pokryvu (hrúbka max. 25 cm), ktorý plynule prechádzal do podložného terénu. Výskumom sa získalo málo hnutelných archeologických nálezov. Z horných vrstiev 1 a 2 pochádzajú fragmenty rímskej, stredovekej a novovekej keramiky. Z drobných predmetov je významný nález rímskej mince (centenionalis?) zo 4. stor. Z vrstvy 3 (rímska planírka) pochádza sestercius z 2. stor., fragment bližšie neurčenej terry sigillaty a fragmenty rímskych tehál.

2. H l o h o v e c (okr. Hlohovec), poloha Staré hory, ulica Pánska niva, parc. č. (C) 3083/1, 3157–3159, 3160/1, 3161/1, 3194, 3859/1, 6730/2, 6731/1, 2, 6732/2, 6735/2, 6737/2, 3859/148–151, 3859/175, 3859/203, 3859/374, parc. č. (E) 1425/85, 86, 192, záchranný výskum, sídlisko, ojedinelé nálezy, pravek, neolit (lužianska skupina), doba bronzová (kultúra stredodunajských popolnicových polí), stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Predstihovou sondážou a dosledovaním výkopov na ploche komunikácií na stavbe „IBV Pánska niva II – 2. etapa“ sa preskúmalo 22 zahĺbených objektov. Z tohto počtu 12 objektov bolo zaradených do lužianskej skupiny a tri objekty boli datované do bližšie neurčeného obdobia praveku. Na základe analógií a celkovej archeologickej situácie je pravdepodobné, že všetky tri objekty patria do lužianskej skupiny. Jeden objekt bol datovaný do obdobia kultúry stredodunajských popolnicových polí a šesť objektov nebolo možné vzhľadom na absenciu nálezov datovať. Okrem toho sa počas odhumusovania plochy komunikácií našiel menší súbor keramiky z obdobia stredoveku a novoveku, objekty z týchto období sa nenašli. Jeden objekt sa našiel vo vodovodnej ryhe na vetve A (západná časť skúmanej plochy) izolovaný od ostatných objektov a ukazuje na možnú hranicu rozšírenia osídlenia smerom na západ. Všetky ostatné objekty sa našli na vetve B (severná až severovýchodná časť skúmanej plochy). Išlo prevažne o menšie a väčšie jamy, jeden hliník a jednu zásobnú jamu. Zistené osídlenie korešponduje s evidovaným náleziskom, ktoré sa preskúmalo počas prvej etapy výstavby ulice Pánska niva (Urminský 2001) a priamo naň nadväzuje.

3. H o r n é O b d o k o v c e (okr. Topoľčany), intravilán, NKP Kaštieľ a park (č. ÚZPF 163/1–2), parc. č. 1, 2, sídliskové nálezy, záchranný výskum, novovek (17.–20. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum sa realizoval formou archeologického dohľadu nad výkopovými prácami súvisiacimi s odhalením základov z vonkajšej strany kaštieľa a na nádvorí. Vo vnútornej časti kaštieľa – na nádvorí – sa realizoval výkop v západnom rohu. Vo výkope sa pri severozápadnej stene našli dva múry – kamenný a tehlový. Počas začistenia sa tu našli fragmenty novovekej keramiky a kachlíc, ktoré možno datovať do 19.–20. stor. Na základe vyhodnotenia situácie historickým architektom ide v oboch prípadoch o staršie základy múrov funkcie z obdobia pred rokom 1650.

Na vonkajšej strane kaštieľa sa odhalilo pôvodné tehlové základové a čiastočne omietnuté murivo do hĺbky 100 cm takmer v celej dĺžke, s výnimkou prístavby obdĺžnikového pôdorysu pri západnom rohu, ktorá mala kamenný základ. Vo vonkajšej časti stavby, v parku kaštieľa, sa realizovali výkopy ryhy dažďovej kanalizácie, jednej jamy pre betónovú kanalizačnú šachtu a jeden hlbší výkop pre čistiareň odpadových vôd v priestore existujúcej kanalizácie. Ryhy kanalizácie boli vedené v priestore bývalej priekopy zasypanej novovekým až recentným zásypom. V jamách pre šachtu a čistiareň odpadových vôd sme zachytili vrstvy, ktoré dokumentujú zásypy pôvodnej (suchej?) priekopy okolo kaštieľa a mladšej vodnej priekopy.

4. N e m š o v á, časť K I ú č o v é (okr. Trenčín), NKP Kaštieľ (č. ÚZPF 12183), Trenčianska ulica, parc. č. 3/10, 3/12, 3/13, 4/6, 6, 7/2, sídlisko, záchranný výskum, novovek (17.–20. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V rokoch 2020–2021 sa v rámci dohľadu nad stavebnými výkopmi a sondáže na evidovanej NKP „Kaštieľ v Nemšovej Kľúčovom“ našiel menší počet hnutelných nálezov – zväčša glazovanej keramiky a jedného fragmentu kachlice, ktoré datujeme do 19. až prvej polovice 20. stor. Nálezy sa našli na haldách z výkopov v exteriéri stavby, ktorej vznik sa kládie do 17. stor. Okrem toho sa našli viaceré fragmenty novovekých tehál. Tehla z exteriérových výkopov s nápisom „DOHNANYI“ je datovaná do 20. stor. V sonde umiestnenej v interiéri sa našli dva fragmenty novovekých tehál bez značenia. V severozápadnej polovici tejto sondy sa v dĺžke 50 cm našiel kamenný základ múra nepravidelného tvaru, ktorý bol v minulosti pochovaný pod podlahou pivnice. Iba v úplnom rohu pivnice pravdepodobne vystupoval nad podlahu, kde tvoril menší kamennomaltovej kužeľ. Vzhľadom na podobnosť spojiva (piesčitá malta) ide pravdepodobne o súčasť kamenného základu, ktorý je viditeľný na vonkajšej strane kaštieľa v sondách 1–3, kde sa zdokumentoval v hĺbke od 0 do 160 cm. Ide o kamenný múr kladený z lomového a riečneho kameňa spájaného piesčitou maltou. Tehlový múr bol položený priamo na tento kamenný múr. Ide teda najskôr o doklad inej stavebnej fázy, ktorú však nie je možné presnejšie datovať.

5. N i t r a, časť D r a ž o v c e (okr. Nitra), Ščasného ulica, parc. č. 122/3, sídlisko, záchranný výskum, pravek, neolit (železovská skupina), eneolit (badenská kultúra), novovek (19.–20. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum sa sústredil na preskúmanie vyhlbenej jamy pre podpivničenú garáž. Jama mala rozmer 8 × 4 m a bola orientovaná dlhšou osou v smere JZ–SV. Po začistení výkopu tu bolo zdokumentovaných 11 zahĺbených objektov. Všetky objekty sa našli v profiloch výkopu a tri na dne a schode vyhlbenej jamy. Do obdobia železovskej skupiny bol na základe nálezu jedného fragmentu keramiky zaradený iba jeden objekt. Išlo o plytkú jamu, ktorej zásyp tvorila svetlohnedá hlina. Okrem fragmentu

keramiky sa tu našiel úštep z pazúrika krakowsko-czenstochowskej jury a na haldách zeminy a počas začisťovania profilov sa našli viaceré fragmenty pravekej keramiky, ktoré možno v niektorých prípadoch priradiť kultúre s mladšou lineárnou keramikou, resp. k železovskej skupine. Jeden objekt možno datovať do obdobia badenskej kultúry. Išlo o plytkú jamu, ktorá bola porušená novovekou(?) zásobnicou. Zásyp objektu tvorila svetlohnedá hlina, v ktorej sa našiel ojedinelý fragment keramiky datovaný do obdobia badenskej kultúry. Do bližšie neurčeného obdobia praveku možno zaradiť päť objektov, ktoré vzhľadom na nevýrazných charakter nálezov nebolo možné presnejšie datovať. Na základe situácie je však zrejmé, že tieto objekty patria k osídleniu železovskej skupiny alebo badenskej kultúry. V objekte 2 sa počas začisťovania našiel jeden fragment keramiky, objekt 4 bol porušený zásobnou jamou a našlo sa v ňom päť fragmentov keramiky. V prípade objektov 7, 8 a 10 išlo o plytké jamy, objekty 7 a 8 ležali v superpozícii. Pri ich začisťovaní sa našiel fragment keramiky, mazanice a štiepanej kamennej industrie. V objekte 10 sa našli tri kusy mazanice. Okrem nálezov z objektov sa v rámci zberu na haldách a pri začisťovaní profilov našli početné fragmenty bližšie nedatovanej pravekej keramiky. Do obdobia novoveku možno pravdepodobne zaradiť jeden objekt. Ide o väčšiu zásobnú jamu s ostrými okrajmi, ktorá porušovala praveké objekty, čo naznačuje že ide o mladší objekt zasypávaný hlinou s obsahom starších artefaktov, ktoré tu boli nájdené počas začisťovania. Okrem pravekej keramiky sa tu našla zvieracia kosť, tri kusy mazanice a v hĺbke 140 cm sa našiel medený drôtik. Okrem tohto objektu sa v rámci zberu na haldách a pri začisťovaní profilov našli fragmenty novovekej glazovanej keramiky, fragment tehly a železný kliniec, ktoré potvrdzujú novoveké osídlenie. Tri objekty nebolo možné vzhľadom na absenciu, resp. nevýrazné archeologické nálezy datovať. Ide o zásobnú jamu, žľab a kvadratickú jamku so zaoblenými rohmi. Okrem archeologických objektov sa zdokumentovali štyri kultúrne a geologické vrstvy, z ktorých dve horné obsahovali početný, zväčša praveký, menej novoveký črepový materiál a väčšie množstvo zvieracích kostí. Dve spodné vrstvy tvorili sprašové a ílovité podložie súvisiace s nižším terasovým systémom rieky Nitra. Vzhľadom na hustotu objektov je pravdepodobné, že nálezy z hald zeminy môžu pochádzať nielen z kultúrnych vrstiev a porušených častí zachytených objektov, ale aj z objektov, ktoré boli kompletne zničené a vyťažené počas výkopu jamy.

6. N i t r a, časť M i k o v d v o r (okr. Nitra), intravilán, sídlisko, pohrebisko, záchranný výskum, neolit, stredovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V roku 2021 pokračoval výskum na stavbe „Obytná skupina – Mikov dvor“ (Žaár et al. 2023, 105, 106), kde sa v rokoch 2018–2019 preskúmali sídliskové objekty z obdobia neolitu a pohrebisko zo stredoveku (9.–10. stor.). Počas tretej (záverečnej) sezóny sa pri budovaní rodinných domov odkrylo ďalších 78 inhumáčnych hrobov. Na základe hrobového inventára išlo prevažne o hroby z 10. až začiatku 11. stor. Najmladšie hroby sú datované mincami. V dvoch prípadoch sa zistili praveké hroby (skrčenci), ktoré azda súvisia s doloženým neolitickým osídlením polohy.

7. N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra)

a) Podzámska ulica, parc. č. 299, 300, 307–309, sídlisko, záchranný výskum, pravek, doba bronzová, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologickým výskumom vykonaným na stavbe bytového domu na Podzámskej ulici sa v rámci archeologickej sondáže a dohľadu nad stavebnými výkopmi preskúmalo desať archeologických objektov. Išlo všeobecne o novovekú až recentnú(?) architektúru. Našlo sa spolu päť kamenných múrov, dve tehlové podlahy, jedna pec a dve studne. Všetky objekty sa našli v severozápadnej polovici plochy stavby. Prvým zachyteným objektom bol nekvalitný, najskôr nasucho kladený kamenný múr/základ múra, ktorý bol orientovaný v smere ZJZ–VSV. Zachytil sa na dvoch miestach, čo dokladá jeho dĺžku minimálne 18 m. Na základe stratigrafie ho možno datovať do recentného obdobia. Druhý múr predstavoval kvalitný kamenný základ budovy s rozmermi 11,7 × 10,3 m, orientovanej dlhšou osou v smere JV–SZ (obr. 110: 1). Pri začisťovaní koruny múra sa našla minca z roku 1558. Na základe posúdenia kvality a charakteru odhalených základov historickým architektom ide skôr o mladšiu stavbu, možno z 18. stor.(?). Našli sa tu ďalšie fragmenty múrov s podobným charakterom, boli však osamotené bez ďalších súvislostí. Ich datovanie je teda otáznne. Vzhľadom na nálezy z vrstiev, v ktorých ležali ide pravdepodobne o novoveké múry. Všetky ostatné objekty sa našli buď v priestore múru alebo v jeho blízkosti. Časovo súčasná s ním môže byť studňa, neskôr využívaná ako odpad, resp. septik. Táto bola postavená z nasucho kladeného lomového kameňa a našiel sa v nej recentný odpad. Druhá studňa ležala pri juhozápadnej stene múru. Okrem fragmentov novovekých tehál, ktoré sme na mieste výskumu ponechali, sa v zásype studne žiadne ďalšie archeologické nálezy nenašli. Na základe stratigrafickej situácie ju možno datovať najskôr do

novoveku, pričom súvis s múrom nie je definovaný, aj keď sa obidva objekty rešpektujú. Posledná skupina objektov predstavuje pravdepodobne mladšiu fázu osídlenia (18.–19. stor., príp. až 20. stor.). Išlo o kamenné múry s tehlovou prepálenou podlahou s časťou tehlového múrika a prepálenú tehlovú pec, resp. spaľovací priestor okrúhleho až oválneho tvaru. Ten ležal priamo na rozobratom juhozápadnom múre objektu 2, čiže je stratigraficky mladší. Funkcia pece je otázná. Na základe názoru historického architekta je možné, že ide o priestor koželužnej výroby, kde sa zohrievala voda v kotloch alebo iných nádobách. Na ploche stavby sa ojedinele našli aj praveké a stredoveké hnutelné nálezy. S osídlením polohy a architektúrou nesúvisia, ide o splachy a naplaveniny. Niektoré fragmenty pravekej keramiky možno datovať rámcovo do doby bronzovej.

b) Ulica Kráľovská cesta, parc. č. 30/1, 5, 31/1, 5–7, 54, 100, 119, sídlisko, záchranný výskum, pravek, doba laténska, stredovek (13.–15. stor.), novovek (18.–20. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V rokoch 2020–2021 sa počas realizácie výkopových prác na obnove vodovodu a kanalizácie skontrolovali výkopy okolo existujúcich kanalizačných šácht, ryhy vodovodu a početné prípojky k domom na ulici Kráľovská cesta. Našli sa tri objekty – jedna novoveká jama v strednej časti ulice, v ktorej sa našli tri fragmenty pravekej a novovekej keramiky, jedna široká recentná jama infraštruktúry v hornej časti ulice a jeden novoveký tehlový múr klenbovej pivnice v dolnej časti ulice. V dolnej a strednej časti ulice sa našli zväčša fragmenty novovekej keramiky a minimálny počet starších nálezov. Ojedinelým nálezom je fragment kosti ľudskej ruky (pravý radius dospelého človeka), ktorý sa našiel na halde v strednej časti ulice. Zaujímavou je oblasť hornej časti ulice, kde sa pod vrstvou spevnenej plochy cesty objavovala tmavohnedá až čierna hlinitá vrstva, v ktorej sa nachádzalo väčšie množstvo keramiky datovanej do viacerých období (pravek, doba laténska, stredovek aj novovek). Okrem keramiky sa našla mazanica, zvieracie kosti a stredoveká tehla – prstovka z 13.–15. stor. Nálezy poukazujú na to, že v tomto priestore zostala zachovaná kultúrna vrstva, či už v primárnej alebo sekundárnej pozícii.

Ďalším zaujímavým zistením je zachovaná časť staršej úrovne cesty – kamennej dlažby v hornej časti ulice nad spomínanou vrstvou, v priestore pred vjazdom do Malého seminára. Tento starší spevnený povrch cesty z lomového kameňa sa našiel v hĺbke 20 cm a zdokumentoval sa v profile výkopu. V roku 2021 sa v rámci výkopových prác na rekonštrukcii spevnených povrchov ulice a verejného osvetlenia znížila celá plocha ulice o cca 30–60 cm na severovýchodnom konci, t. j. v hornej časti ulice na spojnici s ulicou na námestí Jána Pavla II, pričom sa odkryla zachovaná kamenná dlažba – pôvodný starší povrch ulice (obr. 110: 2). Cesta bola postavená z nasucho kladeného lomového a riečného kameňa. Začistila a zdokumentovala sa v celkovej dĺžke 46,5 m. Jej povrch bol približne v polovici 20. stor. prekrytý novou dlažbou. Pri začisťovaní sa našli iba novoveké nálezy, a to fragmenty keramiky a novovekých kachlíc, datovaných najskôr do 19.–20. stor. Presné datovanie vzniku spevneného povrchu cesty je neznáme. Vzhľadom na podobné situácie v rámci mesta Nitry (Nitriansky hrad, poloha Palánok, Piaristická ulica) je možné vznik datovať do záveru 18. stor., najskôr však do prvej polovice 19. stor. Keďže sa počas odkrývania a znižovania priestoru zistilo, že pôvodná staršia dlažba bola širšia, za účelom zistenia jej pôvodnej šírky sa na severozápadnom okraji urobili dva kolmé rezy na os ulice smerom do zelenej plochy. V prvom reze sa okraj pôvodnej kamennej dlažby našiel 200 cm za dnešným okrajom cesty. V druhom reze sa okraj kamennej dlažby nenašiel ani po vyhlbení do vzdialenosti 470–500 cm od okraja dnešnej cesty, kde sa ukončil kvôli hustému koreňovému systému blízkych stromov. Rovnako aj tu boli nájdené iba fragmenty novovekej keramiky a tiež minca z roku 1878. Okrem toho sa na dolnom konci ulice, pri severovýchodnom rohu podjazdu na Samovu ulicu, našla tehlová kanalizácia postavená z nasucho kladených tehál. V zásype kanála sa našli fragmenty novovekej až recentnej keramiky a na jednej z tehál bol kolok „EN“ s horizontálne prevráteným „N“, čo ju datuje do 18–19. stor. Išlo o odvodnenie susedného dvora, ktoré bolo vyústené na cestu alebo do staršej kanalizácie.

8. R o h o v (okr. Senica), intravilán, parc. č. 4/2, sídlisko, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Výskum sa konal formou dohľadu nad stavebnými výkopmi na stavbe dažďovej kanalizácie a vsakovacieho objektu. Našli sa tu nálezy a objekty z obdobia novoveku až súčasnej doby. V šachte s rozmermi cca 4 × 3 m sa zistil objekt, ktorý sa zdokumentoval v dvoch hĺbkach (120 a 230 cm) a jeho dno sa nepodarilo zachytiť ani v hĺbke 310 cm. Vzhľadom na ostré okraje a zásyp – premiešaná žltá a hnedá hlina s vrstvami sivej stavebnej sutiny so stavebným odpadom je datovaný do obdobia novoveku až súčasnej doby. V druhej šachte s rozmermi cca 5 × 3 m a hĺbkou 320 cm sa našiel a zdokumentoval druhý objekt, ktorý bol bez nálezov a jeho datovanie do novoveku až súčasnej doby sa určilo na základe stratigrafie.

9. S v o d í n, časť M a ě a r s k ý S v o d í n (okr. Nové Zámky), intravilán, sídlisko, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas archeologického výskumu na stavbe „Rozšírenie areálu ľudových tradícií a archeologického múzea“ v časti Maďarský Svodín obce Svodín sa podarilo identifikovať a preskúmať celkovo 13 objektov, ktoré sa zachytili vo výkopoch. Objekty boli zdokumentované v profiloch a v niektorých prípadoch aj na dne výkopu. Archeologický materiál sa podarilo získať iba zo štyroch objektov (5–8/21). Výskumom sa získalo 37 kusov keramických fragmentov a jeden fragment číreho skla. Objekty 5–7/21 možno datovať do novoveku (17. až 19. stor.), pričom z objektu 7/21 pochádza aj keramický materiál z 15.–16. stor. Práve do obdobia neskorého stredoveku/včasného novoveku možno zaradiť aj objekt 8/21. Pri ďalších objektoch bez nálezov nebolo možné určiť ich bližšie datovanie. Na základe vertikálnej stratigrafie a výplne objektov sa však možno domnievať, že objekty 1/20, 2/20, 5/20 a 4/21 pochádzajú z novoveku, resp. môžu byť aj novodobé (20. stor.). Prevažne išlo o rôzne veľké jamy bez bližšie určiteľnej funkcie, ktoré boli vyhlbené do žltého piesčitého podlažia a do mladších vrstiev/objektov. V prípade objektu 1/21 išlo o pozostatok zásobnej jamy. Žlabovitým útvarom bol azda objekt 2/20. Popri vyššie spomenutých archeologických objektoch sa počas výskumu identifikovali početné novodobé zásahy a navážky, ale aj mohutné novoveké vrstvy s materiálom od neskorého stredoveku/včasného novoveku až po mladý novovek (15. až 19. stor.). Na predmetnom území museli v minulosti prebehnúť úpravy terénu, ktoré buď súviseli s výstavbou, či zánikom protitureckej pevnosti okolo Kostola sv. Michala (17.–18. stor.), alebo s neskoršou stavebnou činnosťou v 19.–20. stor.

10. Š a š t í n-S t r á ž e (okr. Senica), NKP Bazilika Sedembolestnej Panny Márie (č. ÚZPF 752/1–7), kostol, kláštor, záchranný výskum, novovek.

Predstihový archeologický výskum v suteréne kláštora v Šaštíne-Strážach bol vyvolaný zámerom postupnej obnovy celého kláštorného komplexu pavlínov a zrealizoval sa v úzkej súčinnosti s architektonicko-historickým výskumom. Cieľom archeologického výskumu bolo zistiť fungovanie a rozsah odvodňovacieho historického systému objektu, spôsob založenia murív kláštora a zachované historické nivelety. Pre tieto účely boli na odbornej komisii vytypované dve miesta, kde sa uskutočnila menšia zisťovacia sondáž (sondy 1 a 2). Výskum bol doplnený o monitoring kanalizačných systémov pomocou video techniky.

Sonda 1 sa nachádzala v severnom trakte severného krídla kláštora a dotýkala sa obvodového muriva a obrátenej klenby. Zachovaná jednovrstvová tehlová podlaha spájaná s vápenatou maltou bola položená priamo na ílovito-piesčitú podlažnú vrstvu, ktorá bola silne nasiaknutá vodou. Voda sa do sondy dostávala z okolitého podlažného terénu. Obrátená klenba mala rozšírený kamenný základ a obvodové murivo malo vybudovanú podzemnú časť z kamenného bloku. Základová škára nebola kvôli vysokej spodnej vode zistená a predpokladaný drevený rošt pod murivom sa nepotvrdil.

Sonda 2 bola umiestnená v južnej časti západného traktu západného krídla tak, aby sa dotýkala jedného piliera. Pod betónovou podlahou z 20. stor. sa nachádzala maximálne 34 cm hrubá premiešaná mladá antropogénna vrstva, ktorá bola uložená na silno podmáčanom ílovito-piesčitom podlaží. Menšia priehlbina v severnom profile sondy, ktorá sa dotýkala základov piliera, môže byť pozostatkom po stavebnej jame. V západnom profile sa však stavebná jama piliera neidentifikovala. Pilier bol založený na rastlom ílovito-piesčitom podlaží. Jeho rozšírený základ tvorilo kamenno-tehlové murivo, ktoré siahalo do hĺbky 70 cm od hornej úrovne betónovej podlahy. Odvodňovací kanalizačný systém a ani historická podlaha nebola v sonde doložená. Existenciu tehlovej podlahy v minulosti však nemožno vylúčiť.

Výskumné práce na odvodňovacom systéme prebiehali v súčinnosti s architektonicko-historickým výskumom. V západnom trakte západného krídla bol odsledovaný celý priebeh kanálka. Približne v strede traktu kanálik pravouhlo odbočoval a pokračoval k západnej stene krídla. Kanálik sa následne opäť pravouhlo zalamoval a pokračoval popri stene až do juhozápadného rohu. Napokon sa opäť stáčil a prebiehal popri južnej stene traktu až po juhovýchodný roh, kde končil. Geodetickými prácami sa potvrdilo jeho spádovanie severným smerom k hlavným zberným kanálom v severnom krídle. V severnej časti traktu bola zistená podobná tehlová podlaha ako v severnom krídle.

Videomonitoringom vonkajšej časti kanalizačného systému sa zistila funkčnosť odvádzania nadbytočnej vody z pod kláštorného komplexu. Dva hlavné klenbové historické kanále odvádzajú vodu do dvoch historických šácht umiestnených pred severným krídlom. Voda z jednej historickej šachty preteká do druhej novodobou rúrou a následne z tejto historickej šachty odteká voda do rieky Myjava. Odtok je tu zabezpečený tiež mladšími rúrami s priemerom cca 20 cm. V severnej časti vyústenia je rúra plasto-

vá. Rozvetvenia rúr neboli doložené. Hypotéza o zachovanej historickej časti vyúsťujúcej kanalizácie sa nepotvrdila.

11. T o p o ľ č a n y (okr. Topoľčany)

a) Ulica Odbojárrov, parc. č. 1425/1, 3, 4; 1426/2, sídliskové nálezy, záchranný výskum, eneolit (lengyelská kultúra, badenská kultúra), 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V rámci dohľadu nad stavebnými výkopmi v priestore rozšírenia závodu HYZA a.s. bolo preskúmaných 23 zahĺbených objektov. Do obdobia bližšie neurčeného praveku bolo zaradených 12 objektov. Išlo o vonkajšiu priekopu opevnenia väčšieho sídliska s desiatimi kolovými jamkami, ktoré predstavujú možnú zachovanú súčasť konštrukcie valu nad priekopou, resp. okraja priekopy a prípadnú úpravu dna priekopy možnou eskarpou z organického materiálu, a jednu zásobnú jamu, resp. dno zásobnej jamy, ktorá pravdepodobne súvisí s lengyelským osídlením. Do tohto obdobia patrí sedem preskúmaných objektov – dve menšie jamy, jedna väčšia jama a štyri okrúhle zásobné jamy, alebo ich dná. Okrem toho sa tu našiel jeden recentný objekt a tri objekty, ktoré nebolo možné datovať. Povrchovým zberom sa našiel fragment keramiky badenskej kultúry. Na poli južne od stavebnej plochy, ktoré leží vo vnútornej časti opevneného sídliska sa našiel fragment kamennej zrnôtierky.

b) Ulica Dr. P. Adámiho, parc. č. 917/1, ojedinelé sídliskové nálezy, záchranný výskum, pravek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V rámci archeologického dohľadu na ulici Dr. P. Adámiho 1238 sa skontrolovali výkopy studne a rýh pre zavlažovanie plochy ihriska. Vo výkope studne v hĺbke 50–100 cm sa v hnedej ílovitej kompaktnéj hline, ktorá predstavuje pôvodný povrch na stavbe pred výstavbou ihriska a okolitých budov, našli ojedinelé nálezy z obdobia praveku a novoveku. Na danej ploche sa eviduje osídlenie z doby halštatskej. Nálezy predstavujú nevýrazné fragmenty pravekej keramiky a mazanice, ktoré datovanie do doby halštatskej nevyučujú. Jeden črep predstavuje novovekú hnedo glazovanú keramikou z 19.–20. stor.

12. T r e b a t i c e (okr. Piešťany), ulica Záhumenská, parc. č. 1510/217, 211, sídliskové nálezy, záchranný výskum, pravek, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

V rámci dohľadu nad stavebnými výkopmi pre rodinný dom boli nájdené nálezy a objekty z obdobia bližšie neurčeného praveku a mladšej doby bronzovej – kultúry popolnicových polí. Vo východnej až severovýchodnej časti domu bola na dne základových rýh a na dne profilov viditeľná tmavohnedá až čierna vrstva. Ide pravdepodobne o terénnu vlnu, ktorá bola v podobnej pozícii viditeľná už počas výstavby predĺženia Záhumenskej ulice. Zistili sa tu dva zahĺbené objekty. Prvý objekt bol interpretovaný ako žlab, ktorý bol orientovaný dlhšou osou v smere JV–SZ. Našiel sa v ňom jeden fragment keramiky, ktorý objekt datuje do obdobia bližšie neurčeného praveku. V prípade druhého objektu išlo o plytkú jamu, v ktorej sa nenašiel žiadny archeologický materiál. Je možné, že ide o okraj spomínanej terénnej vlny, ktorá sa zachytila v susednej ryhe. Vzhľadom na doterajšie poznatky o danej lokalite je možné a pravdepodobné, že obidva objekty súvisia s osídlením z mladšej doby bronzovej a patria do kultúry popolnicových polí. Počas výskumu bol na ploche priebežne vykonávaný povrchový prieskum, počas ktorého sme našli fragmenty keramiky a mazanice datované do praveku a mladšej doby bronzovej patriace kultúre popolnicových polí.

13. Z v o n č í n (okr. Trnava), poloha Horná Pažiť, parc. č. 240/25, 65, ojedinelý objekt, záchranný výskum, nedatované. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas výskumu na stavbe rodinného domu sa kontrolovali výkopy pre základové ryhy rodinného domu s terasou. V juhovýchodnej časti domu sa v priestore budúceho vstupu do domu zdokumentoval väčší zahĺbený objekt, v ktorom sa nenašli žiadne archeologické nálezy.

Literatúra

Bazovský/Pichlerová 2015 – I. Bazovský/M. Pichlerová: Rímska kamenná architektúra pri Irkutskej ulici v Bratislave-Rusovciach. *Zborník SNM 109, Archeológia 25*, 2015, 211–232.

Urminský 2001 – J. Urminský: Sídlisko lužianskej skupiny a stredodunajských popolnicových polí v Hlohovci. *AVANS 2000, 2001, 204*, 205.

Žaár et al. 2023 – O. Žaár/L. Žaárová/R. Ölvecký/R. Iván/M. Tábiová: Záchranné výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2019. *AVANS 2019, 2023*, 101–111.

Žaár et al. 2024 – O. Žaár/L. Žaárová/R. Ölvecký/M. Tábiová: Záchranné výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2020. *AVANS 2020, 2024*, 122–125.

RESCUE EXCAVATIONS OF THE PAMARCH COMPANY IN 2021.

1. Bratislava-Rusovce (Bratislava V district), Laury Henckelovej street, plots nos. 132/1, 3, settlement, rescue excavation, Roman period (2nd–3rd centuries), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The rescue archaeological excavation in Rusovce was carried out during the house construction. Three horizontal stratigraphic units (layers 1–3) were detected in profiles of the foundation trenches of the house and the chimney. There was also a feature disturbing the lowest layer 3. Based on the previous information from the neighboring plots (*Bazovský/Pichlerová 2015; Žaár et al. 2024*), layer 2 can be dated to the Late Roman period, and layer 3 can be interpreted as a leveling layer (group of layers) from the 2nd–3rd centuries. In the trench for a water-meter shaft and drainage, terrain stratigraphy down to the sterile sandy (loess) subsoil was examined and documented. The Roman levelling layer from the 2nd–3rd centuries was 75–85 cm thick (layer 3). Below were the remains of the original soil cover (max. 25 cm thick) gradually transferring to the subsoil. The excavation obtained only a few movable archaeological finds. Upper layers 1 and 2 provided Roman, Medieval, and Postmedieval pottery fragments. The discovery of a Roman coin (centenionalis?) from the 4th century is important among miniature artefacts. A sestertius from the 2nd century was found in layer 3 (Roman levelling), together with a fragment from an unspecified terra sigillata and fragments of Roman bricks.
2. Hlohovec (Hlohovec district), Staré hory site, Pánska niva street, plots nos. (C) 3083/1, 3157–3159, 3160/1, 3161/1, 3194, 3859/1, 6730/2, 6731/1, 2, 6732/2, 6735/2, 6737/2, 3859/148–151, 3859/175, 3859/203, 3859/374, plots nos. (E) 1425/85, 86, 192, rescue excavation, settlement, occasional finds, prehistory, Neolithic (Lužianky group), Bronze Age (Middle Danube Urnfield culture), Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. Salvage trenching and following monitoring in the area of roads at the construction of “Pánska niva II housing estate – 2nd stage” examined 22 sunken features. 12 of them were classified in the Lužianky group, and three features were dated to an unspecified period of prehistory. One feature was dated to the Middle Danube Urnfield culture period, and six features were undatable due to the absence of finds. Moreover, during the removal of the humus layer from the area of the road, a small assemblage of pottery from the Middle Ages and the Postmedieval period was discovered.
3. Horné Obdokovce (Topoľčany district), urban area, NCM Manor and park (CLM no. 163/1–2), plots nos. 1, 2, settlement finds, rescue excavation, Postmedieval period (17th–20th centuries). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The archaeological monitoring of the excavations at the manor courtyard detected a stone and brick wall, fragments of Postmedieval pottery, and stove tiles, which can be dated to the 19th–20th centuries. The original foundation masonry was uncovered along the whole building length on the manor’s exterior, except the rectangular attachment with stone foundations at the western corner. A dry ditch and a moat were uncovered in the excavations for rainwater drainage and pits for the shaft and the water-treatment plant.
4. Nemšová-Kľúčové (Trenčín district), NCM Manor (CLM no. 12183), Trenčianska ulica street, plots nos. 3/10, 3/12, 3/13, 4/6, 6, 7/2, settlement, rescue excavation, Postmedieval period (17th–20th centuries). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. During the monitoring of the construction excavations and trenching at the NCM of the Manor in Nemšová-Kľúčové brought a few exemplars of glazed pottery and one fragment of a stove tile dated from the 19th to the 1st half of the 20th century. Fragments of Postmedieval bricks were also discovered. In the northwestern half of the trench, stone wall foundations of 50 cm length, previously buried under the cellar floor, were found.
5. Nitra-Dražovce (Nitra district), Ščasného ulica street, plot no. 122/3, settlement, rescue excavation, prehistory, Neolithic (Želiezovce group), Eneolithic (Baden culture), Postmedieval period (19th–20th centuries). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The archaeological excavation focused on the survey of the pit excavated for a garage with a cellar. The excavation documented 11 sunken features. Only one feature was dated to the Želiezovce group based on a discovered pottery fragment. One feature – a shallow pit disturbed by a Postmedieval(?) storage pit can be dated to the Baden culture period. Five features remain undated, and due to the indistinct findings, they can only be roughly related to prehistory. Three features cannot be dated due to the absence of finds or the presence of only indistinct finds.
6. Nitra-Mikov dvor (Nitra district), urban area, settlement, cemetery, rescue excavation, Neolithic, Middle Ages. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. In 2021, the excavation at the construction in Mikov dvor continued (*Žaár et al. 2023*, 105, 106). It is the same area, where in 2018–2019 the settlement features from the Neolithic and a burial ground from the Middle Ages (9th–10th centuries) were unearthed. During the 3rd (final) season, 78 inhumation burials were uncovered during the construction of houses. Based on grave goods, they were mainly burials from the 10th century or the beginning of the 11th century. Coins date the youngest burials. Two prehistoric burials (in crouched position) might be associated with the documented Neolithic settlement at the site.
7. Nitra-Staré Mesto (Nitra district)
 - a) Podzámska ulica street, plots nos. 299, 300, 307–309, settlement, rescue excavation, prehistory, Bronze Age, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. Ten archaeological features were investigated during the archaeological trenching and monitoring of the construction site. They can generally be classified as Postmedieval/recent(?) architecture. There were five stone walls, two brick floors, one stove, and two wells. All features were uncovered in the northwestern half of the construction site. There were also prehistoric and Medieval finds at the site, which were washed and deposited. Some fragments of prehistoric pottery can be roughly dated to the Bronze Age.

b) Kráľovská cesta street, plots nos. 30/1, 5, 31/1, 5–7, 54, 100, 119, settlement, prehistory, La Tène period, Middle Ages (13th–15th centuries), Postmedieval period (18th–20th century). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. In the course of the excavations during the renovation of water pipelines and sewerage, three features were found – a Postmedieval pit discovered in the middle part of the street, a wide recent pit of the infrastructure in the upper part of the street, and a Postmedieval brick wall of a vaulted cellar in the bottom part of the street. In the lower and middle parts of the street, mostly Postmedieval pottery fragments and a minimum number of older finds were discovered. The upper part of the street was interesting. Under the paved layer of the road, dark brown or even black loam layer with many finds of pottery occurred. The pottery is dated to prehistory, the La Tène period, the Middle Ages, and the Postmedieval period. There was also daub, animal bones, and a Medieval hand-formed brick from the 13th–15th centuries. The trench profile documented part of the older level of the road – stone pavement from quarry stones and river pebbles in the upper part of the road. This was recorded during the reconstruction of paved horizons along the whole reconstructed road.

8. Rohov (Senica district), urban area, plot no. 4/2, settlement, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The excavation was executed by monitoring construction trenches for sewerage and a seepage feature. Finds and two indistinct features dated to Postmedieval or Modern period were discovered.

9. Svodín-Maďarský Svodín (Nové Zámky district), urban area, settlement, rescue excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The archaeological excavation during the construction of “Extension of the Areas of Folk Traditions and the Archaeological Museum” identified and examined 13 features. Based on the archaeological material, vertical stratigraphy, and fill, the features can be dated to the Late Middle Ages/Early Postmedieval period, while some features might be recent (20th century). They were mostly pits of various sizes and unspecified functions. Feature 1/21 represented the remains of a storage pit. Feature 2/20 was probably a gutter. The excavation detected many Postmedieval interventions, made-up ground, and extensive Postmedieval layers with material from the Late Middle Ages/Early Postmedieval period to the Late Postmedieval period (15th–19th centuries). Terrain modifications associated with the construction or extinction of the anti-Turk fortress around the Church of St. Michael (17th–18th centuries) or later construction activities in the 19th–20th centuries must have been done in the area of interest.

10. Šaštín-Stráže (Senica district), NCM Basilica of the Virgin Mary of Seven Sorrows (CLM no. 752/1–7), church, monastery, rescue excavation, Postmedieval period. The salvage excavation in the cellar of the monastery in Šaštín-Stráže was motivated by the gradual renovation of the whole complex of the Paulinian monastery, and it was carried out in close cooperation with an architectonic-historical investigation. The archaeological excavation aimed to detect the function and extent of the historical drainage system of the building, identify the masonry method used in monastery walls, and define historical leveling layers. Therefore, places for trial trenching (trenches 1 and 2) were selected by an expert committee. The excavation was complemented by the monitoring of sewerage by video technology.

Trench 1 was located in the northern block of the north wing of the monastery and touched the external masonry and vault. The preserved single-layer brick floor joined with lime mortar, was laid directly on the waterlogged clayey-sandy subsoil. The vault had a widened stone foundation, and the circumferential masonry had an underground part built from a stone block. The foundation gap was not detected due to the high groundwater surface, and the assumed wooden grate under the wall was not confirmed.

Trench 2 was located in the southern part of the western block of the western wing and touched one pillar. Under the concrete floor from the 20th century, a young anthropogenic layer was deposited on the considerably waterlogged clayey-sandy subsoil. The slight depression in the northern profile of the trench touching the foundations of the pillar might be a relic of a construction pit. Its widened foundation consisted of stone-brick masonry reaching 70 cm above the upper layer of the concrete floor. The sewerage system or the historical floor was not documented in the trench.

The excavation works on the drainage system were carried out together with an architectonic-historical investigation. The whole course of the channel was recorded in the western block of the western wing; it ended in the southeastern corner. Geodetic works confirmed its decline northwards to the collector channel in the northern wing. A brick floor similar to the floor discovered in the northern wing was detected in the northern part of the block.

Video monitoring of the external part of the sewerage system confirmed that excess water is still being ducted from under the monastery complex. Two main historical vaulted channels take water out to the historical shafts located under the northern wing. Water from one of the historical shafts is ducted to the Myjava river, which is done via recent pipes. Branching of the pipes was not documented. The hypothesis on the preserved historical part of the sewerage was not confirmed.

11. Topoľčany (Topoľčany district)

a) Ulica Odbojárov street, plots nos. 1425/1, 3, 4, 1426/2, settlement finds, rescue excavation, Eneolithic (Lengyel culture, Baden culture), 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. During the monitoring of construction, 23 sunken features were excavated. 12 features were classified to an unspecified period of prehistory – the external fortification ditch of a large settlement with ten postholes and a storage pit. Seven investigated features belong to the Lengyel culture period. There was also one recent feature, while three other features remain undatable. Surface collecting discovered a Baden culture pottery fragment. In the field south of the construction site, located in the fortified settlement’s interior part, a stone grinding slab fragment was found.

b) Ulica Dr. P. Adámiho street, plot no. 917/1, occasional settlement finds, rescue excavation, prehistory, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. Archaeological monitoring examined excavations for a well and watering furrows for playground area. In the well pit, rare finds from prehistory and the Postmedieval period were discovered.

12. Trebatice (Piešťany district), ulica Záhumenská street, plots nos. 1510/217, 211, settlement finds, rescue excavation, prehistory, Late Bronze Age. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The excavation had a form of monitoring of the house construction site. Finds from an unspecified prehistoric period and the Late Bronze Age – the Urnfield culture – were found together with two features. One feature was dated to an unspecified prehistoric period, and the second is undatable due to the absence of finds. A surface survey was carried out at the construction site as a part of the excavation. It discovered fragments of pottery and daub dated to prehistory and the Late Bronze Age – the Urnfield culture.

13. Zvočín (Trnava district), Horná Pažiť site, plots nos. 240/25, 65, sole feature, rescue excavation, undated. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. In the course of the excavation during the house construction, areas for house foundations with a terrace were monitored. A feature without archaeological finds was detected in the location of the future entrance, in the southeastern part of the house.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA DEVÍNE

**František Žák M a t y a s o w s z k y – Daniel J a v o r e k – Daniela K r a j č i o v á –
Jakub T a m a š k o v i č – Bohuslav Š e b e s t a**

Bratislava, časť Devín (okr. Bratislava IV), Hradná ulica, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek (12.–13. stor.), novovek (18.–20. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Záchranný archeologický výskum, ktorý realizovala ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., sa uskutočnil v bratislavskej mestskej časti Devín, na polohe Hradná ulica (ochranné pásmo NKP Hrad Devín – slovanské hradisko; č. ÚZPF 324/1–42). Pred začiatkom zemných prác a archeologického výskumu bola asanovaná staršia budova. Na ploche stavby boli v nedávnej minulosti (pred archeologickým výskumom) zbúrané dve stavby. Vyhĺbená bola jedna sonda a neskôr aj dve zisťovacie sondy.

Na ploche stavby budúceho parkoviska bol identifikovaný archeologický objekt (objekt 1), ktorý sa nachoval na úrovni pochôdzneho terénu. Išlo o studňu kruhového pôdorysu, z nasucho kladeného kameňa, s maximálnym priemerom ústia 180 cm a so zistenou hĺbkou 20 m. Studňa pochádza pravdepodobne z 18.–20. storočia (obr. 111: 1).

Ďalšie sondy vyhĺbené na danej ploche boli negatívne, no na viacerých miestach boli viditeľné recentné zásahy. Zo znižovanej plochy stavby boli počas monitoringu povrchovým zberom vyzdvihnuté štyri kusy keramiky, tri keramické fragmenty boli vyzdvihnuté zo sondy a prieskumom detektorom kovov boli vyzdvihnuté štyri železné predmety (klince). Keramiku možno datovať do obdobia vrcholného stredoveku a novoveku. Tieto nálezy však nebolo možné priradiť ku konkrétnej stratigrafickej jednotke. Z vyzdvihnutých keramických nálezov možno bližšie datovať fragment hrnca s jemne zosilneným, von ovaleným strechovitým okrajom. Takto vyhotovené okraje sa vyskytujú prevažne v 12.–13. stor. Horizont vrcholného stredoveku dokladá aj nález dna so stopou po strhnutí z hrnčiarskeho kruhu. Ostatné nálezy keramiky radíme do obdobia novoveku.

Do ukončenia terénnej časti archeologického výskumu bola studňa (v súčinnosti s KPÚ Bratislava) zrekonštruovaná na prezentačné účely. Uskutočnila sa tiež fotografická dokumentácia stavu studne po rekonštrukcii (obr. 111: 2).

RESCUE EXCAVATION IN DEVÍN. Bratislava-Devín (Bratislava IV district), Hradná ulica street, rescue excavation, High Middle Ages (12th–13th centuries), Postmedieval period (18th–20th centuries). Finds deposited at: Monuments Board SR. The rescue archaeological excavation by ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. was carried out in Devín, a municipality in Bratislava, at the site of Hradná ulica street (protected zone of NCM Devín castle – Slavic hillfort; CLM no. 324/1–42). Archaeological feature 1 was identified in the construction area of the future carpark. It was a circular well made of dry-laid stone, with max. diameter of 180 cm and detected depth of 20 m. The well probably comes from the 18th–20th centuries. Until the terrain part of the archaeological excavation was completed, the well was (in cooperation with Regional Monuments Board Bratislava) adapted to be presented. A surface collection obtained four pieces of pottery and four iron artefacts (nails). The pottery was dated to the High Middle Ages (12th–13th centuries) and the Postmedieval period.

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z OBDOBIA PALEOLITU A STREDOVEKU V BANKE

František Žák Matyasowsky – Peter Mandák – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniel Javorek – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič – Denisa Diačiková – Miloš Bordáč – Zuzana Zetochová

Banka (okr. Piešťany), poloha Štepnica, Vrchy, sídlisko, sídliskové nálezy, záchranný výskum, pravek, paleolit (szeletien, gravettien), neskorá doba bronzová (lužická kultúra?), stredovek (12.–13. stor., 14.–15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Záchranný archeologický výskum realizovaný spoločnosťou ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., bol sústredený na priestor stavby relaxačného a hotelového komplexu v obci Banka (okr. Piešťany).

Paleolit

V rámci budovania komunikácie a jej rozšírenia v severovýchodnej časti plochy stavby bola objavená koncentrácia kamennej industrie. Po konzultácii s odbornými pracovníkmi O. Žaárom a L. Žaárovou (PAMARCH, s. r. o.) a dohode so zástupcom KPÚ Trnava bolo rozhodnuté, že na polohe označenej ako Štepnica 1 bude realizovaný sondážny výskum. Umiestnenie sond bolo dohodnuté na základe zistenej koncentrácie paleolitickej kamennej industrie. Vytýčené sondy (sondy 1–7) boli manuálne hĺbené v šachovnicovej sieti.

Súbor nálezov z polohy Štepnica 1 predstavuje 1584 nálezov, z toho 1574 kusov predstavujú nálezy z archeologických sond v polohe Štepnica 1 a zberu v ich blízkosti, pričom sú datované do obdobia mladého paleolitu. Zvyšných desať artefaktov bolo nájdených osamotene na ploche stavby v polohách Štepnica/Vrchy.

Z polohy Štepnica 1 bolo analyzovaných spolu 1574 artefaktov (obr. 112: 1). Z nich tvoria najväčšiu skupinu úštepy a výrobný odpad (897 ks; z toho úštepy 326 ks a výrobný odpad 571 ks). Druhá najpočetnejšiu skupinu predstavujú neopracované čepele s počtom 522 kusov. Menším počtom sú zastúpené jadrá (32 ks), retušované nástroje (25 ks), otlkače a podložky (6 ks) a jedným kusom sú zastúpené rydlové triesky. Súbor dopĺňajú farbivo, výlučne hematit s počtom 73 kusov a neopracované kamene s počtom 18 kusov.

V surovinovej skladbe súboru prevláda v absolútnej miere rádiolarit rôznych farebných odtieňov (1460 ks). V malej miere boli nájdené artefakty zo silicitu glaciogénnych sedimentov (19 ks), kremeňa (5 ks), pieskovca (4 ks), pazúrika (3 ks) a limnosilicitu (2 ks). V ôsmich prípadoch sa surovina nedala identifikovať. Zvyšok nálezov (73 ks) predstavuje červené farbivo – hematit. V skupine 326 neopracovaných úštepov majú prevahu úštepy (294 ks) nad čepeľovitými úštepami (32 ks). Surovinovú skladbu tvorí rádiolarit (321 ks), silicit glaciogénnych sedimentov (3 ks), jeden artefakt bol vyrobený z pieskovca a jeden z neurčenej suroviny.

Výrobný odpad predstavuje 571 artefaktov (396 ks fragmentov úštepov, 95 ks malých úštepov a 80 ks odštepov). Neopracované čepele tvoria s počtom 522 kusov druhú najväčšiu skupinu súboru. Iba 226 kusov sa zachovalo celých, ostatné artefakty tvoria fragmenty čepelí. V skupine retušovaných nástrojov sú zastúpené hlavne retušované čepele (14 ks), ďalej sme našli rydlá (4 ks), retušované úštepy (4 ks), vruby (2 ks) a súbor uzatvára jedno škrabadlo. Retušované čepele predstavujú hlavne čepele s jednostrannou retušou (6 kusov), ktoré boli v piatich prípadoch z rádiolaritu a v jednom prípade z pazúrika. Čepeľ s obojstrannou retušou bola nájdená jedna. Išlo o bazálno-mesiálnu časť väčšej čepele pravdepodobne z čiastočne patinovaného rádiolaritu (obr. 113: 1). Väčšiu skupinu predstavujú aj čepele a čepieľky s ventrálno-retušou (6 ks; obr. 113: 2). Všetky boli vyrobené z rádiolaritu. Tri sa zachovali celé a tri vo fragmentárnom stave. Našli sme aj jednu bazálnu časť priečne retušovanej čepele z pazúrika(?).

Rydlá boli nájdené v počte štyroch kusov. Prvý predstavuje viacnásobné hranové rydlo z limnosilicitu(?) na fragmente retušovanej čepele (obr. 113: 3). Ďalej bolo nájdené ploché rydlo na bazálnej ventrálnej časti čepele z rádiolaritu (obr. 113: 4), klinové bočné rydlo na dlhej čepeli zo silicitu glaciogénnych sedimentov (obr. 113: 5) a niekoľkonásobné zmiešané rydlo na masívnej čepeli zo silicitu glaciogénnych sedimentov (obr. 113: 6). Štyri retušované úštepy z rádiolaritu (tri úštepy a jeden fragment úštepu) predstavujú exempláre s čiastočnou a úžitkovou retušou. Našli sme aj jedno škrabadlo s retušovanými bokmi (obr. 113: 7) vyrobené z limnosilicitu(?). V súbore bolo nájdených spolu 32 jadier vyrobených výlučne z rádiolaritu.

Kolekcia kamennej štiepanej industrie z polohy Štepnica 1 predstavuje mladopaleolitickú čepeľovú industriu s prevahou neopracovaných čepelí nad úštepami a slabým zastúpením retušovaných nástrojov.

Z 25 retušovaných artefaktov sú významné hlavne štyri rydlá a škrabadlo typické pre mladopaleolitické industrie kultúry gravettienu k čomu pristupujú opracované čepele, či už s jednostrannou alebo obojstrannou retušou. Dôležité sú čepele s ventrálnou retušou, ktoré sú takisto typické pre gravettienskú kultúru a nepočítané vruby, ktoré nevybočujú z tohto rámca. Významným prvkom súboru je veľký počet polotovarov a výrobného odpadu. Vzhľadom na stratigrafickú situáciu – poloha na svahu v pohnutých vrstvách – je možné konštatovať, že ide najskôr o gravettienskú dielňu na výrobu nástrojov, ktoré boli z plochy odnášané na miesto táboriska alebo na iné miesto použitia. Prípadne ide, vzhľadom na pohyb vrstiev, o polykultúrnu lokalitu, ktorej časť patrí neidentifikovanej kultúre z obdobia mladého paleolitu a časť je intrúziou nástrojov typických pre gravettienskú kultúru. To nevyklučuje možné datovanie oboch zložiek do obdobia gravettienu, ako aj možnosť premiestnenia a pomiešania vrstiev z tej istej gravettienskej lokality, ktorá ležala vyššie proti svahu.

Ďalšie nálezy štiepanej kamennej industrie pochádzajú z polohy Štepnica 2 – vodojem. Analýza 70 kusov štiepanej kamennej industrie, ktorú uskutočnil O. Žaár (PAMARCH, s. r. o.) ukázala, že v surovínovej skladbe prevláda v absolútnej miere rádiolarit rôznych farebných variantov (58 ks). Jeden artefakt bol z kremenca a 11 artefaktov bolo vyrobených z neurčiteľnej suroviny sivobielej farby, ktorá je krehkejšia, zvetraná a pripomína kriedu. Je možné, že ide o okrajovú časť alebo kôru rádiolaritu, príp. podobného silicitu, či rohovca. Surovina nevykazuje známky prepálenia. Súbor sa skladá hlavne z úštepov (25 ks), fragmentov úštepov (8 ks) a odštepov (8 ks), ďalej z čepelí (9 ks) a jednej čepielky. Skupinu retušovaných nástrojov (8 ks) reprezentujú škrabadlo na úštepe s čiastočnou plošnou retušou z hnedého rádiolaritu (obr. 114: 1), obojstranné driapadlo zo sivohnedého rádiolaritu (obr. 114: 7), odštepovač zo sivozeleného rádiolaritu (obr. 114: 4), plytký ventrálny vrub na čepelovitom úštepe zo sivozeleného rádiolaritu (obr. 114: 6), fragment lavostranne retušovanej čepele zo žltého rádiolaritu (obr. 114: 2), úštep s ventrálnou retušou zo žltého rádiolaritu (obr. 114: 5) a fragment retušovaného nástroja z neurčenej suroviny zložený z dvoch recentne zlomených kusov (obr. 114: 3). Súbor dopĺňa jeden fragment jadra. Nálezy sú datované do obdobia szeletien.

Vo vodojeme bola vytyčená sonda 4, v ktorej bola zachytená kultúrna vrstva s obsahom uhlíkov a štiepanej kamennej industrie. Boli z nej odobraté boli vzorky pre analýzu radiokarbónového datovania ^{14}C , ktoré boli odoslané do laboratória v Poznani (Poznań Radiocarbon Laboratory) a vzorky sprašového sedimentu na datovanie OSL. Na základe výsledkov troch vzoriek odobratých z rôznych vrstiev profilu vodojemu na polohe Štepnica 2 bolo získané datovanie lokality $33\,200 \pm 600$ nekalib. BP (Moravcová et al. 2023; Žaár et al. 2024, 109). Radiouhlíkové dáta z lokality Štepnica 2 sú tretím nálezovým kontextom z územia juhozápadného Slovenska, spolu s lokalitami ako Moravany nad Váhom-Dlhá ($33\,600 \pm 300$ nekalib. BP; Kaminská et al. 2011, 44) a Radošina-Čertova pec ($38\,320 \pm 2480$ nekalib. BP (Bárta 1965, 112). Na základe získaných dát je osídlenie v polohe Štepnica 2 datované do staršej fázy mladého paleolitu a patrilo poslednej fáze szeletien.

Počas archeologického výskumu bolo odobratých aj 19 archeobotanických vzoriek, ktoré sú stále predmetom analýzy.

V priestore cesty v polohe Štepnica a v profile I vo vodojeme boli objavené a začistené pozostatky veľkého cicavca – mamuta. Kostra nebola kompletná, keďže bola narušená stavebnou činnosťou. Získané kostrové pozostatky boli odobrané vcelku s časťou zemného lôžka a odovzdané na analýzu M. Vlačikymu. Pozostatky mamuta boli zistené aj v polohe Vrchy (obr. 112: 3). Z dôvodu výraznej erózie terénu boli prekryté geotextíliou a zahrnuté pod terén. Na základe odobratej vzorky ^{14}C je možné pozostatky datovať do obdobia $14\,940 \pm 80$ BP (Moravcová 2021).

Na ploche stavby sme okrem mladopaleolitických polôh Štepnica 1 a Štepnica 2 našli ojedinelé nálezy industrie (10 ks). Ide o dva neopracované úštepy, dva vruby a jednu neopracovanú čepel z rádiolaritu s možným datovaním do staršieho alebo mladšieho praveku. Ďalšími nálezmi datovanými do obdobia praveku sú krátke dvojité škrabadlo z rádiolaritu typické pre mladší pravek (mezolit/neolit/eneolit; obr. 113: 8) a mikrojadierko z rádiolaritu (mezolit/neolit). Zaujímavými sú nálezy dvoch artefaktov zo silicitu pripomínajúceho nepatinovaný pazúrik. V jednom prípade ide o fragment kresacieho kameňa do pušky z obdobia včasného novoveku (obr. 113: 9) a v druhom prípade je možné rovnaké datovanie avšak ide už pravdepodobne o silne opotrebovaný exemplár. Posledným nálezom je fragment kameňa pravdepodobne neopracovaného (bridlica?).

Stredovek

Počas monitorovania výkopových prác bolo na ploche stavby odkrytých 24 archeologických objektov (objekty 1–24) a tri kultúrne vrstvy (vrstva, kultúrne vrstvy V1 a V2). Nálezy boli získané aj prieskumom hĺd vykopanej zeminu a povrchovým zberom.

Objekty predstavovali batériu chlebových pecí (objekty 1, 10, 15, 16, 18, 19, 21–24; obr. 112: 2) a predpecných jám (objekty 17 a 20) spolu so sídliskovými objektami, ktoré mali charakter zásobných/odpadových jám. Z výplne objektov bolo získané veľké množstvo mazanice (26 ks), fragmenty keramiky (659 ks) a zvieracie kosti (204 ks). Z objektov 1 a 10 boli získané kamenné brúsiky. V objekte 3 sa nachádzalo niekoľko železných fragmentov – kovanie dverí(?), hlavička klinca a ozdobné kovanie, ktorého funkcia nie je známa. Vo vrstve pri vápennej jame sa nachádzal hrot šípu. Ide o kopijovitý hrot šípu s trňom blízky skupine B, typ Ic podľa A. Ruttkaya (1976, 330, Abb. 54). Podobné šípy boli získané napr. z Devínskej Kobyly. Tento typ šíпов sa objavuje v 9. stor. a prežíva až do 13. stor. (Nevizánsky/Košta 2009, 322; Ruttkay 1976, 330), pričom boli určené predovšetkým na lov veľkých zvierat a na boj s ľahko „obrneným“ protivníkom.

V súbore získanej keramiky prevládali typologicky vyvinutejšie profilované okraje nad jednoduchými neprofilovanými alebo slabo profilovanými okrajmi. Výzdoba nádob pozostávala z vodorovných rýh, žliabkov, vrypov a jednoduchých vlnoviek, ktoré sú príznačné pre obdobie 11. až 13. stor. Nálezy z obdobia stredoveku datujeme na základe získanej keramiky do druhej polovice 12. a do 13. stor. V zberovom materiáli z polohy Štepnic, ale aj z objektov na polohe Vrchy, pochádza keramický materiál, ktorý svojim materiálom a tvarovou škálou naznačuje pokračovanie osídlenia aj v nasledujúcom období. Na základe fragmentov džbánov a jemne plavenej keramiky (hnedočervený výpal s výraznou prímiesou sludy) je možné následnú fázu osídlenia zaradiť do 14.–15. stor. až novoveku. Okrem toho sa počas povrchových zberov na lokalite podarilo získať železný nožik a železnú trosku. Zo sondy 7 pochádza viacero nálezov ulít a mušiel. Zberom v ryhe pre chráničku plynu bola získaná medená minca – denár Márie Terézie (rok razby nečitateľný) razený v rokoch 1763, 1765 a 1766 (Huszár 1979, 265, č. 1756).

Stredoveká kultúrna vrstva bola zachytená pri hĺbení ryhy pre oporný múr na polohe Štepnic, vo východnej časti stavby, približne 100 m od hlavnej cesty. Vrstva bola porušená modernou vápennou jamou. Bola tvorená jednou stratigrafickou vrstvou hlinitej konzistencie s obsahom archeologických nálezov (keramika, zvieracie kosti a železný hrot šípu). Nálezy vo forme keramických fragmentov a zvieracích kostí boli zozbierané aj z hald vykopanej zeminy vyskytujúcich sa pri uvedenej vrstve. Ide o vrstvu s mocnosťou cca 80 cm a možno ju interpretovať ako kultúrnu vrstvu, príp. archeologický objekt porušený depozičnými procesmi a modernými zásahmi. Na základe sprievodného materiálu je datovaná do obdobia vrcholného stredoveku.

Kultúrna vrstva V1 bola zachytená v rámci prednej časti výkopu pre vodomernú šachtu. V zadnej časti sa vrstva strácala. Mocnosť vrstvy sa menila v priebehu profilu, pričom dosahovala od 40 do 50 cm. V rámci výkopu bol jej priebeh zdokumentovaný na dvoch vzorových profiloch. Následne bola odstránená mechanizmom, kvôli hĺbeniu základov pre vodomernú šachtu. Možno hovoriť o mladšom horizonte stredovekého osídlenia, čo dokladá aj jej stratigrafické umiestnenie nad kultúrnou vrstvou V2, medzi ktorými bola identifikovaná ešte jedna stratigrafická neantropogénna vrstva bez archeologického materiálu – „sterilná vrstva“.

Kultúrna vrstva V2 bola zachytená v prednej časti výkopu, konkrétne na bočnej juhozápadnej strane výkopu pre vodomernú šachtu. V zadnej časti nebola vrstva rozpoznaná. Mocnosť vrstvy sa menila v priebehu dokumentovaných vzorových profilov v rozmedzí 50–90 cm a mala mierne klesanie ako západným, tak aj severným smerom.

Počas povrchového zberu vo výkope pre vodomernú šachtu bol získaný keramický fragment, ktorý je možné na základe výzdoby (rovné široké kanelúry) a materiálu datovať do neskorej doby bronzovej, zrejme do okruhu lužickej kultúry. Fragmenty keramiky lužickej kultúry boli získané aj počas archeologického výskumu v intraviláne obce (Klčo/Krupa 1998, 98).

Vzhľadom na polohu a nálezové kontexty je lokalita Banka – polohy Štepnic 1–3 a Vrchy, dôležitým zdrojom poznatkov, najmä pre štúdium staršej fázy mladého paleolitu. Okrem toho archeologický výskum identifikoval doklady osídlenia (chlebové pece), ktoré na základe získaného keramického materiálu môžeme datovať do obdobia druhej polovice 12. a 13. stor. Ide tak zároveň o významný poznatok z hľadiska doplnenia vrcholnostredovekého osídlenia katastra obce (obr. 115).

Literatúra

Bárta 1965 – J. Bárta: *Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej*. Bratislava 1965.

Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest – München 1979.

Kaminská et al. 2011 – L. Kaminská/J. K. Kozłowski/P. Škrdla: New approach to the Szeletian – Chronology and cultural variability. *Eurasian Prehistory* 8, 2011, 29 – 49.

Klčo/Krupa 1998 – M. Klčo/V. Krupa: Prieskum intravilánu obce Banka. *AVANS* 1996, 1998, 98, 99.

- Moravcová et al. 2023 – M. Moravcová/A. Nemergut/O. Žaár/B. Hromadová/P. Mandák: Interdisciplinary geo-archaeological research of Upper Palaeolithic sites in Banka region and Moravany nad Váhom (Slovak Republic). In: *Abstrakty (21. PVS SGS) vedeckej konferencie konanej dňa 7.12. 2023 pri príležitosti 100. výročia založenia geologických spoločností slovenskej geologickej spoločnosti a českej geologickej spoločnosti*. Bratislava 2023, 22–24.
- Nevizánsky/Košta 2009 – G. Nevizánsky/J. Košta: Výskum staromaďarského jazdeckého pohrebiska v Strede nad Bodrogom v rokoch 1926 a 1937. *Slovenská archeológia* 57, 2009, 301–354.
- Ruttkay 1976 – A. Ruttkay: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). *Slovenská archeológia* 24, 1976, 245–395.
- Žaár et al. 2024 – O. Žaár/A. Nemergut/M. Moravcová/P. Šefčík/P. Mandák: New Early Upper Paleolithic site in Banka-Štepnica 2 (Slovak Republic). In: A. Nemergut/M. Novák et al. (Eds.): *Solving Stone Age puzzles: From artefacts and sites towards archaeological interpretations*. Brno 2024, 109–124.

Pramene

- Moravcová 2021 – M. Moravcová: *Report on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory*. Poznań 2021. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava.

SETTLEMENT FINDS FROM THE PALEOLITHIC AND MIDDLE AGES IN BANKA. Banka (Piešťany district), Štepnica and Vrchy sites, settlement, settlement finds, rescue excavation, prehistory, Paleolithic (Szeletian, Gravettian), Late Bronze Age (Lusatian culture?), Middle Ages (12th–13th centuries, 14th–15th centuries), Postmedieval period. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. The rescue excavation carried out by ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. focused on the construction site of a wellness and hotel complex in the village of Banka (Piešťany district). Finds from the Late Paleolithic were examined. O. Žaár (PAMARCH, Ltd.) executed the expert analysis of the finds. The excavation obtained 1574 artefacts from the site of Štepnica 1 and 70 artefacts from the site of Štepnica 2. The assemblage of the chipped stone industry from the site of Štepnica 1 represents the blade industry of the Late Paleolithic with prevailing untreated blades over flakes and very few retouched tools. Among the 25 retouched artefacts, four burins and an end-scraper typical of the Late Paleolithic Gravettian cultures were significant. There are also treated blades with unilateral or bilateral retouch. Blades with ventral retouch typical of the Gravettian culture and a few notches occurred. A high number of semi-finished products and production waste is an essential feature of the assemblage. Concerning the stratigraphic situation, i.e. the site on the slope on shifted layers, it was most probably a Gravettian workshop for the tool production that was transported to the campsite or another place where it was used. It might also be – with regard to the shift of layers – a polycultural site with a part belonging to an unidentified culture from the Late Paleolithic and a part with tools typical of the Gravettian culture. It does not deny the possible dating of both parts in the Gravettian and the possible shifting and mixing of layers from the same Gravettian site situated higher against the slope.

Trench 4 was excavated in the water reservoir at the site of Štepnica 2 and it detected a cultural layer with charcoals and chipped stone industry. Charcoal samples were taken for ¹⁴C dating and sent to the laboratory in Poznań (Poznań Radiocarbon Laboratory) as well as samples of loess sediment were taken for OSL dating. Based on the results of three samples taken from various layers of the profile of the water reservoir at the site of Štepnica 2, the obtained dating of the site was 33,200 ± 600 uncal. BP (Moravcová et al. 2023; Žaár et al. 2024, 109). The radiocarbon data from the site of Štepnica 2 are the third find context from the territory of southwestern Slovakia, together with sites such as Moravany nad Váhom-Dlhá (33,600 ± 300 uncal BP; Kaminská et al. 2011, 44) and Radošina-Čertova pec (38,320 ± 2480 uncal. BP (Bárta 1965, 112). Based on the obtained data, the settlement at the Štepnica 2 site is dated to the early stage of the Late Paleolithic and belonged to the final stage of the Szeletian. During the excavation monitoring, 24 archaeological features (features 1–24) and three cultural layers (layer, cultural layers V1 and V2) dated to the younger cultural-historical periods were uncovered at the site. The finds were also obtained by surveying the heaps of excavated earth and by surface collecting. The features represented a battery of bread ovens (features 1, 10, 15, 16, 18, 19, 21–24) and loading pits of ovens (features 17 and 20) together with settlement features which had the character of storage/refuse pits. Many doubt finds (26 pcs.), pottery fragments (659 pcs.), and animal bones (204 pcs.) were discovered in the feature fillings. Whetstones were obtained from features 1 and 10. Several iron fragments were found in feature 3 – a door fitting(?), a nail head, and a decorative fitting of an unknown function. An arrowhead was found in the layer next to the lime pit. Regarding pottery, typologically more developed profiled rims prevailed over simple unprofiled or slightly profiled rims in the assemblage of obtained pottery. The vessels were decorated with horizontal grooves, flutings, scratches, and simple wavy lines typical of the 11th–13th centuries. The finds from the Middle Ages are dated to the 2nd half of the 12th century and the 13th century based on the obtained pottery. The finds from the site of Štepnica and features at the site of Vrchy contained pottery, suggesting a continuation of settlement in the following period with its material and range of shapes. Based on fragments and fine ware pottery (brown-red firing with a distinct admixture of mica), the subsequent settlement stage can be classified as the 14th–15th centuries or the Postmedieval period.

Concerning the site and finding contexts, the sites of Banka-Štepnica 1–3 and Vrchy are important sources of information for studying the earliest stage of the Late Paleolithic. Moreover, the archaeological excavation identified documents of settlement (bread ovens), which – based on the pottery – can be dated to the 2nd half of the 12th century and the 13th century. The information is also important as it complements the High Medieval settlement of the village area.

LATÉNSKE NÁLEZY Z BERNOLÁKOVA

**František Žák Matyasowsky – Michal Ontko – Daniela Krajčiová –
Jakub Tamaškovič – Miloš Bordáč – Marek Šútor – Bohuslav Šebesta –
Miroslav Vrablec**

Bernolákov o (okr. Senec), poloha Obora, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, doba laténska. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Pred začatím stavebných prác v súvislosti s budovaním Vedecko-výskumného centra Triblavina v Bernolákove bol realizovaný geofyzikálny prieskum, povrchový zber a prieskum detektorom kovov. Na základe výsledkov geofyzikálnej prospekcie a nedeštruktívnych metód bolo na ploche stavby vytýčených osem sond (sondy 1–8), v ktorých bolo zachytených šesť archeologických objektov. Prieskumom detektorom kovov v okolí sondy 3 bola získaná strieborná minca (NONNOS) z neskorej doby laténskej (obr. 116: 2).

Preskúmané sídliskové objekty mali oválny pôdorys so šikmo sa zvažujúcimi stenami, s rovným alebo miskovitým dnom. V prípade objektov 2 a 3 ide o odpadové jamy, u objektov 1, 4–6 nie je možné bližšie špecifikovať ich funkciu. Objekty 4–6 sa nachádzali v superpozícii. Východný okraj objektu 4 bol v superpozícii so západnou časťou objektu 5 a severovýchodná časť objektu 5 bola v superpozícii s objektom 6 (obr. 116: 1). Objekt 1 bol rámcovo datovaný do obdobia praveku, keďže keramický materiál neumožňoval presnejšie datovanie. Objekty 2–6 bolo možné na základe získaného keramického materiálu datovať do doby laténskej (obr. 117). Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 168 nálezov. Z tohto počtu bolo 166 kusov fragmentov keramiky, strieborná minca (NONNOS) a železné radlo (obr. 116: 3).

Keramický materiál predstavujú fragmenty nádob robených v ruke, ale aj zhotovených pomocou hrničarskeho kruhu. Zastúpená je široká škála sídliskovej keramiky. Veľmi početné boli najmä misy s dovnutra zatiahnutým okrajom a situlovité nádoby s typickým hrebeňovaním povrchu a prímiesou grafitu. Tvary nádob zaraďujú preskúmané objekty do záveru strednej a na začiatok neskorej doby laténskej. Výskumom bola preskúmaná pravdepodobne okrajová časť sídliska z doby laténskej, ktorá pokračuje južným smerom za hranice stavby. Zistené objekty by mohli súvisieť s časťou sídliska z doby laténskej preskúmanej v roku 2015 na polohách Obora a Šakoň počas výstavby križovatky Triblavina na úseku D1 Bratislava – Trnava (Březinová/Daňová 2019).

Literatúra

Březinová/Daňová 2019 – G. Březinová/K. Daňová: Sídlisko z doby laténskej v Bernolákove. In: I. Bazovský/G. Březinová (ed.): *LUDIA A HORY – ARCHEOLOGICKÁ PERSPEKTÍVA*. Interakcie ľudských spoločností horských a podhorských oblastí západného Slovenska. Bratislava – Nitra 2019, 153–177.

LA TÈNE FINDS FROM BERNOLÁKOVO. Bernolákovo (Senec district), Obora site, settlement, rescue excavation, prehistory, La Tène period. Finds deposited at: Monuments Board SR. During the monitoring of excavations associated with the construction of the Science and Research Centre of Triblavina in Bernolákovo, a geophysical survey, surface collecting, and metal detector survey were carried out. Based on the results from the geophysical prospecting and non-destructive methods, eight trenches were excavated at the building site. They detected six archaeological features. Feature 1 can be roughly dated to prehistory, as the pottery did not allow more exact dating. Features 2–6 were dated to the La Tène period based on the obtained pottery finds. In total, 116 pottery fragments, a silver coin (NONNOS), and an iron plowshare were discovered during the archaeological excavation.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V ČERMANOCH

**František Žák Matyasowsky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniela Krajčiová – Miloš Bordáč – Michal Ontko – Daniel Javorek –
Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová**

Čermany (okr. Topoľčany), poloha Prvý klas, doba laténska, stredovek (12.–13. stor.). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Od júla do septembra realizovala spoločnosť ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o. v obci Čermany, v polohe Prvý klas dva záchranné výskumy. Prvý výskum súvisel s budovaním elektrického vedenia. Počas sledovania zemných prác bolo zistených 22 sídliskových objektov. Z celkového počtu 22 sídliskových

objektov bolo možné určiť presnejšiu funkciu iba v prípade objektov 4, 7, 9, 12, 14 a 16, ktoré predstavovali zásobné jamy. Objekty 8 a 19 interpretujeme ako pravdepodobné hlinníky. Objekt 5 je interpretovaný ako odpadová jama a v prípade objektu 22 ide o kolovú jamu. V profiloch, ako aj v pôdoryse ryhy boli skúmané objekty 3–5, 10, 11, 16 a 19. Objekt 6 bol zachytený iba v oboch profiloch ryhy a objekt 15 výhradne v jednom z profilov ryhy.

Počas druhého archeologického výskumu, ktorý súvisel s pokládkou optickej káblovej siete, bola vyhlbená ryha súbežná s ryhou pre pokládku elektrického vedenia. Bolo v nej identifikovaných desať nových archeologických objektov (objekty 1–10) a šesť objektov, ktoré boli zachytené už počas predchádzajúceho výskumu (označené podľa čísel objektov z predchádzajúceho výskumu ako objekty X3–X6, X10 a X11). Objekty 5, 6 a 9 boli identifikované ako zásobné/odpadové jamy. V oboch profiloch, ako aj v pôdoryse ryhy boli skúmané objekty 1–8, 10, X3–X6. Objekty X10 a X11 boli zachytené iba v jednom z profilov a na dne ryhy, kde boli veľmi ťažko rozpoznateľné nakoľko tvorili superpozíciu a na pôdoryse spĺyvali do seba. V oboch prípadoch boli objekty skúmané len v rozsahu vykopanej ryhy.

Z preskúmanej lokality pochádza spolu 388 nálezov. Najpočetnejšie zastúpenie v nálezovom materiáli má keramika (281 ks). Väčšina nálezov fragmentov keramiky patrí do obdobia včasného stredoveku (12.–13. stor.), 88 fragmentov (objekty 2, X6 a 16) datujeme do doby laténskej. Ďalšie nálezy nebolo možné presnejšie zaradiť. Zo súboru nálezov pochádza aj 64 kusov zvieracích kostí a 39 kusov mazanice. Zberom z háld bol získaný kamenný brúsik, železný nožík a fragmenty trosky (obr. 118).

Sídliskové nálezy z mladšej doby železnej (LTC2/D1; objekty 2, X6 a 16)

Z objektu 6 boli získané fragmenty situlovitých nádob so zosilneným okrajom, ktorých povrch je pokrytý tzv. zvislým hrebeňovaním. Po technologickej stránke ide o keramiku vyrábanú na hrnčiarskom kruhu. Keramická hmota sa vyznačuje prímiesou grafitu, ostrivom strednej zrnitosti, ktoré miestami vychádza na povrch. Nádoby sú vypálené v sivých, tmavosivých až čiernych odtieňoch. Tektonika okrajov sitúl z objektu 6 z Čermian má svoje analógie na blízkyh stredolatenských sídliskách vo Výčapoch-Opatovciach (Březinová 2007, tab. 4: 4, 7) a v Nitre-Šindolke (Březinová 2000), datovaných do LT C1–LT C2. Na základe typológie vypracovanej J. Medunom (1980) a P. Trebschem (2010, Tab. 5) ich môžeme najskôr zaradiť do stupňov LT C1–LT C2, pre ktoré sú typické skôr zaguľatené, oválne zosilnené okraje.

Pri začíšťovaní dna objektu 16 sa podarilo odkryť kostrové pozostatky pravdepodobne psa. Okrem kostry psa sa vo výplni objektu nachádzali väčšie aj menšie fragmenty keramiky a mazanice.

Sídliskové nálezy z vrcholného stredoveku (12.–13. stor.)

Po typologickej stránke boli získané fragmenty z nádob hrncovitého tvaru a pravdepodobne aj zásobnice (podľa masívnych fragmentov pochádzajúcich z tela nádob). Objavujú sa aj fragmenty pásových úch, ktoré pravdepodobne pochádzajú z džbánov. Výzdoba nádob je pomerne bohatá, pozostávajúca z rytých jednoduchých či viacnásobných – hrebeňových vlnoviek a rytých obežných línií. Pomerne často sa objavuje zdobenie v podobe šikmých až vodorovných a pomerne tenkých vrypov, ktoré sú umiestnené na pleciach alebo hrdle nádob. Reliéfna značka na dne nádoby sa vyskytla len na jedinom fragmente. Okraje nádob boli rôzne profilované, menovite sa objavujú vodorovne zrezané, zošíkmené a prežliabnuté okraje. Najdôležitejší typ okraja z hľadiska chronológie v sledovaných objektoch predstavuje rímsovité okraj.

Po technologickej stránke ide o keramiku obtáčanú na ručnom hrnčiarskom kruhu s dokladom strhávania vymodelovaných nádob, čo dokladá obvodová lišta nachádzajúca sa na okrajoch niektorých dien a rovnako aj občasný výskyt značiek. Keramická hmota sa vyznačuje prímiesou piesku, sludy a ostrivom strednej zrnitosti, ktoré miestami vychádza na povrch. Nádoby sú vypálené predovšetkým do hnedosivých, čiernych, menej hnedočervených odtieňov.

Archeologickým výskumom sa podarilo identifikovať relikty osídlenia z mladšej doby železnej a vrcholného stredoveku. Zachytené pozostatky vrcholnostredovekého osídlenia obecnej časti Prvý klas mohlo byť súčasťou väčšej stredovekej aglomerácie (nachádzajúcej sa na mieste dnešnej dediny), ktorá svojim datovaním spadá aj do prvej písomnej zmienky o obci z roku 1257. Početný, hlavne keramický materiál, datuje nálezy najpravdepodobnejšie do druhej polovice 12. až 13. stor. Ide o významný poznatok z hľadiska doplnenia poznania vrcholnostredovekého osídlenia katastra obce.

Literatúra

Březinová 2000 – G. Březinová: *Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog*. Nitra 2000.

Březinová 2007 – G. Březinová: Laténske sídlisko vo Výčapoch-Opatovciach. *Pravěk Nová řada* 16/2006, 2007, 309–324.

Meduna 1980 – J. Meduna: *Die latènezeitlichen Siedlungen in Mähren*. Praha 1980.

Trebsche 2010 – P. Trebsche: Auswertung der latènezeitlichen Befunde und Funde von Michelstetten. In: E. Lauer-menn (Hrsg.): *Die latènezeitliche Siedlung von Michelstetten. Die Ausgrabungen des Niederösterreichischen Museums für Urgeschichte in den Jahren 1994–1999*. Sankt Pölten 2010, 15–115.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN ČERMANY. Čermany (Topolčany district), Prvý klas site, La Tène period, Middle Ages (12th–13th centuries). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. From July to September, the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. carried out two rescue excavations in the village of Čermany, Prvý klas site. During the monitoring of earthworks, 32 settlement features were detected. 388 finds in total come from the site, with pottery being the most numerous in the find assemblage (281 pcs.). The archaeological excavation identified relics of settlement from the Late Iron Age and the High Middle Ages. The detected remains of the High Medieval settlement in the part of the village called Prvý klas might be parts of a larger Medieval agglomeration (located at the site of today's village) whose dating corresponds with the first written reference to the village in 1257. The numerous, mainly pottery material dates the finds to the 2nd half of the 12th–13th century. This information is crucial as it complements the High Medieval settlement of the village area. Part of the discovered pottery fragments belonged to the La Tène period (LT C2/D1). It was not possible to classify other finds more precisely. 64 exemplars of animal bones and 39 pieces of daub also come from the finds assemblage. Collecting from earth heaps provided a whetstone, an iron knife, and slag fragments.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA V ROKU 2021

František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniela Krajčiová – Daniel Javorek – Denisa Diačiková – Peter Mandák – Eva Šebestová – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová – Miroslav Vrablec

1. Hlohovec (okr. Hlohovec), poloha Pánska niva II, záchranný archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová (velatická kultúra). Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas monitorovania výkopových prác počas výstavby IBV v polohe Pánska niva II boli na haldách zeminy pri ryhe zistené fragmenty keramiky, mazanica, zvieracie kosti a štiepaná industria. Kvôli koncentráciám nálezov a pre prehľadnenie následnej dokumentácie bola dotknutá časť ryhy rozdelená na úseky s dĺžkou 5 m. Pri začíšťovaní ryhy boli identifikované dve kultúrne vrstvy a pri začíšťovaní dna ryhy bolo možné identifikovať tri archeologické objekty. Objekty 1–3 boli zachytené až na samotnom dne vykopanej ryhy. Je pravdepodobné, že kultúrne vrstvy predstavujú deštrukciu týchto objektov, ktorá bola zrejme spôsobená intenzívnou poľnohospodárskou aktivitou na ploche predmetnej stavby. Objekty 1–3 (sídliskové jamy bez možnosti interpretácie) mali konkávny tvar, boli zachytené v pôdoryse aj v oboch profiloch zemnej ryhy a boli zahĺbené do kultúrnej vrstvy V1. Objekty boli preskúmané v rozsahu ryhy. Po začíšťení ich tvorila jedna, tmavohnedá až čierna hlinitá vrstva s výskytom malých kusov mazanice a uhlíkov. Preskúmaná kultúrna vrstva bola viditeľná na dĺžke 100 m, aj v pôdoryse ryhy. V rámci vrstvy boli zahĺbené objekty 1–3 a kultúrna vrstva V2. Priamo s objektmi 1 a 3 nie je možné spojiť žiadne nálezy, ktoré boli vyzdvihnuté počas archeologického výskumu. Nálezy boli vyzdvihnuté z hald vykopanej zeminy, príp. pri začíšťovaní v predmetnej časti ryhy. Celkovo bolo výskumom získaných 332 archeologických nálezov, z toho 307 kusov fragmentov keramiky, šesť kusov štiepanej industrie, brúsik (1 ks), mazanica (1 ks) a zvieracie kosti (16 ks). Na základe získaných fragmentov keramiky (obr. 119) môžeme preskúmané kultúrne vrstvy a objekty datovať do obdobia mladšej až neskej doby bronzovej (velatická kultúra; stupne BD–HA1).

2. Madunice (okr. Hlohovec), poloha Pri činžiakoch, Pri vodárni, Pasienky, predstihový a záchranný archeologický výskum, nedatované. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum na stavbe bol po dohode s investorom stavby a zástupcom KPÚ Trnava realizovaný v dvoch etapách. Predstihovým sondážnym výskumom neboli zistené žiadne archeologické nálezy, objekty ani situácie. Vyhlbených bolo celkovo deväť sond, pričom každá z nich bola zároveň výkopom základovej jamy pre stožiar nadzemného elektrického vedenia. Sondy boli hĺbené až po úroveň zachytenia geologického podložja. Po ukončení predstihového výskumu nasledovalo monitorovanie

výkopových prác na trase zemného elektrického vedenia. Počas záchranného výskumu boli v dvoch úsekoch ryhy identifikované antropogénne vrstvy. Prvá, oranžová prepálená vrstva s výskytom uhlíkov, ktorej mocnosť dosahovala 10 cm, sa nachádzala v južnej stene ryhy (profil V–Z) od hĺbky 100 cm. V rámci profilu ryhy dosahovala dĺžku 160 cm. Vrstva neobsahovala žiadne nálezy a jej chronologické zaradenie nebolo možné. Hnuteľné nálezy neboli získané ani z prieskumu hald vyťaženej zeminy pri ryhe v blízkosti vrstvy. Druhá vrstva s mocnosťou 10 cm bola zistená v západnej stene ryhy (profil JZ–SV) od hĺbky 105 cm. Vrstva dosahovala v ryhe dĺžku 90 cm. Nad ňou sa nachádzala relatívne tenká popolovitá vrstva. Prepálená vrstva bola rovnako bez hnuteľných nálezov, a teda nebolo možné jej chronologické či kultúrne zaradenie. Ani prieskumom hald zeminy z ryhy v okolí vrstvy neboli získané žiadne hnuteľné nálezy. Je otázne, či vrstvy mohli súvisieť s terénnymi úpravami daného priestoru alebo s poľnohospodárskou činnosťou v novoveku, nakoľko na výsekoch máp I.–III. vojenského mapovania sa v blízkosti oboch nachádzajú komunikácie. Aj vzhľadom na hĺbku zachytenia vrstiev sa zdá pravdepodobnejšie, že ide o pozostatky staršieho osídlenia.

3. M u ž l a (okr. Nové Zámky), intravilán, parc. č. 963/4, 1858, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác v súvislosti s budovaním elektrického vedenia boli odkryté dva archeologické objekty.

Objekt 1 bol identifikovaný v obidvoch profiloch ryhy elektrického vedenia (profily v orientácii S–J a J–S) na parc. č. 1858. Steny objektu sa v profiloch ryhy zvažovali k rovnému dnu. Šírka objektu (v ryhe) bola 110–140 cm a hĺbka 100 cm. Výplň objektu bola tvorená tmavou čiernou hlinito-piesčitou vrstvou a svetlou premiešanou žltočiernou hlinito-piesčitou vrstvou. Vo výplni objektu sa nenachádzali hnuteľné nálezy. Tie neboli získané ani kontrolou hald zeminy v blízkosti. Objekt 1 nebolo možné chronologicky zaradiť, ani určiť jeho funkciu. Je však pravdepodobné, že išlo o výsledok recentnej poľnohospodárskej činnosti.

Objekt 2 bol zachytený v obidvoch profiloch (profily JV–SZ a SZ–JV) aj na dne ryhy, na parc. č. 963/4. Šírka objektu (v ryhe) bola maximálne 260 cm, hĺbka 64 cm a dĺžka (na dne ryhy) 210 cm. Výplň objektu tvorili tmavá čiernohnedá hlinito-piesčitá vrstva s výskytom keramiky, uhlíkov a mazanice a svetlá sivá popolová prepálená vrstva s výskytom uhlíkov a keramiky. Z výplne objektu bola vyzdvihnutá keramika (17 ks), na základe ktorej bol objekt datovaný do obdobia vrcholného stredoveku/novoveku. Objekt 2 slúžil pravdepodobne ako odpadová jama. Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 23 fragmentov keramiky.

4. N o v é M e s t o n a d V á h o m (okr. Piešťany), intravilán, poloha Kňazovec, Za železnicou, Pri stokoch, Pri smetisku, Dlhé kusy, povrchový prieskum, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác na trase elektrického vedenia, ktorá prechádzala severne od intravilánu Piešťan, pozdĺž Biskupického kanála, sa uskutočnil povrchový prieskum a obhliadka trasy líniovej stavby.

Objekt 1 bol identifikovaný v obidvoch profiloch ryhy (profily Z–V a V–Z) od hĺbky 114–120 cm. Dosahoval dĺžku 336 cm, hrúbku 2–10 cm a bol tvorený tmavou čierno-oranžovou premiešanou hlinitou vrstvou s častým výskytom mazanice. Išlo pravdepodobne o sídliskový objekt (pozostatok výhrevného telesa?), resp. o sídliskovú vrstvu. Objekt nebolo možné vyberať plasticky, nakoľko zasahoval za hranice stavby. Preskúmaný a zdokumentovaný bol v najväčšej možnej miere v rozsahu ryhy. Z haldy zeminy nachádzajúcej sa v jeho blízkosti boli vyzdvihnuté fragmenty pravekej keramiky (10 ks) a mazanica (2 ks), ktoré k objektu prislúchali. Na základe keramických nálezov bol objekt datovaný rámcovo do obdobia praveku.

5. N i t r a, časť M i k o v D v o r (okr. Nitra), Dlhá ulica, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác v súvislosti s budovaním elektrického vedenia boli odkryté dva archeologické objekty.

Objekt 1 bol identifikovaný v obidvoch profiloch (profily S–J a J–S), aj na dne ryhy elektrického vedenia. Zachytený bol v hĺbke 54–90 cm. Steny objektu boli (v profiloch ryhy) mierne šikmé, zaoblené. Zistená dĺžka objektu (v ryhe) bola 180 cm, hĺbka 36 cm a šírka (na dne ryhy) 40 cm. Výplň objektu bola tvorená tmavou sivohnedou hlinito-piesčitou vrstvou s málopočetným výskytom malých kusov mazanice a uhlíkov a svetlousivou hlinito-piesčitou vrstvou. Vo výplni objektu sa nenachádzal žiaden

chronologicky citlivý materiál. Z haldy zeminy, pri ryhe nachádzajúcej sa v blízkosti objektu 1, boli vyzdvihnuté fragmenty pravekej keramiky (2 ks). Je však otázne, či pochádzali z výplne daného objektu. Išlo o sídliskovú jamu, ktorej funkciu nebolo možné bližšie špecifikovať.

Objekt 2 bol zachytený v obidvoch profiloch (profily SV–JZ a JZ–SV), aj na dne ryhy. Identifikovaný bol v hĺbke 60–80/100 cm. Zistená dĺžka objektu (v ryhe) bola 400 cm, hĺbka 30 cm a šírka (na dne ryhy) 40 cm. Výplň objektu bola tvorená tmavou sivohnedou hlinito-piesčitou vrstvou s ojedinelým výskytom malých kusov mazanice, čiernohnedou hlinito-piesčitou vrstvou a tmavou sivohnedou hlinito-piesčitou vrstvou premiešanou so žltosivou hlinito-piesčitou vrstvou. Z výplne objektu bola vyzdvihnutá keramika (9 ks), mazanica (4 ks), štiepaná industria (1 ks) a zvieracie kosti (5 ks). Na základe nálezov keramiky bol objekt datovaný do obdobia neolitu. Dva keramické fragmenty niesli rezídua červenej maľby. Z haldy v blízkosti objektu 2 bolo vyzdvihnutých sedem keramických fragmentov rámcovo datovateľných do obdobia praveku. Na dne ryhy boli pri začisťovaní objektu zistené betónové úlomky, zrejme súvisiace s recentným zásahom spojeným s modernou výstavbou. Primárnu funkciu objektu 2 nebolo možné bližšie špecifikovať, no jeho sekundárna funkcia mohla byť odpadová (podľa množstva a typu huteľných nálezov z výplne). Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 40 nálezov – 30 kusov keramiky, štyri kusy mazanice, päť zvieracích kostí a jeden kus štiepanej industrie.

6. P e z i n o k (okr. Pezinok), poloha Lazárňa, ulica Za dráhou, záchranný archeologický výskum, doba rímska, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Na ploche stavby realizovanej v súvislosti s budovaním bytového komplexu boli povrchovým zberom získané fragmenty keramiky, pravdepodobne z doby rímskej, stredoveku a novoveku. Okrem toho bola zberom získaná aj štiepaná industria, fragmenty zvieracích kostí a mazanice. Detektorom kovov boli získané viaceré kovové nálezy, prevažne klince. V profile skúmanej ryhy bol zachytený sídliskový objekt kruhového tvaru so stenami prudko sa zvažujúcimi k rovnému, mierne zaoblenému dnu. Pravdepodobne išlo o pozostatok kolovej jamy. Kultúrna vrstva nad objektom bola zrejme na mnohých miestach odstránená alebo výrazne narušená počas predchádzajúcich stavebných procesov v areáli stavby.

7. P o d h o r a n y (okr. Nitra), intravilán, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Záchranný archeologický výskum realizovaný v súčinnosti s výkopovými prácami pri pokladaní optického vedenia odhalil archeologický objekt (objekt 1), ktorý predstavoval vrstvu mazanice (pravdepodobne sídliskového charakteru). Objekt 1 bol zachytený v dvoch na seba naväzujúcich zemných ryhách, ktoré boli prerušené príjazdom na súkromný pozemok (pod príjazdom bol realizovaný riadený pretlak pod zemou). Bol viditeľný ako 8,96 m dlhá prerušovaná oranžová vrstva mazanice s ojedinelým výskytom uhlíkov. Vrstva bola viditeľná v obidvoch protiľahlých stenách južnej zemnej ryhy (profily JV–SZ a SZ–JV) a v jednej stene severnej ryhy (profil JV–SZ). Vrstva nebola súvislá v celom rozsahu zachytenia, no na základe sfarbenia a hĺbky jej priebehu bola vyhodnotená ako jeden archeologický objekt.

8. R a d a v a (okr. Nové Zámky), intravilán, poloha Dolinka, záchranný archeologický výskum, stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v extraviláne (poloha Dolinka) a v intraviláne obce Radava v súčinnosti so zemnými prácami na trase elektrického vedenia. Na úseku ryhy v intraviláne obce bol identifikovaný archeologický objekt. Objekt 1 bol zahĺbený, s dĺžkou 790 cm a hĺbkou (obe zistené v ryhe) 78 cm, pričom pokračoval mimo rozsah ryhy, resp. za hranice stavby ako severovýchodným, tak aj juhozápadným smerom. Taktiež presahoval pod úroveň dna ryhy. Vo výplni objektu sa okrem iného nachádzala tmavá čierna prepálená vrstva uhlíkov s výskytom mazanice, pod ktorou sa v hĺbke 120 cm koncentrovali nálezy. Bližšia špecifikácia funkcie objektu nebola možná a na základe keramických fragmentov z výplne bol datovaný do obdobia stredoveku. Z haldy nad objektom boli vyzbierané fragmenty stredovekej keramiky (7 ks), tiež dva kusy mazanice a päť kusov zvieracích kostí.

9. S e r e d' (okr. Galanta), Pekárska ulica, záchranný archeologický výskum, neskorý stredovek až novovek (15.–18. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác bolo v ryhe pre elektrické vedenie zistených deväť archeologických objektov. Okrem toho boli na haldách vykopanej zeminy získané archeologické nálezy vo forme fragmentov keramiky a kachlíc (obr. 120: 1–4). Objekty 1, 2, 4–6, 8 a 9 boli vrstvy mazanice a uhlíkov rôznej hrúbky a dĺžky. Objekt 3 predstavoval kamenno-tehlový múrik zachytený pod obvodovým múrom súčasného rodinného domu č. 1164/7. V blízkosti domu 1167/13 bol odkrytý rad oranžových

tehál, spájaných svetlosivou maltovinou, pričom tri tehly boli označené kolkom. Rad tehál bol označený ako objekt 7. V stene zemnej ryhy, pod objektom 7, bola viditeľná vrstva mazanice a uhlíkov označená ako objekt 8.

Priamo s niektorým zo zistených archeologických objektov nebolo možné spojiť žiadne nálezy, ktoré boli vyzdvihnuté počas záchranného archeologického výskumu. Všetky nálezy boli vyzdvihnuté z hálď vykopanej zeminou. Celkovo bolo výskumom získaných 41 archeologických nálezov, z toho bolo 30 kusov fragmentov keramiky a 11 kusov fragmentov kachlíc.

Nálezy získané povrchovým zberom z hálď predstavujú fragmenty keramiky, ktoré na základe profilácie a povrchovej úpravy (hnedá a zelená glazúra) radíme do novovekého obdobia, prevažne do 16. a 17. stor. (obr. 120: 5–13). Za starší nález môžeme označiť fragment tenkostenného hrnca s vyvinutým manžetovitým okrajom. Hrnca takejto profilácie sa používali už od záveru 15. stor. Z druhej škály nádob bolo možné, na základe typických fragmentov, identifikovať aj hrnček s uchom, pokrievku s gombíkovitým držadlom či trojnohú panvicu. Predmetné nálezy reprezentujú typickú vzorku novovekého mestského prostredia. Medzi kachlicami boli rozpoznateľné fragmenty nádobovitých kachlíc so štvorcovým ústím, ale aj fragmenty komorových kachlíc so zelenou glazúrou a vegetabilným motívom.

Ako už bolo vyššie uvedené, archeologické nálezy nebolo možné s určitosťou spojiť so žiadnym z archeologických objektov. Je však pravdepodobné, že vyzdvihnuté novoveké nálezy súvisia so zistenými objektmi. V prípade dokumentovaných vrstiev mazanice a uhlíkov je možné uvažovať aj o tom, že boli súčasťou planírky. Možnosti záchranného archeologického výskumu boli obmedzené rozsahom ryhy, ktorá bola veľmi úzka (50–60 cm) a hlboká v niektorých úsekoch len 15 cm.

10. Š i n t a v a (okr. Galanta), poloha Nad vřškom, záchranný archeologický výskum, stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác bol v ryhe pre elektrický kábel, vedľa už vybudovanej cesty pre IBV Nad vřškom, zistený archeologický objekt a archeologické nálezy vo forme keramických fragmentov. Objekt bol viditeľný v oboch profiloch vykopanej ryhy a zároveň aj na jej dne. Výplň objektu mala tmavú čiernosivú farbu a okrem troch fragmentov keramiky obsahovala aj drobné uhlíky. Pôvodne zrejme plnil funkciu odpadovej jamy. Na základe nálezov keramiky je pravdepodobné datovanie objektu do obdobia stredoveku.

11. T o p o l n i c a (okr. Galanta), poloha Malé Paľovce, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o.

Počas monitorovania výkopových prác pre pokládku elektrického vedenia bol zistený jeden archeologický objekt (objekt 1). Objekt 1 predstavuje základový múr z tehál a maltoviny, ktorý bol zachytený v ryhe, v profile a aj v pôdoryse. V profile ide o zvislý múr, v pôdoryse má tvar poloblúka. Podľa použitých tehál predstavuje novoveký objekt, zrejme základový múr studne (obr. 121).

12. V o d e r a d y (okr. Trnava), intravilán, NKP Kaštieľ Zichyovcov, park kaštieľa (č. ÚZPF 1155), intravilán, záchranný archeologický výskum, novovek (17.–18. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania prác na pamiatkovej obnove kaštieľa a parku vo Voderadoch, bol v pretlakovej jame pred vstupom do kaštieľa zistený jeden archeologický objekt (objekt 1). Išlo o nekompaktné tehlové murivo spájané maltovinou. Pri prehľadávaní hálď vykopanej zeminou boli objavené fragmenty novovekej keramiky (24 ks) a tehla s kolkom, ktoré patrili k objektu 1. Na základe nálezov keramiky bol tehlový múr datovaný do 17.–18. stor.

13. Z b e h y (okr. Nitra), poloha Celé, záchranný archeologický výskum, sondážny výskum, pravek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas sondážneho výskumu bolo vyhlbených 14 pásových sond (sondy I–XIV), pričom sonda I bola vedená dvomi parcelami. Na ďalšie dve parcely (parc. č. 2077/24 a 2077/72) nebolo možné aplikovať sondáž, nakoľko sa tam už nachádzali novostavby. V sonde XI bol na parc. č. 2077/99 identifikovaný jeden archeologický objekt (objekt 1). Z haldy zeminou pri sonde boli vyzdvihnuté fragmenty pravekej keramiky. Ostatné sondy (sondy I–X, XII–XIV) boli na archeologické nálezy či situácie negatívne. Objekt 1 bol identifikovaný v profile (V–Z) sondy XI, za ktorého hranice zachádzal. Sonda bola teda pre zachytenie pôdorysu objektu rozšírená južným smerom. Objekt bol následne plasticky vyberaný a zdokumentovaný metódami archeologického výskumu. Zahĺbený objekt 1, pôvodne pravdepodobne oválneho pôdorysu, bol identifikovaný v hĺbke cca 35 cm od súčasného povrchu. Sondážou zistená dĺžka objektu bola

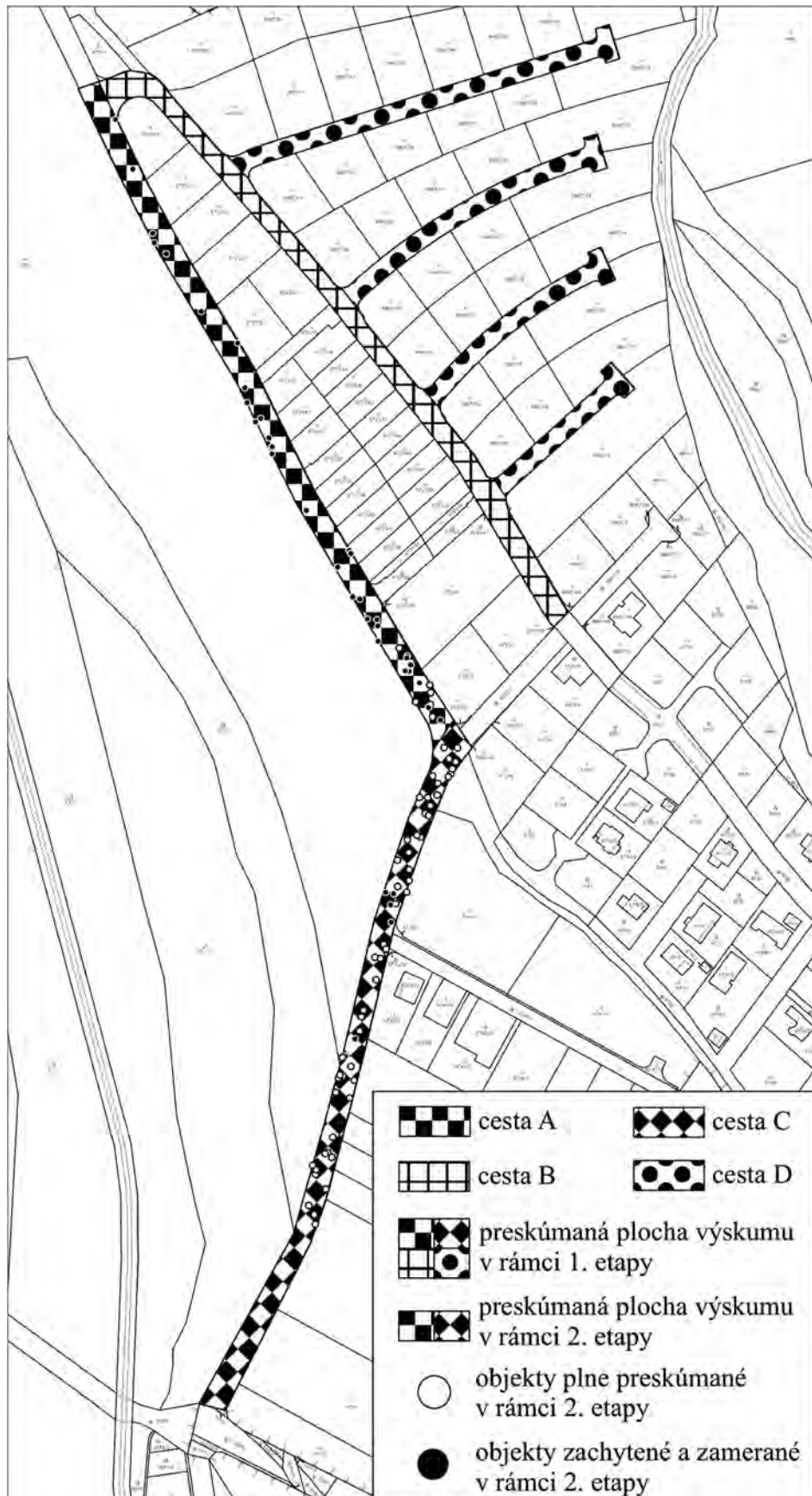
420 cm, šírka 200 cm a hĺbka 70 cm. Steny objektu boli kolmé až šikmé, pričom v južnej časti objektu sa v stene nachádzal stupienok. Dno objektu bolo rovné. Na základe materiálu vyzdvihnutého z objektu bol datovaný do obdobia praveku (neolit až doba bronzová?). Celkovo bola archeologickým výskumom pokrytá plocha s rozlohou 13 277,83 m². Archeologickým výskumom bolo celkovo získaných 94 nálezov – 59 kusov keramiky (z toho 18 ks typických), 27 kusov mazanice a osem kusov zvieracích kostí.

14. Zlaté Moravce (okr. Zlaté Moravce), Sládkovičova ulica, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

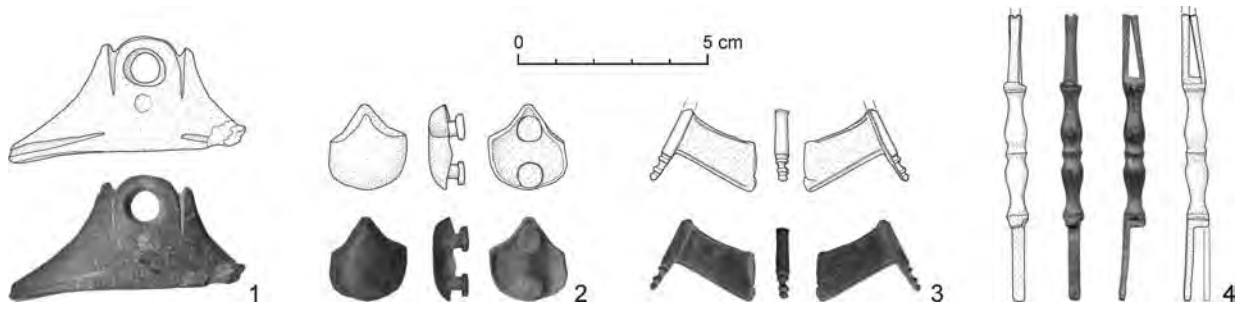
V súvislosti s budovaním radovej zástavby, komunikácií, kanalizácie a vodovou na Sládkovičovej ulici bol v základovej časti domu 1A zistený zahĺbený sídliskový objekt. Objekt bol viditeľný v pôdoryse aj v obidvoch profiloch vykopanej ryhy, pričom zachádzal za ich hranice. Objekt teda nebolo možné plasticky vyberať v plnej miere, no bol preskúmaný v maximálnom možnom rozsahu. Mal oválny pôdorys, bol identifikovaný v hĺbke cca 60 cm od súčasného povrchu. V ryhe objekt dosahoval dĺžku 80 cm (celková dĺžka nebola zistená), šírku 70 cm a hĺbku 20–40 cm. Steny objektu boli kolmé až mierne šikmé, plynuce prechádzajúce do vaničkovitého dna. Na základe materiálu vyzdvihnutého z objektu bol datovaný do obdobia praveku. Archeologickým výskumom bolo celkovo získaných 36 nálezov (13 ks keramiky, 12 ks mazanice, 9 ks zvieracích kostí, 1 ks hladenej industrie a 1 ks štiepanej industrie; obr. 122), pričom všetky pochádzajú z objektu 1.

THE RESCUE EXCAVATIONS OF ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA COMPANY IN 2021. This year, ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. carried out several rescue archaeological excavations in the territory of southwestern Slovakia. Most finds come from the Middle Ages and the Postmedieval period. The most interesting excavations included the one in Sereď, Pekárska ulica street, where nine features dated to the 15th–18th centuries were unearthed. Evidence of prehistoric settlement was found at several sites. From this point of view, the excavation in Hlohovec is the most interesting. There, at the Pánska niva II site, three features belonging to the Velatice culture were examined.

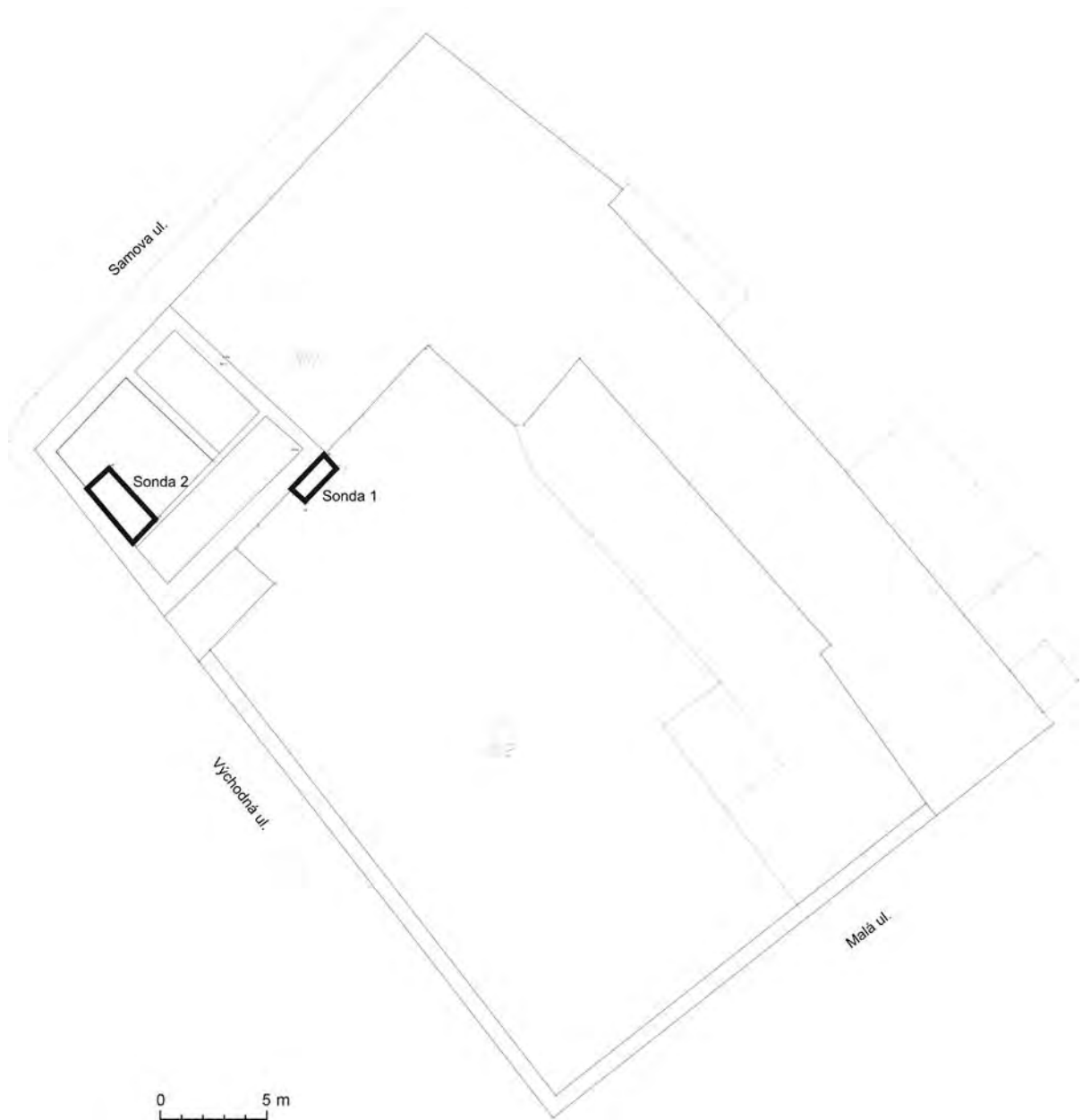
1. Hlohovec (Hlohovec district), Pánska niva II site, rescue excavation, Late Bronze Age (Velatice culture). Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
2. Madunice (Hlohovec district), Pri činžiakoch, Pri vodárni and Pasienky sites, rescue excavation, undated. Finds deposited at: Monuments Board SR.
3. Mužľa (Nové Zámky district), urban area, plots nos. 963/4, 1858, rescue excavation, High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Monuments Board SR.
4. Nové Mesto nad Váhom (Piešťany district), urban area, Kňazovec, Za železnicou, Pri stokoch, Pri smetisku and Dlhé kusy sites, surface survey, rescue excavation, prehistory. Finds deposited at: Monuments Board SR.
5. Nitra-Mikov Dvor (Nitra district), Dlhá ulica street, rescue excavation, prehistory, Neolithic. Finds deposited at: Monuments Board SR.
6. Pezinok (Pezinok district), Lazárňa site, Za dráhou street, rescue excavation, Roman period, High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Monuments Board SR.
7. Podhorany (Nitra district), urban area, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: Monuments Board SR.
8. Radava (Nové Zámky district), urban area, Dolinka site, rescue excavation, Middle Ages. Finds deposited at: Monuments Board SR.
9. Sereď (Galanta district), Pekárska ulica street, rescue excavation, High Middle Ages to Postmedieval period (15th–18th centuries). Finds deposited at: Monuments Board SR.
10. Šintava (Galanta district), Nad vrškom site, rescue excavation, Middle Ages. Finds deposited at: Monuments Board SR.
11. Topoľnica (Galanta district), Malé Paľovce site, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd.
12. Voderady (Trnava district), urban area, NCM Zichy Manor, manor park (CLM no. 1155), rescue excavation, Postmedieval period (17th–18th centuries). Finds deposited at: Monuments Board SR.
13. Zbehy (Nitra district), Celé site, rescue excavation, trench excavation, prehistory. Finds deposited at: Monuments Board SR.
14. Zlaté Moravce (Zlaté Moravce district), Sládkovičova ulica street, rescue excavation, prehistory. Finds deposited at: Monuments Board SR.

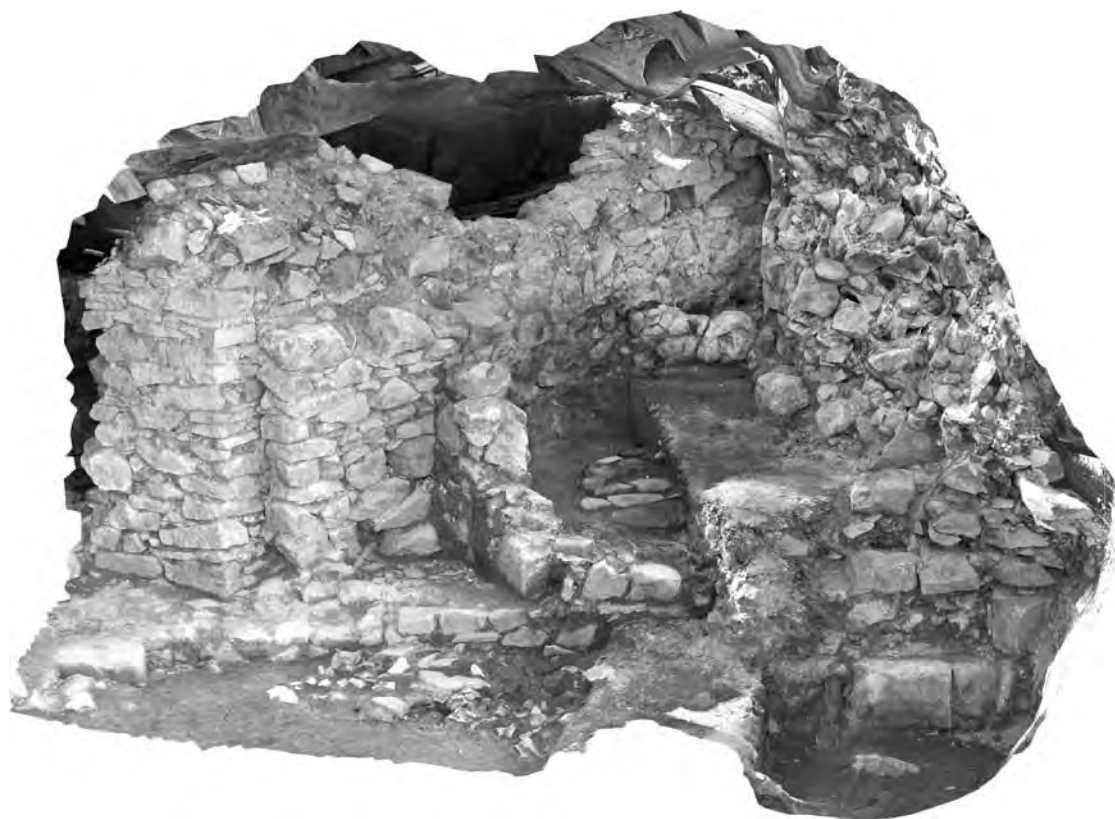
Obr. 1. Mlynica (Pod lesom). Mapa realizovaných prác v rámci 1. a 2. etapy. (Babura, 17).
Fig. 1. Mlynica (Pod lesom). Map of executed excavations in stages 1 and 2. (Babura, 17).

Obr. 2. Stupava (Ulica Mateja Bela). Parc. č. 1675/199, nálezy z navážky. (Bazovský, 20).
 Fig. 2 Stupava (Ulica Mateja Bela street). Plot no. 1675/199, finds from the made-up ground. (Bazovský, 20).

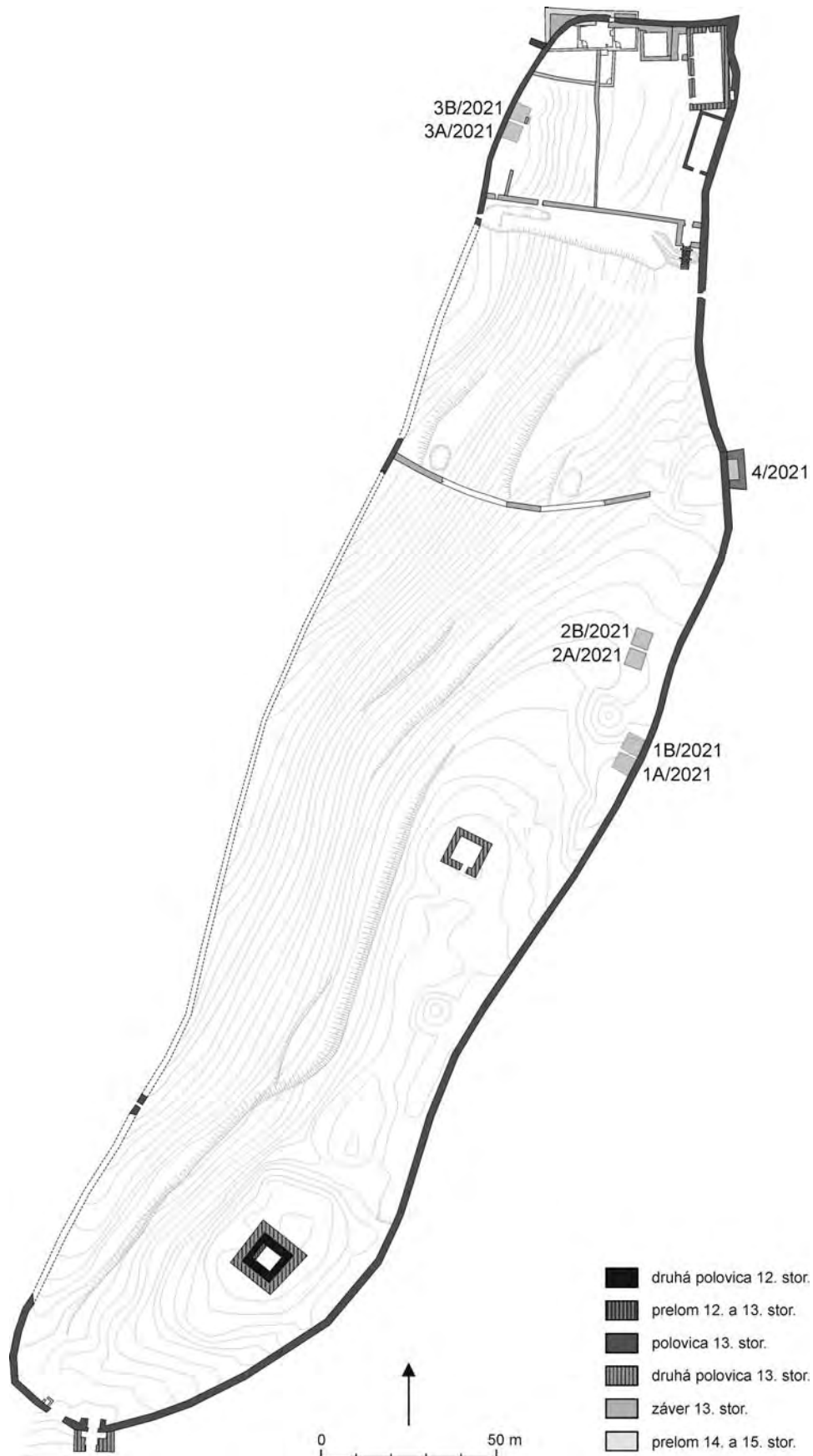
Obr. 3. Nitra-Staré Mesto (Klučov palác). Parc. č. 70/1 s pôdorysom západnej časti prízemia paláca s vyznačením skúmaných plôch. (Bednár/Cheben, 24).
 Fig. 3. Nitra-Staré Mesto (Klučov Palace). Plot no. 70/1 with the ground plan of the western part of the ground floor with excavated areas. (Bednár/Cheben, 24).

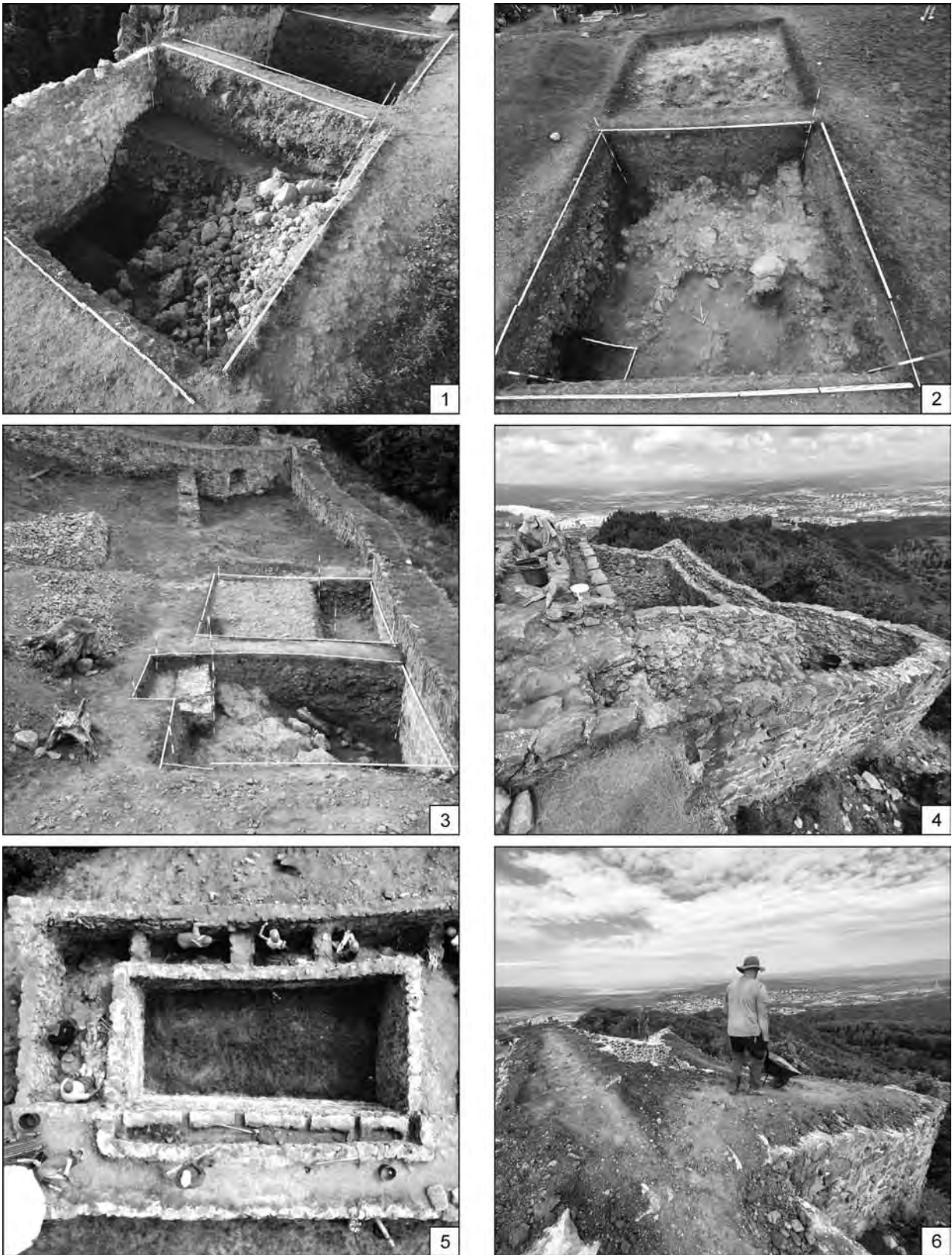
Obr. 5. Vinné (Viniansky hrad). Zvyšky kachľovej pece v interiéri strážnice, pohľad zo severu. (Bednár/Šimkovic/Majerčíková, 26).
 Fig. 5. Vinné (Vinné castle). Remains of a stove in the interior of the guard tower, view from the north. (Bednár/Šimkovic/Majerčíková, 26).

Obr. 6. Vinné (Viniansky hrad). Pôdorys severnej steny západného traktu južného paláca a pristavaného schodiska. (Bednár/Šimkovic/Majerčíková, 26).
 Fig. 6. Vinné (Vinné castle). Ground plan of the northern wall of the western extension of the southern palace and the attached staircase. (Bednár/Šimkovic/Majerčíková, 26).

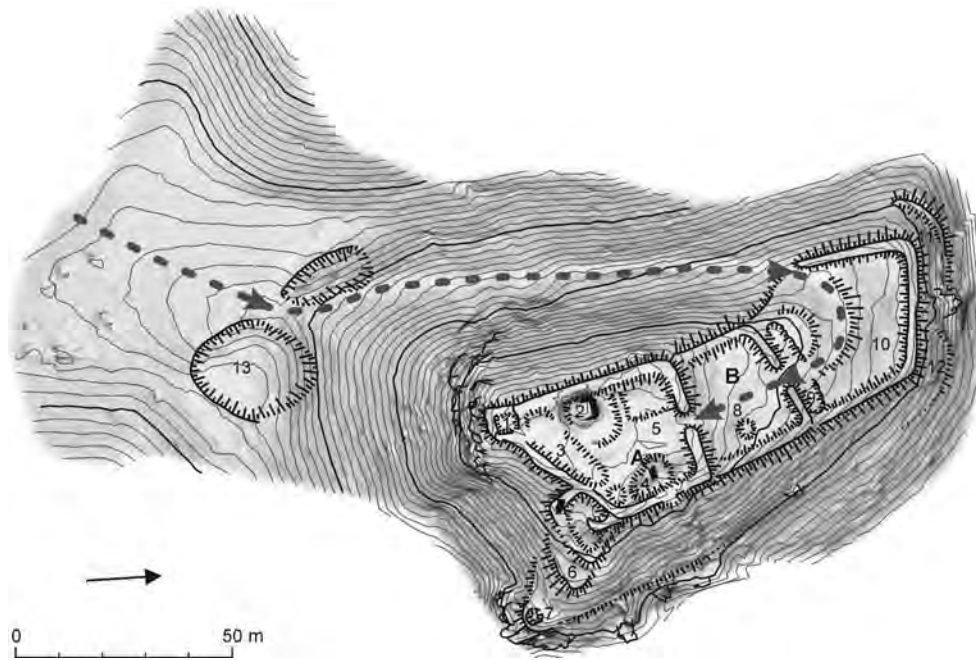

Obr. 7. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). Lokalizácia archeologických sond realizovaných na Hornom hrade. (Beljak et al., 27).
 Fig. 7. Zvolen (Pustý hrad castle-Upper castle). Localization of archaeological trenches excavated at the Upper castle. (Beljak et al., 27).

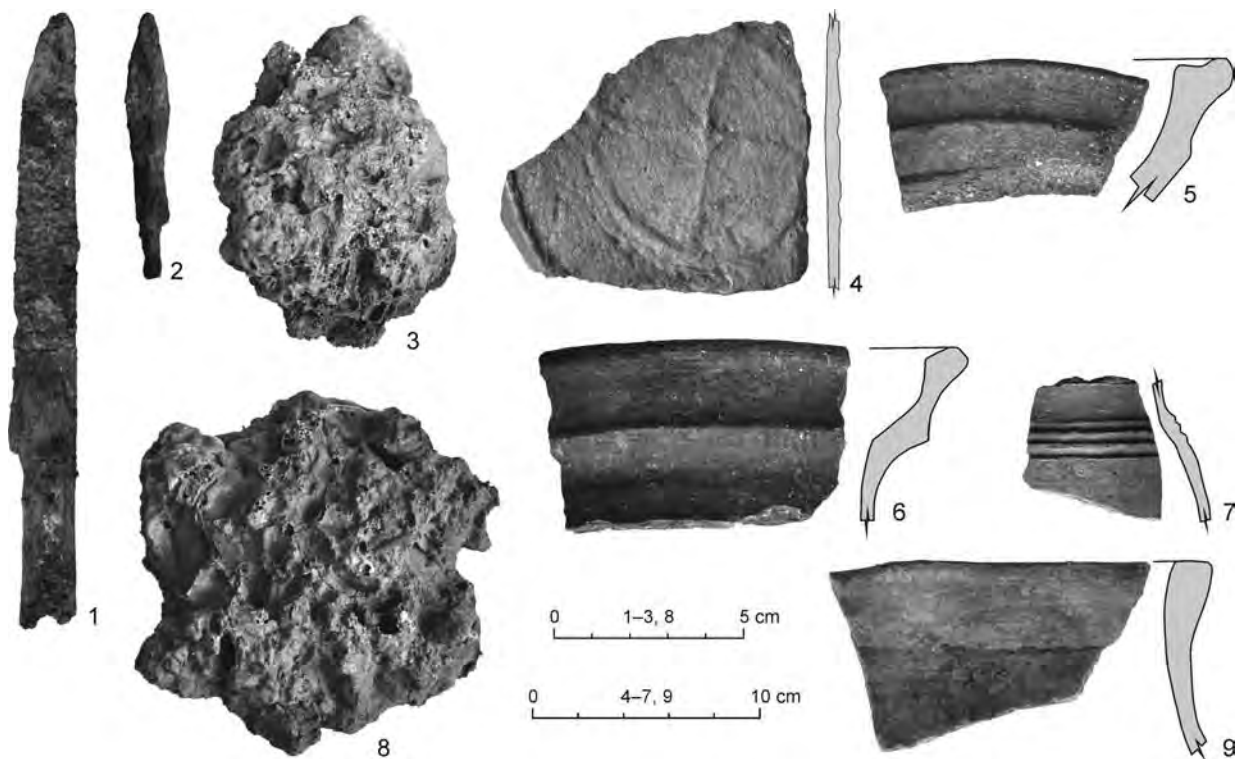
Obr. 8. Zvolen (Pustý hrad, Horný hrad). 1 – sonda 1/2021 zo severu; 2 – sonda 2/2021, pohľad zo severu; 3 – sonda 3/2021, pohľad zo severu so zachytením muriva; 4 – sonda 4/2021, začistenie jadra muriva veže vo východnej línii opevnenia; 5 – sonda 4/2021, pohľad zhora; 6 – sonda 4/2021, zasýpanie (foto J. Beljak). (Beljak et al., 27).

Fig. 8. Zvolen (Pustý hrad-Upper castle). 1 – trench 1/2021 from the north; 2 – trench 2/2021, view from the north; 3 – trench 3/2021, view from the north with indicated masonry; 4 – trench 4/2021, cleaned core of the masonry of the tower in the eastern fortification line; 5 – trench 4/2021, view from above; 6 – trench 4/2021, backfilling (photo J. Beljak). (Beljak et al., 27).

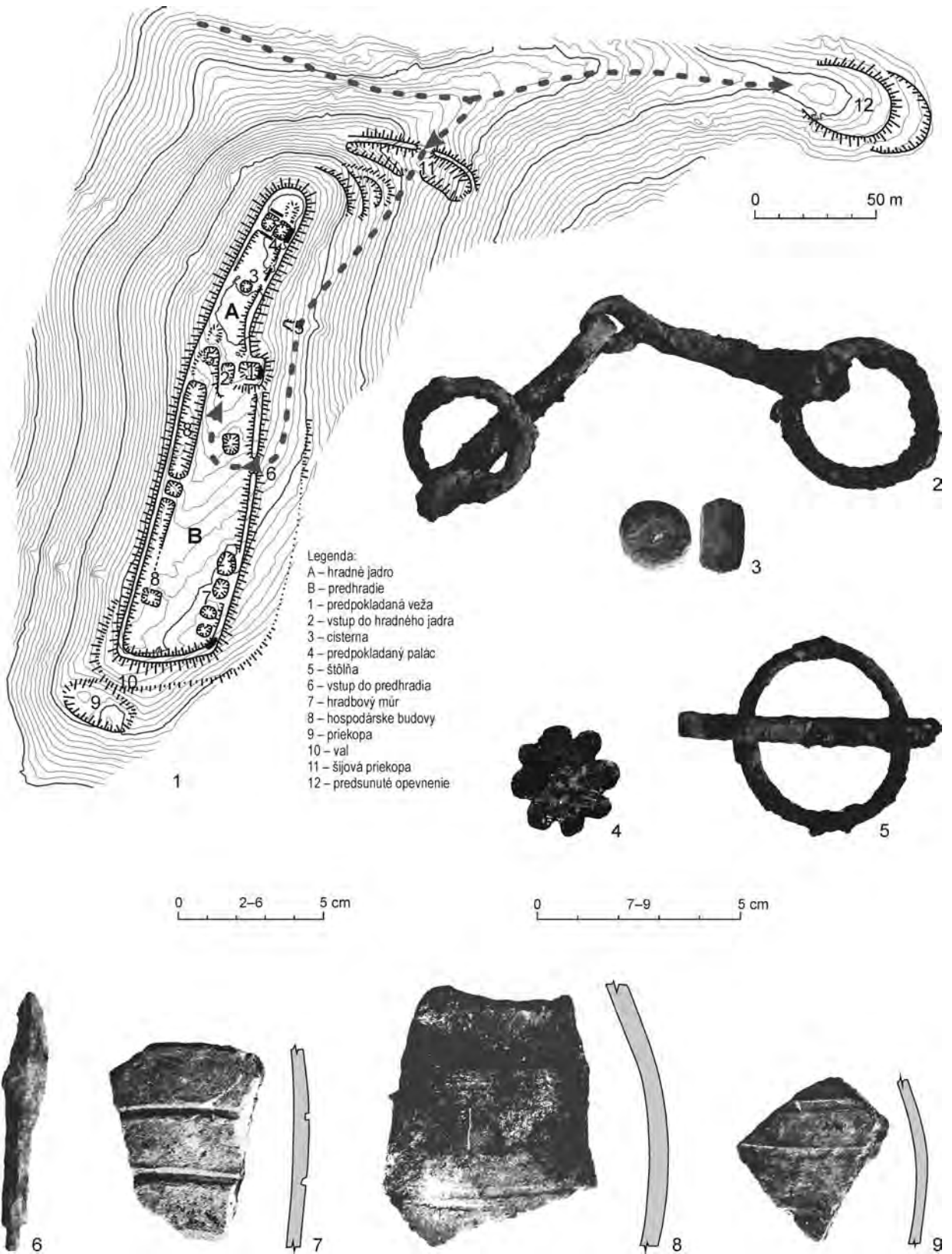
Obr. 9. Sklené Teplice (Teplica). Výškopis F. Orntha a zameranie reliktov hradu od M. Bónu s objektovou skladbou. Legenda: A – hradné jadro; B, C – predhradie; 1 – predpokladaná veža; 2 – cisterna; 3, 4 – palácové krídlo; 5 – nádvorie; 6 – vysunuté opevnenie; 7 – predpokladaná veža; 8, 10 – nádvorie; 9 – šijová priekopa; 11 – prstencový val; 12 – predpokladaný val; 13 – šijová priekopa. (Beljak/Debnár, 30).

Fig. 9. Sklené Teplice (Teplica). Altitude chart by F. Ornth and identification of relics of the castle by M. Bóna with features. Legends: A – castle core; B, C – bailey; 1 – assumed tower; 2 – cistern; 3, 4 – palace wing; 5 – courtyard; 6 – forwarded fortification; 7 – assumed tower; 8, 10 – courtyard; 9 – ditch. (Beljak/Debnár, 30).

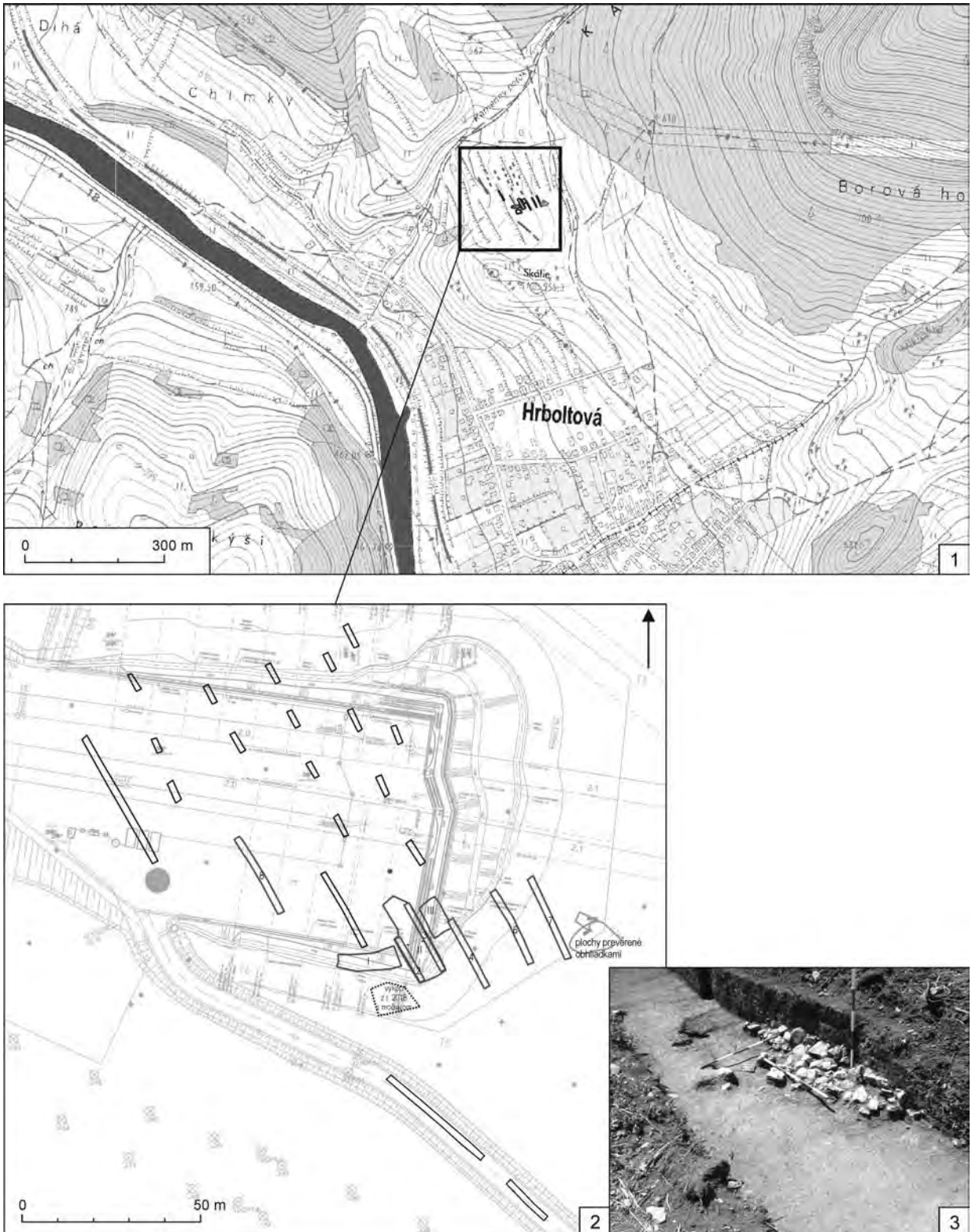

Obr. 10. Sklené Teplice (Teplica). Výber archeologických nálezov. (Beljak/Debnár, 30).

Fig. 10. Sklené Teplice (Teplica). Selected archaeological finds. (Beljak/Debnár, 30).

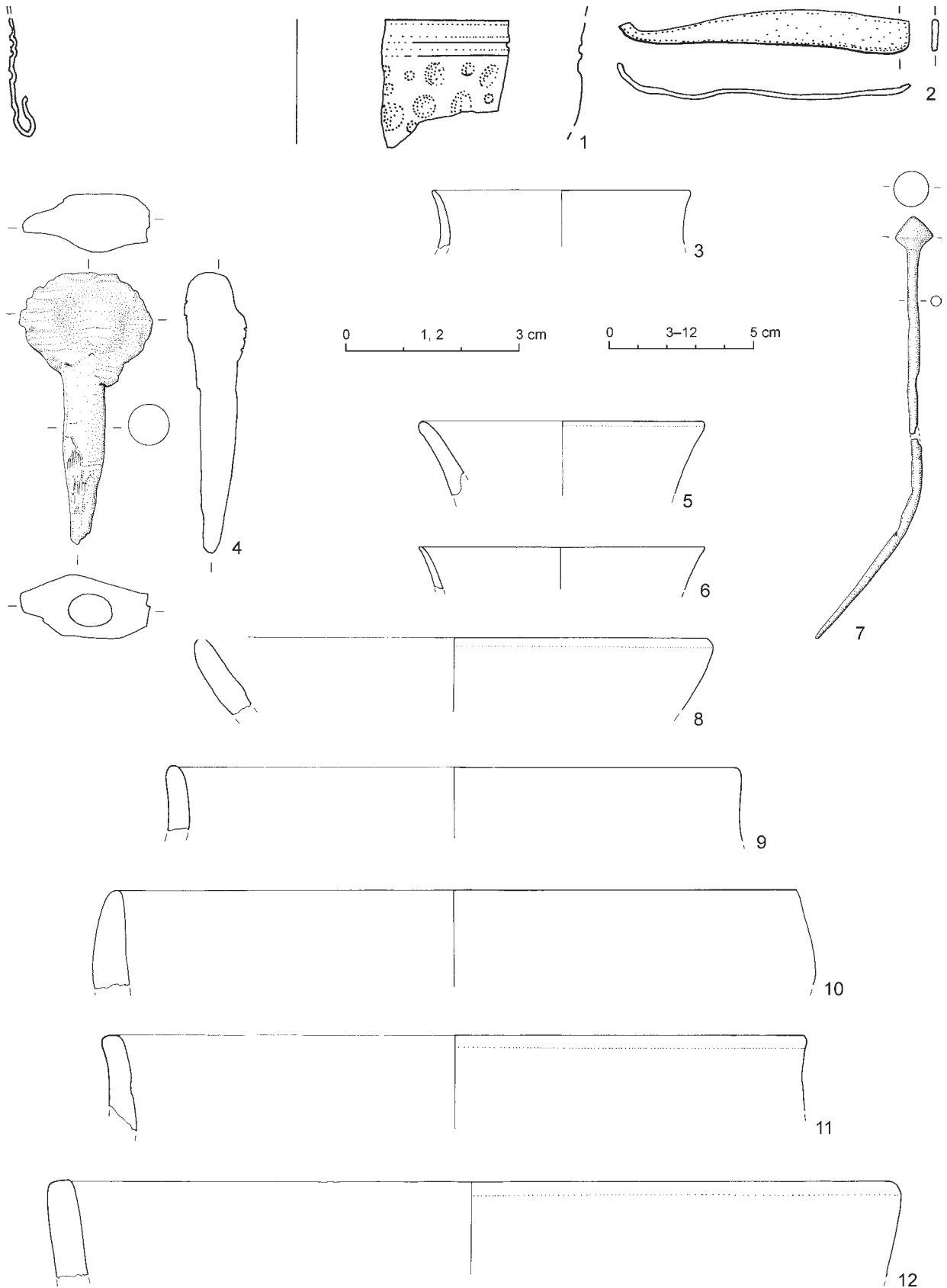

Obr. 11. Podhorie (Žakýl). 1 – výškopis F. Orntha a zameranie reliktov hradu od M. Bónu; 2–9 – výber archeologických nálezov. (Beljak/Debnár, 31).
 Fig. 11. Podhorie (Žakýl). 1 – altitude chart by F. Ornth and identification of castle relics by M. Bóna; 2–9 – selected archaeological finds. (Beljak/Debnár, 31).

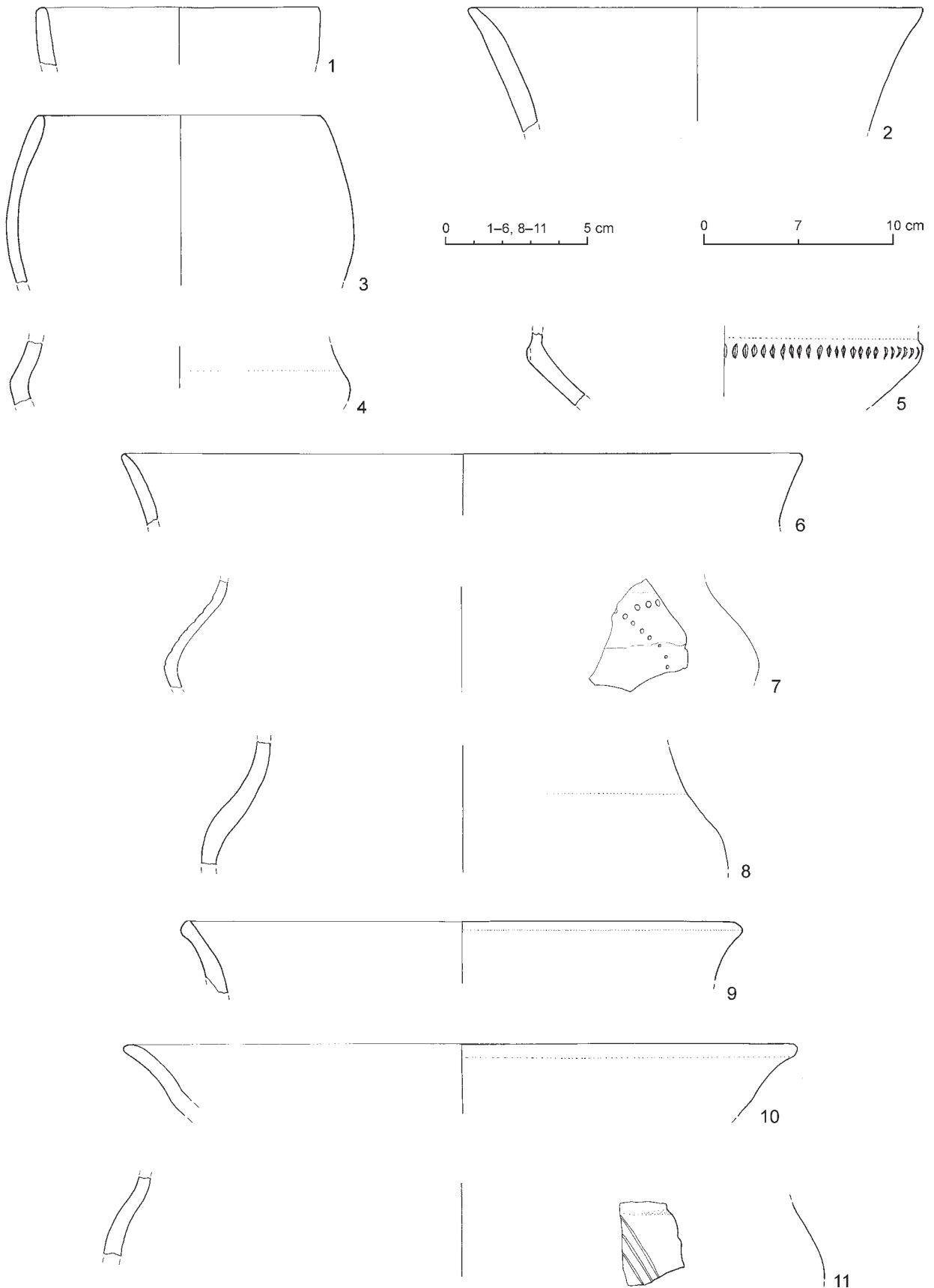
Obr. 12. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Celkové plány výskumu. 1 – poloha lokality vyznačená na mape 1 : 10 000; 2 – rozloženie skúmaných plôch v priestore stavby západného portálu tunela Čebrať (popísané sú len miesta so zisteným archeologickým materiálom; arabské číslice označujú sondy, rímske číslice plochy; autor P. Červeň, L. Benediková, M. Vojteček); 3 – plytký objekt s kamennou deštrukciou v sonde 6 (foto L. Benediková). (Benediková, 32).

Fig. 12. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). General excavation plans. 1 – location of the site on the map 1 : 10 000; 2 – distribution of the excavated areas in the construction site of the western portal of the Čebrať tunnel (only localities with detected archaeological material are described; Arabic numbers indicate trenches, Roman numbers indicate areas; author P. Červeň, L. Benediková, M. Vojteček); 3 – shallow feature with stone destruction in trench 6 (photo L. Benediková). (Benediková 32).

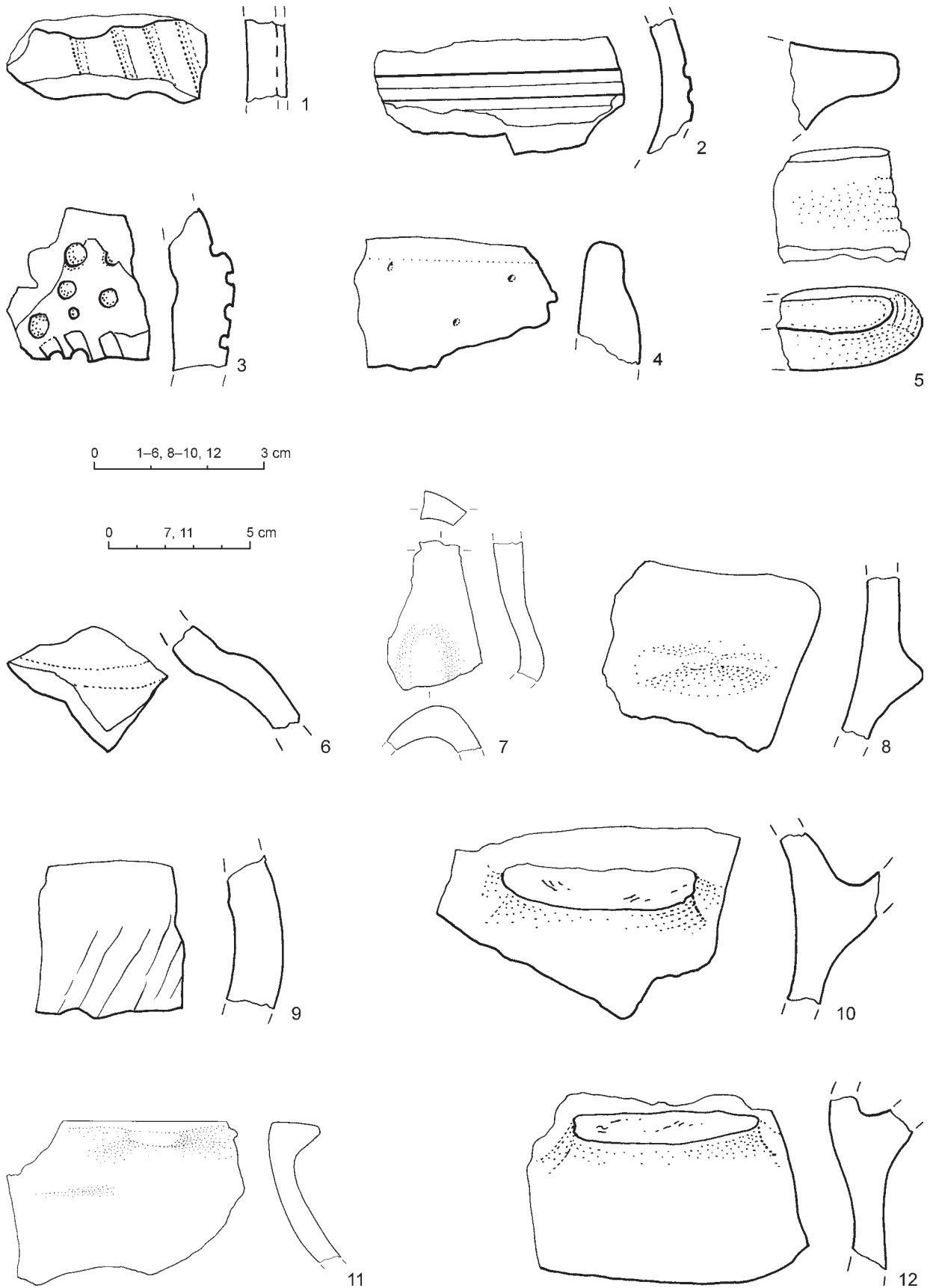

Obr. 13. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Nálezy z doby bronzovej (1–3, 5–12) a z novoveku (4). 1, 2, 7 – bronz; 4 – drevo; 3, 5, 6, 8–12 – keramika (kresba J. Gajdošíková). (Benediková, 32).

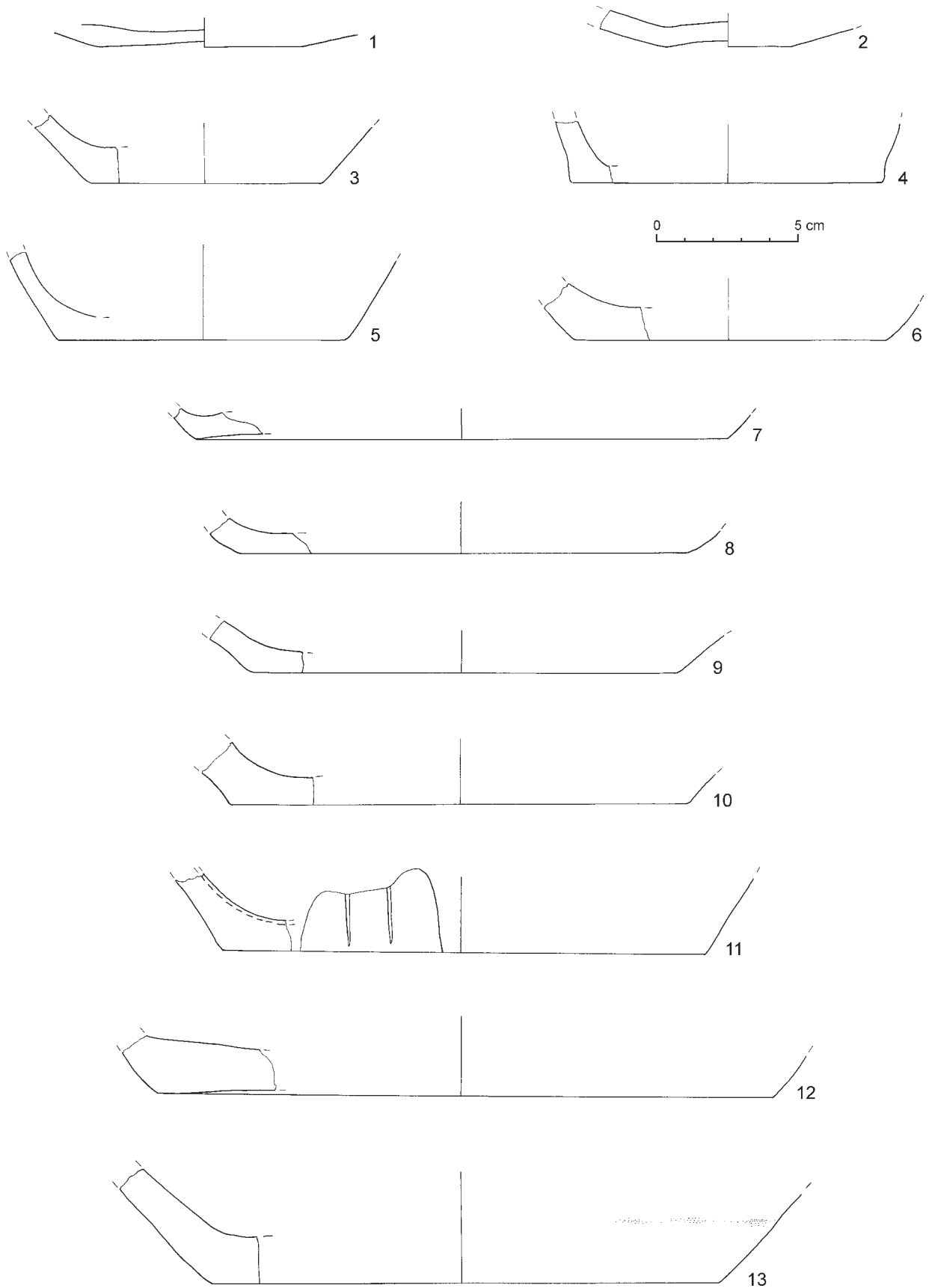
Fig. 13. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Finds from the Bronze Age (1-3, 5-12) and Postmedieval period (4). 1, 2, 7 – bronze; 3, 5, 6, 8–12 – pottery (drawing J. Gajdošíková). (Benediková, 32).

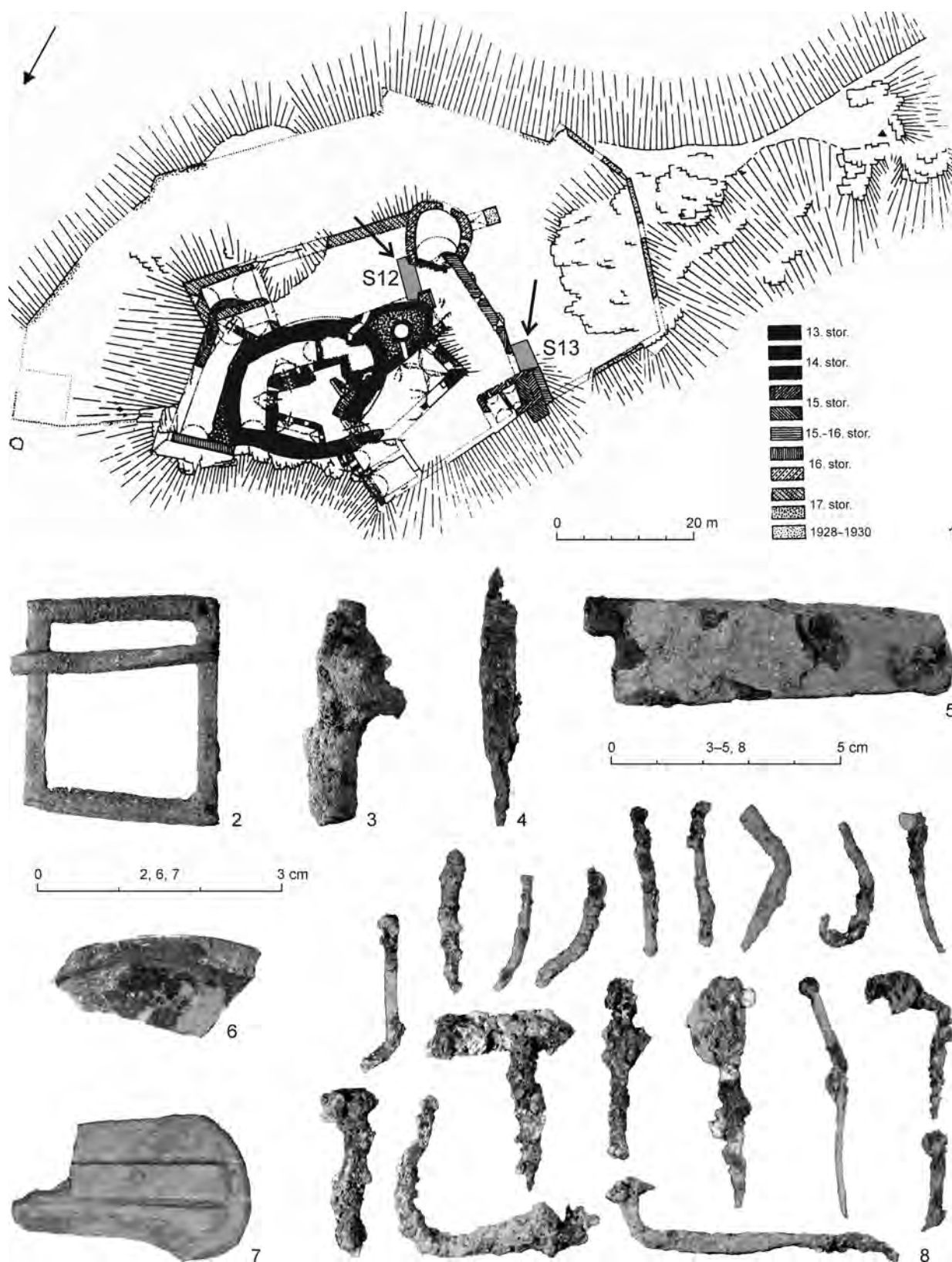
Obr. 14. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Keramika z doby bronzovej (kresba J. Gajdošíková). (Benediková, 32).
 Fig. 14. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Pottery from the Bronze Age (drawing J. Gajdošíková). (Benediková, 32).

Obr. 15. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Keramika z doby bronzovej (kresba J. Gajdošíková). (Benediková, 32).
 Fig. 15. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Pottery from the Bronze Age (drawing J. Gajdošíková). (Benediková, 32).

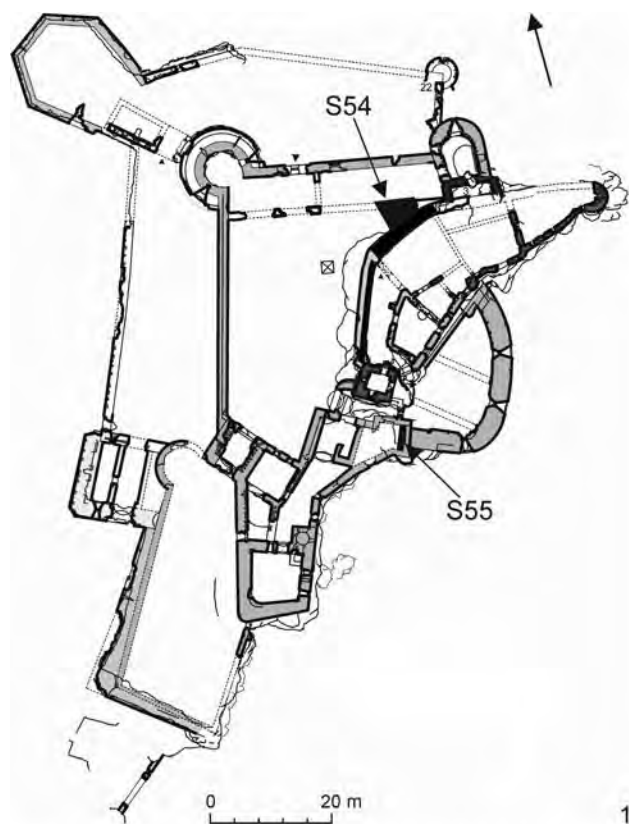

Obr. 16. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Keramika z doby bronzovej (kresba J. Gajdošíková). (Benediková, 32).
 Fig. 16. Ružomberok-Hrboltová (Kamenná dolina). Pottery from the Bronze Age (drawing J. Gajdošíková). (Benediková, 32).

Obr. 17. Hostie (Hrušov). 1 – lokalizácia archeologických sond 12 a 13 na pôdoryse hradu, stavebný vývoj hradu podľa M. Bónu (1994); 2 – železná štvorcová pracka; 3 – železný hrot šípu; 4 – železný nožik; 5 – železný predmet; 6 – modrý sklenený terčik; 7 – kostená rukoväť; 8 – železné klince. (Bielich, 36).

Fig. 17. Hostie (Hrušov). 1 – location of archaeological trenches 12 and 13 against the plan of the castle, construction development of the castle according to M. Bóna (1994); 2 – iron square buckle; 3 – iron arrowhead; 4 – iron knife; 5 – iron fragment; 6 – blue glass target; 7 – bone handle; 8 – iron nails. (Bielich, 36).

1

0 4 5 cm

0 5-7 3 cm

4

5

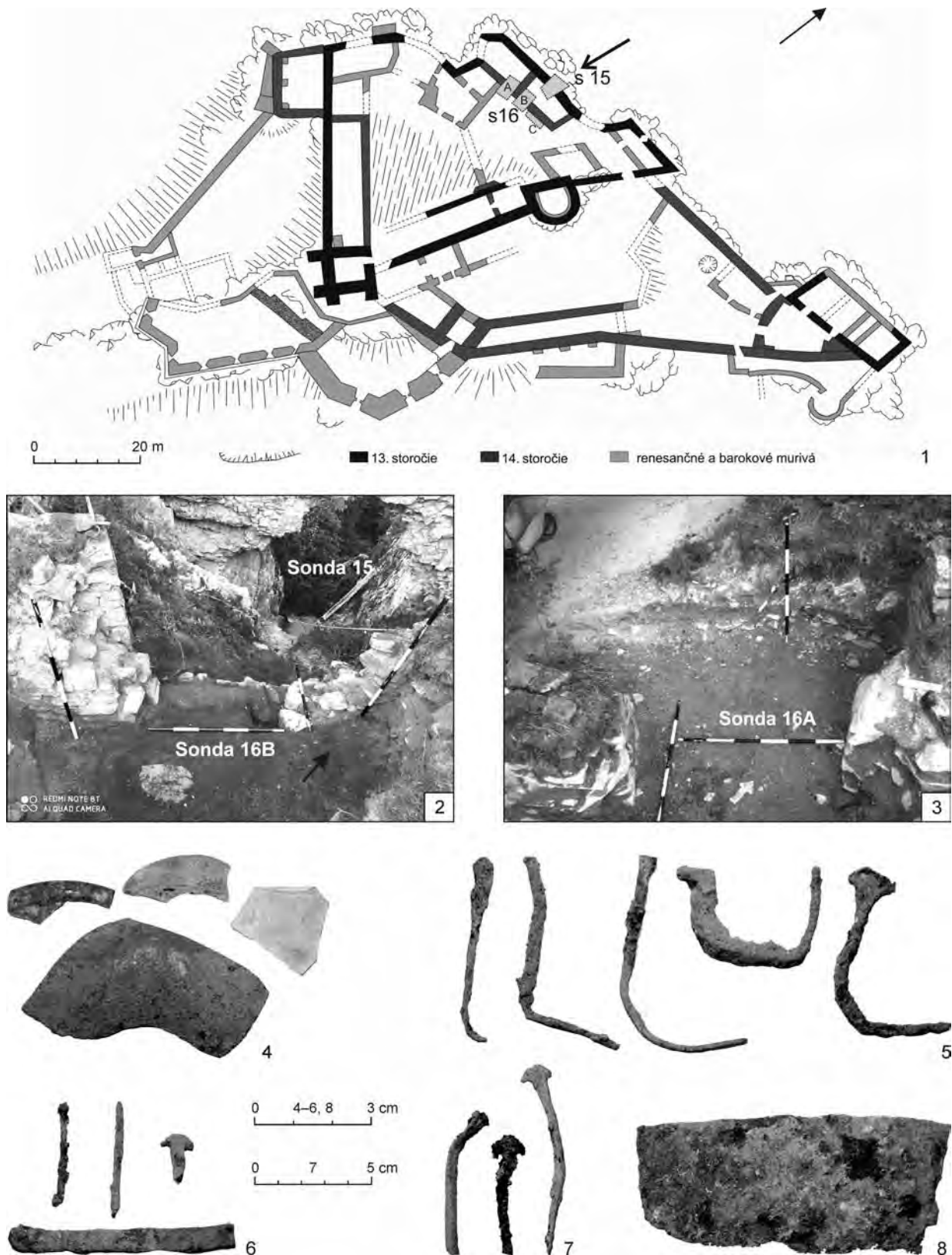

6

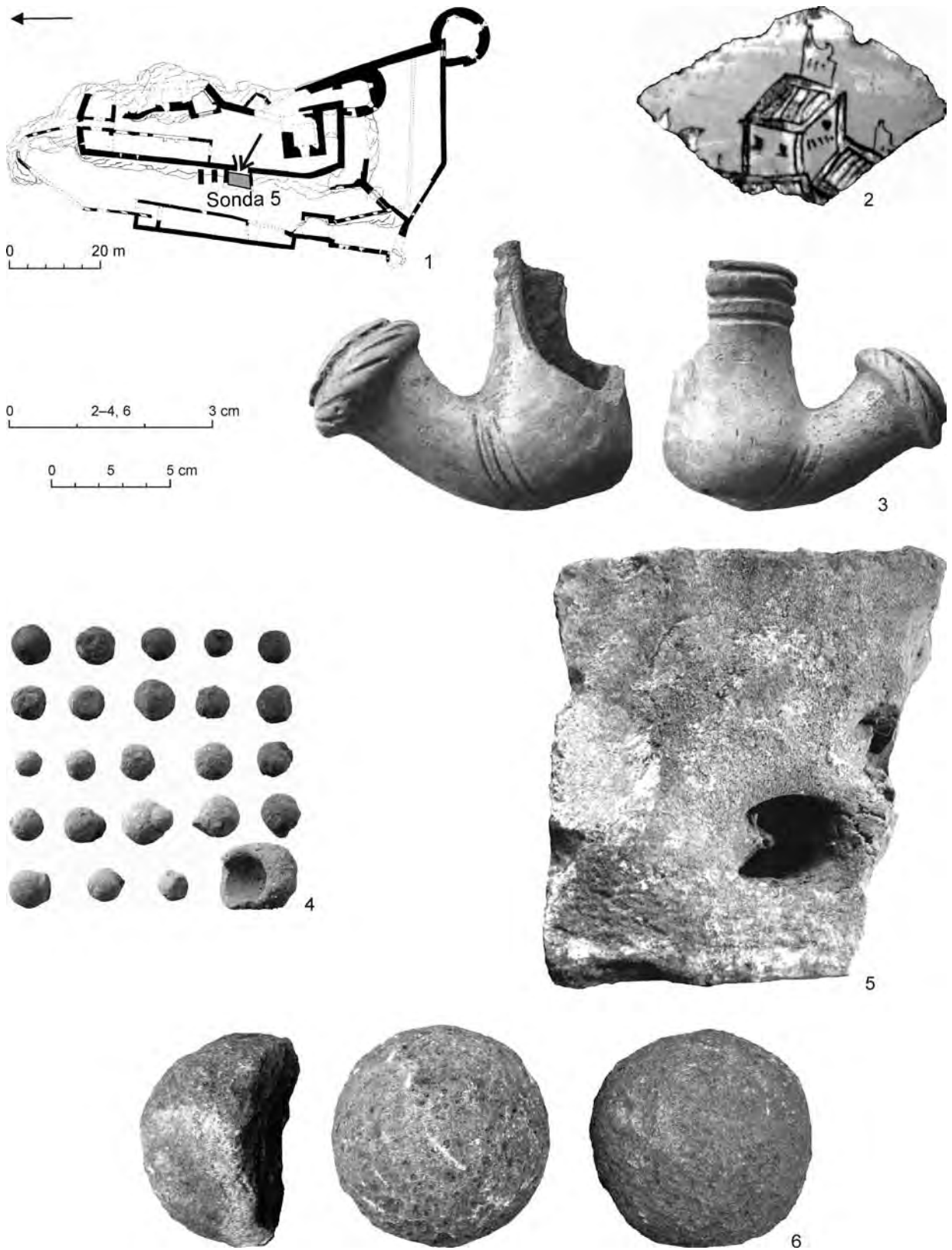
7

Obr. 18. Lietava (hrad). 1 – lokalizácia archeologických sond 54 a 55; 2 – sonda 54A, pohľad zo severu; 3 – južná stena severného paláca; 4 – gotická kachlica sv. Štefana; 5, 6 – novoveké hlinené fajky; 7 – fragment sklenenej nádoby. (Bielich, 37).
 Fig. 18. Lietava (castle). 1 – location of archaeological trenches 54 and 55; 2 – trench 54A, from the north; 3 – southern wall of the northern palace; 4 – gothic stove tile with St. Stephen; 5, 6 – Postmedieval clay pipes; 7 – fragment of a glass vessel. (Bielich, 37).

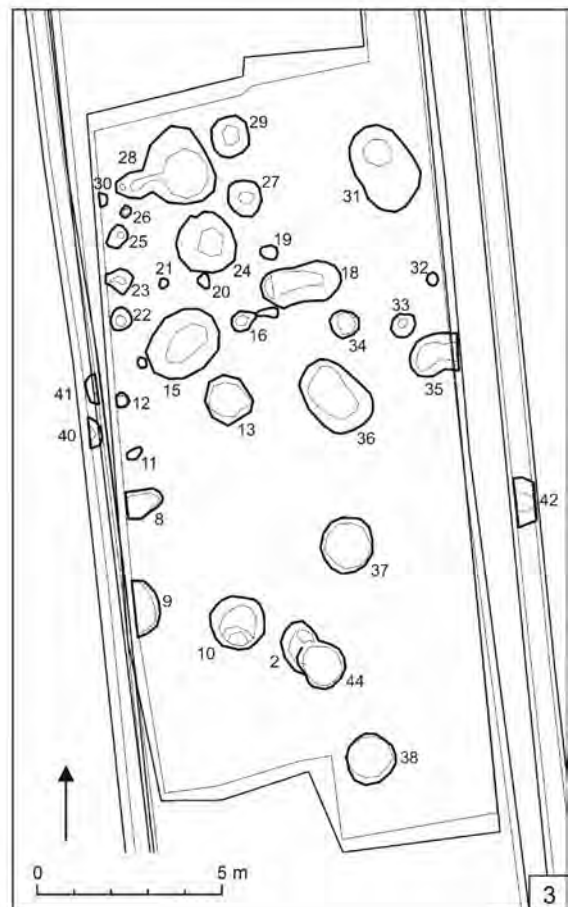
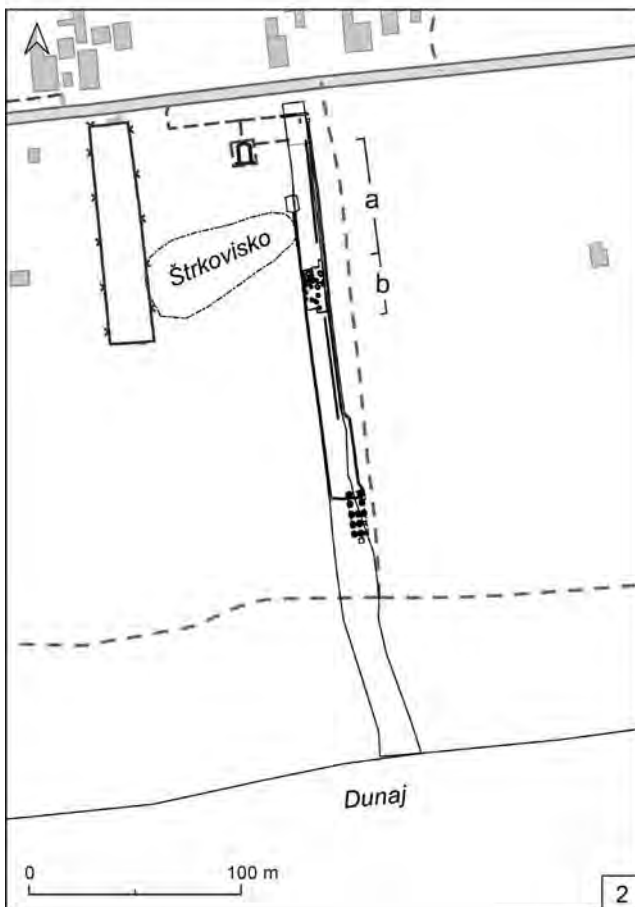
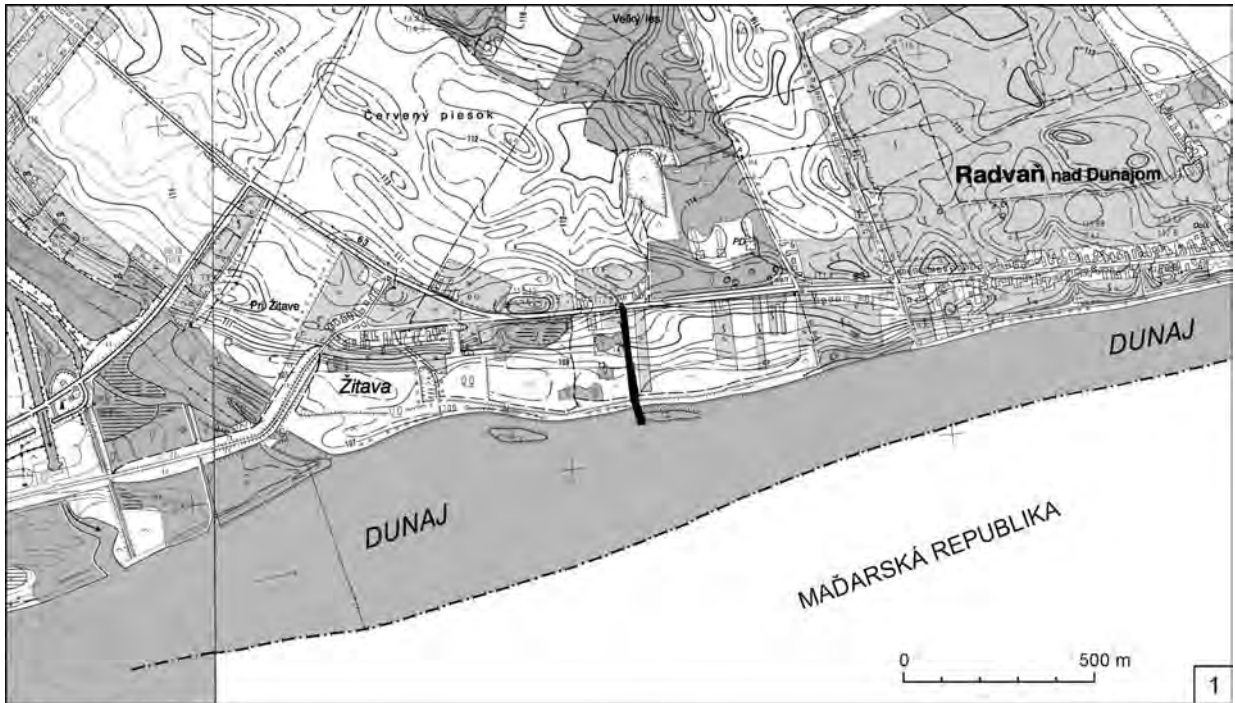
Obr. 19. Jelenec (Gýmeš). 1 – lokalizácia archeologických sond 15 a 16; 2 – západný vstup do hospodárskej budovy 1, sonda 15; 3 – západný vstup do hospodárskej budovy 1, sonda 16; 4 – výber sklenených predmetov z novovekých zásypových vrstiev; 5–8 – výber železných predmetov z novovekých zásypových vrstiev. (Bielich, 38).

Fig. 19. Jelenec (Gýmeš). 1 – location of archaeological trenches 15 and 16; 2 – western entrance to building 1, trench 15; 3 – western entrance to building 1, trench 16; 4 – selection of glass fragments from Postmedieval layers; 5–8 – selection of iron fragments from Postmedieval layers. (Bielich, 38).

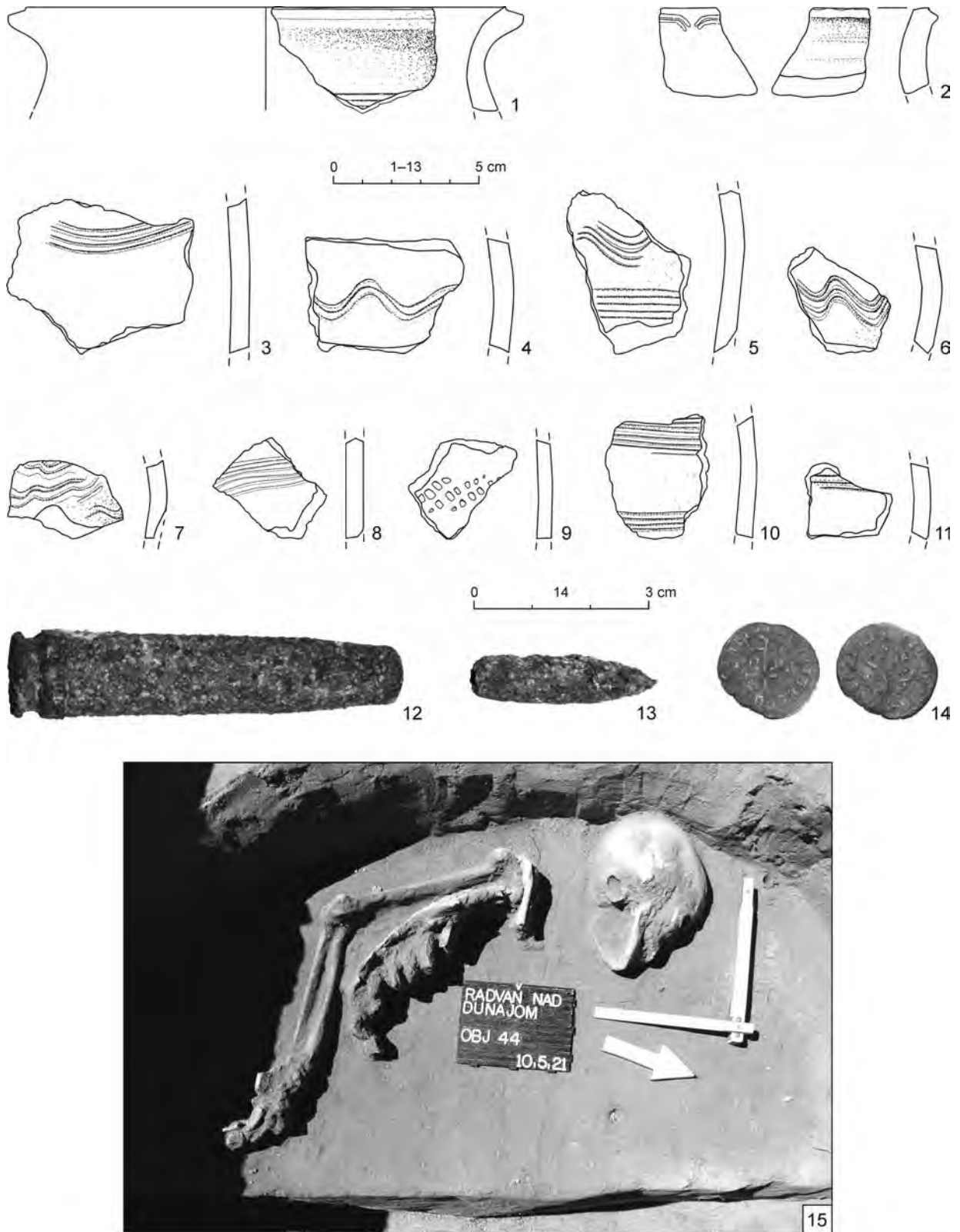

Obr. 20. Plavecké Podhradie (Plavecký hrad). 1 – lokalizácia sondy 5 na pôdoryse hradu (Šimkovic 2009); 2 – fragment keramiky so zobrazením strechy domu; 3 – novoveká hlinená dvojdielna fajka; 4 – fragmenty železných guľiek; 5 – novoveká tehla s otlačkom kopyta srnca; 6 – kamenné gule. (Bielich, 39).

Fig. 20. Plavecké Podhradie (Plavecký hrad castle). 1 – location of trench 5 against the castle plan (Šimkovic 2009); 2 – ceramic fragment with a depiction of the roof of a house; 3 – Postmedieval clay two-piece pipe; 4 – fragments of iron bullets; 5 – Postmedieval brick with a deer hoof print; 6 – stone balls. (Bielich, 39).

Obr. 21. Radvaň nad Dunajom (Červený piesok). 1 – situovanie skúmanej plochy; 2 – skúmaná plocha (a – severný úsek stavby; b – skúmaná lokalita); 3 – skúmaná lokalita (zdroj podkladových máp: Geoportál ÚGKK SR). (Bobek, 42).
 Fig. 21. Radvaň nad Dunajom (Červený piesok). 1 – localization of excavated area; 2 – examined area (a – northern section of the construction; b – excavated site); 3 – excavated site (map source: Geoportál ÚGKK SR). (Bobek, 42).

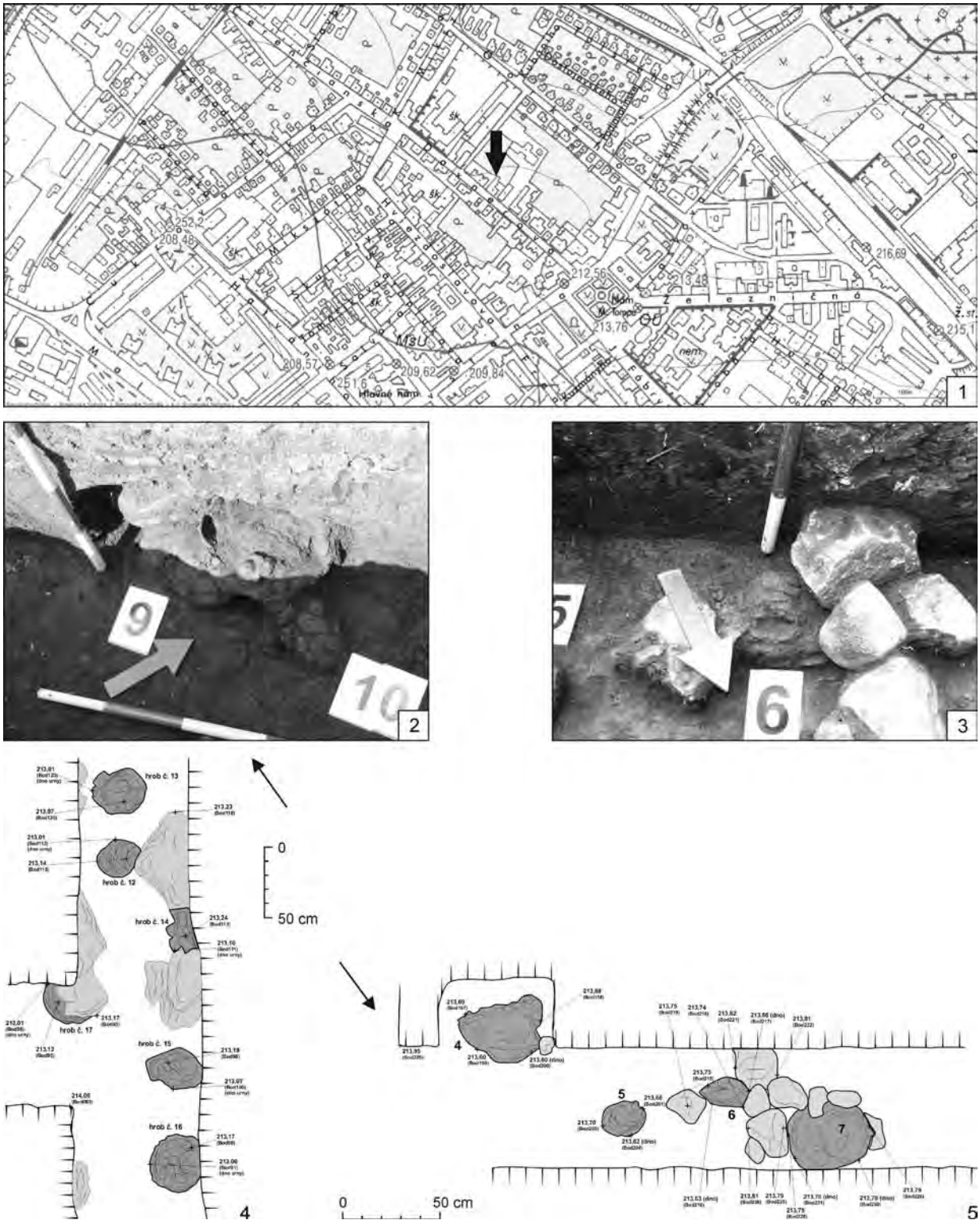

Obr. 22. Radvaň nad Dunajom (Červený piesok). 1–13 – severný úsek stavby, včasný stredovek, 20. storočie, zber; 14 – južná časť stavby, detektor kovov, polovica 15. stor. (kresba P. Bobek); 15 – hrob v zásobnej jame, badenská kultúra. (Bobek, 42).
 Fig. 22. Radvaň nad Dunajom (Červený piesok). 1–13 – northern section of the construction, Early Middle Ages, 20th century, surface collection; 14 – southern part of the construction, metal detector, mid-15th century (drawing P. Bobek); 15 – burial in the storage pit, Baden culture. (Bobek, 42).

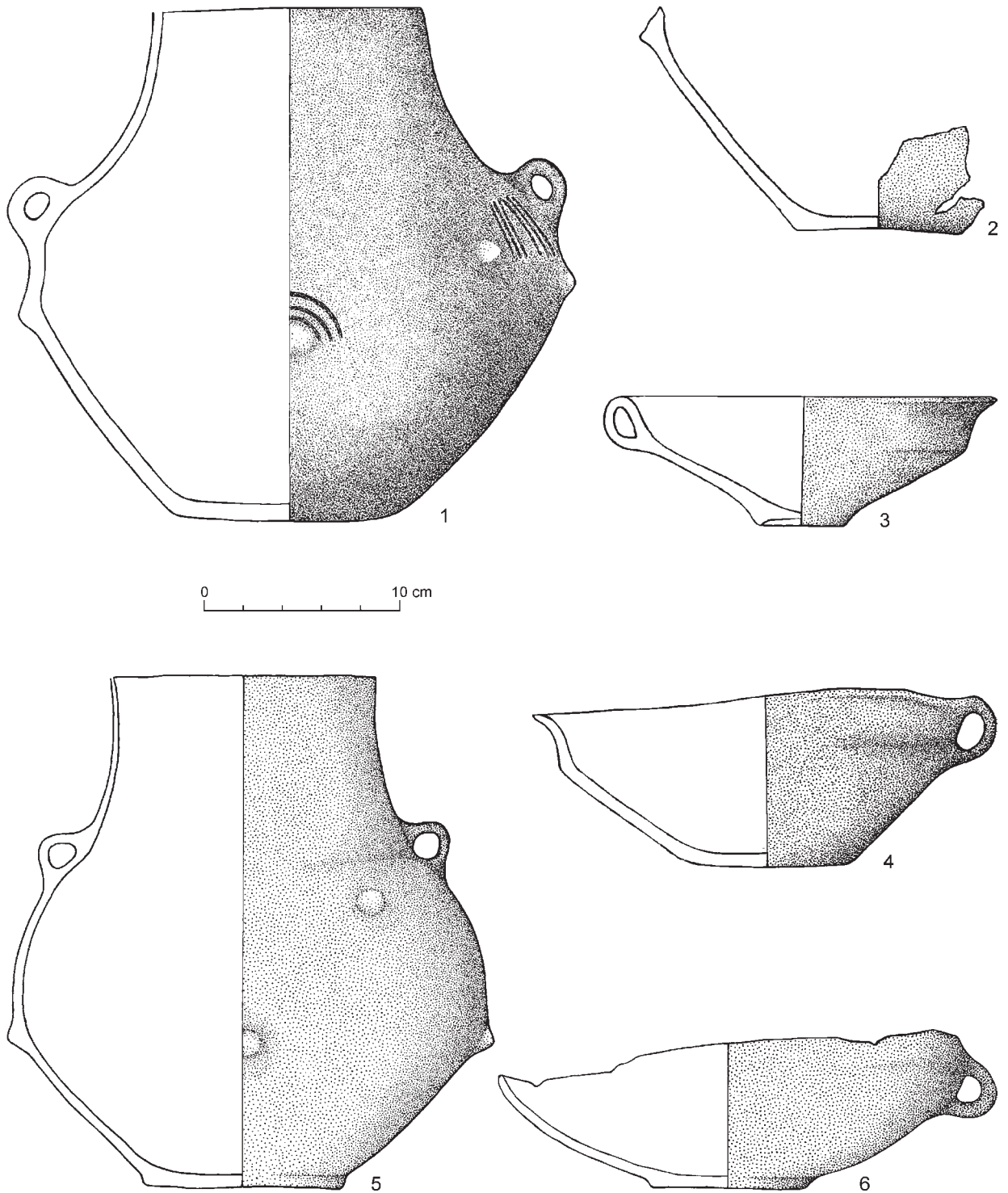
Obr. 23. Hnúšťa (Petřivaldského vila). 1 – vila počas obnovy, v popredí sonda 1/2021; 2 – pôvodný vstup na terasu - schodište zhotovené z liateho betónu so zachovanou balustrádou; 3 – odkrytý pôdorys verandy vily kamennej a tehlovej konštrukcie (foto A. Botoš). (Botoš, 44).

Fig. 23. Hnúšťa (Petřivaldského vila villa). 1 – villa during renovation, trench 1/2021 in the foreground; 2 – original entrance to the terrace – cast concrete staircase with preserved balustrade; 3 – uncovered ground plan of the veranda with stone and brick construction (photo A. Botoš). (Botoš, 44).

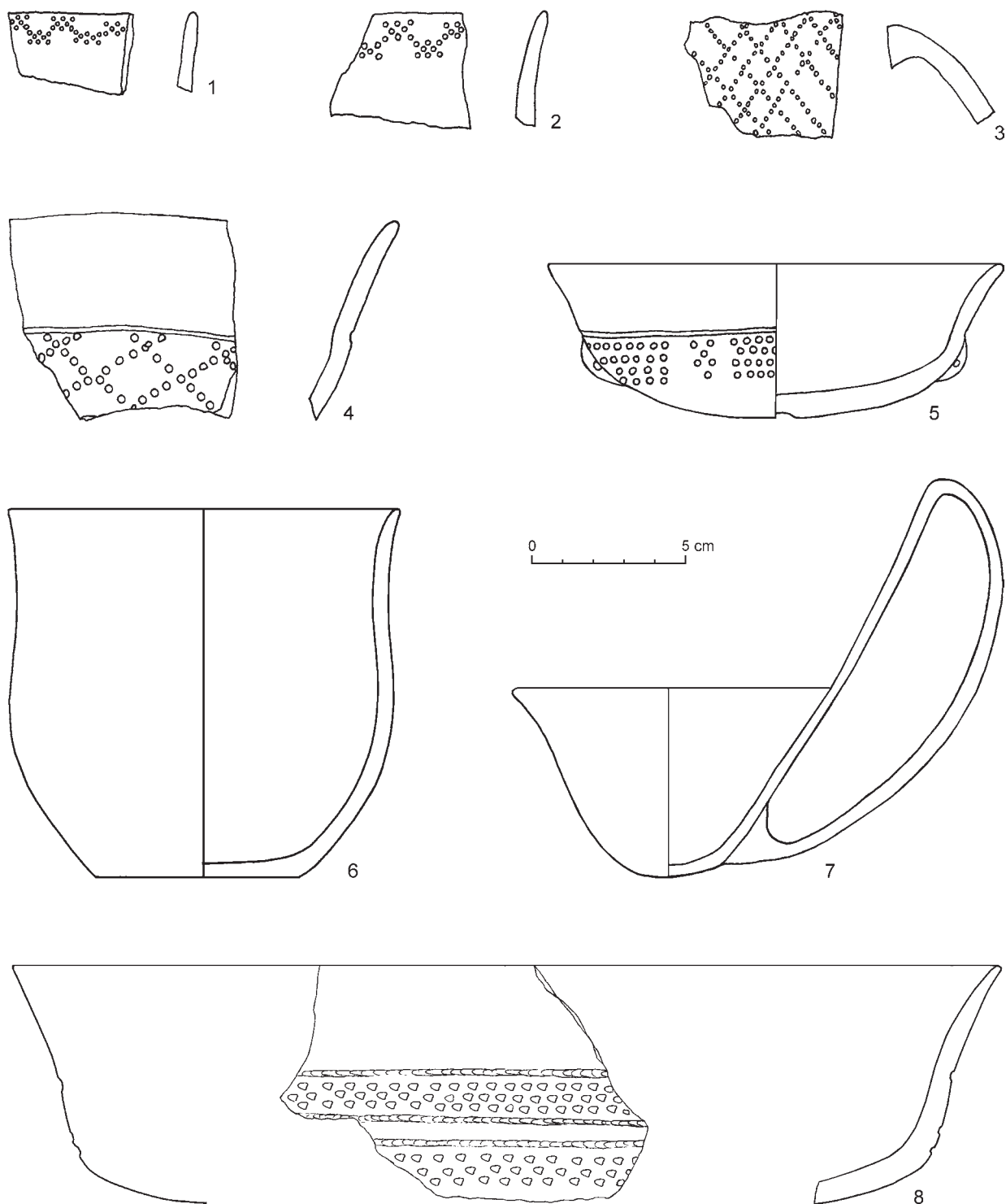

Obr. 24. Rimavská Sobota (Ulica Š. M. Daxnera). 1 – výsek základnej mapy so značením skúmanej lokality (zdroj podkladovej mapy: Geoportál ÚGKK SR); 2 – hrob 9A/2019, Ulica Š. M. Daxnera 34, sonda 4/2019; 3 – hrob 6/2019, Ulica Š. M. Daxnera 36; sonda 5/2019; 4 – sonda 4/2019, výsek z pôdorysu sondy, hroby 12–14/2019, 15A/2019, 16/2019, 17/2019, Ulica Š. M. Daxnera 34; 5 – sonda 5/2019, výsek z pôdorysu sondy, hroby 4–7/2019, Ulica Š. M. Daxnera 36 (foto A Botoš, kresba D. Bešina). (Botoš, 45).

Fig. 24. Rimavská Sobota (Ulica Š. M. Daxnera street). 1 – section of the basic map with indicated excavated site (map source: Geoportál ÚGKK SR); 2 – burial 9A/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 34, trench 4/2019; 3 – burial 6/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 36; trench 5/2019; 4 – trench 4/2019, section from the ground plan of the trench, burials 12–14/2019, 15A/2019, 16/2019, 17/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 34; 5 – trench 5/2019, section from the ground plan of the trench, burials 4-7/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 36 (photo A. Botoš, drawing D. Bešina). (Botoš, 45).

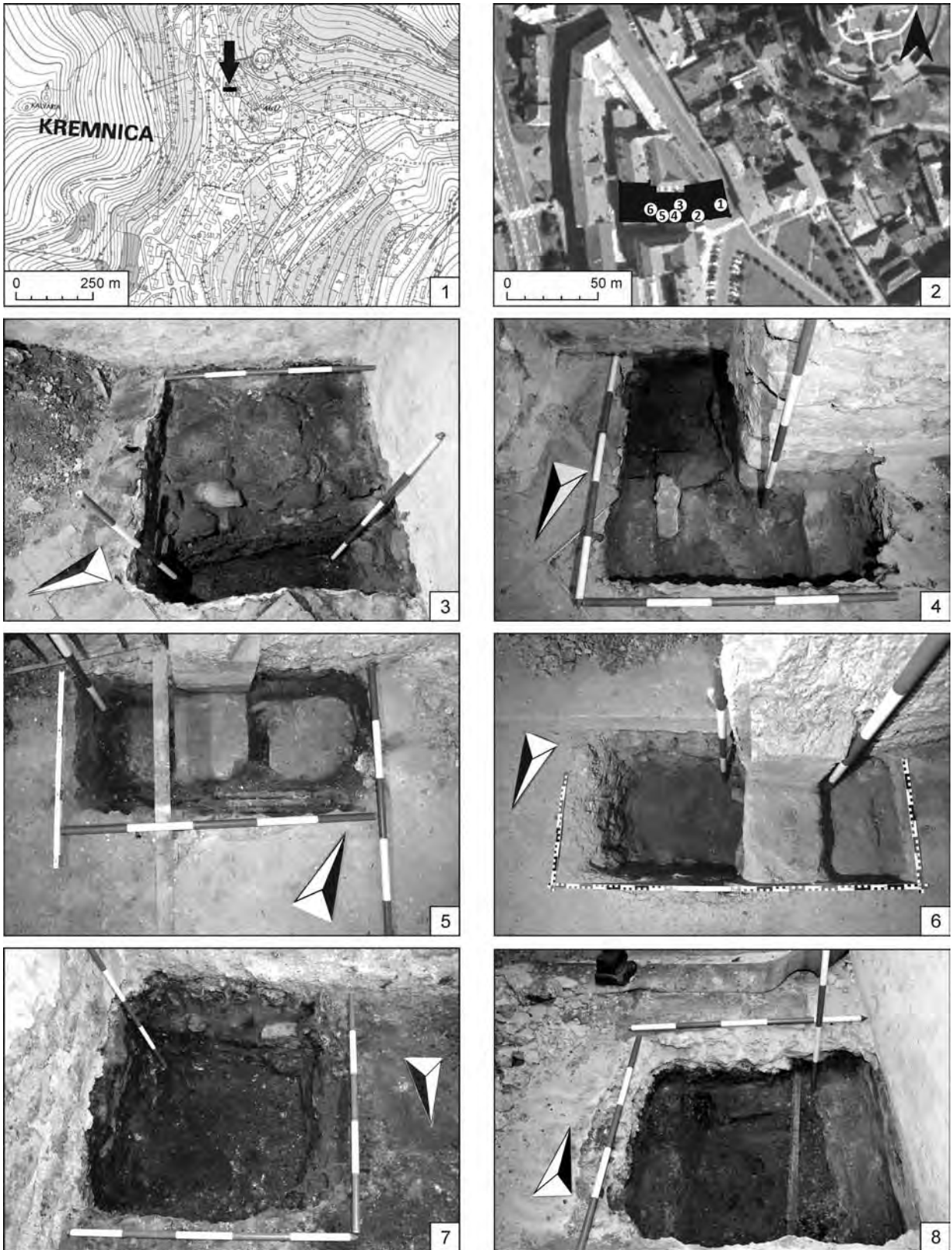

Obr. 25. Rimavská Sobota. (Ulica Š. M. Daxnera). 1–4 – amfory a misy z hrobu 9A/2019, Ulica Š. M. Daxnera 34; 5, 6 – amfora a misa z hrobu 11/2019, Ulica Š. M. Daxnera 34 (kresba K. Nagy). (Botoš, 45).
 Fig. 25. Rimavská Sobota (Ulica Š. M. Daxnera street). 1–4 – amphoras and bowls from burial 9A/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 34; 5, 6 – amphora and bowl from burial 11/2019, Ulica Š. M. Daxnera street 34 (drawing K. Nagy). (Botoš, 45).

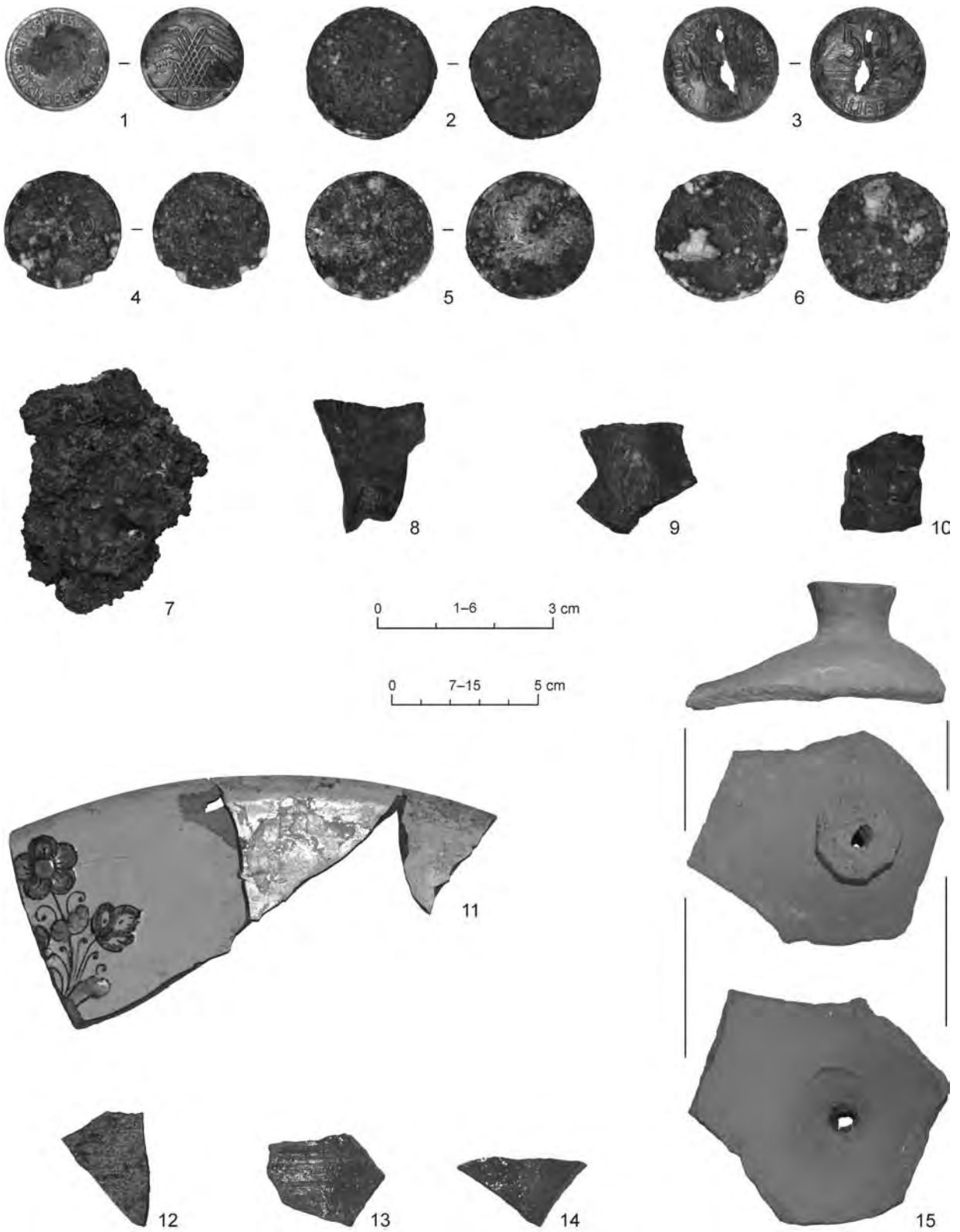
Obr. 26. Veľký Meder (Obecné jazero/Okočská cesta II). Výber keramických nálezov z eneolitu. 1–4 – objekt 11; 5, 6, 8 – objekt 8; 7 – objekt 4. (Csuthy/Gere/Gereová, 48).

Fig. 26. Veľký Meder (Obecné jazero lake/Okočská cesta II). Selected pottery finds from the Eneolithic. 1–4 – feature 11; 5, 6, 8 – feature 8; 7 – feature 4. (Csuthy/Gere/Gereová, 48).

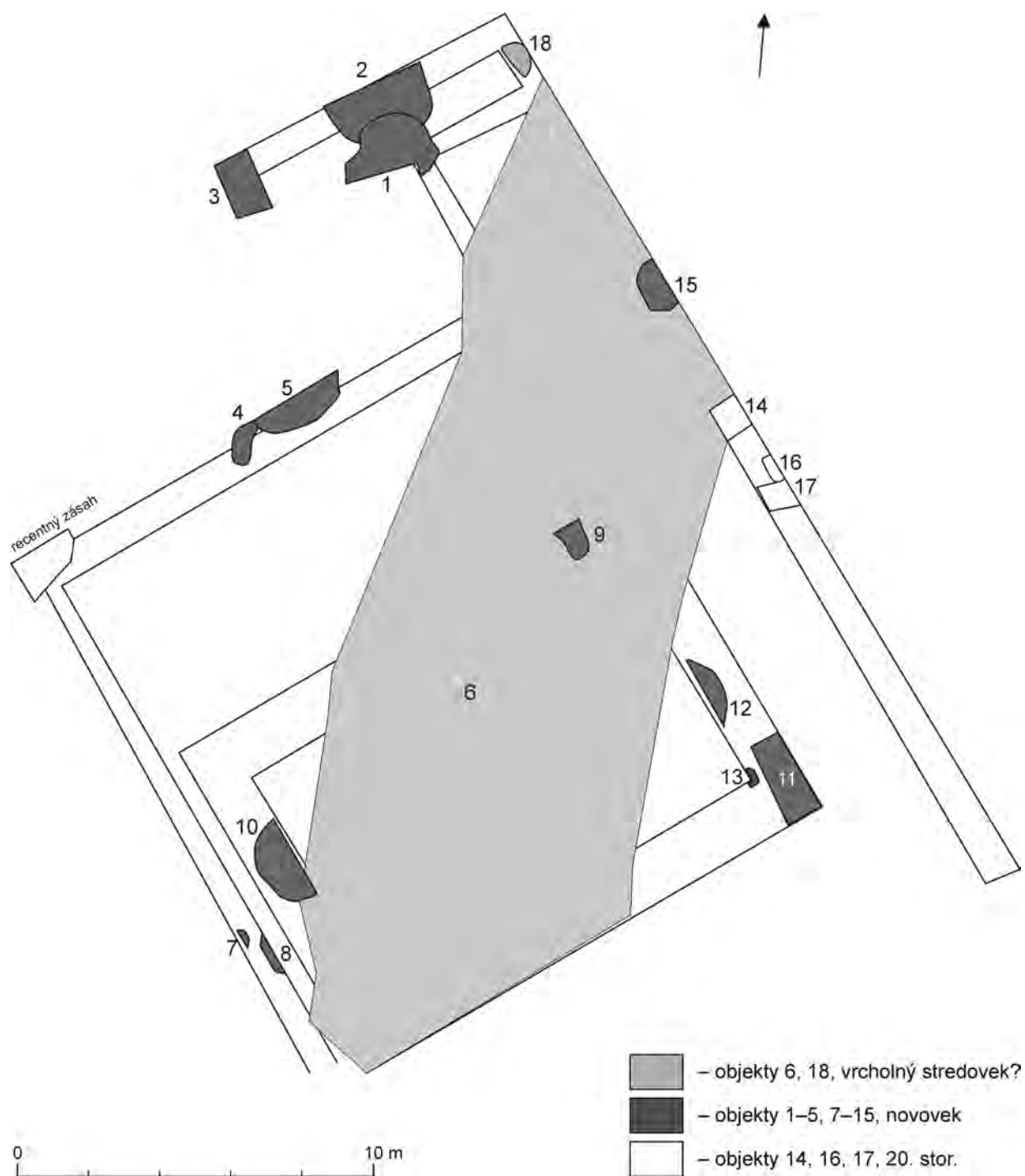

Obr. 27. Kremnica (Mincovňa Kremnica). 1 – lokalizácia miesta výskumu, Štefánikovo námestie 25/24; 2 – rozmiestnenie sond v podzemnom podlaží južného krídla budovy; 3 – sonda 1/2021; 4 – sonda 2/2021; 5 – sonda 3/2021; 6 – sonda 4/2021; 7 – sonda 5/2021; 8 – sonda 6/2021. (Čierny/Debnár, 49).

Fig. 27. Kremnica (Kremnica Mint). 1 – localization of the excavation site, Štefánikovo námestie square 25/24; 2 – distribution of trenches in the underground floor of the southern wing of the building; 3 – trench 1/2021; 4 – trench 2/2021; 5 – trench 3/2021; 6 – trench 4/2021; 7 – trench 5/2021; 8 – trench 6/2021. (Čierny/Debnár, 49).

Obr. 28. Kremnica (Mincovňa Kremnica). 1–6 – numizmatické nálezy; 7–10 – výber kovolejárskej trosky; 11–15 – výber keramického materiálu. (Čierny/Debnár, 49).
 Fig. 28. Kremnica (Kremnica Mint). 1–6 – numismatic finds; 7–10 – selected metallurgical slag; 11–15 – selected pottery material. (Čierny/Debnár, 49).

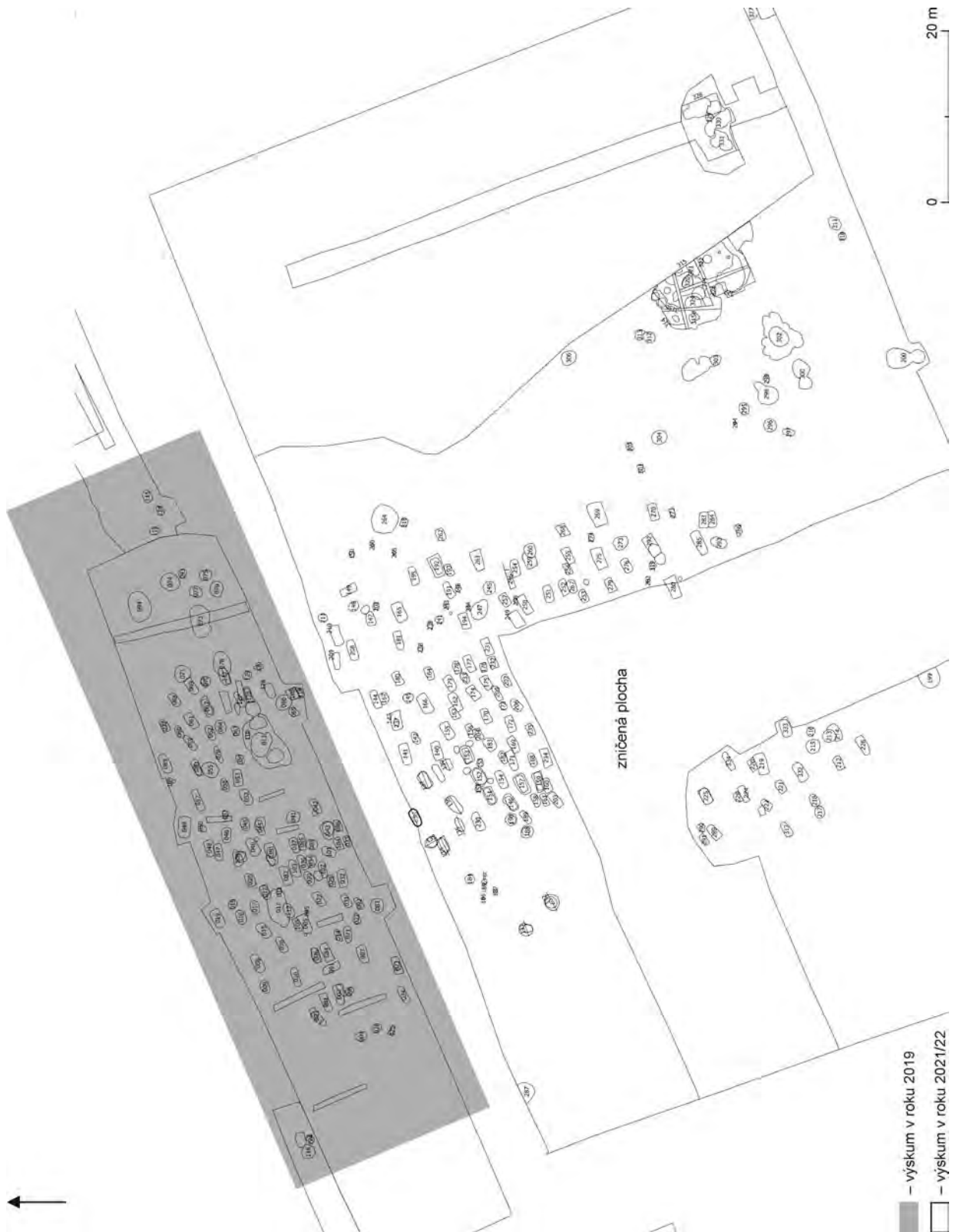

Obr. 29. Šintava (Nad vřškom). Plán výskumu s vyznačenými objektami. (Daňová, 51).
 Fig. 29. Šintava (Nad vřškom). Excavation plan with indicated features. (Daňová, 51).

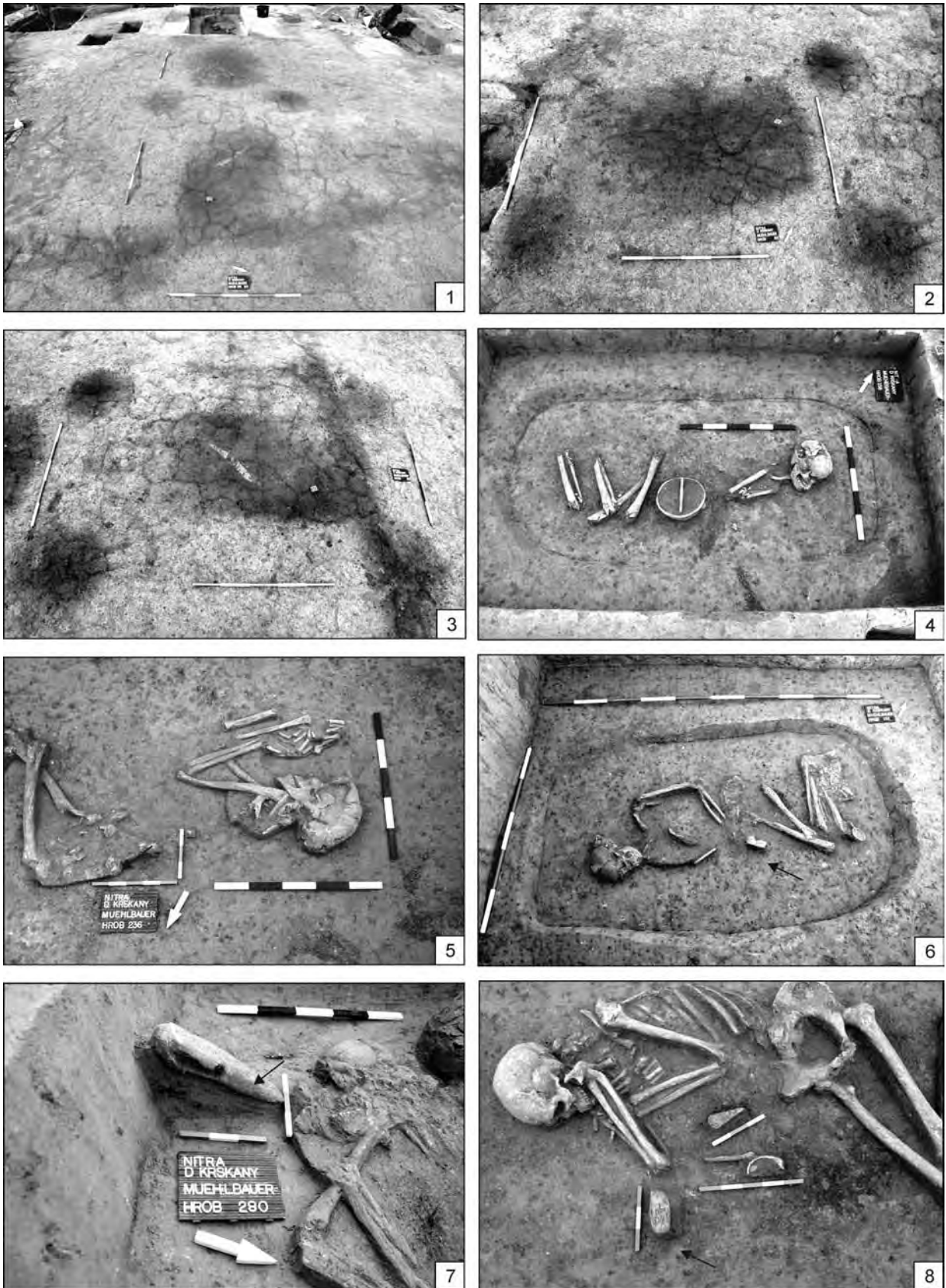

Obr. 30. Šintava (Nad vřškom). 1 – objekt 6, priekopa; 2 – objekt 2, zásobná jama; 3 – objekt 9, pec; 4 – objekt 11; 5 – objekt 10, zásobná jama; 6 – objekt 15, zásobná jama. (Daňová, 51).

Fig. 30. Šintava (Nad vřškom). 1 – feature 6, ditch; 2 – feature 2, storage pit; 3 – feature 9, stove; 4 – feature 11; 5 – feature 10, storage pit; 6 – feature 15, storage pit. (Daňová, 51).

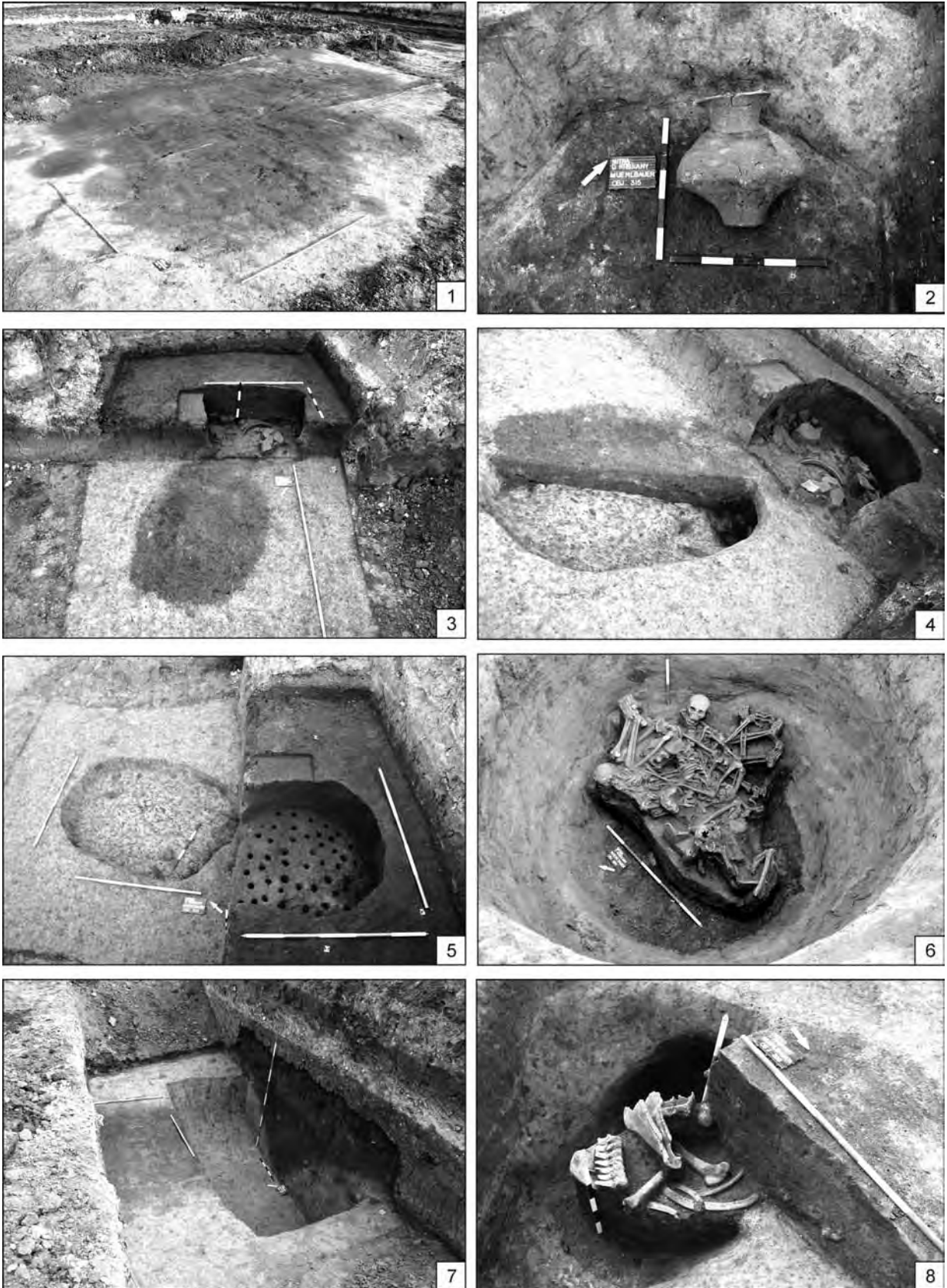

Obr. 31. Nitra-Dolné Krškany (Veľká trstina). Plán výskumu (autor M. Gabulová). (Daňová/Gabulová 2024, 52).
Fig. 31. Nitra-Dolné Krškany (Veľká trstina). Excavation plan (author M. Gabulová). (Daňová/Gabulová 2024, 52).

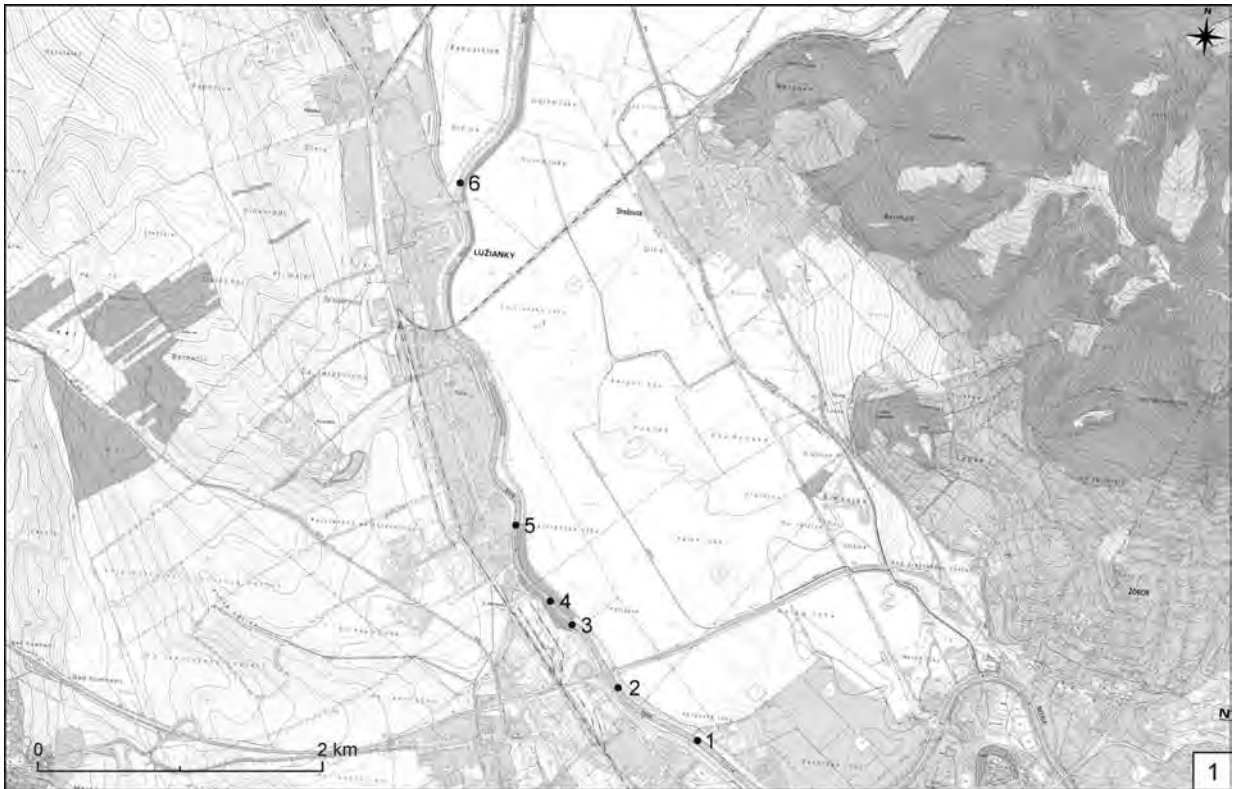
Obr. 32. Nitra-Dolné Krškany (Veľká trstina). 1 – hroby 152, 153; 2 – hrob 152; 3 – hrob 153; 4 – hrob 158; 5 – hrob 236; 6 – hrob 152; 7 – hrob 280; 8 – hrob 192 (foto K. Daňová). (Daňová/Gabulová, 52).

Fig. 32. Nitra-Dolné Krškany (Veľká trstina). 1 – burials 152, 153; 2 – burial 152; 3 – burial 153; 4 – burial 158; 5 – burial 236; 6 – burial 152; 7 – burial 280; 8 – burial 192 (photo K. Daňová). (Daňová/Gabulová, 52).

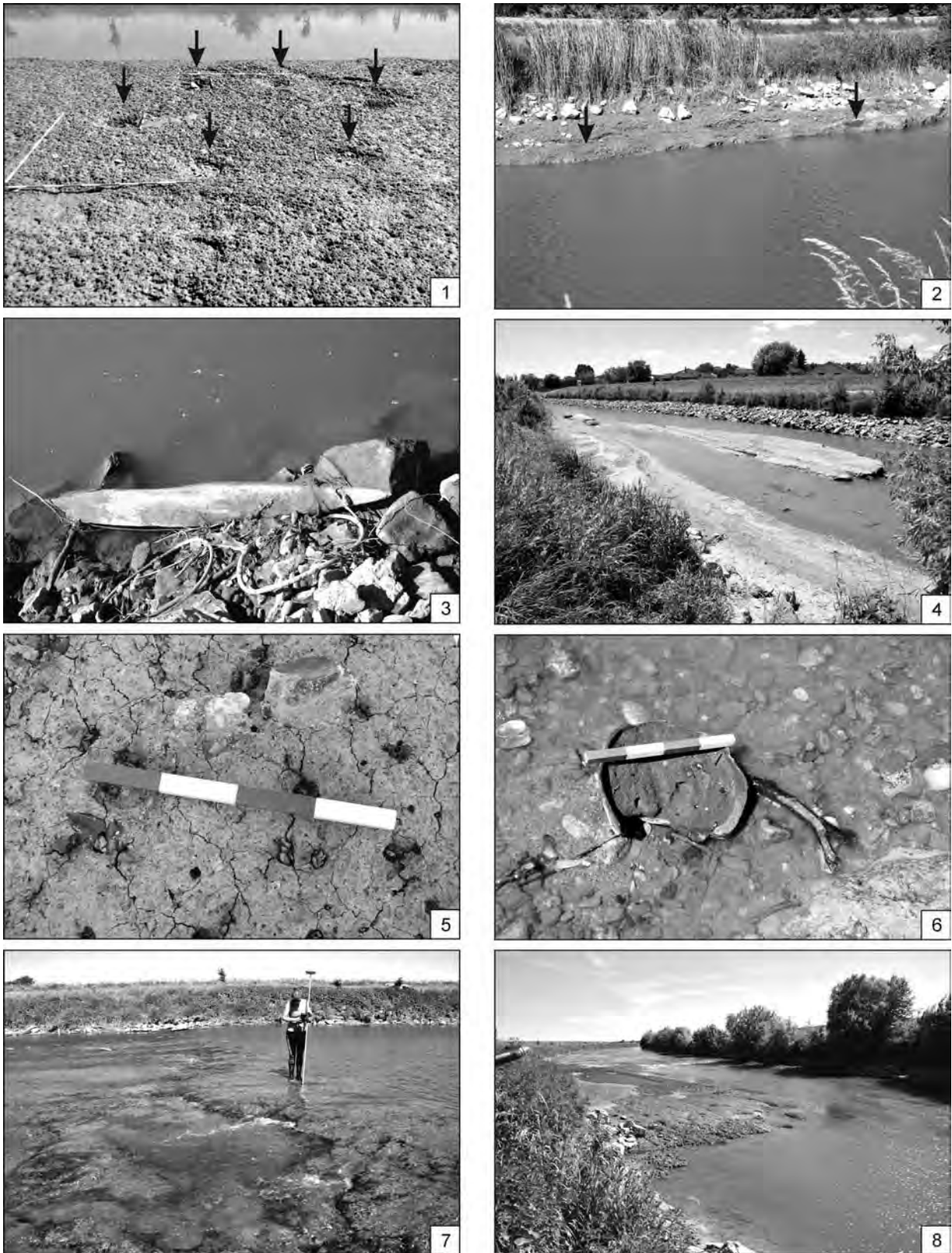

Obr. 33. Nitra-Dolné Krškany (Veľská trstina). 1, 2 – objekt 315; 3–5 – objekt 200; 6 – objekt 264; 7 – objekt 327; 8 – objekt 328 (foto K. Daňová, M. Gabulová, B. Balžan). (Daňová/Gabulová, 52).

Fig. 33. Nitra-Dolné Krškany (Veľká trstina). 1, 2 – feature 315; 3–5 – feature 200; 6 – feature 264; 7 – feature 327; 8 – feature 328. (photo K. Daňová, M. Gabulová, B. Balžan). (Daňová/Gabulová, 52).

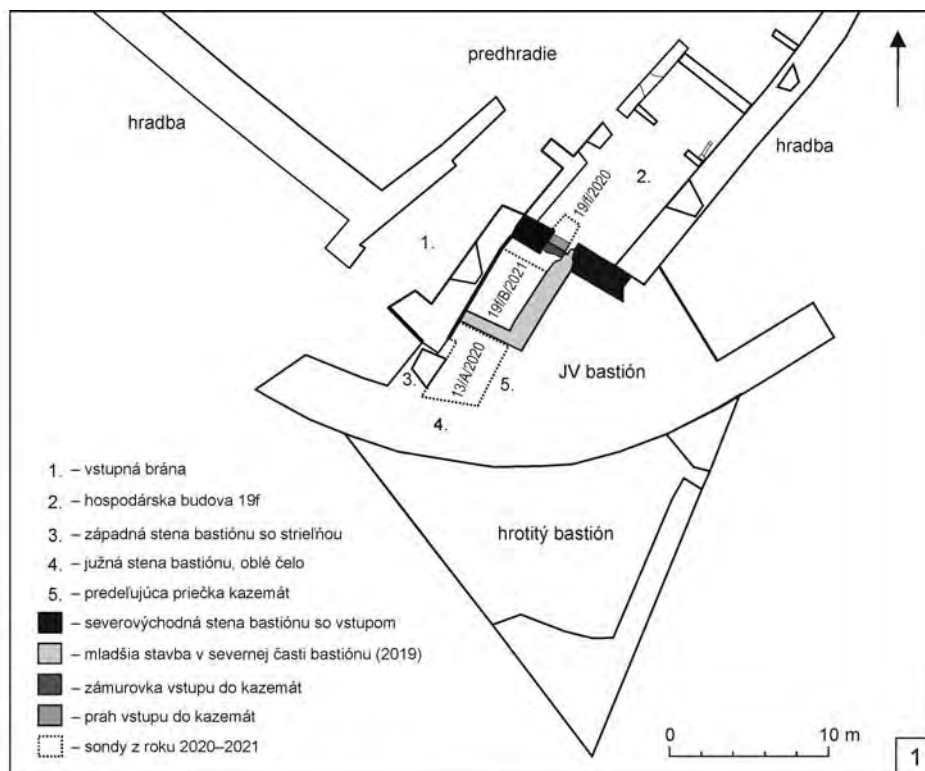

Obr. 34. Nitra-Mlynárce a Lužianky (rieka Nitra). 1 – mapa lokalít; 2, 3 – lokalita č.1, pohľad na pozostatky po staršom moste; 4, 5 – lokalita č. 2, pohľad na archeologické objekty v koryte rieky. (Daňová/Gabulová/Daňová, 55).
 Fig. 34. Nitra-Mlynárce and Lužianky (Nitra river). 1 – map of sites; 2, 3 – site 1, view of the old bridge remains; 4, 5 – site 2, view of the archaeological features in the riverbed. (Daňová/Gabulová/Daňová, 55).

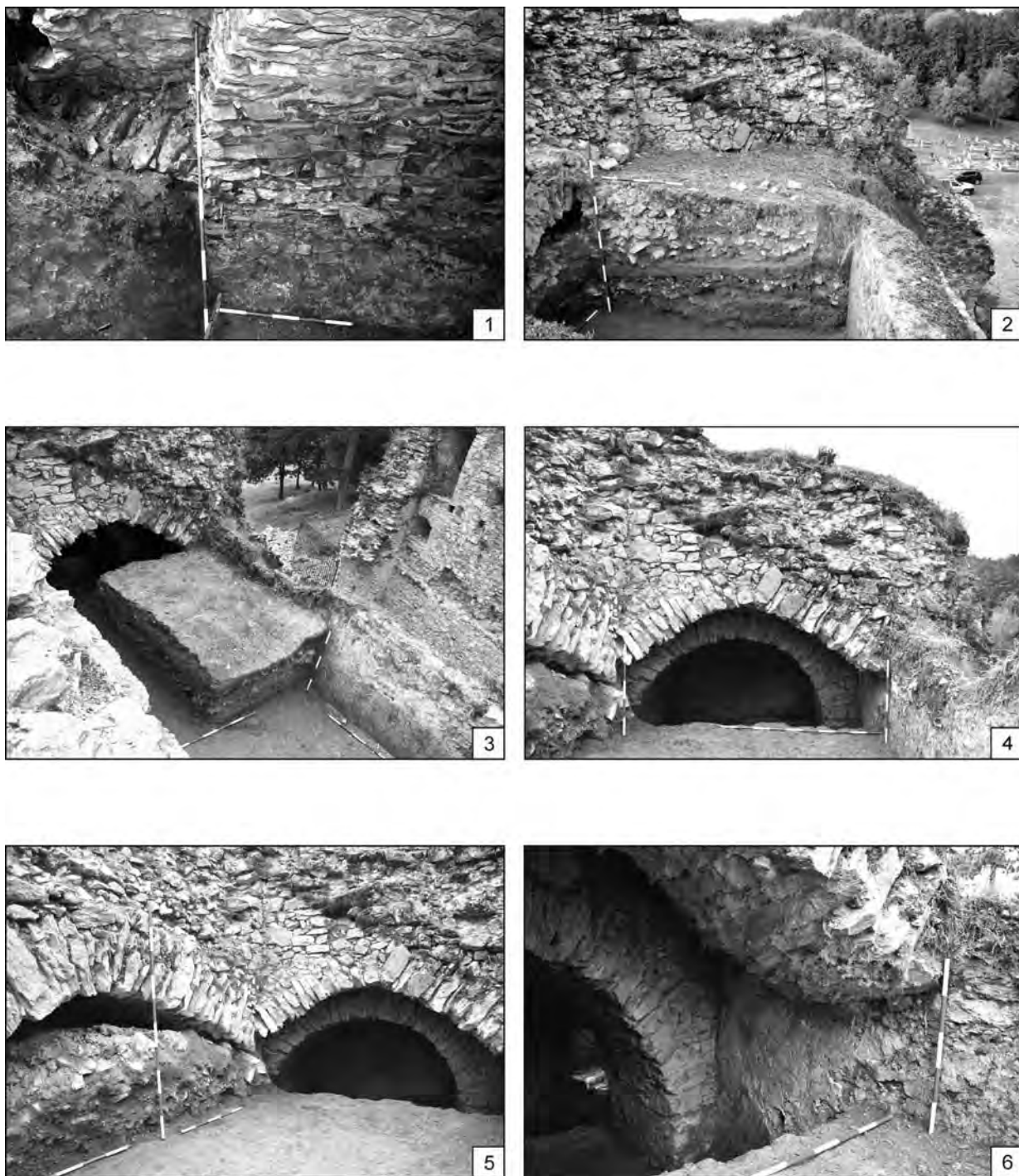

Obr. 35. Nitra-Mlynárce a Lužianky (rieka Nitra). 1 – lokalita č. 2, objekt z doby rímskej; 2 – lokalita č. 3, objekty na pravom brehu rieky; 3 – lokalita č. 4, drevený kôl z konštrukcie mosta; 4 – lokalita č. 5, zvyšok vrstvy so zachovanými objektmi; 5 – lokalita č. 5, detail nálezu štiepanej industrie; 6 – lokalita č. 5, detail nálezu nádoby; 7, 8 – lokalita č. 6. (Daňová/Gabulová/Daňová, 55).

Fig. 35. Nitra-Mlynárce and Lužianky (Nitra river). 1 – site 2, feature from the Roman period; 2 – site 3, features on the right river bank; 3 – site 4, wooden stake from the bridge construction; 4 – site 5, remains of the layer with preserved features; 5 – site 5, detail of chipped industry finds; 6 – site 5, detail of the vessel; 7, 8 – site 6. (Daňová/Gabulová/Daňová, 55).

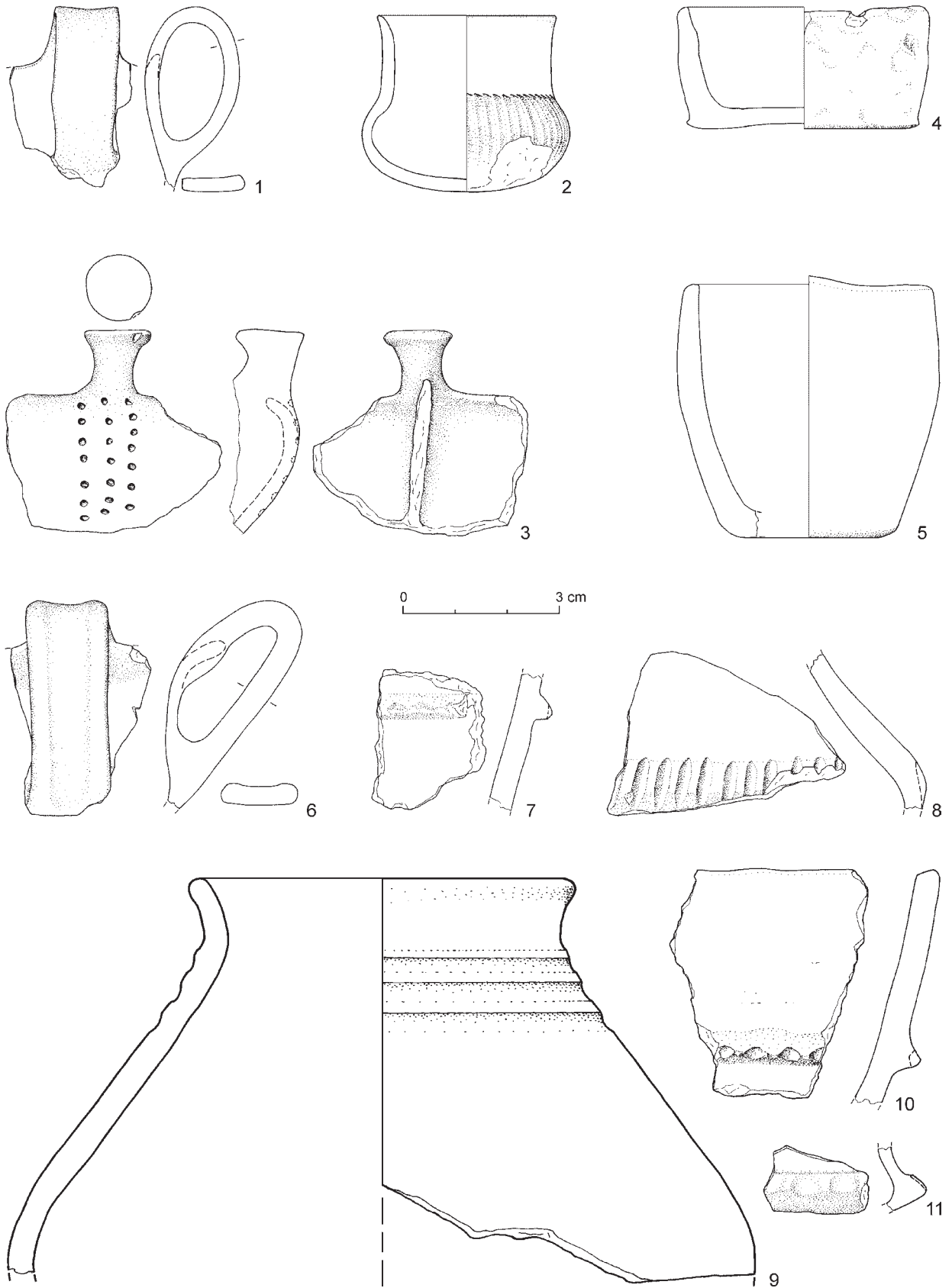

Obr. 36. Divín (hrad). 1 – pôdorys juhovýchodného bastiónu a umiestnenie sond z rokov 2020–2021; 2 – sonda 19/f/2020, zamurovaný vstup do kazemát; 3 – sonda 19/f/2020, prah vstupu do kazemát; 4 – sonda 13/A/2020, západná kazemata, južný koniec interiéru so zamurovanou strieňou; 5 – sonda 13/A/2020, západná kazemata, severný koniec interiéru, zásyp v mieste vstupu. (Fottová, 57).
 Fig. 36. Divín (castle). 1 – ground plan of the southeastern bastion and location of trenches from 2020–2021; 2 – trench 19/f/2020, bricked-up entrance to the casemates; 3 – trench 19/f/2020, threshold of the entrance to the casemates; 4 – trench 13/A/2020, western casemate, southern end of the interior with the bricked-up embrasure; 5 – trench 13/A/2020, western casemate, northern end of the interior, backfill in the entrance area. (Fottová, 57).

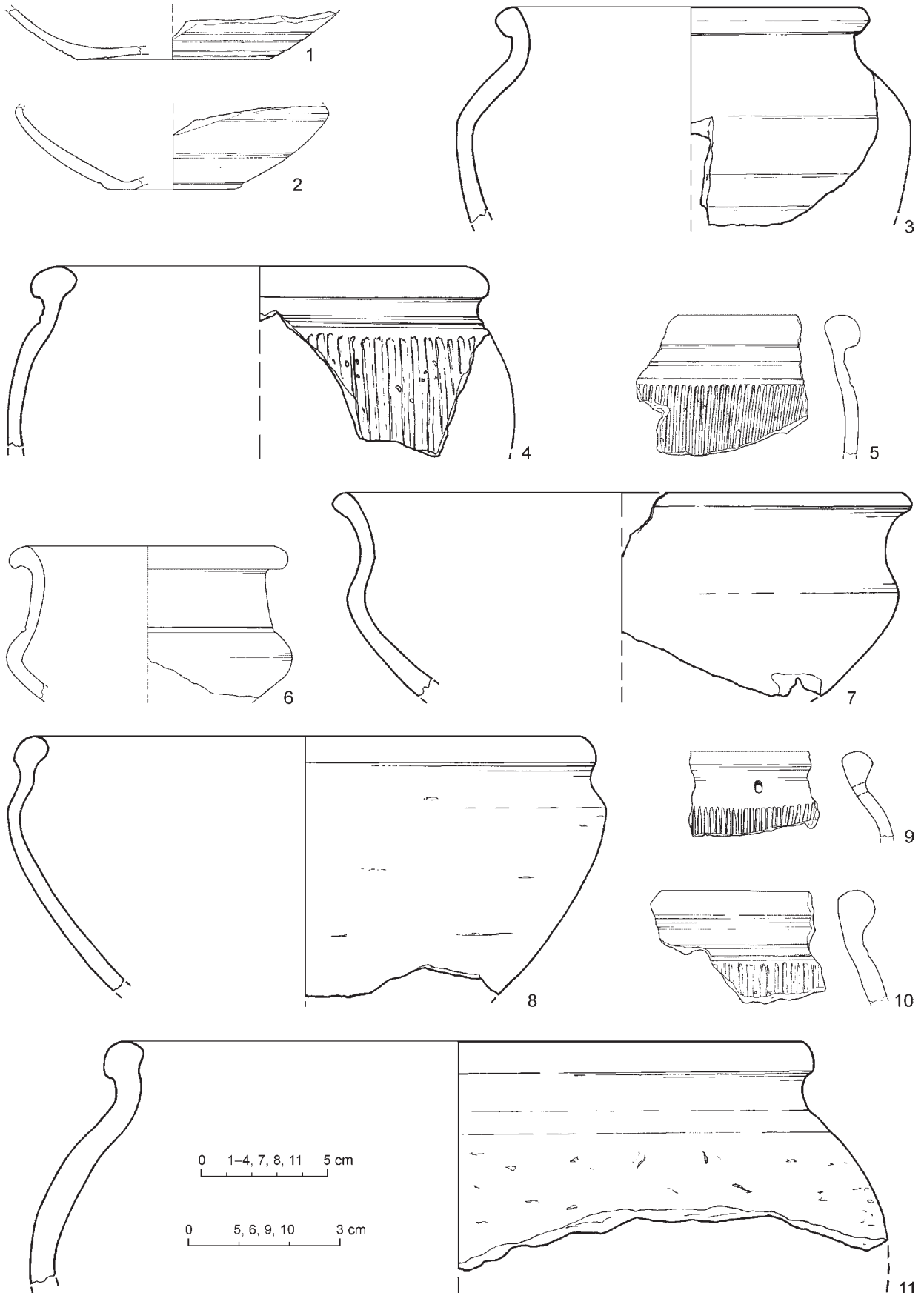
Obr. 37. Divín (hrad). 1 – sonda 13/A/2020, západná kazemata, severovýchodné ukončenie interiéru a prístavba mladších klenieb; 2 – sonda 13/2021, vstupná chodba do kazemát, profil zásypu, zachytenie mladšej východnej klenby; 3 – sonda 13/2021, vstupná chodba do kazemát, úroveň pevného zásypu miestnosti; 4 – sonda 13/2021, vstupná chodba do kazemát, dole klenba západnej kazematy, pred ňou mladšia klenba; 5 – sonda 13/2021, vstupná chodba do kazemát s dvomi mladšími klenbami; 6 – sonda 13/2021, vstupná chodba do kazemát, dostavba mladšej klenby pred západnou kazematou. (Fottová, 57).

Fig. 37. Divín (castle). 1 – trench 13/A/2020, western casemate, northeastern end of the interior and extension of younger vaults; 2 – trench 13/2021, entrance corridor to the casemates, profile of the backfill, detection of the younger eastern vault; 3 – trench 13/2021, entrance corridor to the casemates, level of the compact backfill of the rooms; 4 – trench 13/2021, entrance corridor to the casemates, vault of the western casemate down, younger vault in front; 5 – trench 13/2021, entrance corridor to the casemates with two younger vaults; 6 – trench 13/2021, entrance corridor to the casemates, addition of the younger vault in front of the western casemate. (Fottová, 57).

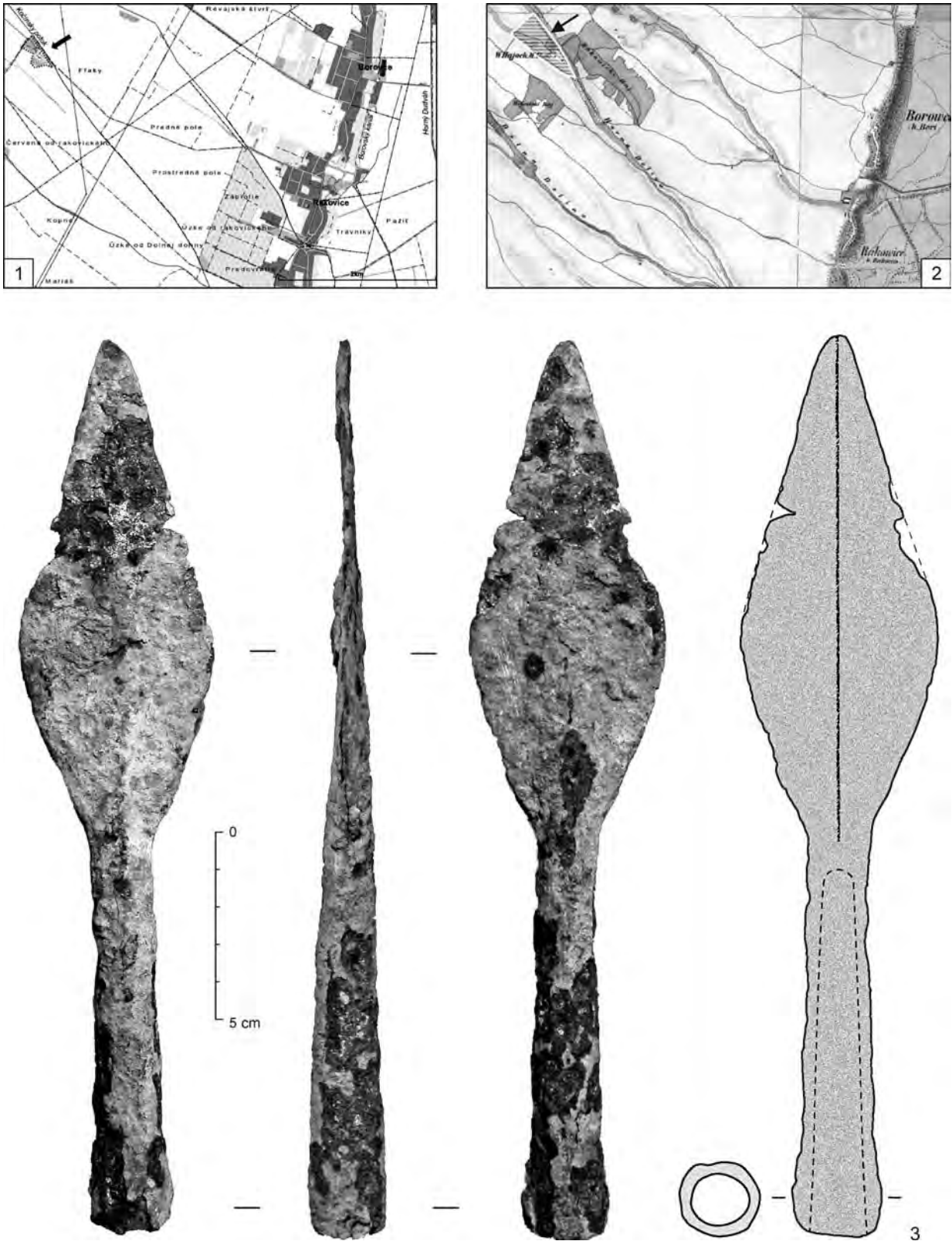

Obr. 38. Nitra-Zobor (Šindolka). 1–3 – výber nálezov z objektu 4; 4–9 – výber nálezov z objektu 7; 10, 11 – výber nálezov z objektu 10 (kresba Z. Nagyová). (Fottová et al., 59).

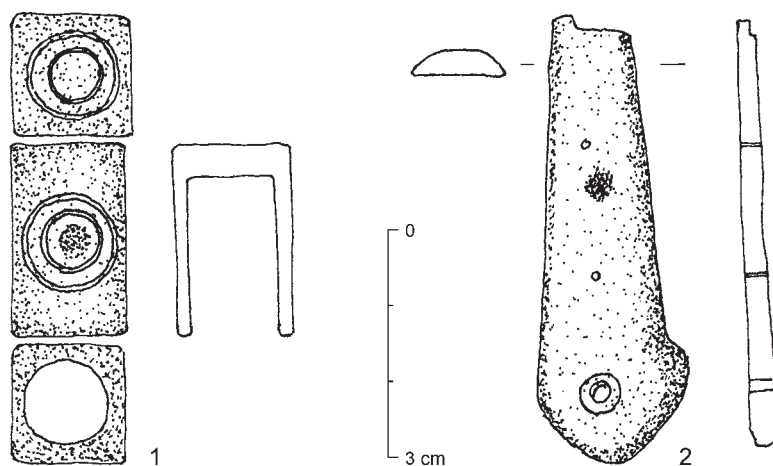
Fig. 38. Nitra-Zobor (Šindolka). 1–3 – selected finds from feature 4; 4–9 – selected finds from feature 7; 10, 11 – selected finds from feature 10 (drawing Z. Nagyová). (Fottová et al., 59).

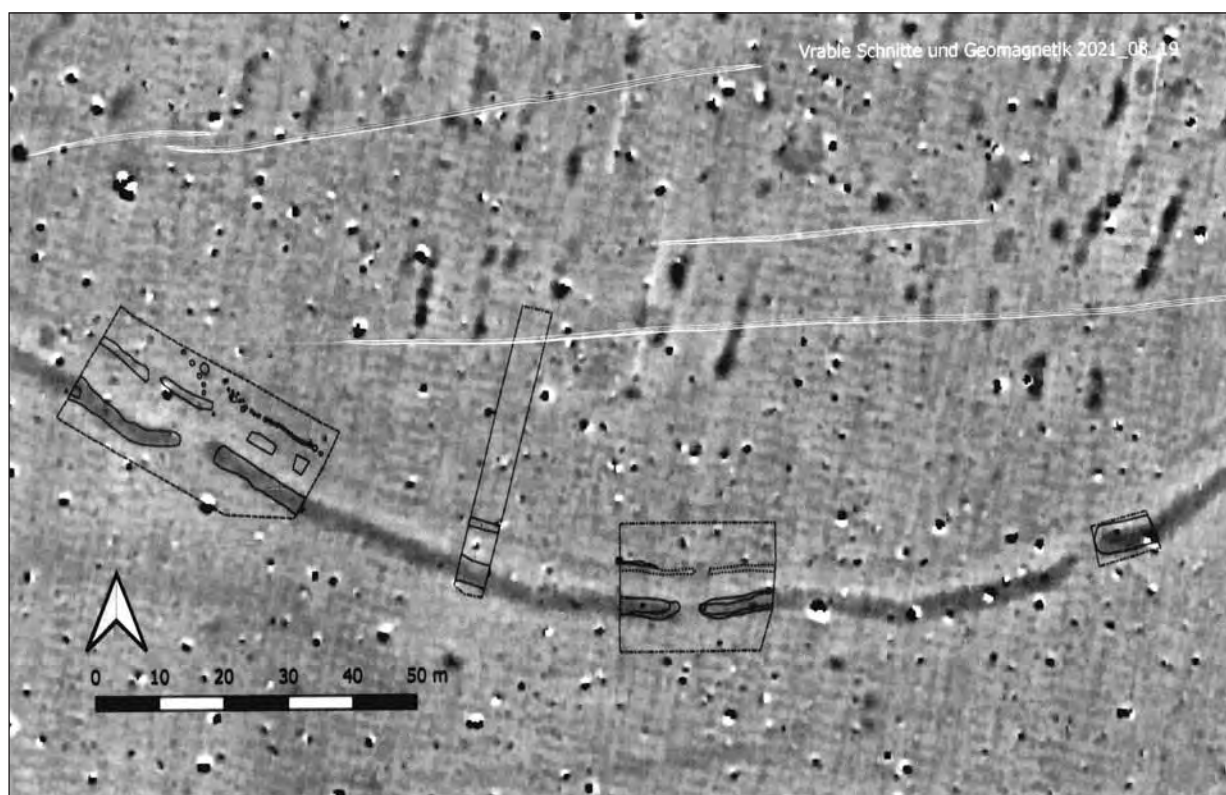
Obr. 39. Nitra-Zobor (Šindolka). Výber nálezov z objektu 40 (kresba Z. Nagyová). (Fottová et al., 59).
 Fig. 39. Nitra-Zobor (Šindolka). Selected finds from feature 40 (drawing Z. Nagyová). (Fottová et al., 59).

Obr. 40. Rakovice (Rakovický háj). 1 – vyznačenie miesta skládky odpadov situovanej severozápadne od obce (zdroj podkladovej mapy: ZBGIS); 2 – výsek listu II. vojenského mapovania (1806–1869) so zvýraznenou plochou tzv. Waldhofovho majera (zdroj podkladovej mapy: mapire.eu); 3 – ojedinelý nález železného hrotu kopije/oštetu s tuľajkou v areáli skládky odpadov (foto J. Godiš). (Godiš, 61).
 Fig. 40. Rakovice (Rakovický háj). 1 – location of the landfill situated northwest of the village (map source: ZBGIS); 2 – II. Military Survey (1806–1869) map sheet section and marking the so-called Waldhof's Mayer (map source: mapire.eu); 3 – A stray find of an iron spear/javelin head with a socket in the area of the current landfill (photo J. Godiš). (Godiš, 61).

Obr. 41. Spišský Štiavnik (Kostol Narodenia Panny Márie). Výber kostných predmetov (kresba J. Somr). (Hudák/Hudáková, 62).
 Fig. 41. Spišský Štiavnik (Church of the Nativity of the Virgin Mary). Selected bone artifacts (drawing J. Somr). (Hudák/Hudáková, 62).

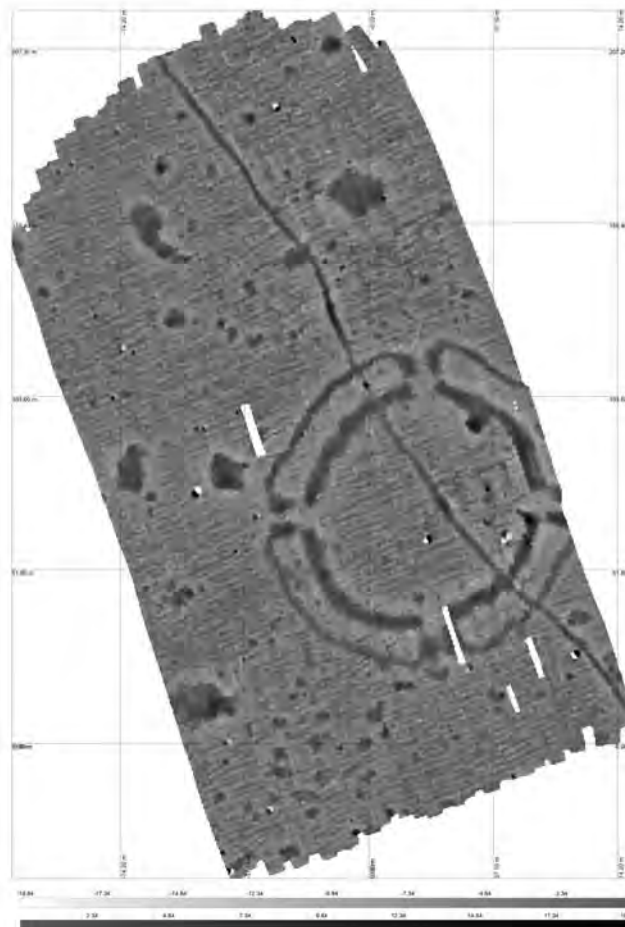
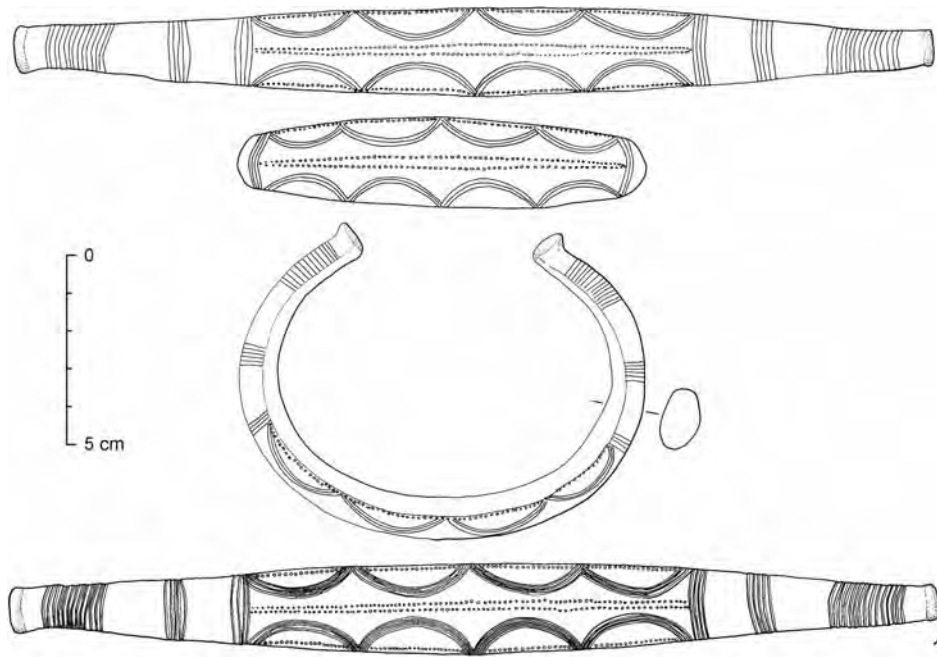

Obr. 42. Vrable (Veľké Lehemby). Rozloženie sond na geomagnetickom pláne. (Cheben/Bistáková/Furholt, 67).
 Fig. 42. Vrable (Veľké Lehemby). Distribution of trenches on the geomagnetic plan. (Cheben/Bistáková/Furholt, 67).

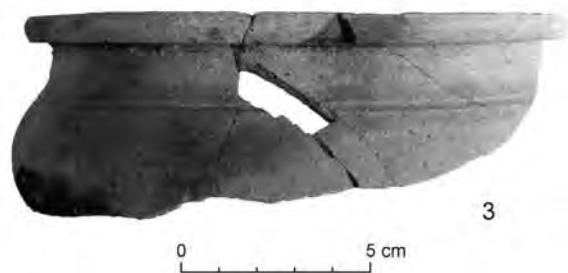
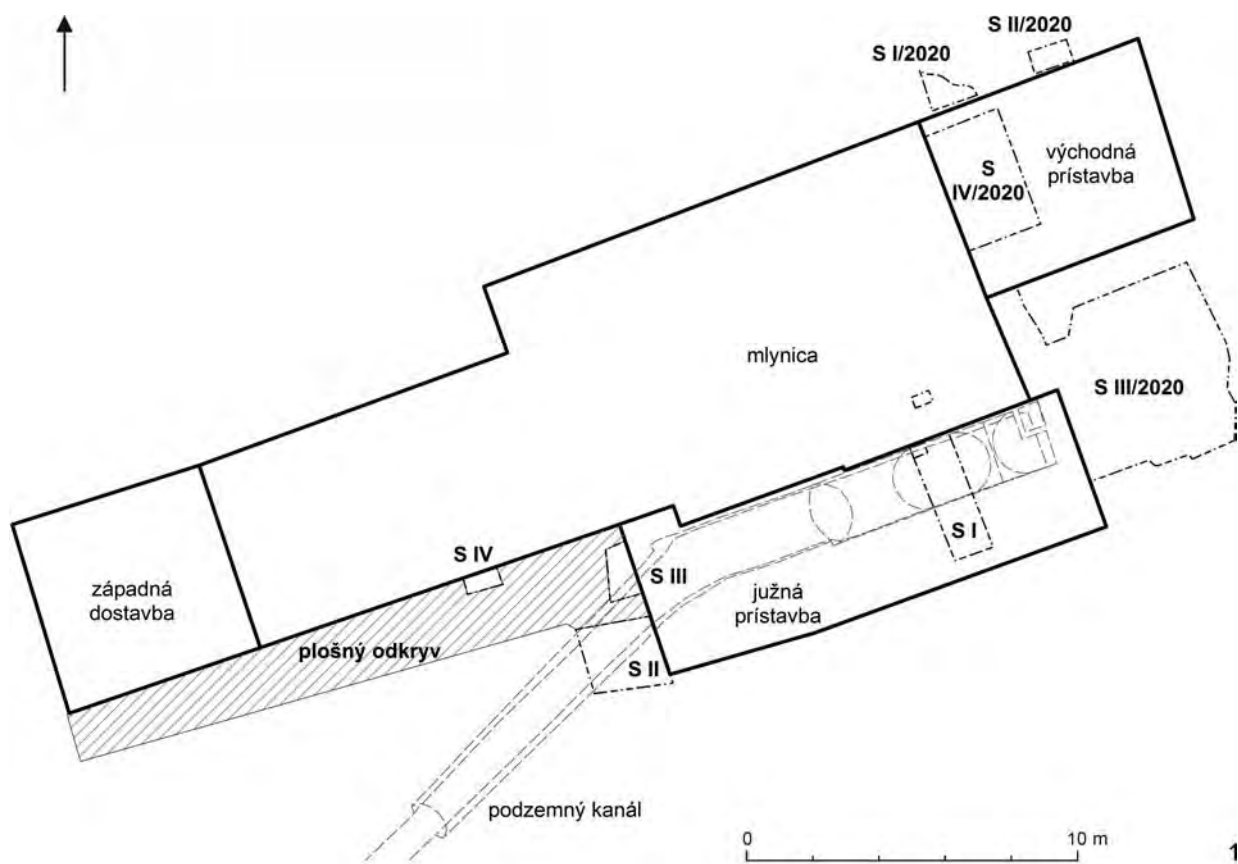
Obr. 43. Velké Lovce (Nad Laukovou lúkou). 1 – letecká fotografia rondelu; 2 – pohľad na časť temena južne od rondelu (foto P. Chebenová). (Cheben/Chebenová, 70).

Fig. 43. Velké Lovce (Nad Laukovou lúkou). 1 – aerial photo of the roundel; 2 – view of the hilltop south of the roundel (photo P. Chebenová). (Cheben/Chebenová, 70).

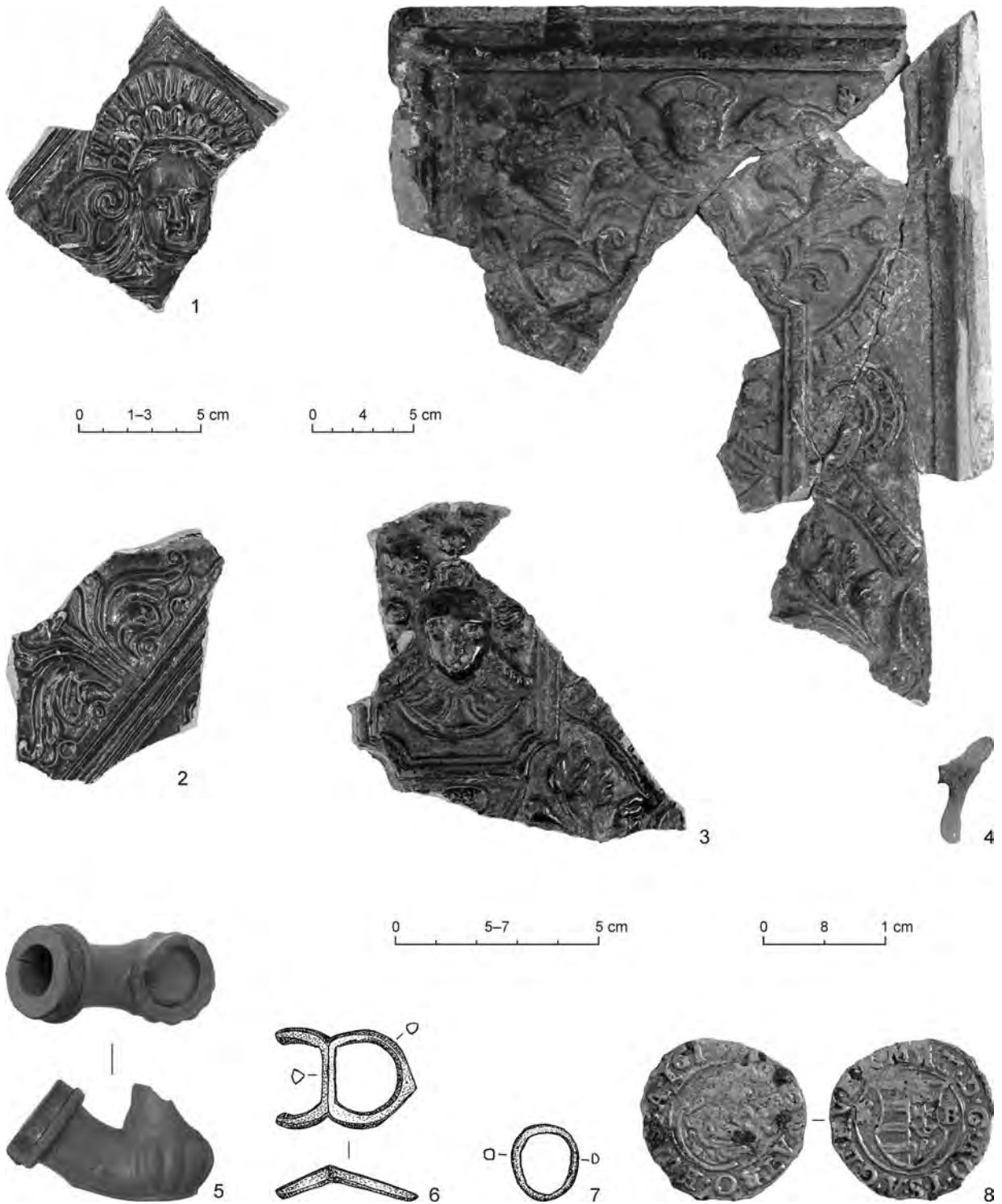
Obr. 44. Velké Lovce (Nad Laukovou lúkou). 1 – bronzový náramok (kresba E. Bakytová); 2 – magnetometrický plán rondelu. (Cheben/Chebenová, 70).

Fig. 44. Velké Lovce (Nad Laukovou lúkou). 1 – bronze bracelet (drawing E. Bakytová); 2 – magnetic plan of the roundel. (Cheben/Chebenová, 70).

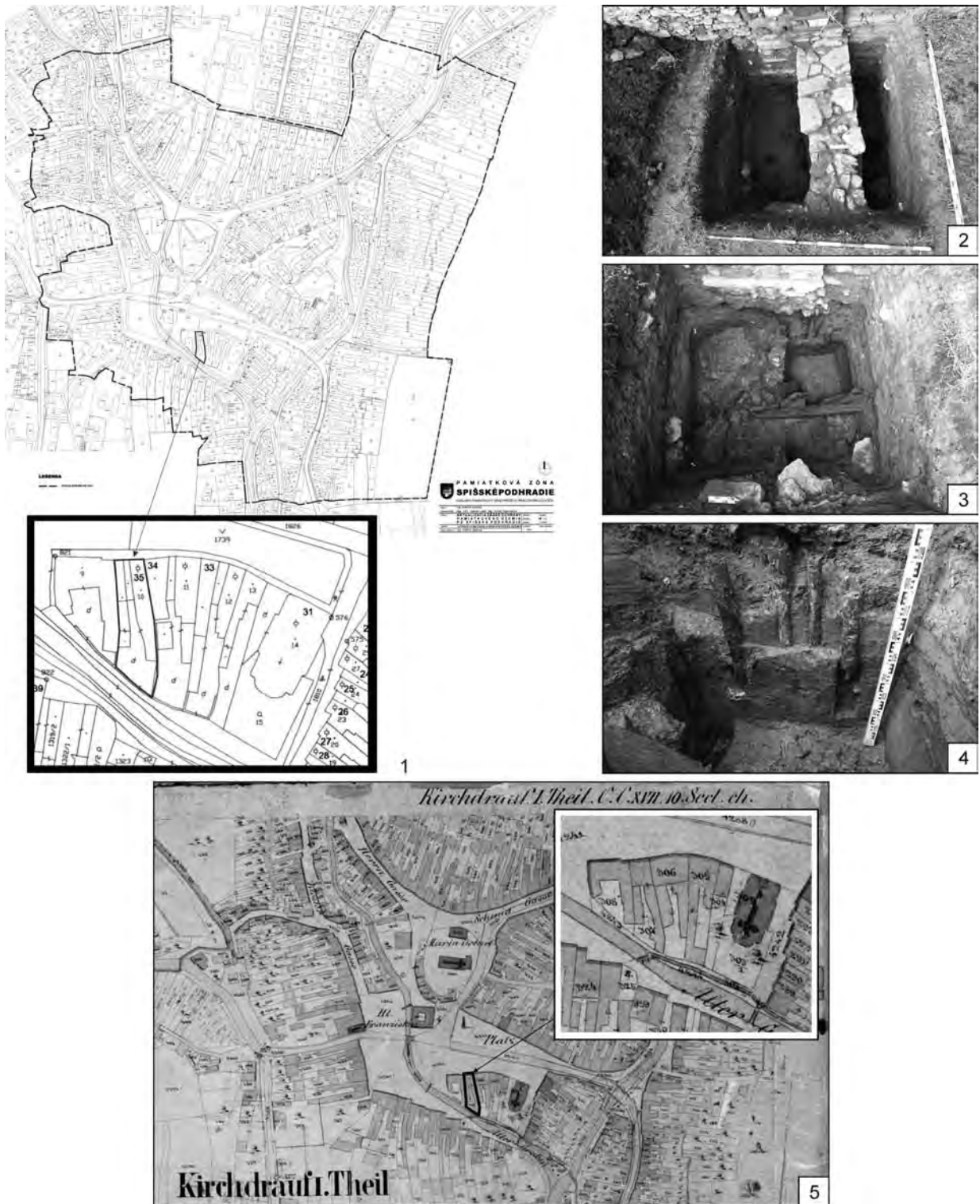

Obr. 45. Modra (Horná ulica). 1 – plán objektu mlyna s archeologickými sondami; 2, 3 – výber nálezov; 4 – podzemný kanál náhonu (foto E. Zvarik); 5 – industriálny náhon a staršie murivá, sonda III/2020. (Choma Soročinová, 71).

Fig. 45. Modra (Horná ulica street). 1 – scheme of the mill with archaeological trenches; 2, 3 – selected finds; 4 – underground mill race channel (photo E. Zvarik); 5 – industrial mill race and older masonry, trench III/2020. (Choma Soročinová, 71).

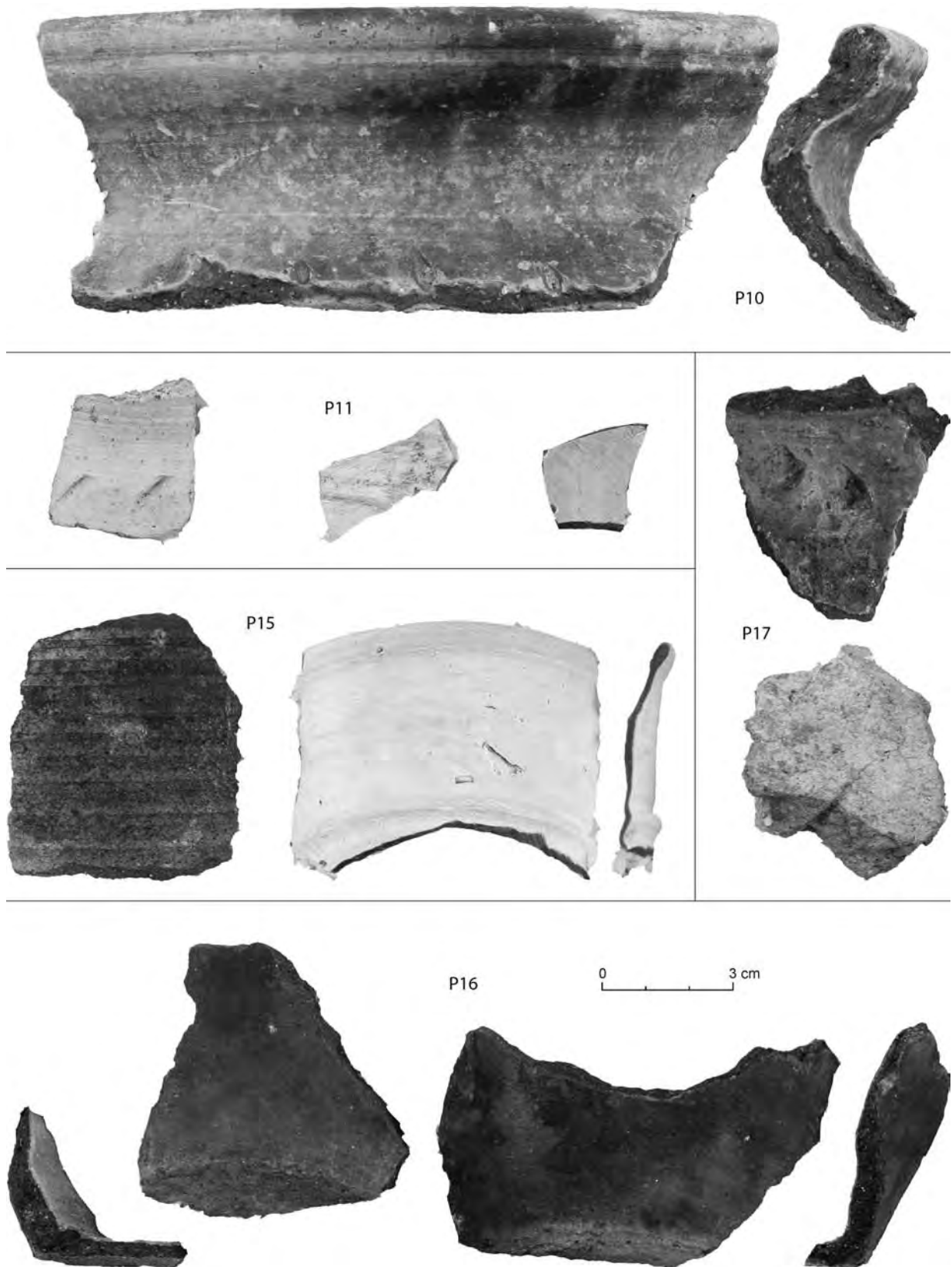

Obr. 46. Svätý Jur (ulica Pezinské Záhumenice). 1 – 4 výber zlomkov renesančných kachlíc; 5 – keramická fajka, 2. polovica 19. stor.; 6 – pracka z opaska; 7 – krúžok z farebného kovu; 8 – denár Mateja II. (kresba N. Semjanová). (Choma Soročinová, 76).
 Fig. 46. Svätý Jur (Pezinské Záhumenice street). 1–4 – selected fragments of Renaissance stove tiles; 5 – ceramic pipe, 2nd half of the 19th century; 6 – belt buckle; 7 – ring from a non-ferrous metal; 8 – Matthias II denarius (drawing N. Semjanová). (Choma Soročinová, 76).

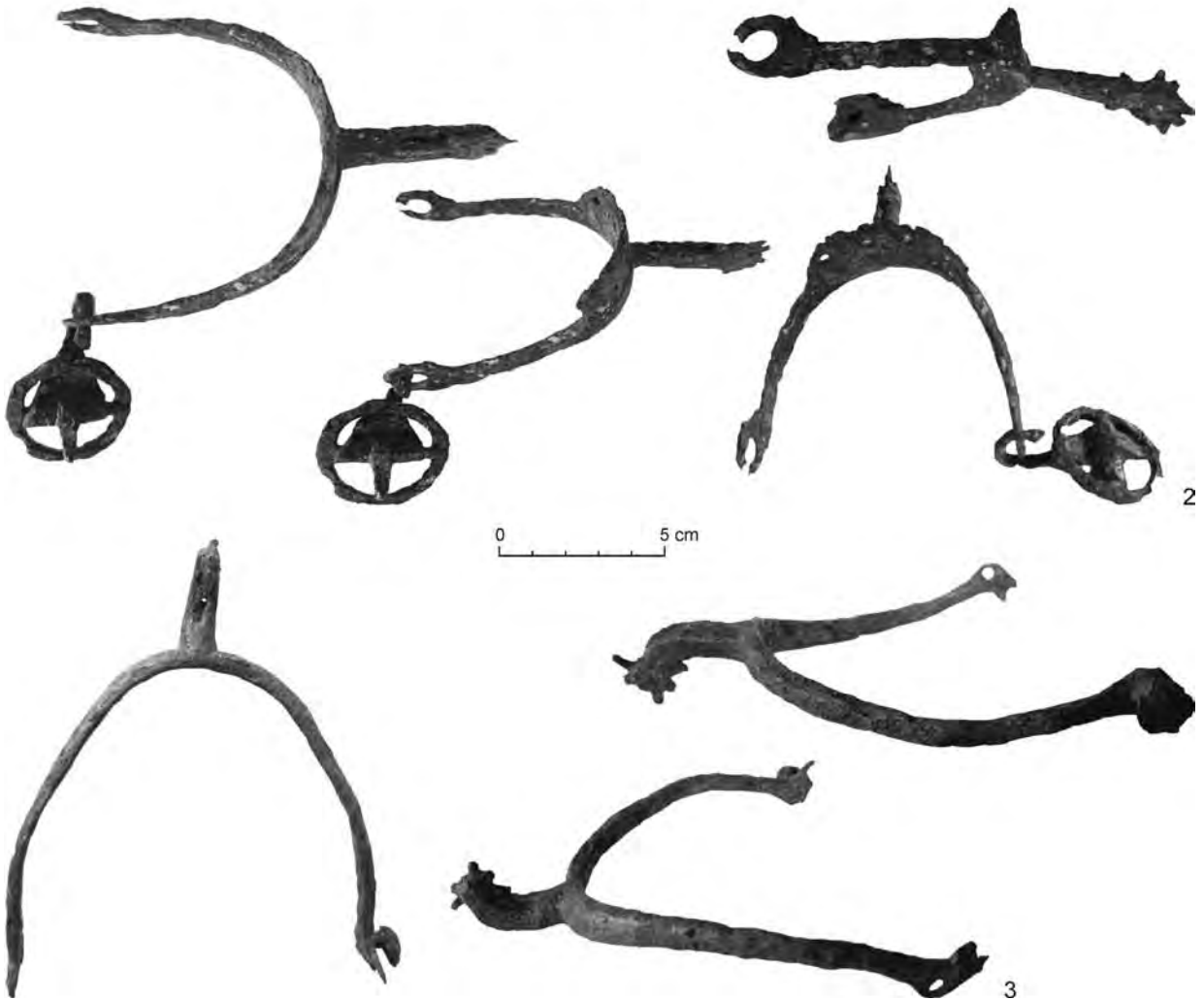
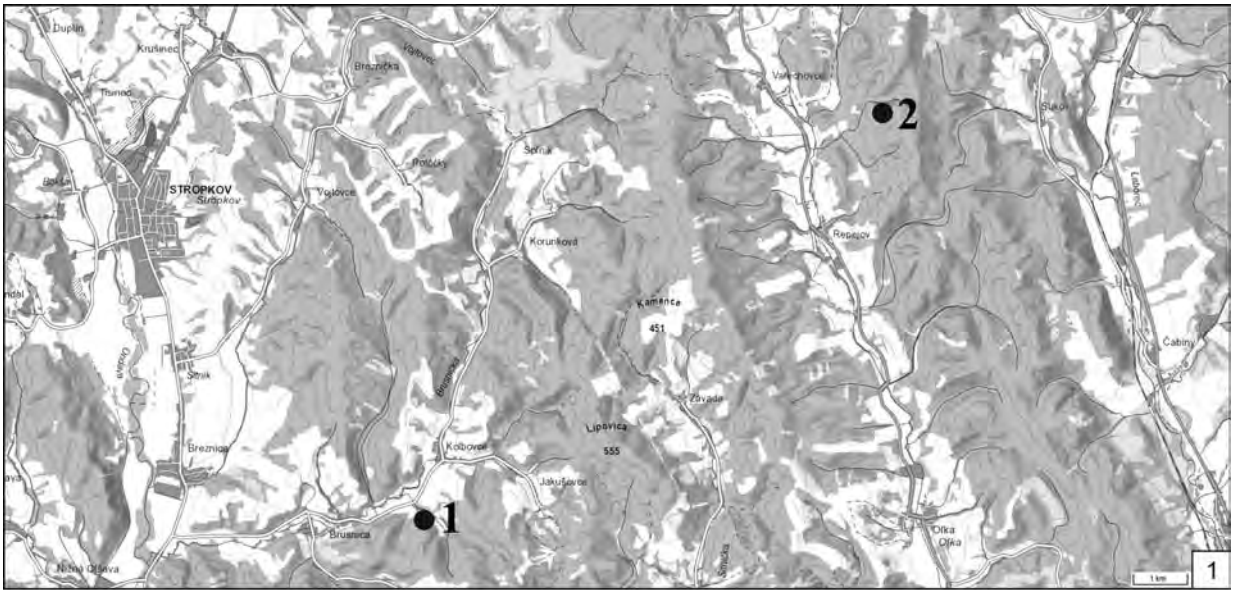
Obr. 47. Spišské Podhradie (Mariánske námestie). 1 – pamiatková zóna Spišské Podhradie s vyznačenou skúmanou parcelou; 2 – sonda S1, detail na novoveké murivo, ktoré tvorilo južný uzáver západného dvorového krídla; 3 – sonda S1, nárožie drevenej stavby(?) a kolového plotu s prúteným výpletom z vrcholného stredoveku; 4 – sonda S1, detail na zašpicatené koľy z plotu zachované pod novovekým parcelačným múrom; 5 – Spišské Podhradie, výsek katastrálnej mapy z roku 1868–1869 s vyznačeným miestom výskumu. (Kasenčáková/Ďurica, 77).

Fig. 47. Spišské Podhradie (Mariánske námestie square). 1 – monument zone of Spišské Podhradie with indicated excavated plot; 2 – trench S1, detail of the Postmedieval masonry enclosing the western yard wing from the south; 3 – trench S1, corner of the wooden structure(?) and a plot fence with wattle from the High Middle Ages; 4 – trench S1, detail of the pointed stakes from the fence preserved under the Postmedieval plot wall; 5 – Spišské Podhradie, section of the cadastral map from 1868–1869 with indicated excavation site. (Kasenčáková/Ďurica, 77).

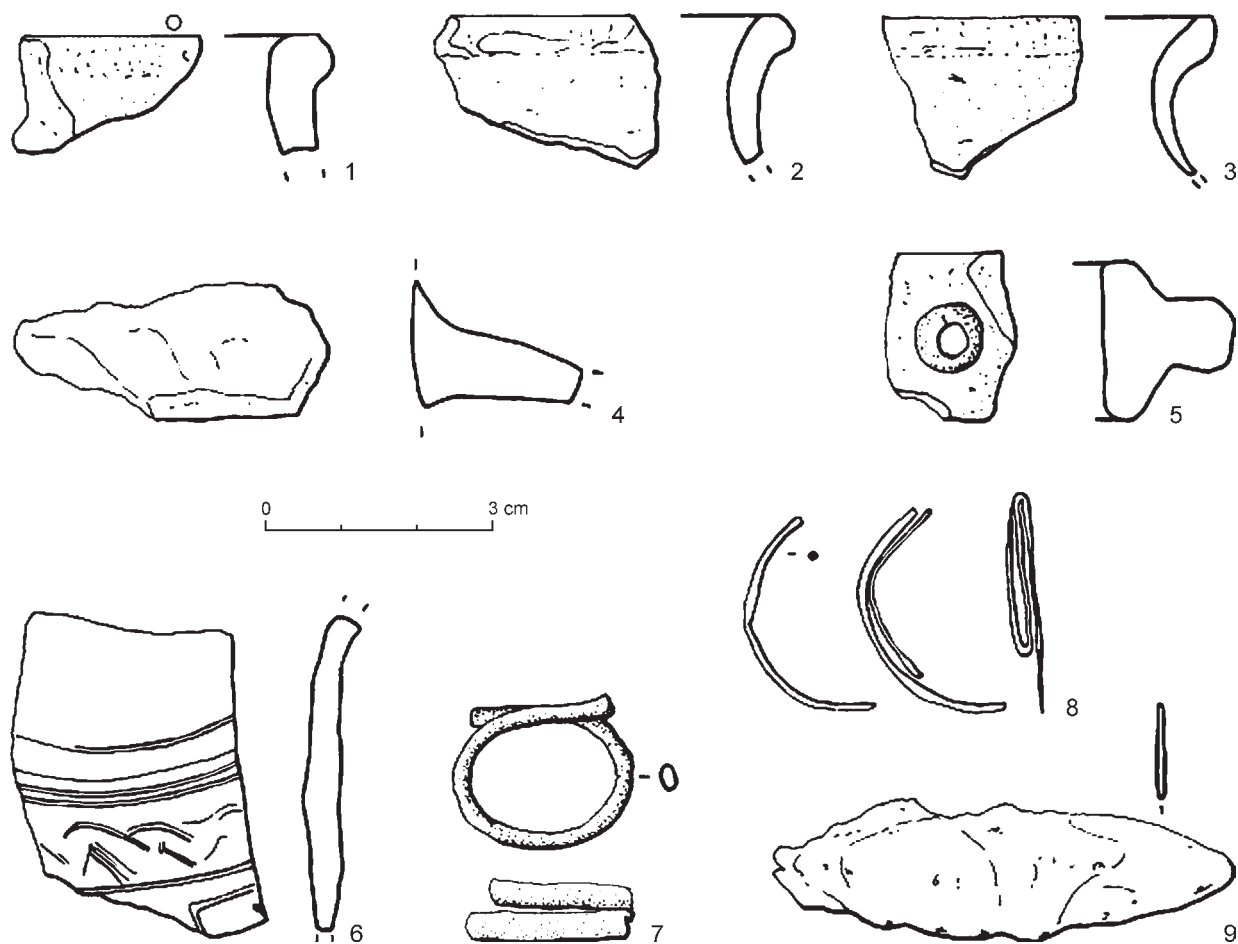

Obr. 48. Spišské Podhradie (Mariánske námestie). Keramický materiál datovaný do obdobia vrcholného stredoveku zo sondy S1. (Kasenčáková/Ďurica, 77).

Fig. 48. Spišské Podhradie (Mariánske námestie square). Pottery dated to the High Middle Ages found in trench S1. (Kasenčáková/Ďurica, 77).

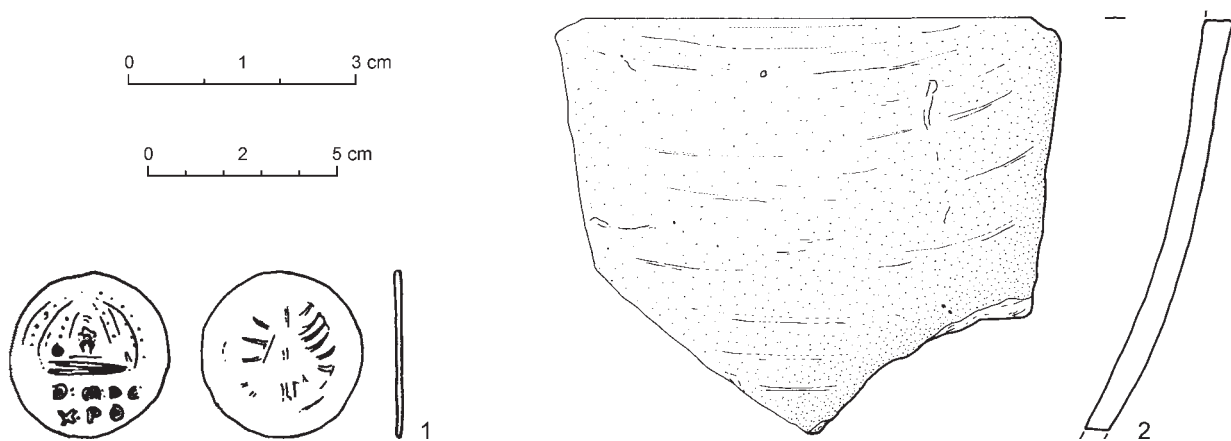

Obr. 49. Brusnica, Varechovce (extravilán). 1 – miesto nálezu ostrohy z Brusnice (1) a pravdepodobné miesto nálezu ostrohy z Varechoviec (2); 2 – železná ostroha s kolieskom z Brusnice; 3 – železná ostroha s kolieskom z Varechoviec. (Kotorová Jenčová, 79).
 Fig. 49. Brusnica, Varechovce (rural area). 1 – site of discovery of the spur from Brusnica (1) and the supposed site of discovery of the spur from Varechovce (2); 2 – iron spur with a wheel from Brusnica; 3 – iron spur with a wheel from Varechovce. (Kotorová Jenčová, 79).

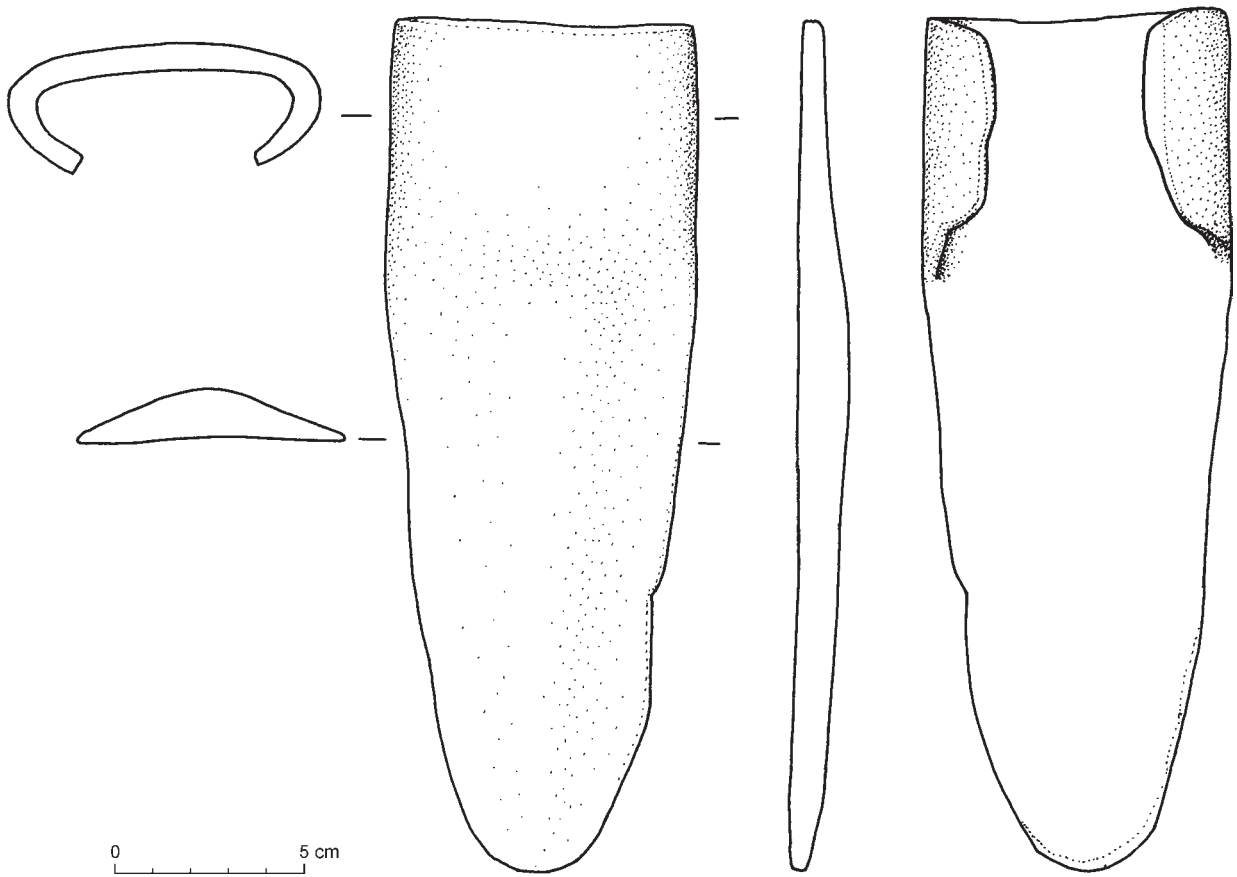
Obr. 50. Lehota (neznáma poloha). 1–6 – keramický materiál; 7 – náramok z tyčinky oválneho prierezu s preloženými koncami; 8 – drôtený náramok so spätnou slučkou; 9 – železný nožík. (Mandák Niklová/Tábiová, 103).

Fig. 50. Lehota (unknown site). 1–6 – pottery; 7 – bar bracelet with oval cross-section and crossed ends; 8 – wire bracelet with a loop; 9 – iron knife. (Mandák Niklová/Tábiová, 103).

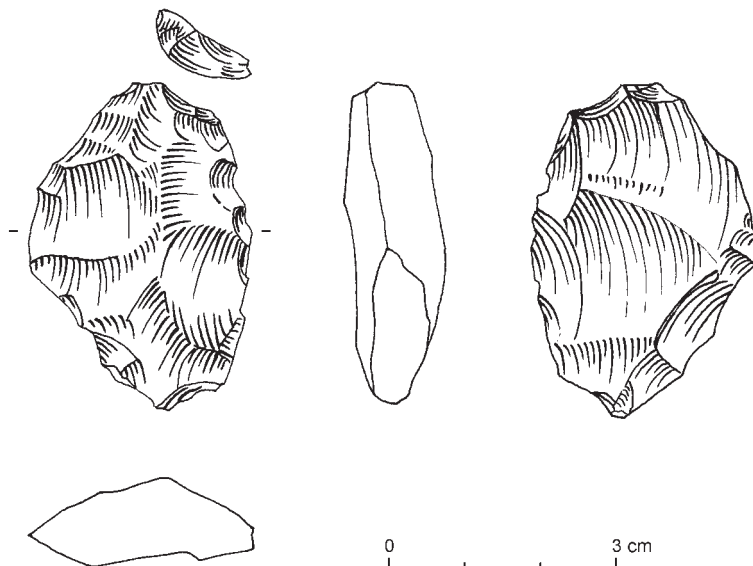

Obr. 51. Nitra-Dolné Krškany (Roľnícka ulica). 1 – Razba Žigmunda III. Vasa; 2 – fragment z tela nádoby. (Mandák Niklová/Vacula, 104).

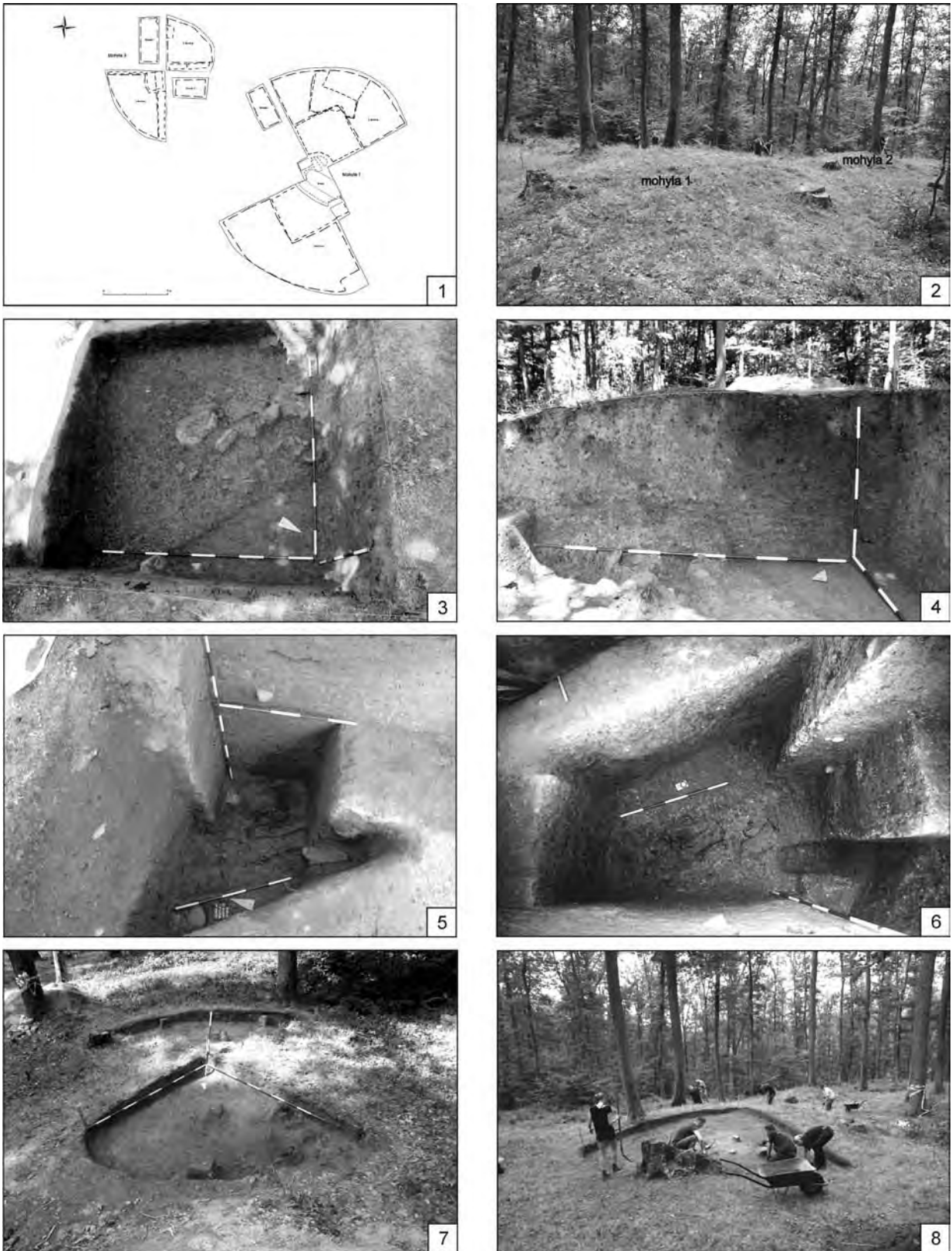
Fig. 51. Nitra-Dolné Krškany (Roľnícka ulica street). 1 – Sigismund III Vasa coin; 2 – fragment from a vessel body. (Mandák Niklová/Vacula, 104).

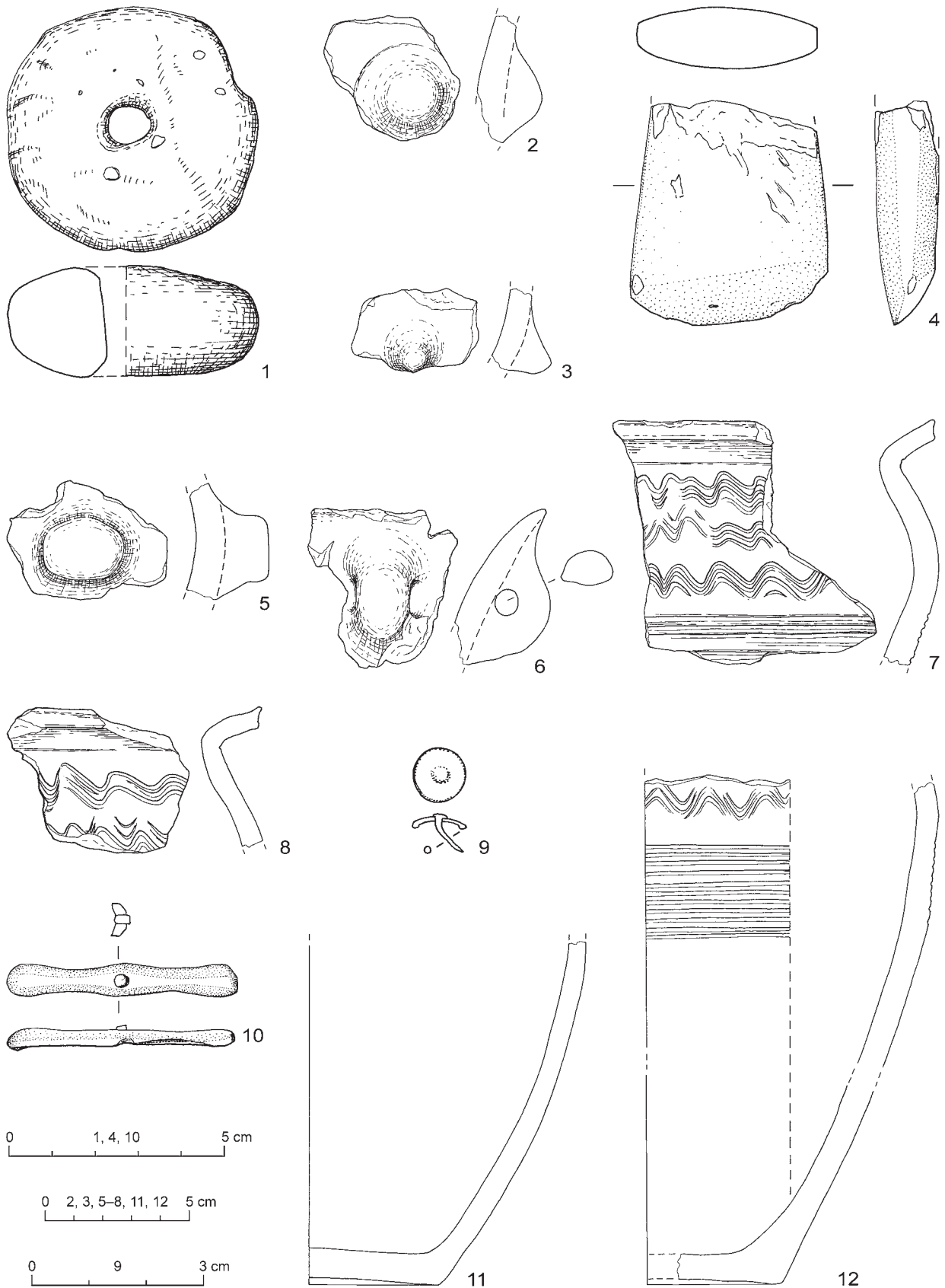
Obr. 52. Meliata (V kúte). Nález železnej radlice (kresba Z. Nagyová). (Mitáš, 104).
 Fig. 52. Meliata (V kúte). Find of an iron ploughshare (drawing Z. Nagyová). (Mitáš, 104).

Obr. 53. Malá Lodina (Veľká ružínska jaskyňa). Kamenný artefakt (kresba Z. Nagyová). (Nemergut/Cheben/Soják, 105).
 Fig. 53. Malá Lodina (Veľká Ružínska jaskyňa cave). Stone artefact (drawing Z. Nagyová). (Nemergut/Cheben/Soják, 105).

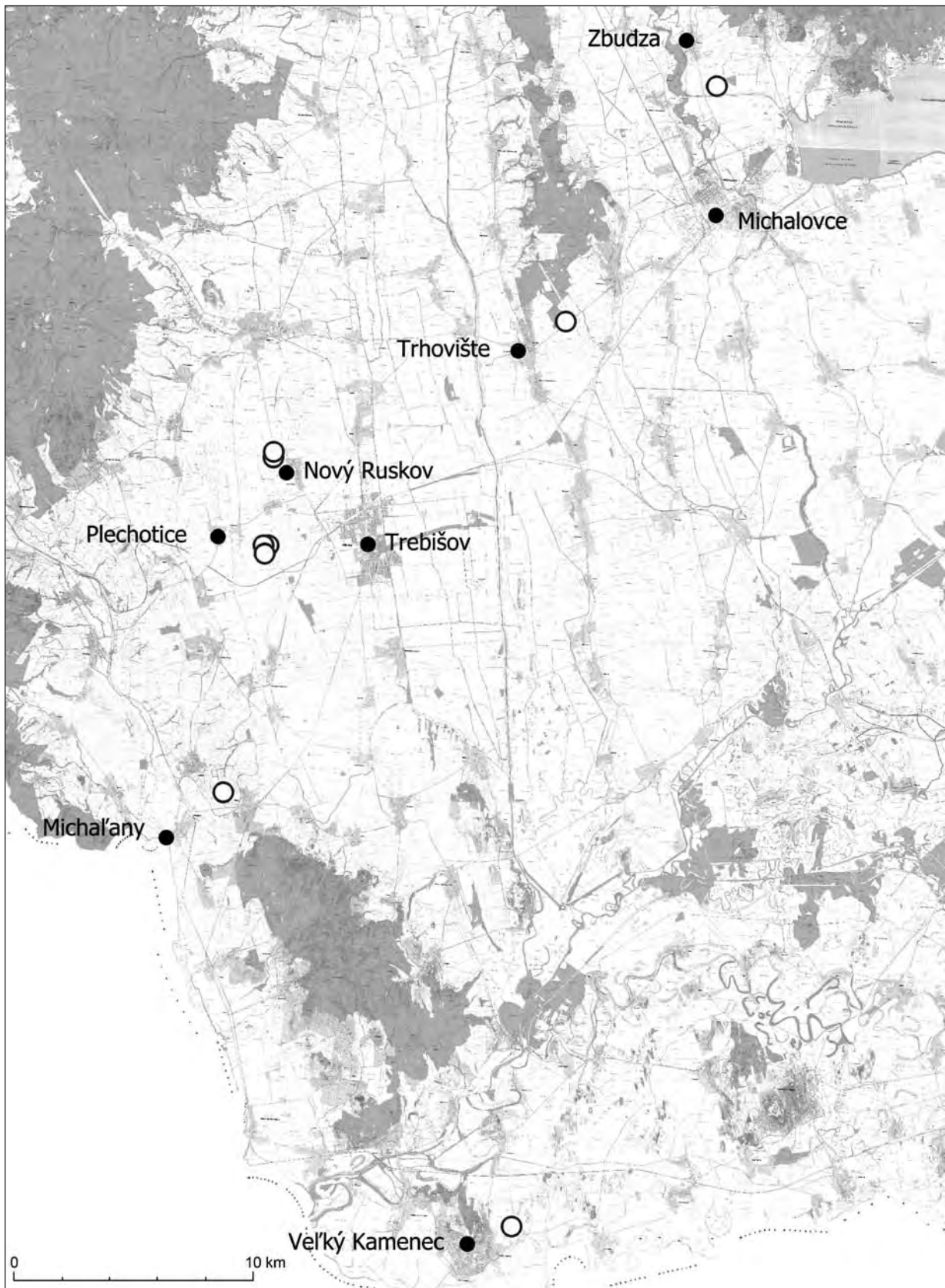

Obr. 54. Bojná VI (Železná dolina). 1 – mohyla 1 a 3, zameranie sond; 2 – pohľad na mohyly 1 a 2 pred výskumom; 3, 4 – mohyla 1, zachytenie hrovej jamy; 5, 6 – mohyla 1, hrob; 7, 8 – mohyla 1, práce počas výskumu. (foto K. Pieta, Š. Hritz). (Pieta/Jakubčinová, 106).
 Fig. 54. Bojná VI (Železná dolina). 1 – tumuli 1 and 3, identification of trenches; 2 – view of tumuli 1 and 2 before the excavation; 3, 4 – tumulus 1, grave pit; 5, 6 – tumulus 1, burial; 7, 8 – tumulus 1, works during the excavation. (photo K. Pieta, Š. Hritz). (Pieta/Jakubčinová, 106).

Obr. 55. Bojná VI (Železná dolina). Vybrané nálezy. 1-3, 5-8, 11, 12 - hlina, 9, 10 - bronz, 4 - kameň. Mierka: a - 9; b - 1, 4, 10; c - 2, 3, 5-8, 11, 12. (kresba Z. Nagyová). (Pieta/Jakubčinová, 106).

Fig. 55. Bojná VI (Železná dolina). Selected finds. 1-3, 5-8, 11, 12 - clay; 9, 10 - bronze; 4 - stone. Scale: a - 9; b - 1, 4, 10; c - 2, 3, 5-8, 11, 12. (drawing Z. Nagyová). (Pieta/Jakubčinová, 106).

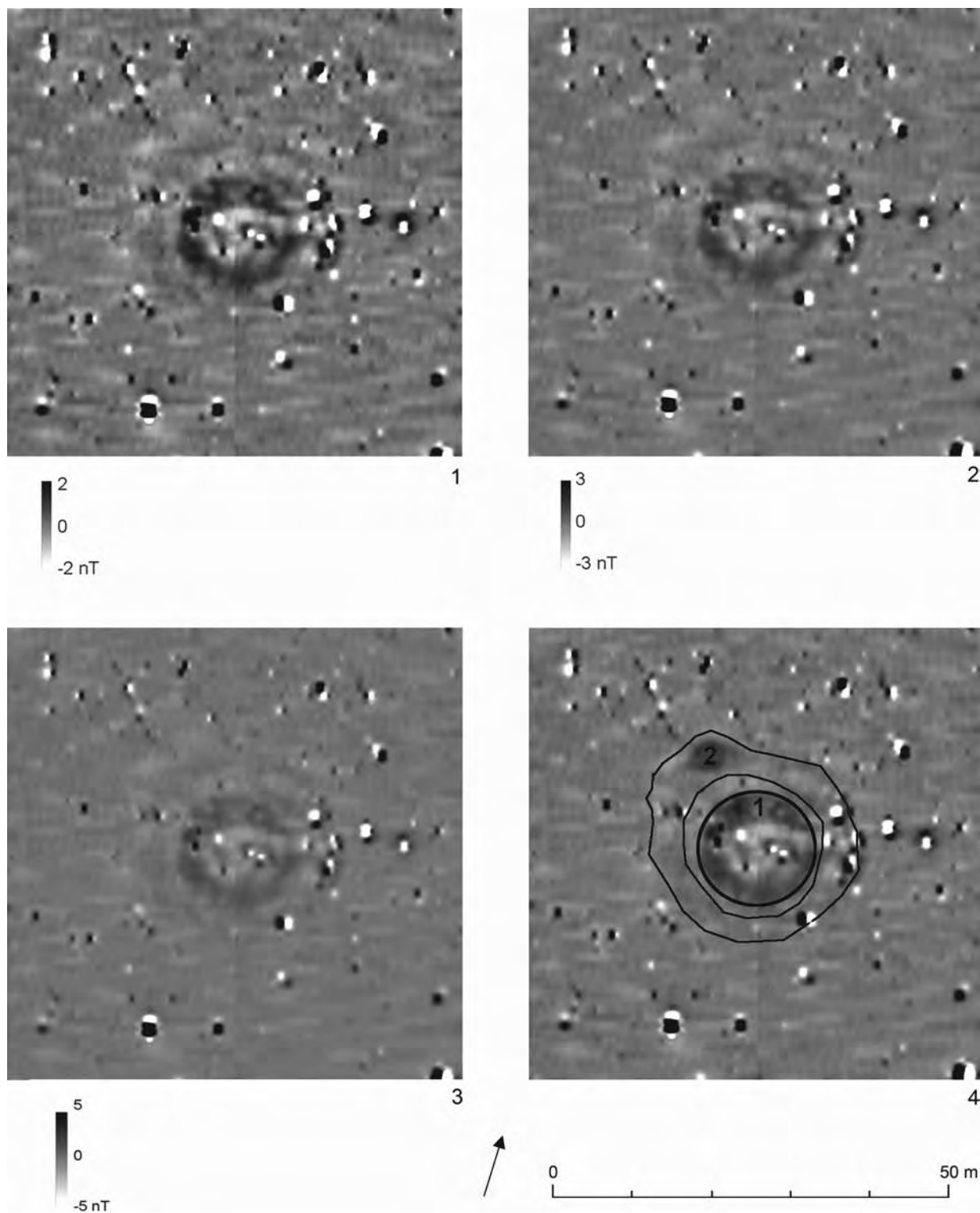
Obr. 56. Mapový podklad s lokalizovaním geofyzikálne preskúmaných mohýl v katastroch obcí Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov (k. ú. Veľký Ruskov), Plechotice, Michal'any a Veľký Kamenec. (Przybyta/Jarosz/Horoáthová, 107).

Fig. 56. Map with localization of geophysically surveyed tumuli in the cadastral areas of the villages of Zbudza, Trhovište, Nový Ruskov (Veľký Ruskov cadastral area), Plechotice, Michal'any and Veľký Kamenec. (Przybyta/Jarosz/Horoáthová, 107).

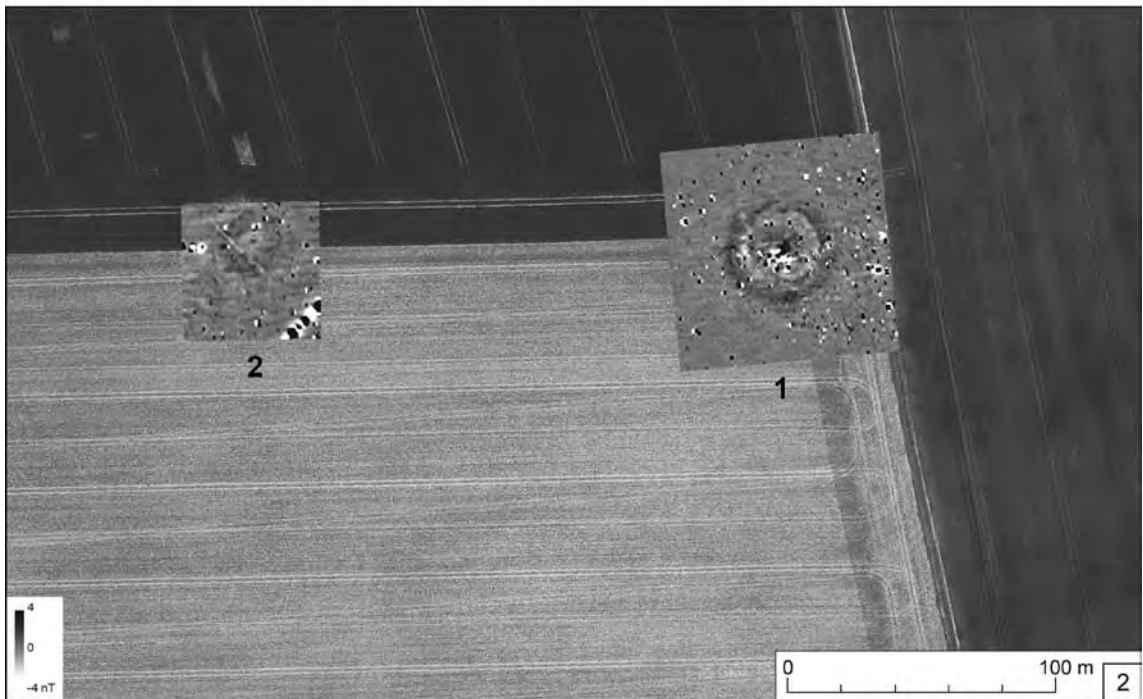
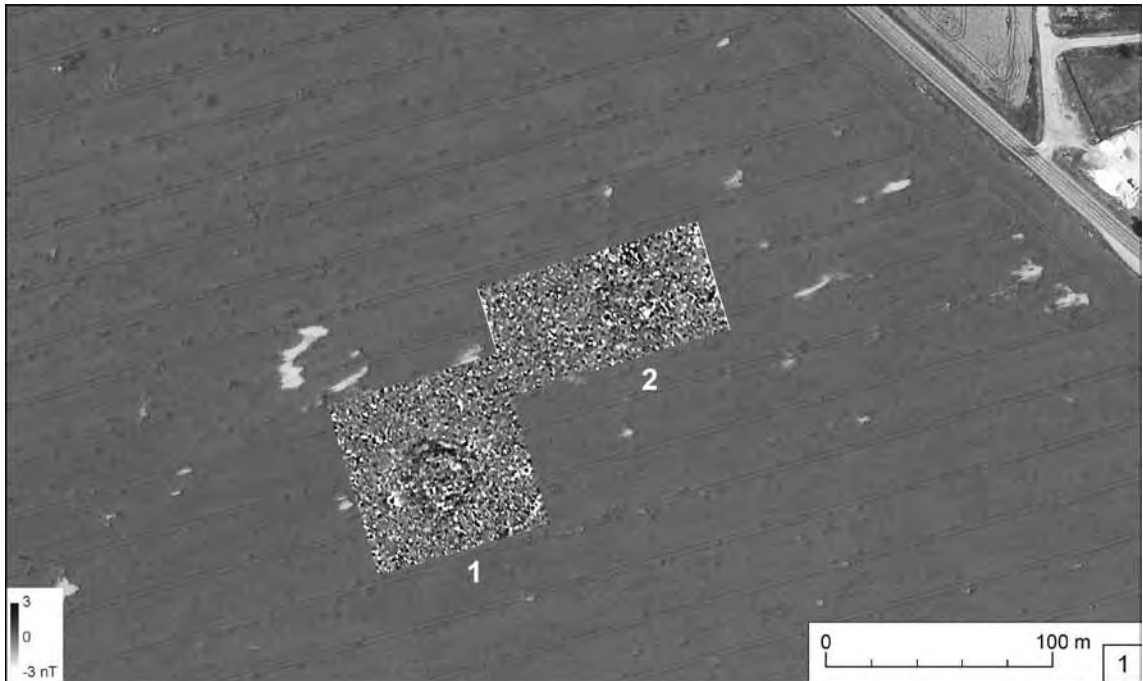

Obr. 57. Výsledky magnetometrie vsadené do ortofotomapy. 1 – Zbudza (Imrička), mohyla 2; 2 – Trhovište (Stavencové), mohyla 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

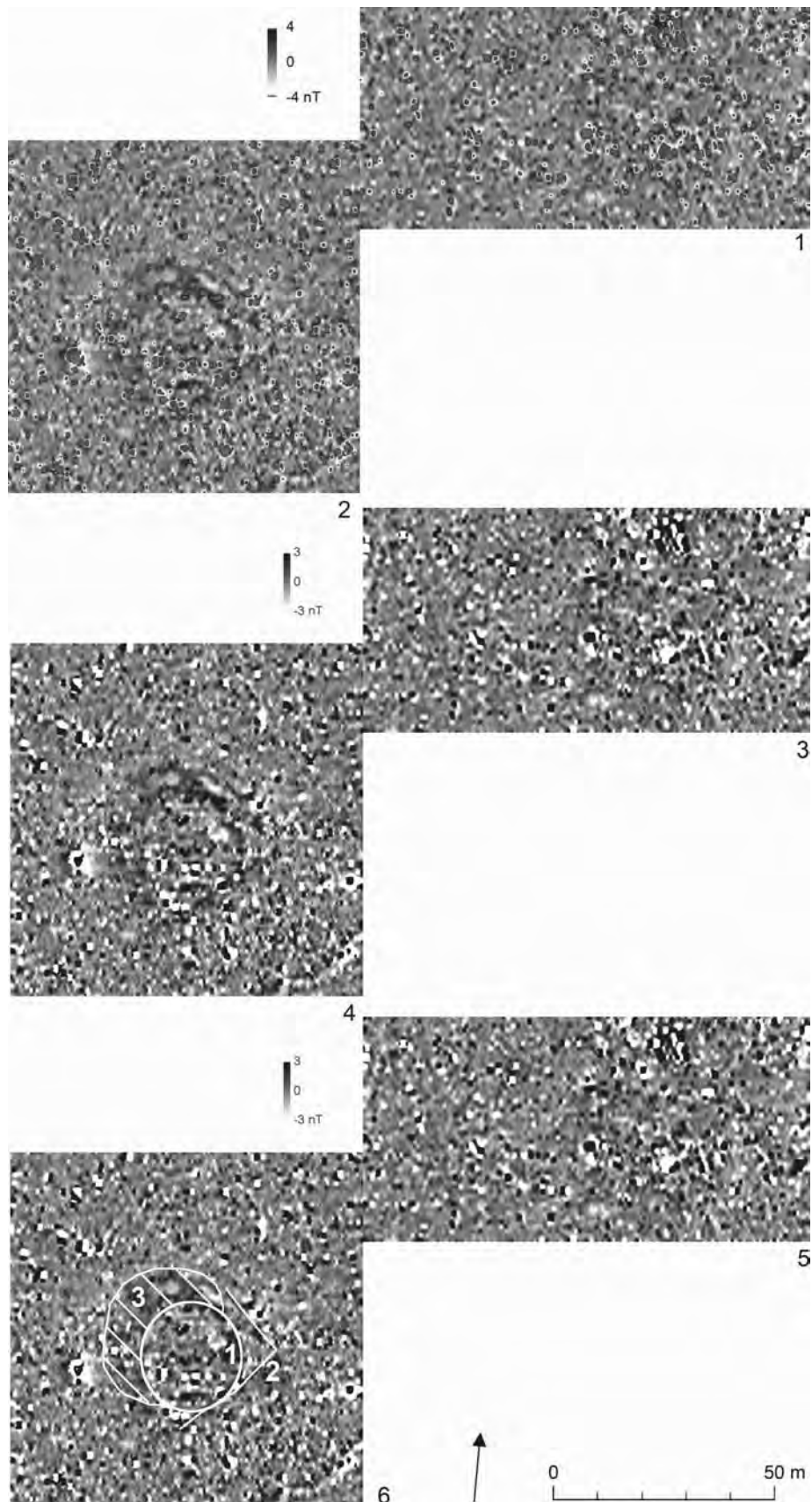
Fig. 57. Results of magnetometry indicated on the orthophoto map. 1 – Zbudza (Imrička), tumulus 2; 2 – Trhovište (Stavencové), tumulus 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

Obr. 58. Zbudza (Imrička). Mohyla 2, výsledky magnetometrie. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).
 Fig. 58. Zbudza (Imrička). Tumulus 2, result of magnetometry. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

Obr. 59. Výsledky magnetometrie vsadené do ortofotomapy. 1 – Nový Ruskov (Chrasť), mohyly 1 a 2; 2 – Plechotice (Konopianky), mohyly 1 a 2. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).
 Fig. 59. Results of magnetometry indicated on the orthophoto map. 1 – Nový Ruskov (Chrasť), tumulus 1 and 2; 2 – Plechotice (Konopianky), tumulus 1 and 2. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

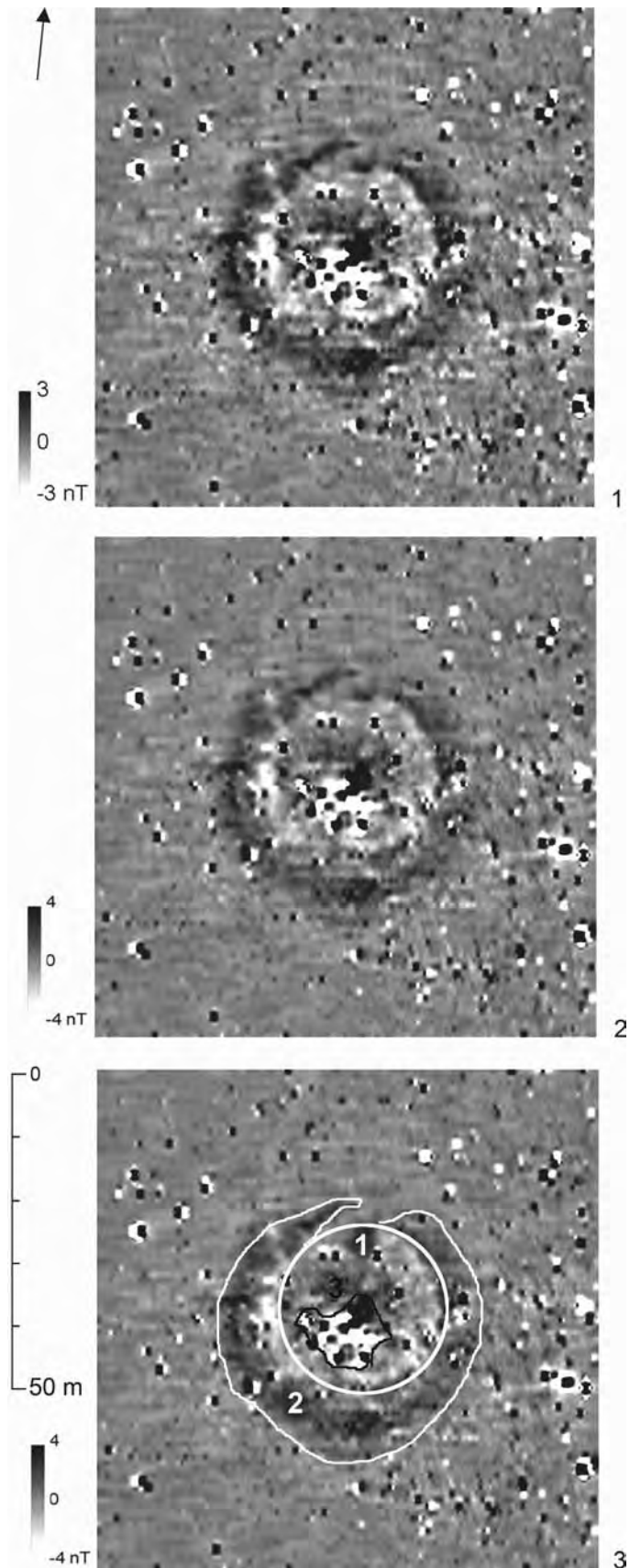

Obr. 60. Nový Ruskov (Chrast). Výsledky magnetometrie. 1, 3, 5 – mohyla 2; 2, 4, 6 – mohyla 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).
 Fig. 60. Nový Ruskov (Chrast). Results of magnetometry. 1, 3, 5 – tumulus 2; 2, 4, 6 – tumulus 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

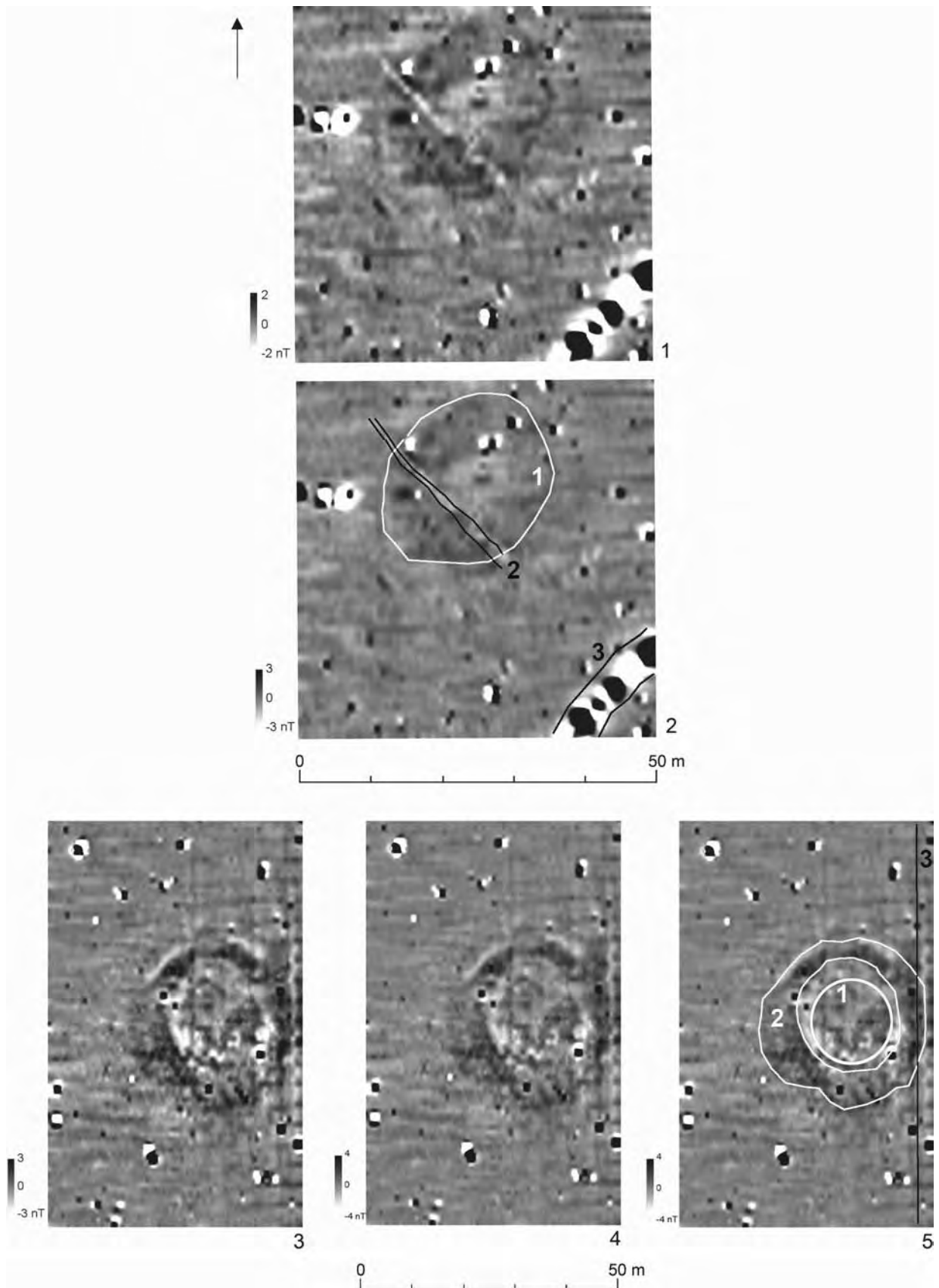

Obr. 61. Výsledky magnetometrie vsadené do ortofotomapy. 1 – Plechotice (Konopianky), mohyla 3; 2 – Michalany (Gačina), mohyla 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

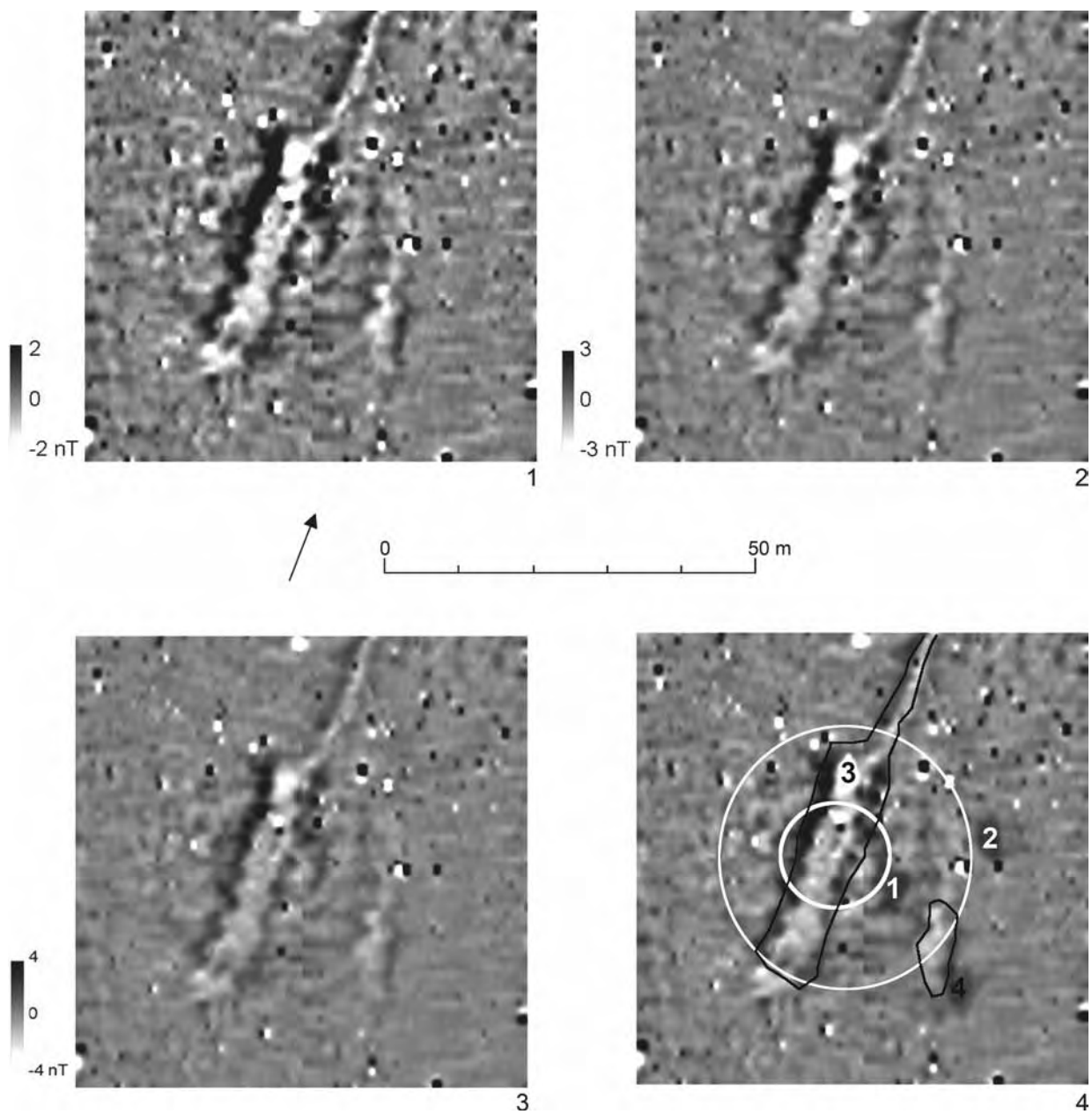
Fig. 61. Results of magnetometry indicated on the orthophoto map. 1 – Plechotice (Konopianky), tumulus 3; 2 – Michalany (Gačina), tumulus 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

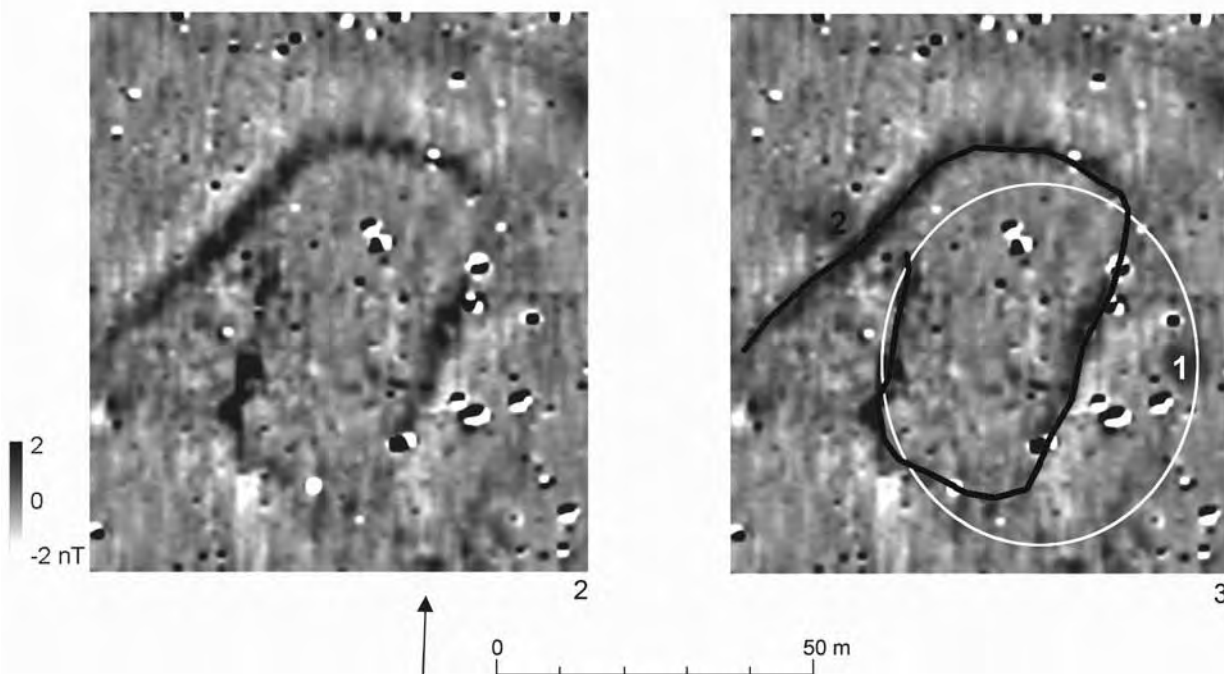
Obr. 62. Plechotice (Konopianky). Mohyla 1, výsledky magnetometrie. (Przybytał/Jaroszl/Horváthová, 107).
 Fig. 62. Plechotice (Konopianky). Tumulus 1, results of magnetometry. (Przybytał/Jaroszl/Horváthová, 107).

Obr. 63. Plechotice (Konopianky). Výsledky magnetometrie. 1, 2 – mohyla 2; 3–5 – mohyla 3. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).
 Fig. 63. Plechotice (Konopianky). Results of magnetometry. 1, 2 – tumulus 2; 3–5 – tumulus 3. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

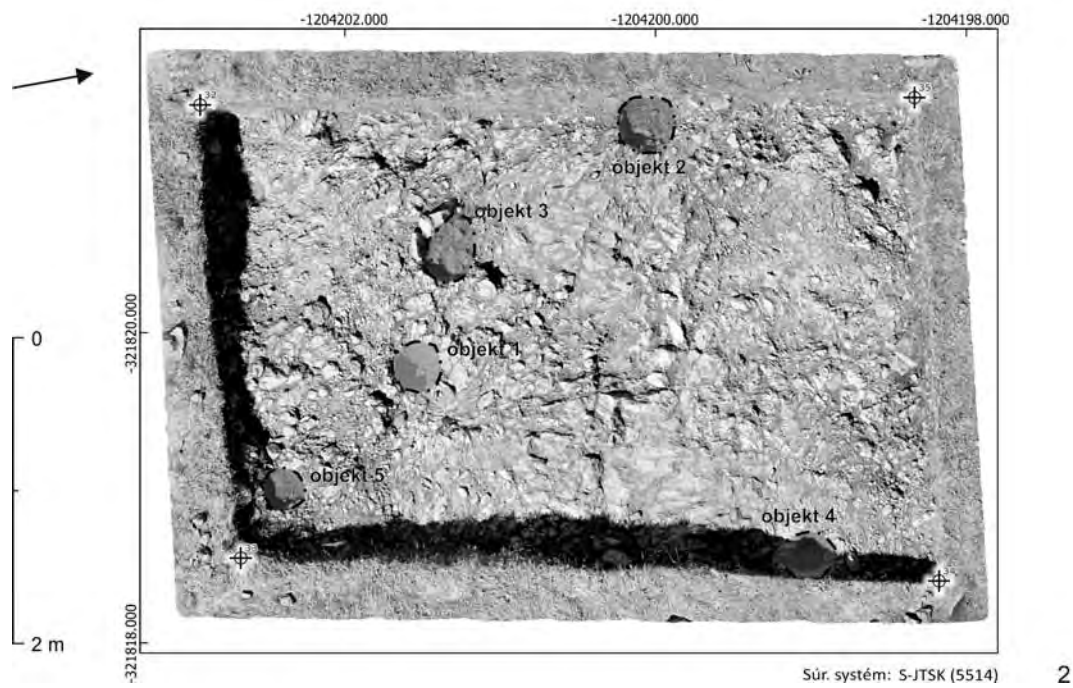
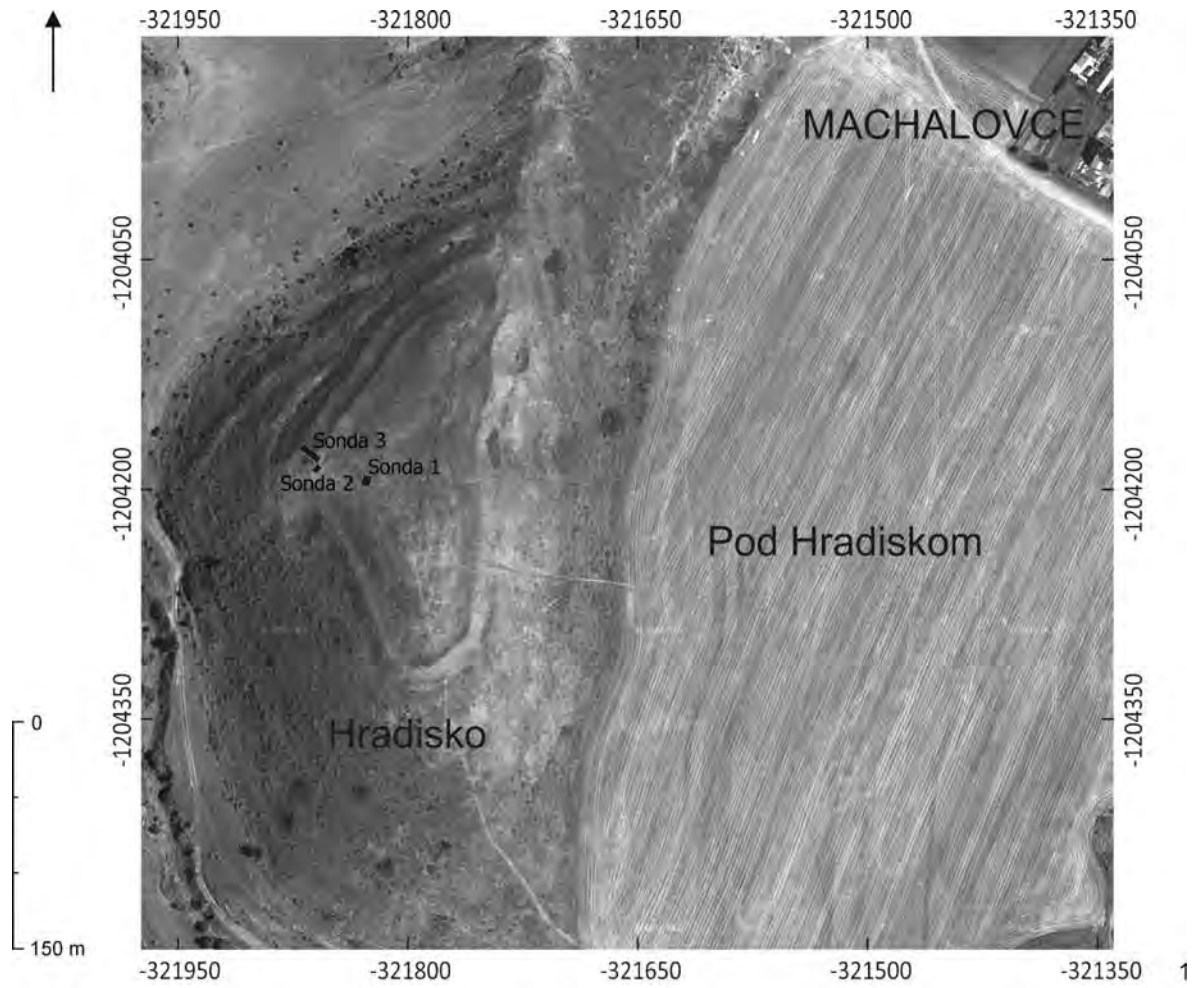

Obr. 64. Michalany (Gačina). Mohyla 1, výsledky magnetometrie. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).
 Fig. 64. Michalany (Gačina). Tumulus 1, results of magnetometry. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

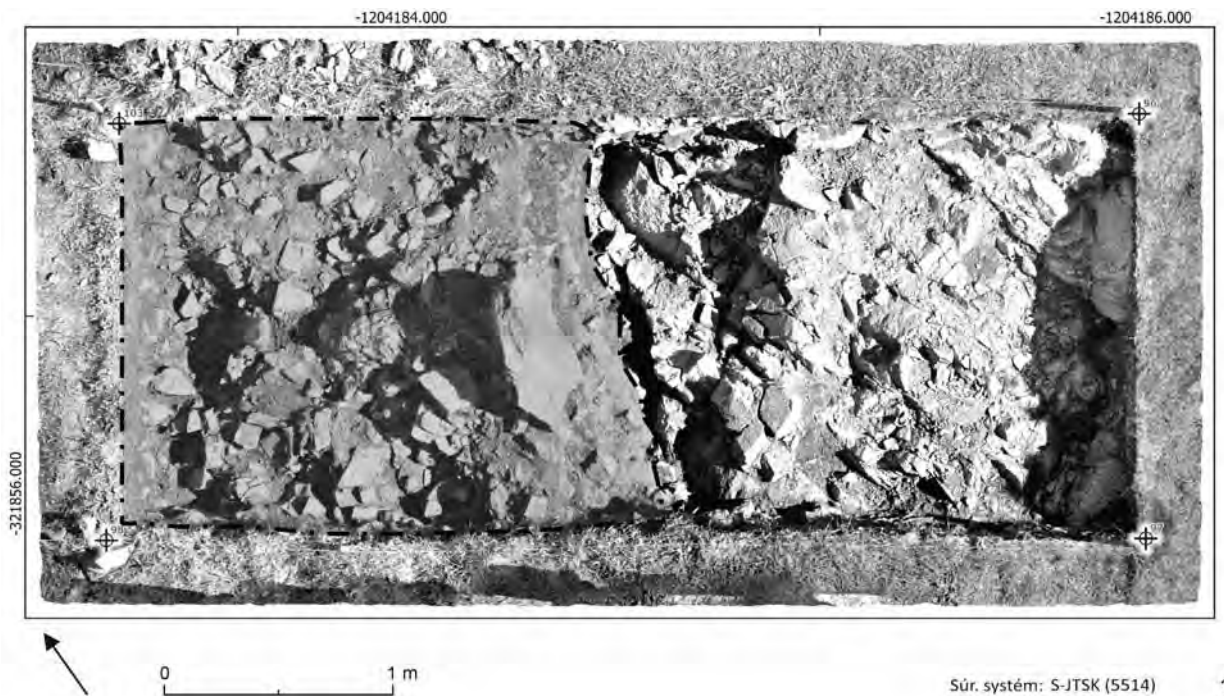

Obr. 65. Velký Kamenec (Hrachové). Výsledky magnetometrie vsazené do ortofotomapy. 1 – mohyla 1, detail na výsledky magnetometrie; 2, 3 – mohyla 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

Fig. 65. Velký Kamenec (Hrachové). Results of magnetometry indicated on the orthophoto map. 1 – tumulus 1, detailed view of magnetometry results; 2, 3 – tumulus 1. (Przybyła/Jarosz/Horváthová, 107).

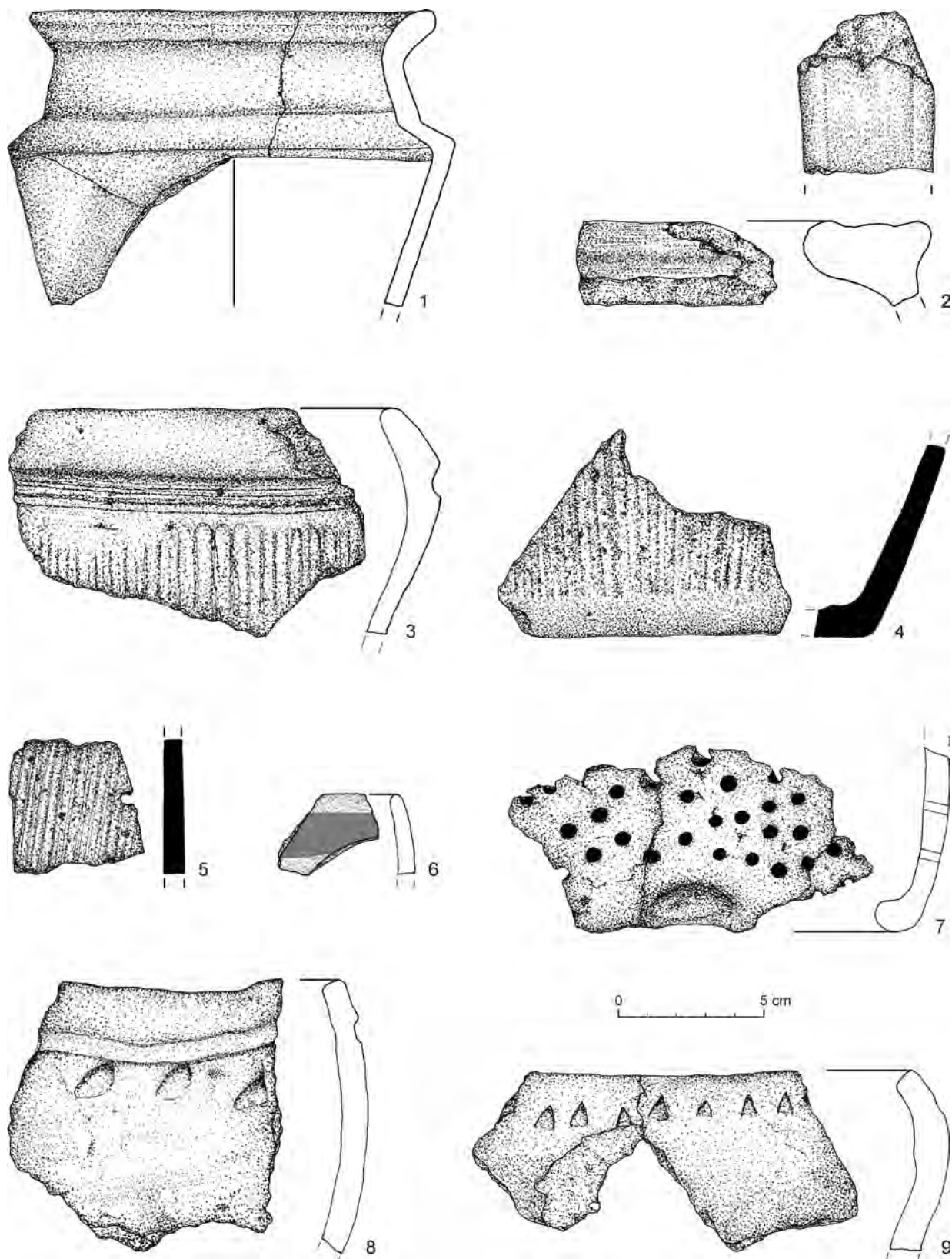

Obr. 66. Jánovce-Machalovce (Hradisko). 1 – lokalizácia archeologických sond; 2 – sonda 1, pôdorys. (Repka et al., 115).
 Fig. 66. Jánovce-Machalovce (Hradisko). 1 – localization of archaeological trenches; 2 – trench 1, ground plan. (Repka et al., 115).

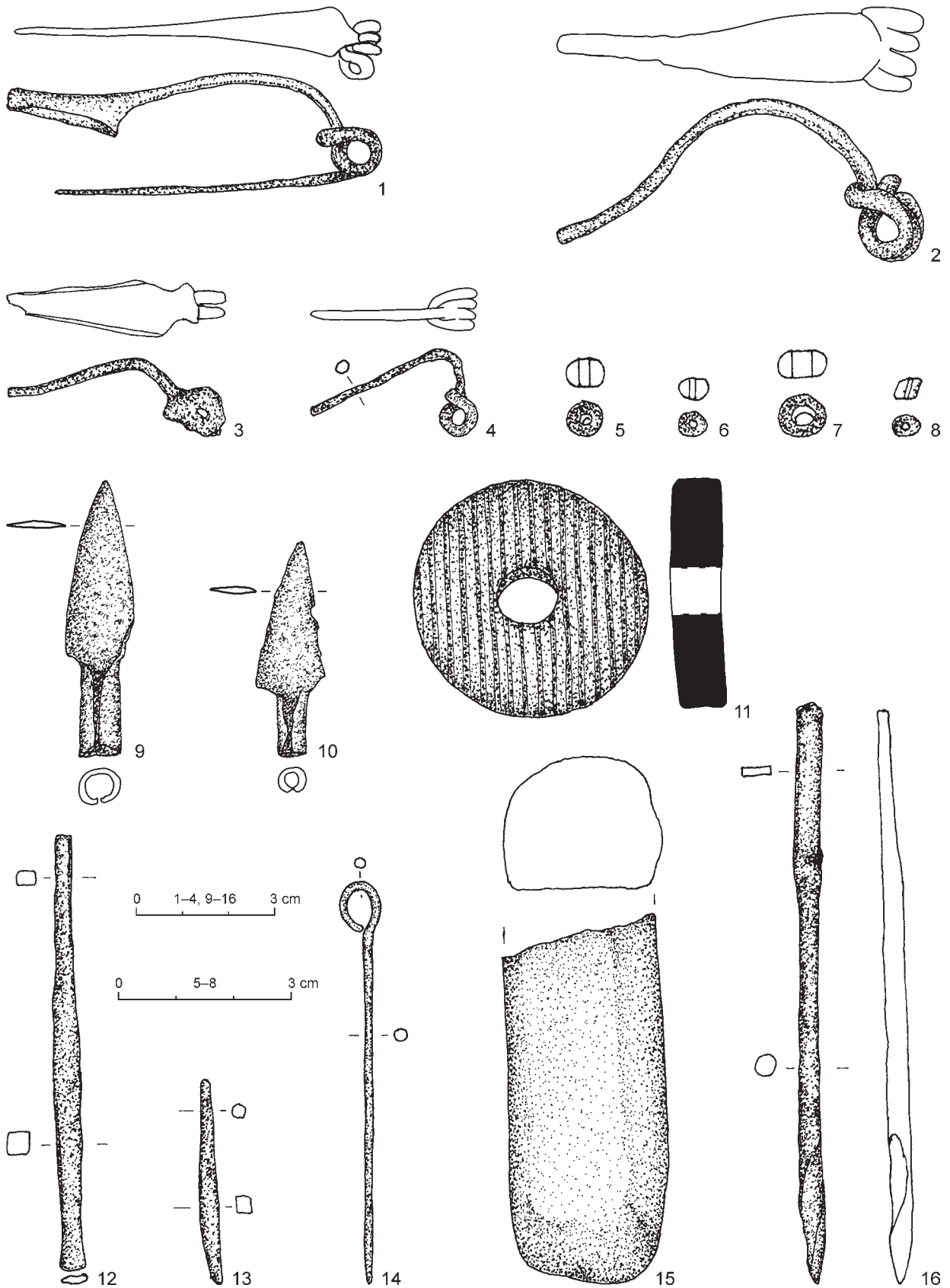

Obr. 67. Jánovce-Machalovce (Hradisko). 1 – sonda 3, pôdorys s vyznačeným telesom valu; 2 – sonda 3, pohľad od juhovýchodu.
 (Repka et al., 115).

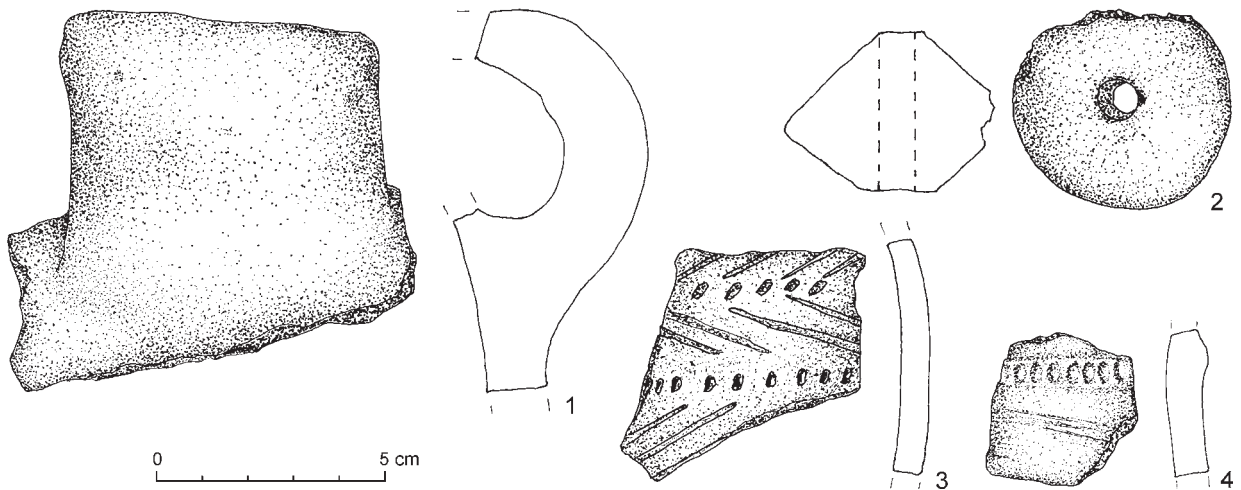
Fig. 67. Jánovce-Machalovce (Hradisko). 1 – trench 3, ground plan with indicated rampart body; 2 – trench 3, view from the southeast.
 (Repka et al., 115).

Obr. 68. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Výber nálezov keramiky púchovskej kultúry. 1–7, 9 – sonda 1; 8 – sonda 3. (Repka et al., 115).
 Fig. 68. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Selected pottery of the Púchov culture. 1–7, 9 – trench 1; 8 – trench 3. (Repka et al., 115).

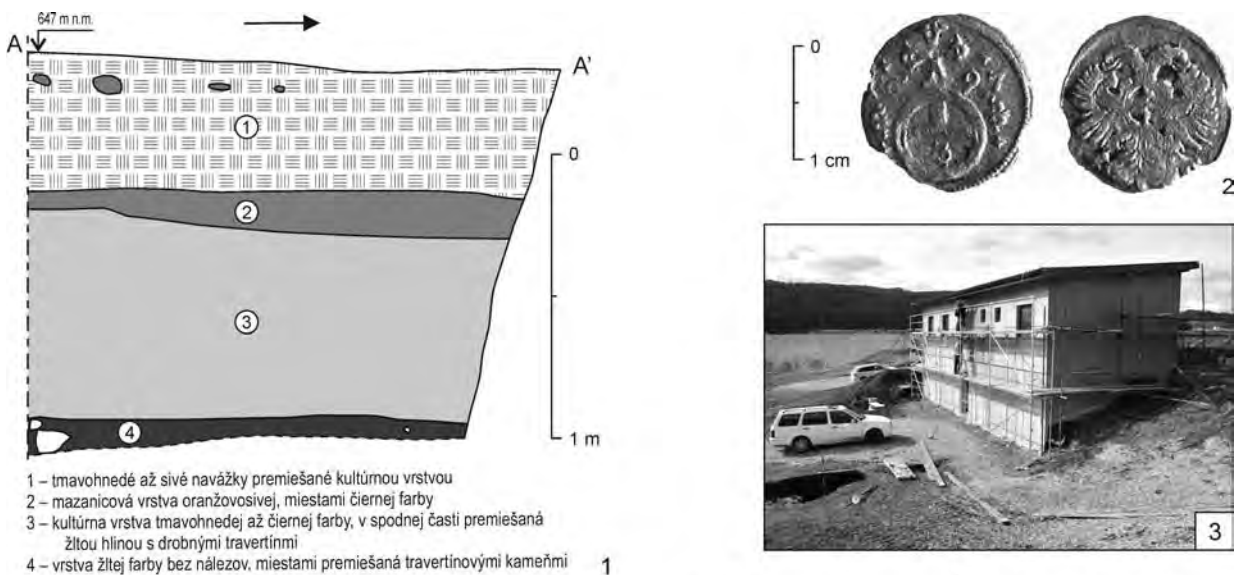

Obr. 69. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Výber drobných nálezov púčovskej kultúry. 1, 2, 4-8, 10-15 – sonda 1; 3, 9, 16 – zberov v okolí skúmaných sond. 1-4, 9, 10, 12-14, 16 – železo; 5-7 – sklo; 8 – jantár; 11 – hlina; 15 – kameň. (Repka et al., 115).
 Fig. 69. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Selected miniature finds of the Púchov culture. 1, 2, 4-8, 10-15 – trench 1; 3, 9, 16 – collections near the excavated trenches; 1-4, 9, 10, 12-14, 16 – iron; 5-7 – glass; 8 – amber; 11 – clay; 15 – stone. (Repka et al., 115).

Obr. 70. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Výber keramických nálezov badenskej kultúry. 1, 4 – sonda 1; 2, 3 – sonda 3. (Repka et al., 115).

Fig. 70. Jánovce-Machalovce (Hradisko). Selected pottery of the Baden culture. 1, 4 – trench 1; 2, 3 – trench 3. (Repka et al., 115).

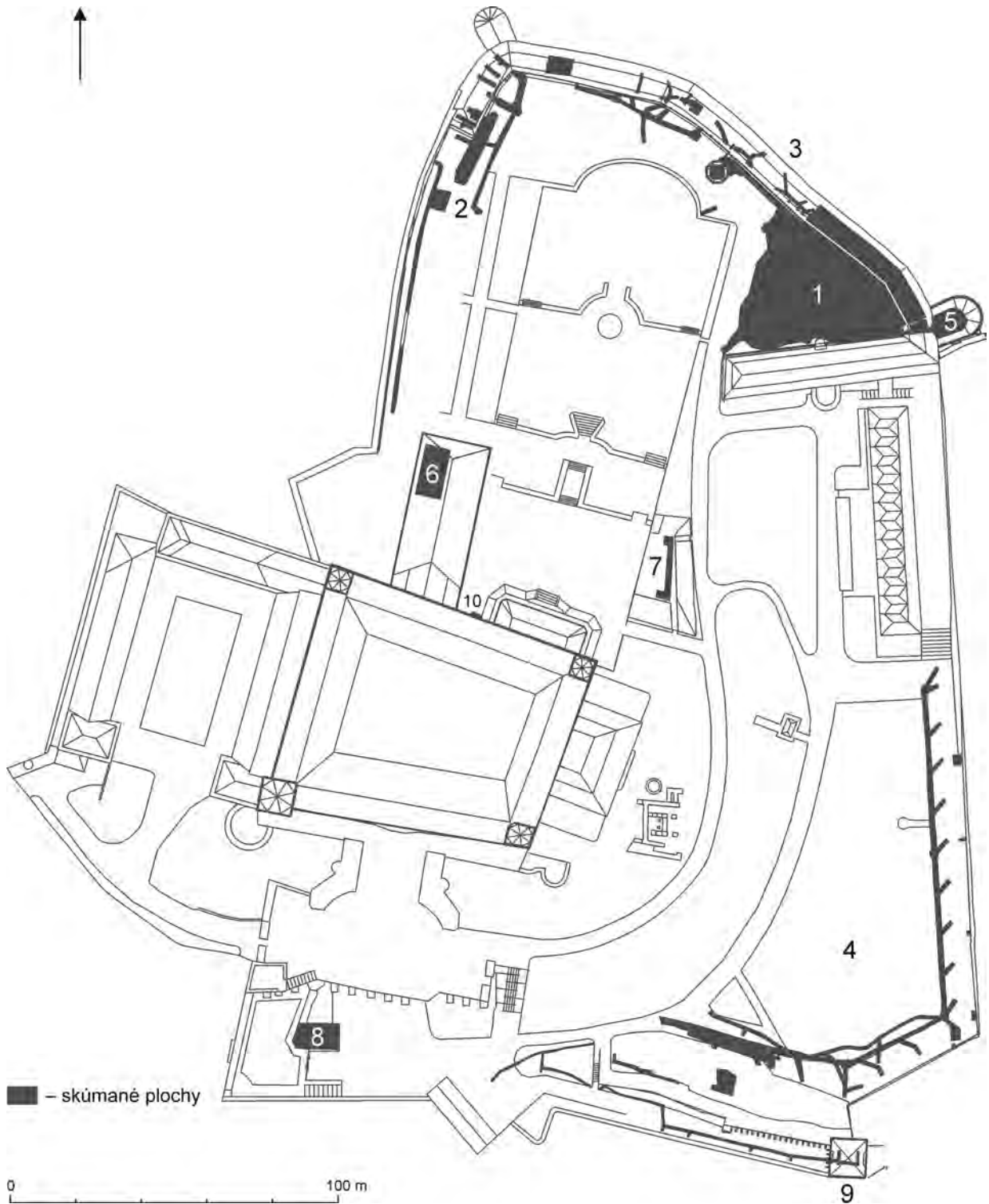

1 – tmavohnedé až sivé navážky premiešané kultúrnou vrstvou
2 – mazanícová vrstva oranžovosivej, miestami čiernej farby
3 – kultúrna vrstva tmavohnedej až čiernej farby, v spodnej časti premiešaná žltou hlinou s drobnými travertínmi
4 – vrstva žltej farby bez nálezov, miestami premiešaná travertínovými kameňmi 1

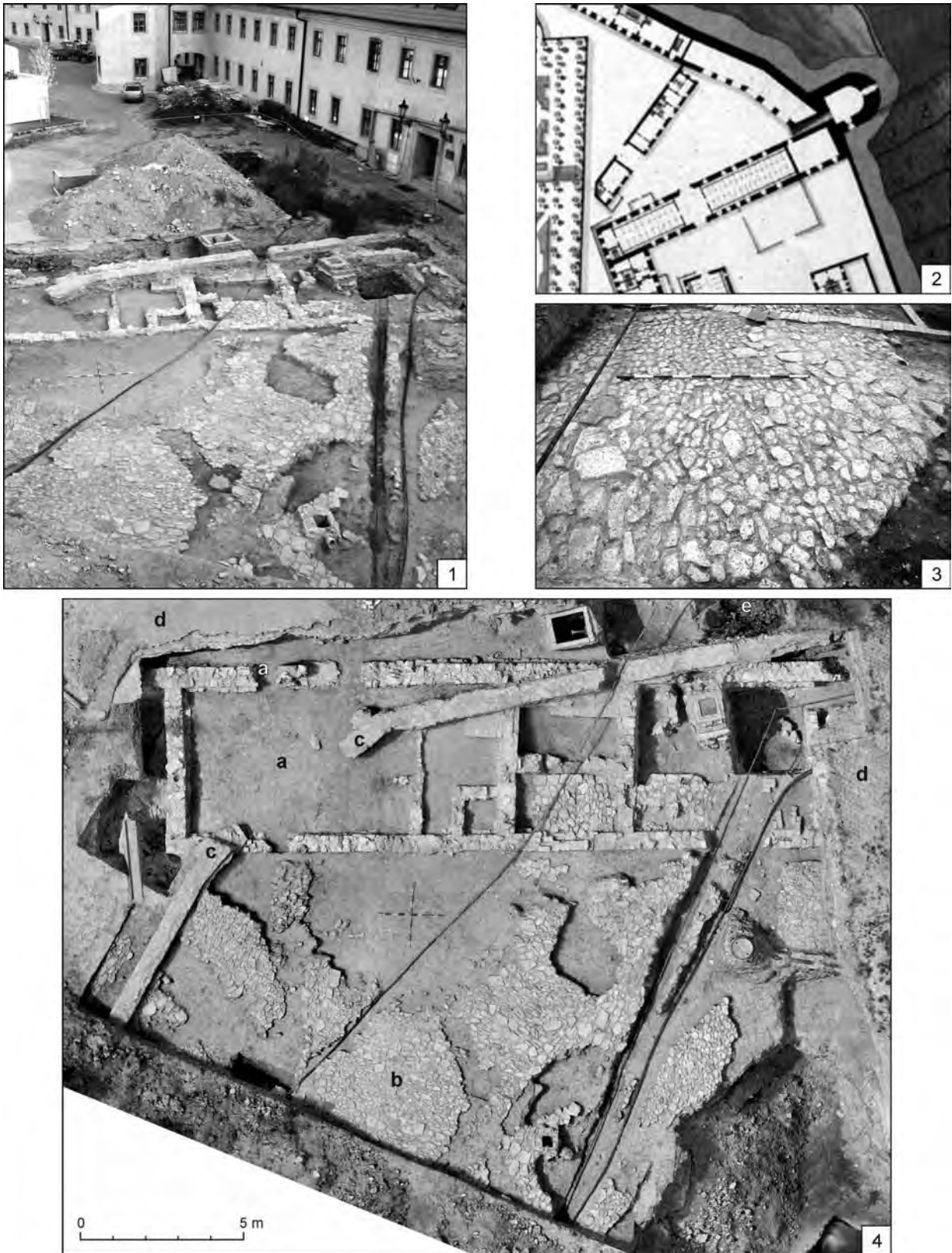
Obr. 71. Gánovce (Za stodolami). 1 – stratigrafia profilu 1/21 pri komunitnom centre; 2 – trojník Leopolda I. z r. 1697; 3 – komunitné centrum s miestom dokumentovaného profilu 1/21; 4 – časť IBV a zhutnená cesta, pohľad od juhovýchodu; 5 – kostená ihlica s profilovanou hlavicou a vertikálne prevrtaným otvorom otomansko-füzesabonskej kultúry. (Soják, 127).

Fig. 71. Gánovce (Za stodolami). 1 – stratigraphy of profile 1/21 at the community centre; 2 – Leopold I three-kreuzer 1697; 3 – community centre with the site of documented profile 1/21; 4 – part of the housing estate and the metallised road, southeastern view; 5 – bone pin with a profiled head and vertically drilled hole dated to Otomani-Füzesabony culture. (Soják, 127).

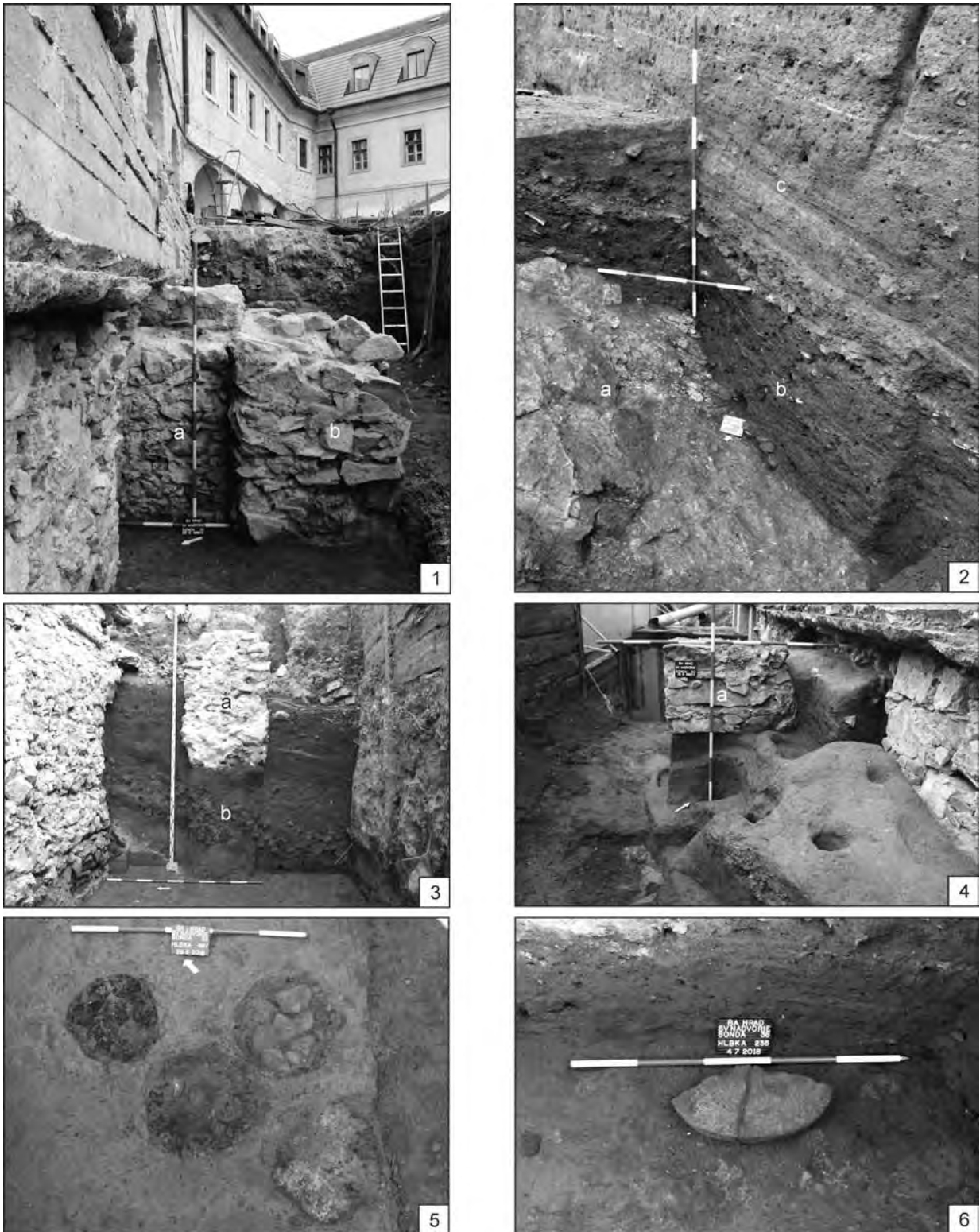
Obr. 72. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Situovanie skúmaných plôch. 1 – severovýchodné nádvorie; 2 – pri západných hradbách; 3 – budova na severných hradbách; 4 – dolná východná terasa; 5 – bašta Luginsland; 6 – stavba „Rím I.“; 7 – stavba „Rím II.“; 8 – západná Žigmundova brána; 9 – východná Žigmundova brána. (Samuel, 117).

Fig. 72. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Location of the excavated areas. 1 – northeastern courtyard; 2 – at the western defensive wall; 3 – building on the northern defensive wall; 4 – lower eastern terrace; 5 – Luginsland bastion; 6 – “Rím I.” building; 7 – “Rím II.” building; 8 – western Sigismund Gate; 9 – eastern Sigismund Gate. (Samuel, 117).

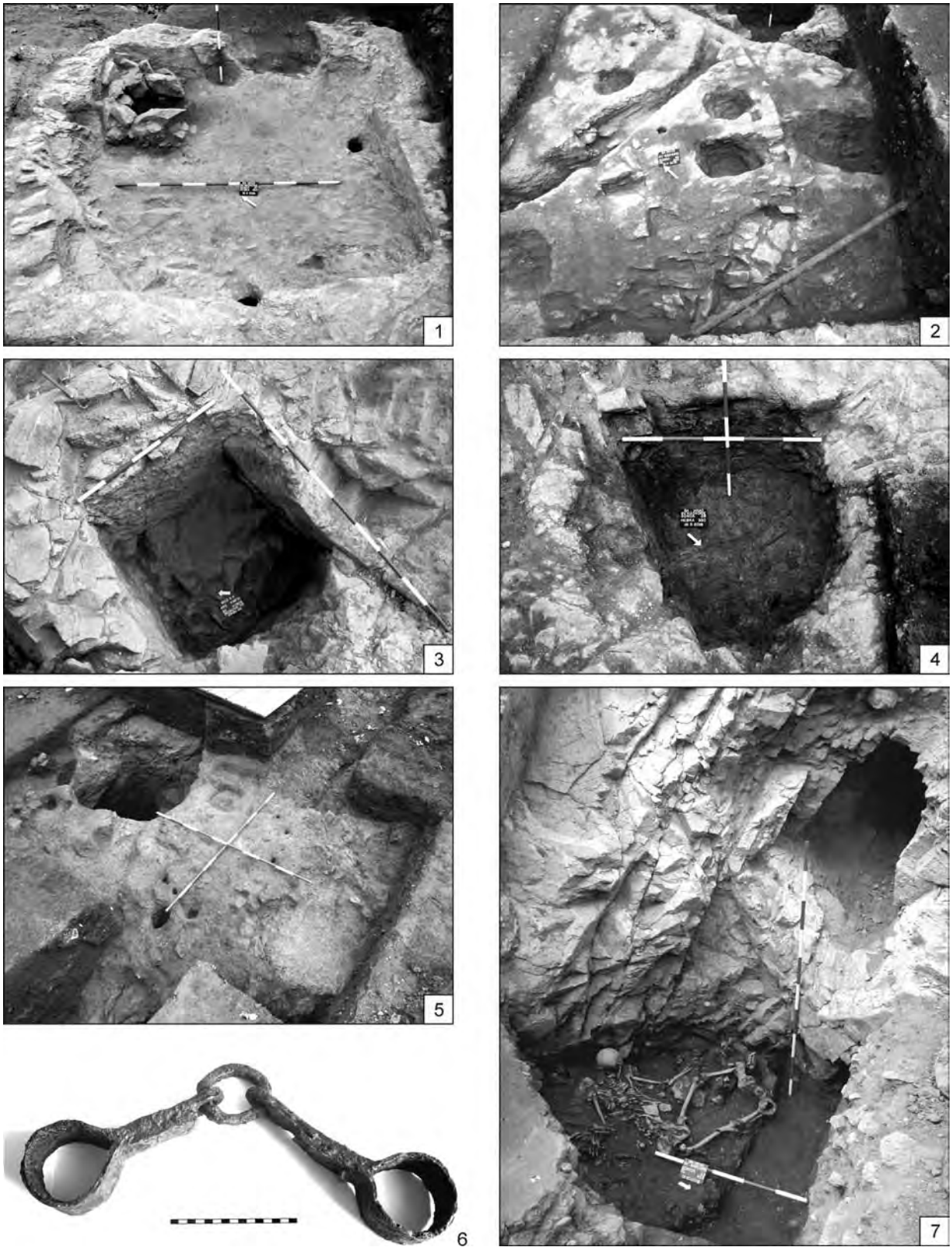
Obr. 73. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Severovýchodné nádvorie. 1 – celkový pohľad na výskum; 2 – nádvorie na pláne hradu z obdobia okolo roku 1766; 3 – detail kamennej dlažby nádvorcia z prvej polovice 18. stor.; 4 – fotogrametria novovekých a recentných kontextov. (Samuel, 117).

Fig. 73. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Northeastern courtyard. 1 – general view of the excavation; 2 – courtyard on the castle plan from the period around 1766; 3 – detail of the stone pavement of the courtyard from the 1st half of the 18th century; 4 – photogrammetry of Postmedieval and recent contexts. (Samuel, 117).

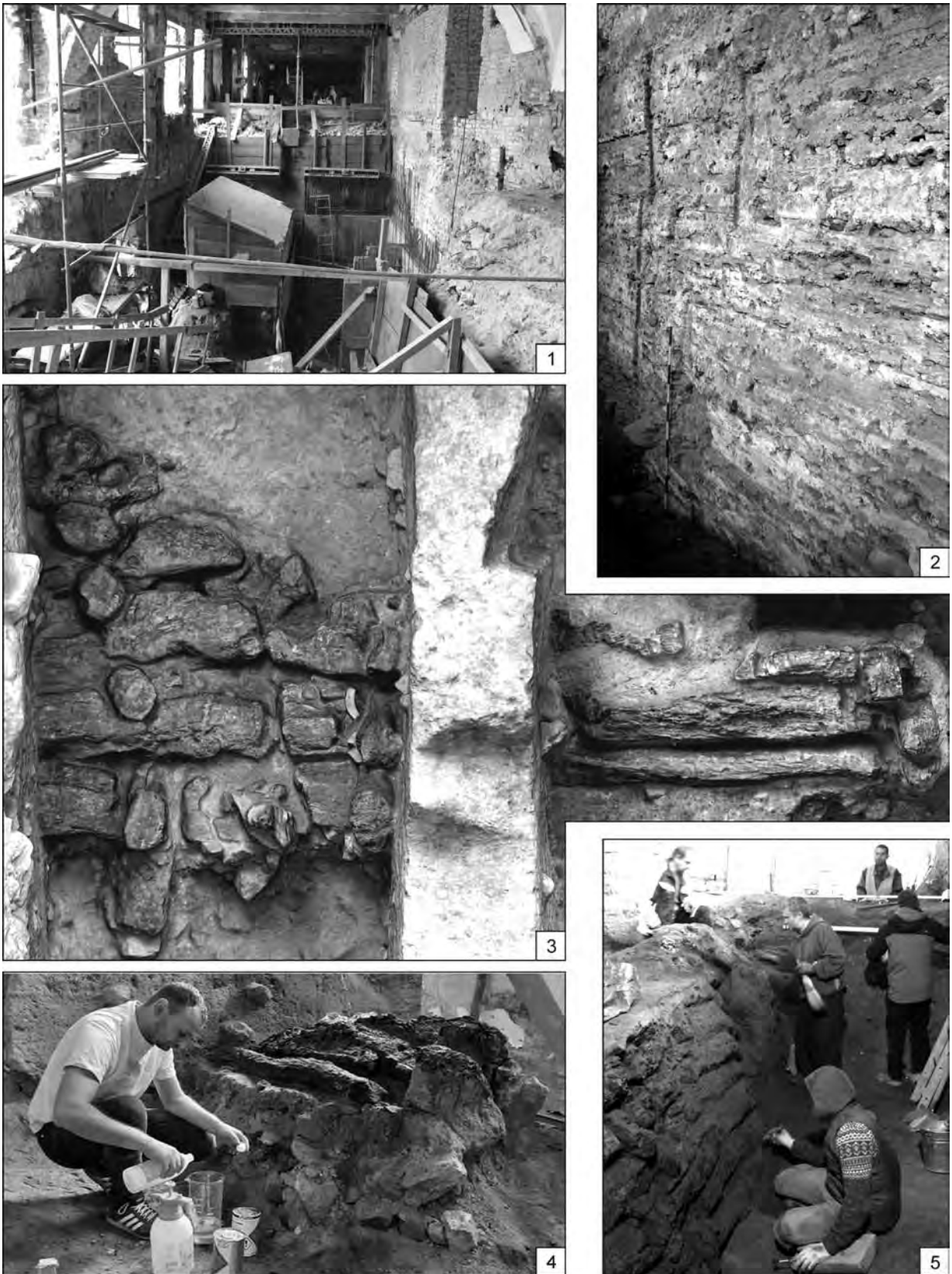

Obr. 74. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Severovýchodné nádvorie. 1 – dvojica pilierov zaniknutých novovekých stavieb; 2 – skalné podložie (a), včasnostredoveká kultúrna vrstva (b), vrstvy deštrukcie drevozemného valu (c); 3 – základové muriivo piliera zaniknutej novovekej stavby (a) založený do vrstvy deštrukcie valu (b); 4 – kolové jamky zahĺbené do deštrukcie valu; 5 – zvyšky stredovekých pecí vo vrstve deštrukcie valu; 6 – fragment žarnova. (Samuel, 117).

Fig. 74. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Northeastern courtyard. 1 – pair of pillars from two extinct buildings; 2 – bedrock (a), Early Medieval cultural layer (b), layers of destroyed remains of the wooden-earthen rampart (c); 3 – foundation masonry of a pillar from an extinct Postmedieval structure (a) embedded in the layer of destroyed remains of the rampart (b); 4 – postholes sunken in the destroyed remains of the rampart; 5 – remains of Medieval kilns in the layer of the destroyed remains of the rampart; 6 – fragment of a millstone. (Samuel, 117).

Obr. 75. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Severovýchodné nádvorie. 1 – včasnostredoveká zemnica zahĺbená do skalného podložia; 2 – objekty zahĺbené do skalného podložia; 3 – jama z doby laténskej vysekaná do skalného podložia; 4 – jama v skalnom podloží; 5 – kolové jamky kruhovej stavby v skalnom podloží; 6 – železné okovy; 7 – objekt s kostrou muža v okovách. (Samuel, 117).
 Fig. 75. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Northeastern courtyard. 1 – Early Medieval sunken house in the bedrock; 2 – features sunken in the bedrock; 3 – pit from the La Tène period cut in the bedrock; 4 – pit in the bedrock; 5 – postholes of a circular structure in the bedrock; 6 – iron shackles; 7 – feature with a male skeleton in shackles. (Samuel, 117).

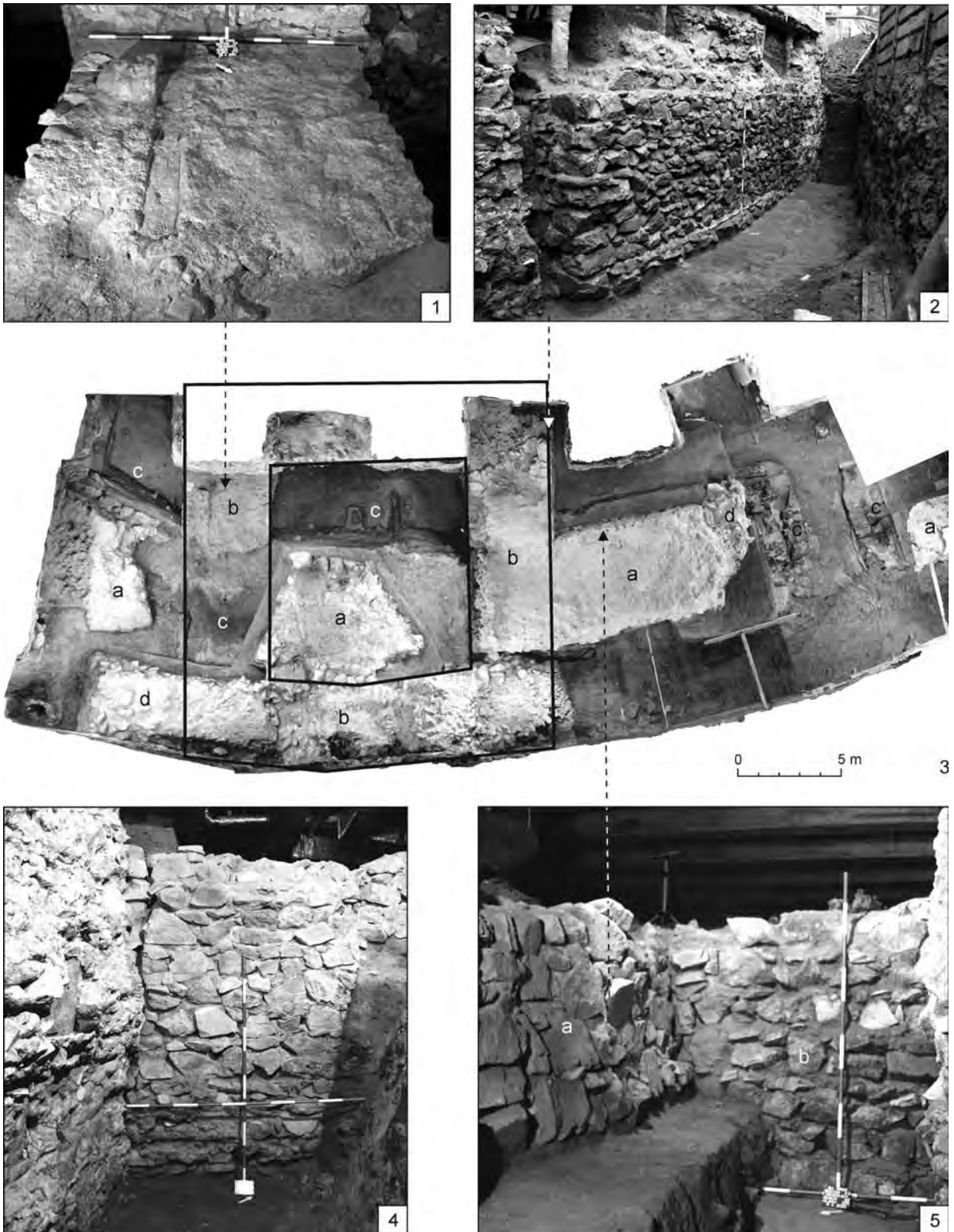

Obr. 76. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Budova na severných hradbách. 1 – výskum v suteréne budovy; 2 – vnútorné líce gotickej hradby; 3 – detail drevenej konštrukcie valu; 4 – konzervácia drev valu; 5 – odkryvanie drevozemného valu. (Samuel, 117).
 Fig. 76. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Building on the northern defensive wall. 1 – excavation in the basement of the building; 2 – interior face of the defensive wall; 3 – detail of the wooden construction of the rampart; 4 – preservation of rampart woods; 5 – uncovering of the wooden-earthen rampart. (Samuel, 117).

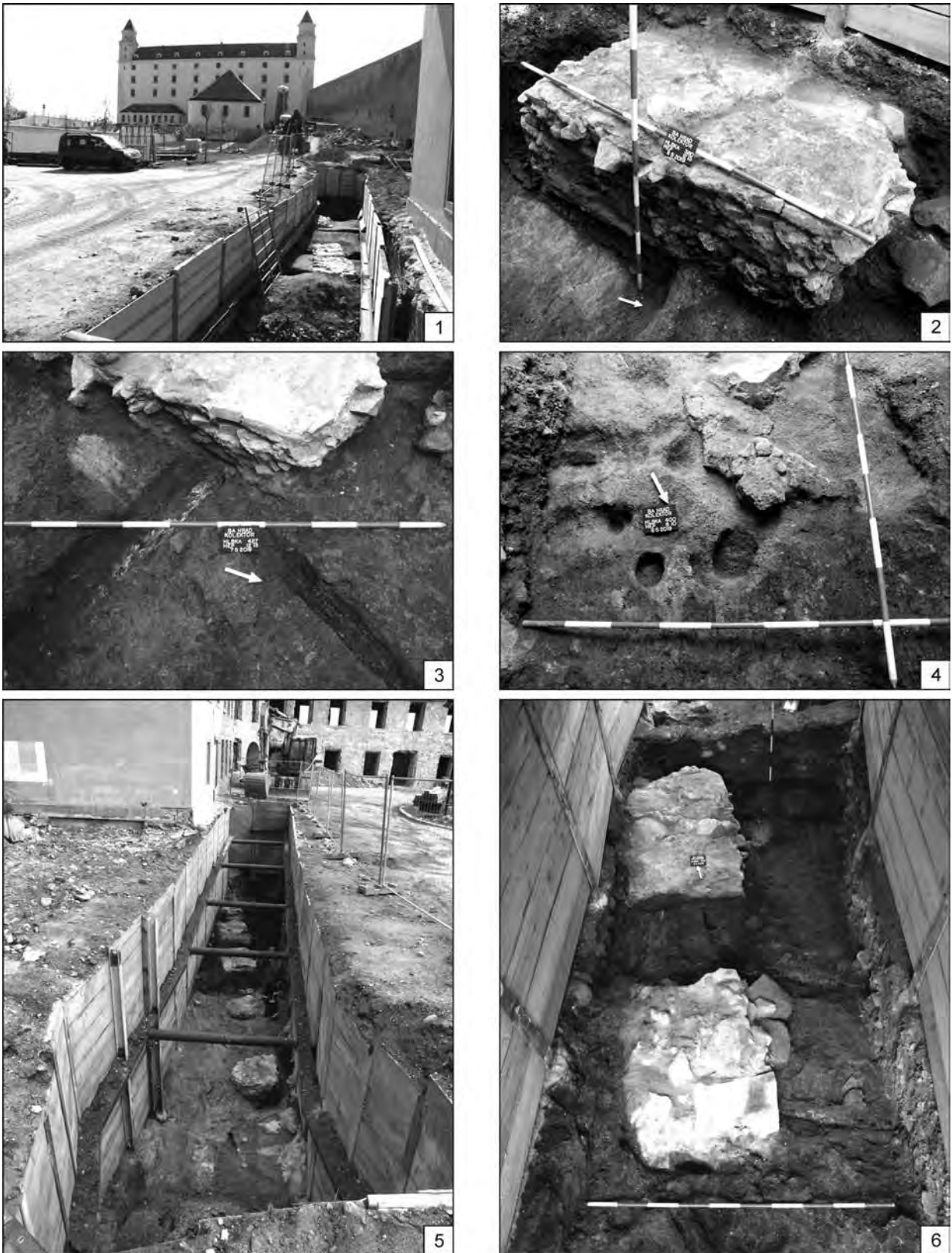
Obr. 77. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Budova na severných hradbách. 1 – fotogrametria najlepšie zachovanej konštrukcie drevozemného valu; 2, 3 – detaily drevenej konštrukcie valu. (Samuel, 117).

Fig. 77. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Building on the northern defensive wall. 1 – photogrammetry of the best-preserved construction of the wooden-earthen rampart; 2, 3 – details of the wooden construction of the rampart. (Samuel, 117).

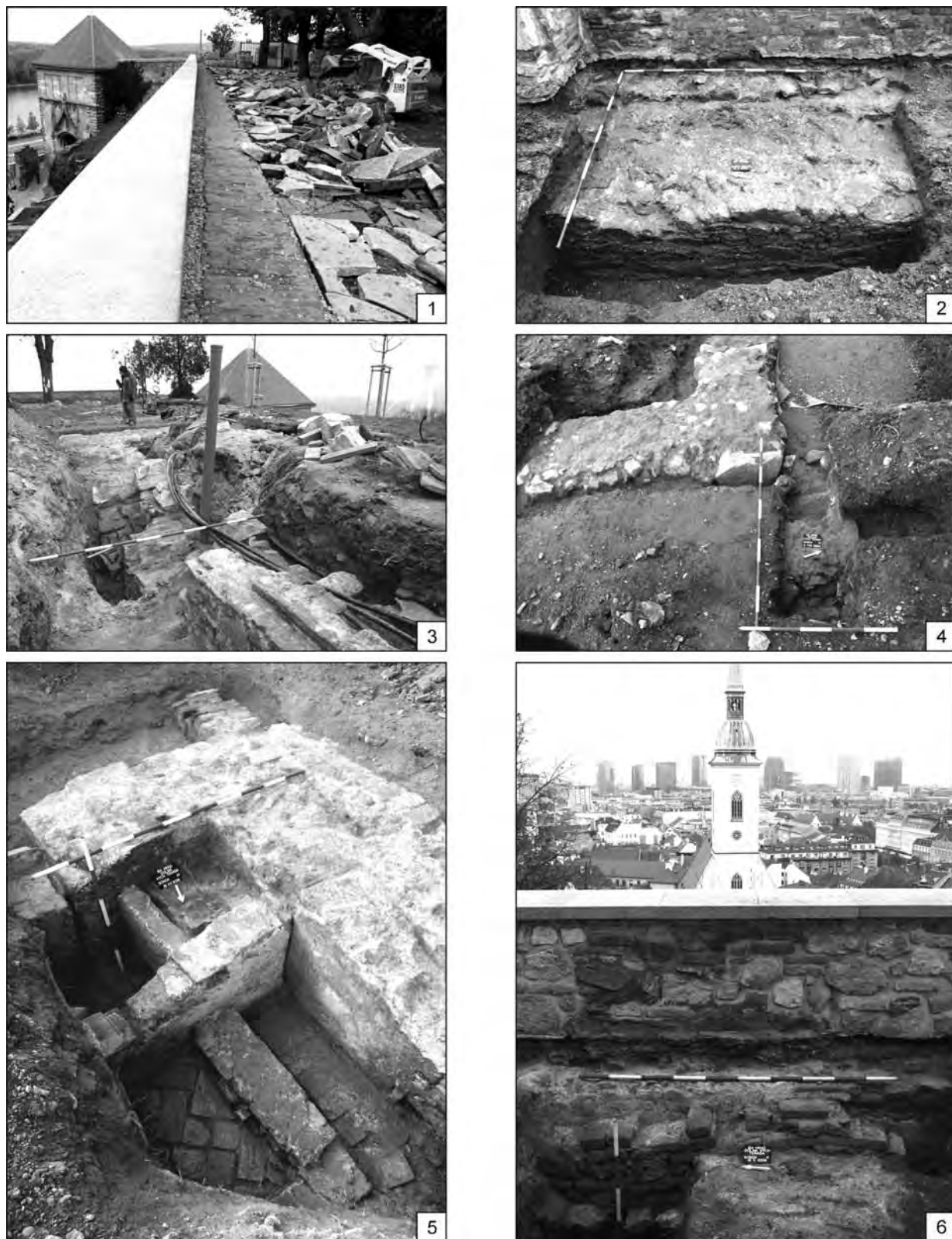
Obr. 78. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Budova na severných hradbách. 1 – otláčok hranola v murive románskej veže; 2 – vonkajšie líce základov románskej veže s nárožím; 3 – fotogrametria románskej hradby (a) a románskej veže (b) postavených na zvyškoch valu (c); 4 – vnútorné líce základov veže; 5 – líce muriv románskej hradby (a) a románskej veže (b). (Samuel, 117).

Fig. 78. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Building on the northern defensive wall. 1 – imprint of a beam in the masonry of the Romanesque tower; 2 – exterior face of the foundations of the Romanesque tower with a corner; 3 – photogrammetry of the Romanesque defensive wall (a) and the Romanesque tower (b) built on the rampart remains (c); 4 – interior face of the tower foundations; 5 – face of the masonries of the Romanesque defensive wall (a) and the Romanesque tower (b). (Samuel, 117).

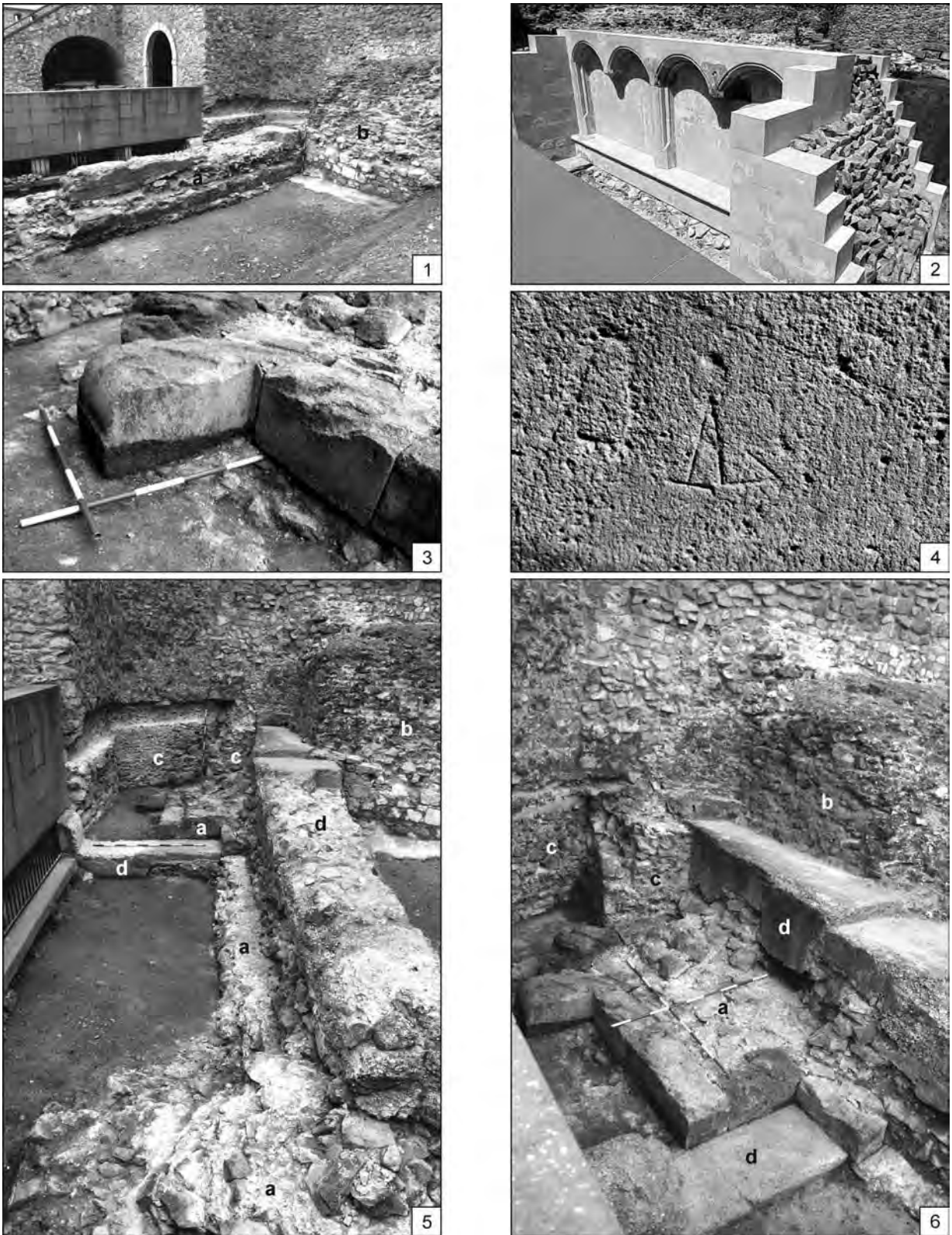
Obr. 79. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Pri západných hradbách. 1 – situovanie skúmanej jamy kolektora; 2 – základy piliera zaniknutej novovekej stavby; 3 – negatívy po konštrukcii komôr včasnostredovekého drevozemného valu; 4 – kolové jamky v skalnom podloží; 5, 6 – piliere zaniknutej novovekej stavby. (Samuel, 117).

Fig. 79. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). At the western defensive wall. 1 – location of the examined collector pit; 2 – foundations of a pillar of an extinct Postmedieval structure; 3 – negatives of construction of chambers in the Early Medieval wooden-earthen rampart; 4 – postholes in the bedrock; 5, 6 – pillars of an extinct Postmedieval tower. (Samuel, 117).

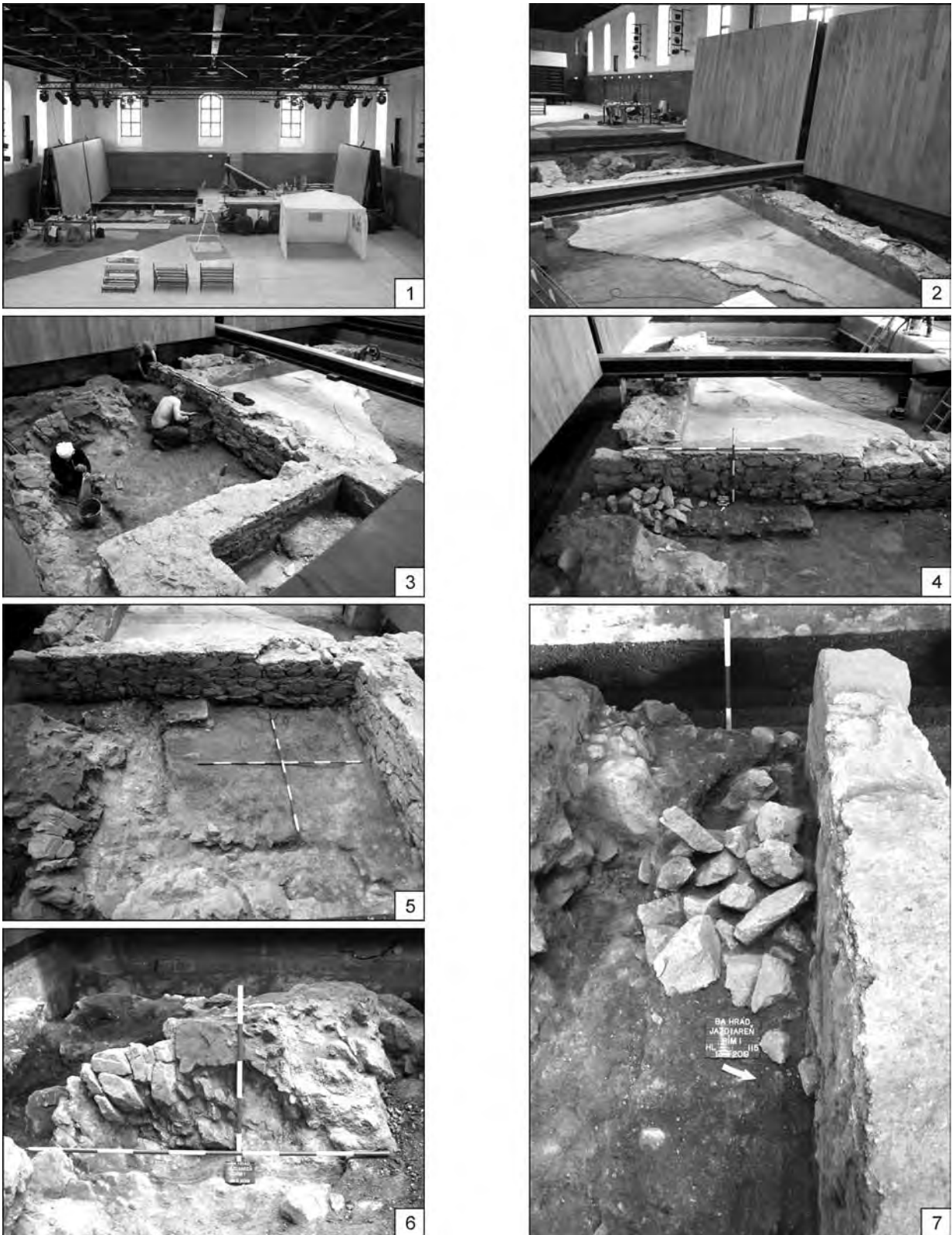

Obr. 80. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Dolná východná terasa. 1 – asanovanie dlažby chodníka pri hradbe; 2 – gotická hradba; 3 – zvyšky novovekej budovy na južnom okraji terasy; 4 – murivo nárožia zaniknutej novovekej budovy; 5 – murivá zaniknutej stavby pri juhovýchodnom zalomení hradieb; 6 – murivo zaniknutej novovekej stavby a novoveký parapet hradby. (Samuel, 117).

Fig. 80. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Lower eastern terrace. 1 – demolition of the pavement near the defensive wall; 2 – Gothic defensive wall; 3 – remains of a Postmedieval building on the southern edge of the terrace; 4 – masonry of the corner of the extinct Postmedieval building; 5 – masonries of the extinct building near the southeastern bent of the defensive wall; 6 – masonry of the extinct Postmedieval building and the Postmedieval parapet of the defensive wall. (Samuel, 117).

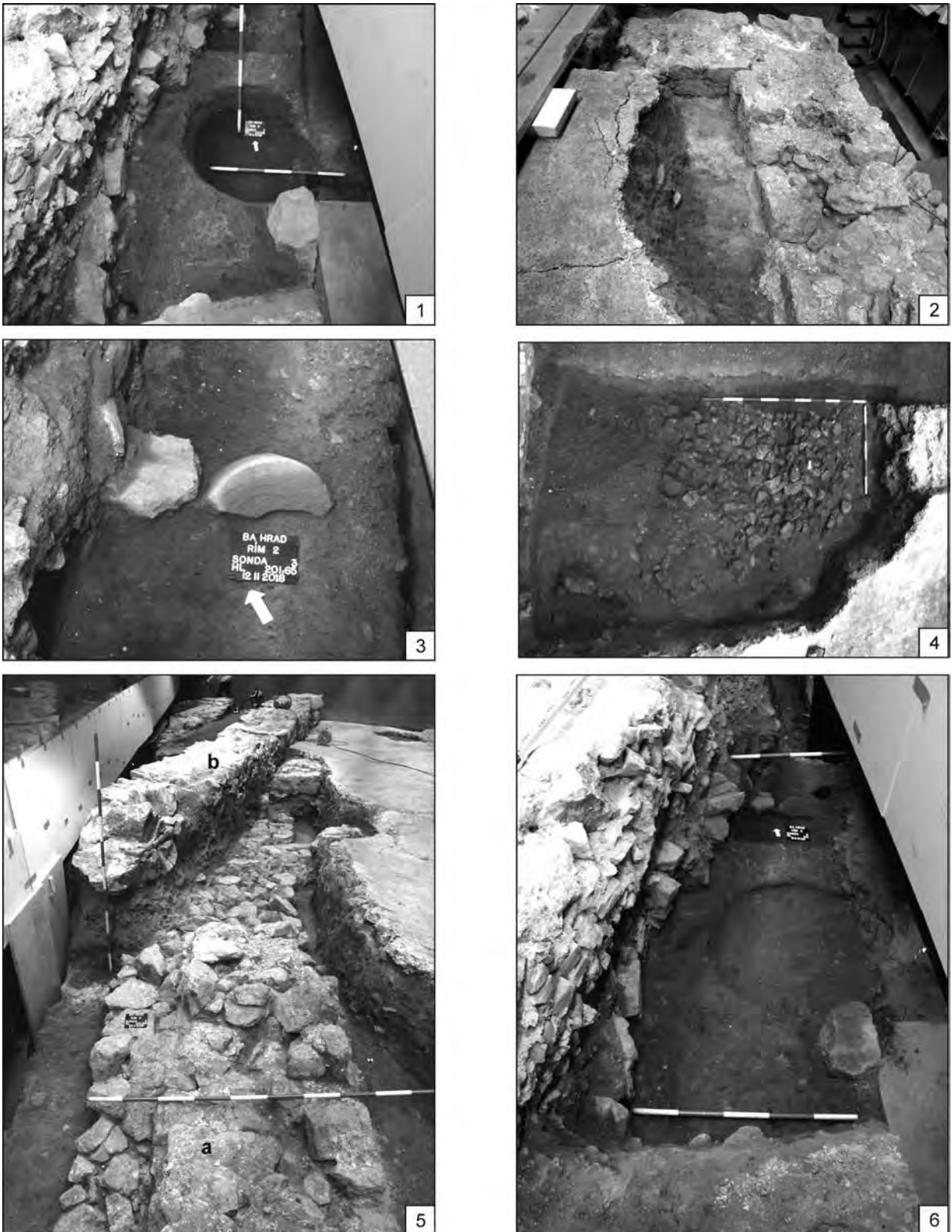

Obr. 81. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Západná Žigmundova brána. 1 – zvyšky gotickej brány (a) a gotickej hradby (b); 2 – rekonštrukcia severnej časti „západnej Žigmundovej brány“; 3 – kvádrikové murivo brány; 4 – kamenárska značka; 5, 6 – zvyšky murív severnej časti gotickej brány (a), gotickej hradby (b), novovekých murív opevnenia hradu (c) a murív z 20. stor. (d). (Samuel, 117).
 Fig. 81. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). Western Sigismund Gate. 1 – remains of the Gothic tower (a) and the Gothic defensive wall (b); 2 – reconstruction of the northern part of the “Western Sigismund Gate”; 3 – block masonry of the gate; 4 – mason mark; 5, 6 – remains of masonries from the northern part of the Gothic gate (a), Gothic defensive wall (b), Postmedieval masonries of the castle fortification (c) and masonries from the 20th century (d). (Samuel, 117).

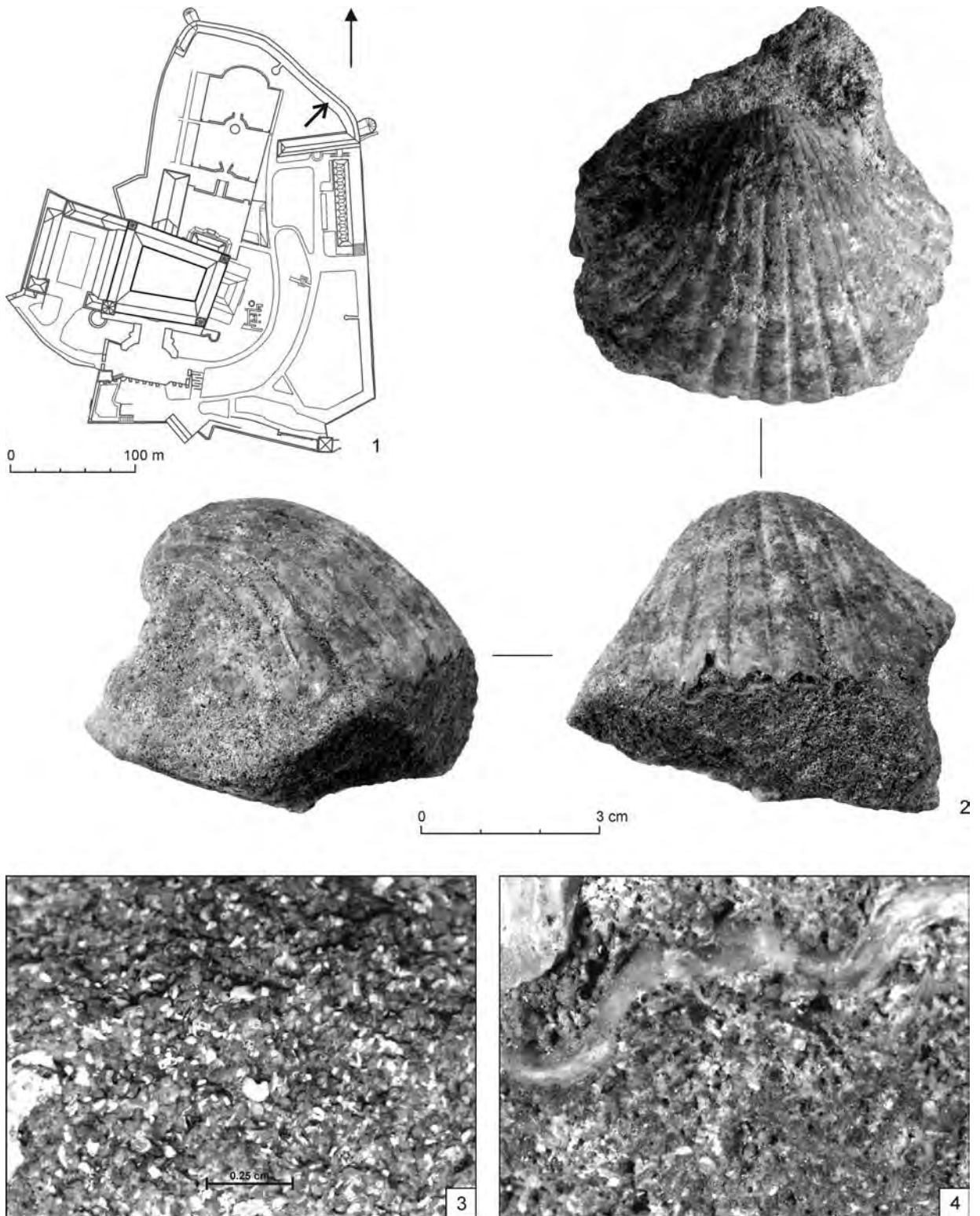

Obr. 82. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Stavba „Rím I.“. 1 – situovanie stavby v interiéri zimnej jazdiarne; 2 – zvyšky stavby prezentované pod súčasnou podlahou; 3 – doskúvanie exteriéru stavby; 4 – kontexty pred južným lícom stavby; 5 – zvyšky staršej keltskej stavby; 6 – skalné podložie v exteriéri stavby; 7 – deštrukcia pred južným lícom stavby. (Samuel, 117).

Fig. 82. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). "Rím I." building. 1 – location of the building in the interior of the winter riding hall; 2 – remains of the building presented under the current floor; 3 – finishing of the excavation in the exterior of the building; 4 – contexts in front of the southern face of the building; 5 – remains of an older Celtic structure; 6 – bedrock in the exterior of the building; 7 – destroyed remains in front of the southern face of the building. (Samuel, 117).

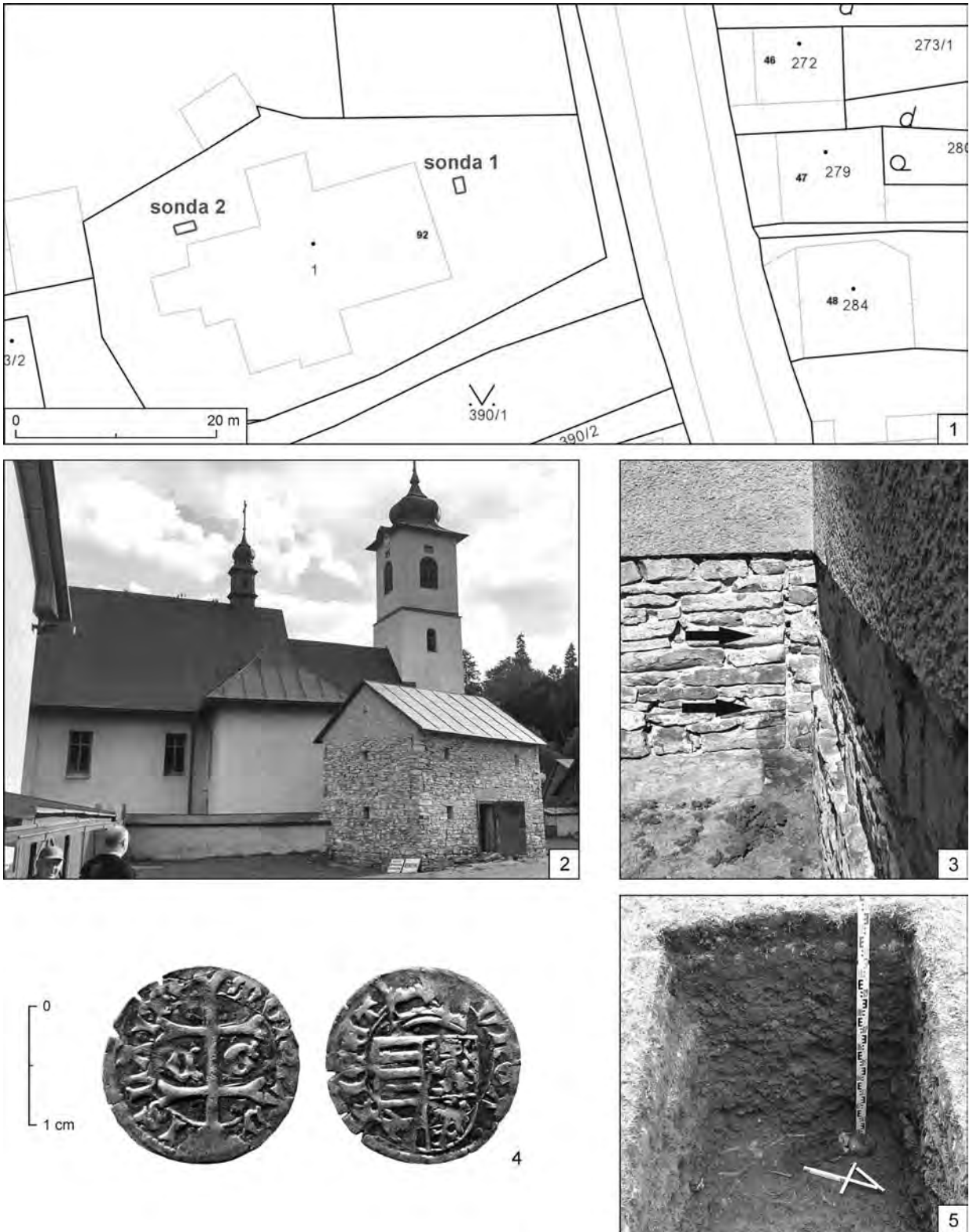

Obr. 83. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). Stavba „Rím II.“. 1 – jama v kultúrnej vrstve z doby laténskej; 2 – stredoveký objekt porušujúci stavbu „Rím II.“; 3 – kamenný žarnov vo vrstve z doby laténskej; 4 – vrstva kameňov pod južným múrom stavby „Rím II.“; 5 – superpozícia murív stavby „Rím II.“ (a) a barokového múru (b); 6 – kultúrna vrstva z doby laténskej. (Samuel, 117).
 Fig. 83. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). “Rím II.” building. 1 – pit in the cultural layer from the La Tène period; 2 – Medieval feature disturbing the building of “Rím II.”; 3 – millstone in the layer from the La Tène period; 4 – layer of stones under the southern wall of “Rím II.” building; 5 – superposition of masonries of “Rím II.” building (a) and a Baroque wall (b); 6 – cultural layer from the La Tène period. (Samuel, 117).

Obr. 84. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad). 1 – situovanie nálezu na pôdoryse hradu; 2 – *Oppenheimopecten aduncus*, horný a bočné pohľady; 3 – mikrofoto horniny (litavský vápenec); 4 – detail horniny so zvyškom ľavej schránky (foto M. Samuel). (Samuel/Pivko/Ruman, 126).

Fig. 84. Bratislava-Staré Mesto (Bratislavský hrad castle). 1 – location of the find on the castle ground plan; 2 – *Oppenheimopecten aduncus*, top and side views; 3 – micro-photograph of the rock (Leitha limestone); 4 – detail of the rock with the relic of the left shell (photo M. Samuel). (Samuel/Pivko/Ruman, 126).

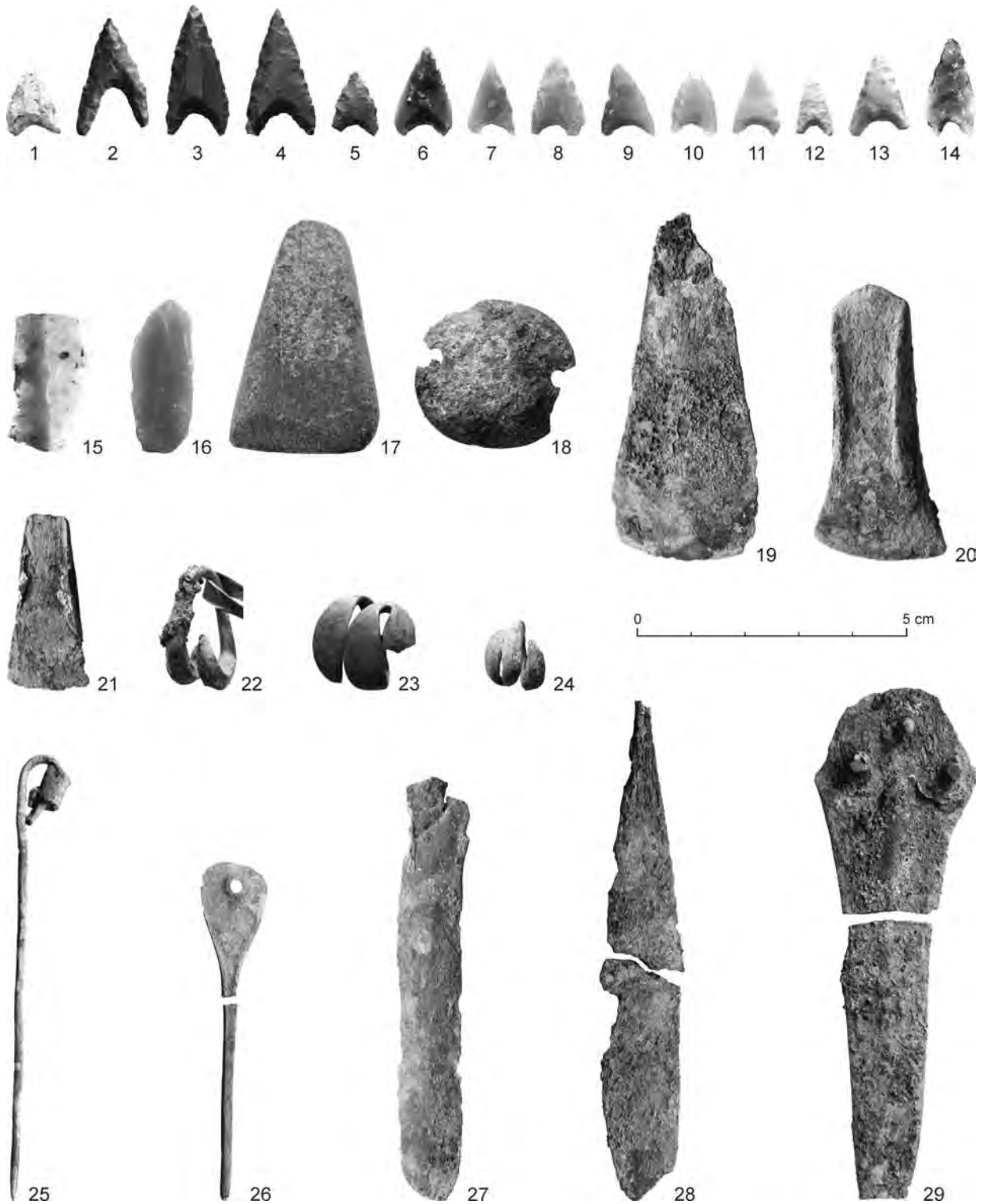

Obr. 85. Spišské Hanušovce (Kostol sv. Ondreja apoštola). 1 – výrez z katastrálnej mapy s lokalizáciou sond I/21 a II/21 (zdroj mapových podkladov: <https://zbgis.skgeodesy.sk/>); 2 – pohľad na kostol a hospodársku stavbu za opevnením od severu; 3 – dilatácia v juhozápadnej časti lode – pôvodný vstup do kostola(?); 4 – denár Ladislava V. z rokov 1456–1457; 5 – detský hrob 1 v sonde II/21 s pokrývkou hlavy, 17.–18. stor. (Soják, 126).

Fig. 85. Spišské Hanušovce (Church of St. Andrew the Apostle). 1 – section of the cadastral map with localization of trenches I/21 and II/21 (map source: <https://zbgis.skgeodesy.sk/>); 2 – view of the church and the farm building beyond the fortification from the north; 3 – dilatation in the southwestern part of the nave – original church entrance(?); 4 – Ladislaus V denarius from 1456–1457; 5 – child burial 1 in trench II/21 with a head cover, 17th–18th centuries. (Soják, 129).

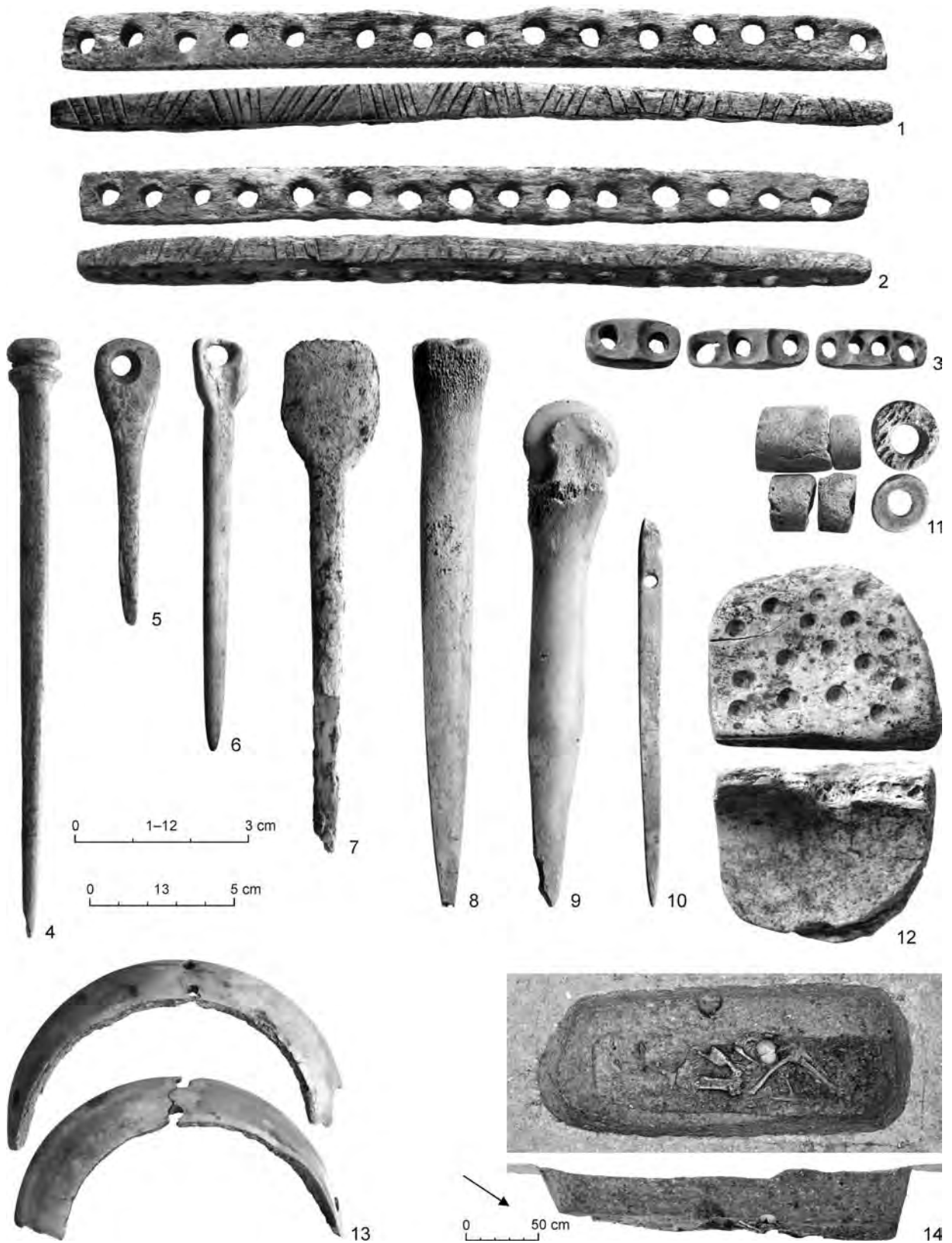

Obr. 86. Spišské Hanušovce (Kostol sv. Ondreja apoštola). Dievčenský hrob 1 v sonde II/21, 17.–18. stor. 1 – kresbová dokumentácia hrobu voči staršiemu hrobu 2; 2 – detail na sklené koráliky z organickej pokrývky hlavy; 3 – fotodokumentácia hrobu. (Soják, 129).
 Fig. 86. Spišské Hanušovce (Church of St. Andrew the Apostle). Female subadult grave 1 in trench II/21, 17th–18th centuries. 1 – drawing of the grave and its relation to the older grave 2; 2 – detail of the glass beads from the organic head cover; 3 – photographic documentation of the grave. (Soják, 129).

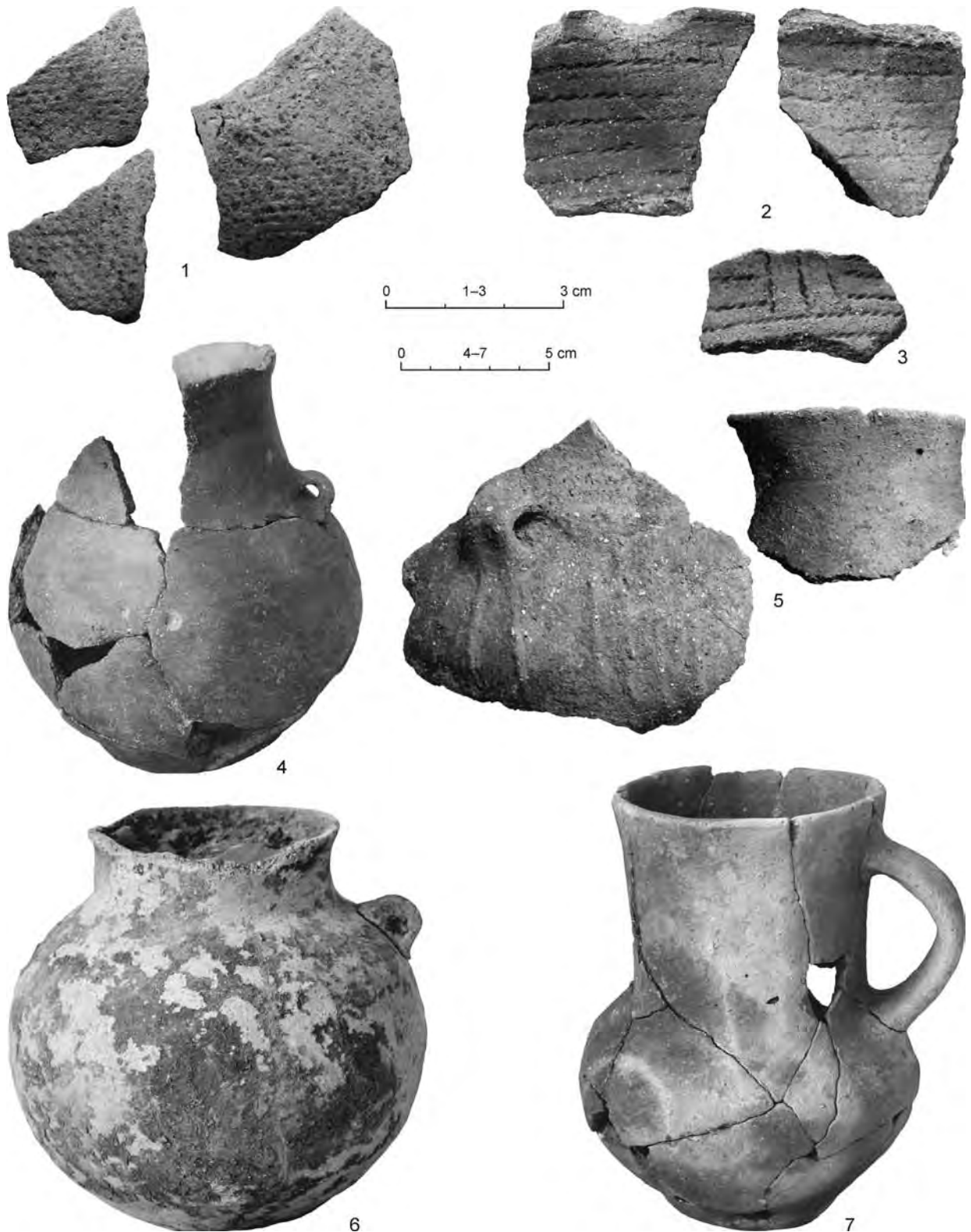
Obr. 87. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod Kaplnkou). Výber štiepanej kamennej industrie, kamenná sekerka a bronzová industria. 1, 3–13 – hrob 253; 2, 14 – hrob 291; 15 – hrob 355; 16 – hrob 84; 17 – objekt 161; 18 – hrob 231; 19 – hrob 117; 20 – hrob 70; 21 – hrob 328; 22 – hrob 343; 23 – hrob 154; 24 – hrob 355; 25 – hrob 361A; 26 – hrob 271; 27 – hrob 84; 28 – hrob 56; 29 – hrob 122. 1 – patinovaný silicit; 2–5 – rádiolarit; 6–13, 16 – rôzne druhy pazúrikov; 14 – obsidián; 15 – limnosilicit; 17 – zelená bridlica; 18–29 – bronz. (Soják/Daráková, 131).

Fig. 87. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod Kaplnkou). Selected chipped stone industry, stone axe and bronze industry. 1, 3–13 – burial 253; 2, 14 – burial 291; 15 – burial 355; 16 – burial 84; 17 – burial 161; 18 – burial 231; 19 – burial 117; 20 – burial 70; 21 – burial 328; 22 – burial 343; 23 – burial 154; 24 – burial 355; 25 – burial 361A; 26 – burial 271; 27 – burial 84; 28 – burial 56; 29 – burial 122. 1 – patinated silicite; 2–5 – radiolarite; 6–13, 16 – various types of flints; 14 – obsidian; 15 – limnosilicite; 17 – green shale; 18–29 – bronze. (Soják/Daráková, 131).

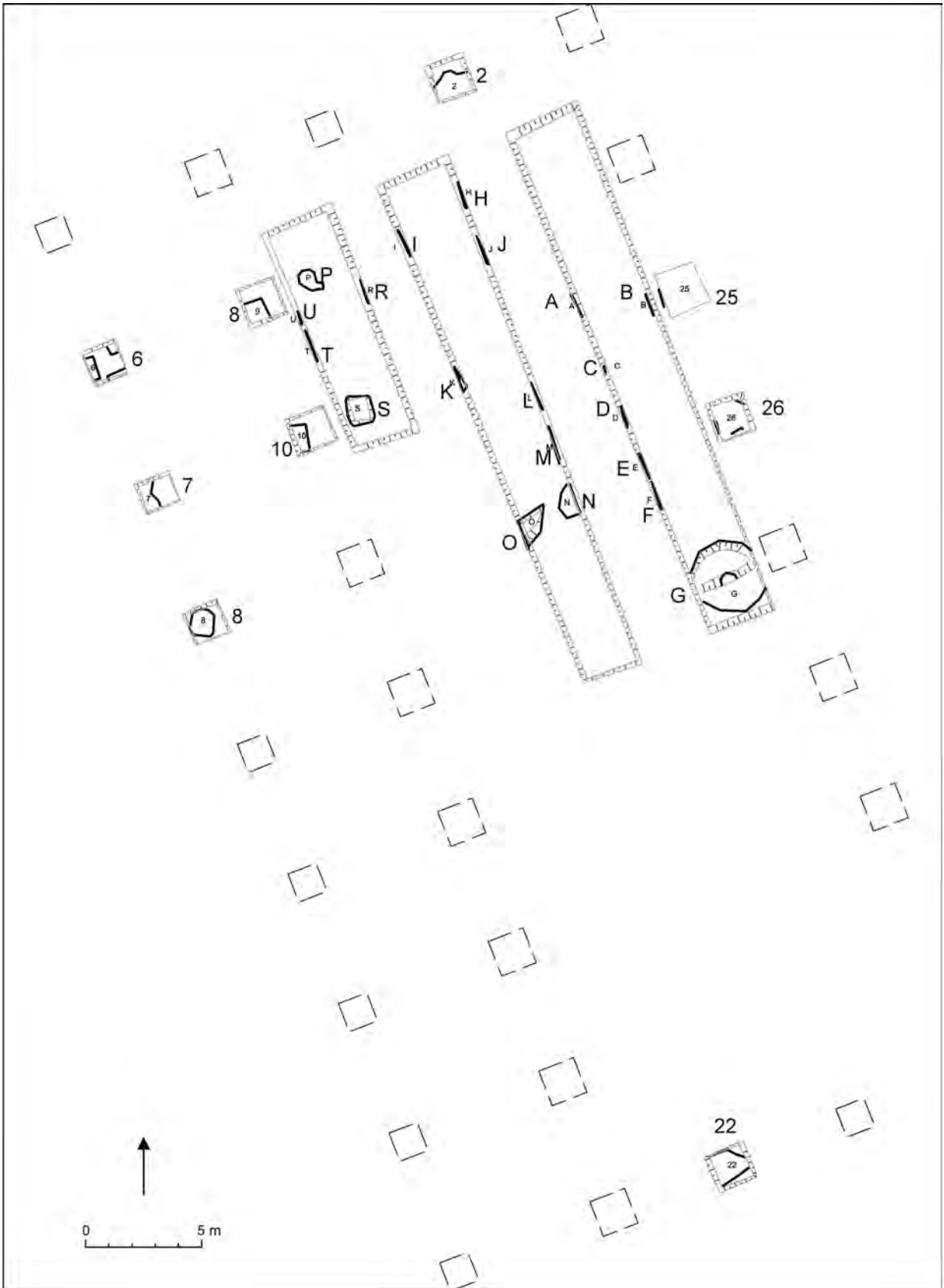
Obr. 88. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou). Výber kostných artefaktov. 1, 2, 4 – hrob 267; 3, 6, 8, 10 – hrob 361A; 5 – hrob 296; 7 – hrob 357; 9 – hrob 341; 11 – hrob 362; 12 – hrob 338; 13 – hrob 95; 14 – fotogrametria vykradnutého hrobu 231 s kolovou jamou. (Soják/Daráková, 131).

Fig. 88. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou). Selected bone artifacts. 1, 2, 4 – burial 267; 3, 6, 8, 10 – burial 361A; 5 – burial 296; 7 – burial 357; 9 – burial 341; 11 – burial 362; 12 – burial 338; 13 – burial 95; 14 – photogrammetry of the raided burial 231 with a posthole. (Soják/Daráková, 131).

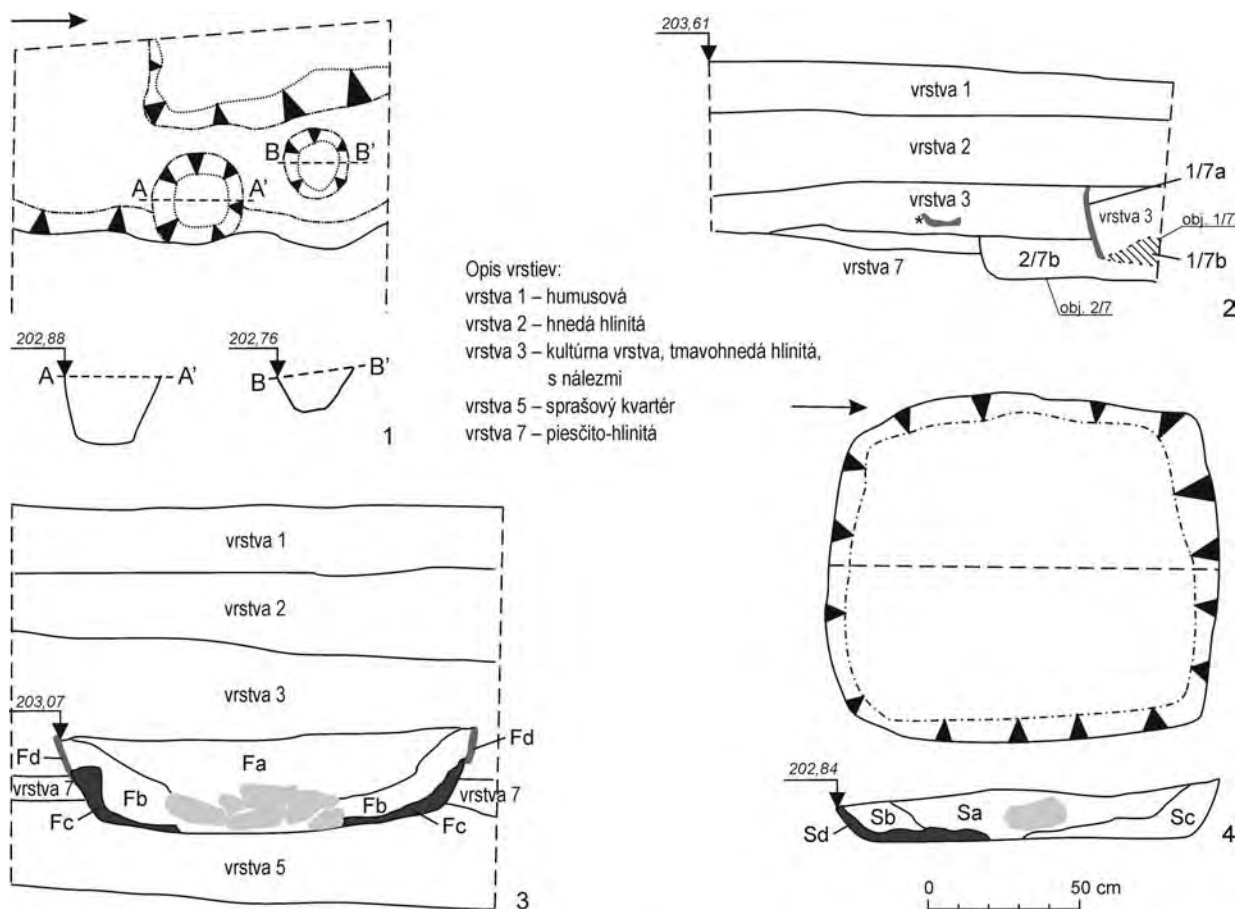
Obr. 89. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou). Výber keramiky mierzanowickej/košťanskej kultúry. 1 – keramika s pseudotextilnou výzdobou z objektu 161; 2, 3 – keramika so šnúrovým ornamentom z objektu 161; 4 – amfora z hrobu 272A; 5 – zlomok amfory s „fúzami“ pod uškom a keramika z hrobu 134; 6 – guľovitá amfora z hrobu 272B; 7 – džbán z hrobu 275 mierzanowicko/košťansko-otomanskej kultúry. (Soják/Daráková, 131).

Fig. 89. Spišská Nová Ves (Pod Modrým vrchom/Pod kaplnkou). Selected pottery of the Mierzanowice-Košťany culture. 1 – pottery with pseudo-textile decoration from feature 161; 2, 3 – pottery with corded ornament from feature 161; 4 – amphora from feature 272A; 5 – fragment of an amphora with “moustache” under the handle and pottery from burial 134; 6 – globular amphora from feature 272B; 7 – jug from burial 275 of the Mierzanowice/Košťany-Otomani culture. (Soják/Daráková, 131).

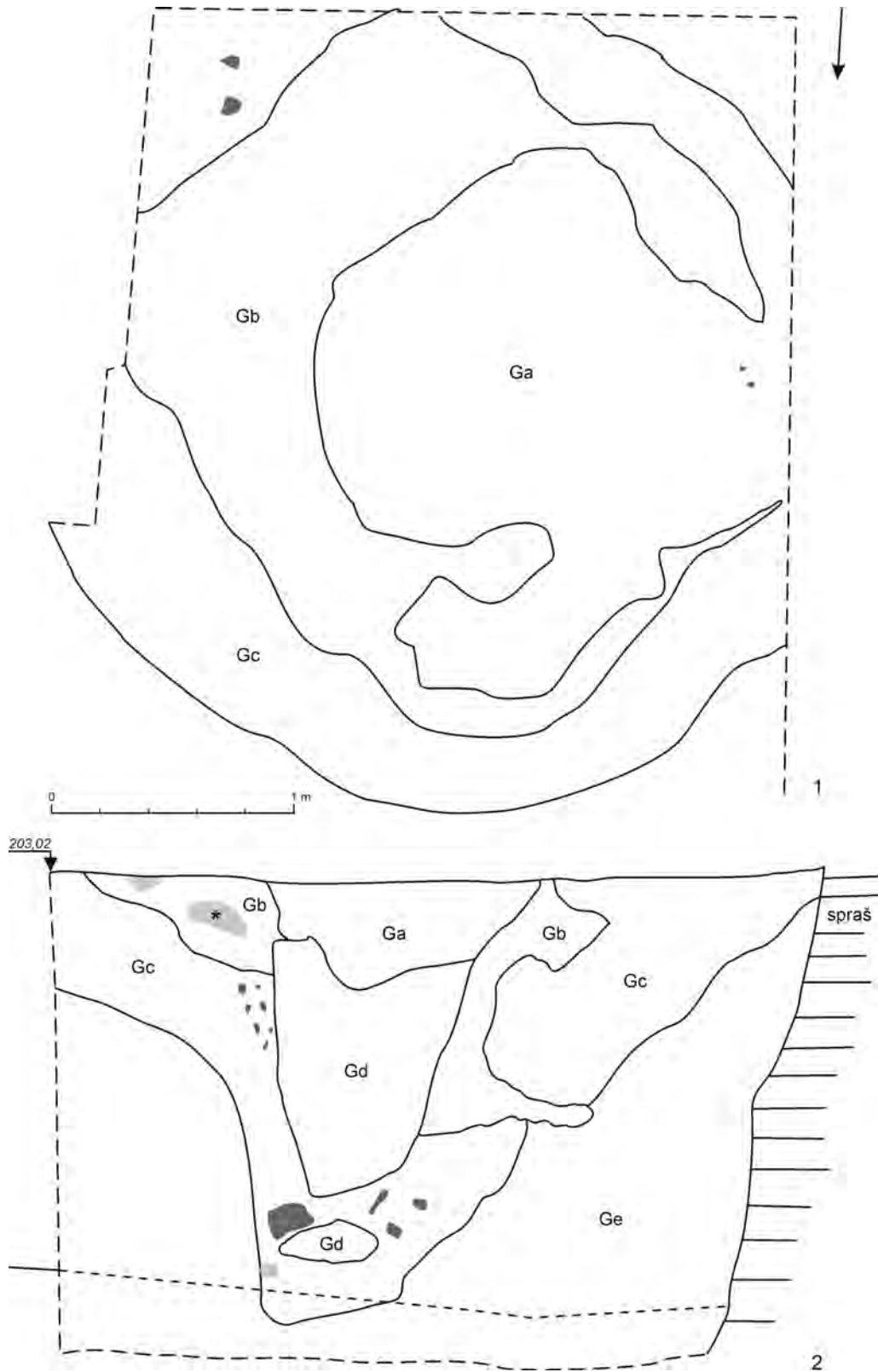
Obr. 90. Nová Polhora (Nižné povrazy). Plán skúmanej plochy so zachytenými objektmi, zvýraznené výkopy so zachytenými archeologickými situáciami. (Švaňa, 135).

Fig. 90. Nová Polhora (Nižné povrazy). Plan of the excavated area with detected features, emphasized excavations with detected archaeological contexts. (Švaňa, 135).

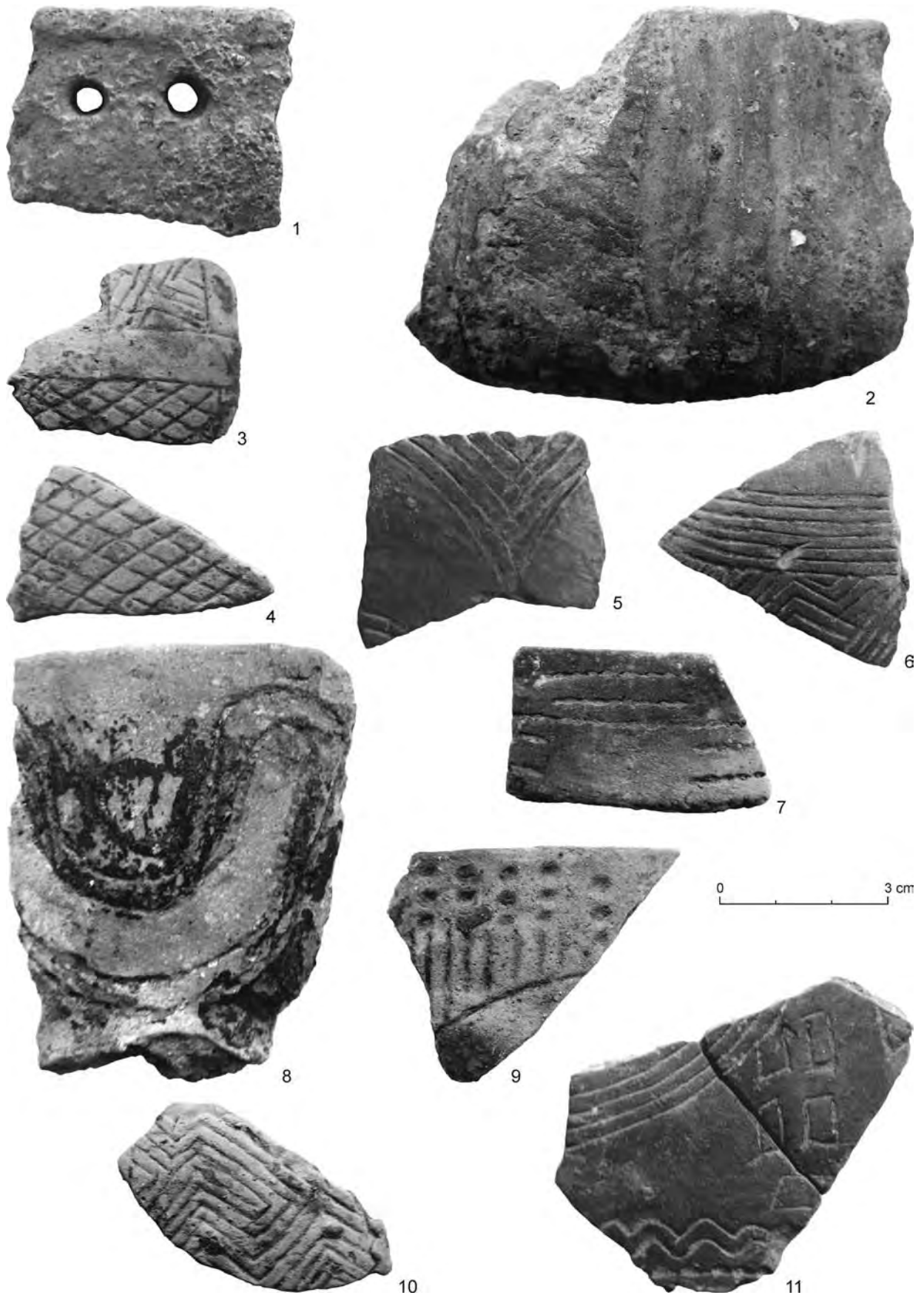

Obr. 91. Nová Polhora (Nižné povrazy). 1 – pôdorys objektu 2/7 a rezy kolovými jamami; 2 – južný profil sondy 7 (legenda: 1/7a – objekt 1/7, prepálenie steny; 1/7b – objekt 1/7, hlinitá premiešaná s uhlíkmi a prepálenou hlinou; * – časť prepáleného okraja, zvyšok ďalšieho žiaroviska(?); 2/7b – objekt 2/7, hnedá hlinitá); 3 – západný profil objektu F (legenda: Fa – horná svetlohnedá hlinitá, identická s kultúrnou vrstvou; Fb – hlina s výraznou prímiesou prepálenej hliny a kameňov; Fc – vrstva uhlíkov; Fd – prepálená stena objektu); 4 – rez a pôdorys objektu S (legenda: a – svetlohnedá hlinitá; b – hlina premiešaná s prepálenou hlinou; c – prepálená hlina premiešaná s uhlíkmi; d – šedočierna vrstva uhlíkov); 5 – objekt 1/10, vybraný na prepálenú vrstvu; 6 – objekt G, rez hornou časťou studne. (Švaňa, 135).

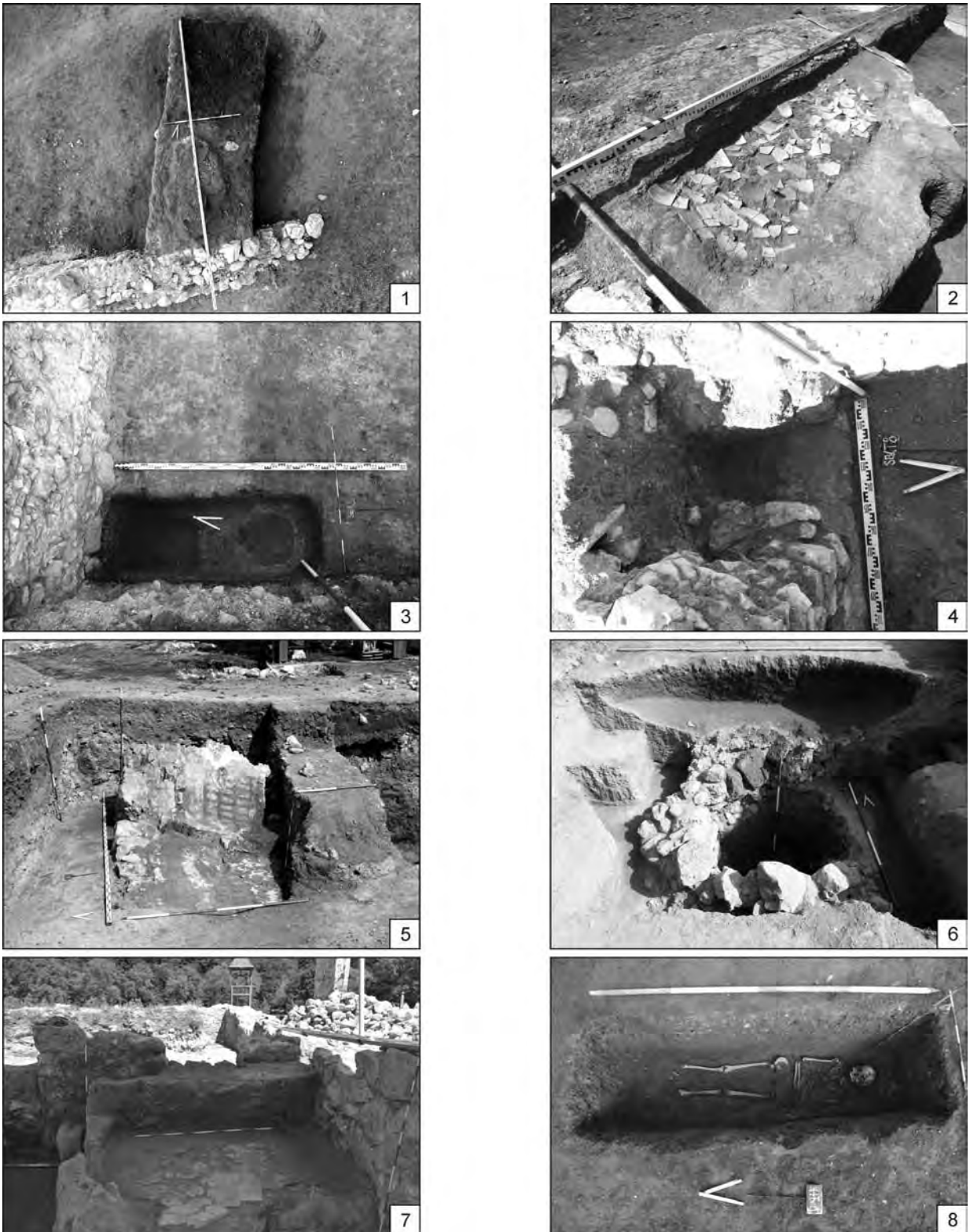
Fig. 91. Nová Polhora (Nižné povrazy). 1 – ground plan of feature 2/7 and cross-sections of postholes; 2 – southern profile of trench 7 (legend: 1/7a – feature 1/7, charred wall; 1/7b – feature 1/7, loam mixed with charcoals and charred loam; * – part of a charred edge, remains of another furnace(?); 2/7b – feature 2/7, brown loamy); 3 – western profile of feature F (legend: Fa – upper pale brown loam identical with cultural layer; Fb – loam mixed with orange-charred loam and stones; Fc – layer of charcoals; Fd – charred wall); 4 – cross-section and ground plan of feature S (legend: a – pale brown loam; b – loam mixed with charred loam; c – charred loam mixed with charcoals; d – grey-black layer of charcoals); 5 – feature 1/10, retrieved on the charred layer; 6 – feature G, cross-section of the upper part of the well. (Švaňa, 135).

Obr. 92. Nová Polhora (Nižné povrazy). 1 – objekt G na úrovni zachytenia; 2 – južný profil objektu G. Legend: Ga – svetlohmedá hlinité; Gb – vrstva hlíny so značnou koncentráciou mazanice; Gc – tmavohmedá/hnedočierna hlinité, slabšie premiešaná s mazanicom a kamením; Gd – kusy spráš; Ge – žltohmedá vrstva tvorená hlinou a sprášou, prímies prepálenej hlíny, značný podiel okruhliakov; * – zrnôtierka. (Švaňa, 135).
 Fig. 92. Nová Polhora (Nižné povrazy). 1 – feature G on the level of detection; 2 – southern profile of feature G. Legend: Ga – pale brown loam; Gb – layer of loam with a considerable concentration of daub; Gc – dark brown/brown-black loam, slightly mixed with daub and stones; Gd – pieces of loess; Ge – yellow-brown layer of loam and loess, admixture of charred loam, considerable share of pebbles; * – grinding slab. (Švaňa, 135).

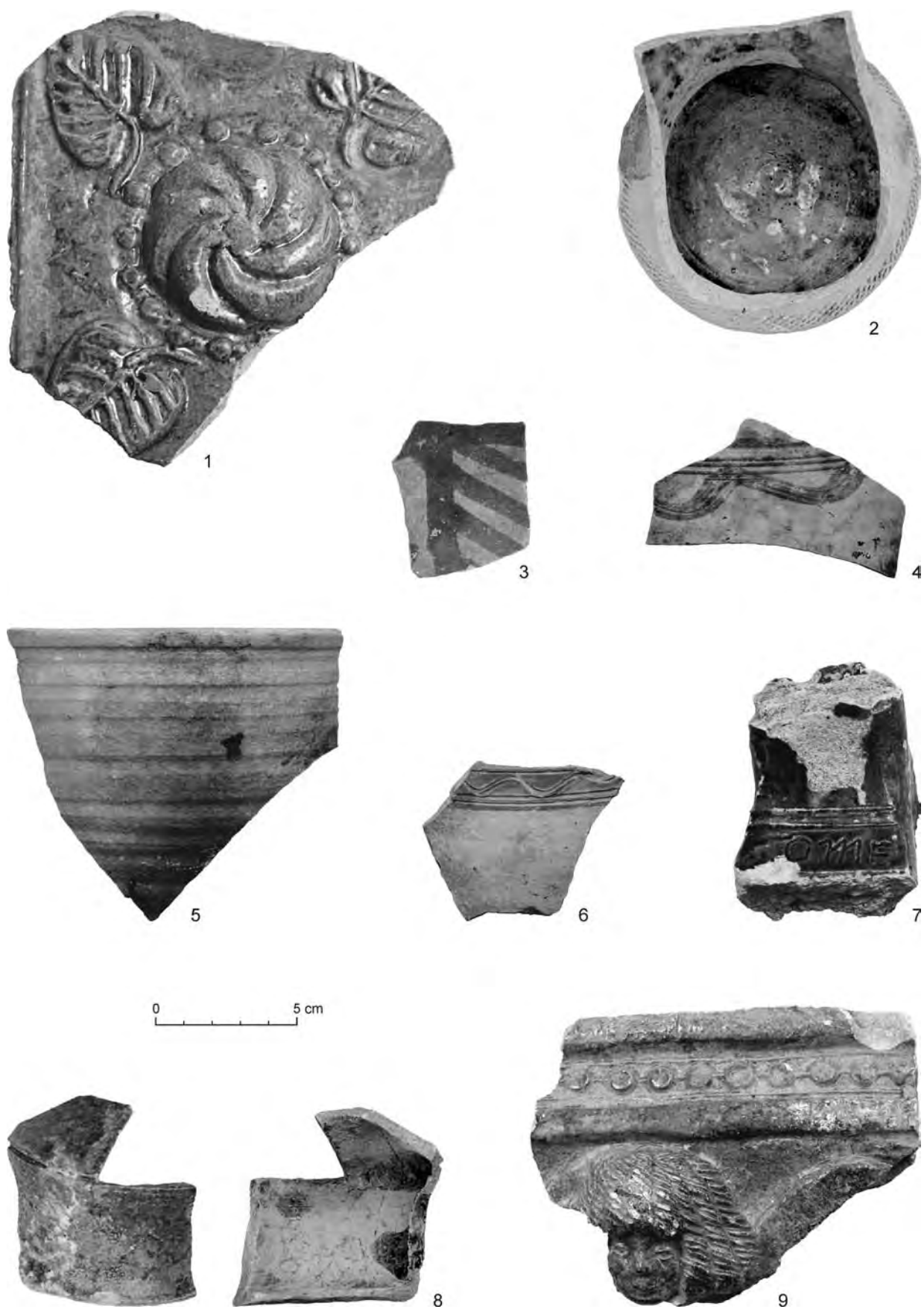

Obr. 93. Nová Polhora (Nižné povrazy). Výber črepového materiálu. (Švaňa, 135).
 Fig. 93. Nová Polhora (Nižné povrazy). Selected pottery. (Švaňa, 135).

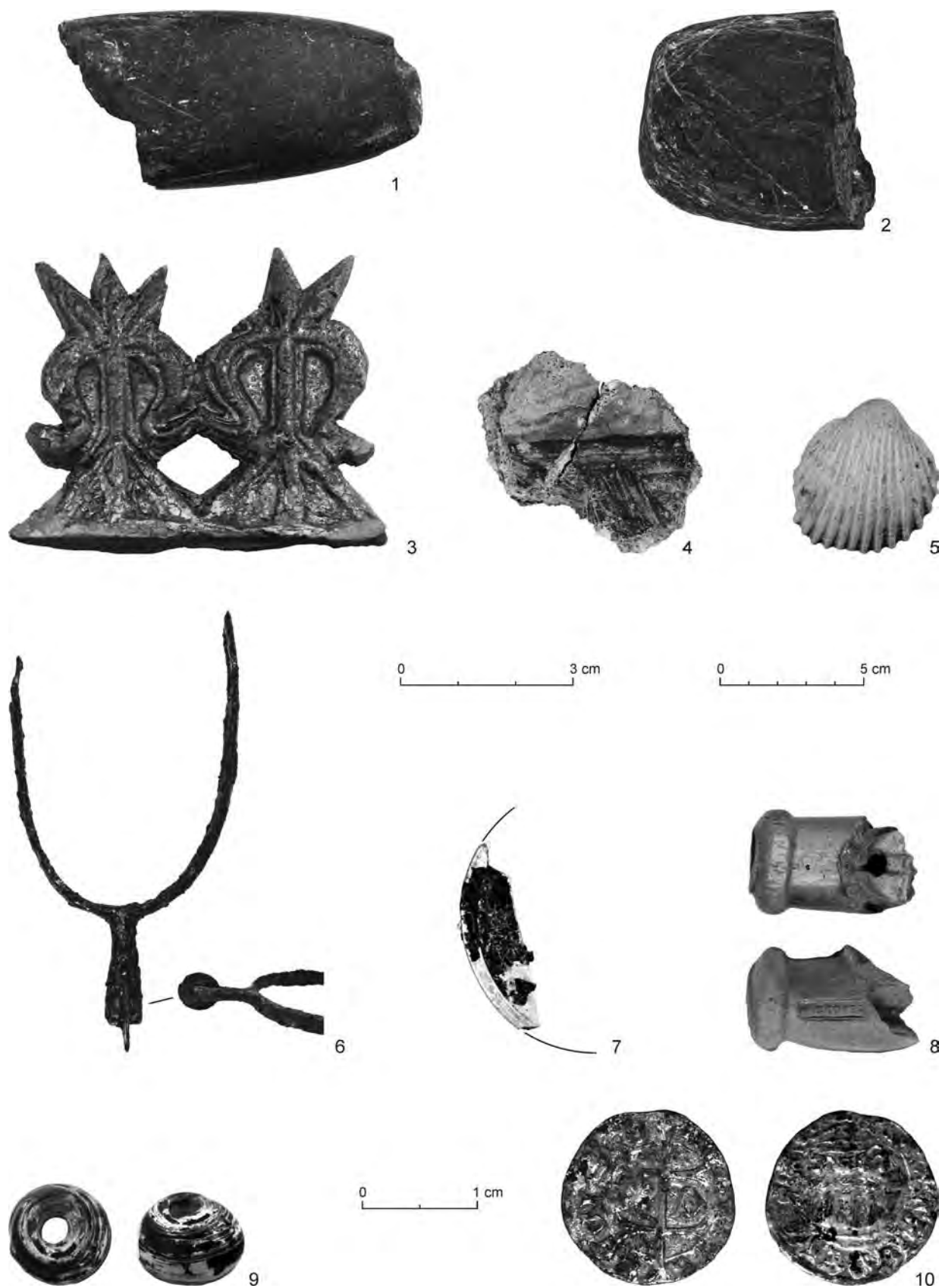

Obr. 95. Slavec-Gombasek (Kláštor Paulínov). 1 – objekt 1 na úrovni zachytenia; 2 – objekt 1, akumulácia vrstva tvorená črepmi; 3 – objekty 10 a 11 v sektore 5; 4 – sekundárny komínový otvor v južnom obvodovom murive západnej časti kláštora; 5 – torzo muriva svätyně kostola so zachovanou freskou; 6 – vrchná časť studne na rajskom dvore; 7 – pec v západnej časti kláštora; 8 – hrob 1 na úrovni zachytenia kostry. (Švaňal/Balogh/Fečo, 136).

Fig. 95. Slavec-Gombasek (Paulinian monastery). 1 – feature 1 on the level of detection; 2 – feature 1, accumulation layer made up by sherds; 3 – features 10 and 11 in sector 5; 4 – secondary chimney opening in the southern enclosing masonry of the western part of the monastery; 5 – fragment of the masonry of the church sanctuary with a preserved fresco; 6 – upper part of the well in the viridarium; 7 – stove in the western part of the monastery; 8 – burial 1 on the level of detection of a skeleton. (Švaňal/Balogh/Fečo, 136).

Obr. 96. Slavec-Gombasek (Kláštor Paulínov). Výber nálezového materiálu. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).
 Fig. 96. Slavec-Gombasek (Paulinian monastery). Selected finds. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).

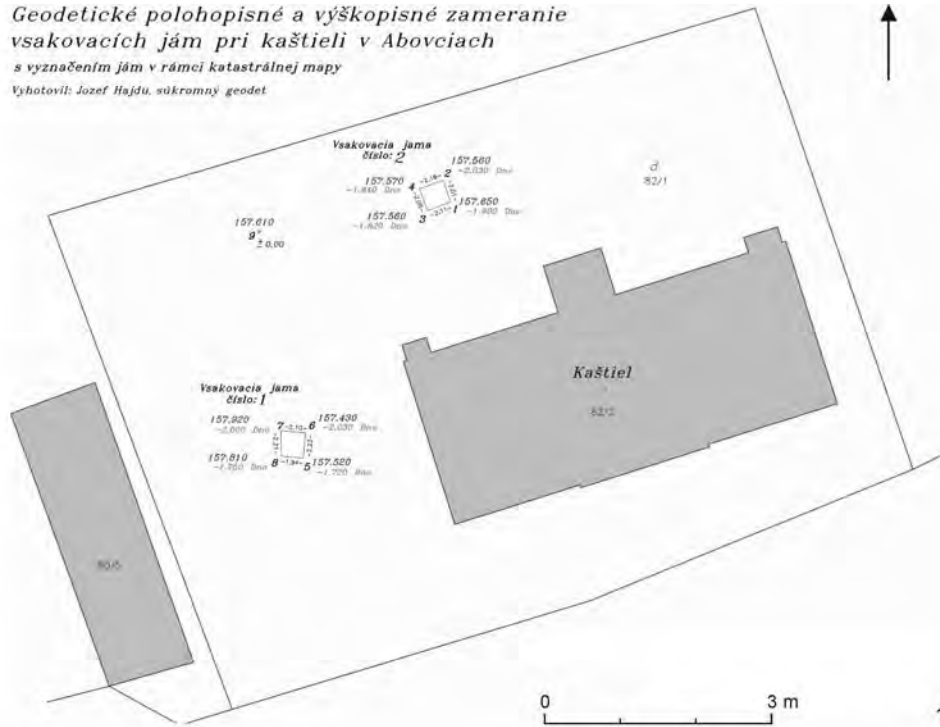

Obr. 97. Slavec-Gombasek (Kláštor Paulínov). Výber nálezového materiálu. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).
 Fig. 97. Slavec-Gombasek (Paulinian monastery). Selected finds. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).

Obr. 98. Slavec-Gombasek (Kláštor Paulínov). Výber nálezového materiálu. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).
 Fig. 98. Slavec-Gombasek (Paulinian monastery). Selected finds. (Švaňa/Balogh/Fečo, 136).

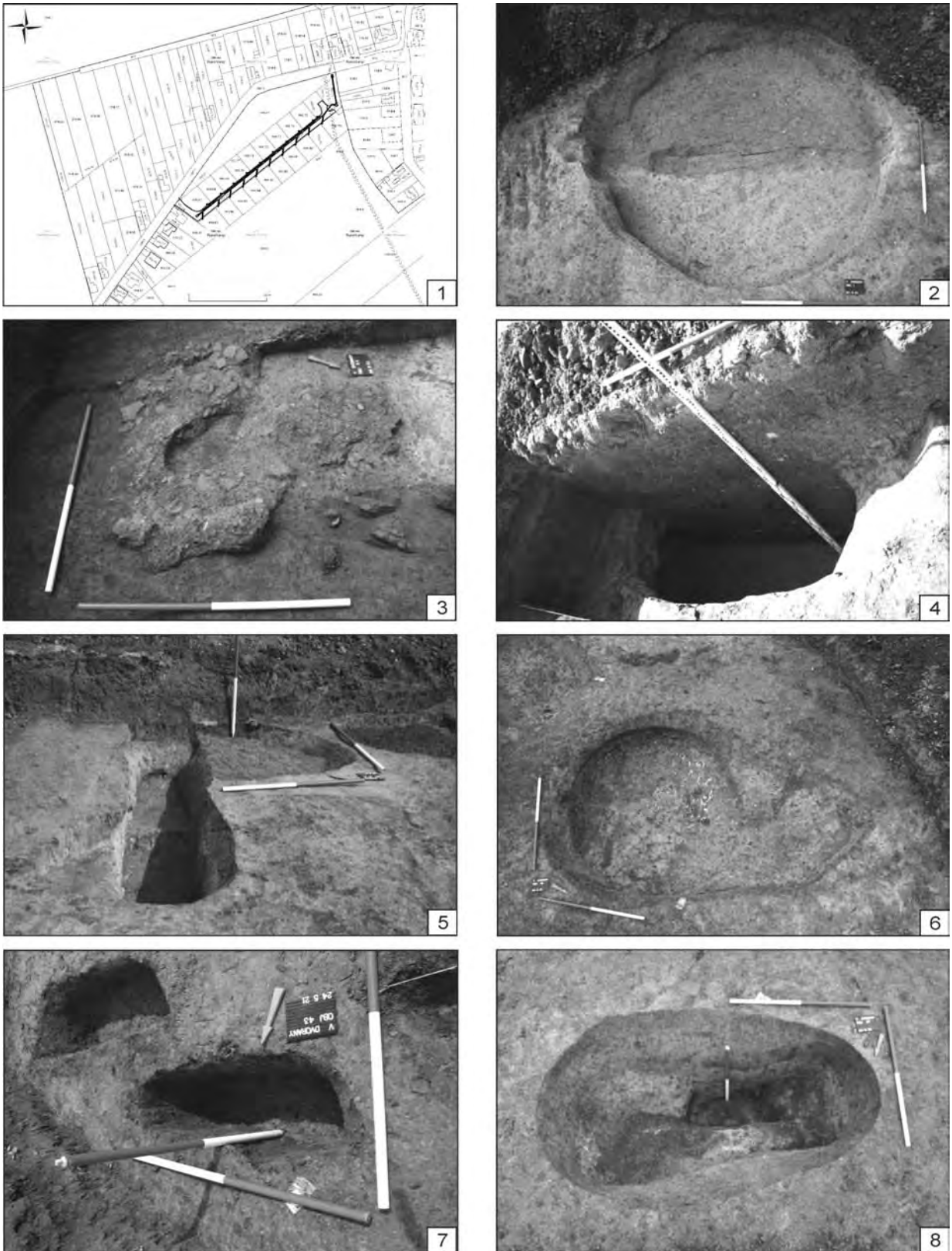
*Geodetické polohopisné a výškopisné zameranie
vsakovacích jám pri kaštieli v Abovciach
s vyznačením jám v rámci katastrálnej mapy*
Vyhotožil: Jozef Hajdú, súkromný geodet

Obr. 99. Abovce (kaštieľ). 1 – poloha kaštieľa a výkopov vsakovacích jám 1 a 2 v exteriéri; 2 – NKP kaštieľ v Abovciach; 3 – sonda 1 v interiéri kaštieľa; 4 – západný profil vsakovacej jamy 1; 5 – východný profil vsakovacej jamy 2. (Tittonová/Vozárová, 138).
Fig. 99. Abovce (manor). 1 – location of the manor and excavations of seepage pits 1 and 2 in the exterior; 2 – NCM manor in Abovce; 3 – trench 1 in the manor interior; 4 – western profile of seepage pit 1; 5 – eastern profile of seepage pit 2. (Tittonová/Vozárová, 138).

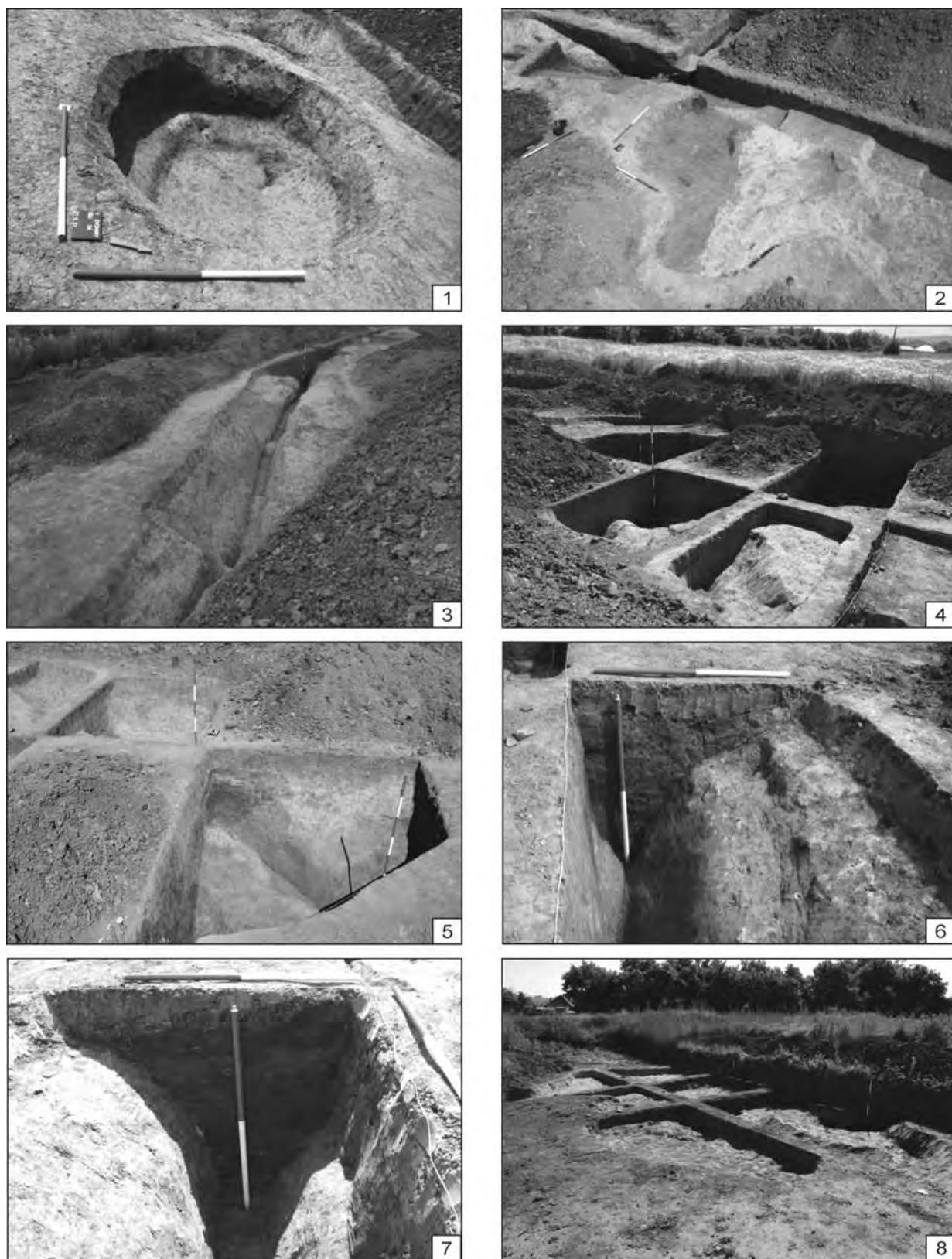

Obr. 100. Šiatorská Bukovinka (Šomoška). 1 – NKP hrad Šomoška (foto O. Kovács); 2 – interiér severnej delovej bašty; 3 – pohľad na zachovanú strieľňu severnej bašty; 4 – pôdorys sondy 1; 5 – sonda 1, vystupujúce hranoly bazaltové podložia. (Tittonová/Vozárová, 140).
 Fig. 100. Šiatorská Bukovinka (Šomoška). 1 – NCM Šomoška castle (photo O. Kovács); 2 – interior of the northern cannon bastion; 3 – view of the preserved embrasure of the northern bastion; 4 – ground plan of trench 1; 5 – trench 1, blocks of the basalt bedrock. (Tittonová/Vozárová, 140).

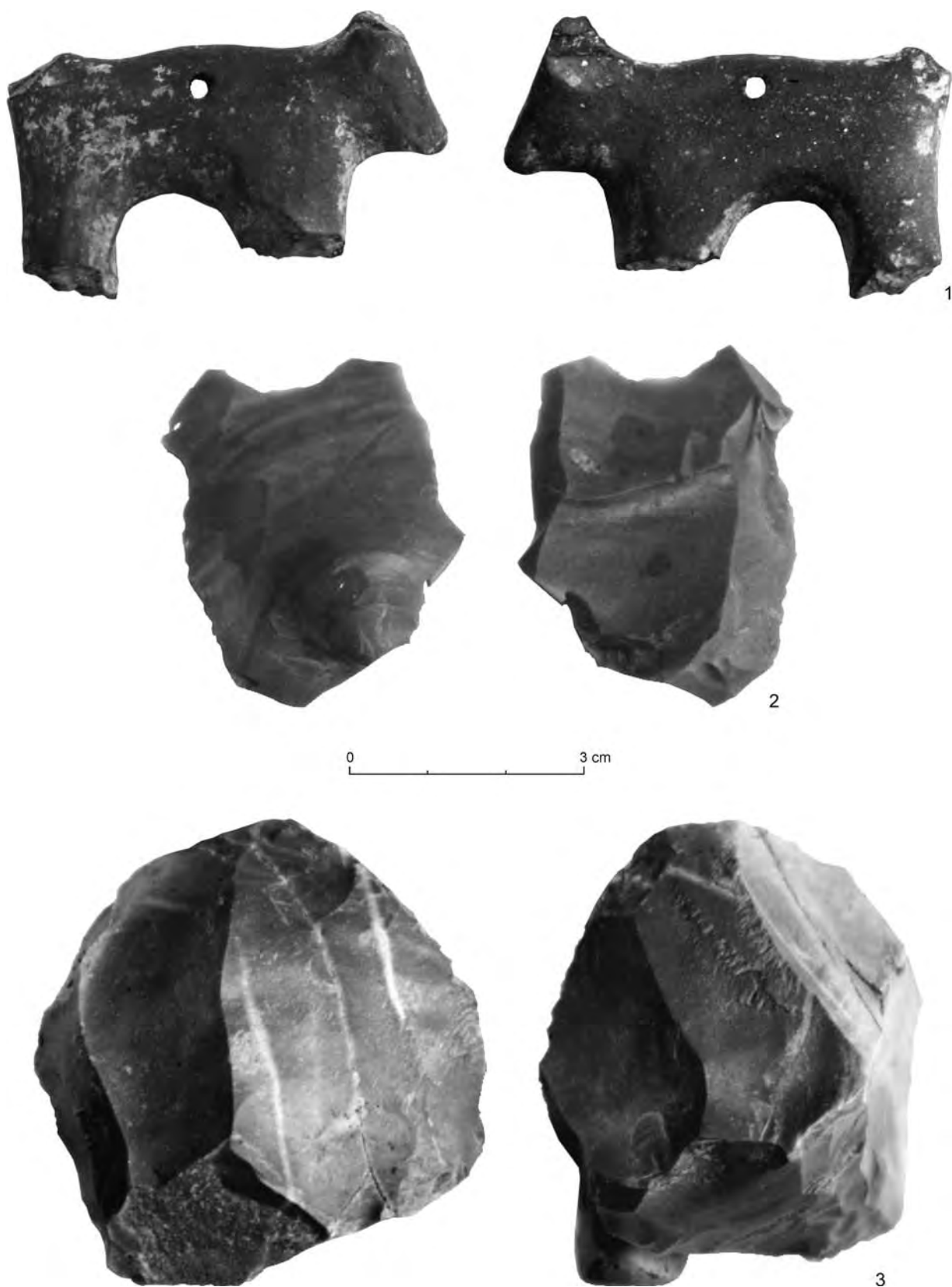
Obr. 101. Veľké Dvory (Dvorská). 1 – lokalizácia preskúmanej plochy so zameraním vytýčenej trasy; 2 – objekt 1; 3 – objekt 5 C; 4 – objekt 5 A; 5 – objekt 15; 6 – objekt 32; 7 – objekt 43; 8 – objekt 37 (zameranie výskumu M. Jakubčinová, foto T. Vangľová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Fig. 101. Veľké Dvory (Dvorská). 1 – localization of the excavated area with the survey of the demarcated route; 2 – feature 1; 3 – feature 5 C; 4 – feature 5 A; 5 – feature 15; 6 – feature 32; 7 – feature 43; 8 – feature 37 (measuring M. Jakubčinová, photo T. Vangľová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 140).

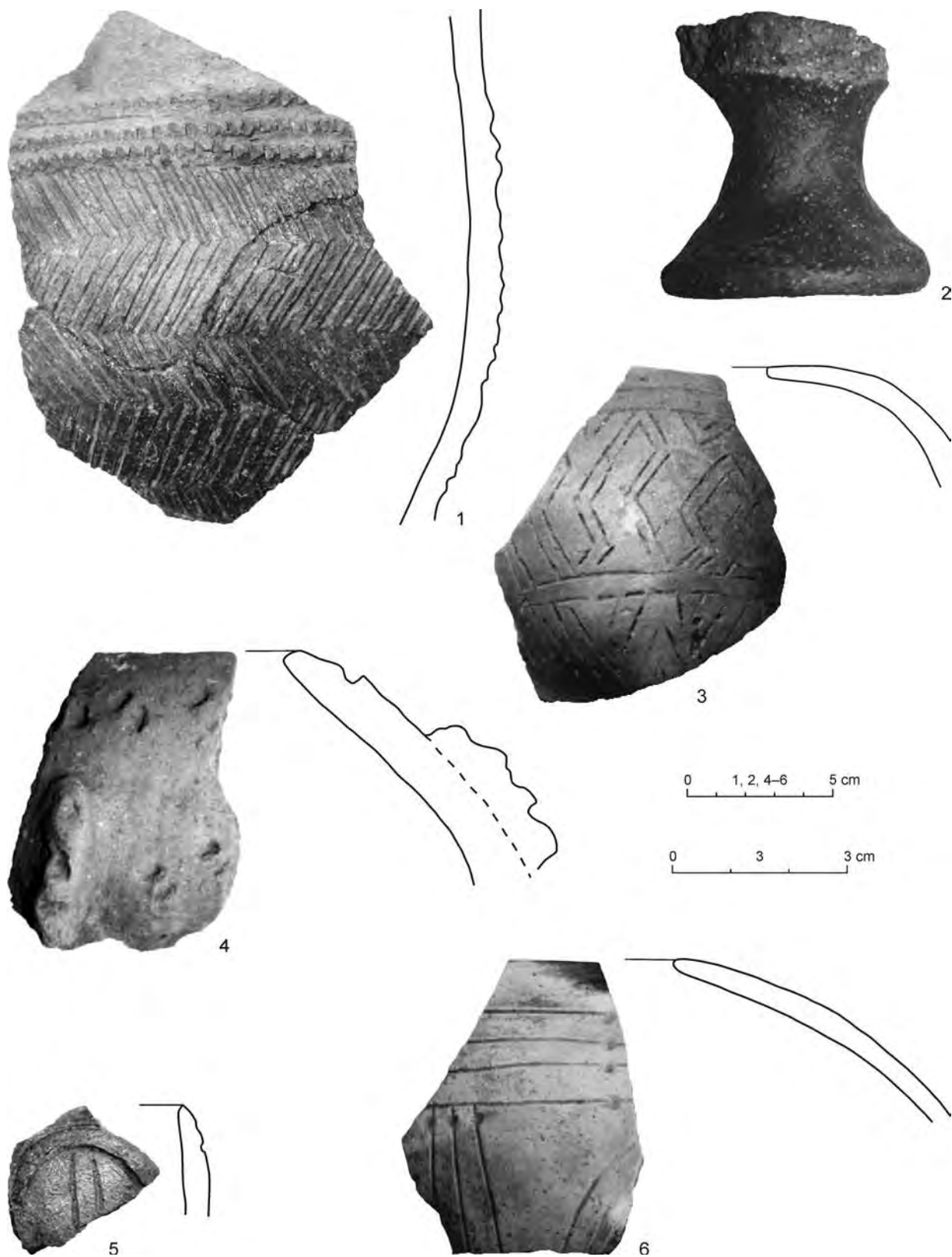
Obr. 102. Velké Dvorany (Dvorská). 1 – objekt 36; 2 – pohľad na časť objektu 46; 3 – objekt 53; 4, 5 – objekt 63; 6, 7 – objekt 79; 8 – objekt 66 (foto T. Vangľová, M. Jakubčinová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Fig. 102. Velké Dvorany (Dvorská). 1 – feature 36; 2 – view of the part of feature 46; 3 – feature 53; 4, 5 – feature 63; 6, 7 – feature 79; 8 – feature 66 (photo T. Vangľová, M. Jakubčinová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Obr. 103. Velké Dvůrany (Dvorská). 1 – zoomorfná plastika z objektu 79 (rez E); 2 – kamenná industria z objektu 63 (rez C); 3 – kamenná industria z objektu 66 (rez C; foto T. Vanglová). (Vanglová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Fig. 103. Velké Dvůrany (Dvorská). 1 – zoomorphic figurine from feature 79 (section E); 2 – stone industry from feature 63 (section C); 3 – stone industry from feature 66 (section C; photo T. Vanglová). (Vanglová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Obr. 104. Velké Dvory (Dvorská). 1 – část nádoby z objektu 5 A; 2 – část nádoby z objektu 66 (rez F); 3 – okraj nádoby z objektu 64; 4 – okraj nádoby z objektu 66 (rez C); 5 – okraj nádoby z objektu 12; 6 – okraj nádoby z objektu 50. Okraje dokumentované en face s profilymi zodpovedajúcimi orientácii nádob (foto T. Vangľová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 141).

Fig. 104. Velké Dvory (Dvorská). 1 – part of a vessel from feature 5 A; 2 – part of a vessel from feature 66 (section F); 3 – rim of a vessel from feature 64; 4 – rim of a vessel from feature 66 (section C); 5 – rim of a vessel from feature 12; 6 – rim of a vessel from feature 50. Rims photographed en face with profiles corresponding to the vessel's orientations (photo T. Vangľová). (Vangľová/Jakubčinová/Cheben, 141).

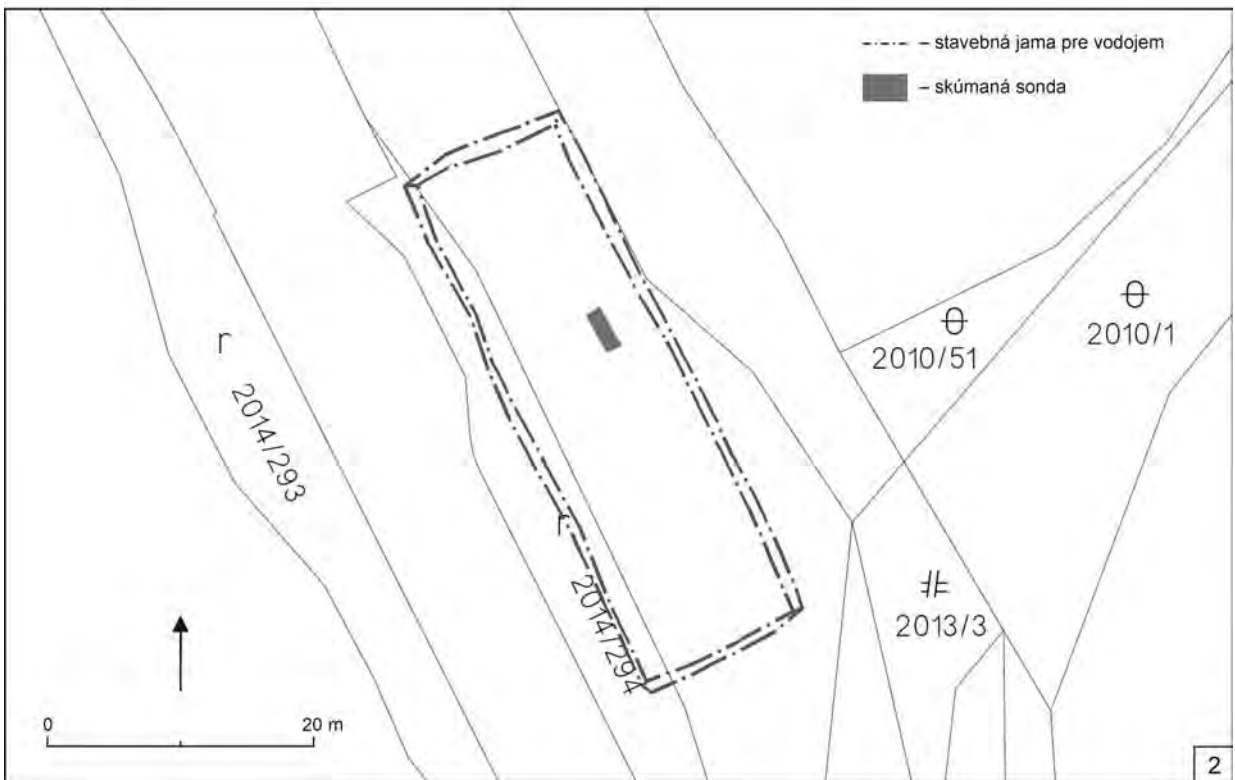
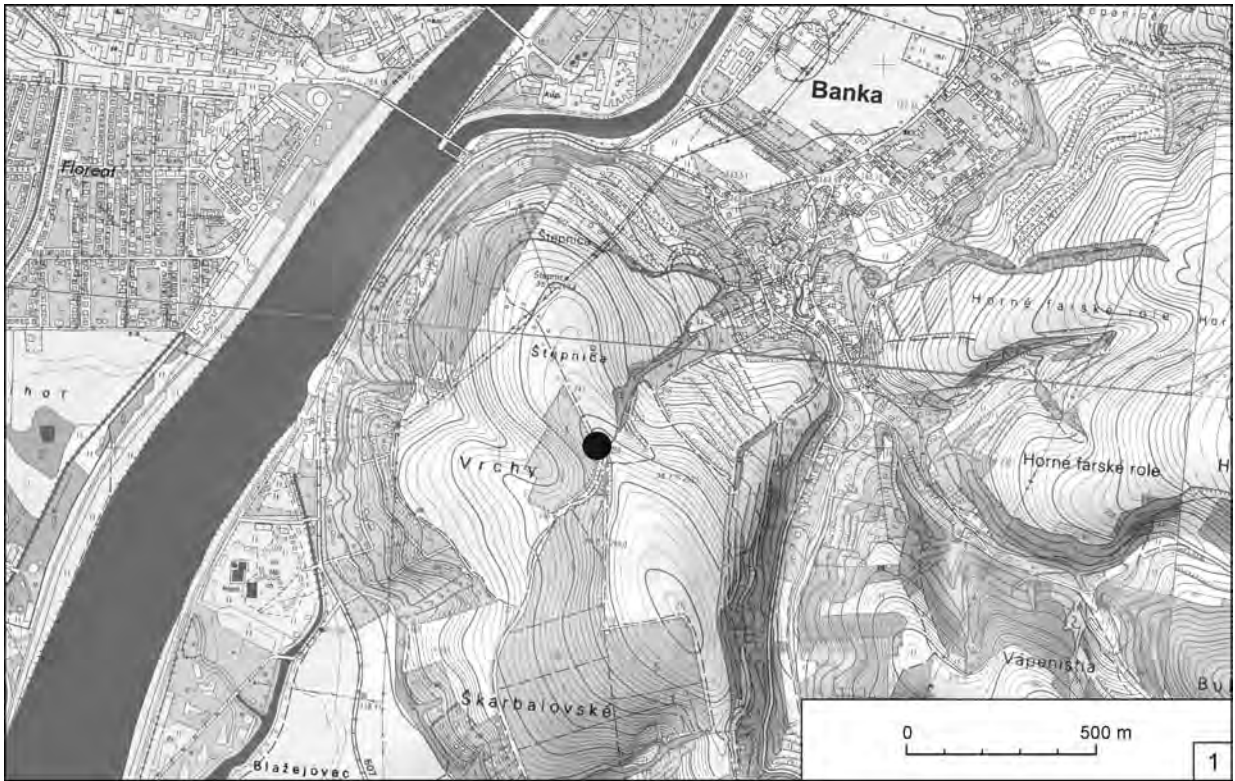
Obr. 105. Zvolen-Podborová (ulica J. Bánika). Odkryv torza nádoby z hromadného nálezu pilinskej kultúry (foto T. Zachar). (Zachar/Bartík, 143).

Fig. 105. Zvolen-Podborová (J. Bánika street). Uncovered remains of a vessel from the hoard of the Piliny culture (photo T. Zachar). (Zachar/Bartík, 143).

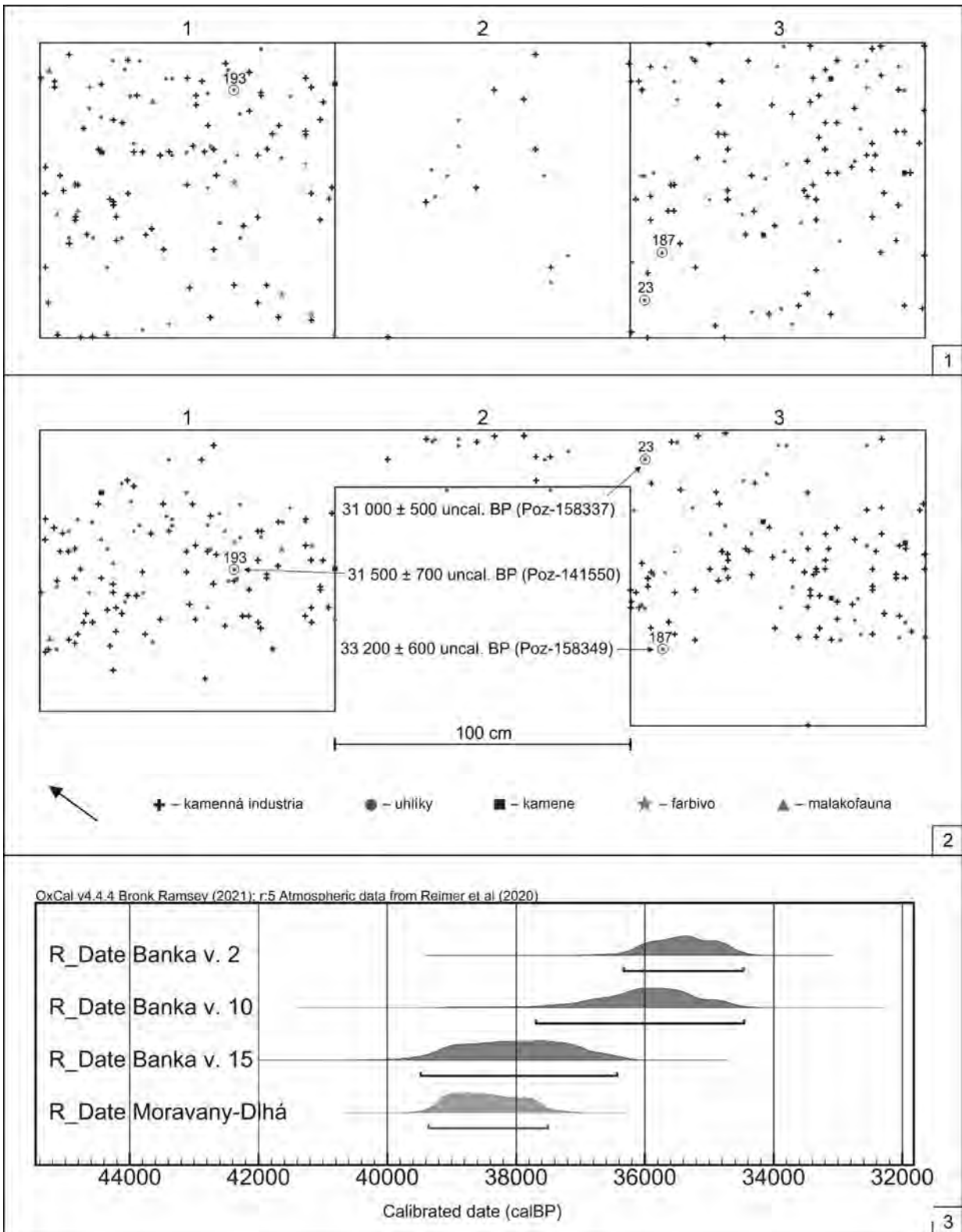
Obr. 106. Horná Mičiná (Hájny diel). Pohľad na odkrytý objekt 1/2021 v sonde 1/2021 (foto T. Zachar). (Zachar/Struhár/Bartík, 144).

Fig. 106. Horná Mičiná (Hájny diel). View of the uncovered feature 1/2021 in trench 1/2021 (photo T. Zachar). (Zachar/Struhár/Bartík, 144).

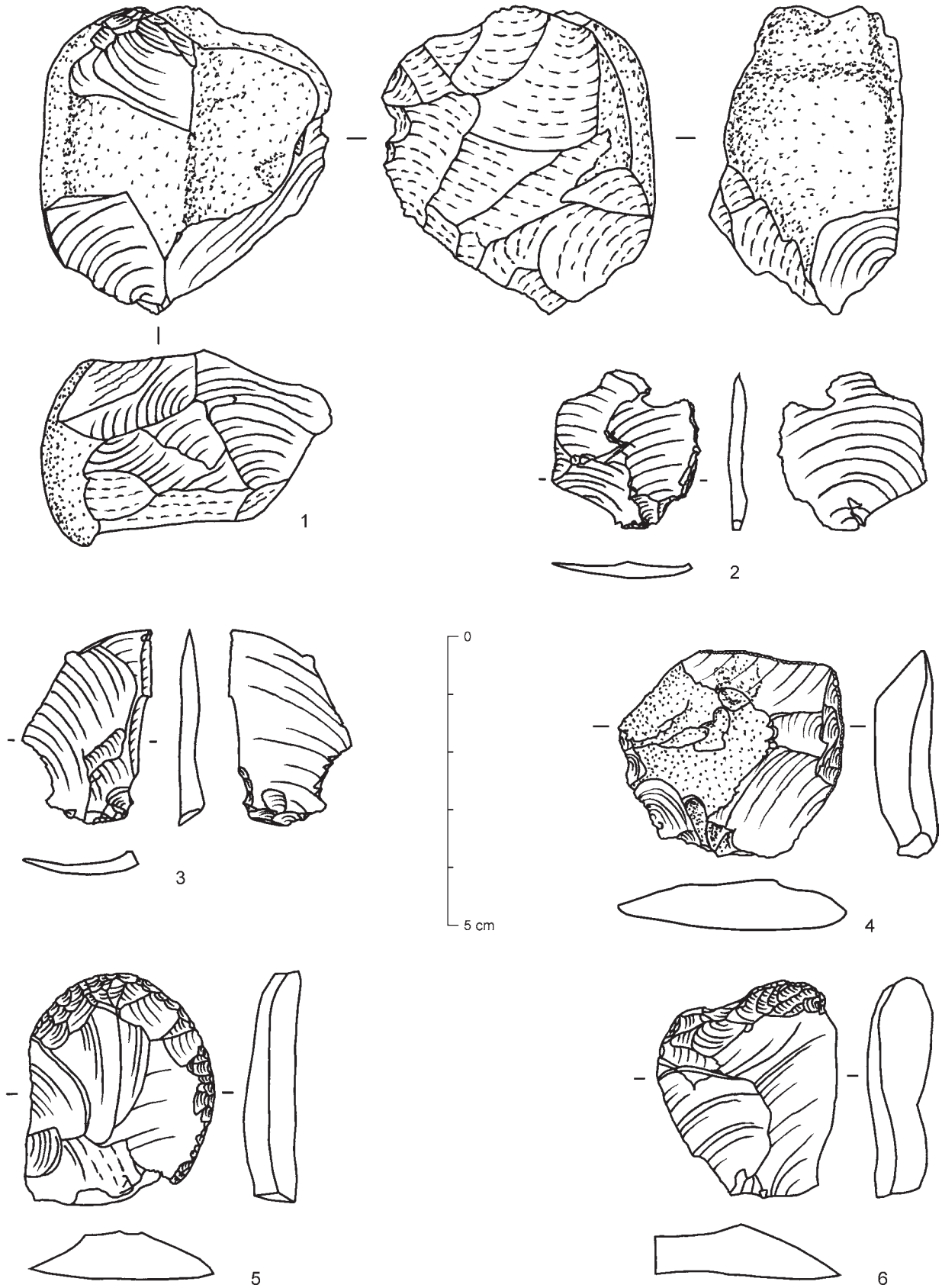
Obr. 107. Banka (Štěpnice 2). 1 – situovanie lokality na mape; 2 – celkový plán stavby a umiestnenia skúmanej sondy. (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).

Fig. 107. Banka (Štěpnice 2). 1 – localization of the site on the map; 2 – general plan of construction site and location of the examined trench. (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).

Obr. 108. Banka (Štepnica 2). 1 – pôdorys rozptylu nálezov a pozícia uhlikov datovaných rádiouhlikovou metódou; 2 – prierez rozptylu nálezov a pozícia uhlikov datovaných rádiouhlikovou metódou; 3 – kalibrácia rádiouhlikových dát z lokality Banka-Štepnica 2 a ich korelácie s dátumom z lokality Moravany nad Váhom-Dlhá použitím kalibračnej krivky Intcal20 (Reimer et al. 2020). (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).

Fig. 108. Banka (Štepnica 2). 1 – ground plan of distribution of finds and position of charcoals dated by the radiocarbon method; 2 – cross-section of distribution of finds and position of charcoals dated by the radiocarbon method; 3 – calibration of radiocarbon data from the site of Banka-Štepnica 2 and their correlation with the date from the site of Moravany nad Váhom-Dlhá using calibration curve Intcal20 (Reimer et al. 2020). (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).

Obr. 109. Banka (Štěpánice 2). Výber štiepanej kamennej industrie. (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).
 Fig. 109. Banka (Štěpánice 2). Selection of chipped industry. (Žaár/Nemergut/Moravcová, 145).

Obr. 110. 1 – Nitra (Podzámska ulica). Plocha stavby so základmi domu; 2 – Nitra (ulica Kráľovská cesta). Pôvodný povrch ulice Kráľovská cesta. (Žaár/Žaárová/Ölvecký, 146).

Fig. 110. 1 – Nitra (Podzámska ulica street). Construction site with house foundations; 2 – Nitra (Kráľovská cesta street). The original surface of the Kráľovská cesta street. (Žaár/Žaárová/Ölvecký, 146).

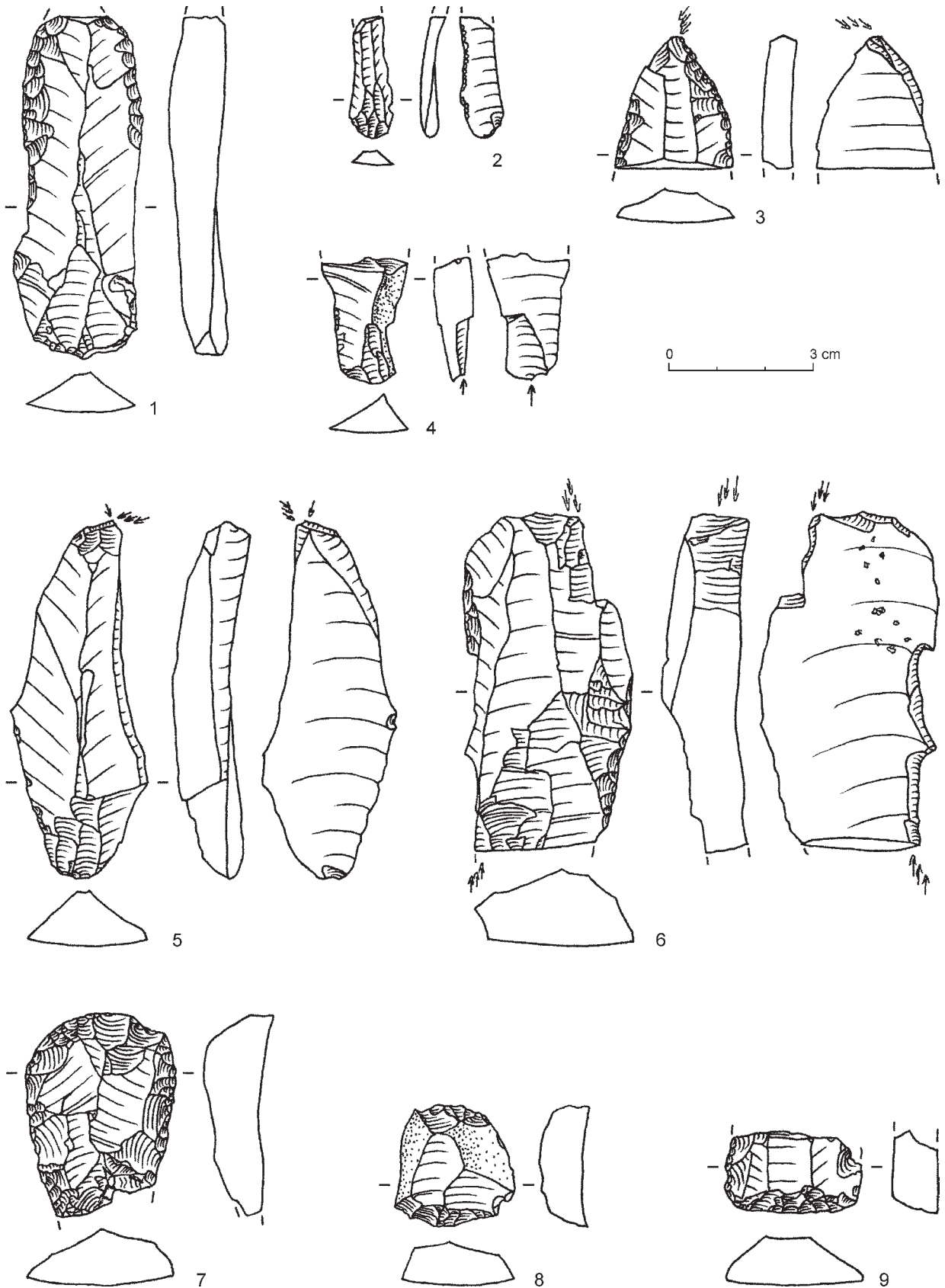
Obr. 111. Bratislava-Devín (Hradná ulica). 1 – preskúmaná studňa z 18.–20. stor.; 2 – studňa po rekonštrukcii. (Žák Matyasowszky et al., 154).

Fig. 111. Bratislava-Devín (Hradná ulica street). 1 – excavated well from the 18th-20th centuries; 2 – well after reconstruction. (Žák Matyasowszky et al., 154).

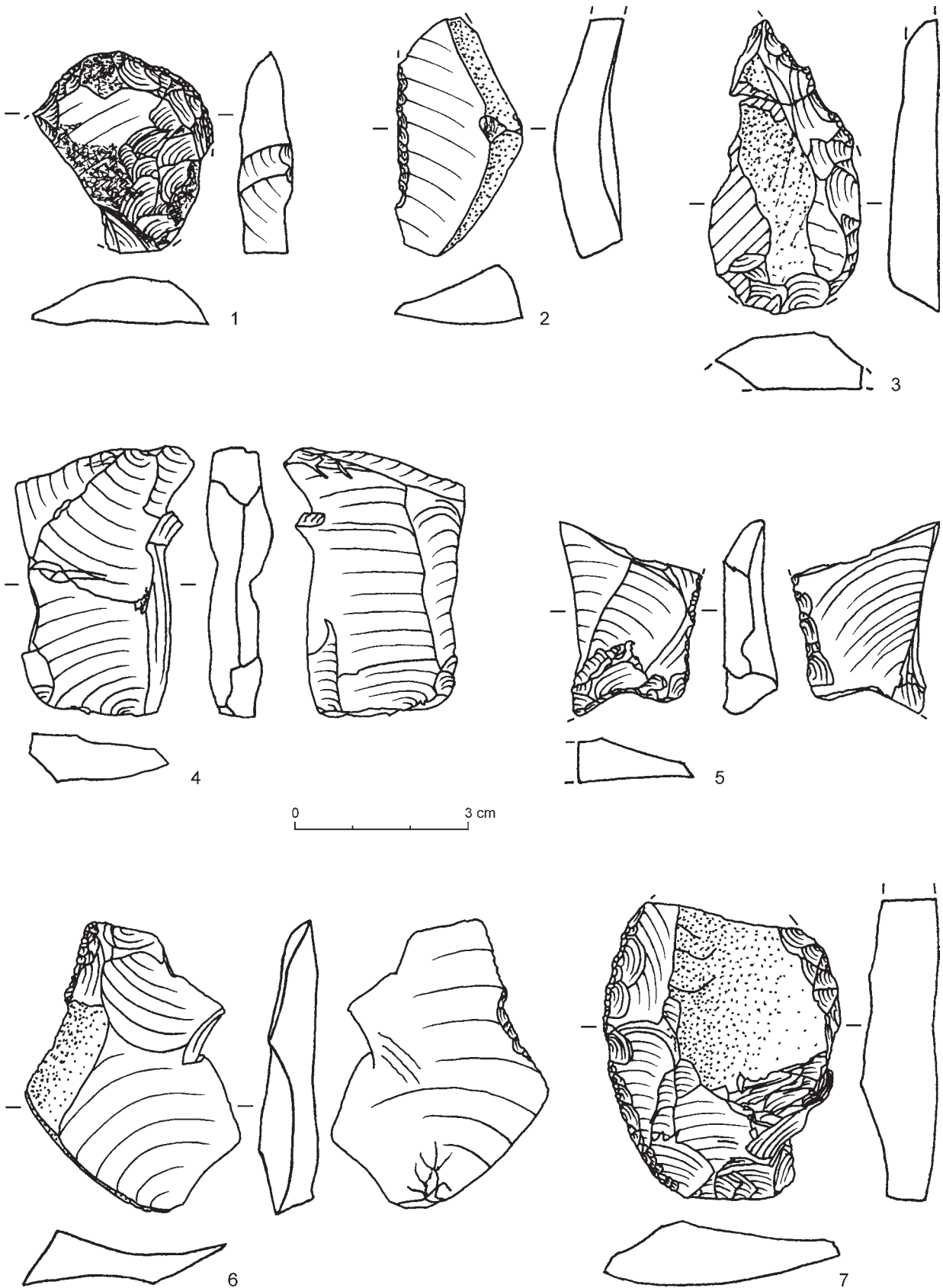
Obr. 112. Banka (Štepnica, Vrchy). 1 – poloha Štepnica 1, koncentrácia nálezov in situ, hĺbka 10–20 cm; 2 – poloha Štepnica 2, objekty 15–17 po vybratí; 3 – poloha Vrchy, ortofoto snímka, pozostatky mamuta. (Žák Matyasowszky et al., 155).

Fig. 112. Banka (Štepnica, Vrchy). 1 – Štepnica 1 site, concentration of finds in situ, depth 10–20 cm; 2 – Štepnica 2 site, features 15–17 after removal of the fill; 3 – Vrchy site, orthophoto image, remains of a mammoth. (Žák Matyasowszky et al., 155).

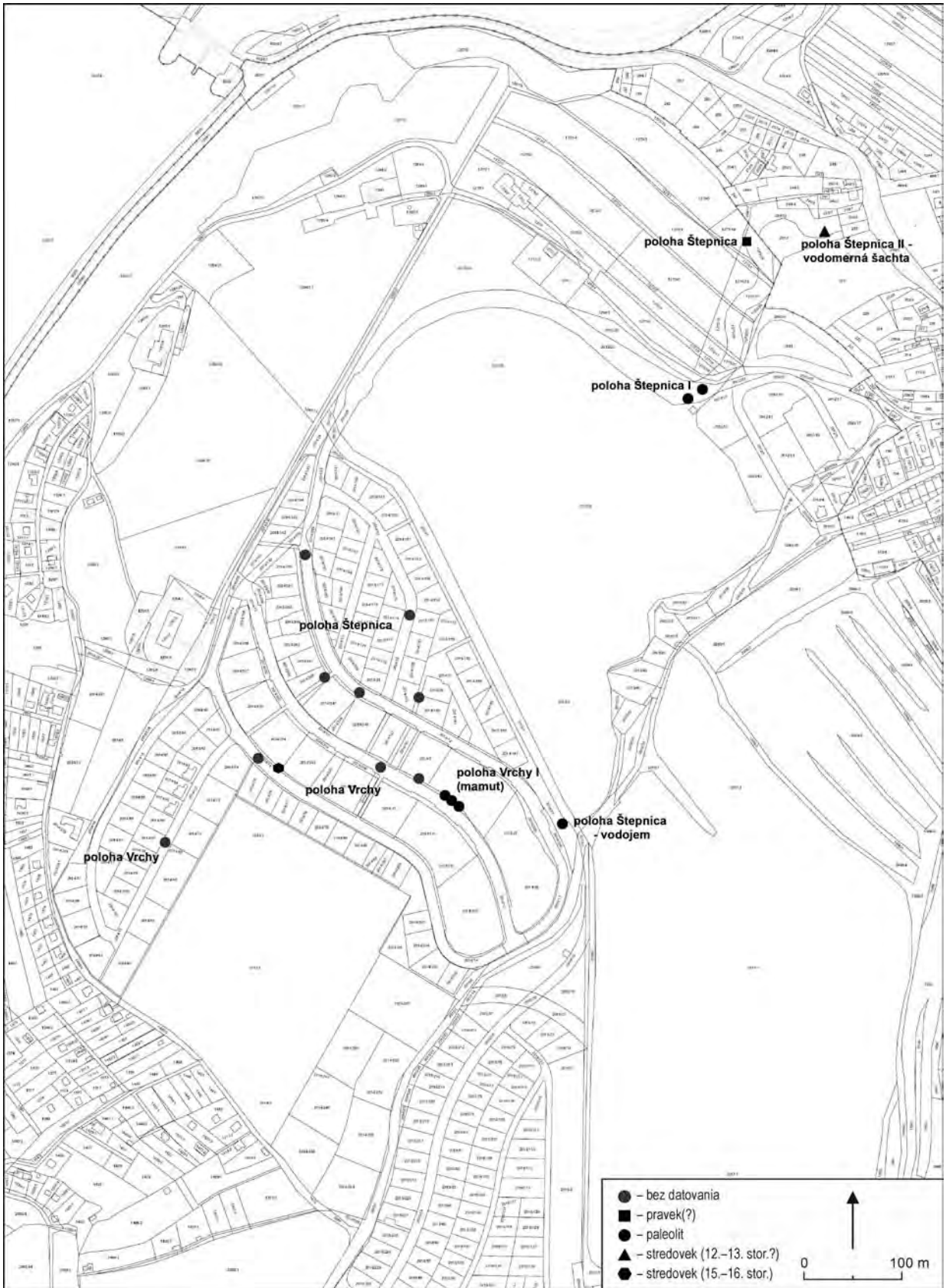
Obr. 113. Banka (Štepnica, Vrchy). Výber nálezov štiepanej kamennej industrie z polohy Štepnica 1. 1 – čepeľ; 2 – čepeľka; 3–6 – rydlo; 7 – škrabadlo; 8 – dvojité škrabadlo; 9 – kresací kameň z pušky (kresba O. Žaár). (Žák Matyasowszky et al., 155).

Fig. 113. Banka (Štepnica, Vrchy). Selected finds of chipped stone industry from the site of Štepnica 1. 1 – blade; 2 – bladelet; 3–6 – burin; 7 – end-scraper; 8 – double end-scraper; 9 – flint from a rifle (drawing O. Žaár). (Žák Matyasowszky et al., 155).

Obr. 114. Banka (Štepnica, Vrchy). Výber nálezov štiepanej kamennej industrie z polohy Štepnica 2. 1 – škrabadlo; 2 – čepeľ; 3 – retušovaný nástroj?; 4 – odštepovač; 5, 6 – úštep; 7 – driapadlo (kresba O. Žaár). (Žák Matyasowszky et al., 155).

Fig. 114. Banka (Štepnica, Vrchy). Selected finds of chipped stone industry from the site of Štepnica 2. 1 – end-scaper; 2 – blade; 3 – retouched tool?; 4 – splinter piece; 5, 6 – flake; 7 – side-scaper (drawing O. Žaár). (Žák Matyasowszky et al., 155).

Obr. 115. Banka (Štepnica, Vrchy). Označenia polôh podľa terénnej dokumentácie spoločnosti ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s.r.o. (Žák Matyasowszky et al., 155).

Fig. 115. Banka (Štepnica, Vrchy). Indication of sites according to the terrain documentation by the ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Ltd. (Žák Matyasowszky et al., 155).

0 2 2 cm

0 3 10 cm

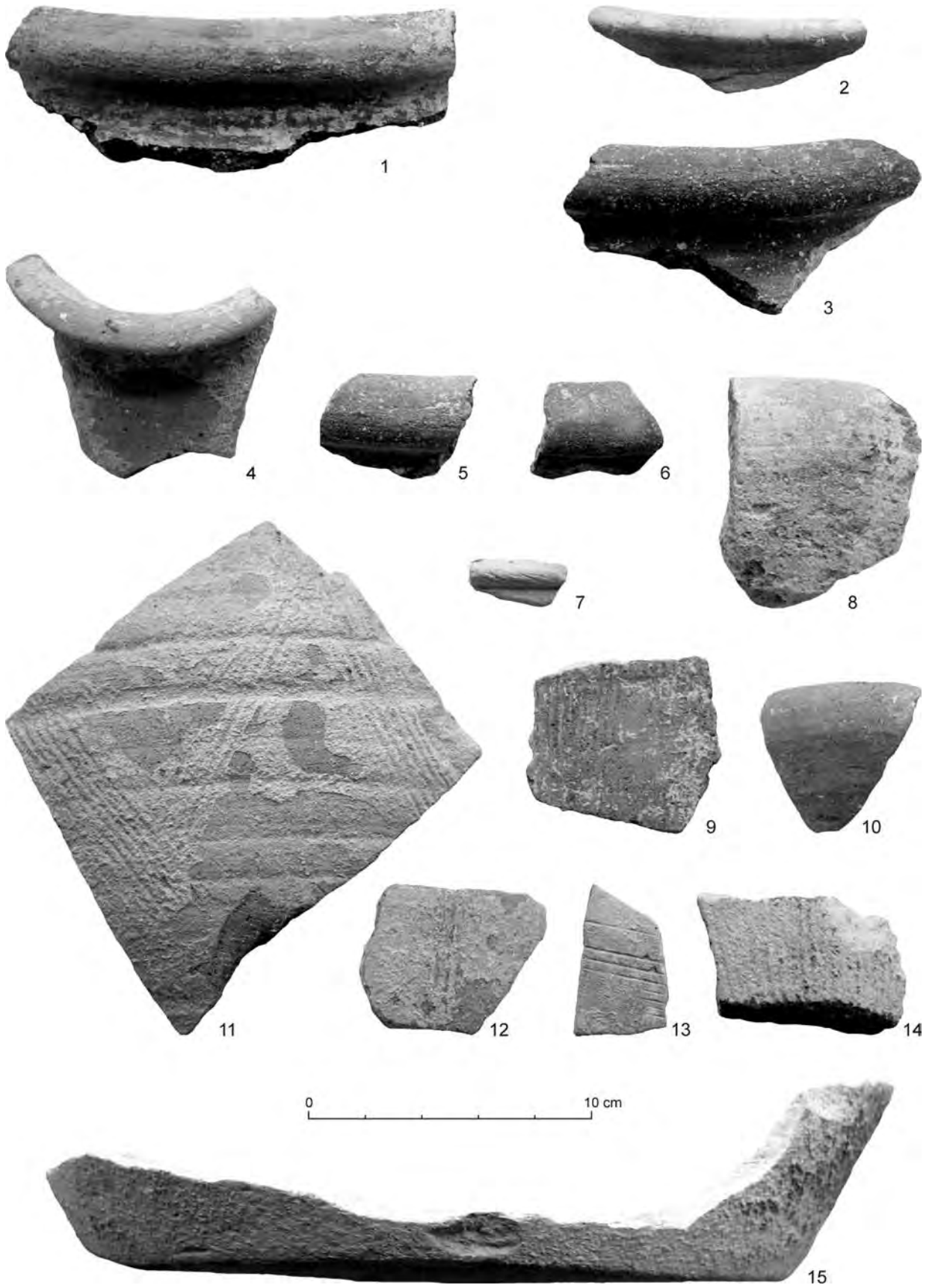
2

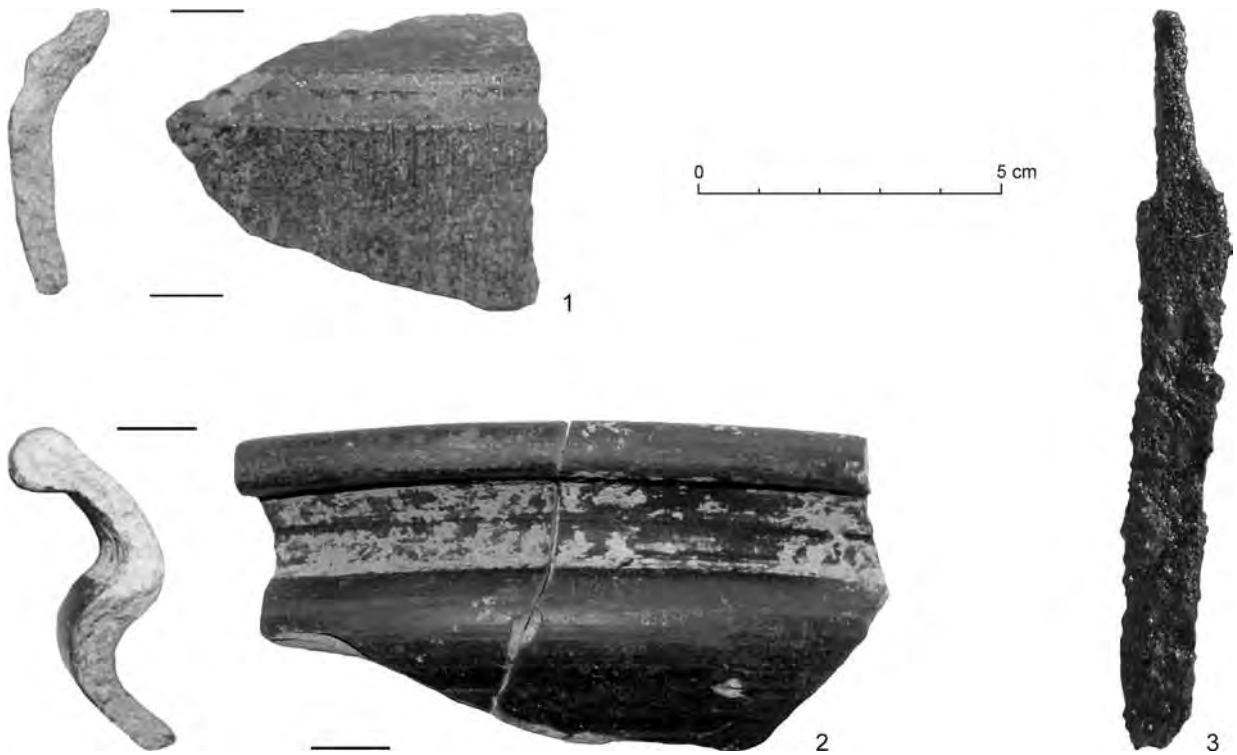
3

Obr. 116. Bernolákovo (Obora). 1 – superpozícia sídliskových objektov 4–6 po vybratí; 2 – strieborná minca „NONNOS“ z neskorej doby laténskej; 3 – železné radlo. (Žák Matyasowszky et al., 159).

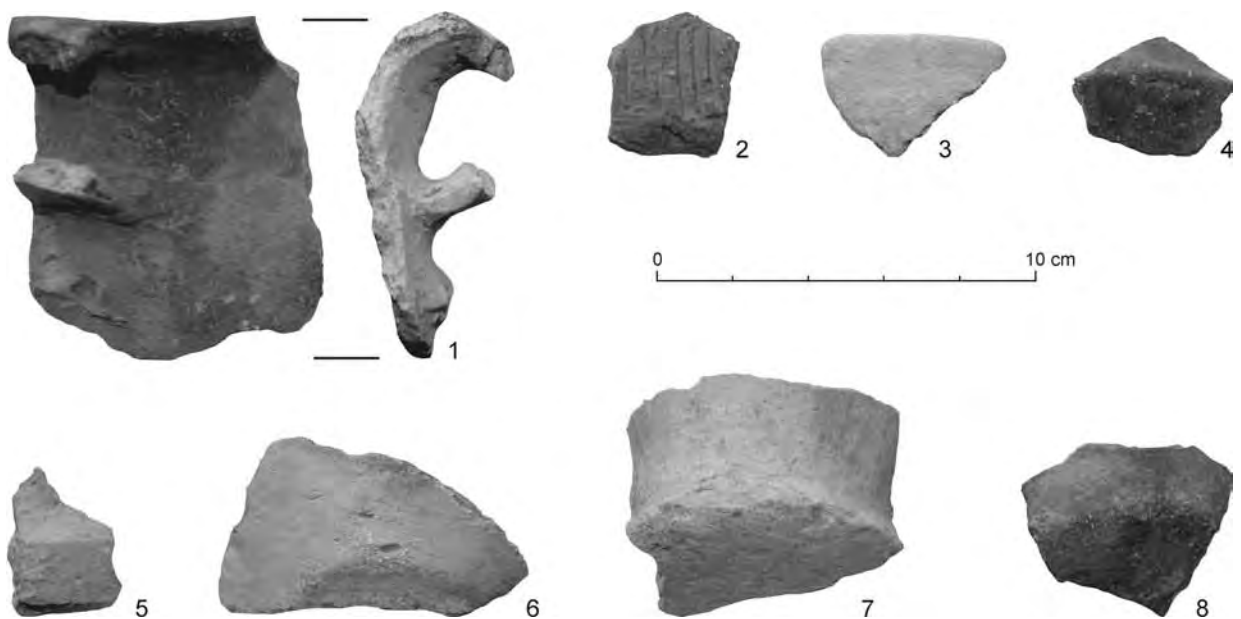
Fig. 116. Bernolákovo (Obora). 1 – superposition of settlement features 4–6 after removal; 2 – silver „NONNOS“ coin from the Late La Tène period; 3 – iron ploughshare. (Žák Matyasowszky et al., 159).

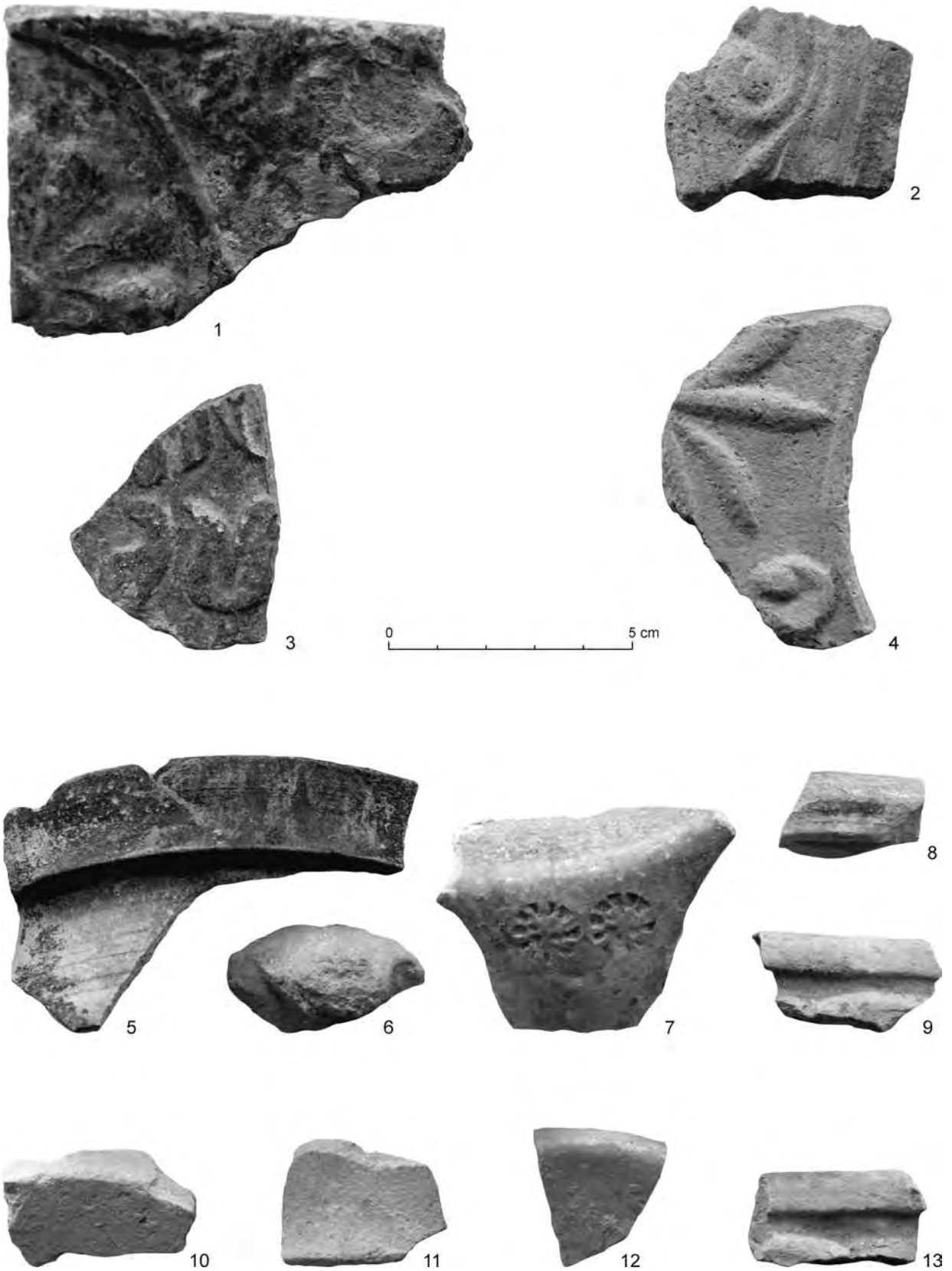
Obr. 117. Bernolákovo (Obora). Výber laténskej sídliskovej keramiky z objektu 3. (Žák Matyasowszky et al., 159).
 Fig. 117. Bernolákovo (Obora). Selected La Tène settlement pottery from feature 3. (Žák Matyasowszky et al., 159).

Obr. 118. Čermany (Prvý klas). 1, 2 – keramika z neskorej doby železnej; 3 – železný nôž. (Žák Matyasowszky et al., 159).
 Fig. 118. Čermany (Prvý klas). Surface finds. 1, 2 – pottery from the Late Iron Age; 3 – iron knife. (Žák Matyasowszky et al., 159).

Obr. 119. Hlohovec (Pánska niva II). Fragments keramiky z doby bronzovej. (Žák Matyasowszky et al., 161).
 Fig. 119. Hlohovec (Pánska niva II). Fragments of Bronze Age pottery. (Žák Matyasowszky et al., 161).

Obr. 120. Sered' (Pekárska ulica). 1–4 – fragmenty novovekej kachlice; 5–13 – keramické nálezy zo 16. stor. (Žák Matyasowszky et al., 161).

Fig. 120. Sered' (Pekárska ulica street). 1–4 – fragments of a Postmedieval stove tile; 5–13 – pottery finds from the 16th century. (Žák Matyasowszky et al., 161).

Obr. 121. Topolnica (Malé Paľovce). Objekt 1 – základový múr studne. (Žák Matyasowszky et al., 161).
 Fig. 121. Topolnica (Malé Paľovce). Feature 1 – foundation wall of the well. (Žák Matyasowszky et al., 161).

Obr. 122. Zlaté Moravce (Sládkovičova ulica). Hladená industria z objektu 1. (Žák Matyasowszky et al., 161).
 Fig. 122. Zlaté Moravce (Sládkovičova ulica street). Polished industry from feature 1. (Žák Matyasowszky et al. 161., 161).

ABECEDNÝ ZOZNAM AUTOROV / LIST OF AUTHORS IN ALPHABETICAL ORDER

- Babura Tomáš (Podtatranské múzeum v Poprade)
 Balogh Arpád (Technická univerzita v Košiciach)
 Barta Peter (Múzeum mesta Bratislavy)
 Bartík Juraj (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Bazovský Igor (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Batora Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bednár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Ján (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Pažinová Noémi (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Benediková Lucia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bielich Mário (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bielichová Zora (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bistáková Alena (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bobek Pavol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bordáč Miloš (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Botoš Alexander (Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota)
 Csuthy András (Podunajské múzeum v Komárne)
 Čierny Miloš (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Daňová Klaudia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Daňová Miroslava (Trnavská univerzita v Trnave)
 Daráková Tatiana (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Debnár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Diačiková Denisa (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Ďurica Peter (Obecný úrad, Letanovce)
 Együdová, Dominika Rozália (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Fecko Peter (ARCHEO s. r. o., Prešov)
 Fečo Patrik (Východoslovenské múzeum, Košice)
 Fottová Eva (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Furholt Martin (Christian-Albrechts-Universität, Kiel)
 Gabulová Monika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Gere Marek (Krajský pamiatkový úrad Nitra)
 Gereová Martina (Podunajské múzeum v Komárne)
 Godiš Jakub (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Hreha Rastislav (Zemplínske múzeum v Michalovciach)
 Hudák Matúš (Archeológia Spiš, s. r. o., Hozelec)
 Hudáková Mária (Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi)
 Hukelová Zuzana (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Horvát Martin (Krajský pamiatkový úrad Košice)
 Horváthová Eva (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Cheben Michal (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Cheben Ivan (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Chebenová Petra (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Choma Soročinová Lenka (Malokarpatské múzeum v Pezinku)
 Jakubčinová Miriam (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Jarosz Paweł (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Kraków)
 Javorek Daniel (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Kasenčáková Zuzana (ARCHEO s. r. o., Šarišské Bohdanovce)
 Kissová Miroslava (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kozubová Anita (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kotorová Jenčová Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Krajčiová Daniela (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Krošláková Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kvietok Martin (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Kvietková Veronika (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Kučerová Marta (Múzeum v Kežmarku)
 Labuda Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Luštíková Lucia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 M. Przybyła Marcin (Dolmen S.C., Kraków)
 Majerčíková Danko (Kysucké múzeum, Čadca)
 Malček Róbert (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Malec Juraj (Trenčianske múzeum, Trenčín)
 Mandák Peter (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Mandák Niklová Michaela (Krajský pamiatkový úrad Nitra)
 Mellnerová Šuteková Jana (Múzeum mesta Bratislavy)
 Milová Beáta (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Mitáš Vladimír (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Molota Tomáš (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Moravcová Martina (Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava)
 Nemergut Adrián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Neumann Martin (Historický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Nezvalová Lucia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Nováček Tomáš (Hodkovce)
 Olšav Štefan (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Ontko Michal (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Oravkinová Dominika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Ölvecký Róbert (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Pálinkás Tibor (Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy)
 Pieta Karol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Pinter Richard (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Pivko Daniel (Univerzita Komenského, Bratislava)
 Putško Mária (Ústav súdneho lekárstva a medicínskych expertíz Jesseniovej lekárskej fakulty UK, Martin)
 Repka Dominik (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Ruman Andrej (Univerzita Komenského, Bratislava)
 Samuel Marián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Soják Marián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Struhár Víťazoslav (ArcheológiaSK s.r.o., Ružomberok)
 Styk Matej (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Šebesta Bohuslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šebestová Eva (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šimkovic Michal (Michal Šimkovic, s. r. o., Zvolen)

- Šútor Marek (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
- Švaňa Kamil (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice)
- Tamaškovič Jakub (Archeologický ústav AV, v. v. i., Brno)
- Tábiová Miriama (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
- Tittonová Viktoria (Hradné múzeum vo Fiľakove)
- Vacula Michal (Nitra)
- Vangľová Terézia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
- Vojteček Marek (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
- Votroubeková Tatiana (Univerzita Karlova, Praha)
- Vozárová Bianka (Hradné múzeum vo Fiľakove)
- Vrablec Miroslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
- Wawrzczak Maciej (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
- Zachar Tomáš (Landesamt für Archäologie Sachsen, Dresden)
- Zajacová Barbara (Archeo Sever s. r. o., Oravská Lesná)
- Zetochová Zuzana (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
- Žaár Ondrej (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
- Žaárová Lubica (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
- Žák Matyasowszky František (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)